bilim ve düşünce kitap dizisi 2

bilim ve düşünce

Gericiliğin ve Saldırganlığın Teorisi

AMERİKAN "FELSEFESİ"

Pragmatizm ve G. W. Bush
İhsan Çaralan

Amerika'da Çağdaş Felsefe Eğilimleri
Harry K. WELLS

PRAGMATİZM
Maurice Cornforth

Richard Rorty ve Güçlü Avrupa Rüyası
Stefan Hetzler

Felsefe Yapan Karanlıkçılar
B. Bişovski

bilim
ve
düşünce

Gericiliğin ve Saldırganlığın Teorisi

AMERİKAN "FELSEFESİ"

Doğa Basın Yayın Tic. Ltd. Şti.
Tarlabaşı Bulvarı
Kamer Hatun Mah.
Alhatun Sk. No: 27
Beyoğlu / İstanbul
Tel: 0212 361 09 07 (pbx)
Faks: 0212 361 09 04
web: www.evrenselbasim.com
e.posta: bilgi@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın

Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi - 2

Amerikan "Felsefesi"

Dizi Editörü
Olcay Geridönmez

Birinci Basım
Ekim 2005

ISBN 975-6106-07-7

Baskı
Ezgi Matbaası
(Davutpaşa Cad. Emintaş Kazımdincol sit. No: 81 / 229 Davutpaşa - Topkapı 0212.501 93 75)

İÇİNDEKİLER

Bilim ve Düşünce'den 5

Pragmatizm ve G. W. Bush / İhsan Çaralan 7
Amerika'da Çağdaş Felsefe Eğilimleri / Henry K. Wells 33
Pragmatizm / Maurice Cornforth 47
Richard Rorty ve Güçlü Avrupa Rüyası / S. Hetzler 97
Felsefe Yapan Karanlıkçılar / B. Bişovski 111
Emperyalist Gericiliğin Katolik Felsefesi / T. İ. Oiserman 129
Semantik İdealizm / P. S. Trofimov 155
Amerika'da Sosyoloji ve Sosyal Mitoslar / R. Francès 180
Anglo-Amerikan Fiziğindeki İdealizm Akımı
Dinin ve Gericiliğin Hizmetindedir / G. Naan 198
Kozmopolitizm ve Ulusal Devlet / H. Kamnitzer 209
Barış Mücadelesinde Amerikan Aydınları / Howard Fast 229
Amerikan Faşizmi / G. Petrov 252
Rapoportlar / Olcay Geridönmez 265
James Burnham,
Amerikan Emperyalizminin Yeni Rosenberg'i / Pierre Courtarde 273
Dünyanın En Önemli Konusu / Henry Wallace 285
EKLER
Psikanalizin Geleceği / Dr. Victor Lafitte 293
Demir Perdeyi Kim Çekti? / Marcel Prenant 306
Hollywood Onlusu Hapiste / A. Andreyev 313
Amerikan Sahtekarlığı 316
Biz Neden Cezaevindeyiz! / Howard Fast 317
Gerçeği Görmeye ve Söylemeye Cesaret Ettim / R. Daglish 321

İsim Dizini 325
Kavramlar Dizini 334

Bilim ve Düşünce'den

Bilim ve Düşünce "Gericiliğin ve Saldırganlığın Teorisi - Amerikan 'Felsefesi'" başlıklı ikinci sayısıyla, ilginç olduğu kadar, güncel de olan bir konuyla okurlarının karşısına çıkıyor. Gerçi ilk bakışta bu sayımızda tek bir konunun işlendiği bile söylenemeyebilir. Nitekim içindekiler bölümüne bakan okur hemen görecektir: Felsefeden politikaya, fizikten kozmopolitizme kadar çok farklı alanlardan metinler yer almakta bu kitabımızda. Ama temelde işlenen aslında bir konudur: Özünü *pragmatizmin* oluşturduğu Amerikan "felsefesi".

İlkesi ilkesizlik, değeri değersizlik olan bir "felsefe", uygulandığı alanlarda ancak ete kemiğe büründüğünden, gerçek muhtevası ve yol açtığı tahribatları da ancak oralarda somutlaştırılıp tam ortaya konabilirdi. Pragmatizmi, salt teorik bir düşünce olarak ele almak bu nedenle yetersiz kalacaktı. Onun bir "eylem kılavuzu" olarak, her defasında aldığı somut biçimleriyle birlikte ortaya koymak gerekmekteydi.

Amerikan "felsefesi"nin şekilsizliğinin zorunlu kıldığı bu konu zenginliğinin esprisi bu iken, konumuzu bu şekilde ele alışımızın özellikle politika alanında sağladığı bir başka etkisine dikkat çekmekte fayda var. Bugünkü Amerikan (ABD) politikaları hakkında az çok bilgi sahibi olan genç okurlarımız, doğal olarak 50 yıl öncesinin tartışmalarını, özellikle de ABD'nin "soğuk savaş" politikasını, bu politikayı hangi iğrenç ve sinsi yöntemlerle hayata geçirdiğini bilmemekte veya bilgileri büyük oranda "anti-komünist" cepheden yazılmış belgelere dayanmaktadır. Bugünün, ipliği büyük oranda pazara çıkmış ABD politikalarının ne denli yalan ve dolanla örüldüğü bilgisine sahip okurlar, yayınladığımız bu metin ve belgelerle salt o dönem hakkında farklı bilgilere kavuşmuyor, aynı zamanda Amerikan politikasının

bugünkü pratiğiyle, 50 yıl öncesinde olup bitenleri kıyaslama ve zamanında olup bitenleri daha derinden anlama olanağını bir yerde elde ediyor.

***

Bilim ve Düşünce'nin nispeten daha güncel boyutları kapsayan ikinci sayısının da en az birinci sayısı kadar ilgi göreceğini umuyoruz. "Varoluşçuluk ve Sartre" başlıklı sayımız, kısa sürede ikinci baskısını yaptı. Sayın Prof. Dr. Hans Heinz Holz "Sartre'ın İkinci Felsefesi" başlıklı makalesiyle ve kendisiyle Sartre üzerine yaptığımız söyleşiyle kitabımıza katkıda bulunmuştu. İlk sayımızın, dağıtım sıkıntılarına ve tanıtım yetersizliklerine rağmen uyandırdığı ilginin yansımalarını, sayın Holz'un konuğumuz olarak ülkemize gelip verdiği konferanslarda da görme mutluluğuna eriştik. "Bilim ve Düşünce"nin İstanbul, Ankara ve İzmir'de çeşitli üniversite salonlarında düzenlediği ve sayın Holz'un konuşmacı olarak katıldığı "Küreselleşen Dünyada Felsefe, Bilim ve İdeoloji" başlıklı konferanslarda ülkemiz akademisyenlerinin, ama özellikle genç okurların sorularıyla felsefe ve teoriye olan meraklarının canlılığına tanık olmak bizi ayrıca şevklendirdi.

Konusu "Pozitivizm" olacak olan gelecek sayımızda yeniden buluşmak dileğiyle...

Pragmatizm ve G. W. Bush

İhsan Çaralan

"Kreon, tanrılara inanmasına inanmaktadır, ama, onun inandığı tanrılar; bir ucu yurttaşlarla ilgili olan kendi çıkardığı yasalar önünde, hiç karşı çıkmadan boyun eğmek zorundadırlar. Çünkü, tanrılar da, tıpkı yurttaşlar gibi, devletin buyruğu altındadırlar; haliyle devletin güvenliğini sağlamakla yükümlüdürler... Çünkü, ona göre, tanrılar ve rahipler, Devlet'in memurlarıdır (...) Evet, çağımızın en büyük belalarının kaynağı olan bu doktrinin, yüzyılımız da bile, bizi nerelere götürdüğünü gördük; sonuçlarına katlandık. İşte Mussolini'nin faşist yasalarından bir alıntı: 'Devlet, Tanrı gibi mutlak bir varlıktır; onun buyruğundaki kişiler ise, onun kullarıdır. Gene Devlet, her türlü kişisel istencin ve tanrısal değerlerin üstündedir.' Tarihte her zaman görüldüğü gibi, Kreon kaynaklı Mussolini usulü düzenlerin sonu, koyu bir faşizm diktasına varıp dayanmıştır."*

Antik çağdan günümüze, egemen sınıfın çıkarlarını ve iktidarını ebedi ve mutlak olarak savunmanın aracı olan devletle, ezilen yığınların insanca ve kardeşçe bir dünyaya duydukları özlem ve bunu gerçekleştirmeye olan inanç ve güveni arasında bir mücadele sürüp geldi. Felsefi planda, köleci devleti bir veri olarak alan Eflatun, insanın ve insan aklının gerçeği tam olarak bilemeyeceğini, insan düşüncesinin gerçeği olduğu gibi kavrayamayacağını iddia eden, insan düşüncesini maddi gerçeklikten koparark "sema"ya havale eden idealist felsefesiyle; daha sonra ortaçağ imparatorluklarının mutlak egemenliğinin en temel silahı haline gelen "semavi" dinlerin, özelikle de Hıristiyanlığın fikir te-

* André Bonnard; İnsan ve Tragedya, sf. 74, Evrensel Basım Yayın, 2004.

melini oluşturdu ve tarih boyu gelişen bütün idealist felsefi akımlar da, aynı kaynaktan güç aldı. Ortaçağ, insan düşüncesinin gelişimine vurulan en büyük zincir olarak tarihe geçecek, ama kapitalizmin egemenliğini sağlamlaştırarak tekelci aşamaya geçmesiyle birlikte, emperyalist burjuvazi de, dönüp dayanaklarını ortaçağa uzanan dinde ve idealist felsefelerde arayacaktı.

Buna karşılık, Antik Yunan'dan günümüze kadar her zaman egemen sınıfların ve onların kendi hizmetine aldığı dinin başlıca hedefi haline gelmiş olan materyalizm; yani, insanın gerçeği bilebilecek ve kendi geleceğini eline alabilecek güce sahip olduğunu savunan, bilime ve insan aklına dayanan gerçekçi felsefe, insanı ve insan bilincinin gücünü esas alarak, insanlık tarihindeki ileri atılımların da ilham kaynağı olma özelliğini kazandı. Toplumsal mücadelelerin, bilimin ve insan düşüncesinin gelişmesine paralel olarak, materyalizm, Marksizm ile birlikte, diyalektik ve tarihsel materyalizme; yani, bilimsel gelişmelerle (özellikle modern fizik ve doğa bilimlerinde) ve toplumsal mücadelelerle kanıtlanan bir felsefe düzeyine ulaşarak kapitalist toplumun en devrimci sınıfı olan işçi sınıfının ideolojisi olma özelliğini kazanırken; idealizm, bilim ve felsefeyi, felsefe ve politikayı, sanat ve edebiyatı birbirinden koparırarak, her birini ayrı ayrı kapitalist sınıfın hizmetine soktu. Bilimle bağı koparılan bir felsefenin ise tarihin en karanlık dönemlerinde, en gerici ideolojilerden kendine dayanaklar araması kaçınılmazdı.

Hele de Ekim Devrimi ve sosyalizmin ikinci dünya savaşında kazandığı başarılar ve insanlığın bilincinde açtığı ufuklar ve uyandırdığı umutlar karşısında, emperyalist burjuva felsefesi bütünüyle gerici, faşizme ve savaşa kapıları sonuna kadar açan bir özellik kazandı. Artık o, azami tekel karı uğruna bütün dünyayı kana ve ateşe atmaktan kaçınmayan gözü dönmüş bir saldırganlığın ideolojisi haline geldi. İki büyük emperyalist savaş bunu kanıtladı. Bugün yaşananlar ise, insanlığın bütün alanlarda karşılaştığı tehdit ve tehlikenin boyutlarını göstermektedir.

Bilim ve Düşünce'nin bu sayısına konu olan pragmatizm, yani bir diğer adıyla Amerikan kapitalizminin felsefesi, ikinci dünya savaşı sonrasında komünizme karşı mücadelenin bir aracı olarak bütün gerici akımları emperyalizmin, özel olarak da, dünya egemenliğine soyunan ABD'nin hizmetine sokmada; bir düşünce akımı olmaktan çok, burjuva saldırganlığın "eylem kılavuzu" rolünü oynadı. Zaten pragmatizm de, felsefi bir akım olmaktan çok, tekelci burjuvazinin azami kar hırsının dolaysız bir ifade biçimiydi. İnsanlığa faşizm ve savaştan başka vaat edecek bir şeyi kalmamış, "çürüyen ve can çekişen" bir sistemin, yani emperyalizmin temsilcilerinin felsefi mücadelesi, elbette ki bilime dayanarak insan düşüncesinin gelişimini değil, dine ve her türden idealist felsefeye dayanarak insan bilincinin köreltilmesini ve etki altına alınmasını başlıca amaç ediniyordu. Bu amaca bağlı olarak da, Amerikan burjuvazisinin felsefi mücadelesi, doğrudan Amerikan tekelci burjuvazisinin politik ihtiyaçlarına hizmet eden ve ABD başkanlarının görevlendirilmiş memurlarından oluşan bir propaganda

aygıtı özelliği kazandı. Bu nedenle, duruma ve koşullara göre; bir yandan baskı ve yıldırma politikaları, iftira ve demagoji kampanyaları sürdürüldü, öte yandan; en geri ön yargıları yeniden canlandıran dini gericilik, insan içgüdülerine seslenen natüralizm ve yeni Freudculuk ve bireyciliği, öznel idealizmi esas alan varoluşçuluk vb. akımlar her türlü yolla desteklendi, propaganda edildi. Kilise, komünizme karşı mücadelenin en önemli dayanaklarından biri haline getirildi. Dolayısıyla da, bu ideolojik ve felsefi saldırılar, bugün daha açıkça görüldüğü gibi, insanlığın düşünce ve kültür birikimine yönelik tarihte görülmedik boyutlarda bir tahribatı da içeriyordu.

Sözü edilen dönemde, belli başlı kapitalist ülkelerde bilim ve düşünce dünyasının en saygın temsilcileri, bir yandan; Marksizmin, diyalektik ve tarihi materyalizmin çeşitli bilim dallarındaki gelişmelerin açıklanmasında ve ilerletilmesindeki önemini ortaya koyarken, öte yandan emperyalist burjuvaziye hizmet eden felsefi akımların bütün bir insanlık için oluşturduğu tehlikeye karşı mücadele ettiler.

Ne var ki, Kruşçev'in iktidara gelişiyle birlikte SSCB'de baş gösteren gerileme ve giderek emperyalizmle uzlaşma eğilimi, ardından belli başlı ileri ülkelerde komünist partilerin Marksizmden uzaklaşma eğilimine girmeleri, giderek emperyalizmin bütün alanlardaki saldırılarına karşı mücadeleyi zayıflattı. Toplumun ilerici güçlerinde giderek çözülmeye varan bir bulanıklık yarattı. Sübjektif idealist felsefi akımlar, bu zemin üzerinde etkili oldu. SSCB'nin çöküşüne varan yolu açtı. Ama her dönemde, felsefi planda, amerikan tekelci burjuvazisinin çıkarlarının gerektirdiği argümanlarla donanmış bir pragmatizm, ABD politikasına doğrudan yön verdi. Pragmatizm, onun güç ve iktidar felsefesi oldu. Amerikan başkanları da, politik planda bunun sözcüsü oldular.

SSCB'nin çöküşü, dünyanın ilerici güçlerinde, tarihte görülmedik boyutlarda bir çöküntü ve dağınıklığa yol açarken, ABD'nin başını çektiği emperyalist dünya, komünizmin ebedi çöküşünü ilan etti. Daha zafer sarhoşluğu geçmeden, ABD'nin, dünyanın belli başlı bölgelerini kapsayan saldırı planları bir bir uygulamaya konmaya başlandı ve Amerikan propaganda aygıtı, bunları gerekçelendirmeye koyuldu. Elbette ki, gerekçeler, insanlığın ileriye giden mirasından değil, tarihin en karanlık çağlarından temin edilecekti.

Bu yazıda, Amerikan burjuva felsefesinin genel özelliklerini ve onun Amerikan tekelci burjuvazisinin dünya egemenliği için mücadelesinde somutlaşan pratik uygulamalarını özetlemeye çalışacağız.

Amerikan emperyalizmi, pragmatizm ve din

Bilim ve Düşünce'nin bu sayısındaki yazılar 1945 sonrasında; sosyalist ve kapitalist dünya olarak bölünmüş dünyada Amerikan tekelci burjuvazisinin, pragmatizmi nasıl bir "politik eylem kılavuzu" olarak kullandığını gözler önüne seriyor.

Genel olarak, egemen sınıfın çıkarlarını ve bunun bir ifadesi olarak iktidarı-

nı korumak için yararlı olan her şeyin doğru olduğu mantığından hareket eden pragmatizm, emperyalizm çağında bütün burjuva iktidarların genel felsefi eğilimidir. Bu nedenledir ki, 19. yüzyılın sonuna doğru, felsefi akım olarak, ilk formüle edildiği yer de, tekelci kapitalizme yönelmiş olan, kapitalizmin anavatanı İngiltere'dir. Ama, pragmatizmin "politik bir eylem kılavuzu" olarak gelişip serpildiği ve siyasal yaşamın nerdeyse tümüne nüfuz ettiği ülke ABD'dir ve bu nedenle de, pragmatizm bir Amerikan felsefesi olarak kabul edilir.

Amerikan düşünürleri Charles Peirce ve William James, Mill'in yararcılığını alıp onu "geliştirdi"ler, olduğu kadarıyla da mantıksal sonuçlarına vardırdılar.

James, pragmatizmin düşünce sistemini şöyle açıklar: *"Bir düşüncenin anlamını açıklamak için onun hangi davranışı doğurduğunu bilmek gerekir. İşte o davranış, o eylem bizim için düşüncenin ta kendisidir..... Herhangi bir yerde bir ayırım meydana getirmeyen bir ayırım hiçbir yerde var olamaz. Felsefenin bütün görevi, bu dünya formülünün ya da şu dünya formülünün doğru olmasının hayatımızın belli anlarında üzeremizde ne gibi bir ayırım doğuracağını anlamak olmalıdır..... Dünya tek midir, çok mu? Kadere mi bağlıdır yoksa hür mü? Madde midir ruh mu?..... Bunun kabacası şu demektir: Dünya madde olsa ne olacak ruh olsa ne olacak? Eğer biri ya da öteki olması bize bir yarar sağlıyorsa o zaman başımızın üstünde yeri vardır."*

James, burada "metodu"nu kullanarak, dünyanın varoluşuyla ilgili "ruhçu" seçeneği doğru bulmaktadır. Çünkü, ona göre "maddecilik umut kırıcı", ruhçuluk ise "umut, yaşama isteği ve hoşlanma verici"dir. "Tanrıya inanmak insana töresel tatil yaptırır" diyor James. Açık anlatımından da anlaşıldığı gibi, James ve elbette pragmatizm için "bilimsel gerçek", "insanın nesnel yasaların bilgisine başvurması" gibi kaygılar yoktur. Onun için tek kriter "fayda"dır. *"Bizim için faydalı olan aynı zamanda iyi olandır da.... Erdem, pratik fayda sağladığı hallerde doğrudur. Bu açıdan güzeli de doğruyu da iyiyi de birleştirerek felsefenin bilimin, sanatın yetkileri tek elde fayda ölçüsüne vurularak değerlendirilmelidir..... İnsanlar için gerekli olan iş görecek bir kuram bulmaktır. İşte bu kuram, pragmatizmdir...."*

Ve elbette burada, "kime faydası olması?" sorusu gündeme gelmektedir ve pragmatizmin bu soruya yanıtı; "Bana faydası olması!"dır. Bunun felsefi anlamı ise açıkça "öznel idealizmin", "tek benciliğin" en bayağı biçimine varmasıdır. Dolayısıyla da tekelci burjuva çıkarların en dolaysız ifade aracıdır.

Amerikan toplumunun şekillenme süreci, kapitalizm öncesi bir toplumsal ve siyasal tarihe sahip olmayışı ve kapitalizmin en vahşi yöntemlerle ve engelsiz bir şekilde gelişmiş olması gibi; Amerikan düşünce tarihinin ve Marksizmin cılız kalışına neden olan etkenler, pragmatizmin Amerika'da toplumsal ve siyasal hayatın belli başlı alanlarına nüfuz etmesine imkan sağlamıştır. İnsanlığın düşünce birikiminde birinci derecede rolü ve buna uygun kültürel birikimi olan;

idealizmin ve materyalizmin en önemli düşünürlerinin yaşayıp birbiriyle gerçek bir mücadele yürüttüğü; bu çatışmaların son aşaması olarak insan düşüncesinin diyalektik materyalizme ulaştığı bir Avrupa'da ise, tekelci burjuvazinin fütursuzlukla hareket etmesi ancak faşizmin egemenliği koşullarında, Mussolini İtalya'sında ve Hitler Almanya'sında mümkün olabilmiştir.

Bu yüzden Stuart Mill'in faydacılığını İngiltere'den Amerika'ya taşıyan pragmatist Amerikan düşünürleri çok sıkıntı çekmediler. Çünkü Amerikan bireyciliği pragmatizm için çok fazla imkan sunduğu gibi, pragmatizm de "güçlü bireyler" için olduğu kadar, güçlü tekeller için ve güçlü tekelci burjuva egemenliği için de, onların her eylemine meşruiyet sağlayan hareket serbestisi sunuyordu.

"Eğer fayda sağlıyorsa" ırkçılığa, bağnaz Hıristiyanlığa, öznel bir idealizme ama hepsinden fazla da aşırı bireyciliğe pirim veren bir anlayış olarak pragmatizm, güçlü olanların her eyleminin "özgürlük" olarak patentlenmesine imkan sağlamıştır. Davranış ne kadar akıl dışı, ne kadar adaletsiz ve ne kadar absürd olursa olsun, "burası özgürlükler ülkesi" demek yeterli olmuştur. Amerikan kültür ve ahlakından, hatta şöyle ya da böyle Amerika'dan söz edilen her Hollywood yapımında, her popüler kültür ürününde çokça karşımıza çıkan "burası özgürlükler ülkesi" sözü, sadece bireylerin, "kurtlar sofrası"ndaki aç gözlülüklerinin dayanağı değil Amerikan emperyalizminin de şalıdır.

ABD Savunma Bakanı Rumsfeld'in Irak'ın işgalinde, insanlığın en eski tarihsel varlıklarının bulunduğu müzelerin yağmalanmasını "Irak halkının özgürlüğünü kullanış tarzı" olarak onaylaması, hatta teşvik etmesi, dünyanın geri kalanı için tüyler ürpertici bir özgürlük anlayışıyken, Amerikan felsefesi, Amerikan yaşam tarzı bakımından gayet doğaldı! Ya da kardeşi J. W. Bush'un valisi olduğu Florida'da "bireyin özgürlüğü"nü, "kendisini öldürmekten şüphelendiği kişiyi gidip bulunduğu yerde öldürmesini" nefsi müdafaa olarak kabul etmeye varan yasayı, Başkan Bush'un yeniden başkan olmadan birkaç ay önce imzalaması ile ABD'nin kendisine tehdit geleceğini tahmin ettiği ülkelere karşı askeri operasyonlar düzenlemeyi kendisinde hak görmesi, bunu "önleyici savaş doktrini" olarak da "savunma literatürü"ne katması ancak pragmatizme dayanılarak açıklanabilir! Çünkü, böyle düşünmek, böyle düşünerek politikalar geliştirmek, Amerika'nın dünya egemenliği için "faydalı" olandır. Aynı zamanda bu Amerika için "doğru" ve "iyi" olandır da!

Pragmatizm, Amerikan emperyalizminin yüz yıl öncesinden beri kabaran gözü dönmüş hırslarını, Hıristiyanlığı da işin içine katarak besledi, güçlendirdi ve somut politikalar haline gelmesini kolaylaştırdı. Bu kitapta yer alan G. Petrow'un, "Amerikan Faşizmi" adlı yazısında aktarılan; Senatör Albert Beverindge'in Ocak 1900'de Amerikan Senatosu'nda söylediği şu sözler ibret vericidir:

"Tanrı bin yıldır, İngilizce konuşan ırklar ile Germen ırkları, önemsiz ve sıkıcı uğraşlar peşinde koşmaları ve kendilerine hayran olmaları için hazırlamadı. O, Amerikan halkını dünyanın manevi yenilenme ve yönlendirmesini ger-

çekleştirmek üzere, seçilmiş ulus olarak belirledi. İşte Amerika'nın ilahi misyonu budur."

Yine aynı yazıda; 2. Dünya Savaşı sonrasının Amerikan stratejisi tartışmalarında, ABD Temsilciler Meclisi üyesi Paudge, *"Hepimiz biliyoruz ki, Amerikan savunma hattı, Batı Avrupa ve Doğu Asya'da olduğu gibi, iki kutup arasında daha yüzlerce bölgeye dağılmalıdır"* derken ABD'li jeopolitikçi Weller, "ABD sınırları" konusunda; bugüne çok uyan bir tanımlama getiriyor: *"ABD'nin sınırları ABD uçaklarının bombalayabileceği ve paraşütçülerinin atlayabileceği her yerdir. Bugün ABD'nin sınırları nerededir? sorusuna verilecek yanıt, sınırın hiçbir yerde ve her yerde olduğudur. Amerika'nın savaşı bütün yerkürede sürüyor"* derken, ABD emperyalizminin dünya egemenliği amacını daha da somut olarak ifade ediyordu.

Demek ki; yukarıdaki aktarmadan ve bu kitapta yer alan makalelerin ortaya koyduğu gerçeklerden de anlaşılacağı gibi, dünya egemenliği amacı, Amerika'nın, emperyalizm çağının daha başında ilan ettiği bir hedeftir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, sosyalizme karşı "soğuk savaş" stratejisi olarak geliştirilen ve bir yanı diğer emperyalist ülkeler üzerinde hegemonya kurmayı da içeren; bugün de "terörizme karşı mücadele" adı altında dünyanın her köşesinde savaşlar çıkarma, her yerde üsler inşa etme, uzaya bile Amerikan silahları yerleştirerek tüm dünyayı ve insanlığı tehdit eden bir güç olma yönündeki politikalar bu hedefe ulaşmak için verilen mücadelenin unsurlarıdır ve bunlar da, açık veya örtülü ilahi bir kılıfa büründürülmüşlerdir.

Bütün Ortaçağ tarihi boyunca Hıristiyanlık, feodal aristokrasiye, insan aklı ve bilincinin ötesine yerleşmiş bir egemenlik gerekçesi sağladı. Dünya egemenliğine soyunan ABD tekelci burjuvazisi de, modern çağda gelişen insan bilincini bir yana koyarak; daha doğrusu, insan bilincinde ve toplumsal mücadelelerdeki gelişmelerden korkuya kapılarak, eylemlerini dönemlere göre değişik biçimlerde formüle edilen Hıristiyanlık motiflerine dayandırmaya özel önem gösterdi. Bu özelliğiyle de, bugün Amerikan pragmatizmi, bir araya gelmez gibi görünen ortaçağın egemenlik araçlarıyla, 21. yüzyıldaki tekelci burjuva çıkarlarını, bunların gerektirdiği saldırganlık ve gözü dönmüşlüğü birlikte ifade etmenin felsefesi olma sıfatını hak etmektedir. Elbette ki, ABD'nin ekonomik, politik ve askeri gücü de, hem bunu zorunlu hale getirmekte ve hem de, buna olanak sağlamaktadır.

"Soğuk Savaş", ABD'nin dünya egemenliği idealleri ve antikomünizm

İkinci Dünya Savaşı'nda, bir yandan sosyalizmin elde ettiği başarılar ve bunun bütün bir kapitalist sistem için tehdit edici hale gelmesi, diğer yandan ABD'nin bu savaş sonrasında, gerek Avrupa ülkeleri ve gerekse dünya üzerinde elde ettiği pozisyon; ABD'ye komünizm tehdidine karşı mücadeleyle, kendi dünya egemenliği idealini birleştirerek, bütün kapitalist dünyaya yön verecek

bir dizi dizginsiz saldırı politikası oluşturma ve bunları bütün ülkelere dayatma olanağı sağladı. Gerek, "soğuk savaş" diye anılacak olan bu politikaların oluşturulması ve gerekse uygulanmasında ise, onun en yakın müttefiki İngiltere oldu. Böylece, SSCB ve komünizm tehdidine karşı savaştan hemen sonra başlatılan ve bugün sonuçlarını yaşadığımız bu çok yönlü saldırı politikaları, 1900'lü yıllarda bir amaç olarak ilan edilen ABD emperyalizminin dünya egemenliği uğruna mücadelesinde yeni bir aşamayı ifade ediyordu. Marshall Planı'yla, komünizme karşı mücadelenin zeminini güçlendirmek üzere başlatılan yardım politikası, aynı zamanda bir baskı ve ekonomik bağımlılık yaratarak ABD'nin dünya egemenliği yönünde atılmış güçlü bir adımdı. Bunu, NATO izledi. NATO, bir yandan SSCB üzerinde açık bir tehdit oluştururken aynı zamanda, başta Avrupa olmak üzere, bütün dünyada ABD'nin silahlanmasına ve bu alanda egemen bir rol üstlenmesine giden yolu açıyordu.

Bu saldırı politikalarının diğer önemli yönü ise, diyalektik materyalizme, sosyalizme yöneltilen ve giderek dev bir propaganda ve demagoji aygıtına dönüşen ideolojik saldırılardı. Konumuz açısından ele alındığında, artık pragmatizm, ülke içinde ve uluslararası alanda doğrudan Amerikan saldırganlığının "politik eylem kılavuzu" olarak somutlaşıyordu.

Bilim ve Düşünce'nin bu sayısında yer alan ve 1949-50'li yıllarda, bu saldırganlığa karşı mücadelenin bir parçası olarak yazılmış yazılarda, bu saldırıların içeriğini ve anlamını, fazla söze gerek bırakmadan ortaya koyacak niteliktedir.

Amerika'lı felsefeci Harry K. Wells'in yazısı, savaş sonrası ülke içinde fikir ve eğitim hayatını hedef alan saldırıları konu edinmektedir.

Okulları ve üniversiteleri, kaz adımlarıyla faşizme ve savaşa doğru yürümeye zorlayan bu genel girişimi yöneten insanlar, Columbia ve Harward üniversitelerinin başkanları olan general Dwight D. Eisenhower ve James B. Conant'dır. Onlar, eğitimin diğer yöneticileriyle birlikte, "kolejleri" ve üniversiteleri, "Ulusal politikanın araçları" haline getirme amacı güden bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride, savaşın kaçınılmaz olduğunu iddia ediyor ve ekliyorlar: "Ulusal çıkarlar, eğitim ve öğretim mensuplarını, içinde yaşadıkları dünyanın gerçek düşüncesini almaya ve okul programlarını, bu kargaşalı dünyanın bize dayattığı görevleri gerçekleştirmeyi kolaylaştıracak şekilde uyarlamaya zorunlu kılmaktadır..." Sadece bu koşula bağlı olmak kaydıyla, "eğitim, ulusal politikanın aracı olarak layık olduğu yardımı alacaktır."* Diğer bir ifadeyle, ulusal politika savaş

* *American Education and National Tension*, ABD'de Ulusal Eğitim Derneği ve Amerikan Eğitim Yöneticileri Derneği'ne yakın Okul Politikası Komisyonu tarafından yayınlandı, Washington, 1949. Ayrıca, bu rapor, aşağıdaki nedenlerle eğitim alanından komünistlerin çıkarılmasını talep etmektedir: "böylesi bir komünistlik, buna eşlik eden entelektüel dürüstlüğün bir yana bırakılması gibi bir özellik, bireyi, ülkemizde bir eğitim mensubunun görevlerini yerine getirmekten yoksun hale getirir." Bu tez, Ulusal Eğitim Derneği'nin 1949'daki kongresi tarafından benimsendi ve bu, şimdi baştanbaşa ülkemizde resmi politika görevi yerine getiriyor.

anlamına geldiği için, eğitimin görevi de, insanları hizaya sokmak olacaktır, aksi takdirde; ihtiyacı olan mali yardımı alması mümkün değildir!

Görüldüğü gibi, fikir mücadelesi bir yana, baştan sona eğitim alanında, bir yandan ekonomik baskı ve idari soruşturmalarla, öte yandan, doğrudan profesörler seferber edilerek, alçakça bir savaş kışkırtıcılığı eşliğinde komünizme ve materyalizme karşı saldırı bir dogma gibi dikte edilmektedir.

Elbette, bu sadece ülke içi bir politika olarak kalmaz. Antikomünist saldırının uluslararası ölçekte kazandığı boyutları, o zamanlar Anti-Kominform İdeolojik seksiyonu başkanlığına getirilen eski Troçkist Burnham'ı eleştiri konusu yapan Pierre Courtade'ın makalesinde genişçe dile getirilmektedir.

Burnham'ın komünizme karşı mücadelede ABD Dışişleri bakanlığına önerisi şu cümlede özetlenmektedir:

"Amerikan kapitalizmi, bütün cephelerden saldırıya geçmek zorundadır; komployla, bozgunculuk yoluyla, rüşvetle, bölgesel savaşlarla ve nihayetinde, gerekli olursa genelleşmiş savaş yoluyla."

ABD'nin çıkarı bunu gerektirince, ortada hiçbir hukuk ve ahlak ilkesi kalmaz. "'Barış' ve 'uluslararası hukuk' konusundaki, 'dostluk' ve 'işbirliği' konusundaki saçma hayallerin belirsizliklerine sığınmak hiçbir şeye hizmet etmez", diye yazar... "Bu bilinmezlikler, derin bir tereddüttün yansımasıdır. Temel bir gerçeğe cepheden bakmaya cesaret edemiyoruz; bu gerçek: '*ABD dış politikasının tek amacının komünizmin yıkılması olduğunu bilmek*'tir"

Pierrre Brasseul'ün yazısı da, ABD emperyalizminin uluslararası planda, kendi müttefiki durumundaki ülkelerin doğrudan ulusal kültürlerini hedef alan saldırıların, bu ülkeleri Amerikan egemenliğine boyun eğdirmenin bir aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Raporu hazırlayan Sam Aaronoviç, ABD deki '*iki ayrı kültür*' ve "*iki ayrı yaşam biçimi*" ile ilerici Amerikan kültürü ve Amerikan emperyalizminin ideolojisini birbirinden ayırt eder.

"Amerikan yaşam biçimi" olarak adlandırılan şey aslında ABD ye hakim olan 60 bin ailenin ve "Amerikan yüzyılını" savaşlarla kurmaya çalışan onların satılmış politikacılarının bakış açısıdır."*

"Raporda, sosyalizmin kazandığı zafer nedeniyle 800 milyon kişinin sosyalizm altında yaşamaya başlaması sonucunda, Amerikan emperyalizminin umutsuzca dünyaya hakim olma hayalleri kurduğu bir dönemde, Amerikan yaşam tarzının özelliklerinin neler olduğu anlatılır.

"Giderek daralan dünyada tröstlerin iştahı giderek kabardı"

"*Her seye kadir*" olan dolara tapınmak ve "*teşebbüs hürriyeti*"nin egemenliğinde olan Amerikan yaşam tarzının *birincil karakterini* çelik tekeli Betlehem'in başkanının şu sözleri çok güzel şekilde ifade ediyor:

* Arena, Haziran-Temmuz 1951, sf. 4. Devam eden paragraflardaki alıntıların tümü aynı kaynağa aittir.

"Vatanseverlik çok asil bir duygudur, ancak bu asil duygu, bizim hissedarlarımıza karşı olan görevlerimizi unutturmamalıdır."

İkincil karakteri, Kore'de savaş aracına dönüşen ırkçılık ve ulusal azınlıklara karşı nefrettir.

"'Pis zenci' ile 'pis sarı derili' ya da ABD'de katillerin linç edilmesinden Kore'de hayvanlara tecavüz arasında sadece bir adımlık bir mesafe var. Bütün bunlar, 'pis sarı derili'den 'pis İngiliz'e geçişin ne kadar kolay olacağını bize göstermelidir."

Ve nihayet *son karakteri* olan şiddete tapınma, gangstercilik 1939 dan önce de zaten vardı, ancak, Amerikan tröstlerinin dünyaya hakim olmaya çalıştıkları bir dönemde yeni bir aşamaya ulaştı.

"Amerikalı politikacıların, diplomasiden anladıkları sadece şiddettir. Siyahlara, işçilere ve sendikalara karşı ve filmlerde görülen şiddet ve gangstercilik, edebiyat ve sanata da iyice işlemiştir. Son resmi araştırmaların gösterdiği gibi gangstercilik ile politika arasındaki bağlar öylesine sıkı ki kimin politikacı kimin gangster olduğunu bilmek oldukça zor."

"Amerikan yaşam tarzı, insanın ve halkların aşağılamasına, küçümsenmesine ve "*süper insana*" tapınmaya dayanıyor. Ancak bu ideoloji sadece Amerikan emekçilerine yönelmiş de değildir. Yoksa İngiliz, Fransız ve öteki halklar, Amerikan tröstleri için savaşmaya ya da hiç direniş göstermeden ulusal bağımsızlıklarının elden gidişini seyretmeye nasıl ikna edilebilir ki."

"Amerikan filmlerinin ve dergilerinin dışarıya ihracını sadece kapitalist kâr ile açıklamak yetersizdir, bu aynı zamanda, *dünyanın diğer halklarını Amerikan büyük sermayesinin tarafına kazanmanın bulunmaz bir aracıdır.*"

Açıkça görülüyor ki, "Soğuk Savaş", aynı zamanda, ABD'nin dünya egemenliği mücadelesi yolunda ekonomik, politik ve ideolojik olarak çok yönlü örgütlenmiş bir saldırıdır. Özel olarak düşünce ve kültür alanındaki saldırılarda, hiçbir şekilde sadece düşünce ve kültür alanında kalınmadığı gibi, asgari bir fikir mücadelesinin kurallarına da uyulmadı. Tam tersine, hiç bir kural tanımaksızın, doğrudan Amerikan tekelci burjuvazisinin "memurları" tarafından fikir gücüyle değil, açıktan ilan edilen paranın ve zorbalığın gücüyle sürdürüldü. Bu konuda, ABD'de Burnham tarafından dile getirilen saldırı politikalarının en etkili isimlerinden biri olan McCarthy eliyle sürdürülen saldırılar bunun bir örneğidir. Kaldı ki McCarthy'cilik sadece ABD sınırları içinde kalmadı. Amerikan-İngiliz ittifakının etkilediği bütün ülkelerde, şu veya bu ölçüde etkili oldu. (Ülkemizde "51 Tevkifatı" adıyla anılan TKP'ye ve bütün ilerici güçlere yönelik saldırılar bunun örneğidir.) Sadece ABD'de değil bütün dünyada, günlük basından TV'ye, sinemaya müziğe kadar her şey üzerinde, doların ve zorbalığın gücüyle beslenen dev Amerikan propaganda aygıtının etkisi hissedilir hale geldi.

Bütün bu saldırılara rağmen, 1950'li yılların sonlarına kadar, SSCB ve sosya-

list blok ülkeleri yanında, başta Avrupa olmak üzere birçok ülkede komünist ve işçi partileri güçlendi, demokrasi güçleri daha geniş yığınları etkiler hale geldi, antiemperyalist akım ve ulusal demokratik hareketler yayılmasına ve güçlenmesine devam etti. Dünyanın en saygın bilim adamları, yazar ve sanatçıları, sosyalizmi ve ulusal kurtuluş hareketini destekledi. Marksizmin etki alanı tarihte hiçbir fikir akımının ulaşamayacağı boyutlarda genişledi.

SSCB, sosyalist blok ve dünya komünist ve işçi hareketi için sonun başlangıcı, Stalin'in ölümünden sonra iktidara gelen Kruşçev kliğinin bir süre sonra, bir yanıyla emperyalizmle uzlaşmayı, diğer yanıyla SSCB ve diğer ülkelerde sosyalizmin kazanımlarını tasfiye ve bunlar üzerinde tepinmeyi içeren politikaları ve bunları ilan eden SBKP 20. Kongresi ve buradan başlayan dünya komünist ve işçi hareketi içindeki çözülme ve geriye dönüş yolunun tutulmasıdır. Kruşçevcilik, emperyalizmin eline, sonunda SSCB'yi çöküşe götürecek olan paha biçilmez silahlar verdi. Dünya işçi ve komünist hareketindeki çözülme süreci, dünya ölçeğinde düşünce alanındaki mücadelenin de giderek zayıflamasına ve etkisizleşmesine yol açtı. Meydan, emperyalizmin paralı uşağı propaganda uzmanlarına ve onların en değerli müttefiki olan d6öneklere, Troçkistlere ve liberallere kaldı. Elbette ki böyle bir gelişme, düşünce ve kültür alanında, sanat ve edebiyat alanında insanlığın gelişip ilerlemesini önlemekle kalmadı, tam tersine, insanlığın düşünce ve kütür birikimini, tarihte eşi görülmedik boyutlarda tahrip edici bir saldırıyla karşı karşıya bıraktı.

Bu koşullarda patlak veren '68 hareketi, geri ülkelerde geniş bir antiemperyalist karakterde ortaya çıkmasına rağmen, özellikle Avrupa'da ve ileri kapitalist ülkelerde komünist partileri daha da geri çeken bir rol oynadı. Toplumsal hareketin temel dinamiğini oluşturan işçi sınıfı ve komünist partilerdeki Kruşçevcilikle başlayan çözülme süreci, bu partilerin, ilerici taleplerle ortaya çıkan geniş gençlik yığınlarının mücadelesini sosyalizm genel amacına bağlayacak bir tutum geliştirmelerini büyük ölçüde engelledi. Önemli bir demokratik potansiyel taşıyan bu hareketi, öznel idealist akımların etkisine açık hale getirdi. Bir süre sonra, bunun sonuçları ortaya çıkmaya başladı. İleri kapitalist ülkelerde, gençliğin özgürlük isteklerine öznel idealist bir cevap olarak, "yeşilci", "çevreci" akımlar veya doğrudan terörist gruplar ortaya çıktı ve ilerici kitlelerin taleplerinin genel bir amaçtan yoksun olarak, günlük tepkiler içinde dejenere edilmesine hizmet etti. Geçmişe ve geleceğe karşı hiçbir sorumluluk taşımayan öznel idealist Sartre varoluşçuluğu, bu yıllarda moda haline geldi. Bu hareketin kimi ünlü temsilcileri, son on yılda burjuva politikanın, hatta burjuva hükümetlerin dolgu maddesi oldu. Geri ülkelerde ise, öznel idealizm, işçi sınıfı hareketinden kopuk, antiemperyalist küçük burjuva akımların örgütlenmesine zemin hazırladı. Çin devriminin öznel idealist yorumu olan Maoculuk ve Latin Amerika'da etkinlik kazanan küçük burjuva devrimci akımlar, gençlik hareketine da-

yanan örgütlenmeler arasında önemli bir etkinlik kazandı. İşçi sınıfından ve halk yığınlarından kopuk "devrimci eylemcilik"in yolunu açtı. 70'li yıllarda birçok geri ülkede işbaşına gelen ABD destekli askeri faşist cuntalar, devrimci harekette sübjektivizmin yarattığı yanılgıları tahrik edip bunlardan yararlanarak, geniş yığınları terörize ettiler, demokratik kazanımları tahrip ettiler.

Bütün bunların ötesinde 70'li yıllar Marksizm ve işçi hareketinde uluslararası ölçekte, ideolojik bölünme ve bulanıklık yılları oldu. Emperyalist propaganda merkezleri bu bölünmeyi tahrik ettikleri gibi, Marksizme ve işçi hareketine saldırıda bu bulanıklıktan azami ölçüde yararlandılar. Sosyalizm ve işçi hareketinde yaşanan bu gerileme ve çözülme sürecinde, Fransa, Almanya ve İtalya başta olmak üzere "Euro-komünizm adı altında, burjuva sisteme bağlanma eğilimleri güç kazandı. Bu eğilimler, gene bu ülkelerde ABD baskısına karşı Avrupa Birliği olarak güçlerini birleştirmeye çalışan emperyalist burjuva politikanın da dolgu maddesi haline geldi.

SSCB ve sosyalist kampta, ulusal kurtuluş hareketlerinde içine girilen kesin gerileme ve çözülme süreci, İran devriminin Ortadoğu'da yarattığı sarsıntı ve ortaya çıkardığı anti-Amerikan dalga ve Avrupa Birliği bünyesinde güçlerini birleştirmeye yönelen Avrupa ülkeleri ve Japonya'nın emperyalist pazarda giderek artan mevziler edinmeleri; ABD ve İngiliz ittifakını, SSCB'yi bir an önce çöküşe zorlayarak, diğer emperyalist ülkelerin kendisine kafa tutar hale gelmesini önleyecek yeni saldırı politikalarını gündeme getirmesine yol açtı. 80'li yılların başında, ABD ve İngiltere, SSCB'siz bir dünyada egemen pozisyonlarını sürdürecek ekonomik, siyasi ve askeri yenilenmeye yöneldi. SSCB'de Gorbaçov'un işbaşına gelişi, emperyalizme tam teslimiyet ve iltihak bayrağını çekmesi, bu süreci daha da hızlandırdı. 80'li yılların sonlarına doğru Gorbaçov'un yenilgiyi resmen ilan edişi, emperyalist burjuvaziye, kendi propaganda aracı durumundaki liberal çevrelerle, "eski Marksistler"den, Marksizme, işçi hareketine karşı bir propagandacılar güruhu oluşturma olanağı sağladı. Bu güruh, geleceğe ilişkin olarak, emperyalizme boyun eğmekten başka bir seçenek sunmadığı halde, diyalektik materyalizme, Marksizme saldırmada hiçbir sınır tanımadı. Bu toz duman içinde, yenilgi sürecinin, Kruşçevciliğin sağladığı paha biçilmez silahlar sayesinde başladığı görmezden gelinerek, Marksizme uluorta saldırmak kanıksanır hale getirildi. Bu ideolojik ortam, kafası bulanık geniş ilerici çevreler içinde umutsuzluk eğilimlerini güçlendirdi.

İşte Reagan-Teatcher hükümetlerinin başlattığı ve giderek bütün kapitalist sistemi etkisi altına alan saldırı dalgası, bu koşullarda cereyan etti. Ve ABD-İngiliz ittifakı, gene 1950'li yıllarda Burnham tarafından yapılan öğüde uygun davranarak, ilk girişim ve inisiyatifi başlattı ve SSCB'siz, Yeni Dünya Düzeni'ni ilan etti.

"Eğer, ABD, sorumluluğu kabul ederse, inisiyatifi alıp, mücadelenin yönetimini almaya soyunursa, o zaman -ve sadece o zaman- Avrupa bu çağrıya cevap verecektir."

"Bugün, çocuklarının ağırlığıyla beli bükülmüş, yaşayan canlı bir ebeveynin durumuna gerilemiş gibi görünen", *bu Avrupa'nın*, "yeni dünya düzeninde", "akıllı bir danışman ve cesur bir partner" *olduğu görülecektir.*

Ama, bugün beklenen, Avrupa'nın ABD'ye boyun eğmesi ve onun saldırılarını itirazsız desteklemesidir. Yoksa "kıyamet" kopabilir.

Sosyalizmin ve sınıf mücadelelerinin olmadığı bir dünya için "felsefi" bir çöplük oluşturuldu

1980'lerin sonunda, SSCB'nin çöküşü belirgin hale gelirken, dönemin ABD Başkanı Ronald Regan ile İsrail Başbakanı Menahem Begin arasındaki görüşmede Reagan, İsrail'e verilen ABD desteğinin boyutlarına dikkat çekerek; "Bir Armegedon* özlüyorum!" demişti.

Reagan'ın bu sözlerinin, ABD'nin İsrail'e "muhabbetini" belirtmek için söylenmiş, propaganda amaçlı sözler ya da "Başarısız bir Hollywood yıldızına, meczup danışmalarının ezberlettiği bir replik" olmadığı açıktı. Çünkü; hemen ardında Hollywood, Armegedon, "kıyamet" temasını işleyen sayısız filmler yapmaya koyuldu. Medya grupları ve dünyanın en çok satan ve aynı zamanda en "saygın" dergileri, tanrı ve dini efsaneleri konu alan vahiyi, hadisi bilimle aynı düzeyde, hatta ondan daha gerçek olarak gösteren "kapak haberleri"ne, "dosyalar"a, "ekler"e hız verdiler. Çünkü 21. yüzyılın eşiğine gelen insanlık için, yeniden Tevrat'ta sözü edilen "kafirlerle müminler arasında ve kafirlerin tümünün yok edildiği bir savaş dönemi"ne girilmekte olduğu efsanesi, inandırıcı değilse bile, oyalayıcıydı. İnsanlar, yeniden "toplumsal mücadelenin nesnel yasaları" ile uğraşmaya bırakılmamalıydı. SSCB çökmek üzereydi ve bu süreçte ABD emperyalizmi, dünyayı kasıp kavuracak dev bir askeri güce ulaşmış bulunuyordu. Artık dünya egemenliği önündeki en önemli engel bertaraf edilmişti. Ama, bir yandan sosyalizm idealini bir daha tehdit oluşturamayacak şekilde bulandırmak, öte yandan Fransa, Almanya, İtalya ve Japonya gibi emperyalist ülkelerin bu sakin dönem boyunca güçlerini yeniden toparlayıp, dünya pazarında kavgasız gürültüsüz yeniden pay tutmaya yönelmelerine set çekmek ve daha da önemlisi, Ekim Devrimi ve ikinci dünya savaşı sonrasında bağımsızlığını kazanan, kimisi halen stratejik hammadde kaynaklarını elde tutan ve genellikle nüfusun çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu geri ülkelerin emperyalist egemenliğe engel çıkarmaya yeltenmelerini önlemek gerekiyordu.

Demek ki, artık, mevcut bulanık ideolojik ortamı daha da bozuşturmak ve mücadelenin sınıfsal ve ulusal demokratik saflaşmalar olarak, gerçekte olduğu gibi algılanması yerine, dinsel motifler üzerinden çarpık bir şekilde algılanması gerekiyordu.

* *Armegedon* - Eski Ahit'e göre dünyanın tüm krallarının (kötü güçlerin) tanrıya karşı nihai büyük bir savaş için bir araya toplandığı mistik yerin adı. Politik dilde *felaket/kıyamet* anlamında kullanılır.

Propaganda aygıtı motiflerini yenilemeye koyuldu.

1968'in 20. yıldönümünde burjuvazi, '68'i, kendi gençliğinin bir sapkınlığı olduğu kadar aynı azmanda kendi tarihinin bir parçası olarak ilan etti. Bir adım daha atarak düzenle bütünleştirdiği '68'in kimi önderlerinin desteğinde '68'in aykırı, düzene başkaldıran yanını mahkum ederek geri kalanını da kendi "reformları"nın kapsamına aldı ve burjuvazi dışında herhangi bir sınıfın bir ileri atılımının olamayacağı fikrini yerleştirmeye koyuldu. Yani "68 iyi niyetli, ama tepkici, aşırıya vardırılmış bir ele5lştiriydi. Şimdi o hareketin 'içinde', 'başında' olanlar da yaptıkları yanlışı anlamış, parlamentolarda milletvekilleri, bakanlar..., iş yaşamında Yuppiler, yüksek yöneticiler olarak yerlerini alarak sistemimizin ebediliğini, bütün çelişmeler ve kusurlarına karşın, olabilecek en iyi sistem olduğunu anlamışlardır" denmek istendi. Ve sonraki yıllarda da '68, sistem tarafından onaylanan bir eylemmiş gibi yıldönümlerinde törenler yapılan, nostaljik şarkılar söylenen, muhafazakar ve liberal burjuva medyası tarafından hakkında "övgü içerikli" içeriksiz yayınlar yapılan bir nostaljiye, "hiç olmasa daha iyi olurdu ama mademki olmuş öyle bir sahiplenelim ki, olmamış gibi olsun" anlamına gelen tema ile "kutlanan" bir yıldönümüne dönüştürüldü.

Yine; 1989'da kutlanan Fransız Devrimi'nin 200. yılı XVI. Louis'nin ve Kraliçe Marie Antoinette'in, Danton'un "dramatik" sonları, Jakobenlerin "kan dökücülükleri" üstünden yaratılan bir insanlık trajedisi olarak sunularak "Keşke devrim olmasaydı!" sloganıyla kutlandı! Oysa o güne kadar, en azından Paris Komünü'nden beri, en gerici yönetimlerin egemen olduğu yıllarda bile Fransız burjuvazisi (dünya burjuvazisi de) Fransız Devrimi'nin tarihteki en önemli devrim olarak kutlamaya özen gösteriyor, onun insanlığa katkılarını öne çıkarıyorlardı. Ama '89'daki kutlama burjuvazi için tarihteki kendi ilericiliğine karşı da bir tutum alma, devrimcilik yıllarından bir pişmanlık duyma olarak biçimlendi.* Böylece burjuvazi sadece işçi sınıfı ve halk devrimlerini değil, kendi tarihindeki gerçek ve insanlığın ilerlemesine yapılan en önemli katkıyı; yani, Büyük Fransız Devrimi'ni reddediyordu. Bu tutumlarıyla burjuva ideologları, sadece bugün değil, dün de insanlığın devrimlere gerek görmeden ilerleyebileceğini iddia eden bir "tarih anlayışı"na çekilmiş bulunuyordu.**

* Bu tutum, 1990'ların ortasında, Doğu Bloku'nun dağılma sürecinde, devrim tarafından ezilen soyluların ve ülkeyi terk eden toprak sahiplerinin, vurguncu, Nazi işbirlikçisi zenginlerin haklarının ve mülklerinin iadesi, kralların yeniden kral olarak ülkelerine dönmesi için (örneğin Rus Çarı'nın varisleri bile arandı) girişimler yapılması, kampanyalar düzenlenmesi olarak ortaya çıktı.

** Gerçek devrimler lanetlenirken, "iletişim devrimi", "ak devrim", "mor devrim", "kadife devrimi", "portakal devrimi"... gibi sermaye güçlerinin propagandasına dayanak olacak her vesileyle ortaya çıkan, tarih açısından bir değere sahip olmayan her şeye devrim demekten de geri durulmadı. Aslında bu devrim kavramını içeriksizleştirilmesi, devrim fikrinin yozlaştırılması çabalarının da bir devamıydı. Çünkü, ancak devrim kavramı ve fikri böyle bozuşturulursa, kısa bir süre sonra, "Aslında en devrimci sınıf burjuvazidir" dendiğinde, "Hadi oradan!" denemezdi.

Bu fikirler; burjuva propaganda merkezleri tarafından bir yandan "kansız", "kavgasız" bir "ilerleme" fikri savunuluyormuş gibi hümanist bir zarf içinde sunulurken, öte yandan da "Uğrunda ölünmeye değer hiçbir fikir yoktur, en değerli şey insanın hayatıdır" tezini işleyerek kapitalizme ve emperyalizme karşı girişilen bütün mücadeleleri de gereksiz, sadece ölüm ve acılara yol açan, üstelik de bir şeye yaramayan eylemler olarak mahkum ediyordu.

1980'lerin sonlarında Milan Kundera'nın "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği" adlı romanı ile André Gorz'un "Elveda Proletarya" adlı kitapları çıktı. Bu iki kitabın ortak özelliği, kendi alanlarında çıkmış belki de en pespaye tezleri olan kitaplar olmasıydı. Üstelik bu pespaye tezler işlenirken gerekli özen de gösterilmemişti. Bunlardan "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği", hiçbir edebi değere sahip olmaması, her tür insani duyguyu, düşünceyi, bir düşünce uğruna mücadele etmeyi reddeden nihilist, ahlak düşkülüğünün, bireysel tutkuların esiri olmanın yüceltildiği bir paçavraydı. "Elveda Proletarya" ise, o güne kadar Marksizm adına öne sürülen "Marksizm yorumları"nı en pespaye biçimde yenileyen ama bunu öncekilerden daha açıkça yapan; proletaryanı tarihsel bakımdan rolünü oynayıp bitirdiğini, işçi sınıfın devrimciliğinin eskide kaldığını, bugünün devrimci sınıfının burjuvazi olduğunu öne süren bir kitaptı.

Kısacası; dev kampanyalarla piyasaya sürülen ve tartışma konusu haline getirilen bütün bu propaganda malzemeleri, ar damarı çatlamış bir ahlak düşkünlüğüne varmış "bireysel özgürlük" savunusu altında devrim, işçi sınıfı ve sosyalizm düşmanlığında varılan son aşamayı gösterdiği gibi; aynı zamanda, burjuva kültür ve siyasetindeki yozlaşmayı temsil eden kitapların 1980'lerin sonlarında burjuva aydınları ve dönek eski Marksistler, "solcu aydınlar" arasında "kutsal kitap" muamelesi görmesi ise, uluslararası sermaye güçlerinin "yeni dönem" hazırlıklarıyla, etki alanını ne ölçüde genişlettiğini ifade ediyordu. Bunun bir diğer anlamı, Ekim devrimi ve sosyalizmin başarılarının etkisiyle, Marksizme sempati duymaya yönelen ve kendi ideolojik çıkışlarını Marksizmin prestijinden yararlanarak yapmaya çalışan küçük burjuva tabakaların ve onların aydın kesimlerinin, revizyonizmin yarattığı gerileme ve çöküşün belirgin hale gelmesiyle birlikte, emperyalizmin yoğunlaştırdığı propagandaya ne ölçüde açık hale geldiklerini göstermesidir.

Öte yandan 1980'lerin sonlarına doğru, insanlık tarihini yeniden yazma girişimlerinde bir başka alandan daha hamle yapıldığına tanık olduk. 1970'lerde yayınlandığında fazlaca tartışılmayan Erich Van Däniken'in tanrıların Arabaları adlı "fantastik" kitabı, insanlık tarihiyle ilgili bugüne kadar bilenen tüm tarihin yanlış olduğunu gösteren bilimsel kanıtları toplayan eser olarak ilan edildi. Bu kitaptaki belgeler üstünden yeniden yeniden kitaplar yazıldı, televizyon "belgeselleri" yapıldı; gazeteler de tefrikalar yayımlandı. Dinsel mitoslar ("Musa'nın Sandığı" aslında bir alıcı-vericiydi ve Musa tanrıyla değil öteki yıldızlardaki yaratıklarla konuşuyordu! Muhammed de Hira'da mağarada yaratıklarla konuşu-

yordu. Kutsal kitaplar onların söyledikleriydi.....") yeniden yorumlanıp, "materyalist" açıklamalar yapılıyordu. Bundan da en çok beklendiği gibi, eski Marksist çevreler etkilendiler. Öyle ya açıklamalar, hem Marksizmin tarih anlayışının yanlış olduğunu söylüyor, hem de, gerekçelerini dinsel, idealist değil, "materyalist" temele dayandırıyordu! Oysa, burada amaç, insanlığın kendi tarihi hakkındaki bilincinde çarpıklıklar yaratmaktı; onu kendi insan oma mücadelesine karşı güvensizleştirmek, şüphe tohumları ekmekti ve Däniken'nin ve arkasındakilerin yaptığı da aslında insan uygarlığının temelindeki emeği çekip atmaktı. Yani bütün piramitler, eski çağın harika eserleri, sulama kanalları, şehircilik abideleri ve bunların yapılmasında kullanılan bilgi ve beceri, sanki insanoğlunun insanlaşma sürecinde edindiği bir şey değil, başka dünyalardan gelen zeki yaratıkların insanlara öğrettiği, hatta bizzat inşa ettiği şeylerdi. Başka bir söyleyişle, uygarlığın temelinde emek değil, "zeki yaratıkların bilgisi,teknolojisi var"dı!

Dahası bu tartışma, "Elveda Proletarya"ya kadar gelen ve 1960'ların, 1970'lerin Troçkistleri, modern revizyonistleri (Titocu, Kruşçevci, Maocu, Herbert Marcusçü, Swezyci, ...), Euro-komünistleri tarafından başlatılan "işçi sınıfı artık orta sınıf oldu", "işçi sınıfı artık beyaz yakalı oldu", "işçi sınıfı devrimci niteliğini yitirdi" fikriyle de birleşince, "Tanrıların Arabaları" etrafında yapılan tartışmalar, sermaye güçlerinin; bilime, tarihe, akla karşı giriştiği ve sonraki yıllardaki her türden irrasyonalizme temel olacak bir ideolojik saldırıya dönüştü.

Aslına bakılırsa yukarıda sözü edilen olaylar ve söz konusu kitaplar ve olaylar birer birer ve yazılıp yayınlandıkları dönemin koşulları bir yana bırakıldığında dünyanın gidişatında çok önemli rol oynayacak ciddiyette görünmüyordu. Bugünden bakıldığında; bugün de bu tartışmaların ve söz konusu kitapların ve iddiaların artık ciddiye alınmadığını (Bugün André Gorz'u kimse anımsamamaktadır, Erich Van Däniken de artık kimse için bir şey değildir) da söyleyebiliriz. Ama bu gelişmelerin 1970'lerin ikinci yarısından itibaren ABD ve İngiltere'de başlayan neoliberalizme yöneliş ve bu politikaların giderek tüm kapitalist dünyada egemen politika haline geldiği ve artık kapitalizmin 1945 sonrası dünyasının kabuğunu zorladığı; sosyalizm-kapitalizm çatışması üstünde kurulan sosyal ve siyasal yapının, uluslararası ilişkilerin yeniden biçimlenmesinin zorunluluğu ile birlikte düşünüldüğünde bu kampanyanın, sosyalizm tehdidini bertaraf etmiş emperyalizmin yeni dünya düzeninin "kriterlerinin" üstünde yükseleceği ideolojik zeminin işareti olduğu görülür. Zaten, emperyalist propagandanın hedefi de, bunları ciddiye almayan bir avuç namuslu aydını ikna etmek değil, "sosyalizm cephesi"nde gözle görülür hale gelen çöküşün yarattığı bulanıklıktan azami ölçüde yararlanarak geniş yığınların bilincini çarpıtmak ve onların geleceğe olan umutlarını kırmaktır. Bu nedenle, emperyalizmin, özel olarak ABD emperyalizminin, sözü edilen kitapların klasik eserler haline gelmesi diye bir kaygısı yoktur. Bunlar o günkü propagandanın araçlarıdır ve o gün için işe yaradıkları ölçüde görevlerini yerine getirmiş olurlar.

SB'nin artık bir siyasi güç olarak da tarih sahnesinden çekilmesi ve Doğu Bloku'nun çökmesine paralel olarak, Baba Bush ve Gorbaçov tarafından ilan edilen emperyalizmin Yeni Dünya Düzeni'ne, Antikçağdan başlayarak, Ortaçağ, Rönesans, Akılcılık, Aydınlanma, Marksizm, Ekim Devrimi ve sosyalizme doğru gelişen insanlığın toplumsal ve fikri gelişmesini açıkça ve kökten inkar eden bir propaganda eşlik etti. Bu propagandanın malzemeleri de, yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız "felsefi çöplük"ten oluşturuldu. Burjuva propaganda aygıtı, kendi iddialarını kanıt gibi ilan ederek bu politikaları işlemeye koyuldu.*

Devrimlere ihtiyaç olmayan bir tarih; insanlığın, emek ve sınıflar mücadelesi üstünden oluşmuş tarihinin reddi burada bir başlangıçtı ve '90'lı yılların başlarında yukarıda sözünü ettiğimiz, insanlığın dününden "emeği" çıkaran, onun yerine "yaratık kültürünü" koyan tarih anlayışı, insanlığın geleceği açısından, emeğe ihtiyaç duyulmayan bir toplum olacağı iddiasıyla "tamamlanma"ya çalışıldı. Ve artık işçinin, üretim için zorunlu olmaktan çıktığı bir aşamaya geçildiği propaganda edildi. Bundan böyle robotlar, iletişim ve elektronikteki teknolojik devrim sayesinde, insan emeği olmadan da fabrikaların çalışacağını** iddia eden yapıtlar, hat-

* Egemen sınıf, toplumun siyasetine, kültürüne, devlete, hukuka, dine, sanata,... egemen olduğu için, olağan koşullarda ayrıca bir "ideolojik mücadele" yürütme ihtiyacı duymaz. Bu yüzden de burjuva propagandacıları ve ideologları böyle dönemlerde felsefe tartışmalarından kaçınır, bu tür tartışmaları gevezelik, entel takıntısı filan diye suçlarlar. Yani egemen sınıf durup dururken topluma ideolojik dayatmada bulunma anlamına gelecek felsefe tartışmaları açmaktan, bir görüş açısını dayatmaktan hoşlanmaz. Çünkü egemenlik aracı olan maddi güç kurumları onun dünya görüşünün egemenliğini de kendiliğinden sağlar. Ancak, egemen sınıf çıkarlarını olağan araçlarla gerçekleştiremez duruma düştüğü, bu nedenle de "toplumu yeniden yapılandırmak", olup bitenin "yeniden, eskisinden farklı bir biçimde açıklanması"na ihtiyaç duyduğu dönemlerde bu açıklamalarına yardımcı olacak bir ideolojik koçbaşına ihtiyaç duyar. Yani felsefeyi de açıkça yardıma çağırır. Burada o felsefeden beklenen, egemenlerin sadece dünkü düzenlerini değil "yeni aldığı önlemlerin de alınabilecek en iyi önlemler", "bunların toplumun çoğunluğunun çıkarına olabilecek seçeneksiz düzenlemeler" olduğuna inandırıcı açıklamalar getirmesidir. 2. Dünya Savaşı sonrasında, pragmatizmin adeta yeniden keşfedilmesi, Sartre ve varoluşçuluğun kutsanması, 1990'larda öne çıkarılıp popülerleştirilen post modernizmin işe yaramadığının anlaşılmasıyla gözden düşürülmesi, ve pragmatizmin yeniden bir "felsefe" olduğunun anımsanması, pragmatizm içindeki Hıristiyan-Yahudi kültürü vurgusuna özel önem verilmesinin ve Yeni Tomacılığın gazete sütunlarında tartışılmaya başlamasının nedeni de YDD'nin ve ona bağlı politikaların inandırıcı bir açıklamasının henüz bulunamamış olmasıdır.

** Aslına bakılırsa, bugün bilim ve teknoloji gerçekten de insansız ya da çok az insanın çalıştığı fabrikalarla üretim yapabilir düzeye gelmiştir. Bunu engelleyen de işçiler değil kapitalistlerdir. Çünkü kapitalizm canlı insan emeği sömürüsü olmadan ayakta kalamaz. Bu yüzden de kapitalistler, robot teknolojisini son derece sınırlı ve canlı insan emeğinin sömürülmesini artırdığı sınırlar içinde, rakipleriyle arasındaki rekabette öne geçmek açısından kullanmaktadır. Dahası bunun sınırları vardır. Ve üretici güçlerin gelişmesinin önünde engel olan, kapitalizmin bu sömürücü karakteridir. Bu yüzdendir ki, bugün sermayenin propaganda merkezleri, sık sık teknolojik devrimden söz etmelerine karşın, aslında üretici güçler ve onun en devrimci bileşenini oluşturan üretim aletlerinin gelişmesinin önünde engeledir. Bu da kapitalist toplumun temel çelişmesi olan "Üretim araçlarının özel mülkiyeti ile üretimin toplumsal niteliği arasındaki çelişmeyi" büyütmeye devam etmektedir. Burada işçilerin, sendikaların ve sınıf partisinin karşı çıktığı şey, teknolojik gelişme, yeni teknolojilerin üretimde uygulanması değil bu gelişmenin işçi ve öteki emekçiler aleyhine kullanılmasıdır.

ta Pirelli'nin Torino Fabrikası'nın 4-5 işçiyle çalıştığı, bütün işlerin robotlar tarafından yapıldığı haberleri yayıldı. Kendi yalanları bu propagandanın kanıtı olarak gösterildi. Tıpkı "Tanrıların Arabaları" gibi, popüler bir dille yazılan "robot ütopyaları" bilimsel eserlermiş gibi dağıtıldı ve medya gücünün de yardımıyla, işçiye ihtiyaç olmayan toplumsal aşamaya girildiği; bunu da sosyalizmin değil kapitalizmin başardığı; kapitalizmin, artık krizler olmadan, sürekli ilerleyen bir toplumsal düzen olduğunu böylece kanıtladığı; burjuvazinin artık tek devrimci sınıf olduğu, YDD'nin insanlığın ebediyen yaşacağı bir düzenin başlangıcı olduğu ilan edildi.

Felsefi-ideolojik düzeydeki bu iddialara paralel olarak, uluslararası tekeller ve hükümetleri de; "küreselleşme politikalarını" öne çıkararak bu politikaların girilen "yeni dönem"in, giderek birbirine yakınlaşacak olan ulusların artık ulusal çıkara, ulusal pazara, gümrük duvarlarına, ulusal ekonomilere ihtiyaç duyulmayan bir dönemin politikaları olarak tanıtıldı.* Burjuva ideologlar ve eski Marksistlerin önemli bir bölümü ise bu dönemi, ulusal devletlere ihtiyaç duyulmayan tek bir dünya "toplumu"na doğru giden ("Sosyalizm de bunu iddia ediyordu ama başaramadı" demeyi de ihmal etmediler) döneme adım atılması olarak lanse ettiler. Eski Marksist yeni liberaller, sosyalizmin de böylece kapitalistler tarafından kurulacağını ilan ederek, bu politikaları desteklemenin, Marksist ve sosyalist olmanın bir gereği olduğunu da öne sürdüler. Ve böylece, sadece kapitalizme karşı işçi sınıfının mücadelesi değil, artık emperyalizme karşı ulusal kurtuluş mücadeleleri de "gereksiz ve insanlığın ileriye doğru gidişine karşı bir gericilik" olarak tariflenir oldu!

Nitekim bu çevreler, birer birer ülkelerde işçi sınıfı ve öteki emekçi kesimlerin kazanılmış haklarını yok eden "reformlar"a (özelleştirmeler, sosyal güvenliğin tahribi, eğitim ve sağlığın paralı hale getirilmesi, ulusal sanayilerin ve pazarın korunmasına son verilmesi, ...) karşı çıkmasını eleştirip bunları "milliyetçilik"le, "toplumsal çıkarlarla çelişen sınıf ayrıcalığını savunmak"la suçlarken, İMF ve Dünya Bankası'nın dünya ekonomisinin jandarması olmasını, ABD'nin Yugoslavya'yı parçalamasını, Afganistan'ı ve Irak'ın işgalini, AB'nin bir emperyalist mihrak olarak şekillenmesini, "insanlığın uygarlık hedefi" olarak görüp desteklediler.

Ancak söylenenlere daha "teorik", aynı anlama gelmek üzere daha genel bir ifade gerekiyordu. Bu adımı da Japon asıllı bir Amerikalı olan Francis Fukuyama attı: "İnsanlık, tarihin sonuna geldi!"

* YDD ve küreselleşme politikaları için sermaye ideologları ne derse desin, burada başlıca iki amaç vardı. Bunlardan birincisi, tekeller arsındaki rekabetin engellerini ortadan kaldırarak tekeller ve tekelci birlikler arasındaki çatışmanın serbest hale getirilmesini, piyasa imkanlarının en büyük ve en yırtıcı tekellerin lehine kullanılmasını sağlamaktı. İkincisi ve konumuz açısından daha önemli olanı ise, bu politikalar yoluyla sosyalizmin dünyaya vurduğu damgayı silmekti. Bu damganın ülkelerin bağımsızlığının, ulusal sanayilerin ve tarımın korunmasından, işçi ve emekçi sınıfların sosyal bakımdan daha rahat yaşaması, refahtan pay almasını sağlayan düzenlemeleri ortadan kaldırmak olduğu düşünüldüğünde özelleştirmenin, taşeronlaştırmanın, İMF dayatmalarının anlamı daya iyi anlaşılır.

Ne demekti tarihin sonu?

Artık sınıfların, sınıflar arası mücadelenin, insanlığın ilerlemesini belirlemediği, toplumsal devrimlerin, ulusal kurtuluş mücadelelerinin anlamını yitirdiği; kâr, faiz, ulusal çıkar, ulusal devlet vb.nin artık eski anlamlarından tamamen farklı bir içerik kazandığı bir dönem demekti!

Ve yeni ilan edilmiş "Yeni Dünya Düzeni"nin ideologlarıyla propagandacılarının sloganı buydu artık: Tarihin sonuna gelindi!

YDD ve küreselleşme, emperyalizmin, özel olarak da ABD emperyalizminin bir dayatmasıydı, ama, açlık ve yoksulluk içindeki halklara, ezilen ve sömürülen sınıflara bir kurtuluş reçetesi olarak sunuldu.

Ne var ki, Fukuyama'nın söyledikleri, kanıt diye gösterdikleri, en az kanıtlamayı amaçladığı iddialar kadar kanıta ihtiyaç duyuruyordu. Çünkü burjuva ideologlarının, bu olup biteni açıklamaları, elbette ki akılcı bir felsefe sistemi içinde imkansızdı. Dolayısıyla burjuva ideologları, bütün akılcı felsefe seçenekleri bir yana iterek, irrasyonal bir temel dışında hiçbir belirli kaygısı olmayan postmodernizmi öne çıkarak YDD'nin olabilirliğini, olabilir olanlar içinde de en iyisi olduğunu kanıtlamayı amaçladılar. Bu açıklamalar burjuva aydınların bir bölümünü ikna ettiyse de önemli sayılacak bir bölümü için ikna edici olmayı başaramadı. Üstelik siyasetteki ve ekonomideki gelişmeler de, ne postmodernizmin ne de bilinemezci, öznel idealist benzeri felsefelerin yardımıyla aşılmasına yardım edici olmadı. Çünkü; YDD'nin, "savaşsız, barış içinde bir dünya" iddiasının mürekkebi kurumadan Amerikan Ordusu, Körfez'e yönelik ilk seferine çıkmıştı bile. Arkasından Afrika'ya (Somali'ye), sonra Avrupa'nın ortasında Bosna'ya ve Kosova'ya müdahaleler geldi. Savaş, Avrupa'nın ortasındaydı. Yugoslavya'dan 6, Rusya'dan 16 yeni devlet çıkarıldı!

YDD yılları, bırakalım demokrasinin yaygınlaşmasını; gelişmiş ülkelerde bile insan haklarının, kişisel ve sınıfsal özgürlüklerin ayaklar altına alındığı yıllar oldu. Uluslar arasında adaletten söz edilemez hale gelirken ABD ve İsrail BM kararlarını çiğnemede bile perva tanımadılar. Refahın yaygınlaşması iddiası ise tamamen boşa düştü. Çünkü '90'lı yıllar insanlığın önceki on yıllarına göre zenginler ve yoksullar arasındaki farkı büyük bir uçurum haline getirdiği gibi, en gelişmiş ülkelerde bile emekçilerin daha çok ezilmesiyle, daha çok sömürülmesiyle sonuçlanan çok ciddi gelişmelere yol açtı. Dahası işsizlik artık baş edilemeyecek bir sorun olarak ilan edildi. Yoksul ülkelerden zengin ülkelere ekonomik nedenli göç; "gelişmiş ülkeler için geleceğin en büyük tehdidi" sayılmaya başlandı. Güney Asya, Rusya ve Türkiye-Arjantin krizleri ise, kapitalizmin çelişmelerini aşmak, "krizsiz bir kapitalizm aşamasına geçmek" bir yana, krizlerin tarihte görülmemiş bir hızla ortaya çıkıp, bir anda ülkeleri çöle çevirmesinin adeta matematiksel kesinlikte kanıtladı.

Kısacası 2000'lere girilirken, gerek uluslararası planda, gerekse tek tek ülke-

lerde yaşanan olaylar, YDD'cilerin parlak iddialarının, ABD emperyalizminin dayatmalarından ibaret olduğunu ortaya koydu. Kapitalist emperyalizmin bizzat kendi bağrında taşıdığı çelişkiler, emperyalizmin tek bir emperyalist ülke etrafında birleşerek bir "düzen" oluşturmasına izin vermeyecekti. Emperyalizmin düzeni, proletarya ve burjuvazi arasındaki temel çelişkiyi; emperyalist ülkeler arasındaki, kaçınılmaz olarak yeniden paylaşım savaşlarına yol açacak olan çelişmeleri; emperyalist ülkelerle geri, bağımlı ve yarı sömürge ülkeler ve bu ülkelerin ezilen halkları arasındaki çelişkiyi yeniden ve yeniden üretmek zorundadır.

Nitekim YDD'nin ve '90'ların en gözde filozofu Fukuyama, '90'ların sonuna doğru unutulup gözden düşmeye başladı. Çünkü, "tarihin sonuna gelindi" iddiası bütün inandırıcılığını yitirmişti. Çok geçmeden Fukuyama da yanıldığını kabul etmek zorunda kaldı.

Fukuyama'nın yanıldığını açıkladığı kitabın adı bile bir "özeleştiri" gibiydi: "Devletin İnşası". (Remzi Kitabevi Yayınları, 2005)

Kitabında, "tarihin sonu"nun bir Avrupa yanılgısı olduğunu iddia eden Fukuyama, şöyle diyordu: *"Avrupalılar, tarihin sonunda -yani kanunlar, normlar ve uluslararası anlaşmalarla gittikçe artan bir başarıyla yönetilebilen fazlasıyla barışçı bir dünyada- yaşadıklarına gerçekten inanırlar. Bu dünyada güç politikaları ve bildik reel politika, geçersiz hale gelmiştir. Amerikalılar ise tersine, halen tarih içerisinde yaşadıklarını ve Irak, El Kaide, Kuzey Kore ve diğer şer güçlerin tehdidiyle başa çıkmak demek olan, geleneksel güç politikalarını kullanmak gerektiğini düşünürler. Avrupalılar kısmen haklıdır: Gerçekten de AB içinde kendileri için tarihin sona erdiği, egemenliğin yerini ulus üstü bir örgüte bıraktığı bir dünya yarattılar. Bununla birlikte Avrupalıların anlamadıkları şey, Avrupa rüyasının barış ve güvenliğinin son noktada Amerikan askeri gücü tarafından sağlandığıdır."* (sf. 138)

Fukuyama, açıkça şunu söylüyor: Gelinen tarihin sonu değildir, ama, Amerika'nın koruyucu şemsiyesi altında safahata dalmış Avrupalılar böyle düşünüyorlar. Oysa gerçek, Avrupa'nın sandığı gibi değil Amerika'nın söylediği gibidir. Dünya barışa, demokrasiye, refaha filan gitmiyor; savaşa, kargaşaya gidiyor. Bu yüzden de geleneksel güç politikaları devam etmelidir!

Bir filozof için kendi başına trajik olan bu durum, emperyalizmin ideologu için bir "sorun" teşkil etmiyor. Kendi yanılgısı olan "tarihin sonu" iddiasını bile Avrupalılara yükleyip, Bush ve arkasındaki güçlerin politikalarına destek vermek için "yetenekleri"ni konuşturuyor!

YDD'den "Medeniyetler Savaşı" dönemine

1990'ların sonlarına gelindiğinde, sürdürülen demagojik propaganda ne kadar güçlü olursa olsun, gerçek kendi hükmünü icra etti ve YDD'nin yaldızları döküldükçe, saldırı ve üzerinde temellendiği çelişkiler kendi gerçek kimliğiyle ortaya çıkma-

ya başladı. Başka bir şekilde ifade edersek; diğer büyük emperyalist ülkeler ve ezilen halklar ABD emperyalizminin dayatmalarını kabullenmedi. İlk körfez saldırısında yeterince karşı karşıya gelmeyen çelişkiler, giderek açık hale gelmeye başladı. Bu yüzden de ABD emperyalizmi, saldırılarını daha uygun argümanlara dayandırma gereği duydu. G. W. Bush ve arkasındaki "kurt sürüsü", barıştı, adaletti, refahtı gibi propaganda unsurlarından ve ABD'nin elini tutacak "hümanist" söylemlerden arındırılmış emperyalist çıkarların gereğine uygun ve savaş araçlarının da öne çıkarıldığı yeni bir saldırı için gerekli özellikleri taşıyordu. Böyle bir şiddet dönemini başlatmak için de bir bahane gerekirdi. İşte New York ve Washington'a yapılan ve El Kaide tarafından düzenlendiği iddia edilen saldırı böyle bir zamanda yapıldı. Ve adeta Usame Bin Ladin, Bush ve Bushçuların imdadına yetişti. Reagan'ın özlemini çektiği Armegedon için uygun koşullar oluşuyordu.

Üçüncü Milenyumun ilk yıllarında, Amerikan emperyalizminin en popüler ideologu olan, "Medeniyetler Çatışması"nın yazarı ve Bushçuluğun en önemli düşünürü sayılan Samuel Huntington, en son kitabı olan "Biz Kimiz?" adlı yapıtında, bu durumu şöyle belirliyor: *"Usame Bin Ladin Amerika'ya saldırıp bir kaç bin kişiyi öldürdüğünde, iki şey daha yapmış oldu. Gorbaçov'un yarattığı boşluğu açıkça tehlikeli bir düşmanla doldurdu ve Amerika'nın kimliğini Hıristiyan bir ulus olarak tanımlamış oldu."* (sf. 357)

Çok önceden insanlığın geleceğini ileri Hıristiyan-Yahudi uygarlığı ile geri medeniyetler (İslam en dinamik Hıristiyanlık dışı din, medeniyet merkezi olarak "medeniyetler çatışması"nın olumsuz, karşı taraftaki merkezi ilan ediliyordu) arasındaki çatışmanın belirleyeceğini ilan eden Samuel Huntington, pratikte İslam dünyasına karşı bir Haçlı Seferi öneriyordu. Nitekim Bush ve Avrupa'daki en radikal müttefiki, Mussoloni bozuntusu Berlusconi; New York ve Washington'a yapılan El Kaide saldırısı sonrasında açıkça; "bir Haçlı Seferi düzenlemeliyiz" açıklaması yaptılar. Yani, Tanrı ve Hıristiyanlık, Amerikan tekelci burjuvazisinin hizmetine çağrıldı. Bu kez sadece ABD'yi korumak için değil, ABD'nin dünya egemenliği önündeki engellere karşı savaş açmak için. Çünkü, emperyalizm, tam egemenlik demektir.

Samuel Huntington, 2004 yılında yayımlanan "Biz Kimiz?- Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı" eserinde, eski tezi "medeniyetler çatışması"na dikkat çekiyor:

"21. yüzyıl bir din çağı olarak yükseliyor. Kuzey Avrupa dışında her yerde halk rahatlık, teselli ve kimlik için yüzünü dine dönüyor. Gilles Keppel'in deyimiyle, Tanrının intikamı en hareketli zamanını yaşıyor. Din grupları arasındaki şiddet tüm dünyada artıyor. İnsanlar coğrafi olarak uzağında bulundukları dindaşlarının yazgısıyla giderek daha fazla ilgileniyor. Birçok ülkede ulusal kimliğin dinsel çerçevede yeniden tanımlanmasını hedefleyen güçlü hareketler ortaya çıktı. Çok farklı biçimde ABD'deki hareketler, Amerikan dinsel köklerine, Amerikan halkının dine olan sıra dışı bağlılığını anımsatıyor. İncil öğretisine dayalı Hı-

ristiyanlık, önemli bir güç haline geldi ve Amerikalılar kendi imajları konusunda, büyük oranda, Hıristiyan bir halk oldukları gerçeğine geri dönüyor." (sf. 15)

"Protestan değerler, 'Amerikan Ruhu'nun en önemli kaynağıdır. Amerikalı olmanın ne anlama geldiğini tanımlayan kritik bir öğe olarak Anglo-Protestan kültürü besleyen, görünürde laik politik ilkelerdir." (sf. 62)

"ABD'de liberal olanı Protestan olandan ayırmak zordur. Özetle Amerikan Doktrini veya Amerikan Ruhu, Protestanlığın tanrısız biçimidir, kilise ruhuna sahip bir ulusun laik doktrinidir." (sf. 69)

Görüldüğü gibi Huntington, tipik bir emperyalist ideolog olarak, laik, hatta tanrısız Hıristiyanlarla radikal Hıristiyanlığı birleştiriyor ve "Amerikan ruhunu" bu ikisini birleştiren bir önemli etken olarak öne sürüyor. "Amerikan doktrini", "Amerikan ruhu"nu "Protestanlığın tanrısız biçimi" olarak niteliyor. Dönüp Amerikan halkının dine sıra dışı bağlılığı"ndan söz ediyor.... Ve burada açıktır ki, olup bitenin nesnel bir açıklaması, bilim kaygısı değil tümüyle Amerikan burjuvazisinin çıkarlarını ifade eden politikaların propagandası yapılıyor. Yani Amerikan emperyalizminin çıkarları böyle bir "birlik ve bütünlüğe" ihtiyaç duyduğu için Huntington, İslam'a karşı tüm Hıristiyanları ve Hıristiyan kültürüyle yetişmiş laikleri de (hatta ateistleri de) birleştirmeyi amaçlıyor.

Ama iş İslam'ı ve İslam dünyasını analiz etmeye gelince bölünme yönleri öne çıkarılıyor.

Huntington, Milliyet'te 9 Eylül 1996 günü, (El Kaide saldırısından altı yıl önce) yayınlanan röportajında, Genişletilmiş Ortadoğu Projesi'nin (GOP) ABD yönetimi tarafından ilan edilmesinden 7-8 yıl önce, "dayanakları"nı (Türkiye'ye biçilen rol de dahil olmak üzere) açıklıyor:

"Türkiye Avrupa ile Asya, İslam ile laiklik arasında bölünmüş bir ülke. Bu bakımdan kimi liderlerinizin de işaret ettiği gibi, uygarlıklar arasında bir "köprü" olabilir. Ancak İslam dünyasında düzene ihtiyaç var. Türkiye İslam dünyasında lider ülke olabilir.

İslamcı akımlar arasında ayrım gerekli. Şiddete başvuran radikal İslamcılar, her rejim için tehdittir. Ilımlı İslamcılar eğer demokratik sürece katılıyor ve başarılı oluyorlarsa, iktidara gelmelerine izin vermeli. İktidara gelindikten sonra demokrasiye sırt çevirmeleri, muhalefeti bastırmaları tehlikesi elbette vardır. Bu yolda ilerlerlerse, 'Pinochet seçeneğine' başvurulmasını desteklerim."

Demek ki, ta ABD'ye kadar gidip, "Türkiye batının İslam dünyasına köprüsü olacak" (Tayyip Erdoğan) diye sevindirik açıklamalar yapmaya hiç gerek yokmuş! Adamalar 10 yıl önce "köprü olmayı" da, "Ilımlı İslam"-"Radikal İslam" ayırımını da Amerikan çıkarları bakımından işlevselleştirerek, kendilerine ihanet edeceklerin sonlarını bile açıklamışlar. Taliban, Usame Bin Ladin, Saddam Hüseyin'in neden önce eğitilip silahlandırıldığı, neden sonra düşman ilan edildiği de Huntington'un görüşleri içinde bir yere oturmaktadır.

Huntington, 24 Mayıs 2005'te Türkiye'ye geldi. Türkiye'de verdiği konferansta, bu emperyalist ideologun tezlerini hayli geliştirdiği görüldü. Amerika'yı ve Amerikalıları bütün öteki uluslardan daha çok "Hıristiyanlığa bağlı" olmakla öven; bu özelliğin onların dünyayı anlamasını kolaylaştırdığını iddia eden Huntington, Avrupa'yı da "az Hıristiyan" olmak, Avrupalı aydınları da "kozmopolitizm"le suçladı. Amerikan pragmatizmi için ve bilim ve felsefeyi birbirinden ayıran her felsefi akım için gerçek, egemen sınıfın çıkarlarının fütursuzca savunulmasından, felsefe ise, bu çıkarları gerekçelendiren arsız bir politik demagojiden ibarettir. Bu nedenle de, emperyalistler arası çıkar çelişkilerini, hıristiyanlıkla olan ilişkiye göre ölçmekte bir sakınca görülmez. Nasıl olsa, bugün hıristiyanlık da ABD'nin tekelindedir.*

Hıristiyanlık devletin hizmetinde, inançlı veya "meczup" başkan işbaşında

Huntington'un "Medeniyetler Savaşı" tezi, tarihte görülmedik boyutlarda sermayenin yoğunlaşması ve tekelleşmesi temeline dayanan ABD emperyalizminin, 50 yıl boyunca komünizm tehdidine karşı mücadelede daha da bilenen ve mutlak bir karakter kazanan egemenlik hırsının fütursuzca ilan edilmesidir. Hedef mutlak egemenlik olunca, öznel idealizme dayanan felsefeler yetersizdir. Savaşa ve faşizme giden yol ilan edildiğinde, demokrasi ve özgürlük masalları rafa kalkar. İnsan bilincinin eleştiri alanı dışına çıkarılmış dogmalar önem kazanır. Artık nesnel idealizme; yani, doğrudan dine dayanmak gerekir ve zaten Amerikan toprağı buna hazırdır. ABD, Tanrı tarafından "seçilmiş" ülke ve Bush "seçilmiş" başkandır. Konuşmaları da bu ilahi gerçeğin bilincinde olduğunu göstermektedir:

* Bu zatın Türkiye konusunda da görüşlerini hayli ileri götürdüğü, GOP'un amaçlarıyla uyum için Türkiye'nin yapması gerekenleri de sakınmadan söylediği görüldü. *"Avrupalılar, Türkiye'yi Müslüman olduğu için içlerine almayacaklar. Bunu için ellerinden gelen her şeyi yapacaklar"* diyerek gerçeğin bir yönüne işaret eden Huntington, Türkiye'nin yerinin "İslam dünyası" olduğunu one sürerek GOP'un platformuna geçiyor. Dahası Huntington, Türkiye'nin İslam dünyası ile birleşmesini engelleyenin, "Türkiye'yi batı medeniyetine, modern dünyaya bağlamanın ilkeleri" olarak tarif ettiği "Atatürk ilklerini artık terk etmesi gerektiği"ni (bunların eskimiş olduğunu) öne sürdü.

"Türkiye İslam aleminin liderliğini gayet iyi üstlenebilir. Ancak burada soru, Atatürk'ün mirası olan Batılı laik, modern Türkiye tanımıdır. Atatürk Türkiye için bu altı ilkeyi (Bu altı ilke, "Atatürk İlkeleri" diye tarif edilen ve "Kemalizmin İlkeleri" olarak bilinen; milliyetçilik, halkçılık, devrimcilik, laiklik, devletçilik, cumhuriyetçilik kavramlarının ifade edilen "doktrin"dir.) 75 yıl önce formüle etmişti. Bu öğretinin üzerinde biraz düşünülmesi, değiştirilip düzeltilmesi zamanı muhakkak ki gelmiştir." diyen Huntington Türkiye'nin AB'ye girmeyi de bir tarafa bırakması gerektiğini söylüyor. ABD'nin de Türkiye'nin ne tarafa gideceğini merakla izlediğini belirten Huntington, "ABD'nin Türkiye'nin AB'ye girmesi için verdiği "desteği" de, *"Avrupa'yı zayıflatmak (bölmek) için yapılan bir hamle"* olarak değerlendiriyor.

Apaçık görülmektedir ki, Türkiye-ABD ilişiklerinde, Irak'ın işgalinden beri sürdürülen "havuç sopa" politikası tümüyle Türkiye'nin ABD'ye mahkum hale getirilmesinin yöntemi olarak kullanılmaktadır. AKP iktidarı da; Huntington'un tarif ettiği Türkiye için, vazgeçilmezdir ama daha yontulacak da bir hayli "yönü"nün olduğu da saklanmamaktadır.

"Özgürlük ve korku, adalet ve acımasızlık daima savaş halinde olmuştur. Ve biliyoruz ki Tanrı, bu savaşta tarafsız değildir."

"Özgürlük Amerika tarafından dünyaya bahşedilmedi; o, Yüce Tanrı tarafından bu dünyadaki her erkek ve kadına bahşedilmiştir."

"Amerika özgürlük, mutluluk arayışı ve kesin bir yaşama hakkı demektir. Bu yaşama hakkı devlet tarafından bahşedilemez veya reddedilemez, çünkü o hak devletten değil, yaşamın yaratıcısından gelir. İnanç, yaşamlarımız ve tarihimizin ahlaki bir tasarıma sahip olmasını garanti eder."

"Özgürlüğün eninde sonunda zafer kazanacağına sarsılmaz bir inançla ilerliyoruz. Bunun sebebi tarihin kaçınılmazlıkların çemberinde ilerlemesi değil, olayları harekete geçirenin insanın tercihleri olmamasıdır. Tanrı, kendi istediği gibi hareket eder ve tercih eder."

"Tanrı ile bir ilişkiye sahip olmadan nasıl başkan olunabileceğini aklım almıyor."

"Tanrı'nın, benim başkan adayı olmamı istediğini hissediyorum. Bunu açıklayamam, ama ülkemin bana ihtiyacı olacağını hissediyorum. Bir şeyler olacak. Kolay olmayacak, ama Tanrı bunu yapmamı istiyor." (2000 seçimleri kampanyası sırasında)*

İkiz Kulelere yönelik saldırı karşısında, düğmeye basmak ve İslamcı teröriz-

* Bush'un en yakınında ve bu seferberliğin başında bulunan bazı kişilerin konuşmalarından kısa alıntılar, ABD'nin politikalarına hangi fikirlerin yol verdiği konusunda fikir vericidir:

"Kilise ve devletin ayrı olduğuna dair miti yıkacağız." (Rahip Carlton Pearson)

"Kilise ve devlet asla birbirinden ayrılmadı. Birbirinden ayrılan tek şey, bizler ve para olduk." (Rahip Marva Mitchell)

"Kilise ve devletin ayrılığı bir masaldır. Ülke, Tanrının krallığıdır. Nokta." (Rahip Harold Calvin Ray)

"Bu katil manyakların kimler olduğunu biliyoruz. Şu anda neşeyle dans ediyorlar. Ülkelerini işgal etmeli, liderlerini öldürmeli ve onları Hıristiyan yapmalıyız." (Ann Coulter, 11 Eylül saldırılarından sonra)

"Muhammed bir teröristti. Bir şiddet adamıydı, savaş adamıydı. İsa ve Musa sevgi örnekleri oldular. Muhammed ise tam tersi bir örnekti." (Jerry Falwell, 6 Ekim 2002)

"Amerika'daki kamu okullarına Tanrıyı ve İncil'i geri getirecek, laik hümanizmin tanrılarını söküp atacağız." (Pat Buchanan, 1996)

"Amerika, diğer uluslardan farklı olarak, kendi karakterinin beşeri ve geçici değil, ilahi ve sonsuz olduğunu kavramıştır. Kaynağımızın sonsuz olduğunu anladığımız için biz farklıyız. Bizim kralımız İsa'dır." (Eski Adalet Bakanı John Ashcroft, 8 Mayıs 1999)

"Sadece Hıristiyanlık, dünyamızdaki gerçeklere yanıt verecek bir tarzda yaşamamızı sağlar." (Temsilciler Meclisi üyesi Tom Delay, 12 Nisan 2002)

"Ateistler ne vatandaş, ne de vatansever sayılabilir. Bu ülke, Tanrının ülkesidir." (Baba Bush, 27 Ağustos 1988

"Bizim kültürümüz üstündür. Üstündür, çünkü dinimiz Hıristiyanlıktır ve o da, insanı özgür kılan gerçeğin ta kendisidir." (Pat Buchanan, Eylül 1993)

"Hıristiyanlar, önümüzdeki günlerde, Aydınlanmacı rasyonalistler ile İncil'e inananlar arasındaki sosyal sözleşmenin artık hükümsüz olduğunu ilan etmek durumunda kalabilir." (Cal Thomas, Washington Times, 23 Ekim 1996)

min uygarlık için taşıdığı tehlikeye karşı Afganistan'ı işgal edip ardından dünyanın gözleri önünde Irak'a saldırmak, seçilmiş ülkenin, seçilmiş başkanının en kutsal görevidir.*

"Tanrı El Kaide'yi vurmamı istedi ve ben de vurdum, sonra Saddam'ı vurmamı istedi ve onu da yaptım."

Bunlara hukuki destek, Dünya Felsefe Kongresi'nden geldi.

2003'ün Eylül ayında İstanbul'da toplanan Dünya Felsefe Kongresi'nin ana teması da buydu. Ve ünlü Alman filozof Jürgen Habermas'ın başını çektiği emperyalizmin Yeni Dünya Düzeni filozofları, böyle bir arayışı açıkça Felsefe Kongresi'nin ana kaygısı olarak ilan ettiler. Ve Habermas yaptığı konuşmada; "dünyada barışın korunması için, demokrasi ve özgürlükleri savunacağından, adaletli davranacağından kuşku duyulmayacak ülkelere, başka ülkelere karşı savaş ilan etme hakkının verilmesi gerektiğini" savundu. Çünkü 2. Dünya Savaşı sonrasının dengeleri içinde ve sosyalizmin baskısı altında oluşan BM hukuku, bir ülkeye işgale uğramadıkça, başka bir ülkeye savaş ilan etme hakkı vermiyordu. Bu hukuka göre de ABD'nin Irak'ı işgali BM yasalarına aykırı olduğu gibi, Iraklı direnişçilerin eylemlerinin ise meşru görülmesi gerekiyordu.

Elbette ki, bu gericiliğe, saldırganlığa, fetihçiliğe duyulan ihtiyaç, sadece felsefe kongrelerinde tartışma konusu olmakla kalmadı; tersine, barış adına, insanlığın ilerletilmesi adına ülkelerde iç karışıklıklar çıkarılmaya, hatta ülkelerin işgal edilmesine, dünyanın her köşesinde yeni emperyalist üsler kurulmasına, dünyanın bazı ülkelerinin "haydut devletler" olarak ilan edilerek asıl haydutların gizlenmesine ve nihayet dünyanın paylaşılması için stratejik noktalarda mevzilenmeye, askeri üsler kurmaya vardı.**

İşte Hıristiyanlık; bütün bu aç gözlü vahşetin, yağmacılığın egemenlik hırsı-

* Amerika'nın "seçilmiş bir ülke" olduğu görüşü, Bush ve avanesi tarafından açıkça savunulmaktadır. Ve kendilerinin de bu "seçilmiş ulusu" amacını götürmekle yükümlü oldukları için yine tanrının isteği doğrultusunda iş başına geldiklerini iddia edilmektedir. Bu görüş kilise tarafından da desteklendiği gibi, Amerikan halkını da yüzde 45'ler düzeyinde "Amerika'nın seçilmiş bir ülke", Amerikan halkını da "seçilmiş bir halk" olduğuna inandıkları, Bush'un yeniden seçildiği 2004 seçimindeki anketlerde ortaya çıkmıştır. Bu da 21. yüzyılın başında, kapitalizmin ideologlarının "bilgi ve iletişim çağı" dedikleri bir "çağ"da, kapitalizmin en gelişmiş ülkesinde, dünyaya hükmetmek için onların geliştirdikleri politikanın ideolojik dayanaklarının ne kadar akıl ve bilim dışı, halkın inanç ve bilinç düzeyinin de ancak henüz uygarlık aşamasına gelmemiş vahşi kabilelerle kıyaslanacak bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu bile kendi başına Amerika'nın ve kapitalizmin insanlığı nasıl bir toplumsal cehalete, (ya da felakete) sürüklediğini göstermektedir.

** Fransa, Almanya ve diğer başka Avrupa ülkeleri, ABD'nin "Medeniyetler Savaşı" stratejisine ve ona bağlı olarak giriştiği askeri yollardan "dünyayı düzeltme" hamlelerine karşı çıkmakta, bazen bu karşıtlıklarını yüksek sesle ifade etmektedirler. Ama, kendileri de, Hıristiyanlığın ve onun değerlerini yüceltilmesi, ırkçı-şoven bir milliyetçiliğin kışkırtılması, yabancı düşmanlığı ve özellikle İslam nüfusun Avrupa'dan sürülmesine kadar varan Neonazi tutumların gelişmesine fırsat veren politikaları savunmakta duraksamamaktadırlar. Kısacası Avrupa bir yandan

nın örtüsü olmak, bunları meşru bir hak haline getirmek, insanlığın ilerlemesi için zorunlu olduğunu kutsamak üzere göreve çağırılmaktadır. Dolayısıyla emperyalizmin ideolojik silahları Hıristiyanlık tarafından kutsanıp, dualarla ekinliği artırılarak yeniden kullanılmak üzere hazırlanmaktadır. Krize giren emperyalizm, nasıl ki; azami tekel karı uğruna insan emeğinin tarih boyu geliştirip biriktirdiği üretici güçleri tahrip etmekten kaçınmıyorsa; insanlığın tarih boyu biriktirdiği düşünce ve bilgi birikimini tahrip etmekten ve insanlığı ortaçağ önyargıları üzerinden bölünmeye kışkırtmaktan da kaçınmamaktadır.

İnsanca ve kardeşçe bir dünya için mücadele

11 Eylül ve Afganistan'ın işgaliyle başlayan süreç, işçi ve emekçi yığınların, ezilen halkların mücadeleleriyle püskürtülmediği takdirde, insanlık için çok daha geniş ölçekte tehdit ve tehlikeleri içeren bir süreç olma özelliği taşıyor. Sosyalizmin ve işçi hareketinin yenilgisi, bugün emperyalizme, tarihte olmadık derecede fütursuzca hareket etme olanağı sağlayan etkenlerin başında gelmektedir. ABD emperyalizminin "Kreon"u, dev bir ekonomik ve askeri güce, tanrı ve Hıristiyanlık adına konuşabilecek bir hareket özgürlüğüne ve bir o kadar da dikte edilmiş yasalara sahiptir.

Buna karşılık; Irak'ın işgaline karşı, dünya çapında gelişen tepkiler, başta İngiltere ve ABD olmak üzere, emperyalist ülkelerde, "Hıristiyan" halkların milyonlarla sokağa dökülmesi, insanlığın bilinç ve vicdanının, her türden demagojiye ve dev propaganda aygıtlarına karşı direnebildiğini gösterdi.

Gözlerimizin önünde ve yanı başımızda, ülkemizde mevzilenmiş üslerini de kullanarak insanlığı tehdit eden emperyalist saldırganlığa karşı mücadele, hiçbir şekilde salt düşünce ve fikir alanında kalınarak başarıya ulaşamayacağına göre; insanlık ve insanlık adına sorumluluk duyan herkes için, binlerce yıl öncesinden, Sophokles'in mitolojiden alınan kahramanı Antigone'nin haksızlığa karşı isyanında dile gelen, insan yüreğinin yazılı olmayan yasalarına, insanlık tarihi boyunca haksızlıklara, sömürü ve zulme karşı verilen mücadelelerin bilinç ve tecrübe birikimine dayanmaktan başka yol kalmamaktadır. Bu yasalar, insan bilinç ve vicdanının yasalarıdır. Gözü dönmüş bir egemenlik ve kâr hırsının değil, kardeşçe bir dünyaya duyulan inanç ve özlemin yasalarıdır. Bu yasalar, güçlerini, "gözler önünde cereyan eden" ve insanlığın ilerlemesinin temel dinamiği olan sınıflar mücadelesinden, bunun bilimsel ifadesi olan ve Ekim

ABD'nin enerji kaynakları, bu kaynaklardan metropollere gelen yolların denetlenmesinde suyun başını tutmasından, Avrupa'yı ABD ile askeri alanda yarışmaya zorlamsından (Bu alanda Avrupa'nın ABD ile en azından bu gün yarışabilmesi imkansızdır) hoşlanmamakta, ona karşı çıkmakta, ama aynı zamanda kendi Bushlarını da hazırlayan bir sosyal ve siyasi ortamı oluşturmak için elinden geleni yapmaktan da geri durmamaktadır

devrimi ve sosyalizmin kazandığı başarılarla kanıtlanan diyalektik ve tarihsel materyalizmden alırlar.

Diyalektik ve tarihsel materyalizmin anlamı; bilim ve felsefe arasındaki, her ikisiyle toplumsal mücadele arasındaki, emperyalist burjuva propaganda ve demagoji uzmanlarınca örtülmeye çalışılan ilişkiyi yeniden kurmak ve her ikisini de insanlığın hizmetine sokmaktır. Bunun toplumsal mücadele planındaki yansıması ise; diyalektik ve tarihsel materyalizmin aydınlığında, geleceği temsil eden işçi sınıfı hareketinin, emekçi yığınlara ve ezilen halklara karşı, bütün insanlığa karşı, tarihsel sorumluluklarını yeniden ve daha ileri bir bilinçle omuzlamasına yardımcı olmaktır. Bugün, bilim ve düşünce alanındaki mücadelenin temel sorumluluğu budur. İnsanlığın genel amaçlarına, ideal ve özlemlerine, bu konuda süre giden zaferleri ve yenilgileriyle mücadeleye bağlanmayan bir fikir mücadelesi, "gök kubbede hoş (ve boş) bir seda" olarak kalmaya mahkumdur.

Amerika'da Çağdaş Felsefe Eğilimleri

Harry K. WELLS
Fransızcadan çeviren Mehmet Erdal

Birleşik Devletlerin dünyaya egemen olmak için, harcadığı emperyalist çaba çerçevesinde, şu iki ikiz aracın yardımı özel bir önem kazanıyor: Savaş ve faşizm. Buna bağlı olarak, bugün Amerika'da sanat dallarına, bilime ve tüm entelektüel mesleklere, gericiliğin elindeki halk düşmanı silahlar olarak rol oynatmayı tasarlayan bir girişim görülüyor. Örneğin, üniversite düzeyinde olduğu kadar, ilkokul düzeyinde de, eğitim-öğretim elemanlarına karşı başlatılan genel saldırı, bu girişimin somut kanıtı olarak gösterilebilir. Eğitimcilere karşı cadı avına girişmek ve onları kitleler halinde kapı dışarı etmek için, eğitimciler, birleştikleri örgütlenmeler kurmakla itham ediliyor, amaçları medeni hakları savunmak ve genişletmek olan örgütlere üye olmakla suçlanıyorlar; Şu anda ABD'de hiçbir eğitim mensubu yoktur ki, bir suç şüphesi altında olmasın ve tröstlere "kurulu düzene bağlılığını" kanıtlamak durumunda kalmasın. Yani; iddia sahibi olanlar, suçu kanıtlamak zorunda olmadığı gibi, kanıtsız bir şekilde suçlanan insan suçsuzluğunu ispat etmek zorundadır! Düşünce özgürlüğü üzerindeki baskılar giderek daha tehditkar bir hal almaktadır.

Okulları ve üniversiteleri, kaz adımlarıyla faşizme ve savaşa doğru yürümeye zorlayan bu genel girişimi yöneten insanlar, Columbia ve Harvard üniversitelerinin başkanları olan general Dwigt D. Eisenhower ve James B. Conant'dır. Onlar, eğitimin diğer yöneticileriyle birlikte, "kolejleri" ve üniversiteleri, "Ulusal politikanın araçları" haline getirme amacı güden bir bildiri yayınladılar. Bu bildiride, savaşın kaçınılmaz olduğunu iddia ediyor ve ekliyorlar: "Ulusal çıkarlar, eği-

tim ve öğretim mensuplarını yaşadıkları dünyanın kesin bir tasavvuruna sahip olmalarını ve bu kaotik dünyanın bize dayattığı yükümlülüklerin yerine getirilmesini kolaylaştıracak eğitim programları benimsemelerini gerektiriyor. Yalnızca bu koşul altında 'eğitim sistemi, ulusal politikanın bir gereci olarak layıkıyla yardımlara sahip olacaktır.'"* Başka bir deyişle: Ulusal politikanın rotası savaş olduğu için, eğitim sisteminin kendine buna göre bir çeki düzen vermesi hayırlı olacaktır; vermezse şayet, ihtiyacı olduğu mali destekleri almaya layık değildir.

ABD'de felsefe, her şeyden önce üniversite kökenlidir; bu nedenle ABD'deki çağdaş felsefi eğilimleri üniversiteler üzerinden incelemek gerekir. Savaş ve faşizm hazırlığı çabası ve bu çabaya karşı gelişen mücadele, felsefi cephede, idealizm ve materyalizm arasındaki bir mücadele biçimini almaktadır. Geçen yıl, on üç Amerikan filozofunun materyalist olduklarını açıkça ilan ettikleri derleme bir kitabın yayınlanması bir rastlantı değildir.[1] Bu, Birleşik Devletler tarihinde daha önce görülmedik bir olaydır. İçinde bulunduğumuz kritik dönemde, sorunların ortaya konarak ya yanında ya da karşısında tutum alınması gerekiyor.

Soğuk savaşın felsefe amfilerine ne derece nüfuz ettiğini göstermek için, ülkenin en tanınmış filozoflarından biri tarafından, Columbia Üniversitesi'nde düzenlenen bir konferans esnasında meydana gelen olayı anımsatmak yeterli olacaktır. İşte bu profesörün, "kaçınılmaz" savaşa nasıl haklılık kazandırdığını görelim: Batıda egemen olan dünya görüşü, bir şey ne ise o olduğunu söyleyen geleneksel özdeşlik ilkesine dayanır; yanı sıra, A ile A-olmayanın aynı zamanda aynı şey olamayacağını söyleyen çelişik-olmama ilkesine dayanır. Böylece, vatandaş John eşittir vatandaş John'dur ve bunun, aynı zamanda John ve John-olmayan olduğu, yani kolektiflik olduğu iddia edilemez; çünkü burada bireycilik ve demokrasi egemendir. Buna karşılık, Moskova'da dünya görüşü çelişki üzerine kuruludur; buna göre, İvan ve İvan-olmayanın aynı zamanda bir ve aynı şey olduğu iddiası yalnızca olanaklı değil, adeta zorunludur: Birey ve kolektiflik; bu da bireyin bütünlük içinde kaybolmasına sebep olur. Bu nedenle, dünyada cereyan eden temel mücadele, çelişik ve çelişik-olmayan, bireycilik ve kolektivizm arasındaki mücadeledir. Birbirine taban tabana karşıt bu iki felsefe arasında ortak herhangi bir zemin bulunmadığı için, söz konusu olan ölümünde bir mücadeledir ve savaş kaçınılmazdır.

Truman'ın Sovyetler Birliği'ne yaptığı kayıtsız şartsız teslim olma çağrıları üniversite amfilerinde işte böyle yankı buluyor.

* *American Education and International Tensions*, ABD'de Ulusal Eğitim Derneği ve Amerikan Eğitim Yöneticileri Derneği'ne yakın Okul Politikası Komisyonu tarafından yayınlandı, Washington, 1949, sf. 35 vd. Ayrıca, bu rapor, aşağıdaki nedenlerle eğitim alanından komünistlerin çıkarılmasını talep etmektedir; çünkü, "Komünist parti üyeliği ile ve buna bağlı olarak entelektüel dürüstlüğün yitirilmesiyle birey, ülkemiz eğitim sisteminin bir mensubunun görevlerini layıkıyla yerine getirebilecek durumda değildir artık." Bu tez, Ulusal Eğitim Derneği'nin 1949'daki kongresi tarafından benimsendi ve bugün, ülke genelindeki resmi politika açısından belirleyicidir.

Öznel idealizm

Kapitalist sınıfın ihtiyaçlarını en iyi karşılayan felsefe, her türlü biçimiyle öznel idealizm oldu. Berkeley ve Hume'dan Mach ve Avenarius'a, Russell, Wittgenstein ve Carnap'a değin özünde hep aynı ilkeye göre hareket edildi: Bir yandan kendine ultra-bilimsel bir hava verilmeye çalışılırken, beri yanda materyalizm "ortadan kaldırıp" yerine dinin geçirilmesiyle bilimin altı oyulmak istenir. Dini, en azından bilime sınırlar koyarak dolaylı olarak desteklemek, öznel idealizmin öteden beri amacıydı. Bu amaca, bütün bilgi, duyumsal deneyden ortaya çıkar tezini tersten kurup, duyumlarımdan başka hiçbir şey bilmiyorum biçimine dönüştürerek varmaya çalışıyor. Bununla, bilim, tamamen ben'im deneyimimin alışılagelmiş yöntemlerine indirgenir. O, bize, nesnel maddi dünyanın doğasından hiç söz etmez Sonucunda bilimden geriye, dinin temel inanç öğelerini -tanrı, ölümsüzlük, elindelik* ve ahlaki sorumluluk- çürütebilecek bir şey kalmaz. Akıl, hayat için bir kılavuz değil, tersine, neyi yapmayı amaçlıyorsam, ona göre kullandığım sıradan bir hesap cetvelinden öte bir şey değildir. Örgütleme ilkesi ve kılavuz ilke haline gelen şey, alışkanlık, içgüdü, psikolojik çağrışımdır. Emek sömürüsünü yoğunlaştırmak için, kapitalist sınıfın bilime ihtiyacı vardır; ne var ki iktidarı elde tutmayı kolaylaştırmak için de dine ihtiyacı vardır. Öznel idealizm, bu iki karşıtlık arasındaki uzlaşmayı temsil eder.

Burada Birleşik Devletler bir istisna oluşturmaz. Gene de, özel koşullar, 19. yüzyılın sonuna kadar, orada, öznel idealizmin gelişimini gerektirmedi. Bu özel koşullar, diğer şeylerin yanı sıra; toprağı büyüterek sınırları genişletme olanağı ve ülkenin zengin kaynakları nedeniyle sanayi kapitalizminin olağanüstü ilerlemesiydi. Öznel idealizm geç geldi ve geldiği zaman da, özgün bir Amerikan biçimi aldı. Reçete aynıydı; yalnızca deneyimi kurmak ve örgütlemek için kullanılan araçlar artık basit alışkanlık veya çağrışım değildi, aksine bu düzenlemenin pratik değeri ve işlevsel özelliğiydi. "Deney", insan ile dünya arasına çekilmiş bir perde olarak kalmaya devam ediyordu: İnsanı yalnızca dünyanın bilgisini edinmekten alıkoymakla kalmayan, aynı zamanda dünyanın varlığını kör inancın nesnesi haline getiren bir perde. Bu yolla bilim, deneyi organize etmenin basit ve kullanışlı bir aracına, William James'in deyişiyle "işe yarar" bir araca indirgendi. İnsan, gerçeklik konusunda istediği şeye inanmakta özgür bırakılmıştı. Fakat, hepsi bu değildi. İnanma özgürlüğü, "inanma isteği" haline geldi; yani, yaşamak için ihtiyaç duyulana varlık sağlama isteği. Ve eğer, kapitalist sınıf, tanrıya, ölümsüzlüğe ve moral sorumluluğa ihtiyaç duyuyorsa; bunlar onun için varolacaktır, yeter ki bu tasavvurları gereken ısrarla dilesin. James'in bilinen temel ilkesine göre, "bir olguya duyulan inanç, bu olgunun var edilmesine yardımcı olur" ve "belli türdeki bir gerçeğe duyulan istek.... bu belli türdeki gerçeğin varlığını meydana getirir."[2]

*Elindelik - Önceden kurulmuş Tanrısal düzende insana bırakıldığı ileri sürülen seçme yeteneği (irade-i cüziye) -Çev.

Bugünkü Amerikan burjuva felsefesi, büyük bölümüyle, Charles S. Peirce'den (1839-1914) türeyip gelmektedir. Peirce, kendinde iki eğilim birleştirmişti: Belirgin pragmatik bir karaktere sahip radikal bir ampirizm biçimi altında öznel idealizme eğilim ve bir nebze yeni-Hegelciliğe sahip nesnel idealizme eğilim. Birinci eğilim, bir yandan pragmatizm ve enstrümentalizmle, öte yandan; mantıksal pozitivizm ve işlemsel [operatif] felsefeyle sonuçlanmak üzere, William James ve John Dewey tarafından geliştirildi. Mutlak idealizme eğilim, Josiah Royce, F. S. C. Nothrop ve A. N. Whitehead tarafından geliştirildi. Biri öznel ve diğeri nesnel idealizmi esas alan bu iki eğilim, hiçbir şekilde karşıtlık içinde değildir. Aksine bunlar, uzlaşısını idealizmin genel karakterinde bulan bir çatışmanın ifadesidirler. Düşmanlarına, materyalizme karşı birlikte mücadele ederler ve egemen sınıfın silahı olarak dini beraberce desteklerler. İkisi arasındaki fark, her şeyden önce, materyalizme karşı mücadelede ve dinin desteklenmesinde kullandıkları yöntemlerde bulunur. Tanrının ve ölümsüzlüğün krallığı olan ve elindelik ve ahlaki sorumluluk güvencesi veren ideal bir dünya talep eden idealizmin nesnel türü, dinin açık ve doğrudan desteklenmesidir. İdealizmin öznel türü ise dini üstü örtülü ve dolaylı bir biçimde destek sağlar. Bunu, maddi dünyanın, dolayısıyla da bilimin inkarına yoğunlaşarak yapar ve böylece kolayca kör inanca dönüşebilen bilgisizliği, obskürantizmi ve şüpheciliği davet etmiş olur. Demek ki, idealizmin her iki versiyonunun da nihai ürünü dindir.

Tarihte, kölelik ve feodalizm dönemlerinde nesnel idealizm egemendi; öznel biçimiyse (Antik Grek ve Roma şüphecileri) ikincil bir rol oynuyordu. Ne var ki kapitalist sınıfın ortaya çıkışı, öznel idealizmin hakimiyetine ve nesnel biçiminin kendisini yedekte tutmasına yol açar. Nesnel idealizm, bilimle, kapitalist sınıfın elinde işe yarar bir silah olamayacak kadar açık bir çatışma halindeydi. Bilim ve din, hiç olmazsa görünüşte nasıl uyumlu hale getirilebilir? Bu sorunun tek olabilir çözümü öznel idealizmdi. Avrupa'da olduğu gibi, Amerika'da da öznel idealizm, açıkça sahneye çıktı. Bu, hem Peirce ve hem de, James için geçerlidir. Onlar, düşüncelerinin temelini gizlemeye çalışmıyorlardı. Dewey bile, ilk çalışmalarında, materyalizm karşıtlığını ve öznelciliğini örtmek gibi özel bir gayreti yoktu. Fakat, Rus devrimi, ABD Komünist Partisi'nin kuruluşu ve diyalektik ve tarihsel materyalizmin, kapitalizmin genel krizi karşısında sınıf mücadelesinin vurgusuyla birlikte, giderek daha etkili bir şekilde meydan okuması; bu felsefenin hem öznel, hem de idealist karakterini gizleme zorunluluğunu dayattı. Dewey, bunu; kendi deney anlayışına biyolojik bir ifade kazandırarak, öznelciliğe plüralizm [çoğulculuk] sokuşturarak, bundan ortaya çıkan ürüne "natüralizm" adını vererek ve yöntemini enstrümantalist olarak niteleyerek yaptı. Bu nedenle, o, dünyayı biçimlendirmeye yarayan aletlerden söz eder; ama ona göre, aletler de, dünya da deneydirler. Öznel idealizmin içeriği bütünüyle korunur, fakat materyalizmin artarak kazandığı önemine karşı koyabilmek için yeni bir biçime büründürülür.

Natüralizm bayrağı altında

Genel hatlarıyla benzer bir gelişim seyri, nesnel idealizm açısından da görülür. Nesnel idealizm kendini Royce'ta, açık ve dini olarak gösterir; ama, Whiteheade'in ve Northrop'un eserlerinde, natüralizm kılığına bürünür ve çıkış noktasını, "fiziğin krizi"nde aramaya yönelir. Böylelikle, nesnel idealizmin çağdaş versiyonu, bütünüyle bilimsel ve natüralist olma iddiasındadır. Bu, metafiziği, yine dinin dayanağı olarak kurmayı amaçlayan bir denemedir; fakat bu, hem şimdiye kadar bilinmeyen, hem de sözüm ona, bilimin gelişimini gerektiren bir temeldeki girişimdir.

"Pozitivist okulun" sayısız varyantı bile bugün natüralizm bayrağı altında yelken açmış bulunuyorlar. Dolayısıyla, genel olarak, bugün ABD'de rastlanan bütün burjuva filozofların bir ve aynı kamuflajı kullandıkları söylenebilir: Natüralizm. Hiçbir şey materyalist "tehdidin" gücünü, bundan daha iyi kanıtlayamazdı. Materyalizme yönelmekte olan, ama açıkça taraf olmaktan ürken filozofların dahi koruyucu pelerin olarak natüralizme sarındıkları görülmüyor mu? Öyleyse, natüralizm, hem utangaç -ister öznel, ister nesnel- idealistlerin ve hem de utangaç materyalistlerin kendilerine dayanak yaptıkları bir sığınak olarak hizmet etmektedir.

Birleşik Devletlerde egemen sınıf felsefesinin ifade edildiği başlıca yayın organı, Columbia Üniversitesi Felsefe Fakültesi öğretim üyeleri tarafından yayınlanan *Journal of Philosophy*'dir. Her on beş günde bir *dergi*, materyalizme karşı yeni bir kampanya açar. Sütunlarında, natüralizmin bütün idealist biçimleri boy gösterir. Gerçi kendi aralarında gülünç kavgalara tutuştukları da olur; ama ortak düşmana karşı saflarını hep yeniden derleyip toparlarlar. En yeni buluşları olan varoluşçuluk, semantik [anlambilim], sibernetik [güdümbilim], yarı-resmi olarak yeniden kabul gören pragmatizmle rekabete girişir. Bu yolla, "özgür yaratıcılık" ve çetin bireysel rekabet görüntüsü korunmuş olur. Fakat, bu rekabetin amacı, materyalist ilkelerden kaçınmanın en iyi biçimini bulmanın ötesine geçmez; bu arada zaman zaman, okulun bir elemanının açık verdiği de olur. Örneğin kısa bir süre önce Missouri Üniversitesi'nin bir profesörü, bir makalenin girişinde baklayı ağzından çıkardı: "Bazı natüralistlerin kendilerini, materyalist ilke ve düşünme biçimlerinden diğerlere göre daha iyi kurtarmayı başardığını düşünüyorum; fakat, aralarından hiçbirinin, materyalizmin etkilerinden bütünüyle sıyrılabileceğinden emin değilim. Kendim, ne kadar istesem de, bunu başarabiliyor muyum, emin değilim. Materyalist tutumlar, büyük bölümümüzde kök salmıştır; hele de, natüralistlerin örneğinde olduğu gibi, doğa bilimiyle ve doğa bilimsel sonuçlarla çok meşgul olanlarda bu daha da belirgindir... Ben, ayrıntılı bir analizle, natüralistlerin kendi doğa anlayışlarına, ne olursa olsun, materyalizmin hiçbir biçimiyle bağdaşamaz bazı temel şartlar kazandırmaya mecbur olduklarını göstermeye çalışacağım... Umarız ki, bu koşulların ve

bunların yadsınmasından doğan çelişkilerin derinlemesine bilgisi, natüralistlere çabalarında (...) yol göstermeye yardımcı olsun."[3]

"Materyalizmin hiçbir biçimiyle bağdaşamaz bazı temel şartlar"ın neler olduğunu yeterince biliyoruz: Bunlar, dünyanın bilimsel bilgisinin altını oymaya çalışan, işlemsel felsefenin öznel koşullarıdır. Materyalizme karşı saldırı, sivri ucunu, -insan deneyinden bağımsız olarak varolanla her türlü ilişkinin kastedildiği- "metafizik"e karşı bir saldırı altında gizler. Saldırı, açıkça nesnel idealizme yönelik olduğu kadar, "nesnel" materyalizme yöneliktir de. Böylece pragmatistler, mantıksal pozitivizmin yandaşları ve benzerleri, "metafiziğe" karşı iki cephede, garip bir savaş verirler ve bu, öznel idealizme, acemileri aldatma fırsatı veren bir olgudur. Görünüşe göre filozoflar ve bilginler, başlarına bir halel gelmeden nesnel idealizmin metafiziğiyle mücadele edebiliyorlar. Materyalizmin kendisi "metafizik" değil midir? Bu nedenle, Missouri Profesörü bize şu açıklamada bulunur: "Materyalizm -gözden kaçırmayalım- metafizik bir teoridir."[4] Demek ki materyalizme karşı saldırı, her türden "metafiziğe" karşı mücadele ediliyormuş görüntüsü verilerek yürütülür. Ne var ki nesnel idealizme karşı olduğunu ileri süren bu felsefe, aynı zamanda; yığınları kendi çıkarları uğruna başarıyla hareket etmekten alıkoymak ve varolan sınıf ilişkilerini ebedileştirmek için, onun batıl inançlarını, efsanelerini, alışkanlıklarını yığınlar içine taşımayı sürdürür.

Mantıksal pozitivizm, semantik, sibernetik, birleşik bilim vb. tamamı, pozitivizmin, dilin mantıksal veya psikolojik analizinden hareket eden biçimleridir. Bütün görünüşleri altında pozitivizm, bilimi, bilimin kendisini ifade ettiği önermelerin analizine indirger ve daha sonra da, bu önermelerin biçimlerini, sözde aklın doğuştan sahip olduğu özelliklerine indirger. Böylece, pozitivistler, bilgi karşısında pasif bir tutum korurlar ve bilginin pratikten tamamen ayrı tutulmasına varırlar. Bu tutum, bilim insanlarını ve düşünürleri zapturapt altında tutmanın etkili bir silahı olarak egemen sınıfa hizmet eder. Fakat o, kapitalizme aktif olarak hizmet eden bir felsefe değildir.

Pragmatizmin rolü

Pragmatistin görüşüne bakılırsa, bir önermenin içeriği, sonucunda yol açtığı tutumdan oluşur. Buna göre gerçeklik, bir önermenin veya bir fikrin gerçekle örtüşmesine değil; tersine, bunların sonucu olan tutumla örtüşmesine dayanır. Söylediklerine inanılacak olursa, amaçları, deneyin yeniden oluşturulması veya değiştirilmesidir; ne var ki onların değiştirmek istedikleri şey, nesnel gerçeklikten daha çok öznel deneyle ilgilidir. Pragmatizm, hiç şüphesiz Amerikan emperyalizminin felsefesidir. O, işçi hareketi de dahil, bütün topluma etki eder. Her şeyden önce, teoriyi küçümsemesiyle, doğaçlama yapma eğilimiyle, sorunları ancak yeni bir kriz karşısında tartışma alışkanlığıyla gösterir kendini. Pragmatizm, hem

Keynes kaynaklı sol eğilimlerin -Roosevelt'in "*New Deal*"i- hem de gene Keynes kaynaklı sağ eğilimlerin -Truman'ın *"Fair Deal"*i- dayandığı felsefedir. Politikada, iktisadi bilimlerde ve de tüm alanlarda egemen olan felsefedir. İdeolojik mücadelede pragmatizm, diyalektik materyalizmin öğretilerinin ana düşmanıdır. Pragmatist bir filozof olan profesör Herbert W. Schneider'in kısa bir süre önce yayınlanan kitabı *"Amerikan Felsefesi Tarihi"*nde açıkça belirttiği gibi, Marksizm-Leninizme karşı bir silah olarak pragmatizmden bilinçli bir biçimde yararlanılır. Schneider, bu kitapta, politik pragmatizmin "öncelikle bir iktidar teorisi, daha doğrusu iktidarların bir teorisi, plüralist ve oportünist bir teori" olduğunu yazar. Bu teori "sınıfların belirsiz, ama çatışmaların kesintisiz olduğu bir toplumda, Marksist sınıf mücadelesi anlayışına etkili bir yedek oluşturur."[5]

Benzer bir açıklamada, pragmatizmin, politik oportünizmin felsefi bir ifadesi olduğu saptamasında bulunulur, yanı sıra, pragmatizmin en temel amaçlarından birinin Marksizmin yerini dolduracak yedek bir çözüm bulmak olduğu itiraf edilir. Zaten, yedek çözümün -bilimsel olmaktan çok uzak- tamamen "pragmatik" olduğundan kimsenin kuşkusu yoktur; bu anlamıyla, bu çözüm, kapitalist toplumun doğasındaki sınıf çatışmalarının kökenini gizlemek için bir kamuflaj olarak *iş görür.*

Pragmatizm, ilkesel olarak, vurguyu deneye yapar ve hepsi, istenen sonuçlara ulaşmak üzere birer "işleve" sahip olan alışkanlıklar, kavramlar, aletler aracılığıyla deneyi düzenleme tarzına ağırlık verir. "Dünya", yalnızca deneyin konusudur; öyle ki her şey deneyle başlar, deneyle sona erer. Buna karşın deney, analiz edildiğinde, iki düzeye dayanır: İlk düzey ve ikinci düzey. İlk deney verili olandır, "yalın unsurlardır." İkinci deney, ilk deneyin kavramsal ve aletsel düzenlenişidir. Buna göre gerçek yoktur, çünkü bizim fikirlerimizle örtüşebilecek nesnel maddi bir dünya da yoktur. Alışkanlıkların veya düzenleyici fikirlerin aletsel-değerinin yegane kriteri, bunların insanların dilediklerini yerine getirmek için nasıl "*işledikleridir*". Bu, bir fikrin ne ölçüde pratik tarafından doğrulandığıyla, gerçeğin Marksist anlayışıyla mutlak bir zıtlık oluşturur. Dewey başta olmak üzere pragmatistler, bu doğru anlayışı çarpıtmak için zekalarını ustaca işlettiler; kafa karışıklığı yaratmayı da başardılar. Gerçek diye adlandırılabilecek hiçbir şey bulunmadığını kabul eden ve yegane ölçü olarak bir fikrin *iş görür* olup olmadığının, insanların ihtiyaçlarını tatmin edip etmediğinin bilgisini alan bu anlayış karşısında, hemen şu soru gündeme geliyor: Peki söz konusu olan kimin ihtiyaçlarıdır? İnsanların ihtiyaçlarından söz ederek pragmatistlerin, felsefelerinin sınıf karakterini gizlemekte oldukları hemen açığa çıkıyor. Ölçü vazifesi gören, tam da egemen sınıfın ihtiyaçlarıdır çünkü. Egemen sınıfa göre iş gören ne ise, deney oluşturmanın etkili aracı da odur. Bundan dolayı faşizmin korkunç yalanlarını mahkum edebilecek hiçbir şey yoktur: İş görüyorsa eğer, deney organize etmenin etkili bir aracıdır. Eğer, faşizm ve savaş "dünya-

yı" organize etmek için iş görüyorsa; eğer, Birleşik Devletlerin dünya egemenliği iş görüyorsa, o halde bu, insanların ihtiyaçlarını tatmin ettiği anlamına gelir; yani doğrusu: *Egemen* insanların ihtiyaçları.

Bu anlayışa göre teori ilk deneyden sapar, ki bu somut olarak onu bozuşturduğu anlamına gelir. Ne kadar çok teori geliştirilirse, ilk deneyin kaynağından o denli uzaklaşılır. Öyleyse; bilgi edinme işlemi, insanın sürekli olarak kaynağa yeniden dönmesini ve aklın veya teorinin işe yaramayan müdahalesi olmaksızın, doğal olanı yeniden yakalamasını gerektirir. Pratiğe yol göstermekten uzak olan teori, önüne bir engel olarak çıkar. Bu nedenle, doğaçlama ilke olarak hizmet eder. Henry Ford'un söylemeyi adet edindiği gibi, "tarih zırvalıktır." Gerçekten de tarih, deneyi organize etmenin yalnızca eski biçimlerinden söz eder ve ne dünyanın geçmişi, ne de gelecekteki gelişiminin yönü konusunda bir şey söyler. Böylesi bir yöntem krizi, tekelci kapitalizmin krizinin karakterini yansıtır; ve bu kriz, bu karakteri daha da güçlendirmek, sistematize etmek ve ağırlaştırmak için bir geri çekilme muhaberesi verir. Çeşitli tekellerin başlarını aşıp bir plan oluşturmak akla gelmez; böyle bir şey kapitalist toplumda imkansızdır. Bu yüzden de pragmatizm, krizin ideolojik yansıması olarak kendini pazarlar. Doğaçlamayı ilke haline getiren ve bir fikri, yalnızca etkili olduğu görüldüğü ölçüde kabul eden bir felsefenin himayesi altındaki ABD iç ve dış politikasında gözlenen doğaçlamanın kaynağı işte budur:.

Nesnel idealizm - dinin bir dayanağı

Pragmatizm, olağanüstü esnektir. O, "demokrasi" ve "Amerikancılık" örtüsü altında faşizmin ve savaşın felsefesi olmaya son derece uygundur. Amerikan "Pratik mi?" sloganının felsefedeki ifadesi şöyledir: "İş görür mü?" Pragmatizm, savaş ve faşizm kışkırtıcılarının felsefi metresidir. Ne ki, günümüz Amerikan felsefesinin bir diğer akımı, savaş ve faşizmin felsefi cephesinde pragmatizmin müttefiki olarak, kolaylıkla giderek daha fazla önem kazanma olasılığı vardır. "Natüralizm"in, modern bir kılıfa bürünmüş mutlak idealizmi temsil eden kanadından söz etmek istiyoruz. Epey bir zamandan beri, "metafiziğe" yeniden saygın bir yer edindirmenin oldukça planlı ve kapsamlı bir girişimini gözlemek mümkün. Bu harekete vesile oluşturan, dine daha açık ve daha doğrudan bir destek sağlama isteğidir. Yeni eğilim, üniversitelerde olduğu kadar, üniversite dışında da kendine hızla zemin buldu. Ampirikçi "okullar" örneğindeki gibi, söz konusu olan, gerçekte yeni hiçbir şey söylemeyen yeniden ısıtılmış bir eklektizmdir. Öznel idealizmin çağdaş versiyonları Berkeley ve Hume'e dayanırken, bu diğer akım, Platon ve Aristo'nun klasik geleneğini çağrıştırmaktadır. Nesnel idealizmin gözdeliği, hızla, Amerika'nın dünya egemenliğine ulaşma çabalarına ideolojik alanda aracılık eden bir silah haline dönüşmektedir. Bu çabaların giderek daha çok dini bir haçlı seferi olarak kamufle edildiği ve nesnel idealizmin onun açık dini argümanlarını temin ettiği gözlenebilmektedir. Katolik kili-

sesi, çağdaş felsefede önemli bir rol oynayan Tomacılık (Tomizm) kılığında kendi nesnel-idealist felsefesine sahipken, John Dulles'in protestan örgütü Federatif Kiliseler Konseyi artık nesnel idealizmin cenahında destek buluyor.

Materyalizm ve Ampiryokritisizm'de Lenin, ampirikçilerin, 20. yüzyılda fizik biliminde ortaya çıkan devrim niteliğindeki gelişmeleri, öznel idealizmi yerleştirmek için nasıl kullandıklarını bize gösterdi. Yeni Amerikan akımı, nesnel idealizmi yerleştirmek için fizik biliminde ortaya çıkan krizi kullanıyor. Bu eğilimin en çok dikkat çeken önderi Whitehead oldu. O, felsefesini, "mutlak idealizmin belirli temel doktrinlerinin realist bir temele aktarılması"[6] olarak karakterize eder. Materyalizmi idealizme dönüştürmek için Whitehead, modern fizik tarafından keşfedilen dünyanın diyalektiği ile formel [biçimsel] mantığın statik yöntemi arasındaki temel çelişkiden yararlanır.

Whitehead ve "Nesneler Teorisi"

Whitehead, "doğa"nın "bir süreç olduğu"nu kanıtlamak için, nükleer fiziğin bakış açısından hareket eder.[7] Çağdaş fizik, dünyayı, bir olaydan bir diğerine geçişin sürekli olageldiği bir süreç olarak tasvir eder. Böylece nitel değişim dünyanın özünde vardır: "Bir olayın cereyan etmesi olgusu; onun, aynı olmayan başka bir olaya geçişinden oluşur."[8] Bu dinamik dünya anlayışı, esas olarak diyalektiktir; çünkü, eğer bir şey sürekli olarak bir başka şey haline gelmekteyse; onun basitçe, herhangi bir anda olduğu şey olması mümkün değildir. Tersine o, aynı anda, hem olduğu şey hem de olacağı şeydir. Geçip gitmekte olan ile ortaya çıkmakta olanın arasındaki mücadeleye tanık olunur; çünkü çelişki dünyanın doğasına özgüdür. İşte burada formel mantığın geleneksel yöntemiyle o aşılamaz karşıtlık ortaya çıkar. Whitehead'ın problemi şudur: Bildiği yegane yöntem, özdeşlik ve çelişik-olmama ilkeleri üzerine kurulu formel mantık iken, insan, çelişik olarak karakterize edilen bir dünyayı nasıl anlayabilir? Eğer, şüphecilik ve öznelcilik tehlikesinden kaçınmak isteniyorsa, kısacası, eğer mutlak idealizm kurulmak isteniyorsa; insan aklının bu sürece uyumunu sağlayacak araç ve yolların bulunması gerekir. Bu soruya yegane yanıtın, diyalektik tarafından, süreç ve çelişkinin mantığı tarafından verildiği açıktır; fakat, bir filozof, egemen sınıfın talepleriyle açık bir çelişkiye düşmeden diyalektiği benimseyemez: Bu nedenle Whitehead, bağdaşmaz kavramları; yani, dinamik dünya anlayışıyla statik yöntemi uyumlu hale getirecek sistemi icat etmek zorunda kaldı.

Bu sistemi, "nesneler teorisi"yle keşfetti. "Nesneler", bunlar, olaylar selinin tam ortasında daima kendileriyle özdeş sabitelerdir:

"Nesneler, olaylarda görünüre çıkan sabiteleri barındırırlar ve bunlar, çeşitli türden koşulların içerisinde kendilerinin özdeşleri olarak ortaya çıkarlar. Diğer bir ifadeyle, aynı nesne, değişik olaylarda ortak şekilde görünüre çıkar. Böylece kendine özdeş nesne, olaylar seli içerisinde korunmuş olur: Oradadır ve geçmiştedir, buradadır ve şimdidedir; ve, orada ve burada, geçmişte ve şimdi-

de varlığı bulunan bu 'o', hakkında varılan çeşitli yargılara karşın, bir yanılgıya olanak tanımayacak biçimde düşüncenin o aynı nesnedir."[9]

Ne var ki olaylar ve nesneler, doğanın iki yönüdürler: Değişkenlik ve değişmezlik, geçici olan ve sonsuz olan, bu dünya ve "öteki dünya". Whitehead, olayları kendileriyle özdeş ve çelişkisiz kılmak için, yani, formel mantığın yöntemiyle anlaşılabilir hale getirmek için, olaylara iştirak eden bir "sonsuz nesneler diyarı" icat etmek zorunda kalmıştı.

Fakat, olaylar ve nesneler karşıtlıklardır: Birileri değişken ve çelişiktir, diğerleri sonsuz ve uyumludur. Artık sorun, olayların ve nesnelerin nasıl bir araya getirilebilecekleridir. Anlaşılan bunun, içsel ya da organik biçimde gerçekleşmesi mümkün değildir; çünkü bu, değişkenliğin değişmezliği kepaze etmesi, sonsuzluğun da mahvı olurdu. Dolayısıyla olaylar ve nesneler, mutlak olarak çelişik iki dünya olarak birbirlerine bağlıdırlar. Bu bağ dışsal ve mekaniktir. İki dünyayı koordine etmenin tek olanaklı biçimi, gerçekten de, önceden belirlenmiş tanrısal bir uyumun yerleştirilmesidir. Her şeyi bilen tanrı, bir olay olgunluğa ulaşır ulaşmaz, uygun gelen sonsuz nesnenin yukarı alemden inip olaya dahil olmasının güvencesini oluşturur. Böylelikle tanrı, fiziğin gerekliliklerinden doğan zorunlu bir postulattır [ön gerçektir]. Whitehead'ın "sonsuz nesneler diyarı" ve Platon'un "sonsuz düşünceler diyarı" arasındaki, Whitehead'ın "olayları" ve Platon'un (fikirlerin şeye) "iştirakı" arasındaki neredeyse tamamen örtüşen paralellik dikkat çekicidir.

Tıpkı Platon gibi, Whitehead de, düalizmden [ikicilik] kaçınmak için tanrıya başvurmak zorundadır. O, yöntemi ile dünya anlayışı -bir süreç söz konusu olduğu ölçüde- arasındaki çelişkiyi, tanrıya ve ölümsüzlüğe bir temel olarak bu dünyanın üstündeki bir dünyayı varsaymak için kullanır. Böylece dini doğrudan destekler ve bunun gerekçesi olarak, bilimin son sözüyle dini gerektirdiğini ekler. Din, fiziğin temel sorunlarına verilebilecek yegane yanıt haline gelir.

Northrop'un "Varlık İlkesi"

Northrop da, nesnel idealizmi yeniden biçimlendirmek üzere fiziğin krizinden aynı biçimde faydalanır. O, dünya kadar eski bir sorunu, XX. yüzyıl fiziğinin gelişimiyle daha da çetrefilleşen akış ve süreklilik sorununu ele alır ve onun tarihini geriye doğru Heraklit ve Parmenides'e dek inceler. Parmenides'in, Heraklitçi akışı, içinde bir "çelişki" barındıran bir akış olarak karakterize eden tarzı benimser.[10] Fakat Northrop, Parmenides'in, sadece sürekli olanın gerçek olduğu görüşünü de benimser; çünkü yalnızca o, çelişkiyi dışlamakta ve özdeşlik ilkesinin geleneksel anlayışını korumaktadır. Parmenides'in büyük katkısı, Nothrop'un "varlığın ilkesi" diye adlandırdığı şeyi keşfetmek ve formüle etmek oldu. Bu ilke, kendi ontolojik [varlıkbilimsel] biçimi altındaki özdeşlik ilkesinden başka bir şey değildir. Bu, "gerçek olan ilkedir; buradaki 'varlık'ın, gerçek olanın özelliklerini değiştirmediği anlamına geldiği bir ilke."[11] Diğer bir ifadey-

le, bu, "süreklilik" anlamına gelir. Bu ilke hakkında Northrop şunları yazar: "Varlık ilkesinin açık ve oldukça soyut karakteri, bizi, onun önemini görmekten alıkoymamalıdır. Gerçekten de, onun bilimde oynadığı rol, bilimde birincil ilkeler bakış açısından düşünmeye alışık olmayanlar için şaşırtıcıdır."[12]

"Varlık ilkesi, bilimi olanaklı hale getirir", diye belirtir Northrop, "çünkü; o, özdeşliğin mantıksal ilkesini aklar."[13]

Burada, özdeşlik ilkesinin ontolojik biçimi olarak varlık ilkesinin anlamı, açıklıkla ifade bulur. Sürekli ya da "sabit" [durağan] olması gereken yalnızca "anlamlar" ve "fikirler" değildir; tersine "doğa"dır; ki düşünenin doğaya uygulanması, yani bilim olanaklı olsun. Eğer, Northrop'un düşüncelerinin açık anlamı konusunda herhangi bir kuşku varsa hala; aşağıdaki cümlenin amacı bu kuşkuları dağıtmaktır:

"Anlamlar ve fikirler değişmez kalmadıkça, düşünme yeteneğinden yoksunuz demektir ve bu değişmezlik, belli bir temel ve yaklaşık olarak evrensel anlamda doğaya uygulanamaz ise, düşünceyi doğaya uygulamak imkansız olur ve bu nedenle de bilim söz konusu olamaz."[14]

Bir kez öncelikle yöntem, özdeşlik ve çelişmeme ilkeleri ile eşitlendiğinde ve her türlü kuşkucu çıkarımdan kaçınmada kararlı olunduğunda, haliyle sorunu bu biçimde ortaya koymak zorunlu olur. Aynı reçeteyi, daha önce Whitehead'de görmüştük. Sürekliliği ve sabit unsuru, gerçekliğin temel özelliği olarak "keşfetmeye" mahkumsunuzdur.

"Varlık ilkesinin anlamı", diye açıklıyor Northrop, "sonsuzluk kavramının, zaman düşüncesinden daha temelli olmasıdır."[15] Süreklilik düşüncesi, değişim düşüncesinden daha temellidir: Klasik anlayış budur. Öyle "temelli"dir ki Northrop ekler: "Bu bakış açısının öneminin değeri ne kadar yüceltilse azdır."[16] "Ne kadar yüceltilse azdır", çünkü, bu bakış açısı olmazsa, geleneksel yöntem dünyaya uygulanamayacak ve bilim olanaksız olacaktı. Filozofumuz, "Gerçeklik, ne ise, sonsuza kadar odur düşüncesi, kapsamlı madde olgusuna dair gözlemimizin zorunlu bir parçasıdır."[17] diye yazar. Eğer, "ne ise sonsuza kadar o" olmasaydı, yani sürekli olmasaydı, onu gözleyemezdik. Doğayı "gözlemek" zorundaysak, o halde "daha sonra unsurlarındaki zamanın keşfine geçmek için onu öncelikle sonsuz bir şey olarak gözlemeye" mecburuz.[18] Kısacası, "doğanın, sürekliliği gerçek özünün unsuru olarak içeren kapsamlı madde olduğunu gözlüyoruz; bu arada zaman kavramı daha tali lokal bir öneme sahiptir."[19]

Yani mesele, fizik bize dünyayı bir süreç olarak, sürekli birbirine geçen bir olaylar zinciri olarak açıklaması karşısında, sürekliliğin nasıl, doğanın bir temel unsuru haline getirilebileceğidir.

Northrop, Withehead'ın yaptığı gibi, çözümü doğayı ikileştirmede bulur. O, bu ikiliği, iki tanrısallığın veya tek bir tanrının iki görünüşünün ifadesi gibi göstererek sistemleştirmeye çalışır. Northrop, "doğanın temelinde fizik ilkelerinin ve biçimsel ilkelerin kutupsal bir muhalefetini" keşfeder.[20] İki kutup ayrıca,

"mikroskopik" ve "makroskopik" olarak nitelendirilir. İlki, değişimlere tabi ve "süreksiz"dir; ikincisi, "sonsuz", "sürekli" ve "rasyonel"dir.[21] "Makroskopik", "birincil doğa" veya "varlığın dünyası"dır; o, sürekli ve değişmezdir. "Mikroskopik", "geçici olanın belirsiz akışıdır", "varoluşun dünyası"dır.[22] Northrop, "birincil doğada veya varlığın dünyasında süreksizlik olanaksızdır; karmaşık doğada veya varoluşun dünyasında süreksizlik mevcuttur"[23] diye açıklar. Varoluşun, süreksizliğin dünyasını bir yana bırakıp varlığın dünyasını incelemek, bir çelişkiye rastlamamak için yeterlidir: "Bu birincil biçimlere döndüğümüz zaman, karşıtlık bulmayız."[24] "Makroskopik" veya biçimsel ilke, olaylar seline sonsuzluğun ve değişmezliğin damgasını vurup onu kavranılabilir kılarak "mikroskopik" olanı rasyonel hale getirir.

"Akla belirlemesini, insana karakterini veren, ve biçimlerin geçiciliğine, ta ki karakteri açığa çıkana dek bir biçimden diğer biçime akışını engelleyerek sonsuzluğun damgasını vuran bu statik makroskopik ilkedir."[25]

Metafiziğe dönüş ne anlama gelir?

Burada, çağdaş fizik tarafından ortaya konulan sorunun, klasik bir formülasyonuyla karşı karşıyayız. Dünya, "biçimlerin birinden diğerine bir akış"ına sahne olan meydana gelişin seliyse eğer, o halde geleneksel yöntem nasıl uygulanabilir? Şeyleri değişimlerinden bağımsız olarak ele almak için, en azından "ta ki... karakteri açığa çıkana dek" alıkoymak için, ezeli ve ebedi bir şeyi varsayma zorunluluğu duyuluyor. Whitehead de aynı sorunu tespit etmişti. Her ikisi de, Northrop ve Whitehead, yöntem anlayışlarıyla, doğa süreçleri alanında ezeli ve ebedi bir şey aramak daha doğrusu keşfetmek zorunda kaldılar. Bundan, doğanın, bir yanda görünümlere ve diğer yanda da "sonsuz nesneler"e veya "biçimsel unsurlar"a bölünmesinden başka ne sonuç çıkabilirdi ki? Doğanın bölünmesi bir kez varsayıldı mı, bu iki kutbu birbirine bağlayacak doğaüstü bir güce ihtiyaç doğar; bu da, birincil doğası itibarıyla tanrının, zorunlu olarak "makroskopik atom", ezeli ve ebedi olan olduğu sonucuna götürür. Dolayısıyla Northrop şunları yazar:

"İlahi varlıkla yüz yüze gelmek için, sadece, makroskopik atomun kapsadığı şeyi ayırt etmek yeterlidir. Her şeyden önce, makroskopik atom, bilinçli bir deneyle belirlenmiş bir ilk tözdür. İkinci olarak; eğer, o, mevcut olmasaydı, ne doğa ne de insan var olurdu; bu durumda her şey akış olurdu. Dolayısıyla bu, bütün karmaşık şeylerin yaratıcısıdır... Dahası o, bu sonuca, basitçe, ne ise o olmasıyla, yani esrarengiz ya da değiştirici etkinlik olmadan ulaşır. Onun özellikleri hiçbir değişime tabi değildir. Onun biçimi sabittir... Sonuç olarak, Aristoteles'in tanrısal olana atfettiğinden hafifçe sapan bir anlamda ifade ediyor olsak da; makroskopik atom, tam anlamıyla 'hareketsiz bir güç'tür."[26]

İşte burada demek ki "makroskopik atom", bütün sonlu olan şeylerin nihai amacı olarak ortaya çıkmaktadır: "O (Makroskopik atom), değişen karmaşık sistemlerin eğilim gösterdikleri bir idealin teleolojik görevini yerine getirir."[27] Fa-

kat, o sadece nihai amaç değil, aynı zamanda etkili ve mekanik nedendir de. O, "biçiminin sürekli (sabit), çapının da mikroskopik atomların akıl almaz sayısına oranla sınırlı ve küçük olması"[28] gerçeğine dayanarak mekanik neden olarak işlev görür. Bundan çıkan sonuç, Mikroskopik kinetik parçacıkların hareketindeki yön değişiklikleri gibi, çokluklarının da onun biricik varlığını gerektirmesidir."[29] Diğer bir ifadeyle; tanrısal varlık, ebedi uyum ve ebedi çelişik-olmamanın nedeni olduğu kadar; değişimin, akışın, karşıtlığın ve çelişkinin de nedenidir. İçkin biçimiyle tanrı, akışın nedenidir; aşkın [transandan /deneyüstü] biçimiyle tanrı, ebediliğin nedenidir; dolayısıyla da rasyonelliğin [akılcılığın] nedenidir. Bu tanrı tasavvuru, sayesinde, geleneksel formel mantık yönteminin bile dünyaya uygulanabileceğinin güvencesini verir.

Whitehead ve Northrop örneği üzerinden açıklık getirilen nesnel idealizme eğilim, ABD'nin bir ucundan diğerine yayılmış durumdadır. Etkisi, pragmatist anlayıştaki "natüralistler"de, dünyanın deney yoluyla tanıtını, John Dewey'in tarzında şüphe konusu etmeleriyle ve deneyin ne olduğu sorusunu sormalarıyla kendini belli eder. Bu eğilim, metafiziğin restorasyonunu amaç edinen hareketle işbirliği halindedir; egemen sınıfın dinin uyanışına çağrısıyla örtüşür. Bu çağrı, tekelci kapitalizmin iflası ve maceracı emperyalist politikası açığa çıktığı ölçüde, giderek daha da dayatmacı biçimler almaktadır. Örneğin, başkanlık seçimlerinde iki kez cumhuriyetçi partinin adayı olan Thomas E. Dewey, kısa bir süre önce şu açıklamayı yaptı: "Günümüz dünyada her şeyin üzerinde bulunan ihtiyaçlarından biri, dine kapsamlı ve evrensel bir dönüştür."[30]

Son söz materyalizmin olacak

Günümüz Amerikan felsefesinde, bir yanda nesnel ve öznel idealizmin durduğu, öte yanda da materyalizmin bulunduğu çetin bir mücadele olagelmektedir. Materyalizm cephesinde, mücadelenin büyük kısmı Marksistlere düşmektedir. Aydınlatma çalışmaları, yayınları aracılığıyla ve okullarında Komünist parti, sınıf düşmanına karşı mücadeleyi yürütüyor. Ayrıca, ülkenin bir ucundan diğerine, partiye bağlı olmayan Marksist okullar, her türlü biçim altındaki idealizmi açığa çıkarıyor, diyalektik materyalizm ilkelerini açıklayarak işçi sınıfına mücadele donanımı sağlıyor. Felsefenin oynadığı büyük role olan inanç, savaştan beri ve özellikle de, Jdanov'un Aleksandrov'a eleştirisinin yayınlanmasından beri, büyük ölçüde yaygınlık kazandı.

Varsın, idealistler, görünüşte, egemen pozisyonlar işgal etsinler; ama materyalizmin Birleşik Devletlerdeki gücünü küçümsemeye kalkışmak büyük bir yanılgı olur. En ileri sanayi ülkelerinden biri olan Birleşik Devletler, materyalist dünya görüşüne sahip ve aydınlarla ittifak halindeki bir işçi sınıfını kesin olarak ortaya çıkarmak zorundadır. Materyalistler, felsefe cephesinde önder bir konumdadırlar, ve ortak felsefi bir cephenin oluşturulması için geniş ve sağlam bir temel mevcuttur. Bu cepheyi harekete geçirmek, daha aktif hale getirmek için, ya-

kın bir gelecekte filozof ve bilim adamlarının ortak bir kongresi toplanacaktır.

Marksist ve Marksist-olmayan filozof ve bilim adamlarının ortak bir çalışmayla hazırladıkları, *Philosophy for The Future: The Quest of Modern Materialism* gibi bir kitabın yayınlanması, şimdiden bu ittifakın bir etmenini oluşturmaktadır. Yayına hazırlayanlar kitabın önsözünde şu açıklamada bulunuyorlar: "Filozof ve bilim adamlarının işbirliğiyle yaratılan bu kitabın amacı; Marksizmin incelenmesi ve ortaya konulmasından başka bir şey değildir."[31] Bunun ardında, maddenin bilinçten bağımsız olarak var olduğunu ileri süren temel materyalist tezin bir olumlanması yer alır: "Maddenin inorganik biçimi, düşünen ve kendisine amaçlar koyan, aşamalı olarak ve sadece karmaşık bir evrim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan canlı organizmadan önce gelir." Burada, materyalizmin can alıcı noktasına varmış oluruz. Burada, batıl inançların bütün biçimlerine, emperyalizmin, savaşın ve faşizmin uşaklığını yapan ideologların kullanmakta olduğu bütün efsanelere karşı mücadele etmek için bir silah buluruz.

Felsefe, idealistlerin ayrıcalığı haline gelmeyecektir. Birleşik Devletlerde bugün, -şimdiki durum henüz ne olursa olsun- zaferi kuşkusuz kazanacak olan felsefi bir cephe doğmaktadır.

Kaynak: La Pensée, sayı: 30. Yıl: 1950- Mart-Nisan-Mayıs
(La Pensée için Fransızca'ya çeviren: Erna Cogniot)

KAYNAKLAR

1 *Philosophy for Future: The Quest of Modern Mateyalizm.* Wood Sellar, V. J. McGill ve Marvin Farber tarafından yayınlandı. The Macmillan Company, New-York, 1949, sf. 657.
2 William James: *The Will To Believe*, Longmans, Green and Co., New-York, 1927.
3 W. Donald Oliver: Can Naturalizm be Materialistic? Journal of Philosophy, 1949, sf. 608.
4 Agy., sf. 609.
5 Herbert W. Schneider, History of American Philosophy. New-York, 1947, sf. 567/568.
6 A. N. Whitehead, Process and Reality, McMillan Company. New-York, 1929, sf. VIII.
7 A. N. Whitehead, Concept of Nature, Cambridge, 1920, sf. 53.
8 A. N. Whitehead, An Enquiry Concerning the Principles of Natural Knowledge, Cambridge 1919, sf. 62.
9 Age., sf. 62 vd.
10 F. S. C. Northrop, Science and First Principles, New York, 1931, sf. 5.
11 Age., sf. 6.
12 Age., sf. 7.
13 Age., sf. 7.
14 Age., sf. 7.
15 Age., sf. 7.
16 Age., sf. 7.
17 Age., sf. 7.
18 Age., sf. 7.
19 Age., sf. 8.
20 Age., sf. 246.
21 Age., sf. 245.
22 Age., sf. 245 vd.
23 Age., sf. 245.
24 Age., sf. 244.
25 Age., sf. 245 vd.
26 Age., sf. 270.
27 Age., sf. 271.
28 Age., sf. 270.
29 Age., sf. 270.
30 New York Times'ın haberi, 8 Ekim 1948.
31 Philosopy for the Future: The Quest of Modern Materyalizm, sf. V.

Pragmatizm

Maurice Cornforth
İngilizceden çeviren Tonguç Ok

1. OLGUCULUĞUN BİR TÜRÜ OLARAK PRAGMATİZM

Pragmatizm, Amerika'ya özgü olgucu [pozitivist] bir düşünce akımıdır. Onun diğer ülkelerde de temsilcileri vardır -örneğin İngiltere'de F.C.S. Schiller, Fransa'da le Roy ve İtalya'da Papini- fakat hiçbir zaman ABD dışında sağlam kök salmamıştır.

Pragmatizm isimli kitabında William James, pragmatizmi belirli bir felsefi akım olarak tanımlaması nedeniyle Charles Peirce'a övgüler dizer: "Terim Yunanca *pragma* sözcüğünden türetilmiştir. Bizim [İngilizce'de] kullandığımız 'practice' ve 'practical' sözcükleri de aynı kökten gelirler.* Terim, felsefede ilk olarak 1878'de Bay Charles Peirce tarafından kullanılmıştır. Bay Peirce, *'Düşüncelerimizi Nasıl Açıklığa Kavuştururuz'* başlıklı bir makalede, inançlarımızın gerçekte eylem kuralları olduğuna işaret ettikten sonra, bir düşüncenin anlamını ortaya koyabilmek için onun hangi davranışa yol açtığını belirlememizin yeterli olduğunu söyler: "Bizim için onun tek anlamı vardır, davranış... O halde bir nesne hakkındaki düşüncemizi tam bir açıklığa kavuşturmak için ihtiyacımız olan, nesnenin pratik olarak ne tür akla uygun etkileri olabileceğini - ondan hangi duyguları almayı umacağımızı ve ne tür tepkiler vermeye hazırlıklı olmamız gerektiğini düşünmektir. Öyleyse -ister yakın olsunlar ister uzak- bu etkiler hakkında görüşümüz neyse, nesne hakkındaki görüşümüz de odur." [1]

* *Pragmatizm* sözcüğünün Türkçedeki en doğru karşılığı *iş-görürcülük*'tür. Bu karşılık akılda tutulduğunda gerek sözcüğün kökeni, gerekse bir bütün olarak kavramın ne ifade ettiği daha iyi anlaşılacaktır. -Çev.

Bu nedenle James, şunu söyler: "Pragmatik yöntem... her kavramı, onun pratikte doğurduğu sonuçların her birinin tek tek izini sürerek açıklamaya çalışmaktır."[2]

İş dünyasıyla ilgili yalın bir metafora başvurarak şunları yazar: "Pragmatik yöntemi izlerseniz... her sözcüğün pratik, nakit-değerini ortaya çıkarmanız, onu kendi yaşam akışınız içinde işe koşmanız gerekir. Bu bir çözümden çok, daha fazla iş yapılmasını sağlayan ve özellikle de varolan gerçekliklerin nasıl *değiştirilebileceğini* -bunun yollarını- gösteren bir program olarak kendisini gösterir. *Böylece teoriler 'enigma'ların [muammaların] yanıtları değil, yaslanabileceğimiz araçlar haline gelirler.* Onlara sırtımızı dayayarak yan gelip yatmayız; ilerler ve sırası geldiğinde onların yardımıyla doğayı yeniden dönüştürürüz." [3]

James, daha sonra şu gözlemde bulunur: "Gerçeği araştırma zorunluluğumuz kazanç sağlayan şeyi yapma zorunluluğumuzun bir parçasıdır. Doğru fikirlerin peşinden gitmemizin tek nedeni onların sağlayacağı kazançlardır."[4]

Düşünceleri ve teorileri "onların pratik sonuçları" üzerinden yorumlayan ve böylece onların "pratik nakit-değeri"ni saptamaya çalışan James, gerçeğin niteliği konusunda "düşüncelerimizin sahip olduğu bir özellik" biçiminde farklı bir anlayış geliştirdi.

"Bir fikrin doğruluğu *olagelir.* O doğru *halini alır,* olaylar tarafından doğru *kılınır.* Aslında gerçekliği bir olay, bir süreçtir; yani, onun kendini gerçekleme süreci, onun doğrulanmasıdır. Onun geçerliliği, onun geçerli kılınma sürecidir."[5]

Bu "gerçekleme süreci", düşüncelerimizi kullanarak, Peirce'ın deyişiyle, onlardan "eylem kuralları" olarak yararlanıp yaptığımız -yerine getirdiğimiz bir süreçtir. Dolayısıyla doğruluğu, düşüncelerimizden önce gelen ve onlardan bağımsız olarak varolan bir gerçeklik ile -nesnel maddi dünyayla veya kendi duygularımızın "verili" karmaşık bütünüyle- "uyumu"na dayanmaz. Fikirler ve teoriler pratik yaşamımızda bize "araçlar" olarak hizmet ettikleri oranda doğru olurlar.

Yukarıda anlatılanlardan pragmatizmin, diğer olguculuk türleri gibi, fikirlerimiz ve teorilerimiz hakkında bir "yorumlama yöntemi" sunduğu anlaşılacaktır. Onun farkı "pratik"e yaptığı vurgudur.

Pragmatik felsefenin, tarihsel olarak, geçtiğimiz yüzyılın sonu ve bu yüzyılın başında emsalsiz Amerikan yaşam koşullarında, geleneksel olgucu-ampirik görüşlerin yeniden formüle edilmesini temsil ettiğinin rahatlıkla ileri sürülebileceğini düşünüyorum.

Onun karakteristik özelliği bütün genel teorilere, "masa başında" ve içe dönük bir tarzda kuramlar geliştirilmesine karşı tahammülsüz olmasıdır. Avrupa ampirizminin olumsuzluğundan ve karamsarlığından - insan bilgisinin dar sınırlılığı anlayışından- kendisini kurtarmıştır. İnsanlığın sorununun, "kazanç sağlayanı yapma zorunluluğu"nu yerine getirmek olduğuna tamamen inanmıştır. Bu

zorunluluğun ise girişimci insanlar tarafından yerine getirilebileceğini, bu sorunun üstesinden gelecek olanların girişimci insanlar olduğunu düşünür. Bütün görüşleri bu ölçüte göre yorumlamaya ve değerlendirmeye çalışır.

William James'in, felsefesinin günümüz Amerikalılarına sağlayacağı yararları tam bir gayretli pazarlamacı edasıyla reklam etmesi dikkat çekicidir. Aşağıdaki alıntılar O. Henry'nin bir öyküsünden de alınmış olabilirdi pekala.

"Peki, hangi felsefenin gerçekten gereksinmelerimizi karşılamak amacıyla sunulduğunu düşünüyorsunuz? Amaçlarınız açısından ampirik bir felsefenin yeterince dindar, dindar bir felsefenin ise yeterince ampirik olmadığını görüyorsunuz. Ben her iki türden taleplerinizi de karşılayarak sizi tatmin edecek bir felsefe öneriyorum size: Pragmatizm. O, usçuluk gibi dindar da kalabilir, aynı zamanda ampirizm gibi gerçeklerle yakın bağlarını da koruyabilir. Umarım birçoğunuzu onun -benim de yararlandığım- son derece yararlı düşüncelerinden biriyle tanıştırabilirim... Pragmatik ilkeler açısından eğer Tanrı varsayımı sözcüğün en geniş anlamıyla yeterince işe yarıyorsa o halde bu varsayım doğrudur... Size insanların dini yaşamları üzerine bir kitap yazdığımı, kitapta dini yaşamın genel olarak Tanrı gerçekliğine yönelme olarak görüldüğünü söylediğimde sanırım benim pragmatizmimi ateist bir sistem olmak suçlamasından muaf tutacaksınız... Benim önerdiğim çoğulcu ve ahlaki din, sizin de uygun bulacağınız bir dini sentezdir."[6]

Bu pasaj, diğer olgucu-ampirik görüşler gibi pragmatizmin de bilimsel ve dinsel yaklaşımları uzlaştırmaya çalıştığını gösterir. O hem bilimi hem de dini, dünyanın niteliği ile ilgili teoriler olmaktan çok, eylem yollarının gösterilmesi olarak görür; her ikisinin de davranışın düzenlenmesinde bir yeri vardır. Hem bilimsel hem de dinsel görüşler yararlı sonuçlara yol açarlar -her ikisi de bu dünyada karşılık bulur; ve dolayısıyla her biri en az diğeri kadar "doğru"dur.

Pragmatizmin bu yönü Anatole France'ın dikkatini çekti ve onun şu yorumu yapmasına neden oldu: " Son zamanlarda usçuların [rasyonalistlerin] kafalarında dinin güven kazanması amacıyla pragmatizm icat edilmiştir."[7]

Doğrusu şu ki, pragmatizm yalnızca Birleşik Devletler'de değil, modernist ve liberal protestan teolojisinde dikkate değer bir etkiye sahiptir.

Bir yorumlama teorisi -düşüncelerimizi "açıklığa kavuşturma" yöntemi- olarak pragmatizmi olguculuğun Avrupa'ya özgü türleriyle karşılaştırdığımızda belirgin farklılıklar hemen göze çarpacaktır.

Avrupa'ya özgü türler açısından düşünceler, önermeler, teoriler, duyular düzenini önceden kestirme kuralları olarak yorumlanırlar. Pragmatizm açısından onlar, "eylem kuralları"dır - "ilerlememize ve sırası geldiğinde yine onların desteğiyle doğayı dönüştürmemize" yardımcı olacak "araçlar"dır.

Avrupalı olguculara göre, bir nesne hakkındaki görüşümüz "ondan hangi duyuları almayı umduğumuz" belirtilerek açıklığa kavuşturulur. Pragmatizm,

"hangi karşılığı vermemiz gerektiği"ni de ekler. Pragmatist, "nakit-değer"i yalnızca şeyleri gözlemlemekte değil, daha çok "kazanç sağlayanı yapmak"ta bulur ve "doğru fikirlerin getirdiği kazançlar"la ilgilenir.

Avrupalı olguculara göre gerçekleme, düşünce motiflerinin deneyimde ortaya çıkan motiflerle karşılaştırılmasına dayanır. Pragmatizme göre ise, "düşüncelerimizin eyleme geçirilmesi"ne dayanır. Pragmatistler, düşüncelerin verili gerçeklerle karşılaştırılmasıyla değil, "varolan gerçekliğin hangi yollarla değiştirilebileceğini" bulmakla ilgilenir.

Pragmatizm, Hume'un, Avrupa ampirik felsefesinin yakasını bırakmayan, insanı bir "duyular demeti" olarak gören öznelci ve -doğrusu- tekbenci anlayışının yerine, insanı çevresiyle pratik etkileşim içinde olan, sürekli eylemde bulunan, sonuçlar elde eden ve kendisini çevreleyen nedenleri değiştiren bir özne olarak gören anlayışı geçirir.

Geleneksel olgucu-ampirik yaklaşımdaki bu düzeltmeler ilk bakışta oldukça olumludur. Ne var ki, insanın çevresiyle pratik etkileşiminin ve insan pratiğinin sorunlarının niteliği konusunda pragmatist anlayışın yine de arzu edilenin çok uzağında olduğu görülecektir. Pragmatizm de tıpkı diğer olguculuk türleri gibi esas olarak insan bilgisinin anlamını [amacını] gizlemeye hizmet eder.

Pragmatizmi içine alan başlıca ve en önemli güçlük, ilk bakışta şu şekilde dile getirilebilir:

Düşünceleri ve teorileri, duyusal-verilerimiz arasında bağlantı kurmak için değil, davranışlarımıza şekil vermeleri ve "doğayı dönüştürme", "varolan gerçekliği değiştirme" işinde bize yardımcı olmaları amacıyla formüle etmemiz gerektiği doğrudur. Fakat gerçeklikleri kendimiz için bilinçli bir biçimde değiştirmek, onların özelliklerini, içsel bağıntılarını ve hareket yasalarını bilmemizi gerektirir. "Özgürlük zorunluluğun bilincidir" sözü bu konuyu yeterince açıklığa kavuşturmuştur -ne var ki, bir pragmatist değildir bu sözü söyleyen. Bu sözün anlamı şudur: Ancak ele aldığımız nesnelerin ve süreçlerin nesnel özelliklerini ve yasalarını bildiğimiz oranda çabalarımızı, ulaşılması tasarlanan sonuçlar doğrultusunda yönlendirebiliriz.

Kendimize temel aldığımız düşüncelerin "eylem kuralları" olarak amaçlarına hizmet etmeleri için gerçek nesnelerle ve onların özellikleriyle uyumlu olmaları ve nesnel dünyanın içsel bağıntılarını ve yasalarını yansıtmaları veya "kopya" etmeleri gerekir. Lenin'in belirttiği gibi: "Bilgi ancak insandan bağımsız olarak varolan bir nesnel gerçekliği yansıttığında biyolojik bakımdan yararlı olabilir; insan pratiğinde, yaşamın ve türlerin korunmasında işe yarayabilir. Materyalistlere göre insan pratiğinin 'başarı'sı, düşüncelerimizle algıladığımız şeylerin nesnel niteliği arasında uyum olduğunu kanıtlar." [8]

Pragmatizm ise, diğer taraftan, düşünceleri tamamen "eylem kuralları" olarak pragmatik işlevleri açısından ele alır ve onların gerçeklikle uyumunu, yal-

nızca bir eylem planı ile o planın başarıyla yaşama geçirilmesi arasındaki uyum olarak görür.

Tıpkı Avrupalı olguculuğun düşünceleri, duyular düzenini önceden kestirmemizi sağlayan kurallar olarak yorumlaması gibi, pragmatizm de düşünceleri davranış kuralları olarak yorumlar. Böylece farklılıklarına karşın yorumlarıyla, nesnel maddi süreçlerin yasalarını keşfettiğimiz, nesnel maddi dünyanın bilgisini inşa etmekte olduğumuz gerçeğini gizleme noktasında birleşirler. Pragmatizmin en önemli özelliği, bütün olguculuk türleri gibi, dünya ve insan bilgisi hakkında herhangi bir materyalist anlayışa karşı yerleşik düşmanlığıdır.

Bu anlayış, William James'in sonraki çalışmalarında bir "saf deneyim" felsefesi formüle etmesine yol açmıştır; o, bu felsefeyle "radikal ampirizm"in sözcülüğünü yapar.

"Benim tezim şudur:", diye yazar, "eğer dünyada her şeyin ondan oluştuğu yalnızca tek bir malzeme veya madde olduğu varsayımından yola çıkar ve bu malzemeye 'saf deneyim' dersek, bu durumda bilme işi, saf deneyimin önemli bir parçasını oluşturduğu iç içe geçmiş özel bir ilişki türü olarak kolayca açıklanabilir. İlişkinin kendisi saf deneyimin bir parçasıdır; onun parçalarından biri özne veya bilgi taşıyıcısı -bilen-, diğeri ise bilinen nesne haline gelir. Bunun anlaşılması için daha fazla açıklamaya gereksinim vardır."[9]

Son cümle hiç kuşkusuz doğrudur. Fakat, bilginin kaynağının nesnel maddi dünya olduğunu yadsıyan James'in sonunda Berkeley, Mach ve diğer ampirik metafizikçilerle, varolan tek şeyin "saf deneyim" olduğu konusunda anlaştığı kolayca görülmektedir. O bu "saf deneyim"in tamamen "kendi kendine yeterli" olduğunu savunacak kadar ileri gider (Alman görüngü bilimci Husserl da aynı şeyi savunur): "Her ne kadar deneyimimizin bir parçası diğer parçasına yaslanabilirse de... deneyim bir bütün olarak kendi kendine yeterlidir ve hiçbir şeye yaslanmaz."[10]

Bu "radikal ampirizm"le birlikte, pragmatist "düşüncelerin anlamı" anlayışı William James tarafından sonunda geleneksel öznelci anlayışla tamamen aynı düzeye indirilmiştir. Düşüncelerin "nakit-değeri"i, tedavüldeki "saf deneyim"le ödenmektedir.

James'in "radikal ampirizm"in en ilgi çekici özelliği, *maddi dünyanın ve bizim onun hakkındaki bilgimizin gerçekliğini gözlerden saklayan pragmatizmin nasıl kolayca çözülerek sıradan öznelcilik ve görüngücülük [fenomenizm] türlerine dönüştüğünü göstermesidir.* Yine de James pragmatizm üzerine yaptığı konuşmalarda: "Benim anladığım biçimiyle, pragmatizmle kısa süre önce 'radikal ampirizm' olarak tanımladığım öğreti arasında mantıksal bir bağlantı yoktur. İkincisi kendi ayakları üzerinde durmaktadır. İnsan onu bütünüyle yadsıyabilir ve yine de bir pragmatist olarak kalabilir,"[11] diyecek kadar ihtiyatlıdır.

Pragmatist görüşlerin en tutarlı ve sistematik gelişimini John Dewey'in felse-

fe yazılarında görürüz. Şimdi bu yazılara dikkat çekmek istiyorum. Dewey'in düşünce süreciyle ilgili anlatısının en önemli yanlarını ele alacak, onun "doğacı" [natüralist] düşünce anlayışının materyalist bir bakış açısıyla nasıl eleştirilebileceğini; ve onun bilgi, gerçek ve bilim hakkındaki pragmatist görüşünün özünü ortaya koymaya çalışacağım.

2. "DENEYSEL MANTIK" - "ARAŞTIRMA MANTIĞI"

Deneysel Mantık İçinde Denemeler isimli yapıtında John Dewey, insan pratiğini insan düşüncesinden ayıran idealistlerle polemiğe girer. "Düşünmek," der, "her bir insanda görevi yalnızca 'bilmek' olan bir 'akıl' bulunması gerçeğinden kaynaklanmaz."[12] Tersine, "düşünmek, çevrenin denetim altına alınmasına yardımcı olan bir araçtır. Karmaşık bir durum, açık unsurlar ve onlara eşlik eden bir olasılıklar yansımasıyla çözüme kavuşturulmadan üstlenilemeyecek eylemler yoluyla gerçekleştirilen bir denetime yardımcı olur... Düşünme... çözümlemeli inceleme, tasarlanmış icatlar ve sınanma süreçlerini meydana getiren olaylara ve eylemlere verilen isimdir... Bu olaylar, bu eylemler tamamen doğaldır... Düşünmek, gerçek varlıkların *yaptığı* bir iştir."[13]

Dolayısıyla düşünmek, çevresiyle etkileşim içinde olan somut insan organizmasının bir eylemidir ve "çevrenin denetim altına alınmasına yardımcı olan bir araçtır." Yalnızca "beyinle ilgili [cortical]" bir iş de değildir. Dewey, ayrıca şu konuda da diretir: "Eller ve ayaklar, her türlü alet ve araçlar en az beyindeki değişiklikler kadar onun bir parçasıdır." [14]

Mantık, Araştırma Teorisi isimli yapıtında bu "doğacı" düşünme anlayışını daha da ayrıntılandırır: "Dikkatli bir araştırmayı farklı kılan özellikler, bu özellikler tarafından belirlenmeyen biyolojik etkinliklerden doğup gelişirler... Eğer bir insan doğa-üstü olayları yadsıyorsa bu durumda onun mantıksal olanın sürekli bir gelişim süreci içinde biyolojik olanla nasıl ilişkilendirileceğini göstermek gibi bir sorumluluğu vardır." [15]

Dewey, bu bakış açısıyla, aynı şekilde, "idealist mantık"a özgü olarak gördüğü, düşüncenin başlangıç noktasının "saptanmış" veriler -duyusal-izlenimler, duyular, duyusal-veriler veya her ne isterseniz- olduğunu savunan bütün anlayışlara karşı çıkar ve onlarla polemiğe girer.

"İdealist mantık," der, "mantık sorununu, mantıksal düşüncenin duyusal-materyalle ilişkisi sorunu olarak formüle etti." Fakat bunu yapmakla "onun en temel özelliğini görmezden geldi: İnsanın ilerlemesi ve refahı adına çevrenin denetim altına alınması." [16]

Düşünmeye yol açan şey, özgün bir bilinç tarzının veya duyusal-izlenim adı verilen "en yakın" bilginin ortaya çıkması değildir. Düşünceyi doğuran şey daha çok insan ve çevresi arasındaki karmaşık ilişkiler bütünüdür. "Düşünceyi kendisinden önce gelen bağımsız bir şeyin ardından bir şekilde ortaya çıkan ve

sonunda bağımsız bir sonuç doğuran bağımsız bir eylem olarak gören anlayış bize bir mucizeden fazlasını sunar." [17]

Düşüncenin "verili" duyusal-verilerle birlikte işlediğini varsaymak "akıl almaz bir hurafedir," [18] diye yazar *Mantık* adlı yapıtında. Herhangi bir gerçek düşünme veya araştırma süreci ile doğrudan ilgili olan gözlemsel veriler her zaman için "seçilmiş"lerdir ve kendilerini "sınanmaya" tabi tutmuşlardır. "Veriler," diye yazar *Kesinlik Arayışı*'nda, "verili" olanlar değil, "alınanlar"dır. [19]

Dewey, düşüncede açığa vurulan "mantıksal biçimler"in -yargı biçimlerinin ve anlam çıkarma tarzlarının- saf ve bağımsız zihinsel veya ruhsal bir eylem olarak bazı yönlerden ölümsüz, gerekli ve yaratılıştan gelen özellikleri oldukları düşüncesine de aynı şekilde karşı çıkar. Bu biçimler daha çok çevreye egemen olmamızı sağlayan bir girişim aracı gibi, insan düşüncesinin doğal tarihi içinde derece derece gelişirler.

"Bütün mantıksal biçimler," diye yazar, "(karakteristik özellikleriyle birlikte) araştırma çalışmaları içinde ortaya çıkarlar ve geçerli savlar sağlaması amacıyla araştırmanın yönlendirilmesiyle ilgilenirler... Bu biçimler araştırma çalışmaları içinde türerler... Araştırma kendi süregiden akışı içinde daha fazla araştırma gerektirecek olan mantıksal ölçütleri ve biçimleri geliştirebilir."[20]

"Doğa bilimlerindeki evrimci yöntemin ilerlemesi karşısında," diye yazar Dewey, "herhangi bir mantıkçının köken ve nitelik, oluşum (yaratılış) ve çözümleme, tarih ve geçerlilik sorunları arasında belirgin bir fark olduğu savında ısrar edebilmesi şaşırtıcıdır..." Yine de mantıkçılar ve felsefeciler düşünceyi "içinde ve kendisine ait birtakım özellikleri, unsurları ve yasaları olan 'kendinde' bir şey olarak" görmekte ısrar ediyorlar.[21] Onlar, "mantıksal özellikleri", "zihinde yerleşik şeyler" olarak görmekle onları dünyanın ontolojik yapısıyla ilgili gerekli nitelikler olarak görmek arasında bocalıyorlar.[22] Her iki görüş de doğru değildir. Mantıksal biçimler hiçbir bakımdan "basmakalıp" düşünceler değil, araştırmanın yürütülüşü içinde ilerleme aşamalarını gösteren çeşitli önerme türleridir."[23]

Bu kısa açıklamaların özünü ana hatlarıyla ortaya koymak gerekirse, John Dewey'in ileri sürdüğü düşünce anlayışına göre:

1) Düşünmek, görevi yalnızca kafa yormak ve bilmek olan "akıl"ın eylemi değildir. O, insan organizmasının çevresiyle etkileşiminden doğan ve çevreye hükmetmesini sağlayan bir araç işlevi gören eylemidir.

2) Düşünme süreçleri, "verili" oldukları sürece sonsuza dek sürecekleri düşünülen -Kantçıların söyledikleri gibi bir kavrayış birliği içinde düzenlenmeleri veya çeşitli Yeni Kantçıların ve post-Kantçı ampiristlerin ileri sürdükleri biçimlerde çözümlenmeleri ve aralarındaki bağların gösterilmesi gereken- duyulara ait verilerin ortaya çıkmasına bağlı değildir. Düşünce bu tür herhangi bir verinin "mucizevi" olarak ortaya çıkmasından değil, bizim çevremizle olan etkileşi-

mimizden ve onu denetimimiz altına alıp yeniden biçimlendirme çabalarımızdan doğar. Araştırma süreçlerinde başvurulan gözlemsel veriler ise elde edilmeli, seçilmeli ve sınanmalıdır.

3)Düşünme süreçlerinde kendisini gösteren mantıksal biçimler ve anlam çıkarma tarzları basmakalıp, ölümsüz düşünce biçimleri değildir. Düşüncenin doğal süreci içinde derece derece geliştirilirler.

3. DÜŞÜNCE KONUSUNDA DOĞACI YAKLAŞIM

Dewey'in düşünme konusundaki pragmatik yaklaşımının "doğacı" olduğu söylenmiştir. Materyalizmin bakış açısına göre de, düşünce konusunda "doğacı" bir yaklaşımı benimsemek onu, "görevi yalnızca bilmek olan bir aklın mucizevi" işlevi olarak değil, "bütünüyle doğal", "birtakım gerçek varlıkların gerçekleştirdiği" bir eylem olarak görmek zorunludur.

Fakat materyalizm düşünceyi, insanların çevreyle olan etkileşiminden "kendiliğinden" doğan, çevreye hükmetmelerini sağlayan vb. somut insan organizmasının bir eylemi olarak görmez. *Materyalizme göre düşünce, ne tür imgesel [fantastik] biçimler alırsa alsın, gerçekliğin, varolan maddi dünyanın bir yansımasıdır.* Burada, materyalizmle pragmatist "natüralizm" arasında köklü bir farklılık vardır.

Materyalizme göre madde önce gelir; düşünce ikincildir, türevdir. Düşünce maddenin hareketinin en yüksek biçimidir; madde insan beyninin düzeyi içinde yüksek bir aşamaya ulaştığında düşünce üretilir. Nesnel maddi dünya her türlü düşüncenin kaynağıdır. Düşünce, maddenin yansımasından başka bir şey değildir. Nesnel gerçeklik, düşüncedeki yansımasından bağımsız olarak varlığını sürdürür. Bu materyalist yaklaşım, Dewey'in "doğacı" düşünce anlatısında gizlenir ve yadsınır. Çünkü o, düşünmenin insan organizmasının bir eylemi olduğunu savunan kendi "doğacı" görüşünü nesnel gerçekliğin düşüncelerin kaynağı ve kökeni olduğunu ve düşüncenin nesnel maddi gerçekliğin yansımasından başka bir şey olmadığını yadsıyan görüşle birleştirir.

Dewey, "aklın" veya "bilincin", "kendinde şey" olarak varolduğunu yadsıdığını söyleyerek çalım satar. O, düşünme eyleminin bütünüyle doğal olduğunu, mantıksal olanın sürekli biyolojik olanla birlikte olduğunu, düşünmenin çevreye hükmetmeye yardımcı olan pratik bir etkinlik olduğunu vb. göstermeyi tasarlar. O, tüm bunların, idealizmin hatalarına ölümcül bir darbe indirdiğini düşünür. Oysa aslında gerçek saldırısı idealizmi değil materyalizmi hedef alır -her türlü düşüncenin maddi gerçekliğin yansıması olduğu önermesini hedef alır, ki bu önerme materyalizmin can damarıdır. Birtakım idealist okulların belirli öğretilerine karşı çıkıyor görünümü altında gerçek saldırısını materyalizmin can damarına yöneltir.

Ve bu nedenle tüm "doğacı"lığına karşın Dewey'in felsefesi özünde idealisttir. Çünkü düşüncelerin nesnel gerçekliği yansıttıklarını ve düşüncelerimizin

kaynağının nesnel gerçeklik olduğunu yadsıyarak nesnel dünyada varolduğunu düşündüğümüz her şeyin, tersine, düşünce süreci içinde oluşturulduğunu ve belirlendiğini söyler. Düşüncelerimizin doğruluğunun nesnel gerçeklikle uyumuna bağlı olduğunu yadsıyarak düşüncelerimize karşılık gelen bir nesnel gerçeklik olmadığını belirtir.

Bu nedenle, *Dewey'in idealizme karşı "natüralizm" olarak takdim ettiği felsefesi, gerçekte öznel idealizmin ince ve üstü örtülü bir biçimidir. O, organizma ve onun çevresi hakkındaki öğretilerle, uyarıcılarla ve yanıtlarla, mantıksal olanın biyolojik olanla birlikteliğinin sürekliliği ile, pratiğin aracı olan düşüncelerle, pratikte işe yarayan doğrularla acelece yamanmış yeni bir giysi içindeki -"natüralizm" giysisi içindeki- öznel idealizmdir.*

Birçoklarınca felsefede yeni bir yolu açtığı düşünülen bütün bu pragmatik öğretiler aslında, idealizmin üzerinde yürüne yürüne aşınmış yoluna götürüyor bizi - bu yeni değil, çok eski bir yoldur. Dewey'in bunca sözcük arasında boğulmuş, karmakarışık bir hal almış natüralizminin arkasında açıkça görülen tek şey onun idealizmdir. Pragmatizmin bütün tutarsızlığı içinde tutarlı olan tek şey var: Materyalizm karşıtlığı.

O halde Dewey'in felsefesinin en önemli yanını oluşturan düşünme konusundaki "doğacı" anlatısını ele almakta yarar var.

Düşünmek insanın çevresiyle olan etkileşiminin "doğal" bir ürünüdür ve düşünce insan pratiğinden koparılamaz. Bu son derece doğru. Ne var ki düşünce süreciyle -onun başlangıcı, doğal tarihi ve işlevleriyle ilgili önümüze konan ayrıntılı açıklamaya daha yakından bakmamız gerekiyor.

Bir "uyarıcı"ya verilen "yanıt" olarak düşünce

Dewey'e göre, eğer doğacı bir anlayışı benimser ve düşünceyi "kendinde bir şey" olarak görmeyi reddedersek, bu durumda "...düşünceyi *bir uyarıcıya verilen yanıt* olarak kabul etmekten başka bir seçeneğimiz kalmaz..."[24] Bu açıklama Dewey'in natüralizmi açısından temel bir dayanaktır ve onun pragmatik "natüralizm"inde neyin yanlış olduğunu anlamamızı sağlayacak ipucunu verir.

Düşünce üzerine bu "uyarıcı-yanıt" anlayışı daha sonra daha da ayrıntılandırılır. Dewey, düşüncenin ne bir "bilinç durumu" ne de "bilinç denilen özel bir varlığın işlevsel ürünü" olmadığında ısrar eder.[25]

Davranışçı psikolojinin bakış açısından hareketle, "bilinç durumlarının yerine davranış geçirilmelidir", der. Düşünme eylemi "organizma-dışı olaylar"la birlikte süregiden "organizma-içi" bir olay olarak görülmelidir; diğer bir deyişle, onu doğuran "organizma-dışı"ndan gelen uyarıcıdır. O, diye devam eder, "geciktirilmiş fakat daha uygun bir yanıtın ayrıntılı olarak geliştirilmesine hizmet eden bir araçtır."[26]

Bunun anlamı şudur: Eğer çevresel özellikler düşünmenin "içsel" sürecini

harekete geçirirlerse, bu durumda "organizma-içi" olay ilerlerken, söz konusu uyarıcıya verilen devindirici (motor) yanıt ertelenir; ve bu düşünme süreci "daha uygun bir yanıt"ın geliştirilmesiyle sonuçlanır.

Sözgelimi, yol boyunca yürüyorum ve birden yol çatallan-ıyor; bu durum orada, durduğum yerde bir düşünme sürecinin başlamasına neden oluyor. Düşünme sürecinin sonunda nihayet yollardan birini seçip yürüyerek yol ayrımının sunduğu duruma bir karşılık veriyorum. Böylece varacağım yere ulaşma düşüncesiyle duruma "daha uygun bir yanıt" verebiliyorum. - Kuşkusuz düşünme süreci yalnızca "içsel" bir süreç değildir; Dewey'in deyişiyle tamamen "beyinle ilgili" [cortical] değildir. Düşünme sürecine yardımcı olacak "veriler"i sağlamaya yönelik çeşitli açık davranış biçimlerini içerir. Örneğin bir işaret levhası ararım, haritama bakarım, çeşitli dönemeçlere göre yönümü belirlerim vb.

Düşünme esas olarak, "özel bir uyarıcı"ya yanıt verirken meydana gelen "organizma-içi bir olay" olarak görülmelidir. Bu, düşünme sürecinin kendi akışı içinde çeşitli açık davranış biçimlerini içermediği anlamına gelmez. Yine de düşünme sürecinin işlevi "özel bir uyarıcı"ya verdiği yanıtla gerçekleşirken bu uyarıcıya geciktirilmiş fakat daha uygun devindirici bir yanıtın geliştirilmesine yardımcı olmasıdır.

O halde düşünceyi harekete geçiren durumun veya "özel uyarıcı"nın türü nedir? Çünkü açık ki her uyarıcı düşünceyi canlandırmaz.

"Düşünce", der Dewey, "ampirik durumun içinde uyumsuz etkenlerin kendilerini göstermesi nedeniyle" ortaya çıkar; diğer bir deyişle, "etkin uyumsuzluğa bağlı olarak ciddi bir sorun baş gösterdiğinde, ... durum gerilimli bir hal aldığında ortaya çıkar."[27]

Düşünce, "varolan bir sıkıntıdan veya tehdit edici bir durumdan kurtulma çabasından" kaynaklanır.[28] Başarılı düşünce bilgiye dayanır; ve "onun ortaya çıktığı, yaşamda etkili olduğu yere bilgiyi yerleştirmek, düşüncenin insanların sıkıntıları nedeniyle ortaya çıktığı gibi, bu sıkıntılara yol açan koşulların yeniden oluşturulması olarak da kabul edildiğini bilmektir."[29]

Az önce verdiğim örnek -bir yol ayrımına gelinmesiyle düşünme sürecinin harekete geçirilmesi- düşünüldüğünde bu açıklamaların anlamı açıklık kazanacaktır. Buradaki "uyumsuz etkiler" önümüze çıkan iki yoldur, bunlardan ancak bir tanesi doğru olabilir; "etkin bir uyumsuzluk" vardır ve "durum gerilimli bir hal alır." Her iki yolu da takip edemem, birisini seçmem gerekir. Bu gerilimli durumun sağladığı "özel uyarıcı"nın altında hangi yoldan gideceğimi düşünmek zorundayım; benim düşünme eylemim içinde bulunduğum bu "sıkıntıdan nasıl kurtulacağımı" bulma çabamdır. Dewey, kendisi de, benzer bir örnek vererek, korulukta yolunu kaybetmesi nedeniyle güç bir durumda kalıp düşünme zorunluluğu içinde olan bir adamdan söz eder. (Buna ileride değineceğim.) [30]

İlk bakışta düşünce konusunda bu "doğacı" yaklaşımın akla yatkın olduğu

ve sağlam bir temele dayandığı düşünülebilir. Fakat onun sonuçlarını ve kendine özgü sınırlılığını kavramak önemlidir.

Düşünme eylemini, gerilimli bir duruma alt uyarıcının yol açtığı ve duruma geciktirilmiş fakat daha uygun bir yanıt verilmesini sağlayan organizma-içi bir olay olarak gören Dewey'in organizma-içi olaylar olarak gördüğü düşünme eylemi ile dış dünya (veya organizma-dışı) arasında farkına vardığı bağlantılar, *yalnızca* şunlardır: a) özel bir uyarıcı ile onun neden olduğu yanıt arasında bağlantılar, ve b) gerilimli bir durum ile gerilimi çözmek için geliştirilen davranış motifi arasındaki bağlantılar.

a) Her bir düşünme sürecini, onu harekete geçiren özel uyarıcıyla bağlantılandıran Dewey, düşüncenin pratik sorunlardan doğduğunu görür. Fakat insan pratiği ve insanın toplumsal örgütlenmesi açısından özgün ve ayırt edici olanı hesaba katmaz. Düşüncenin ortaya çıkış biçiminin yalnızca çözülmesi gereken sorunları ortaya koyan çevredeki dışsal etkenlerden değil, insanın toplumsal etkinliğinin niteliğinden de kaynaklandığını hesaba katmaz. Ve her düşünme eylemini özel bir uyarıcıya verilen yanıt olarak ele alarak, eşsiz bir yanıt türü olan düşünmenin çok özel, kendine özgü niteliklere sahip yeni bir etkinlik türü olan insanın toplumsal etkinliğinden doğduğunu hesaba katmaz.

b) Düşüncenin işlevini, düşünceyi doğuran koşullara uygun davranış motiflerinin geliştirilmesi olarak gören Dewey, düşüncesinin pratik amaçlara hizmet ettiğini ve pratik etkinlikte sınandığını görür. Fakat düşünce ile onun nesneleri arasında kendisini gösteren ve dış dünyanın düşüncede yeniden üretilip yansıtıldığı gerçeğine dayanan eşsiz [özgün] ilişkiyi kavrayamaz.

O, düşünme eyleminin düşünme çabasını doğuran koşullara ve ihtiyaçlara hemen hemen uygun düşen bir davranış motifi geliştirmeye yardımcı olabileceğini görür; fakat düşüncenin içeriğinin dışsal gerçekliğe karşılık geldiğini -veya gelemediğini- göremez.

Kanımca bu görüşler Dewey'in düşünce konusundaki "doğacı" anlayışında ve bir bütün olarak felsefesinde neyin yanlış olduğunu anlamamızı sağlayacak bir anahtar durumundadır. Şimdi bunları daha ayrıntılı olarak ele almaya çalışacağım.

Toplumsal üretim süreci içinde düşüncenin kökeni

a) Dewey, düşüncenin "bir durum gerilimli bir hal aldığında", "ampirik durum içinde uyumsuz etkenlerin belirmesi nedeniyle" ortaya çıktığı; "herhangi bir sıkıntıdan kurtulma çabasından" kaynaklandığı iddiasını sürekli olarak yineler. Elbette bu tür durumlarda düşünmek zorunda kalırız. Ne var ki bu iddiaların bizi, düşüncenin kökeniyle ilgili doğru bir tabloya yaklaştırdığını düşünmüyorum. Bütün hayvanlar sürekli olarak "gerilimli durumlar"la karşılaşırlar ve bu gerilimleri çözecek davranış motiflerini aşağı yukarı başarıyla geliştirebi-

lenler ayakta kalmayı başarırlar. Ancak onlar yine de düşünmezler. Yansımacı [reflective] ve kavramsal düşünme insana özgü bir eylemdir. Onun kökeni ve niteliği de insana özgü etkinliklerle bağlantılıdır.

Mantık, Araştırma Teorisi adlı yapıtında Dewey, düşüncenin "biyolojik matris"inden söz eder ve "mantıksal" olanın; yani kavramsal düşünme süreçlerinin "sürekli bir gelişim içindeki biyolojik varlıkla" bağlantılı olduğunu söyler. Düşünme eyleminin insan organizmasının çevresiyle olan "doğal" etkileşiminden nasıl doğup geliştiği konusunda bir fikri vardır.

"Bir organizma", diye belirtir ısrarla, "bir çevre içinde yaşamaz, çevrenin yardımıyla yaşar."[31] O halde düşünme eylemi biz çevremizin "yardımıyla" yaşarken ortaya çıkar ve böylesi bir yaşamın akışı içinde başgösteren "sıkıntılarımızı" çözmemize yardım eder.

Şu ana kadar her şey yolunda. Ne var ki, düşünen insan organizması birtakım önemli biyolojik niteliklere sahiptir, yani beyni ve elleri vardır. Bu eller ve beyin, evrim çizelgesinde bir basamak altımızda duran gelişmiş maymun türlerinin beyinlerinden ve ellerinden daha gelişkindir. Yalnızca ve yalnızca insana özgüdür. Ellerimiz olmadan beynimizin bize çok da yararı olamazdı; beynimiz olmadan da düşünemezdik. O halde mantıksal olan, insan beyninin ve ellerinin biyolojik yardımıyla - onların sayesinde gelişmiştir.

Ancak insanın beynini ve ellerini toplumsal üretim içinde diğer insanlarla ortaklaşa bir tarzda kullanması, insan yaşamını yalnızca "biyolojik" olmaktan çıkarır, onu farklı bir konuma getirir. İnsanlar salt basit biyolojik yasalarla değil, toplumsal yasalara uygun olarak yaşarlar. Düşünme eylemi insanın, temelleri toplumsal üretime dayanan toplumsal yaşamından doğar ve gelişir. Bu nedenle, sanki düşünme eylemi organizma ile çevrenin biyolojik ilişkisinden doğup gelişmiş gibi, düşüncenin "biyolojik matris"inden söz etmek, önemli bir gerçeği, düşünmenin insanın biyolojik alemden kesin olarak çıkıp toplumsal varlığını ve toplumsal evrimini başlattığında ortaya çıktığı gerçeğini görmezden gelmektir.

Böylece Dewey'in "biyolojik matris"den söz etmesine neden olan "natüralizm"i, düşüncenin gerçek toplumsal matrisini gizlemesine ve insanın toplumsal eylemini ve toplumsal ilişkilerini biyolojik eylem ve biyolojik ilişkiler olarak görmesine yol açar. Bu cehalet yanlısı duruşunu "natüralizm" olarak göstermeye çalışarak ona "bilimsel" ve "ilerici" bir görünüm kazandırmanın yollarını arar. Ne var ki, duruşu bilimsel değil cehalet yanlısı, ilerici değil her yönüyle gericidir. Bu "natüralizm" anlayışı; insan, insanın etkinlikleri ve insan ilişkileri konusundaki "biyolojik" yaklaşım, farklı koşullar altında kendisini ırkçılık ve toplumsal soy ıslahı bilimi biçiminde ortaya koyar: Dewey'in felsefi "natüralizm"iyle insandan nefret eden soykırımcı gericilik arasında doğrudan bir bağ vardır -bu bağ yüzeyde belirgin olmasa da yine de dolaysız bir bağdır. Her iki akım da -"doğacı" felsefe ve ırkçı gericilik- ABD'de oldukça yaygındır.

Düşüncenin "biyolojik matris"ini ele alan Dewey, "kültürel matris"e de bir bölüm ayırır. Kuşkusuz o, "insanın toplumsal bir hayvan olduğunu" iyi bilir. İnsanın çevresinin yalnızca fiziksel değil kültürel de olduğunu ve insan etkinliklerinin kültürel olarak belirlendiğini söylerken bunu ortaya koyar. "Organik davranıştan entelektüel davranışa geçiş mantıksal özelliklerce belirlenir;" diye yazar, "bu, bireylerin kültürel bir çevre içinde yaşamaları gerçeğinin bir ürünüdür."[32]

Ardından, bu bölümü, esas olarak düşüncenin doğuşu ve gelişiminde dilin rolüne ayırır. Ne var ki, insanın toplumsal etkinliğinin, insan toplumunun ve onun gelişiminin temel niteliğiyle ilgilenmez. Oysa insanların kendileri için "kültürel bir çevre" yaratmalarını ve düşünme eyleminde bulunmalarını belirleyen budur.

Onun neyi gözardı ettiği kısaca şu şekilde ortaya konabilir:

Elleri ve beyinleri olan fakat diğer birçok yönden hayvanlara göre biyolojik bakımdan daha donanımsız durumda bulunan insanlar, düşmanlarına karşı kendilerini savunmak, yiyecek sağlamak ve soğuktan korunmak için çeşitli aletler yapmayı ve bunları kullanmayı -diğer bir deyişle kendi geçim araçlarını üretmeyi öğrenebilmişlerdir. Aletler toplumsal ürünlerdir. Onların yapımı ve kullanımı bireyler arasında toplumsal işbirliği yapılmasını gerektirir; ve sırası geldiğinde yeni, insana özgü toplumsal örgütlenme biçimlerine ve toplumsal gelişmeye yol açar. İnsanların topluluklar kurmalarının ve kültür meydana getirmelerinin nedeni, kendi geçim araçlarının üretimi için gerekli aletleri kullanmayı öğrenmeleridir. Düşünce de aynı süreç içinde doğup gelişmiştir. Ellerimizi kullanıp aletler yapmaya başlamamızı sağlayan aynı evrim sürecinin bir parçası olarak düşünmek için beynimizi kullanmaya başlarız.

Bu konu insanların aletler yapıp kullanmalarını "emek" sözcüğü ile tanımlayan Marx ve Engels tarafından vaktiyle ele alınmıştı. *Doğanın Diyalektiği* adlı yapıtının *Maymundan İnsana Geçişte Emeğin Rolü* başlıklı bölümünde Engels, şöyle yazıyordu: "Emek... her türlü insan varlığı için gerekli birinci temel koşuldur; öyle ki bir bakıma insanı emeğin yarattığını söylememiz gerekir."[33]

Bu, Marx ve Engels'in ortak yapıtı olan *Alman İdeolojisi*'nde söylediklerinin bir tekrarıydı: "İnsanlar... kendi geçim araçlarını üretmeye başlar başlamaz hayvanlardan farklılaşmaya başladılar; bu onların fiziksel yapılarının koşulladığı bir adımdı. Kendi geçim araçlarını üreten insanlar dolaylı olarak kendi gerçek maddi yaşamlarını da üretirler."[34]

Engels daha sonra, ileriye doğru atılan her adımda insanın ufkunu genişleten şeyin emek olduğuna -geçim araçlarını üretmek amacıyla toplumsal olarak alet yapılması ve kullanılması olduğuna- işaret eder. "O (insan), sürekli olarak yeniyi, o güne dek bilinmeyeni, doğal nesnelerin özelliklerini keşfediyordu. Diğer taraftan emeğin gelişimi ister istemez karşılıklı dayanışma, ortaklaşa çalışma koşullarını hazırlıyor, her bireyin bu ortaklaşa çalışmadan yarar göreceği

açığa çıkıyor ve böylece toplumun üyelerinin bir araya gelmesine, aralarında daha yakın bağlar kurulmasına yardımcı oluyordu. Kısacası üretim ediminde bulunan insanlar *birbirlerine bir şeyler söylemek zorunluluğu duydukları* bir noktaya vardılar... Dilin kökeninin emek sürecine dayandığı açıklaması tek doğru açıklamadır." [35]

Dewey, kendisi de, düşüncenin "doğal" gelişiminin bir iletişim aracı olan dilin gelişiminden ayrılamayacağını görür. Fakat, kendi deyişiyle, insan toplumunun ve kültürün, dilin ve düşüncenin "matrisi"nin insanların toplumsal emek yoluyla aletler yapıp onları kullanarak kendi geçim araçlarını üretmek için el-birliği yapmaları gerçeğinde yattığını göremez.

Dewey'in düşünme konusundaki "doğacı" anlatısında gözardı ettiği ilk temel olgunun bu olduğunu düşünüyorum. İster insana fiziksel varlığını aşan bir "akıl" bahşedildiğini savunan idealist görüşü benimsesinler, isterse aklın işlevlerini "özel bir uyarıcıya verilen organizma-içi yanıtlar" olarak gören ve "bilinç durumları" yerine "davranış"ı geçiren "doğacı" -aslında mekanik- görüşü benimsesinler, tüm burjuva felsefeciler açısından kabul edilemez olan, insan doğası hakkındaki materyalist anlayıştır.

Dewey, eğer düşünceyi "kendinde bir şey" olarak görmeyi reddedersek, onu "öznel bir uyarıcıya verilen yanıt", "durum gerilimli bir hal aldığında" ortaya çıkan bir davranış tarzı olarak kabul etmekten "başka seçeneğimiz kalmayacağını" söyler. Ne var ki, bu antitez yanlıştır ve bunun tek nedeni onun insanın doğasıyla ilgili genel anlayışının yetersizliğidir. Düşünceyi "kendinde bir şey" olarak görmesek bile, onu yalnızca sıkıntılı durumlara verilen bir "yanıt" olarak görmemiz, "sıkıntıdan kurtulmak" için gerekli davranış motiflerini hazırladığını düşünmemiz gerekmez.

Düşünmeyi verili çevresel koşullara bir "yanıt" olarak görmek, düşünmenin özünde insan eyleminin bir parçası olduğunu gözden kaçırmaktır. Çünkü insanlar, insan emeği sayesinde, yalnızca verili bir çevreye tepki vermekle kalmazlar, bilinçli olarak çevreyi değiştirir ve birçok bakımdan bilinçle kendi çevrelerini üretirler. Düşüncenin ortaya çıkmasının nedeni de yalnızca "uyumsuz etkenler"in bir yanıt beklediği dış koşullar değil, insan emeğinin ve insanın toplumsal örgütlenmesinin büyüyüp gelişmesinin ortaya entelektüel sorunlar koymasıdır. Düşüncenin kökeni ve gelişimi içinde aldığı biçimleri belirleyen [koşullayan] budur.

İnsanlar, toplumsal üretimde bulunmaları ve alet kullanmaları nedeniyle diğer canlı türlerinden ayrılırlar ve bunu yapmak için de düşünmeleri gerekir - Dewey'in "doğacı" düşünce anlatısında gözardı ettiği nokta budur.

Dewey, düşünmeyi çevreden kaynaklanan özel gerilimlerin doğurduğu "uyarıcı"ya verilen "yanıt" olarak kabul ettiğinde, maddeyle ilgili tamamen *mekanik* bir açıklamada bulunmuş olur. Bu mekanizm, gerçekte kavramsal düşün-

ceyi insanın temel toplumsal üretim süreçlerinden ayırır; tıpkı düşünmeyi, görevi yalnızca "bilmek" olan bir "aklın" işi olarak gören idealist görüşün yaptığı gibi -Dewey'in idealizmi eleştiriyor olması bir şey ifade etmez. Buna ek olarak böylesi bir ayrımın, kendisi emek sürecinden kopmuş olan fakat başkalarının emeğinin ürünleriyle geçinen bir sınıfın felsefedeki temsilcileri arasında ortaya çıkmış olmasının çok "doğal" olduğu söylenebilir.

Gerçeğin yansıması olarak düşünce

b) Düşünce süreçlerinin yalnızca "özel bir uyarıcı"ya verilen yanıtlarla meydana geldikleri ve bu tür uyarıcıların hakkından gelmek için gerekli davranış motiflerini geliştirme işlevi gördüklerini düşünen Dewey, ikinci olarak, düşüncenin dışsal gerçekliği (nasıl) yansıttığını ve yeniden ürettiğini göremez. Onun "natüralizm"i, düşünceyi yalnızca ve yalnızca bir davranış motifinin geliştirilmesini sağlayan bir araç, özel bir uyarıcıya verilen "geciktirilmiş fakat daha uygun bir yanıt" olarak görür.

Bu görüşe göre, düşüncelerden gerçekliğin bir resminin sunulması olarak söz etmek ya da dünyanın düşüncede yansımasından söz etmek düşünceyi "kendinde bir şey" olarak görme biçimindeki "idealist" yanlışa düşmektir. Oysa bu görüş, tersine, idealizmle el ele vererek düşünce ile düşüncede yansımasını bulan nesnel maddi dünya arasındaki gerçek bağlantıyı yadsır. Pragmatist "natüralizm" ile idealizm arasındaki bu dayanışma onun, düşüncenin toplumsal kökenini ve gelişiminin gerçek niteliğini kavrama konusundaki başarısızlığını açıklar.

Kavramsal düşünce, insanın toplumsal üretimi temelinde ortaya çıkar ve gelişir. Ve bu olgu yalnızca davranış motiflerini geliştirmeye yardımcı olmakla kalmaz, kavramsal düşüncenin niteliğini belirler- dışsal dünyayı, maddi şeyleri ve insan ilişkilerini kavramsal terimlerle yeniden üreterek, yani gerçekliğin kavramsal veya ideal bir resmini vererek yapar bunu.

Dewey, "bilinç"in yerine "davranış"ı geçirmemiz gerektiğini söyler. Düşünceyi, dünyanın insan bilincindeki yansıması olarak değil, davranış motiflerinin geliştirilmesi olarak görmemiz gerekir. Bu yaklaşım, insanın toplumsal davranışının temel bir olgusunu; kendi doğası gereği belirli bir bilinç tarzının üretimini, yani dünyanın düşüncedeki yansımasının ayrıntılandırılmasını içeren emek sürecini görmezden gelmektir.

Marx, *Kapital*'deki sıkça alıntılanan şu pasajında emek sürecinin bilinçli niteliğini vurgular: "Emeğin ön koşulu olarak, kendisini yalnızca ve yalnızca insana özgü bir biçimde ortaya koymasını görüyoruz. Örümceğin yaptığı işler bir dokumacının işlerini andırır. Arı, hücrelerini yaparken bir mimarı utandırır. Ne var ki, en kötü mimarı en iyi arıdan ayıran şey, mimarın yapısını gerçekte dikmeden önce hayalinde kurmasıdır. Her emek sürecinin sonunda, daha başlan-

gıçta emekçinin hayalinde varolan bir sonucu elde ederiz." [36]

Emek süreci, insanların kendi toplumsal etkinliklerinde etkide bulundukları şeyleri ve süreçleri yansıtan düşüncelerin üretimini, hedefledikleri sonuçları ve üretim süreci içinde birbirleriyle kurdukları ilişkileri içerir.

Bu, insanlara -Dewey'in deyişiyle "kendinde bir şey" olan- "mucizevi" bir "bilinç" bahşedildiği anlamına gelmez. Kavramsal bilinç "doğal olarak", insanlar gibi beyin ve ellerle donatılmış olan ve geçim araçlarını üretmek için aletleri elbirliği içinde kullanan organizmaların toplumsal eyleminden doğar.

Bu süreci ayrıntılarıyla izlemek hiç kuşkusuz çok güçtür. Fakat genel olarak aletlerin toplumsal kullanımının şeyleri, aralarındaki ilişkiyi, gerekli süreçleri ve işlemleri, hedeflenen sonuçları söyleyebilmemizi ve tanımlamamızı gerektirir. Bunu yapmak için de bir simgeler sistemi kurmamız gerekir; bu dildir. Böylece kavramlar geliştirilmeye ve dünyanın kavramsal bir tasviri yapılmaya başlanır. İnsanlar düşünmeye başlamıştır. Düşünceleri asla, özel bir uyarıcıya verilmiş geciktirilmiş fakat daha uygun yanıtlar geliştirmeye yönelik salt bir mekanizma değildir; tersine, bir bilinç tarzı, insan beyni tarafından insanın toplumsal üretim koşulları altında dünyanın yeniden üretilmesi, yansıtılması ve tasvirinin sunulmasıdır.

İnsan bilincinin üretim ve gelişim yasaları son derece karmaşıktır. Fakat bütün bir süreç bu maddi temele sahiptir. Ve o, kendi bütünlüğü içinde, hem bireysel düşünürün bakış açısından hem de fikirlerin ve ideolojilerin toplumsal üretimi bakımından temel bir varlık niteliğine sahiptir; Marx'ın bir başka pasajını tekrar edecek olursak, "insan zihninde yansımasını bulan ve düşünce biçimlerine dönüştürülen, maddi dünyadan başka bir şey değildir."[37]

O halde bu, Dewey'in "doğacı" düşünce anlatısında gözardı ettiği ikinci temel olgudur. Üzerinden atladığı birinci olgu insanları hayvanlardan ayıran temel etkendi, diğer bir deyişle toplumsal emekti. Ellerle ve beyinle donatılmış insanların aletler yaparak ve bu aletleri kullanarak elbirliğiyle kendi geçim araçlarını üretmeleri ve onların düşüncelerini belirleyenin bu olduğu gerçeği görmezden geliniyordu. Gözardı ettiği ikinci olgu, bu temel üzerinde yükselen insan düşüncesinin, özel davranış motiflerini üretmek bakımından verimli özel bir organizma-içi yanıt değil, dış dünyanın ve insan toplumunun bilinçli yansıması ve ayrıntılı tasviri olduğudur.

Dewey düşünceyi a) güç ve gerilimli durumların neden olduğu bir yanıt olarak görür ve b) düşüncenin hüküm süren gerçek durumlara karşılık verebilecek uygun davranış motifleri üretmek açısından verimli olduğunu düşünür. Bu yaklaşım, düşüncenin, dünyanın ideal bir tablosunu sunduğunu ve bu tablonun nasıl ortaya çıktığını gözardı etmektir. Çünkü insan yalnızca çevresine yanıt vermekle kalmaz; emeği ile çevresini değiştirir ve üretir.

Dünya, insan tarafından düşünce biçimlerine dönüştürülür. Dünyanın bu

kavramsal yeniden üretiminin temelleri ise insan emeğinin ve emek sürecinden kaynaklanan toplumsal ilişkilerin niteliğine dayanır; emek sürecinin ortaya koyduğu sorunlar onun başlangıcını oluşturur.

"Doğacı" düşünce anlayışının mekanizmi

Dewey, düşünceyi "kendinde bir şey" olarak, "görevi yalnızca bilmek olan bir aklın" eylemi olarak görmeyi reddeder. Bu bakımdan, görünüşte, idealizme karşı materyalizmin safında yer almış gibidir. Marx, düşüncenin "insan beyninin yaşam süreci" olduğunu söylerken, idealistler onu "bağımsız bir özne" olarak görüyor ve hatta düşünceden başka hiçbir şeyin var olmadığını, dünyayı düşüncenin yarattığını ileri sürüyorlardı.[38]

Fakat Dewey, düşünceyi tamamen mekanik bir tarzda ele alarak onun dışsal uyarılara verilen organizma-içi bir yanıt olduğunu, her bir durumda geciktirilmiş fakat daha uygun devindirici bir yanıtın hazırlanması görevini yerine getirdiğini düşünmüştür. Onun "doğacı" olarak nitelediği bu düşünce anlatısı, tıpkı eleştirdiği idealist yaklaşım gibi, düşüncenin gerçek maddi temelini göremez.

Onun mekanik "natüralizmi"nin en karakteristik özelliklerinden biri, "mantıksal olanın (yani düşüncenin) sürekli bir gelişim süreci içinde biyolojik olanla bağlantılandırılabileceğini" vurgulamasıdır.

Gelişimin biyolojik olandan mantıksal olana doğru sürekliliğini vurgulayan Dewey, insanların elbirliği içinde alet kullanmaya ve düşünmeye başlamasıyla birlikte salt biyolojik varoluş tarzından (ileriye doğru) yapılan sıçramayı kavrayamaz. Düşüncenin, nitelik bakımından yeni bir şeylerin ortaya çıkışını işaret ettiğini kavrayamaz ve bunun yerine, doğrusu, düşünceyi dışsal bir uyarıcıya verilen çok ayrıntılı bir yanıt olarak görerek mantıksal olanı biyolojik olana indirger. Tek kelimeyle, Dewey'in "natüralizmi" diyalektikten yoksundur. Onun bütünüyle mekanik olan yaklaşımının kavrayamadığı şey, hayvandan insana, biyolojik olandan mantıksal olana, doğadan insan toplumuna doğru gerçekleşen diyalektik sıçramadır.

Bilimsel materyalist bir görüşün düşünceyi diyalektik bir tarzda, onun insan toplumu içinde ortaya çıkış ve gelişim süreci içinde -toplumsal emekten ve insanların aralarında kurdukları üretim ilişkilerinden doğması ve yine onlar tarafından belirlenmesi süreci içinde- ele alması gerekir; mekanik bir uyarıcı ve yanıt dizgesine göre değil.

Oysa mekanik "doğacı" görüş, bizi doğrudan doğruya başlangıçta kendisinin eleştirdiği katışıksız bir idealizme götürür. Çünkü o, düşüncemizin maddi dünyayı yansıttığı gerçeğini gizler ve yadsır.

Fakat dahası da var. Genel olarak düşüncenin maddi dünyayı yansıttığı gerçeğini gizlemekle kalmaz, düşüncenin maddi dünyayı yansıtma tarzını da gizler.

İnsanlar düşünceleri ve düşünce sistemlerini basit bir biçimde bir dizi özel

uyarıcıya yanıt verirken bulup geliştirmezler. Kavramsal düşüncenin temeli toplumsal emeğe dayanır ve kavramların oluşumu da insanların emek süreci içinde girdikleri toplumsal ilişkiler bütünü tarafından belirlenir. Dolayısıyla şununla ya da bununla ilgili ayrı ayrı kavramlar değil, farklı evrelerde toplumdaki üretim ilişkilerinin gelişimine denk düşen düşünme yolları, düşünce sistemleri ve ideolojiler oluşturulur. Bunlar belirli üretici güçleri kullanan ve belirli toplumsal üretim ilişkileri içine giren insanların düşüncelerinde maddi dünyanın yansıma biçimlerini temsil ederler. Ve özellikle toplumun sınıflara bölünmesiyle birlikte egemen ideoloji, egemen düşünce tarzı, egemen sınıfın ideolojisi, egemen sınıfın düşünce tarzı haline gelir.

Dewey'in "doğacı" düşünce anlayışında bu nokta da bütünüyle gözardı edilir.

Dewey'in, düşünceleri dışsal-uyarıcılara verilen yanıtlar olarak gören, onların "değeri"ni özel bir "gerilimli durumu" çözmeye ne ölçüde yardımcı olduklarının belirleyeceğini ileri süren "natüralizmi" yalnızca, burjuva ideolojisine özgü en önemli özelliklerden biri olarak kendisini gösteren mekanik düşünme tarzının bir örneği ve uygulamasıdır. Ve bununla yakından bağlantılı olarak onun, düşüncenin maddi dünyanın yansıması olduğunu yadsıyan yaklaşımı, burjuva ideolojisinde ikinci belirgin akım olan öznel idealizmin bir örneği ve uygulamasıdır. Dewey'in "natüralizmi", burjuva ideolojisinin bu iki belirgin niteliğini -mekanizmi ve idealizmi- birleştirmeyi başarmış bir sistemdir. Bu nokta vurgulanmaya değer, çünkü zaman zaman hatalı bir biçimde, mekanizmin daima materyalizmi çağrıştırması gerektiği düşünülmüştür.

Dewey, düşünce konusunda bir "uyarıcı-karşılık" görüşüne sahiptir. Bu görüş ilkin, düşüncenin genel olarak maddi dünyayı yansıttığını, ikinci olarak da bu yansımanın belirli sınıfların ideolojisi tarafından koşullandığını yadsır. Bu görüşün kendisi burjuva ideolojisinin kusursuz bir örneğidir.

4. BİLGİ VE GERÇEK

Kesinlik Arayışı'nın ilk bölümünde Dewey, insan bilgisini insan pratiğinden ayırmanın bilgi teorilerinin en temel yanlışlarından biri olduğunu söyler.

"Pratiğin", diye devam eder, "her zaman için riskli (tehlikelerle dolu) olduğu düşünülür ve ona kuşkuyla yaklaşılır. Bununla birlikte insanlar bilgide, pratik yaşamın risklerini içermeyen mutlak doğrular arama eğiliminde olmuşlardır. Bu nedenle, bilgi nesnesi olarak ölümsüz ve değişmez şeyler bulmaya çalışmışlardır. Ne var ki, bu aldatıcı bir arayıştır. Görev tersine, pratik yaşamın risklerini kabul etmek ve daha büyük bir pratik denetim kurmamızı sağlayacak bilgiler elde ederek bu riskleri en aza indirgemektir."[39]

"Kesinlik arayışı, denetim yöntemleri bulma çabasına dönüşür." Bilginin sahip olduğu bu kesinlik, idealist filozofların hayallerindeki "mutlak" gerçek de-

ğil, "pratik gerçek"tir. Ve "araştırma" yoluyla, deneysel yöntemlerle elde edilir.

Dewey "mutlak" doğru bilginin varlığını kabul eden teoriler arasında bizim yalnızca ampirik olmayan bilgi türlerine sahip olduğumuzu ileri süren deneyüstücü görüşleri değil, mutlak doğru ampirik bilgiye sahip olduğumuzu, yani duyusal verilerimizin sağladığı "doğrudan" bilgiye (Russel, buna "aşina olunan bilgi" adını verir) sahip olduğumuzu söyleyen ampiriklerin (Bertrand Russel örneğin) görüşlerini de son derece doğru bir biçimde sınıflandırır.[40] Bu görüşlere karşı şunları yazar:

"Her özel bilgi durumu, özel bir araştırmanın ürünü olarak oluşturulur... Bilgi... doyurucu araştırmaların ürünlerine verilen isimdir... Ürünün bilgi olabilmesi için, sonraki araştırmalara kaynak olabilecek şekilde yerleşik olması gerekir; sonraki araştırmalarda gözden geçirilip değiştirilemeyecek şekilde değil."[41]

"Gerekçelendirilmiş beyan adilebilirlik" olarak bilgi

Dewey'e göre, bilgi olarak sınıflandırılabilecek ürünler veren "doyurucu" araştırma yöntemleri toplumsal evrim süreci içinde keşfedilmiştir -ve hâlâ keşfedilmektedir. "Bazı araştırma yöntemlerinin diğerlerinden daha iyi olduğunu biliyoruz; tıpkı aynı şekilde bazı cerrahi yöntemlerin, çiftçilik, yol yapımı, denizcilik vs. yöntemlerinin diğerlerinden iyi olduğunu bildiğimiz gibi... Bunların belli sonuçlar elde etmek için kullanılabilecek, günümüze kadar gelen en iyi yöntemler olduklarını deneyim bize göstermiştir"[42] Bu yöntemlerin güvenilirliği çok iyi sınanmıştır ve pratik bir geçerliliğe ve güvenceye sahip ürünler verirler. Bu ürünlere "bilgi" denilir.

Dewey, kendi bilgi anlayışıyla "bilginin, önceki durumunu hiç değiştirmeksizin gerçekliğin kavranması veya görülmesi olduğu" öğretisini karşılaştırır... "Bilme eylemi dışarıdaki edilgen bir izleyicinin değil, doğal ve toplumsal alan içindeki bir katılımcının eylemidir."[43] Deneyimin bize pratik alanda güvenebileceğimizi öğrettiği düşüncelere -araştırmanın ürünlerine- sahip olduğumuz ölçüde bilgiye de sahip oluruz.

Dewey'e göre, bilginin esas niteliği, bilgiye sahip olmanın insanı başarılı pratiğe götürmesidir. Düşünmek, davranış motifleri açısından hazırlayıcıdır. İyi sınanmış yöntemleri izlediğinde bilgi sağlar ve böylece maksimum pratik güvenilirlik kazanır. Dewey'e göre, bilginin esas niteliğini oluşturan onun bu pratik güvenilirliğidir, düşüncede yansımasını bulan nesnelerle uyumu değil.

Pratik güvenilirliğin düşüncenin gerçeklikle uyumunun bir sonucu olduğu düşünülebilir; tıpkı düşüncenin gerçeklikle uyumunun onun güvenilirliğinin pratikte sınanması olduğu gibi. Ne var ki Dewey, bilginin düşüncemizle nesnel gerçekliğin uyumunun sonucu olduğunu söyleyen görüşlerin karşısına, bilginin göstergesinin pratik güvenilirlik olduğu görüşünü çıkarır. Bilme eyleminin bir "izleyici" tarafından gerçekliğin "gözlemlenmesi" olmadığı gibi, bilme eylemin-

den bağımsız olarak bir gerçekliğe sahip olan bir bilgi nesnesi olamayacağını da ısrarla belirtir.

"Doğru ve geçerli bir bilgi nesnesinin bilme eyleminden önce geldiği ve ondan bağımsız olarak varolduğu varsayımı temel bir yanlıştır," der. "Doğru bilgi nesnesi, yürütülen eylemin sonuçlarında bulunur... Arketip gerçeklik [ilk örnek durumundaki gerçeklik] araştırmanın sonuçlarının uymak zorunda olduğu bir model değildir... Bilinen nesneler, yürütülen işlemlerin sonuçları olarak var olurlar, düşüncenin veya gözlemin önceden varolan bir şeyle uyum içinde olması nedeniyle değil."[44]

Dewey, bilginin esas niteliği olarak neyi temel aldığını, bilgi "gerekçelendirilmiş beyan edilebilirlik"dir[45] sözüyle ortaya koyar. Bunun anlamı şudur: neyi ileri sürersek veya diğer bir deyişle hangi eylemde bulunursak bunun pratik bir gerekçesi olacağını biliriz. Gerekçe ise, bilinen şeyin, ele aldığımız nesnelere -Dewey buna "arketip gerçeklik" der- karşılık gelecek şekilde oluşturulduğunu değil, yalnızca ve yalnızca doyurucu yöntemler kullanan bir araştırmanın sonucu olduklarını ve bu nedenle pratik amaçlar açısından bunlara güvenilebileceğini içerir. "Bilgi nesnesi"ne gelince, "bildiğimiz şey" maddi gerçeklik değil, "yürütülen eylemin sonuçları"dır.

Bu nedenle Dewey'e göre, bildiğimiz maddi evren ve bizim onun içindeki yerimiz hakkında, doğa ile toplumun nesnel hareket yasaları hakkında bütünlüklü ve güvenilir bir resim koymaz önümüze; tersine eylem sonuçlarını hesaplamak için çok daha karmaşık ve etkili bir aygıt geliştirir. Böylece Dewey, teorilerin, inançların, bilginin duyuları önceden kestirmek için gerekli kurallar olduğunu söyleyen geleneksel olguculuğu, onların aslında "eylem kuralları" olduğunu söyleyerek düzeltme işinde Peirce ve James'i izler.

"Gerekçelendirilmiş beyan edilebilirlik" biçimindeki bu bilgi teorisi, bu teoriyi açıklamaya çalışan Dewey'in Amerikalı öğrencilerini hayli uğraştırmıştır. En açık ve anlaşılır yöntem olarak ondan [Dewey'den] bunu açıklamasını istemenin pratikte işe yaramadığı görülmüştür. Açıklamalarının hiçbiri açık ve anlaşılır değildir ve görüldüğü kadarıyla anlatımdaki bulanıklık ve belirsizlik onun bilgi teorisinin özünü oluşturmaktadır.

"Plan ve onun uygulanması arasındaki" uyum olarak gerçek

Bu arada Dewey'in bilgi anlatısının gerçek hakkındaki görüşleriyle bağlantılı olduğu gözlemlenebilir -çünkü belli ki bilinen şey gerçek olmak zorundadır. Onun bu konu hakkında ne söylediğine bakalım.

Dewey, *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*'de bir bilim adamının gerçeği "yeterli kanıt olduğunda kabul edilen bir şey" olarak göreceğini söyler. Anlaşılan o ki bu açıklamanın hiçbir kanıt olmaksızın tüm bilim adamlarınca kabul edilmek zorunda olduğunu düşünür. Üzerinde tartıştığı konular, Dewey'in bilgi

ve gerçek anlatısıyla ilgili bir yargıya ulaşmamızı kolaylaştıracaktır.

Kuşkusuz bir bilim adamının gerçeği yalnızca "yeterli kanıt olduğunda kabul edilen bir şey" olarak göreceği doğrudur. Yeterli kanıttan yoksun olan şeylere gelince, bir yargıda bulunmayacaktır. Ne var ki bu, bilim açısından doğru olan şeyin -gerçeğin- yeterli kanıt olduğunda kabul edildiğini söylemekle aynı şey değildir.

Örneğin şöyle bir açıklamayı ele alalım: "Mars gezegeninde yaşam vardır." Bu açıklamayı destekleyen veya çürüten yeterli kanıt olmadığında bilim adamı kuşkusuz açıklamanın doğru veya yanlış olduğu konusunda bir yorumda bulunmayacaktır. Fakat elbette açıklamanın doğru *olabileceğini*, diğer bir deyişle *şu anda*, yeterli kanıttan yoksun olduğumuzda bile doğru olabileceğini kabul edecektir. Eğer bir gökbilimci yeterince kanıt bulursa, bu durumda önerme bilimin doğru olarak kabul ettiği önermeler listesine girecektir. Oysa, bir önermenin bu listeye girmedikçe doğru olmadığını söyleyecek çok az bilim adamı vardır.

Dolayısıyla "Mars'ta yaşam vardır" önermesi, elimizde onun doğruluğunu gösterecek yeterince kanıt olmadığında bile doğru olabilir. Eğer Mars'ta yaşam varsa, diğer bir deyişle Dewey'in "arketip gerçeklik" dediği şey, Mars, bizim araştırmalarımızdan "daha önce" canlı organizmaların oluşmasını sağlamışsa, önerme doğrudur. Gerçek bir şeydir, kanıt başka bir şey. Fakat Dewey, tutarlı bir biçimde -inatla da denilebilir- bu tür bir ayrım yapmayı reddeder.

Bir açıklama ile gerçeği oluşturduğu varsayılan olgu arasındaki "uygunluk veya uyum"dan söz ederken Dewey, şunu söyler: "Uygunluk veya uyum, bir buluş ile o buluşun karşılaması düşünülen ihtiyaçlar arasındaki uyum gibidir."[46]

Bu cümle onun düşüncesini açığa vurur. Örneğin radyo bir buluştur. İletişime yardımcı olması için tasarlanmıştır ve iletişime yardımcı olur; yani karşılaması düşünülen ihtiyaçlara uyumludur. Aynı şekilde, muhtemelen radyo dalgaları hakkındaki açıklamalar, daha kullanışlı radyolar yapmamıza yardımcı olacaktır. Dewey onların doğruluğunun, bize yardımcı olmalarına bağlı olduğunu söyler. Biz bunların, iletişim hedefleri doğrultusunda kullanmayı öğreneceğimiz nesnel fiziksel süreçler açısından tamamlayıcı olduklarını söyleyecek değiliz. Doğru açıklamalar, "yeterli kanıt olduğunda" kabul edildikleri halde yine de "buluşlar"dır; yani belirli hedefler doğrultusunda davranışlarımızı yönlendirmek için geliştirilmiş sözlü buluşlardır. Ve doğrulukları, onların yardımıyla bu amaçlara ulaşılmasına bağlıdır.

Bu konuda bir yanlışlık olmaması için Dewey bütün bir bölümü "Olgular Tarafından Düşüncelerin Denetlenmesi"ne[47] ayırır. Bu bölümde, daha önce sözünü ettiğim korulukta yolunu kaybeden adam örneğini görürüz. Bereket versin ki adamın "eve gidecek yol konusunda bir fikri" vardır, ve bu fikrini eyleme geçirerek bölümün sonunda evine ulaşır. Onun "eve giden yol fikri", der Dewey, "böylece doğrulanmıştır." Koruluk boyunca hangi yolu takip edeceği konusun-

daki fikri olgular tarafından denetlenmiştir.

Peki bu durumda, onun eve gidiş rotasını tasarlarken dayanak aldığı düşüncesinin koruluğun krokisiyle uyumlu olduğunu mu söyleyeceğiz?

"Asla", der Dewey, çünkü bu, koruluğu "arketip bir ön gerçeklik" veya "araştırma sonuçlarının uymak zorunda olduğu bir model" olarak kabul eden bir postulat olurdu. Onun düşüncesinin gerçekle olan uyumu veya uygunluğu yalnızca "bir plan ve bu planın uygulanması arasındaki uyum"dur.

Aynı şekilde, görünen o ki Londra'da, New York'ta veya Moskova'da gideceği yere nasıl ulaşabileceğini görmek için metro haritasını inceleyen bir yolcunun ayaklarının altındaki "daha önceden" varolan "arketip" tünellere karşılık gelen haritayı dikkate almaması gerekir. O, birçok yurttaşın yararlı bulduğu ve kendisinin de güven duyabileceği bu haritayı yalnızca bir eylem planı olarak görecektir.

Elbette harita bir eylem planı olarak işe yarar, bir eylem planı olarak tasarlanmıştır. Ne var ki, seferlerin haritaya dayanarak şaşmaz bir biçimde planlanabilmesi yine de haritanın "arketip bir ön gerçeklik" ile -diğer bir deyişle, metronun demiryolu hattıyla- uyumlu olması gerekir. Haritayı çizen insanlar onu bir gerçeklikle uyumlu olacak şekilde tasarlamışlardır.

Bu gibi örnekler üzerinde düşünüldüğünde Dewey'in sözünü ettiği bilim adamlarıyla pratik eylem adamlarının herhangi bir "ön gerçeklik"leri olmayan koruluklarda yollarını kaybedecekleri veya demiryolu hatları üzerinde amaçsızca yolculuk yapacakları görülür. Onlar diğer ampirik çalışmalarda gördüğümüz figürlerden ayrılırlar, çünkü "gözlem"den fazlasını yaparlar. Ne var ki, içinde yaşam sürdürdükleri dünya yine de tıpkı "duyusal-veriler" veya "saf-deneyim" dünyası gibi akıl sır ermez bir dünyadır.

Bu nedenle Dewey'in hem bilgi hem de gerçek konusundaki anlatısının fazlasıyla kafa karıştırıcı olması hiç de şaşırtıcı değildir.

Mantık adlı yapıtında Dewey, gerçek üzerine görüşlerini daha da ileriye götürerek "önermelerin" yanlış veya doğru olmasını tümüyle yadsır. "Önermeler" der, "'araçlar' olarak görülmelidir; 'araçlar' doğru ya da yanlış olamayacağına göre doğruluk-yanlışlık önermelere özgü bir nitelik değildir. Araçlar etkili veya etkisiz, uygun veya yersiz, tutumlu veya savurgan olabilirler..."[48]

Bundan çıkan anlam şudur: Doğru ya da yanlış olan önerme değil, onu ileri sürme eylemidir. Ve bu eylem, doyurucu bir araştırmanın ürünüyse eğer, ve araştırmanın hedeflediği amaçlara ulaşılmasını sağlıyorsa doğrudur.

İki temel yanılgı

Artık Dewey'in pragmatik gerçek ve bilgi anlatısındaki iki temel yanılgıyı ortaya koyabilir ve bu yanılgıların kaynağının onun "doğacı" düşünme anlayışında yattığını gösterebiliriz.

1) Dewey, bilgi nesnesinden ısrarla, bilme işlemleri tarafından yaratılmış bir

şey olarak söz eder. "Bilinen nesneler", der, "yürütülen işlemlerin sonuçları olarak ortaya çıkarlar." Bilgi nesnelerinin "bilme işlemlerinden önce ve onlardan bağımsız olarak" varolmadıklarını ve bilginin "önceden varolan bir şeyle uyum içinde" olmadığını bu kadar sık yinelemesinin nedeni budur.

O, bilginin gerçeklik üzerine kafa yorularak elde edilmediğini, "yürütülen işlemlerin sonucu" olduğunu ileri sürer. "Bizim nesne hakkındaki düşüncemiz onu bilmemizi sağlayan eylemlere dayanarak oluşturulmalıdır", der. Nesneleri, "yürütülen işlemlerin" sonuçlarına dayanarak tanımlarız.

Eğer bilgiyi uzun uzun düşünerek değil, gerçek nesnelere pratik müdahalelerde bulunarak elde edeceğimizi, bu nesneler hakkında bildiklerimizin, öğrendiklerimizin onların özelliklerini incelemek için kullandığımız araçlara bağlı olduğunu söylemek isteseydi, hiç kuşkusuz haklı olacaktı. Fakat bu durumda özelliklerini özel işlemlerle incelediğimiz bilgi nesnesinin gerçek dışsal nesne olduğunu kabul etmiş olacaktı. Oysa Dewey'in yadsıdığı zaten tam da budur. Ona göre bilgi nesnesi gerçek dışsal nesne değil, yalnızca "yürütülen işlemlerin sonuçları"dır.

Onun yol açtığı kafa karışıklığı temel bir kafa karışıklığıdır -ve böylesi bir kafa karışıklığının tek nedeni, onun bütün bir tartışmayı olağanüstü bir laf kalabalığına boğmuş olmasıdır. *O, bilgi nesnesiyle, bildiğimiz nesneyle -bizim onu bilip bilmememizden bağımsız olarak varolan nesneyle- o nesnenin incelemekte olduğumuz yönleri hakkında söyleyebileceklerimizi karıştırmıştır.* İkincisi, yani bir nesne hakkında söyleyebileceklerimiz, elbette yalnızca bizim kendi bilme işlemlerimizin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve varolur; ve bu eylemlere bağlıdır. Ama ilki, yani bilinen gerçek nesne, onu bilme işlemlerinin ürünü değildir, bu eylemlerden bağımsız olarak vardır.

Bir nesne hakkında yapılan açıklama güvenilir eylemler tarafından üretilmiş ve pratikte sınanmışsa bilgi olarak kabul edilir -bu doğrudur. Ne var ki, bu tanımın -mutlak bir biçimde değil elbet, yaklaşık ve geçici olarak, belirli amaçlar açısından- bilme işlemlerinden bağımsız olarak varolan bir nesneyle uyum içinde olduğu açıktır.

Ayrıca, bir nesne hakkında, o nesneyle ilgili güvenilirliği pratikte sınanmış olmasına dayanan bir açıklamada bulunduğumuzda o nesne bilgi nesnesi haline gelir -Engels'in sözleriyle "kendinde şey, bizim için şey haline gelir." Nesneyi bu şekilde bir bilgi nesnesi -bizim için şey- haline getiren bilme işlemleridir. Fakat nesnenin kendisi bu eylemler tarafından yaratılmış değildir.

O halde Dewey'in ilk yanılgısı, nesnelerin ancak bizim onları bilme işlemlerimizin sonucunda ve bu işlemlerin belirlediği biçimde bilinir oldukları şeklindeki doğru açıklamanın yerine, bilinen nesnelerin ancak bilgi işlemlerinin sonucu olarak varoldukları biçimindeki belirsiz ve hatalı açıklamayı geçirmesidir. Bu yanılgı -bütün olgucu yanılgılar gibi- sahip olduğumuz bilginin nesnel dün-

yanın bilgisi olduğu gerçeğini gizlemeye hizmet eder.

Bu bağlamda, Dewey'in ampirik felsefede çeşitli biçimlerde çok sık kendisini gösteren görecelik konusundaki köklü yanılgıyı tekrar etmiş olduğunun altını çizmek önemlidir. Bu göreceliğin özü, nerede yanıldığı, Lenin tarafından ortaya konulmuştur. "Görecelik", diye yazar Lenin, "yalnızca bilgimizin göreli olduğunun kabul edilmesi değil, aynı zamanda göreli bilgimizin yaklaştığı insandan bağımsız olarak varolan herhangi bir nesnel ölçütün veya modelin yadsınmasıdır."[49]

Her türlü bilginin göreli olduğu doğrudur; çünkü bilgi her zaman özel bilme sürecinin koşullarına bağlıdır. Fakat bilginin nesnel olduğu da doğrudur; çünkü o nesnel olarak varolan maddi dünyanın bilgisidir.

Pragmatizmde olduğu gibi diğer olguculuk türlerinde de kendisini gösteren bu görececi idealizme karşı Lenin şunları yazar:

"Modern materyalizmin, yani Marksizmin bakış açısına göre bilgimizin nesnelliğe, mutlak gerçekliğe yaklaşma sınırları tarihsel olarak koşullanmıştır. Ancak bu gerçekliğin varlığı ve bizim ona giderek daha çok yaklaştığımız gerçeği koşulsuzdur. Resmin çerçevesi tarihsel olarak koşullanmıştır, fakat bu resmin nesnel olarak varolan bir modeli tasvir ettiği gerçeği koşulsuzdur... Marx ve Engels'in materyalist diyalektiği elbette göreceliği içerir, fakat göreceliğe indirgenemez. Diğer bir deyişle o, bilgimizin göreliliğini kabul eder; fakat onu nesnel gerçekliğin yadsınması anlamında değil, bilgimizin bu gerçekliğe yaklaşma sınırlarının tarihsel olarak koşullandığı anlamında kabul eder."[50]

2) Gerçek anlatısına gelince, Dewey ısrarla *fikirlerin sınanma biçimiyle, bu yolla neyin sınandığını birbirine karıştırır.*

Daha önce belirtildiği gibi sık sık -ve inanıyorum ki son derece haklı olarak- fikirlerimizin bir "izleyicinin" nesneleri edilgen bir biçimde "gözlemlemesi" sonucunda değil, belirli "işlemlerin" sonucunda oluşturulduğunu ısrarla savunur. Ve *Kesinlik Arayışı*'nda örneğin şöyle yazar: "Fikirlerin, düşüncelerin etkin ve üretken niteliği açıkça kendisini gösterir." Devam eder: "Onların geçerliliği, işlemlerinin önceden tasarlanmış sonuçlarıyla sınanır." Ayrıca fikirlerin "onlardan önce varolan bir şey tarafından değil, bu işlemlerin sonuçları tarafından sınandığı" sonucuna varır.[51]

Bu yargısını ortaya koymakla Dewey, son derece haklı olarak fikirlerin pratikte sınandığını -doğrulandığını- ileri sürer; örneğin Wittgenstein'in gerçeklenme ve doğruluk teorisinde düşünüldüğü gibi "verili" bir gerçeklikle karşılaştırılmaları yoluyla olmadığını belirtir. Fakat fikirlerin pratik eylemler sonucunda biçimlendirilmesi ve bu işlemlerin sonuçları tarafından sınanması, sınamanın fikirlerin nesnel gerçeklikle yaklaşık uyumunu göstermediğini söylemek değildir.

Fikirler pratik işlemlerin sonuçları tarafından sınanırlar, bu doğrudur. Fakat *bir nesne hakkındaki fikrimiz pratiğin sınamasından geçtiği sürece bu -Engels'in*

uzun zaman önce belirttiği gibi- bizim fikrimizin dışımızdaki gerçeklikle uyum içinde olduğunun kanıtıdır. Fikirlerimizi işlemlerin sonuçlarıyla sınadığımızda ve doğruladığımızda sınanan şey budur.

O halde Dewey'in ikinci yanılgısı fikirlerimizin pratik işlemlerimizin sonuçları tarafından sınandığı şeklindeki doğru açıklamanın yerine, fikirlerimizin doğrulunun yalnızca fikirlerimizi uyandıran beklentiler ile bu beklentiler üzerinde yükselen işlemler arasındaki uyuma bağlı olduğu şeklindeki belirsiz ve yanlış açıklamayı geçirmesidir.

Beklenti ile sonuç arasındaki uyum, fikir ile nesne arasındaki uyumun sınanmasıdır. Onun kabul etmediği budur. Ve bu da bütün olgucu yanılgılar gibi fikirlerimizin -doğru olsun olmasın- çeşitli derecelerde nesnel dünyayı yansıttığı gerçeğinin gizlenmesine hizmet eder.

Ayrıca, bu yanılgının kaynağının Dewey'in "doğacı" düşünce anlayışı olduğunu eklememiz gerekir.

"Doğacı" yaklaşıma göre, düşüncenin esas olarak davranış motifleri geliştirmenin bir aracı olduğunu daha önce göstermeye çalıştım. Düşünme veya araştırma süreçleri, özel uyarıcılara verilen yanıtlar olarak görülür. Düşüncelerin, "doğacı" terimlerle ifade edecek olursak, düşünme süreçlerini harekete geçiren durumlara az-çok uygun karşılıklar olup olmadıklarına ve geliştirilen davranış motiflerinin özel amaçlara ulaşılmasında etkili olup olmadıklarına göre değerlendirilmeleri gerekir. Düşüncenin nesnel dünyanın ideal bir yansıması olma niteliğini "doğacı" dizge içinde göremeyiz.

Bundan çıkan sonuç şudur: Bu düşünme anlayışında gerçekle ilgili tek açıklama, fikirlerin doğruluğunun, yol açtıkları pratik eylemlere bağlı olduğu; bilgiyle ilgili yapılabilen tek açıklama ise, deneyim, fikirlerimizin güvenilirliği hakkında geçerli nedenler sunduğunda bilgiye sahip olduğumuzdur.

Çıkan sonuç budur, çünkü *düşüncenin gerçekliğin yansıması olma biçimindeki eşsiz niteliği "doğacı" düşünme anlayışı tarafından gözardı edilmiştir.* Bunun nedeni, *bu "doğacı" anlayışın, düşüncenin dayandığı gerçek maddi koşulları, onun [düşüncenin] gelişimini belirleyen insani etkinlik biçimlerini ve nesnel gerçekliği yeniden üreten veya kopya eden fikirlerin düşünce süreçlerinde nasıl ortaya çıktıklarını hesaba katmamasıdır.*

Dolayısıyla fikirlerin doğruluğunun gerçekliği yansıtma biçimlerine bağlı bir nitelik olduğu, bilginin nesnel gerçekliğin bilgisi olduğu, "doğacı" düşünme anlayışı tarafından gizlenir ve yadsınır.

5. MADDİ DÜNYANIN VARLIĞI

Pragmatizm sık sık eleştirilmiştir. Örneğin Bertrand Russel ona hiddetle saldırır.[52] Bertrand Russel'ın eleştirilerine gelince, onunla Dewey arasındaki tartışma özünde aynı düşünceyi paylaşan idealistler arasında, idealizmlerini nasıl

kabul edilebilir kılacakları üzerine baş gösteren bir tartışmadır. Burada yazdıklarım, pragmatizmin materyalist eleştirisinde esas olanın, "gerçek ve bilgi ile ne demek istediğimiz" üzerine yürütülen soyut bir tartışma değil, "doğacı" yaklaşımın eleştirilmesi olduğu fikrine dayanır.

Bu yaklaşımın ayırt edici özelliği, düşüncelerin niteliği konusunda yüzeysel olarak nesnel, bilimsel ve hatta materyalist gözüken bir açıklamadan yola çıkarak ve geleneksel okulların hem nesnel hem de öznel idealist görüşlerini eleştirerek sonunda bilgi nesnesinin bir şekilde bilme sürecinin içinde oluşturulduğunu ileri süren idealist yargıya varmasıdır. Onun bu yargıya neden ve nasıl vardığını göstermeye çalıştım. Sonuç son derce tutarsız ve muğlak bir felsefedir. Çünkü düşüncenin ürünleriyle -bilgi ve doğrulukla- ilgili bu açıklama, tam da kendisine temel aldığı "natüralizmi" anlamsızlaştırır. Ne var ki, bu tutarsızlık salt bir şaşkınlık olarak görülemez. İçinde bir yöntem vardır. Bu, tutarlı bir biçimde öznel idealizmi "natüralizm" ile birleştirerek makul göstermeye çalışan bir tutarsızlıktır.

Dewey, düşünme ve bilme işlemlerinin Dünya adını verdiğimiz bu gezegende yaşam süren belirli bir canlı organizma türünün -insanın- doğal işlemleri arasında olduğunu söyler. İnsanlar, bütün bir maddi evren gerçekten varmış ve gerçekte olan şeyler hakkında elinden geldiğince nesnel bir açıklamada bulunuyormuş gibi konuşur.

Diğer bir deyişle, kendisine ait bu anlatı -onun hakkında ne düşündüğünden ve neleri araştırdığından bağımsız olarak- gerçekte olanla yaklaşık olarak uyum içindeymiş gibi konuşur. Ancak hemen ardından araştırmaların ürünlerinin "önceden varolan gerçeklik" ile uyum içinde olmadığını ve olamayacağını, tersine "bilinen nesneler"in yalnızca yürütülen işlemlerin sonuçları olarak "varolduklarını" söyler.

Eğer bir kimse benim inandığım şey tamamen doğrudur, düşünme ve bilme insanların "doğal" işlemleridir derse, bu durumda düşünme ve bilme konusunda düşüncelerimizin nesnel gerçekliği yansıttığını ve araştırmalarımızın ortaya koyduğu bilginin nesnel gerçekliğin bilgisi olduğunu kabul eden bir açıklama bulmak zorundadır. Dewey böylesi bir materyalist açıklamada bulunamaz; sonuç öznel idealizmdir - fakat öznel idealizm azami bir belirsizlik içinde sunulur.

Bu öylesine bir belirsizliktir ki, Dewey'in ciltler dolusu eserlerini okuyanlar çoğunlukla onun, içinde yaşadığımız maddi evrenin varolup olmadığı konusunda ne düşündüğünü anlayamaz, şaşkınlık içinde kalır. Bir pasajda o varmış gibi konuşur, ardından onun varlığını ve onun hakkında ne bildiğimizi bir yığın deyim içinde boğar. Tüm söyledikleri bizi tek bir açık yargıya götürür: Evrenin aslında varolmadığını düşünür.

Deneysel Mantık İçinde Denemeler adlı yapıtında dünyadan "mantıksal bir sorun" olarak söz eder.[53] Daha sonra şunları söyler: "Kuşkulu olan dünyanın

varlığı değil, onun içindeki şeyler hakkındaki alışılmış, fakat çıkarsamalı birtakım inanışlardır. Kuşkulu olan, sağduyuya dayanan *dünya* değil... özel şeyler hakkında karmaşık bir inançlar bütünü olan sağduyudur... Dolayısıyla hiçbir gerçek, araştırma sürecinde dünyanın varlığına kuşkuyla yaklaşmaz, en azından kendi içimizde çelişkiye düşmeden yapamayız bunu. Bu dünyaya ait birtakım şeyler hakkında elde edilen 'bilgi' kırıntılarından kuşku duyarız ve kuşkularımızı gidermek için elimizden geldiğince işe koyuluruz."[54]

Yukarıda anlatılanlara bakılırsa dünya vardır: Bu konuda hiçbir kuşkuya yer yoktur. Ancak "onun içindeki şeyler hakkında alışılmış, fakat dolaylı birtakım inanışlar"a gelince - bu başka bir hikayedir. Ve Dewey, bizim "özel şeyler hakkındaki sağduyuya dayanan inanışlarımıza" öyle bir nitelik verir ki "sağduyuya dayanan dünya"nın varlığına kuşkuyla yaklaşılmakla kalınmaz, bu varlık kesin olarak yadsınır.

Belirsiz olanın belirlenmesi

Dewey'in maddi dünyanın varlığı üzerine söyledikleri arasında ilk dikkat edilmesi gereken nokta, ona göre dünyanın "belirsiz" [indeterminate] olmasıdır. Dünya ne tür bir varlığa sahip olursa olsun "belirsiz" bir varlıktır.

Gerçek nesnelerin varlığının bu şekilde biçimsiz bir belirsizlik durumuna indirgenmesi, Dewey'in "'bilgi nesneleri' bir şekilde bilme işlemleri tarafından oluşturulur" görüşüyle bağlantılıdır. *Mantık* adlı yapıtındaki birçok pasajda Dewey, bilgi nesnelerinin bu "oluşumu"ndan, daha önce varolan bazı belirsiz maddeleri yeni nesneler biçimine dönüştürme süreciymiş gibi ve daha belirgin bir biçimde önceden her nasılsa biçimsiz ve belirsiz olan bir şeyi belirli hale getiriyormuş gibi söz eder. Nesneler ve onların özellikleri, der Dewey, bir "araştırma" sürecinin sonunda bizim açımızdan bilinir hale gelirler. Bu "araştırma" süreciyle ilgili olarak da şunları söyleyecektir:

"Araştırma ele aldığı maddelerin varoluşsal dönüşümünü [existential transformation] ve yeniden oluşumunu sağlar; dönüşümün sonucu ... belirsiz bir sorunlu [problematik] durumun belirli ve çözülmüş bir durum haline getirilmesidir."[55]

Bu görüşle uyumlu olarak "araştırma" süreciyle ilgili aşağıdaki tanımı verir:

"Araştırma, belirsiz bir durumun dönüştürülerek bileşenlerinin niteliği ve ilişkileri bakımından belirli bir durum haline getirilmesi, özgün durumun unsurlarının birleşik bir bütüne dönüştürülmesidir."[56]

Ve ardından şunu söyler: "Yargı, önceden varolan varoluşsal olarak belirsiz veya kararsız bir durumun belirli bir duruma dönüştürülmesidir."[57]

"Araştırmanın varoluşsal dönüşümü sağladığını" ileri sürer. Bu açıklamanın bir bakıma, örneğin Dewey'in eleştirdiği -bilginin elde edilmesinin yalnızca "edilgen bir izleme"ye bağlı olduğunu savunan- görüşlerle karşılaştırıldığında

bizim tarafımızdan bilgi "araçları" olarak kullanılmak amac.
madenden "çıkartıldıklarını" söylemez, söyleyemez.

Diğer yüzlerce idealist gibi o da bütün bilgi nesnelerini, "insan ı özgü" her şeyi aklın ürünleri olarak görür. Gerçek dünya onun açısına nüyle bilinmez ve bilinemez olarak kalır. O [dünya], bilincimiz üzerinde, nızca kendi tasarladığımız nesnelere, biçim verdiğimiz "kaba varlık" olarak e kide bulunur. İmal edilen bilgi nesnesinin ve onun imal edilmesi için çıkarılan ham maddenin arkasında bilinmez ve bilinemez kendinde şey yatar.

Dewey, her araştırmanın çıkış noktasını oluşturan ve ayrıca sınanmasını sağlayan "kaba varlıklar"ın, "düşüncenin kaynaklandığı teknolojik, sanatsal veya toplumsal durumların nesnel içeriğine denk düşmediğini" söylüyordu. Onlar, bir düşünme veya araştırma sürecinin kaynaklandığı durumun nesnel içeriğine karşılık gelmezler; bizim kendi amaçlarımız doğrultusunda bu durumdan çıkardığımız şeylerdir.

Dolayısıyla bizim kendimizi belli bir "teknolojik, sanatsal veya toplumsal" durum içinde bulduğumuzu; bu durumun kendisine ait nesnel bir içeriği olduğunu; bizim onlardan "bilgi nesneleri" oluşturmamızda araç işlevi gören "birtakım kaba varlıklar" çıkarttığımızı; kaba varlıklardan bu bilgi nesnelerini oluşturmak suretiyle ilk durumu değiştirdiğimizi ve onların [bilgi nesnelerinin] bu durumu arzuladıklarımızla uyumlu ve kontrollü bir biçimde daha da değiştirmemize hizmet ettiklerini söylemektedir. Ve buna da "içtenlikli bir gerçekçi duruş" adını verir.

Fakat buna daha yakından bakarsak, düşüncenin kaynaklandığı herhangi bir durumun "nesnel içeriği" nedir diye sormamız gerekir. Ve nesnel içeriğin ne olduğunu sorarak bunu sorgulamaya başladığımızda, kuşkusuz, nesnel içeriği belirlemek için bir araştırma sürecini başlatmak zorunda kalırız. Ve onu belirlediğimizde, Dewey'e göre bu, bir "bilgi nesnesi"dir artık; "önceden varolmayan", araştırmanın akışı içinde oluşturulan bir şeydir. Dolayısıyla onun açısından -kendisinin de yaptığı gibi- düşünceye kaynaklık eden ve üzerinde düşünülmek üzere sorunları ortaya koyan kaba varlıkların elde edildiği durumun nesnel içeriğinden söz etmek anlamsızdır. Ona göre, bu nesnel içerik bilinmez, bilinemezdir. Ondan kaba varlıklar elde edebilir ve bir dizi bilgi nesnesi oluşturabiliriz; fakat bu kaba varlıkların çıkartıldığı ve araştırma sürecinin kaynaklandığı "önceki" nesnel içerik bilinemez ve ifade edilemez.

Dewey'in maddi dünya hakkındaki görüşleri başından sonuna, bir idealist tutarsızlıklar yumağıdır.

"Dünyanın varlığı konusunda asla kuşkuya yer bırakmayız" diye belirtir - ve ardından her bilinen nesnenin yalnızca onun hakkındaki düşünme eylemimizin bir ürünü olarak varolduğunu söyler.

Düşünceden ve bilgiden bir doğa süreci olarak söz eder - ve ardından bu do-

ğa sürecinin bizzat doğa nesnelerinin bilinçte imal edilmesi süreci olduğunu söyler.

Dewey, şeylerin düşüncede meydana gelen nesneler olmalarından bağımsız olarak varolduklarını kabul ettiği durumlarda, onların bilinemez olduklarını düşünür veya onları belirlenmeyi bekleyen belirsiz varlıklar olarak görür; bilinen şey ise, her ne olursa olsun her zaman için kendimizin oluşturduğu bir nesnedir ve onun bilinen belirlenimleri [determinations] insan aklının ürünüdür. Bu yapılar veya ürünler der, pratik için üretilirler ve insan yaşamını zenginleştirmenin, çevreye ve doğaya egemen olmanın araçlarıdırlar. Ne var ki, pratiğin düşüncelerimizle nesnel gerçeklik arasındaki uyumu sınadığını yadsır.

Tüm bu felsefi yazılarda ikili bir anlam taşımayan tek bir berrak düşünce, tek bir anlaşılır açıklama yoktur. Fakat yine de onun hakkında berrak ve anlaşılır bir yargıya ulaşırız: Dewey'in felsefesi, dünyanın aklımızın bir ürünü olduğunu ve algılardan ve düşüncelerden bağımsız bir nesnel varlığa sahip olmadığını savunan öznel idealizmin felsefesidir. O, düşüncelerimizin koşullara ve çeşitli pratik gereksinimlere göre sürekli bir biçimlenme ve yeniden biçimlenme süreci içinde olduğunu, fakat bu düşüncelerin nesnel gerçekliği yansıtmadıklarını ve onların gerçeklikle uyum içinde olup olmadıklarını gösteren bir sınama olmadığını savunan idealist göreceliğin ve irrasyonalizmin felsefesidir.

Dewey'in öznelciliği ve göreceliliği, onun "doğacı" düşünce anlayışına özgü mekanizmin bir ürünü ve doğal sonucudur. O, düşüncenin uyarıcılara verilen yanıttan başka bir şey olmadığını düşünür. Ve bu nedenle, düşüncenin kaynaklandığı maddi koşulları, onun işlevlerini, nasıl geliştiğini veya aklın dışındaki nesnel gerçekliği yansıtma tarzını anlayamaz. Böylece idealist bir düşünce anlayışına savrulur ve onun yol açtığı sorunlara saplanır.

Bu durum genel bir gerçeği; günümüz felsefesinde *mekanist* yaklaşımın, mekanizme özgü kategorilerin kullanılmasının -bunlar ister doğa süreçlerine, ister insan etkinliklerine uygulansınlar- idealizmin bir uzantısı haline geldiğini ve konuları ele alış tarzı bakımından diyalektik bir anlayışı gerekli kılan materyalizmle ilişkisini yitirdiğini gösterir.

6. BİLİM TEŞEBBÜSÜ

Geriye Dewey'in bilim konusunda söylediklerini kısaca incelemek ve ardından bir bütün olarak onun felsefesi hakkında vardığımız genel sonuçları özetlemek kalıyor.

O, bilimi "pratik bir sanat" olarak görür. "Bilim" der, "bir arayış, bir teşebbüstür..."[64] Bilimi "son derce uzmanlık gerektiren bir endüstri" olarak tanımlar. "...Öylesine uzmanlık gerektiren bir pratik tarzıdır ki, kesinlikle pratiğin bir biçimi olarak görünmez."[65] Bilim, diye belirtir, yalnızca genellemeleri formüle etmekle ilgilenmez. "Saf" bilimi "uygulamalı" bilimden - genellemelerle ilgilenen

bilimi özel pratik amaçlar için kullanılan bilimden ayıramayız.[66] "Bilimin formüle ettiği görüngüleri yönettikleri düşünülen yasalar" gerçekten de "somut varlıklarla iş [business] yapmanın etkili bir yolu, onlarla olan ilişkilerimizi düzenleme tarzıdır..." [67]

Bu bilim anlayışının, bilimin duyusal-verilerin düzenini önceden kestirmekle veya kabul edilmiş resmi önermelere dayanan genellemeleri formüle etmekle ilgilendiğini ileri süren eski olgucu görüşle karşılaştırıldığında, birçok doğruyu içinde barındırdığı söylenebilir. Bilimin yalnızca "saf bir teori" olmadığı, "son derece uzmanlık gerektiren" tekniklere dayandığı ve "somut varlıkları"nı nasıl ele alacağımızı düzenleyen bir "tarz" olduğu kesinlikle doğrudur. Ne var ki, bu gerçek tamamen karakteristik bir bakış açısından dile getirilmektedir. Bilimi bir "teşebbüs", "son derece uzmanlık gerektiren bir endüstri", "işleri etkili bir biçimde yürütmenin bir yolu" olarak tanımlamak çok açık ki bilimi modern "pratik" işadamının bakış açısından ele almaktır. Bilim konusunda söylenenlere bir çarpıklık, bir sapkınlık kazandıran da işte bu bakış açısıdır.

Bilimin bir "pratik tarzı" olduğunu söyleyen Dewey, bilimsel sonuçların yalnızca (özel amaçlar doğrultusunda ve özel pratik sorunlara yanıt olarak) "yapılması gereken eylemler"i gösterdiklerini; kesinlikle nesnel "somut varlıklar"ın, onların yasalarının ve içsel bağıntılarının bilimsel bilgisi olmadıklarını düşünür. Bilimsel yasaların yalnızca "görüngüleri yönettikleri" varsayılır: Gerçekte onlar "işleri etkili biçimde yürütmenin yolu"ndan başka bir şey değillerdir. Dewey, tıpkı bilim konusundaki görüşlerini kendisininkiyle karşılaştırmaya çalıştığı diğer olgucular gibi, bilimin "bilme işlemlerinden önce ve onlardan bağımsız olarak varolan" nesnel dünyanın bilgisini sağlamadığını ısrarla, tekrar tekrar ileri sürer.

Örneğin *nedensellik*ten ve *nedensel yasalar*dan söz ettiği -muğlak ve kafa karıştırıcı- pasajlar bu durumu gözler önüne serer.

"Nedensellik kategorisi" der, "keyfi bir mantıksal postulat" değildir. "Keyfi" değildir, çünkü belirli pratik amaçlar doğrultusunda geliştirilmiştir ve bu amaçlara ulaşmak için ona gereksinim vardır.

Oysa "kategori ontolojik değil mantıksaldır." "Nedensellik kategorisi varoluşsal [existential] konuya [subject-matter] -o konuyla ilgili belirli sorunlar ortaya çıktığında ve ortaya çıkması nedeniyle- mantıksal bir biçim kazandırır."[68] Bu, "mantıksal nedensellik kategorisi"ni kendi amaçlarımız doğrultusunda varoluşsal konunun içine sokan *biziz* demektir. Onu biz sokarız; "varoluşsal konunun" içinde keşfetmeyiz. Çünkü doğanın "özü gereği" nedensel yasalara uyum göstermesi diye bir şey yoktur. Onun yasalara neden uyum gösterdiğini merak etmek, şehirlerin olduğu yerlerde neden nehirlerin olduğunu merak etmeye benzer: Şehirleri su yollarının üzerinde buluruz, çünkü şehirleri oralara kurarız. Aynı şekilde bilimsel araştırmalarımızın sonuçlarının nedensel yasalara dayanılarak açıklandığını görürüz, çünkü bu bizim araştırmalarımızın sonuç-

larını açıklama yolumuzdur. Nedensel yasalar, "nitelik bakımından özünde kavramsaldır".[69]

Genel olarak, Dewey'in bilim anlayışına göre yürütülmesi gereken bir iş vardır; ve onu en iyi nasıl yürütülebileceğimizi bulmak için bilimsel bir teşebbüste bulunulur. Dewey bilimin gelişimini ısrarla, her biri özel uyarıcılara verilen bir dizi yanıttan oluşan ve o sorunun çözümünde bizi pratik sonuçlara götüren bir dizi araştırmaya bağlar.

Ne var ki, pratik sorunların bilimin bütün bir gelişimini belirlediği doğru olduğu halde bilimin yalnızca bir dizi özel pratik sorunun çözülmesi yoluyla geliştiği veya gelişeceği doğru değildir. Burada gözardı edilen *bilimin dışsal gerçekliğin içsel bağıntılarının ve hareket yasalarının bilgisinin gelişimi olduğudur.* Bilim teşebbüsü, işe yarar bir yanıt gerektiren bir dizi durum karşısında işlerin nasıl yürütüleceğini bulma teşebbüsü değil, dünya hakkındaki bilgimizi geliştirme ve birleştirme teşebbüsüdür.

Dewey'in bilim anlayışı Sovyetler Birliği'nde bilimin planlı gelişimine yol gösteren diyalektik materyalizmin geliştirdiği bilim anlayışıyla karşılaştırıldığında, ilkinin sınırlılığı çok canlı ve açık bir biçimde kendisini gösterir. Örneğin, Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi'nin Beş Yıllık Planı'yla ilgili olarak S. İ. İvanov şunları yazar:

"Pratiğin ihtiyaçlarından doğan ve pratiğe uygulanabilir buluşlar gerçekleştirerek varlığını haklı çıkaran bilim, aynı zamanda kendi gelişim mantığına da sahiptir. Bazen verili bir bilimsel teoriyle ilgili doğru bir değerlendirme yapılabilmesi ve sözkonusu teorinin pratikte kullanılmaya başlanması için uzun yıllar geçmesi gerekebilir. Maxwell'in elektromanyetik dalgalarla ilgili teorisi 1860'larda formüle edilmişti. Ancak radyonun ortaya çıkması yüzyılın sonlarını buldu. Atom çekirdeği düşüncesini geliştiren Newton'du. Atomik parçalanma [atom çekirdeğinin parçalanması] Bequerell (Bekerel) tarafından bundan elli yıl önce keşfedildi. Fakat atom enerjisinin ne anlama geldiğini ancak bugün yeni yeni öğrenmeye başlıyoruz.

"Planımızın Sovyet Devleti'nin önümüze koyduğu sorunlar kadar bilimin teorik ilerlemesi için gerekli ihtiyaçlar da gözönünde bulundurularak belirlenmesinin nedeni budur. Akademi'nin çalışması pratikten kopuk değildir ve kökleri pratiğe dayanır; fakat aynı zamanda günümüz pratiğinin çok ötesindeki sonuçlara ulaşmayı da arzular."[70]

Oysa Dewey'in bilim anlayışına göre, tersine, yalnızca yürütülmesi gereken bir iş vardır ve onu en iyi nasıl yürütebileceğimizi bulmak için bilimsel bir teşebbüste bulunulur. Bilimsel işlemler, diye yazar Dewey, "sonuçta meyve verirler; bu meyveler bilimin aralıksız ilerlemesidir."[71]

Bilim, belirli işi yapmak, belirli sonuçları elde etmek, belirli "meyvelere" ulaşmak için sorumluluğu yüklenilmiş bir teşebbüstür. Onun "aralıksız ilerle-

mesi", bir dizi başarılı işlemi içerir. Bilimin aralıksız ilerlemesi, işin başarılı bir şekilde bitirilmesidir.

Bu son derece sınırlı bilim anlayışının kaynağını çok uzakta aramaya gerek yok.

Dewey'in bilim anlayışı, Birleşik Devletler'deki bilimsel araştırmaların gerçek durumunu apaçık yansıtmaktadır. Dev sanayi şirketleri ve son zamanlarda daha çok askeri yetkililer, belirli görevlerin yerine getirilmesi, belirli sonuçlara ulaşılması için Birleşik Devletler'deki (üniversiteler de dahil olmak üzere) araştırma enstitülerine baskı yapmakta, bilimsel araştırmaları bu güçler denetlemekte ve yönlendirmektedir. Söz konusu bu bilimsel teşebbüsün en kusursuz örneği atom bombası projesidir. ABD'de ve İngiltere'de bütün bilimler giderek daha fazla bu kalıba sokulmaktadır.

Bilimin bu şekilde örgütlenmesinin, kuşkusuz, çok büyük maddi araçların (olanakların) bilim adamlarının hizmetine sunulması gibi bir yararı olmuştur.

Ancak farklı alanlardaki araştırmaların kolayca uyum içine sokulamaması; insanlığın genel çıkarlarına hizmet edecek araştırmalar yerine özel çıkarların gerektirdiği belirli araştırmalara yoğunlaşılması; bilimsel buluşların, genel olarak bilimsel bilginin ilerletilmesi için kullanılmak yerine onları kendilerine saklayan özel çıkar çevrelerinin mülkü haline gelmesi; ve böylece bilimsel bilginin geliştirilmesinin ve birleştirilmesinin kendi çıkarlarının ve egemenliklerinin peşinde koşan tekelci grupların dar amaçlarına tabi kılınması gibi alabildiğine yıkıcı sonuçları da olmuştur.

Dewey'in: "Bilim, 'meyveleri' nesnel gerçekliğin bilgisi değil, işleri başarıyla yürütmek için gerekli yolların bulunması olan pratik bir sanattır" sözleriyle ifade ettiği bilim anlayışının yansımasını bulduğu bilim örgütlenmesi işte budur.

7. BİR "EYLEM İDEALİZMİ"

John Dewey'in felsefesinde açıklaması yapılan pragmatizmi ele aldığımız bu incelemenin vardığı sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

1) Dewey'in felsefesi ve genel olarak pragmatist felsefe, "doğacı" bir düşünce anlayışına dayanır. Düşüncenin, insanın fiziksel varlığını aşan "bir aklın" işlevi olduğu görüşünü reddeder. Düşüncenin "bütünüyle doğal" olduğunu, insanın çevresiyle olan etkileşiminden doğduğunu ve "çevreye egemen olmanın bir aracı" olduğunu düşünür.

Bu bakış açısından yola çıkan Dewey, düşüncenin kaynağının yalnızca duyusal-verilerin meydana gelmesi olduğunu; düşüncenin ise bu tür verileri yorumlamakla - aralarında bağlantılar kurmakla, onların düzenlerini önceden kestirmekle vs. ilişkili olduğunu savunan olgucu görüşe karşı çıkar. Gözlemsel-veriler yalnızca "verili" değillerdir, insanın etkin bir biçimde çevresine müdahale etmesi süreci içinde "alınır" ve "çıkartılırlar". Düşünce, yalnızca gözlemler ara-

sında bağlantılar kurmakla değil, çevrenin nasıl denetim altına alınıp yeniden biçimlendirileceğinin yollarını bulmakla da ilgilenir. Düşünceye özgü mantıksal biçimler, düşüncenin doğasında içkin olarak bulunmazlar; düşüncenin doğal gelişim süreci içinde evrilirler.

Dewey'e göre bu "doğacı" düşünce anlayışı, düşünce ile pratik arasında diğer filozoflar tarafından yok sayılan bağları yeniden kurar. Ne var ki, bu anlayışın kendisi de insan pratiğinin yalnızca uyarılara verilen bir dizi yanıta bağlı olmadığı, köklerinin toplumsal üretim sürecine dayandığı gerçeğini yok sayar. İnsan beyninin düşünmeye başlamasının nedeni, insanın ellerini toplumsal emek için kullanmasıdır. Düşünme eylemi yalnızca uyarıcılara geciktirilmiş yanıtlar geliştiren bir mekanizma değildir. Düşüncelerimizde dünyanın, doğanın ve insan toplumunun ayrıntılı bir yansıması vardır.

2) Bunun yanı sıra, Dewey'in natüralizmi, materyalizmin temel duruşunun, düşüncenin kaynağının ve kökeninin, düşüncede yansımasını bulan nesnel maddi dünya olduğu görüşünün yadsınmasıdır. O, düşünceyi katı, mekanik bir tarzda ele alır; düşünme süreçlerini yalnızca özel uyarıcılara verilen yanıtlar olarak görür. Düşüncenin gelişimi çevresel etkenlerden doğan gerilimler tarafından dışsal olarak harekete geçirilir ve düşünce bu tür gerilimleri çözmek için gerekli davranış motiflerinin geliştirilmesiyle ortaya çıkar. Bu nedenle düşünce, dışsal dünyanın bir yansıması olarak değil, yalnızca ve yalnızca uyarıcılara verilecek geciktirilmiş fakat daha uygun yanıtların hazırlanması olarak görülür.

3) Dewey, kendi mekanik natüralizmi temelinde, bir düşüncenin doğruluğunun onun yol gösterdiği pratiğin başarısına bağlı olduğunu ileri sürer. Kabaca, düşünceler işe yarıyorlarsa doğrudurlar. Çünkü onun natüralizmi düşüncelerin nesnel gerçekliği yansıttığını yadsır. O, bir düşüncenin doğruluğunun gerçeklikle uyumuna bağlı olduğunu yadsır. Doğruluğun pratik içinde kurulduğunu ve sınandığını vurgular, fakat kurulan ve sınanan şeyin düşünce ile, o düşüncenin yansıttığı nesnel gerçeklik arasındaki uyum değil, yalnızca düşünce tarafından öne sürülen eylem planı ile, bu planın başarıyla yerine getirilmesi arasındaki uyum olduğunu belirtir.

4) Dewey, yine aynı şekilde, düşüncelerin nesnel gerçeklikle uyumları saptandığı ölçüde değil, özel pratik amaçlar için güvenilirlikleri ve yararlılıkları saptandığı ölçüde bilgi olarak sınıflandırıldıklarını ileri sürer: Bilgiye ulaşmak, dünyanın, doğanın ve insan soyunun daha doğru, daha bütünlüklü ve daha güvenilir bir resmini (ki pratiğimiz bu resmin üzerinde yükselecektir) elde etmek değil, arzu edilen "meyveleri" ve "kazançları" sağlamak için işleri daha başarılı bir biçimde yürütmenin yollarını öğrenmektir.

Dewey pratiğin sınanmasının, düşüncelerimizle nesnel gerçeklik arasındaki uyumun sınanması olduğunu yadsıdığı gibi, düşüncenin pratik güvenilirliğinin, ancak bu uyum sağlandığı ölçüde oluşturulabileceğini de yadsır. Ona göre bilgi

nesnesi, nesnel dünya değil, "yürütülen işlemlerin sonuçları"dır.

5) Bilim konusuna gelince, pragmatist felsefe, bilim teorisinin gözlemsel veriler arasında bağlantı kuracak bir dil olduğunu ileri süren geleneksel olgucu görüşe karşı çıkar. Bilimin adamakıllı uzmanlık gerektiren bir pratik tarzı olduğu, "işlerin somut varlıklarla daha etkili bir biçimde yürütülmesini" sağlayan teknik buluşlarla kendisini ortaya koyduğu kabul edilir.

Bu anlatı, bilim konusunda, "doğacı" düşünce anlayışının genel mekanik bakış açısını gösterir. Bilimsel teori, bir dizi dışsal uyarıcıya, yani bilimsel çözüm arayan bir dizi pratik soruna verilecek yanıtların geliştirilmesi olarak görülür. Bilimsel bilginin içsel gelişim mantığı bu anlatıda göz ardı edilmiştir. Bilimsel teori ise, nesnel dünya hakkındaki bilginin genişletilmesi olarak değil, yalnızca "eylem kuralları"nı oluşturan bir aygıt olarak yorumlanır.

6) Gerçek, bilgi ve bilim hakkında vardığı yargılarında gösterdiği gibi pragmatist felsefe, formülasyonlarıyla diğer olguculuk türlerinden ayrılmasına karşın, nesnel dünyanın bilgisine ulaşmanın olanaklı olduğunu yadsıma konusunda onlarla uyum içindedir.

Dewey maddi nesnelere ve süreçlere atfettiğimiz bütün belirlemeleri ve ilişkileri maddi dünyanın içinde bulup ortaya çıkarmadığımızı, düşünme sürecimizin kendisi içinde meydana getirdiğimizi [uydurduğumuzu] ileri sürer. Düşüncelerimiz işe yarıyorlarsa doğrudurlar. Nesnel gerçekliğe uygun düşünceler formüle etmemiz gerekmez -bunu yapmanın olanağı yoktur; yapılması gereken, pratikte işe yarayacak düşünceler geliştirmektir.

Günümüz pragmatist felsefesi budur. Geriye bu felsefenin toplumsal temelini ve genel eğilimini açıklamak kalıyor.

İdealizm ve nakit-değerler

Dewey, pragmatizme "bir eylem idealizmi" adını verir. O, der, "kendisini geçmişle ilgili önermelere bağlamak yerine, geleceğin yaratılmasına adanmış bir eylem idealizmine götürür bizi." Bu idealizm, diye ekler, "yenilmezdir."[72]

Ayrıca bizi bilgilendirir de: "Felsefe, bilimin 'fikirler, neyin ne olduğu ile ilgili değil, gerçekleştirilecek eylemler ile ilgili açıklamalardır' biçimindeki öğretisini kabul ettiğinde, bilimle uyumlu, gerçek bir idealizm ortaya çıkacaktır. Çünkü o zaman insanoğlu... düşüncelerin bir şekilde, az ya da çok, içinde yaşadığımız dünyayı yeniden düzenleyen ve yeniden oluşturan eylemlere dönüşmedikçe değersiz olacaklarını öğrenecektir." [73]

Böylece Dewey pragmatizmin, kendisini "yenilmez" gören; "neyin ne olduğu" konusunda doğru bir bilgiye ulaşmaya çalışmaksızın ve "kendisini geçmişle ilgili önermelere" bağlamayı reddederek "bir gelecek yaratmaya" yönelen bir "eylem idealizmi" olduğunu ilan eder.

Bu "eylem idealizmi"nin hemen ilk bakışta göze çarpan özelliklerine baka-

lım.

a) William James tarafından dile getirilen "her düşüncenin değerini sağladığı 'kazançlar' belirler" şeklindeki temel yaklaşım, onun niteliğini ortaya koyar.

James, *Pragmatizm* adlı yapıtında, pragmatistlerin "her işe yarayan şey doğrudur" ilkesini çarpıtarak, onların "neyi söylemek hoşunuza gidiyorsa söyleyin ve ona doğru deyin, böylece bütün pragmatist koşulları yerine getirmiş olursunuz" diye düşünen insanlar olduklarını ileri süren eleştirmenlerden yakınır. Ve öfkeyle haykırır: "Bunun çirkin bir iftira olup olmadığını sizlerin takdirine bırakıyorum!" [74]

Bu bir iftiradır elbette. James ve pragmatistler asla, insan neye inanmak istiyorsa onun doğru olarak kabul edilebileceğini ileri sürmediler. Onlar neye inanmak *kazanç sağlıyorsa* onun doğru olarak kabul edilebileceğini söylediler. Bu, belli bir önemi ve "nakit-değeri" olan belirli ve elle tutulur sonuçlardır. Dolayısıyla pragmatik "eylem idealizmi" James'in deyişiyle bize "ne işe yarıyorsa onu yapma zorunluluğu"nu aşılar.

b) Bu zorunluluğu kabul eden pragmatizm, bir grup insana kazanç sağlayan şeyin bir başka insan grubuna kazanç sağlamayabileceğinden habersiz olduğunu ortaya koyar. Örneğin onun "kazanç sağlayan şeyi yapma zorunluluğu"nu takip eden bir kapitalist, işçilerin bir kısmını işsiz bırakacak yeni bir makineyi kullanıma sokabilir. Bu durum kapitaliste kazanç sağlarken işçilere kazanç sağlamaz. Gerçekte onların bu işlemden ellerine geçen tek şey işlerinden ve kazançlarından olmalarıdır.

Ayrıca yine, düşüncelerin "değeri"ni "dünyayı yeniden düzenleyen ve yeniden kuran eylemlere dönüşmeleri"ne göre belirleyeceksek eğer, o halde, çıkarları farklı olan insanlar -örneğin kapitalistler ve işçiler- onların değerini farklı biçimde belirleyeceklerdir. Dünyayı "en ufak" bir biçimde de olsa yeniden kurma sorunu üzerinde sınıf çıkarları gerçekte birbirinden farklıdır; dünyayı "büyük" bir biçimde yeniden kurma sorunu üzerinde ise çok daha artar - farklılaşırlar.

Ne var ki bu görüş asla pragmatistlerin akıllarına gelmez. Pragmatist felsefe her zaman neyin işe yarayıp neyin yaramadığı konusunda bir görüş birliği olduğu varsayımından hareket eder. "Doğru, işe yarayan şeydir" derken "neyin işe yaradığı" konusunda bir görüş birliği olduğunu varsayar.

c) Pragmatizm, her düşüncenin bir kazanç sağlama aracı olarak görülmesi ve bu tür amaçlara ulaşmada ne ölçüde işe yaradığına bakılarak değerlendirilmesi gerektiğini söylerken son derece iyimserdir. İnsanın doğru yolu izlediği sürece başarı şansının yüksek olduğunu ve sonsuza dek kazanç elde etmeye devam edeceğini düşünür. Bu bakımdan insanın çabalarının boşuna olduğunu vaaz eden veya insanın, güçleriyle baş etmesi olanaksız bir evrenle karşı karşıya olduğunu söyleyen bütün felsefe türleriyle belirgin bir karşıtlık içindedir.

Ne var ki, bu iyimserlik tuhaftır, irrasyoneldir. Bir taraftan dünyayı "bizim"

özel çıkarlarımıza nasıl uygun geliyorsa o şekilde değiştirebileceğimize ve böylece istediğimiz kazançları elde edebileceğimize olan özgüveniyle ortaya çıkar; diğer taraftan, aynı özgüvenle bunu elde etmek için "neyin ne olduğu" konusunda fazla kafa yormanın veya geçmişin derslerinden öğrenmenin gerekli olmadığını düşünmesiyle bilinir.

Dolayısıyla bu iyimserlik nesnel gerçeklikle ilgili ciddi bir düşünceye (aklı başında bir yaklaşıma) veya tarihsel gelişim yasalarının incelenmesine dayanmaz. O, nesnel dünyayı bütünü ile "belirsiz" bir şey - nakit-değerlere çevrilmeyi bekleyen bir yığın hammadde olarak görür.

Kendinizi geçmişle ilgili önermelere bağlamayın; çünkü geçmiş (artık) yoktur. Neyin ne olduğunu kafanıza takmayın. Gelecek kazançlar peşinde koşun, onları elde etmeniz için gerekli koşulları yaratın. Bunu yaptığınızda yenilmez olacaksınız. - "Eylem idealizmi"nin mesajı budur.

Yükselen Amerikan kapitalizminin felsefesi

Pragmatizm yükselen Amerikan kapitalizminin koşulları altında yaratılmıştır. Onun ayırt edici özellikleri ancak içinde doğup geliştiği bu koşulların ışığında anlaşılabilir. O, azami kâra ulaşma, rakipleri saf dışı bırakma, el değmemiş, bakir bölgelere açılma, köklü değişikliklerle üretim tekniğini sürekli olarak yenileme, "eski dünya"yı yakalayıp geçme arzusunu ve çabasını kusursuz bir biçimde dile getiriyordu. Bireysel girişimciliği ve inisiyatifi ifade ediyordu. Ayrıca her yurttaşın (siyahlar dışında elbet) eşit ve özgür olduğunun varsayıldığı, başarıya ulaşmak ve kendi işini kurmak için eşit olanağa sahip olduğunun düşünüldüğü bir dönemin gürültülü iyimserliğini yansıtıyordu.

Pragmatistlerin, dinleyenlerinin kendilerini anlamaları konusunda herhangi bir sıkıntı duymaksızın "kazançlar"dan veya "işe yarayan düşünceler"den söz edebilmelerini sağlayan koşullar bunlardı. Bir milyonerle işçinin, neyin başarılı pratik olduğu konusunda aynı görüşü paylaştıkları varsayılıyordu; bu milyonerin görüşüydü kuşkusuz. İşçinin oğlu üniversiteye giderse eğer, orada milyonerin başarılı olmasını sağlayan düşünceleri öğreneceği umuluyordu.

Pragmatizm, bu tür düşüncelerin "doğru", diğerlerinin değersiz olduğunu söylüyordu. Dahası, "doğruluk"la anlatılmak istenenin başarıya götüren nitelikten başka bir şey olamayacağını öğretiyordu. Bunun dışındaki her şey anlamsız olacak, bir eylem felsefesi yerine, derin düşünceler içinde kaybolmuş bir felsefenin benimsenmesi anlamına gelecekti.

Bu nedenle William James, *pragmatizm* üzerine verdiği konferanslarda düşüncenin doğruluğunun gerçeklikle olan uyumuna bağlı olduğu - doğru düşüncelerin bir bakıma gerçekleri "kopya" ettikleri görüşünü küçümsüyordu.

"Kopya etmenin ne anlama gelebileceğini düşünebiliyorum doğrusu" diyordu, "ama bunun için bir neden göremiyorum." Gerçekliği "kopya" etsek ne fark

eder, diye soruyor ve yanıtlıyordu: "Hiçbir şey." "İrlandalının hayranları, oturağı olmayan bir tahtırevanın içinde onu ziyafet yerine götürdüklerinde 'inanın, bu şeyin saygınlığı olmasıydı pekala yaya olarak da gelebilirdim' diyordu." Demek ki "bu şeyin saygınlığı olmasaydı" gerçeklik pekala kopya edilmeden kalabilirdi. [75]

İstenilen şey, edilgen ve dalgın bir halde gerçekliğin düşüncelerde "kopya" edilmesi değil, gerçekliği değiştirecek eylemlerin yolunu gösteren düşüncelerdi. Doğru düşünceler başarılı eylemlere yol açan düşüncelerdir ve eylemlerimizi başarıyla yürüterek düşüncelerimizi biz kendimiz doğru kılarız.

Pragmatist felsefe Amerikan eğitiminde önemli bir rol oynadı. Dewey, felsefe üzerine yazdığı kitaplar kadar eğitim üzerine yazdığı kitaplarla da tanınır. O, eğitimin doğuştan başladığını ve amacının bireye bir yurttaş olarak pratik yaşamı için gerekli donanımı sağlamak olduğunu belirtir. Gençliğin beynini "ölü bilgiler"le doldurmamak için bu pratik yan önemlidir. Israrla bilimsel eğitimin önemi üzerinde durur. Öğrencileri başarılı bir yaşam sürmeye hazırlamadığı ve onlara pratikte kullanabilecekleri bilgiler vermediği sürece eğitimin bir değeri yoktur.

"Başarı" anlayışı bütünüyle kapitalist başarı anlayışıydı. Bireye bir yurttaş olarak pratik yaşamı için gerekli donanımın sağlanması, ona, rekabetçi kapitalist toplumda bireysel başarıya ulaşması için gerekli donanımın sağlanmasıydı. Dewey'in eğitim konusundaki teorileri, felsefesinin kapitalist bir felsefe, özellikle de yükselen Amerikan kapitalizmine özgü bir felsefe olduğunu çıplak bir biçimde gözler önüne seriyordu: Bireyin bakış açısının ve eylemlerinin tamamen sözde "Amerikan yaşam tarzı"nın hedefleri ve ideallerine uygun olacak şekilde eğitilmesi ve biçimlendirilmesi.

Pragmatist "başarı" anlayışının özü Harvard Üniversitesi'nden Profesör Ralph Barton tarafından İkinci Amerikan Felsefe Kongresi'nde (Aralık 1947), "*Bir Kuzey Amerika Felsefesi Var mıdır?*" konulu anlatıda son derece etkili bir biçimde dile getirilmiştir. Avrupalı okurlar, profesörün şaka yaptığını, bizi güldürmeye çalıştığını düşünebilirler; fakat hayır, o gayet ciddidir. "Başarı" anlayışını tanımlar ve "maddeci" olduğu suçlamasına karşı onu savunur:

"Amerikan başarı anlayışının maddi başarıyla sınırlı olduğunu düşünmek yanlıştır. Amerika'ya özgü olan, servet peşinde koşarak sanatı, edebiyatı, bilimi ve dini dışlaması değil, servet peşinde koşmanın sağladığı ruhun ve yaklaşımın sanata, edebiyata, bilime ve dine sokulmasıdır: Kültürün, sanayinin uğultusuyla boğulması değil, canlandırılması düşüncesidir. Maddi başarıya gelince, evet, fakat her türlü başarı için geçerlidir bu. Başarı olarak kabul görmesi ve değerlendirilmesi koşuluyla hiçbir kültürel hünere önyargıyla yaklaşılmaz. Ölçüt, esas olarak çıkarcı veya ticari başarı değil, rekabete dayalı başarıdır; bu başarı rekorlar kırarak da elde edilebilir diğer rakipleri saf dışı ederek de."[76]

Pragmatist "eylem idealizmi" -bu başarı felsefesi- Birleşik Devletler'de çok

güçlü bir cazibe kazandı ve bugün de cazibesini korumaktadır. Avrupa'da hiçbir zaman aynı ilgiyi görmedi. İster "usçu" [rasyonalist] olsunlar ister "ampirik", Avrupalı burjuva filozofların hemen hepsi onu anlaşılması güç, inandırıcılıktan uzak ve hatta uygunsuz buldular.

Örneğin Russel, son kitabında bu felsefenin kesinlikle uygunsuz olduğunu belirtir. Onun evren konusundaki genel yaklaşımını "kozmik küstahlık" olarak tanımlar. Onun "sanayi çağına" eşlik eden "bir güç felsefesi" olduğunu ve hatta "bir güç [iktidar] sarhoşluğunu" yansıttığını söyler. "Onun", diye ekler, "en çok Amerikalılara çekici gelmesi doğaldır." [77]

Russel şimdilerde Kuzey Atlantik Paktı'nı ve atom bombasını onaylamaya oldukça heveslidir; ne var ki, onlara eşlik eden "güç felsefesi" onun entelektüel duyarlılıklarını incitir.

Pragmatizm, kapitalist üretim tarzının gelişiminin son aşamasında, tekniğin son derece gelişkin olduğu bir zamanda hızla yayılmakta olan kapitalizmin felsefesi olarak doğdu. Birleşik Devletler'in tarihsel gelişimi içinde, iç savaşta Kuzey'in Güney karşısında elde ettiği zaferi izleyen dönemde ortaya çıktı. Bu felsefenin pratiğe vurgu yapmasının, saldırganlığının ve iyimserliğinin nedeni budur.

Oysa İngiltere'de, tersine, başarılı kapitalistler toprak sahibi soylular sınıfının yaşam tarzını taklit etmeye yöneldiler. Engels'in vaktiyle belirttiği gibi "yükselen orta-sınıfla eski feodal toprak beyleri arasında bir uzlaşma vardır... İngiliz burjuvazisi, kendisine görgü kurallarını olduğu gibi öğreten ve modayı tanıtan, -ülkedeki düzeni sağlayan ve sömürgelerdeki zenginliklerle yurt dışındaki pazarları ele geçiren- orduya subaylar veren aristokrasi olmasaydı ne yapabilirdi?"[78] Üniversitelerde, Lord Russel'in ve daha düşük ünvanlı birçok filozofun yazılarında (çalışmadan yaşayan ve bolca boş vakti olan) aristokrat sınıfın bakış açısına uyarlanmış bir felsefe talebinin hâlâ ısrarla dile getiriliyor olmasının nedeni budur. İngiltere'de -bu aynı zamanda diğer Avrupa ülkeleri için de geçerlidir- kapitalist kültür, toprak sahibi soylular sınıfının kültürüyle birleşip kaynaştı. Fakat Birleşik Devletler'de böyle bir birleşme olmadı. Orada ideal olan; iyi, doğru ve güzel üzerine uzun uzun derin düşüncelere dalmak değil, "kültürün canlandırılması"ydı. Amerikan üniversiteleri işadamları tarafından finanse ediliyor, işadamları tarafından işletiliyor, ve başarılı işadamları yetiştirmeleri hedefleniyordu. Tam anlamıyla iş görür bir felsefenin -pragmatizmin- burada kök salmasının nedeni budur. Bu felsefe pratiktir, iyimserdir, hızlı değişimlere hazırdır; onun tek değer ölçütü bir şeyin işe yaraması - kazanç sağlamasıdır.

O halde pragmatizm, en yeni kapitalist ülke olan ABD'nin ve kapitalist girişimciliğin orada elde ettiği özgün ve yeni gelişim koşullarının zihinsel ürünüdür.

Gerçekten de Avrupa'ya özgü birçok burjuva felsefesiyle karşılaştırıldığında ona takındığı ilerici ve girişken havayı veren tam da budur. Kapitalist toplumun bütün felsefeleri içinde en katışıksız kapitalist felsefe odur. Diğer burjuva veya

kapitalist felsefe akımlarına oranla kendisini, kapitalizm öncesi koşullara dayanan skolastisizmden ve mistisizmden çok daha fazla kurtarmıştır. Tek ve sade bir amaca adanmışlığı ifade eder: Kâr ve kazanç sağlama, rakipleri saf dışı bırakma, başarılı olma, yeni ticari girişim alanları açma, her şeyi tamamen bu girişime bağlı kılma.

O, kapitalist bireycilikte ifadesini bulan bütünüyle acımasız, kinik ve kuralsız bir eylem felsefesidir. Aynı zamanda, Dewey'in övünerek söylediği gibi, bir "eylem idealizmi"dir. Bilgi, gerçek ve insan refahı üzerine şatafatlı öğretilerin ardına saklanarak başka hiçbir felsefenin yapamadığı bir şeyi yapar: Kapitalist itiş kakışı, kâr uğruna yapılan kavgaları ve rekabete dayalı üstünlükleri *idealize eder.*

"Materyalizm"i geçersiz ilan eder, dine ve ahlaka büyük bir saygıyla yaklaşır - ve ayrıca bunu "doğacı" bir anlayışla birleştirmeyi de başarır. Bu "doğacı" görüşün bütünüyle bilimsel, yeryüzüne özgü, yanılsamalardan ve idealist kuruntulardan kurtulmuş bir görüş olduğu iddiasındadır.

Pragmatist felsefenin kapitalist niteliği ve somut olarak Amerikan kapitalizmine özgü "eylem idealizmi" olduğu bir kez kavrandığında onun görünürdeki bütün yanılgıları ve tutarsızlıkları yerli yerine oturacaktır. Mantıksal bir sistem olarak o bütünüyle tutarlılıktan yoksundur, bir sınıf ideolojisi olarak çarpıcı bir biçimde tutarlıdır.

Göstermeye çalıştığım gibi, pragmatist bilgi ve gerçek teorisi tamamiyle idealisttir; onun "natüralizm"ine özgü dar mekanizm ise, öznel idealizmi gözlerden saklamaya çalışan bir kamuflajdan başka bir şey değildir. Onun, "insanlığın genel refahı" üzerine söylediği sözlerle allayıp pulladığı "teorinin pratik amaçlara hizmet etmesi" talebi, teorinin pratikte kapitalist pratiğin amaçlarına, ticari teşebbüslerin amaçlarına hizmet etmesi talebine denk düşer - çünkü pragmatistler başarılı ticari teşebbüslerin insanlığın ilerlemesiyle aynı anlama geldiğine inanırlar.

Kapitalizmin her yerde, başlangıçta esas olarak ilerici bir güç olduğu doğrudur. Özelde Amerika'nın kapitalist gelişimi de 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarındaki ilk evrelerinde, Amerika kıtasının kapılarını herkese açtığı ve henüz emperyalist olmadığı zamanlarda ileriye doğru bir gelişmeydi.

Bu anlamda Amerikan kapitalizminin pragmatist felsefesinin de esas olarak başlangıçta sınırlı da olsa ilerici bir rol oynadığı söylenebilir. Çeşitli köhnemiş ve ölü "sistemler"i süpürüp attığı, eğitimin laikleştirilmesini talep ettiği ve insanların hiç durmaksızın gelişen tekniğin yolunda ilerlemesi gerektiğini savunduğu sürece bu rolü oynamıştır.

Ne var ki, bu -birçoklarının düşündüğünün tersine- pragmatizmin, kapitalizmi yaşatmayı değil, ortadan kaldırmayı amaçlayan insanlar açısından, bugün veya geçmişte "ilerici bir felsefe" olduğu, öğretilerinin değer taşıdığı anlamına gelmez. Aksine bu insanların, onun kapitalist niteliğini gözler önüne sermek ve

ona karşı mücadele etmek dışında pragmatizmle bir ilgileri olamaz.

Pragmatizm kapitalist bir felsefedir ve her zaman öyle olagelmiştir. O, Amerikan kapitalizminin ve onun "yaşam tarzının" idealize edilmesidir. Bunun anlamı şudur: Pragmatizm Birleşik Devletler'de kapitalizmin yayılma dönemine eşlik ettiği gibi, kapitalizmin vahşiliğini ve adaletsizliğini de -onun kural tanımaz emek sömürüsünü, toprağı ve doğal kaynakları talan etmesini, amansız ve kıyıcı rekabetini, güçsüzleri köşeye sıkıştırmasını, büyük adamların küçüklerin mallarına el koymasını, tüm bir toplumsal yaşamın paranın gücüyle boyunduruk altına alınmasını- idealize etmiştir.

Lenin'in *Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi* adlı yapıtında işaret ettiği gibi, "kapitalizmin ilerici tarihsel rolü iki kısa postulatla özetlenebilir: Toplumsal emeğin üretici güçlerinde artış ve emeğin toplumsallaştırılması."[79]

Yükselen Amerikan kapitalizminin felsefesi olarak ortaya çıkan pragmatizm, yalnızca, Amerikan kapitalizminin, toplumsal emeğin üretici güçlerinde artışa ve emeğin toplumsallaşmasına yol açtığı ve bu sürecin ilerlemesine yardımcı olduğu ölçüde ilerici bir toplumsal rol oynadı.

Fakat Lenin aynı yerde ayrıca, kapitalizmin ilerici tarihsel rolünün, "onun olumsuz ve iç karartıcı yönlerinin kabul edilmesiyle tamamen bağdaştığına" işaret eder.[80] Çünkü kapitalizm, tam da yukarıda tek tek sıraladığımız "olumsuz ve iç karartıcı" niteliklerinin yardımıyla bu ilerici tarihsel rolü oynar. Bir kapitalist felsefe olarak pragmatizmin başlıca rolü ise, bu tür "olumsuz ve iç karartıcı" nitelikleri idealize etmek ve haklı göstermek - onları allayıp pullamak, olduklarından farklı göstermek, şatafatlı sözlerle üzerlerini örtmek ve böylece onları kabul edilebilir bir hale getirmektir.

Dolayısıyla, kapitalizme karşı çıkan, herkes pragmatizme de karşı çıkmak zorundadır. O, Amerikan kapitalist sınıfın bakış açısını ve özlemlerini, onların "eylem idealizmi"ni dile getiren bir felsefe, idealizmin inceltilmiş bir türüdür. Ve aynı zamanda bir toplumsal demagoji ve aldatma sistemidir. Çünkü pragmatist felsefenin tanınıp yaygınlaşması, bu aynı kapitalist dünya görüşünün, Amerikan halkının kafasına yerleşmesine yardımcı olmuştur. Halkın karşısında kapitalizmin yöntemlerini yüceltmiş, sömürü altında acı çeken insanlara, çıkarlarını kendilerini sömürenlerin çıkarlarıyla bir tutmayı ve kendi gelecekleri için kapitalizmin sınırları içinde aldatıcı umutlara kapılmayı öğretmiştir.

Amerikan emperyalizminin felsefesi

Bununla birlikte pragmatizmin günümüzdeki toplumsal önemini kavramak için, geçtiğimiz on yıllarda Amerikan kapitalizminin niteliğindeki değişimi göz önünde bulundurmak gerekir.

Amerika kıtasında, geçmişin ve eski dünyanın "derin düşünceler içinde kaybolmuş" felsefelerine ilk pragmatist meydan okumayı esinlendiren hızlı kapita-

list gelişim dönemi yerini emperyalizm aşamasına bırakmıştır. Ekonomik ve toplumsal yaşamın her yönünü kapsayan; basını, sinemayı, radyoyu, okulları ve üniversiteleri denetimleri altına alarak insanların kafalarına hükmeden; iç ve dış politikayı belirleyen; büyük bir silahlanmaya yol açan; etki alanlarını diğer ülkelere doğru genişletmeye çalışan ve bütün bir dünyaya egemen olan dev ticari tekeller kurulmuştur.

Bu olgu, pragmatist "başarı" felsefesine yeni bir anlam yükler.

Doğrunun işe yarayan şey olduğunu söylemekle pragmatizm, düşüncelerin eylemlere yol açmadıkça değersiz olduklarını; düşüncelerimizi kendi çabalarımızla, bir eylem sürecini başarıya götürerek ve ortaya çıkan ürünleri ve kazançları toplayarak doğru kılacağımızı söyler. Bu öğreti her zaman kapitalizmi ve kapitalist girişimciliği yüceltir. Yıllar önce onun yücelttiği kapitalizmin hiç olmazsa, toplumsal üretim güçlerini geliştiren ilerici bir kapitalizm olduğu söyleniyordu. Şimdi o, Amerikan kapitalizminin öncü birliklerinin, kapitalist gelişmeden ileri gelen "meyveleri ve kazançları" toplayan ve kendi tekelleri altına alan güçlerin, büyük işadamlarının, milyarlık tröstlerin özlemlerini dile getirir.

Pragmatizmin yazgısı Amerikan emperyalizminin felsefesi haline gelmekti. Ve William James'in ölümünün ardından bu yazgıya uygun olarak John Dewey tarafından "geliştirilmiş", genişletilmiş ve allanıp pullanmıştır.

Dewey'in teori ve pratik, bilgi ve gerçek hakkındaki, her şeyin, verdiği ürünler ve sağladığı kazançlarla ölçülen başarıya bağlı kılındığı genellemelerinin ardında, büyük sermayenin "geleceğin yaratılması" ve "içinde yaşadığımız dünyanın yeniden kurulması" olarak idealize edilen yayılmacı politikasının insafsızca haklı gösterilmesi yatar.

Bir felsefi açıklama olarak itibari değeri ele alındığında pragmatist "doğru, işe yarayan şeydir" ilkesi, doğruluk üzerine yanılgılarla dolu bir teoridir - felsefi olarak konuşacak olursak, işe yaramaz bir teoridir. Ne var ki, bu teori büyük iş dünyasının bütün uşaklarının ve çanak yalayıcılarının doğruluğa bakışlarını kusursuz bir biçimde dile getiren bir teori halini alır. O, satış uzmanlarının, patronlar topluluğunun, emperyalist politikacıların "felsefe"sidir. Bunların hepsi kesin sonuçlar elde etmek isteyen düşünce tüccarlarıdır ve düşüncelerin onları ilgilendiren tek yanı, bu sonuçları elde etmelerine yardımcı olma özellikleridir.

Pragmatist "natüralizm"e gelince, onunla ilgili değinmemiz gereken nokta, bir taraftan Dewey'in dediği gibi "doğa üstünü yadsırken" aynı zamanda burjuva ampirizmin diğer bütün türleri gibi, feodal beylere olduğu kadar işadamlarına da gerekli olan mevcut dinle çatışmaya girmekten özenle kaçınmasıdır. William James'in uzun zaman önce savunduğu gibi, din de eğer işe yarıyorsa doğrudur; ve gerçekten de fazlasıyla işe yaramaktadır. Pragmatist teori Chicago'dan profesör Morris'in onu getirdiği son noktada bize, halkın toplumsal olarak arzu edilir davranışlarda bulunmasını sağlamak için bilimin yanı sıra dinin de kullanılması ge-

rektiğini söyler. Bu konuya bir sonraki bölümde değinme fırsatım olacak.

Bununla bağlantılı olarak bu "natüralizm"in, Amerika'da son yıllarda baskın olan psikoloji ve sosyoloji akımlarıyla birleşmesini sağlayan köklü bir özelliği vardır. Bireye ve onun kişiliğine insancıl bir gözle bakıp saygı gösterdiği halde, (ister halinden memnun bir fabrika işçisi, ister sadık ve becerikli bir bilim adamı, isterse iyi bir asker olsun) bireyi ve onun kişiliğini, kapitalist hedeflerle uyumlu hale getirilmesi, kapitalist hedeflerin gerektirdiği gibi koşullanması için "nesnel olarak" incelenmesi gereken edinilmiş tepki kalıplarından oluşan bir sistem olarak görür. Halka yaklaşımı böyledir. Pragmatist felsefenin aldatıcı ve demagojik niteliğine daha önce işaret etmiştim. Dewey'in felsefesinde bu demagoji en uç noktaya götürülür.

Dewey'in olağanüstü laf kalabalığının, söylemek zorunda kaldığı her şeyi belirsiz, iki anlamlı ve şatafatlı deyimlerden oluşan bir perdenin ardına gizlemesinin - emperyalizmin bir filozofu olarak uzun kariyeri boyunca yazdığı her yeni kitapta daha belirgin hale gelen böylesi bir üslubu benimsemesinin gerçek anlamı budur. Dewey'in felsefesi öznel idealizmdir, ama o bunu, "doğacı" bir felsefe olarak sunmayı başarır. Dewey'in felsefesinin gerçek olarak kabul ettiği hiçbir şey yoktur, ama o bunu bir gerçek teorisi olarak sunmayı başarır.

Emperyalizm her zaman toplumsal demagojinin yardımına başvurmuştur. Amerikan emperyalistlerinin bu hususta günümüzde kanatları altına aldıkları küçük partnerlerinden - İngiltere'den, Alman faşistlerinden ve Japon militaristlerinden öğrenecekleri bir şey yoktur. Amerikan emperyalizminin kendi demagoji markası vardır; pragmatist felsefe bunun ifadesidir. O dev ticari tekellere "serbest teşebbüs", onların sınırsız egemenliğine ise "demokrasi" adını verir. Köhnemiş ulusçuluk ve ulusal egemenlik anlayışlarına karşı çıkma maskesi altında diğer halklar üzerindeki egemenliğini genişletmeye ve serbest teşebbüsü savunma adına insan haklarını ayaklar altına almaya çalışır.

Son olarak, nesnel dünyanın varlığı konusundaki pragmatist öğretilerin ve pragmatist felsefeye hakim olan iyimser havanın ne anlama geldikleri de kavranmalıdır.

Pragmatist "eylem idealizmi", düşüncelerin "neyin ne olduğuyla değil, gerçekleştirilmesi gereken eylemlerle ilgili açıklamalar" olduklarını söyler. "Kendisini, geçmiş hakkındaki önermelere bağlamak yerine, geleceğin yaratılmasına adamıştır." Bu yaklaşımın "tarih zırvalıktır" diyen Henry Ford tarafından çok daha kaba bir biçimde dile getirilen yaklaşımdan farkı yoktur. Henry Ford, Ford motorlarının "yenilmezliği" konusunda iyimserdi ve bu işletmenin yazgısının geçmişteki çeşitli işletmelerin yazgısını paylaşmayacağını düşünüyordu. Ne var ki Henry Ford yanıldı, pragmatistler de öyle.

Nesnel olguların ve tarihin yasalarının önüne geçilemez. Kapitalist "ilerleme" kaçınılmaz olarak krizlere, yoksulluğa, savaşlara ve kapitalist işletmelerin

kendi yarattıkları üretim araçlarının yıkımına yol açar. Ticari teşebbüs sistemi kendi gerileme ve çöküşünün koşullarını yaratır - halihazırda koşulları yaratmış durumdadır.

Nesnel gerçeklik böyle olmakla birlikte ticari teşebbüsün felsefesi olan pragmatizm, nesnel gerçek diye bir şey olmadığını, nesnel dünyanın pratik insanın girişimleriyle belirlenmeyi bekleyen belirsiz bir şey olduğunu ve geçmişe kafa yormaksızın geleceği yaratmak için harekete geçebileceğimizi öğretir.

Bu saf ve yanıltıcı bir iyimserliktir. Fakat bununla birlikte Amerika'nın dev iş çevrelerinin yayılmacı çabalarının kusursuz bir ifadesidir. "Bir gelecek yaratmak" ve bu geleceğin kalıbını yol üstünde rastlanılacak inatçı nesnel gerçeklerin üstüne basıp geçmek konusunda kör bir kararlılığı dile getirir. Ayrıca "bir eylem idealizmi" olan Amerikan emperyalizminin yöntemlerini benimsemeleri ve bu "eylem idealizmi"nin "yenilmez" olduğuna inanmaları için insanların kafalarını hazırlar.

O halde pragmatizm, özellikle Dewey'in ona kazandırdığı biçim içinde, Amerikan emperyalizminin felsefesidir. Amerika'nın büyük iş çevrelerinin bakış açılarını ve özlemlerini felsefi bir biçim içinde dile getirir. Bu, onun temeli, bütün öğretilerinin gerçek içeriğidir. Girişimci görünümünü ve pratikte azami kazanç peşinde koşmaya uygun olmayan "düşünceler için kaybolmuş" idealizm türlerine karşı çıkışını bu kaynaktan alır. Ne var ki, onun kendisinin de idealizmin bir türü olduğunu ve öncülük ettiği gerçek saldırının, idealizme değil materyalizme, özellikle de Marksist materyalizme karşı olduğunu görmemek olanaksızdır. Onların "düşünceler içinde kaybolmuş" idealizm türlerine karşı çıkmalarının anlamı budur.

Tekelci kapitalizmin en gerici ve en saldırgan kesiminin -Amerikan emperyalistlerinin- militan sınıf bakış açısını dile getiren pragmatizm, aynı zamanda Amerikan halkını da aldatmaya dönük bir demagoji sistemidir. Onların dünya görüşünü emperyalizmin dünya görüşüne göre biçimlendirmeye; serbest teşebbüs, demokrasi, bir gelecek yaratılması, dünyanın yeniden kurulması üzerine yanlış sloganlarla onları aldatarak antiemperyalist ve ilerici olan ne varsa Amerikan halkını ona karşı kışkırtmaya çalışır.

Pragmatizm ve Marksizm

Bu bağlamda, pragmatizmin felsefesini, zaman zaman yakın benzerlikler taşıdıkları düşünülen Marksizmin felsefesiyle karşılaştırmak öğretici olacaktır.

Dewey, "düşünceler küçük olsun büyük olsun, şu ya da bu biçimde içinde yaşadığımız dünyayı yeniden düzenleyen ve yeniden kuran eylemlere dönüşmedikçe değerleri yoktur" diyordu. Marx ise "filozoflar dünyayı yalnızca yorumlamakla yetindiler, aslolan onu değiştirmektir" demişti. Dolayısıyla her ikisi de "dünyayı değiştirmek"ten söz ediyorlardı. Her ikisi de doğru düşüncelerin "dün-

yayı değiştirme" eylemi içinde üretildiklerini, pratik amaçlara hizmet ettiklerini ve pratikte sınandıklarını öğretiyorlardı. Her ikisi de doğru düşüncelere ulaşma olasılığı ve insanoğlunun "geleceği yaratma" gücü konusunda iyimserdi.

O halde çok yakın bir benzerlik yok mu aralarında? Hayır, doğrusu bu benzerlik yüzeyseldir: İki felsefe arasında uzlaşmaz bir karşıtlık vardır.

Marksizm, insan toplumunun temelden yeniden kurulmasını, insanın insan tarafından sömürülmesine son verilmesini ve emekçilerin çıkarları doğrultusunda sosyalist planlamaya geçilmesini ister. Marksizm, bu yeniden kuruluşun, insanlığın doğa üzerindeki egemenliğini geliştirmek için bütün olanakları seferber edecek ve komünist toplumun yolunu açarak "herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinimi kadar" ilkesini somutlaştıracaktır.

Marksizme göre, bu yeniden kuruluşa, "neyin ne olduğu" üzerine bilimsel bir anlayış -bilimsel bir dünya, insan ve tarih anlayışı- yol göstermek zorundadır. "Dünyayı değiştirme" eyleminin stratejisi bu bilimsel materyalist anlayışa dayanır.

Ancak tüm bunlar Dewey ve pragmatistler tarafından tamamen lanetlenmişlerdir. Marksizm, onların savunduğu her görüşle doğrudan çatışma halindedir. Pragmatistlerin "derin düşünceler içinde kaybolmuş" çeşitli felsefelere yönelik eleştirileri sert olmasına karşın, mahkum etme niteliğinden yoksundur; pragmatizm, suçlamalarını Marksist materyalizme ve daha çok onun örgütlü eylemine saklamıştır.

Marksizm, işçi sınıfının kapitalist sömürüye son verme ve sınıfsız toplumu kurma mücadelesini dile getiren bir felsefedir. O, tarihsel misyonunu yerine getirme eyleminde kendisine yol göstermesi için "neyin ne olduğu" konusunda nesnel bir yaklaşıma gereksinim duyan günümüz dünyasındaki ilerici sınıfın felsefesidir.

Diğer taraftan pragmatizm ise, kapitalizmin felsefesidir. Amerikan kapitalizminin hızla yayılmaya başladığı bir dönemde ortaya çıkmış, o döneme özgü yırtıcı iyimserliği dile getirmiş, daha sonra emperyalizmin felsefesi haline gelerek artık hiçbir ilerici rolü kalmamış bir sınıfın bakış açısını yansıtır olmuştur. Bu nedenle geleceği yoktur ve dalaverelere yaslanmak zorundadır. Artık dev ticari teşebbüslerin, büyük kazançlar elde etme ve başka her şeyi buna tabi kılma çabasından, nesnel gerçeklere aldırmayarak ve tarihi dikkate almayarak kapitalizmin varlığını gözü kapalı sürdürme kararlığından başka bir şeyi dile getirmez.

Sonuç olarak:

Pragmatizm, pratik bir idealizm olduğu, teori ve pratiği birleştirdiği, insanlığın ilerlemesi ve refaha ulaşması için gösterilen çabayı dile getirdiği iddiasındadır. Oysa gerçekte etkinlik alanlarını genişletmeye ve azami kârlara ulaşmaya çalışan büyük iş çevrelerinin dünya görüşünü dile getirir. Bu nedenle insanlığın

ilerlemesine ve refaha ulaşmasına tamamen düşman bir felsefedir.

Pragmatizm, bilimin gelişimini ve özgür bilimsel araştırmayı sonuna kadar destekleyen bir felsefe olduğu iddiasındadır. Gerçekte ise bilimin tekelci kapitalizmin ekonomik ve politik çıkarlarına boyun eğmesini, dolayısıyla bilimin engellenmesini ifade eder ve savunur. Bu nedenle bilimin her yönüyle gelişmesine, verimli hale gelmesine ve bilimsel bir dünya anlayışına tamamen düşman bir felsefedir.

Pragmatizm, "geleceğin yaratılması işine adanma"yı öğreten bir felsefe olduğu iddiasındadır. Oysa bütün eğilimi geleceği dizginlemek ve geçmişi devam ettirmek olan bir felsefedir. Bu nedenle, günümüzün en gerici felsefelerinden biri haline gelmiştir.

Kaynak: *In Defence of Philosophy Against Positivism and Pragmatism* (Olguculuğa ve Pragmatizme Karşı Felsefeyi Savunmak, 7. Bölüm), Lawrence & Wishart, Londra, 1950, sf. 157 - 235.

KAYNAKLAR

1 James, Pragmatizm, sf. 46.
2 Age, sf. 45.
3 Age, sf. 53.
4 Age, sf. 230.
5 Age, sf. 201.
6 Age, sf. 15, 33, 299, 301.
7 Anatole France, Meleklerin İsyanı, 30. Bölüm.
8 Lenin, Seçme Eserler, cilt XI, sf. 202.
9 James, Radikal Ampirizm İçinde Makaleler, sf. 4.
10 Age, sf. 193.
11 James, Pragmatizm, sf. X.
12 Dewey, Deneysel Mantık İçinde Denemeler, sf. 23.
13 Age, sf. 30-31.
14 Dewey, *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*, sf. 14.
15 Dewey, *Mantık*, sf. 25.
16 Dewey, *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*, sf. 21-22.
17 *Age*, sf. 175.
18 *Mantık*, sf. 428.
19 Bkz. *Kesinlik Arayışı*, Bölüm 7.
20 *Mantık*, sf. 4.
21 *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*, sf. 93.
22 *Age*, sf. 419.
23 *Mantık*, sf. 309.
24 *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*, sf. 93.
25 *Age.*, sf. 221.
26 *Age.*, sf. 227.
27 *Age.*, sf. 10-11.
28 *Age*, sf. 23.
29 *Age.*, sf. 73.
30 Age, Bölüm 8.
31 *Mantık*, sf. 25.
32 *Age.*, sf. 45.
33 Engels, *Doğanın Diyalektiği*, sf. 279.
34 Marx-Engels, *Alman İdeolojisi*, sf. 279.
35 Engels, *Doğanın Diyalektiği*, sf. 282-283.
36 Marx, *Kapital*, c. 1, 3. Bölüm, 7. Kısım, Parça 1.
37 Marx, *Kapital*, İkinci baskıya önsöz.
38 *Age.*, agy.
39 Dewey, *Kesinlik Arayışı*, sf. 124.
40 Bkz. *Mantık*, 8. Bölüm.
41 *Mantık*, sf. 8-9.
42 *Age.*, sf. 104.
43 *Kesinlik Arayışı*, sf. 188.
44 *Age*, sf. 188.
45 *Mantık*, sf. 9.
46 *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*, sf. 24.
47 *Age.*, bölüm 8.
48 *Mantık*, sf. 287.
49 Lenin, *Seçme Eserler*, cilt XI, sf. 199.
50 *Age.*, sf. 198-199.
51 Kesinlik Arayışı, sf. 160-161.
52 Bkz. Bertrand Russel, *Batı Felsefesi Tarihi*, 29 ve 30. Bölümler.
53 *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*, 11. Bölüm.
54 *Age.*, sf. 302.
55 *Mantık*, sf. 159.
56 *Age.*, sf. 105.
57 Age, sf. 220.
58 Deneysel Mantık İçinde Denemeler, sf. 35.
59 *Age.*, sf. 38.
60 *İnsanın Sorunları*, sf. 198.
61 Berkeley, *İnsan Bilgisinin Temelleri*, sf. 6.
62 Marx-Engels, *Alman İdeolojisi*, sf. 6.
63 Lenin, *Seçme Eserler, Cilt XI, sf. 319.*
64 *Deneysel Mantık İçinde Denemeler*, sf. 413.
65 *Age.*, sf. 436.
66 *Mantık.*, 21. Bölüm.
67 *Kesinlik Arayışı*, sf. 199.
68 *Mantık.*, sf. 459.
69 *Kesinlik Arayışı*, sf. 198-201.
70 *Soviet News*, sayı: 1542, 26 Eylül 1946.
71 *Kesinlik Arayışı*, sf. 194.
72 *Kesinlik Arayışı*, sf. 130.
73 *Age.*, sf. 133.
74 James, *Pragmatizm*, sf. 233.
75 *Age.*, sf. 235.
76 *Felsefe ve Görüngübilimsel Araştırma*, cilt IX, sayı 3, Mart 1949, sf. 358.
77 Russel, *Batı Felsefesinin Tarihi*, sf. 854-856.
78 Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, Giriş.
79 Lenin, *Seçme Eserler*, Cilt I, sf. 381.
80 Age, sf. 380.

Richard Rorty ve Güçlü Avrupa Rüyası

Modern Pragmatizm İdeolojisinin Eleştirisi

Stefan Hetzler*
Almancadan çeviren Mehmet Çallı

Modern pragmatizmin temsilcisi olarak Richard Rorty

Ernst Tugendhat ve Ursula Wolf'un, 1983'te kaleme aldıkları *Mantıksal Semantiğe Giriş*'te, pragmatist gerçek teorisi hakkında şu yargıda bulunuluyordu halen: "Pragmatist teori, işi bitirilmiş olarak değerlendirilebilir."[1] 80'li yılların sonundan bu yana bu değerlendirmeyi geçersiz kılan ve pragmatizmin -bazı filozoflar buna neo-pragmatizm de diyorlar- yeniden yükselişe geçmesinin bir dizi nedeni var. Bu nedenlerden başlıcası, sosyalist bloktaki çöküşte, daha doğrusu bu çöküşün Batı'daki kavranışında aranmalıdır: Bu kavrayış, çöküşü, sosyalist ülkelerin kendi çelişkileriyle değil, iki farklı dünya görüşünün birbiriyle çatışması ve bu çatışmada bir görüşün diğeri karşısında galip gelmesiyle açıklar. Francis Fukuyama'nın, 1992'de yayımlanan *Tarihin Sonu*[2] adlı kitabı, bu kavrayışın ve onun felsefede yol açtığı sonuçların bir ifadesidir.

Sovyetler Birliği'ndeki sosyalizmin unsurlarının yerine meta toplumunun un-

* 1975 doğumlu olan yazar, makalesinde ele aldığı bu konuyu, Münih Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde hazırlamakta olduğu doktora tezinde de işlemektedir. Yazar ayrıca, 1994 yılından bu yana üniversitenin Öğrenci Temsilciliği'nde (AstA) aktif olarak çalışmaktadır.

surlarını geçiren politik gelişim, Batı'da on yıllar boyunca kapitalizme yönelim olarak değerlendirilmedi. Oysa bu tersyüz edişin yansıması, Sosyalist blok yönetimlerinin düşünce tarzında pragmatist düşünce nüveleri daha 60'lı yıllarda belirmeye başlamıştı. Buna örnek olarak, iki toplumsal sistemin *barış içinde bir arada yaşamasına** getirilen Kruşçevci yorum gösterilebilir. Kapitalist üretimin bazı etmenlerinin yeniden uygulamaya konulmasının sonucu olarak, elbette siyasal ve düşünsel üstyapıda da, sosyalizmin inşası iddiasıyla örtüşmeyen değişimler ortaya çıkmıştır. Sosyalist ülkelerin çökmesine yol açan, başta Fukuyama olmak üzere, Batı dünyasında ileri sürüldüğü gibi, *demokratik düşüncelerin totaliter düşüncelere karşı* zafer kazanması değil, bu ülkelerdeki çelişkili gelişme olmuştur. Böylece, düşünce sistemleri karşıtlıkları ortadan kalktığından toplumdaki çelişkiler de olmayacağı için, toplumsal gelişimin sonuna gelindiğini ilan etmek üzere, Hegel'in *evrensel tin* daha doğrusu ona benzer bir düşünce biçimine başvuruldu. Fukuyama böylece, pragmatizme zaferin yolunu yeniden açan kişi olmuştur. Çünkü *Tarihin Sonu*'nda yer alan gerekçelendirme mantığı pragmatisttir: Önce farklı doğrular arasında bir çatışma tespit edilir. Sonra bunlardan birinin üstünlüğü sağlaması sonucunda doğruluğunun kanıtlandığı ileri sürülür. Peşinden sübjektif idealist bir tarzda, gerçeklik, üstün gelen doğruluğa uyarlanır ve eklektik bir şekilde Hegel'in ontolojisine geri dönülür. Siyasal süreç böylece önce, *tersyüz edilmiş ilişkilerin kendine göre doğru yansımasının* doğruluğunun kanıtı olarak görülür. Bu yolla siyasal sürecin yarattığı koşullara tabi olmanın ve bu koşulları olumlamanın yolu açılır.

O günden bu yana Richard Rorty, pragmatizmin önde gelen bir temsilcisi olarak gerçek anlamda "revaçta". Şimdi onun önemli tezlerinden bazılarını ele alalım. Rorty'nin birçok makalesinde merkezi bir rol oynayan, defalarca kullanılan kavram *rastlantısallıktır.* Objektif zorunlulukların ve yasaların var olmadığı iddiası, pragmatist düşünmeyi gündeme sokmak için başvurulan zorunlu bir hareket noktası olmuştur. Rorty de bunu, rastlantısallık kavramını gündeme sokarak yapıyor. Ne var ki, objektif zorunlulukların ve yasaların varlığını doğrudan inkar etme yerine, "var olsalar bile bunları görüp algılayamazdık" deme yolunu seçiyor. Rastlantısallık, Rorty açısından, yaşamımızı ilgilendiren her şeyin diğer alanlara, düzlemlere ve ilişkilere bağlı olduğu ve bunlar tarafından koşullandığı anlamına geliyor. Ancak bu bağlantı ve koşullar rastlantısaldır. Rorty bunları, *tarihsel rastlantısallıklar* olarak nitelendiriyor.

Rastlantı, birbirleriyle nedensel bir bağlantısı olmayan, ancak her biri kendisi için zorunlu olarak ortaya çıkmış olan iki ayrı durumun bir araya gelmesini

*Karşılaştırınız: Kurt Gossweiler, Die Taubenfusschronik, Münih, 2002. Sosyalist devletlerin dış politikasına temel yapılan barış için bir arada yaşama ile, Rorty'nin, başka ülkelerin sahip olduğu doğruları kabullenip, onları kendi gerçeklerimizin doğruluğuna ikna etmemiz gerektiği yönündeki talebi arasında büyük bir benzerlik vardır.

tanımlayan bir kavramdır. Her durumun kendisi açısından zorunlu olduğu çıkarsamasında bulunmak mümkündür; ancak bu, aralarındaki bağlantının zorunluluğu açısından söylenemez. Gerçi her ikisi arasında -ampirik olarak saptanabilir- bir bağ vardır; ancak bu bağın yasalı bir açıklaması söz konusu değildir. "*Aynı anda şu veya bu olay yaşandı*" gibi günlük yaşamda kullanılan ifadelerle bunu daha iyi açabiliriz: Bu durumda söz konusu olan bağ zamansaldır, yani ikisinin eşzamanlı olarak yaşanmış olmasıdır. Ne var ki bu zamansal bağ dışında aralarında zorunlu bir bağlantı görülmez. İnsan bilgisi genişlediği, bilim ilerlediği ölçüde rastlantıların yine de yasalı olarak açıklanabilirlikleri giderek daha çok ortaya çıkar. Örneğin Ortaçağda lağım farelerinin sayısının artmasıyla vebanın ortaya çıkması arasındaki bağlantı gibi. Eskiden böylesi bağlantılar rastlantı olarak görülüp buna uygun açıklamalar getirilmişken, bugün nedensellikler saptanabilmektedir. Buna rağmen yine de, aynı ulustan beş insanın, bir başka ülkenin bir şehrinde herhangi bir kavşakta karşılaşması gibi rastlantılar bundan sonra da var olacaktır. Bu durumda bu beş insanın her birinin neden bu kavşakta bulunduğu sorusuna bir açıklama getirilebilir. Ancak neden hepsinin birden orada bulunduğu sorusu açıklanamaz. Rorty'nin anladığı şekliyle rastlantısallıklar, insanı koşullayan rastlantısallıklardır. Böylece, yasalılıkları veya zorunlulukları tümden yadsımıyor. Zaten bunlar olmaksızın tesadüf kavramını gündeme sokması mümkün değildir. Ne var ki insanın tabi olduğu yasaları yadsıyor; çünkü, "bütün yargılarımız, bir başkasını değil de, kullandığımız kelime haznesine sahip olmamızı; başka kanaatler değil de, taşıdığımız kanaatların *common sense*'ye (aklı selim -orijinal metinde Latincesi kullanılmıştır. Çev.) uygun görünmesini; şu arzuların değil de bu arzuların normal görünmesini sağlayan tarihsel rastlantısallıklar tarafından koşullanmıştır."[3]

Burada dikkat edilmesi gereken, Rorty'nin, yargılarımızın *tümünün* tarihsel rastlantısallıklar, yani toplumsal pratik tarafından koşullandığı görüşünde olmasıdır. Ancak yargıların bütün tarihsel koşulları rastlantısal olarak tanımlanırsa eğer, o zaman tarihin tamamında bir yasalılık bulmak da mümkün olmaz. Rorty'nin burada vardığı sonuç, Fiske'nin tarih konusunda vardığı sonucun aynısıdır. Ancak çıkardıkları politik sonuçlar arasındaki benzerlik rastlantısal değil; tersine pragmatisttir: Fiske sosyal Darwinci ırk öğretisi sonucunu çıkarırken, Rorty *etno-merkezcilik** sonucunu çıkarıyor.

Pragmatist; somutlaşmış ilişkiler gerçekliğini inceler; bu gerçekliğin meta karakterini ve bireyin ona tabiliğini inceler; piyasayı meta ilişkilerinin anarşik bir durumu olarak görür ve tüm bunlardan şu sonucu çıkarır: Bizi, "rastlantısal ilişkilerden örülmüş bir ağ, hem geçmişe doğru geriye, hem de geleceğe doğru ile-

*Rorty, *etno-merkezcilik* derken, insanın toplumsal yargılarının sadece ve sadece, onu belirleyen kültür üzerinde yükseldiğini ve sadece bu arkaplan gözetilerek anlaşılabileceğini kastediyor.

riye uzanan bir doku"[4] çevrelemektedir. Burada öncelikle söz konusu olan, insanın tüm ilişkilerinin meta ilişkisi olarak görülmeyip olumlanması ve bu meta ilişkisine tabiliği görülmesi suretiyle, *tersyüz edilmiş ilişkilerin doğru yansıtılmasıdır.* Bilinç bağımsızlaşmıştır; yani bilinç, insani ilişkinin meta karakterinden, piyasa anarşizminin rastlantı teorisiyle olumlanması gerektiği sonucunu çıkararak, böylece kendi başına meselelere bakış açısının koşullarını yaratır. Gördüğümüz gibi bu rastlantı anlayışının iki önemli ayağı bulunuyor: Bir yanda tarihsel ve toplumsal yasaların yadsınması ve diğer yanda bir kaderci-determinizmi* Toplumsal siyaset tartışmalarında bu tanımın yerine kullanılan bir kavram daha vardır: *Olgusal zorunluluk.* Olgusal zorunluluklarla gerekçelendirme, rastlantısallıkla aynı anlayışa dayanır. Siyasi durumlar, verili, ardında tarihsel bir zorunluluk ayırt edilemeden rastlantısal olarak meydana gelmiş gibi gösterilir. Şimdi böylesi bir durumla karşı karşıyayız ve neden ve nasıl oluştukları üzerinde kafa yormadan bu olgusal zorunluluklara tabi olmamız gerekir. Bu, tam da Rorty'nin *rastlantısallık* olarak tasarladığına tıpa tıp uyan bir gerekçelendirme tarzıdır. Rorty'nin koşulluluk gerekçelendirmesine Marx ile yanıt vermek mümkün: "Demek ki; söz konusu olgu şudur: Belirli bir biçimde üretici faaliyette bulunan belirli bireyler, bu belirli toplumsal ve siyasal ilişkilerin içine girerler. Her ayrı durumda, ampirik gözlemin toplumsal ve siyasal yapı ile üretim arasındaki bağı, ampirik olarak ve herhangi bir spekülasyon ve aldatmaca olmaksızın ortaya koyması gerekir. Toplumsal yapı ve devlet, daima belirli bireylerin yaşam süreçlerinin sonucu olarak meydana gelmektedir; ne var ki bunlar, bireylerin kendi veya başkalarının kafalarında canlandığı haliyle değil, gerçekte oldukları gibi, yani etkinlik sürdürdükleri, maddi üretim yaptıkları, dolayısıyla belirli maddi ve kendi iradelerinden bağımsız sınırlılıklar, verili temeller ve koşullar altında faaliyet gösterdikleri haliyle bireylerin yaşam süreçleridir."[5]

Rorty'nin söylediği doğru: İnsan, ilişkiler içine girer. İnsanın koşullara tabi olduğu da doğrudur. Ancak Rorty'nin ideolojik hale geldiği nokta; belirli bireylerin yaşam süreçlerini kendi kafasında canlandırdığı şekilde görüp incelediği, ve bunları tam da gerçekte olduğu gibi, maddi üretim yaptıkları haliyle görüp incelemenin mümkün olmadığı konusunda James ile örtüştüğü noktadır. Bu da bizi, pragmatist gerçek kavramına götürür.

Eğer pragmatizm teorisine bilimsel tarzda yaklaşmak isteniyorsa, *gerçek* kavramı incelenmesi gereken merkezi genel doğrulardan birisidir. Çünkü pragmatizm, Charles Peirce'in pragmatist maksiminin [uydeyişinin]** bilgi kuramsal

* Kaderci determinizm, determinizmden şu yönüyle ayrılmaktadır: Determinizmin hareket noktası, öznenin terk edemeyeceği bir yasalar bütünlüğüdür. Kaderci determinizme göreyse, öznenin kendi kaderine etkide bulunamamasının nedeni bu yasalar bütünlüğü değil, tersine kader ve rastlantıdır.

** Maksim (uydeyiş) - Yüksek ilke niteliğindeki sözler... En yüksek kural anlamına gelen Latince maxima regula deyiminden kısaltılmıştır.

bir hipotez olduğu düşünülürse, zafer yürüyüşüne bilgi teorisinden hareket ederek başladı. Pragmatist maksim ve her şeyden önce onun gerçeklik kavramına uygulanışı, daha sonraki pragmatistleri önemli oranda meşgul eden noktaydı. Richard Rorty, koca bir kitabı gerçek konusuna ayırdı: *Gerçek ve İlerleme*. Rorty'nin gerçek konusundaki temel tezi şöyledir: "Tam da gerçek kavramının mutlaklığı, gerçek olanı tanımlanamaz ve gerçeğin özüne dair bir teoriyi imkansız olarak görmek için önemli bir nedendir. Yalnızca göreli olana dair bir şey söylemek mümkündür. (Ortodoks tektanrıcıların tanrıları hakkında hala söylenebilecek bir şey olmaması durumunun nedeni de budur örneğin.)"[6]

Rorty böylece ilk bakışta gerçek kavramına, pragmatistlerin 20. yüzyılın başında sergilediği yaklaşımdan tümüyle farklı anlayışla yaklaşıyor. Pierce açısından, ileri sürdüğü maksime uygun olarak gerçek, ortaya çıkardığı pratik sonuçlarıyla, diğer bir deyişle bir kanaatın oluşturulmasıyla özdeştir. William James ise gerçek için şunları söylüyor: "Kısacası o, düşünme yolunda bizi ilerleten şeyden başkası değildir; tıpkı *doğru* olanın, davranışlarımızda bizi ilerleten şey olması gibi."[7] Gerçek ilişkin bu tanımlamalar görelilikçi, amaca yönelik tanımlamalardır ve ilk bakışta Rorty'nin gerçek kavramı ile uzaktan yakından ilgileri yoktur. Bu üç filozofun maksatlarının ne olduğu konusunda kafa yorulduğunda, mesele biraz daha açıklığa kavuşuyor. Buradaki başlıca amaç, gerçek kavramının gerçeklikle örtüştüğünü kabul eden tekabül [Korrespondenz] teorisini ortadan kaldırmaktır. Bu anlamda her üç filozofun hakikat kavramını ele alış tarzları birbirine benzerdir: İlk ikisi bu kavramı farklı bir şekilde yeniden tanımlarken, Rorty gerçeğin tanımlanamaz olduğunu, bu yüzden de bilimsel felsefi kullanımının olanaksız olduğunu tespit ediyor. Bu yüzden, "görünüş ile varlık arasındaki ayrımdan, yararlı ve daha az yararlı konuşma biçimleri arasında bir ayrım yapma hayrına vazgeçilmesi" çağrısında bulunuyor.[8] Böylece, yaklaşımını Peirce ve James'le aynı noktada odaklaştırıyor. Ne var ki, gerçek kavramını kökten değiştirerek yeniden tanımladığı ve James'in yaptığı gibi haklı gösterme ile gerçeği birbiriyle karıştırmak; veya geleneksel gerçek kavramından henüz vazgeçememe açmazına düşüp dolayısıyla, Pierce'te söz konusu olduğu gibi, tezleri bakımından kendi kendisiyle çeliştiği suçlamasına da katlanmak durumunda kalmıyor. Böylece bu yaklaşım, gerçekten bilincimizden bağımsız bir gerçeklik olup olmadığı sorusunun yanıtsız kalmasına aynı biçimde hizmet ediyor. Pragmatizm, teorisinin bu özünü, yani objektif gerçekliğin yadsınmasını açıktan itiraf etmemesiyle, tersine daima bu noktanın üstünü örtmesiyle varlığını sürdürmektedir. Bu ise, gerçek kavramının gerçeklikle örtüşmesi olarak -hangi biçimde olursa olsun- ortadan kalkması ve böylece yaklaşımın gerçeklikten soyutlanması yoluyla gerçekleşir. Zamanla bu yaklaşım mükemmelleştirildi. Bu sorunun üstünü en iyi ve atak bir biçimde örten kuşkusuz, gerçek konusunda kocaman bir kitap yazan ve böylece konuyu ele alıyormuş gibi görünen Rorty'dir. Ancak

Rorty, gerçek kavramını öncelleri gibi yeniden tanımlamayarak, varlığını da şüpheyle karşılamayarak ve gerçeğin mutlak bir şey olduğu yönündeki metafizik itirazlara hak vererek, öncellerinden daha etkili bir şekilde, gerçeklikle bir örtüşme olup olamayacağı tartışmasını olanaksızlaştırıyor. Çünkü mutlaklık elle tutulamaz, tanımlanamaz ve tartışılamaz. Buna rağmen James ve Rorty'nin görüşleri birbirinden farklı değildir: "Pragmatist -dil felsefesi ne yaparsa yapsın-, James'i aşan yeni bir gerçek tanımlamasının ortaya çıkacağına inanmaz."[9]

Rorty'nin gerçek kavramı, rastlantısallık anlayışının mantıklı bir sonucudur: Sadece tabi olunan rastlantısal ilişkilerden ibaret bir dünyanın elle tutulabilir olması mümkün değildir. Çünkü soyutlama, yani dünyayı anlama yetisi, ancak soyutlanabilecek yasalar varsa mümkündür. Walter G. Neumann bu konuda şöyle diyor: "Bugün *gerçek* olan sadece *meta* olandır ya da meta gibi olandır. Gerçeğin kendisi meta olmuştur ya da gerçeğin bir meta karakteri vardır. Bu karakter, gerçek olanın veya gerçeğin, meta veya meta benzeri olduğunu gösterir."[10]

Pragmatist gerçek anlayışını da, insan ilişkilerinin meta karakterinden, bu ilişkilerin yansıması olarak türetmek mümkündür. Kapitalizmdeki yabancılaşmanın mutlaklığı nedeniyle insanın gerçeklikle ilişkisi de cisimleşmiş bir ilişkidir, yani bir meta ilişkisidir. Bunu en dolaysız şekilde olumlayan şey, *varlık ile görünüşün* yerine *yararlı* ya da *daha az yararlı* olanın geçirilmesi önerisidir. Böylece burada bir kez daha, *gerçeğin* neden mevcut olmadığını gerekçelendirmek için "pratik veya yararlı olan neyse onun kullanılması" gerekçesi öne sürülmektedir. Bu noktada şu soru yöneltilebilir: Eğer diyalektik materyalizm ile pragmatizm gerçeğin kriterleri konusunda pratik gerekçeler öne sürüyorsa, bu iki felsefi akım arasında gerçek kavrayışı konusunda hangi *temel* fark vardır? Temel fark, *pratik deneyim** ile *toplumsal pratik* arasındaki farktır. Pratik deneyim rastlantısaldır, pratik ise toplumsal etkinliktir.

Pragmatistlerin [eylemsel] pratiği, [gerçek] pratikle ilgilenmez bile, o yalnızca, James'ten bildiğimiz gibi, tinin duyumların arasından seçip çıkardığı deneyimle ilgilenir.

Ne var ki, "Nesnel hakikatin insan düşüncesine atfedilip atfedilemeyeceği sorunu - bir teori sorunu değil, pratik bir sorundur. İnsan, gerçeği, yani düşüncesinin gerçekliğini ve gücünü, bu dünyaya aitliğini pratikte kanıtlamalıdır. Pratikten yalıtılmış düşüncenin gerçekliği ya da gerçeksizliği konusundaki tartışma, tamamıyla skolastik bir sorundur."[11]

Pragmatistler, bu skolastik sorun üzerine kafa yorarken, gerçek kavramının yeniden tanımlanmış haliyle bırakılması, daha doğrusu Rorty'de olduğu gibi artık üzerinde tartışılması gerekmeyen bir sorun olarak görülmesi gerektiği sonu-

* Bu kavram Dewey'e aittir. Kastedilen, James'in getirdiği deneyim farkına bağlı olarak, sübjektif, anlık deneyimdir.

cuna vardılar. Çünkü; "pragmatiste göre, gerçek konusunda söylenecek tek şey, her birimizin inanılmasını doğru bulduğumuz düşünceleri gerçek olarak algıladığıdır."[12]

Rorty, *Demokrasinin Felsefeye Önceliği* başlıklı programatik makalesinde, pratik değerlendirmelerden hareketle gerçeğin ve ideallerin artık miatlarını doldurduklarına hep yeniden işaret etmesine karşın, liberal bir toplum ideali tablosunu çiziyor. Bu tablonun ideal düzeyde kalmasının nedeni, bu topluma nasıl ulaşılacağı konusunda önerilerde bulunmamasında yatıyor. Bu tablo hakkında Rorty'nin, ona göre pragmatist gerçek kavramı ve rastlantısallık öğretisinin toplum açısından ne anlama geldiğini anlaşılır kılan ilginç bir açıklaması var.

Çünkü ona göre böyle bir toplum giderek, sosyal politikanın, tek tek bireylerin arasında başarıyla yerleşmek dışında hiç bir meşruluk kanıtına ihtiyacı olmadığı düşüncesine alışacaktır. Bu toplum, *ideolojinin sonu* çağrısında bulunan ve toplumsal politikanın incelenmesi için gerekli yegane yöntem olarak refleksif [dönüşlü] dengeyi kabul eden bir toplum olacaktır.[13]

Rorty burada *ideoloji* kavramını, adı geçen makaledekinden başka bir anlamda kullanıyor. Bu ideoloji kavramı, pragmatist olanıdır ve pragmatist *ideolojisizlik ideolojisinin* temelini oluşturur. Pragmatiste göre, toplumdaki geçerli yasalara dayanan ve bunlardan önlemler türeten her teori *ideolojidir.* Bu ideoloji kavramı, tabi olduğumuz tüm toplumsal koşulların rastlantı oldukları ve yasalara bağlı olmadıklarını öngören rastlantısallık postulatına dayanır. Bu postulat, ideoloji eleştirisi açısından ele alındı ve burada şunu belirtmekle yetinelim: Pragmatist için, somut toplumsal ilişkilerden yola çıkılarak yapılan her soyutlama, her yasalar bulma çabası ideolojidir; çünkü bu soyutlamalar rastlantısallık nedeniyle kabul edilemezdir. Bu, soyutlamaların varlığını reddeden Berkeley'e dolaysız olarak bağlanma anlamına gelir. Önemli oranda toplumsal tartışmalarda da kabul gören bu ideoloji kavramıyla, şimdi artık tümüyle pratik ideoloji yürütülmektedir. Olgusal zorunluluklara tümüyle ideolojiden arınmış bir şekilde tepki vermenin ve pragmatik çözüm önerilerinde bulunmanın talep edildiği her siyasi tartışmada bu durum karşımıza çıkar.

Rastlantısallığa tabi olmanın, yani olgusal zorunluluklara boyun eğmenin ve pragmatik çözüm önerilerinde bulunmanın piyasa mantığına boyun eğme anlamına geldiği, bunun da sosyal kazanımların gaspına yol açacağı ortadadır.* Bu arada Rorty'nin, *ideolojinin sonunu* ilan eden toplumunun, yegane temelsiz şey olarak sosyal anlayışı ayakta tutacağına dair nasıl umut besleyebildiği bir sır olarak kalı-

* Hartz Yasaları'ndan 2010 Ajanda'sına kadar, Schröder hükümetinin planladığı sosyal hak gaspları, işte tam da bu "olgusal zorunluluk"la gerekçelendirilmiştir. Çünkü olgusal zorunluluklar, sermayenin çıkarlarıdır. Sermayenin çıkarına olan da, bir meta olarak işgücünün sosyal ödeneklerle "gereksiz yere" pahalılandırılması değil, mümkün olduğunca ucuza elde edilmesidir.

yor. Şimdi de *refleksif [dönüşlü] denge* kavramına geçelim.* Liberalizm yanlısı John Rawls'tan devralınan bu yöntem, açıkça neoliberalizmin burjuva ekonomisinden alınmadır. Neoliberalist ekonomistler nasıl ki, arz ve talep ilkesini kapitalist piyasanın yegane yasası olarak görür, değer yasasını tümüyle göz ardı ederler ve bu yüzden piyasalarının dengeyi neden tutturamadığına bir türlü akıl erdiremezler; aynı arz talep ilkesi toplumsal siyaset alanına da işte böyle uygulanmaktadır.

Refleksif dengeler yönteminin bu örneğinde, toplumsal çerçevede ilkin toplumsal temeli oluşturan ekonominin değer yasası yok sayılıyor. İkinci olarak; egemenlik ilişkilerinin bütün mekanizmaları bir kenara bırakılıyor. Refleksif dengenin topluma uygulanmasının egemenlik ilişkileri üzerinde yarattığı etki, Marx'ın *Gotha Programı'nın Eleştirisi*'nde ortaya koyduğu, burjuva hukukunun eşitsiz koşullarda eşit ölçüde uygulanmasının yarattığı sonuçlarla aynıdır: "Ama bu ilerlemeye karşın, *eşit hak*, daima hala burjuva sınırlar içinde kalmaktadır. Üreticinin hakkı, sunmuş olduğu emekle *orantılıdır*; buradaki eşitlik, emeğin *ortak ölçü birimi* olarak kullanılmasından ibarettir. Ama bir birey fizik ya da moral bakımından bir başkasından üstün olabilir, o zaman aynı zamanda içinde daha fazla emek sarf etmiş olabilir ya da daha uzun süre çalışabilir; ama emeğin bir ölçü olabilmesi için, süresi ve yoğunluğuna göre belirlenmesi gerekir, yoksa ölçü olmaktan çıkar. Bu *eşit* hak, eşit olmayan bir emek için eşit olmayan bir haktır. Hiç bir sınıf farkı tanımaz, çünkü her insan bir diğeri gibi bir emekçidir yalnızca, ama sessiz sedasız, bireysel yeteneklerinin eşitsizliğini tanır ve çalışma kapasitesini doğal bir ayrıcalık olarak kabul eder. *Demek ki, bu, özü itibarıyla, her hak gibi eşitsizliğin bir hakkıdır.*"[14]

Eşitsiz koşullarda eşit ölçülerin kullanılması sonucunda eşitsizlik güçlendirilir. Aynı şekilde refleksif denge yöntemi de karakteri itibarı ile dengesizliktir; eşitsizliğin ve farklılıkların güçlendirilmesidir. Bu anlamda ideolojisizlik ideolojisi, onları soyutlayan koşulların olumlanmasıdır.

Alman Dışişleri Bakanlığı, ideolojisizlik ilkesini hayata geçiren kurumlara bir örnektir. Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'ne karşı izlenen politikayı örnek olarak alalım. Hans-Dietrich Genscher (dönemin Alman dışişleri bakanı - Ç.N.) tarafından yalnızca Hırvatistan ile Slovenya'nın tanınmasının 1991'de iç savaşın patlak vermesine yol açtıktan sonra; bu sorunun çözümü -ki ideolojik olmayan bir yaklaşımı gerektiriyordu- tamamen pragmatik bir şekilde Yugoslavya'yı bombalamak oldu.[15] Bir başka örnek, 2001'de Makedonya'ya karşı izlenen politikaydı: UÇK-militanları, Almanlar tarafından parasal ve askeri bakımdan desteklendi ama UÇK ile Makedonya'nın hükümet birlikleri arasında çatışmalar başladığında, Joseph Fischer (dönemin Alman dışişleri bakanı - Ç.N.), taraflardan şiddete

* Refleksif denge ile kastedilen, aralarında denge kurmak üzere bütün "ilkeleri ve sezgisel görüşleri" (Rorty) bir araya toplamaktır. Diğer bir deyişle refleksif denge, bir toplumda var olan bütün görüşlerin ortalamasıdır.

başvurmamalarını ve pragmatik çözüm önerileri üretmelerini istedi.[16]

Her iki olay da Alman dış politikasındaki ideolojik bilincin örnekleri değildir. Çünkü bu politika, koşullarının kuşkusuz tamamen bilincindedir. Ne var ki, bu ideolojileri kabullenen, yani öne sürülen gerekçeleri aşikar bulan kendi halkına öyleymiş gibi pazarlanmaktadır. Burada, pragmatizmin Federal Almanya Cumhuriyeti'nde ne ölçüde toplumsal kabul gördüğü, pragmatizmin siyasette gerekçelendirmeler için nasıl kullanıldığı, ya da -Rorty konusundan sapmamak için- Rorty felsefesinin Alman dış politikasında nasıl gerçekleştiği ortaya çıkıyor.

Sadece bu örnekler değil, daha önce yapılan açılımlar da, bu anlayışların, açıktan bir eklektik yaklaşım olmaksızın mümkün olamayacağını gösteriyor. Eklektizm suçlaması, bir filozofa yapılabilecek en ağır suçlamadır. Bu suçlamada bulunmadan önce, iddianın doğruluğunu kanıtlayabilmek için iyi araştırmış olmak gerekir. Ya da filozofun kendisine sormak gerekir. Richard Rorty bu konuda şunları söylüyor: "Beni arada sırada orijinalliğimden dolayı övme hatasına düşüldü. Bunun tek nedeni de, Nietzsche ve James, Davidson ve Derrida gibi, birbirlerinden görünüşte farklı şahsiyetleri aynı kategoriye yerleştirmemde yatıyordu. Ancak orijinallik ile eklektik arasında fark vardır. Kişi kolayca can sıkıntısına kapılıyor ve sürekli yenilikler arayışına giriyorsa eklektik olur. Ben de huzursuzlanırım, yeni kahramanlar ararım. Ama aynı zamanda eskilere de şöyle böyle sadık kalırım. İşte bu şekilde sinkretist [uzlaşımcı] haline geldim."[17]

Rorty'nin her yazısında eklektizmin farkına varılır: Farklı akımlardan filozoflar, ayrım gözetilmeksizin birbiri peşi sıra eklenir ve daha sonra devralınmak üzere değişik kavramlara yaklaşımları incelenir. Yazarların ne kategorik, ne sistematik, ne de içeriksel farklılıkları öne çıkarılır; Rorty'nin öncellerinin bir zincirini oluşturuyormuşçasına sıralanırlar. Şu örnekteki gibi cümleler, Rorty'nin eserlerine baştan sona hakimdir: "Düşünceme göre; Willard van Orman Quine, Morton White, Hillary Putnam, Wilfrid Sellars ve özellikle de Donale Davidson gibi, analitik felsefenin Amerikan temsilcileri, James ve Dewey ile başlayan Kant karşıtı holistik felsefenin devamıdır."[18]

Yukarıdaki alıntıda, ikinci bir eklektizm ifadesi yer alır: Gördüğümüz gibi, pragmatizm yönteminin sistematik förmülasyonunu yaparken Kant'a dayanmaktadır. Buna rağmen pragmatizm kendisini, *Kant'a karşı çıkan bir felsefe* olarak gösterir. Bunun ise ancak üç nedeni olabilir: Ya Kant kötü bir filozoftu ve teorisi baştan sona çelişkilerle doluydu; ya da pragmatistler, işlerinden anlamayan kötü filozofturlar. Üçüncü şık ise, teorileri temelden eklektiktir.

Rorty'nin eklektizmi, 80'li yılların başında yayınlanan *Doğanın Aynası* adlı kitabında dile getirdiği niyetine dayanmaktadır: Rorty'nin amacı, "okurun, zihinsel olanın *felsefi* açıdan değerlendirilebileceğine, *bilginin* ise hakkında bir teori yaratılabilecek bir temele sahip olduğuna dair taşıdığı güvenin altını oymaktır. Bu kitapla amaçlanan, okurun felsefeye olan güvenini sarsmaktır."[19] Bu ni-

hai olarak, felsefeyi gereksiz gördüğü ve kendisini ortadan kaldırmak için kullanabileceği bir araç olarak gördüğü anlamına gelir. Rorty, artık onun konusu olmadığını söyleyerek önemli bölümleri felsefeden ayıkladıktan sonra, niteliksel farklılıkları ve kategorileri de felsefenin dışına atmakta zorlanmaz. Kategoriler ve niteliksel farklılıklar bir kez ortadan kaldırıldı mı, fark gözetmeyen bir kontenjandan rahatlıkla felsefi görüşleri seçip çıkarıp kendi görüşünüz haline getirmek mümkün olur. Bu, zihnin deneyimlerini duyumlarının arasından seçtiğini ileri süren James'in yaptığına benzer. Bu felsefi yaklaşımın kökleri, Peirce'nin ilk pragmatist makalesinde bulunur. Burada Peirce, kanaatı pekiştirmenin tüm olasılıklarının avantajlarını ve dezavantajlarını sıralayarak sonunda herkesin en fazla beğendiği yöntemi seçmesi çağrısında bulunur.[20] Ne var ki felsefi kayıtsızlığın gerçeklikte bir karşılığı vardır. Çünkü her şeyin meta olduğu, gerçeğin de meta karakterine sahip olduğu yabancılaşmış insan gerçekliğinde, insanın bütün ilişkilerinde öncelik, niteliksel olarak ayrılabilecek kullanım değerine değil, niceliksel olarak ayrılabilecek değişim değerine aittir. Tıpkı, pazarda bir malın kullanım değerinin değil, değişim değerinin ön planda olması gibi. Kayıtsızlık ve ondan türetilen hoşgörü, tersyüz edilmiş ilişkilerin *doğru ve zorunlu yansımasıdır.* Peirce'nin ortaya koyduğu ve Rorty'nin eklektizmde uyguladığı kayıtsızlık, Rorty'de *hoşgörü* ifadesinde ve demokrasiye (bu, felsefi hoşgörünün siyasi ifadesidir) felsefeden öncelik tanınması talebinde de rastlanır. Dinin caiz olduğu tezi ile, James'in, dinin canlı bir hipotez olduğu, bizi düşüncemizde ilerlettiği, yani gerçek olduğu tezi arasındaki fark da, işte bu hoşgörü kavramında yatar. Temel yaklaşımları açısından ise ikisi de aynı sonuca varır: Din eleştirilemez.

Son olarak, Rorty'nin kendisini politik açıdan nasıl gördüğüne ve onun politik görüşlerinin felsefi teorileriyle nasıl bir ilişki içinde bulunduğuna değinmek istiyorum. Rorty'nin toplum ideali "Kamusal yaşamla özel yaşamı birleştiren bir teorinin oluşturulması talebinden vazgeçtiğimiz ve kendini yaratma ve dayanışma gösterme taleplerinin eşdeğer, fakat asla kıyaslanamaz olduğunu kabullendiğimiz"[21] noktada başlar.

Politik olanla özel olanın bu tarzda birbirinden ayrılmasının toplumsal gerçeklikte karşılığı vardır; bu karşılık, meta üreten toplumda bireyin, o toplumla diyalektik çelişki ilişkisi içinde oluşudur: Birey, bir yandan yalnızca meta satıcısı olarak toplumla ilişkiye girer ve dolayısıyla bireysel çıkarlarını gözetir; öte yandan, bu ilişkilerin koşullarının sürdürülmesi gibi ortak bir çıkarı vardır. Bireysel çıkar, ifadesini Rorty'nin *özel* olarak nitelediği şeyde bulur. Ortak çıkar ise, bu ilişkinin sürmesini sağlayan kurumları işaret eder. Rorty'nin, bu çelişkinin kabullenilmesi, ama bu konuda kafa yormadan, özel ve kamusal olanın birbirinden ayrılması yoluyla çelişkinin varlığını sürdürmesine göz yumulması yönündeki talebi, bu anlamda bu ilişkilerin olumlanması anlamına gelir. Marx, Yahudi Sorunu Üzerine başlıklı makalesinde bu ilişkiyi şöyle açıklıyordu: "Tamamlanmış

politik devlet, insanın maddi yaşamından ziyade, özü itibarı ile soy yaşamıdır. Bu bencil yaşamın bütün önkoşulları, devlet sınırları dışında burjuva toplumunda varlığını sürdürür; ancak burjuva toplumun bir özelliği olarak. (...) Dindar insan ile vatandaş arasındaki fark; tüccar ile vatandaş, gündelikçi ile vatandaş, toprak sahibi ile vatandaş, canlı birey ile vatandaş arasındaki farktır. Dindar insan ile politik insan arasındaki çelişki, burjuva ile kentli arasındaki, burjuva toplum üyesi ile kendi politik aslan postu arasındaki çelişkinin aynısıdır."[22]

Bu çelişki, kapitalist toplumda daima bir çelişki olarak kalacaktır ve herhangi bir ayrılma ile ortadan kaldırılamaz; çünkü böylesi bir ayrılma mümkün değildir. Bu çelişkinin birliği, ortak çıkarın ifadesi olan devletin, bireysel çıkar ile sürekli olarak çatışma halinde bulunmasından kaynaklanır. Bu çelişkinin çözülmesi, çelişkinin ve dolayısıyla meta üreten kapitalist toplumun karakterinin bilince çıkarılması ile mümkün olabilir; ayrılma talebiyle çelişkinin varlığının yadsınması yoluyla değil. Demek ki, Rorty'nin bu teorisi dolaylı bir ideolojidir; çünkü ilişkileri dolaysız olarak değil, dikkatleri temel sorundan başka bir noktaya çevirerek dolaylı yoldan olumlamaktadır. Bu ideolojiden, Rorty'nin *sosyal demokrat* olarak tanımladığı politik tutum çıkmaktadır. Rorty, kendisini solcu olarak gördüğünü göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmaz. Örneğin Mussolini'nin James hakkında söyledikleri karşısında bu gözlemci kuşkuya düşer: "William James'in pragmatizmi, benim siyasi kariyerim açısından son derece yararlı oldu. James bana, bir eylemi teorik temeline göre değil, yol açtığı sonuçlara göre değerlendirmeyi öğretti. James'ten, faşizmin elde ettiği başarıların büyük bir bölümünü borçlu olduğu o eylem inancını, o yakıcı yaşama ve mücadele isteğini öğrendim. Benim için en önemlisi eylemdi."[23]

Politik açıdan kendisini solcu olarak değerlendiren birisinin, bir faşist önderin kendisine kılavuz edindiği James'in felsefesini benimsemesi uyuşur mu? Bu sorunun yanıtı, her şeyden önce Rorty'nin *sol* sözcüğünü tanımlamasından yatar: "Bence solcular ile liberal arasındaki ayrımdan vazgeçmemiz gerekir. Aynı şekilde, dilimiz açısından bir yük oluşturan Marksizmin diğer kalıntılarından da kurtulmamız gerekir."[24] Burada Rorty, Marksizme karşı belirgin bir tavır göstermiştir ve onun felsefi tavrı nedeniyle de şaşırtıcı değildir. Kitabın bir başka yerinde daha açıktan şöyle der: "Hiçbir ülkenin 20. yüzyılda izlediği sol politikayı, Marksizm hakkında bir şeyler söylemeden tartışamazsınız. Çünkü Marksizm, sadece Marksistlerin iktidarı ele geçirdiği ülkeler açısından değil, aksine reformist solcuların iktidara geldiği diğer ülkeler açısından da bir felaket olmuştur."[25] Bu, açık bir antikomünizmdir. Yukarıda, Rorty'nin *sol* kavramını *liberal* kavramına doğru nasıl yaydığını gördük. Açıktan dile getirdiği antikomünist düşüncelerinden sonra şu saptamayı yapabiliriz: Eğer Rorty kendisini solcu olarak tanımlıyorsa, bu, onun genel olarak liberal şeklinde anlaşılan tanımlamaya denk düştüğünü gösterir. Rorty'nin temsil ettiği türden bir liberal politik tutum,

tıpkı Mussolini'nin faşist tutumu gibi pragmatizmle uyuşur.* Bunun nedeni, faşizmde olduğu gibi burjuva demokrasisinde de ekonomik temelin birbirinin aynı olmasıdır. Pragmatizm, meta üreten kapitalist toplumun dolaysız ideolojisi olduğu için, bu ideolojinin politik ifadesi her iki yolu da izleyebilir; burjuva demokrasisinin veya faşizmin.

Şimdi de, Rorty'nin kullandığı bir başka kavramı, hem felsefi, hem de politik düşünceleri açısından önemli olan dayanışma kavramını ele alalım. Dayanışma, sol çevrelerde yaygın kullanılan, ancak mutlak olmayan, tersine sınıf dayanışması anlamına gelen somut bir içeriğe sahip bir kavramdır. Rorty bu kavramı mutlaklaştırarak kullanıyor. Bildiğimiz üzere Rorty kullandığı dili *Marksizmin kalıntılarından* uzak tutmak istediği için, sınıf kavramına yabancıdır. Ne var ki dayanışmayı çıkar çatışmalarıyla, yani sınıflarla bağlantılı olarak değil, tersine mutlak olarak görmek, bir toplum kurmak anlamına gelir. Felsefi düzlemde *etnomerkezcilik*ten söz ederken tam da bunu yapıyor; keza politik düzlemde *ulus*tan söz ederken de öyle: "Bireyler açısından kendine saygı ne ise, bir ülke açısından ulusal gurur da odur. [...] Eğer politik düşüncenin hayal gücüyle dolu ve verimli olması isteniyorsa, bireyin, -tarihinin belli kesitlerinin ve bugünkü politikalarının bireyde yoğun duygular yaratan- ülkesine duygusal bağlar kurması zorunludur. Bu ise, gururun utanç karşısında ağır basmasıyla mümkün olsa gerek."[26]

Burada Rorty'de, hem burjuva demokrasisinde hem de faşizmde iyi bir kulun ayırt edici özellikleri sergileniyor: Burjuva ulusa ve devlete iman, kısacası ulusal gurur. Gururlu bir Amerikalı olarak Rorty, 07.09.2002 tarihinde, *Süddeutsche Zeitung*'da yayınlanan bir denemede, Bush'un terörizme karşı aldığı önlemleri halkıyla tartışmak istememesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirerek şikayette bulunuyor. Buna karşılık Alman dış politikasına övgüler düzerek, kendisi için belirleyici olduğunu söylediği günümüzün en önemli sorusunu ifade ediyor: "Demokratik kurumlar, Bush'un *anavatanın güvenliği* olarak adlandırdığı şeyin, hükümetler tarafından artık güvence altına alınamayacağı dönemleri atlatabilecek şekilde nasıl güçlendirilebilir?"[27] Rorty ne bu soruya, ne de yegane yöntem olarak *refleksif dengenin* uygulandığı bir toplumda refah devletinin nasıl sağlamlaştırılabileceği sorusuna bir yanıt verebiliyor. Başta Rorty'nin en çok sevdiği Federal Almanya olmak üzere Avrupa devletlerinde tıpkı ABD'de olduğu gibi, egemenler aldıkları önlemleri halkla tartışmadıkları için, Rorty'nin Almanya'nın Avrupa politikasında bu denli coşkuyla karşıladığı şey, esas olarak, alınan önlemlerin gerekçeleri olduğu anlaşılıyor. ABD'de söz konusu *axes of*

* Mussolini'nin düşüncelerinin pragmatizmle uyuşması, Peter Vogt tarafından, Weilergist'te, 2002'de yayınlanan „Pragmatizm Faşizm. Modernizmde Yaratıcılık ve Tesadüf" adlı kitabında incelendi. Pragmatizmin Alman faşizmiyle hangi ölçüde örtüştüğünü yakından incelemek ilginç olacaktır. Çünkü Alman faşizmi, çok daha büyük oranlarda Alman romantizminden etkilenmiştir. Ancak Rorty'nin sık sık atıfta bulunduğu Heidegger, Alman faşizminin, taşıdığı felsefenin siyasi ifadesi olduğu görüşündeydi.

evil'e (şer ekseni) karşı hareket etmek olduğunda gerçekten de *god* (tanrı) gerekçelendirmelerine başvurulurken, Almanya'da tüm önlemler *olgusal zorunluluklar* aracılığıyla açıklanıyor. Bu olgusal zorunlulukların gerçekle örtüşmesi gerekmediği açıktır, çünkü gördüğümüz gibi bir pragmatist için gerçeğin doğruluğunun sınandığı tek kriter işe yararlılığıdır. Ve olgusal zorunluluk gerekçelendirmesi, aldığı önlemleri yürürlüğe sokarken kuşkusuz Schröder hükümetinin işine yaramaktadır, dolayısıyla gerçektir. Bu noktada şu saptamayı yapmak gerekiyor: Schröder hükümeti, Federal Almanya Cumhuriyeti'nin tarihinde politikasını artık hiçbir biçimde değerlerle değil, salt olgusal zorunluluklarla gerekçelendiren ilk hükümettir. Hıristiyan-muhafazakar bir gazete olan *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'un belli aralıklarla, Schröder'in "pragmatist yönetme tarzı" veya "açıktan pragmatizmi" sızlanmalarını dile getiriyor olması boşuna değildir. Rorty'nin beslediği sempatinin ekseninde işte bu durum yer almaktadır: Gerici politikaların olgusal zorunluluklarla mı, yoksa eski değerlere atıfta bulunarak mı daha iyi hayata geçirilebileceği yönünde günümüzde süren tartışmalarda Avrupa'da birincisini savunan, ABD'de ise ikinci görüşü savunanlar üstünlüktedir. Bu bakımdan, Rorty'nin "ülkesiyle artık eskisi kadar gurur duymaması", aksine bugün Alman emperyalizminin, güçlendirme projesini izlediği Avrupa ile gurur duyması mantıklıdır. Rorty, felsefesinin gerçekleştirilmesi konusunda umudunu bu güçlü Avrupa'ya bağlamıştır ve Alman emperyalizminin bütün stratejistleriyle, Alman barış hareketiyle ve diğer ırkçı Amerikan karşıtlarıyla birlikte bu güçlü Avrupa'nın hayallerini kurmaktadır.

Böylelikle, pragmatizmin, kapitalizmdeki yabancılaşmış ilişkilerin bir ifadesi ve sübjektif idealizmin bir türü olduğunu; pragmatizmin 1990'dan bu yana toplumsal tartışmalarda kabul ettirilmiş olmasının bir rastlantı olmadığını; pragmatizmin son derece gerici bir felsefe olduğunu; emperyalizmin felsefesi olduğunu saptamış bulunuyoruz. Clara Zetkin, daha 1924'te, burjuva koşullarındaki felsefe konusunda kaleme aldığı *Aydınlar Sorunu* başlıklı makalesinde şöyle diyordu: "Günümüzde burjuva bilimi, artık felsefenin geliştirilmesini sağlayacak durumda değildir. Onun ortaya çıkardığı, soğuk, can sıkıcı (...) bir felsefedir; eklektik felsefenin yamalı bohçasıdır; canlılık ve büyüklükten yoksundur; yüzeysel bir salon felsefesidir; denemeci karaktere sahip züppelere göre bir moda felsefesidir."[28]

1990'dan bu yana felsefenin yapılabildiği koşullar, hemen hemen istisnasız olarak burjuva koşullar. Bu koşullarda önemli bir değişiklik gerçekleşmedi. Pragmatizmde de, önemli bir değişiklik olmadı. Clara Zetkin'in bu sözleri, modern pragmatizm için olduğu kadar başka hiçbir felsefe için geçerli olmadı.

Kaynak: Streitbarer Materialismus (Militan Materyalizm), Sayı 26, Mayıs 2004.

KAYNAKLAR

1 Ernst Tugendhat ve Ursula Wolf, Mantıksal Semantiğe Giriş, 1983, Stuttgart, sf. 237.

2 Francis Fukuyama, Tarihin Sonu, Münih, 1992

3 Richard Rorty, Dayanışma mı, Objektivite mi?, Üç Felsefi Deneme, Stuttgart 1995, sf. 5.

4 Richard Rorty, Tesadüf, Alay ve Dayanışma, Frankfurt/Main 1999, sf. 80.

5 Karl Marx ve Friedrich Engels, Alman İdeolojisi, Marx-Engels Eserler, C. 3, Berlin/DDR 1957, sf. 25.

6 Richard Rorty, Hakikat ve İlerleme, Frankfurt/Main, 2000, sf. 10.

7 William James; Pragmatizm - Eski Düşünce Yöntemlerinin Yeni Adı, Hamburg 1994, sf. 140 vd..

8 Richard Rorty, Gerçek ve İlerleme, Frankfurt/Main 2000, sf. 7.

9 Richard Rorty, Consequences of Pragmatism, Minneapolis 1982, sf. 26 (Yazarın kendi çevirisi).

10 Walter G. Neumann, Pragmatizme Karşı. Richard Rorty'nin Felsbefesi Üzerine, Würzburg 1992, sf 15.

11 Karl Marx, Feurerbach Üzerine Tezler, Marx-Engels, Eserler, Cilt 3, sf. 5 (K. Marx-F. Engels, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, Üçüncü Baskı, sf. 21 - Çev.).

12 Richard Rorty, Dayanışma mı, Objektivite mi?, Üç Felsefi Deneme, Stuttgart 1995, sf. 16))

13 Agy., sf. 94.

14 Karl Marx, Gotha Programı'nın Eleştirisi, Marx-Engels, Eserler, Cilt 19, Berlin/DDR 1962, sf. 20 vd . (K.Marx-F.Engels, Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi, Sol Yayınları, Üçüncü Baskı, sf. 30 - Çev.)

15 Bkz. Ralph Hartmann, Die ehrlichen Makler (Samimi Simsarlar), Berlin 1999.

16 Bkz. Matthias Küntzel, Federal Ordu Makedonya'da Ne Arıyor?, Münih Üniversitesi Öğrenci Temsilciliği'nin yayınladığı Federal Ordu Makedonya'da adlı kitaptan.

17 Richard Rorty, Hakikat ve İlerleme, Frankfurt 2000, sf. 20.

18 Richard Rorty, Dayanışma mı, Objektivite mi?, Üç Felsefi Deneme, Stuttgart 1995, sf. 16.

19 Rorty, Doğanın Aynası, Frankfurt/Main 1981, sf. 17.

20 Bkz. Charles Sanders Peirce, Kanaatın Pekiştirilmesi ve Diğer Makaleler, Baden-Baden, 1985, sf. 57.

21 Richard Rorty, Tesadüf, Alay ve Dayanışma, Frankfurt/Main 1999, sf. 14.

22 Karl Marx, Yahudi Sorunu Üzerine, Marx-Engels-Eserler, C. 1, Berlin/DDR 1976, sf. 354 vd.

23 Mussolini, Benito; Nisan 1926'da yaptığı bir basın söyleşisinden; Aktaran: R. B. Perry, Thoght and Character of William James, Cilt 2, sf. 575, Harry K. Wells'in "Pragmatizm, Emperyalizmin bir İdeolojisi"nden alıntı, Batı Berlin, 1975, sf. 170.

24 Richard Rorty, Ülkemizle Gurur Duyuyoruz. Amerikan Solu ve Yurtseverlk, Frankfurt/Main 1999, s. 44 vd.

25 Agy., sf. 42.

26 Richard Rorty, Ülkemizle Gurur Duyuyoruz. Amerikan Solu ve Yurtseverlk, Frankfurt/Main 1999, sf. 9.

27 Richard Rorty, Amerika'nın Kesintisiz Militaristleştirilmesi: Bush Hükümeti, 11 Eylül'ü iktidarda kalmak için nasıl kullandı? Süddeutsche Zeitung, 7 Eylül 2002.

28 Clara Zetkin, Aydınlar Sorunu, Aktaran: Der Widerspruch, Sayı 2, Batı Berlin 1974, sf. 25.

Felsefe Yapan Karanlıkçılar

Amerikan kişilikçiliğinin sözde felsefesi

B. Bişovski
Almancadan çeviren Olcay Geridönmez

1. "Kişilikçilik" nedir?

Emperyalizm, insanlığa, yokluk ve sefaletin bin bir türünü getirdi. Emperyalist büyük sanayicilerinin çeteleri dünyayı otuz yıl içinde iki kez korkunç, yıkım getiren bir savaşa sürükledi. Emperyalizm, ekonomik kaosu, yoksulluğu, acıları ve milyonlarca insanın ölümünü beraberinde getiren uluslararası gasp demektir. Emperyalizm, özgürlüğü katleder, kültürel ilerlemeyi engeller, dünyayı ahlaki çürümenin ve düşünsel dağılmanın pis kokusuna boğar.

Parazit sınıf emperyalist burjuvazi, egemenliğini koruyabilmek için, insan bilinci üzerinde ideolojik nüfuz kurmak için her çeşit araca başvurur. Çürüyen kapitalizmin diplomalı kiralık uşaklarınca üretilen ideolojisi, bir yandan emperyalizmin Condottieri'sini* yetiştirmek için hiçbir şeyden geri durmama; öte yandan halk kitlelerinin bilincini, akla gelebilecek her araçla, "sosyal hayat", "sanat eseri" veya "felsefi sistemler" olarak propaganda edilen obskürantizm, demagoji ve pornografi aracılığıyla bulandırma hedefini güder.

* Condottieri - Ortaçağ İtalya'sında asker mesleğini özel girişimci olarak yerine getiren ve kendisiyle birlikte birliğini, en çok para teklif eden prense satan birlik komutanlarına verilen isim. Bunlar sık sık savaş esnasında, hatta kimi zaman bir çatışmanın ortasında efendilerini, yani saflarını değiştirirlerdi.

Felsefi gericiliğin panayırında düzinelerce sergi barakası, ilginç afişleriyle Amerikan, İngiliz ve Fransız dar kafalıları cezp eder. Burjuvazinin profesörleri, doktorları ve yazar müsveddeleri, ortak şer davaları adına, çeşitli reçeteler doğrultusunda, insan ruhunu mistisizmin ve batıl inancın zehriyle her tür berrak düşünce yeteneğinden yoksun bırakmaya çalışıyorlar.

Saldırgan emperyalizmin iki yüzlü felsefesinde her şey; bütün sapkın öğretilerinin baştan çıkarıcı tanımlamalarından ve çürüyüp gitmiş ideolojik malın üzerine yapıştırılmış renkli reklam etiketinden başlayıp, ilk ve en son sonuç çıkarımlarına değin yanıltıcı ve yalancıdır. Onların "ampirizmi" gerçek deneyime düşmandır; "rasyonalizm" usla çelişir; "pozitivizm", bilimde gerçekten pozitif olan her şeyden nefret eder; "pratikçilik", toplumsal pratiğin sonuçlarını alaya alır; "gerçekçilik", gerçekliği tahrif eder; "kritisizm" kemikleşmiş dogmatizmi savunur. Bu arada, isimleri o çok tutulan "neo" önekiyle anılan sayısız tek tek teoriler, eski metafizik hurdayı yeniden gün ışığına çıkarmanın ötesine gitmez.

Modern karanlıkçıların büründükleri soytarı kılıklarından biri, özellikle Amerika'da nüfuz bulan kişilikçiliğin sözde felsefesidir. Kişilikçiler, kendilerini felsefi materyalizmin nefret dolu düşmanları olarak tanımlarlar. Büyük bir açıklıkla dünya görüşlerinin dini ve mistik karakterini ilan ederler. Amerikan kişilikçiliğinin önderi, üniversite profesörü R.T. Flewelling, "Evrenin sırrını nihayetinde oluşturan nedir?" sorusunu yöneltir.

Kendini şöyle yanıtlar: *"Maddenin kendisinin, hem verili koşulları hem de bu koşulları kavrayan kişilikleri yaratan daha üstün bir gücün kesintisiz ve amaçlı iradesi sayesinde var olmasından oluşur. En üstün kişilik olan tanrı, dünya düzeninin gerçek sırrıdır."*[1]

Flewelling'le aynı türküyü tutturanlardan biri de Amerikan idealizminin bir diğer temsilcisi, Havard Üniversitesi profesörü W.E. Hocking'dir:

"İdealizm, ... benim metafiziğimin merkezidir. ... Dünyanın bir özne (Self) olduğunu, ... ve bütün şeylerin anlamının bir iradede birleştiğini söylüyorum. ... Realizmin yegane kabul edilebilir türünü oluşturan mistik realizme inanıyorum."[2]

Kişilikçiliğin dindar-idealist felsefesi, modern doğa bilimlerinin bilinçli bir tahrifata uğratılmış sonuçlarına, safsatalara, bilimsel materyalist dünya görüşünün, onu tahrif eden eleştirisine ve dindar protestan dogmalar üzerine kuruludur. Kişilikçilik savunucuları, materyalizme karşı mücadele yöntemlerinin aynısını, toplumsal-politik sorunları tartışırken de kullanıyorlar. Toplumsal ilerlemelere dair ikiyüzlü, demagojik söylemleriyle kişilikçilik, gerçek sosyal ilerlemeye karşı ve gerçek demokrasiye karşı ısrarlı bir mücadele yürütmektedir. Ve bu sırada Amerikan emperyalizminin halk düşmanı çıkarlarının savunuculuğunu yapar.

Kişilikçilik, kişiliğin felsefesi demektir; kendini düz bir spiritüalizm [tinselcilik] olarak, dindarlık kisvesi altındaki militan bir idealizm olarak ortaya koyar.

Kişilikçilik, şu anda ABD'nin burjuva felsefesine egemen olan, en çok gerici protestan çevrelerde yaygınlık kazanmış idealizm biçimini oluşturmaktadır. "Nesnel" idealizmin bu türevinin karakteristik özelliği plüralizmidir [çokçuluk]. Kişilikçilik, yalnızca tek bir tinle yetinmemekte, tersine dünyayı bir dolu tinle, *Leibniz*'in monat-öğretisini dayanak alıp sayısız tinsel tözlerle doldurur. Bu öğretiye göre dünya basit tözlerden kuruludur. Bunlar aynı zamanda hem beden hem tindirler; yani bir dizi tinsel ilk unsur olan monatlardan, düşünsel faaliyet odaklarından oluşurlar. Boston Üniversitesi profesörü E.S. Brightman, kişilikçiliğin şu tanımını yapar:

"Kişilikçilik, evrenin, bilinçli tözlerin beraberliği olduğuna, fizikçilerin tarif ettiği enerjinin tanrının eylem halindeki iradesi olduğuna ve bilinçsiz, kişiliksiz bir varoluşun olmadığına dair inançtır. Var olan her şey, bilinçli bir tin ya da bilinçli tinin belirli bir aşaması, daha doğrusu belirli bir bakımıdır."[3]

Bununla bağlantılı olarak felsefenin temel sorusu, doğa ile tin arasındaki, varlık ile düşünce arasındaki ilişkisi sorunu, kişilikçiler için, doğa ile -tin ve bilincin bir eşanlamı olarak görünüre çıkan- "kişilik" arasındaki ilişki sorunu halini alır.

"Doğanın kendisi," diye yazar Brightman, *"doğadan büyük olan kişiliğin deneyimini ve ifadesini oluşturur.*[4] *... Gerçekliğin tamamı, yalnızca tek türlüdür; o da kişisel bilinçtir."*[5]

Dünyayı bilinçten türeterek kişilikçilik, doğanın ve toplumun nesnel yasalarının yerinin indeterminizm, nedensel koşulluluğun yerinin teleolojiyle doldurulmasına götürür. "Gerçek kişiliğin" hedef ve iradesi, evren yapısının temeli haline gelir ve nedensel olarak koşullu hareketin ve gelişimin bilimsel olarak açıklığa kavuşturulmasının yerine geçer.

"Kişilik" kavramıyla yürütülen yalancı spekülasyonlar, kişilikçilerin, bilim düşmanı tahrifatları ve sosyal demagojileri için temel silahını oluşturmaktadır. Kişilikçiler, kişiliğin en yüksek gerçeklik ve en yüksek değer olduğunu inatçı bir ısrarla ve yorulmadan tekrar ederler. Kişilikçilerin "kişiliğinin", gerçekten var olduğu haliyle, gerçek insan kişiliği ile hiçbir ortaklığın bulunmadığı aşikardır. Kişilikçi için kişilik, bilinçle özdeştir: *"Kişilik,"* Brightman'ın tanımına göre, *"bilincin karmaşık değişimlerinin birliğidir."* Onlar için kişilik, maddi olmayan ilkedir, tinsel enerjinin kaynağıdır.

Kişilikçi yorumuyla tahrif edilmiş kişilik kavramını felsefenin ön planına koyarak, bir taşla iki kuş vurulmaya çalışılmaktadır. "Kişilik", merkezi metafizik kavram olarak; maddenin, nesnenin, fiziki gerçekliğin dengi olarak; temel sosyal-tarihsel kavram olarak; *"nihai değer"* ve *"medeniyetin en yüksek hedefi"* olarak gösterildiği için kişilikçilik, doğa bilimsel düşüncenin temel ilkelerine ve ilerici sosyal politik eğilimlere karşı mücadelede bu kavramı istismar eder.

Kişilikçiler her ne yaparlarsa yapsınlar, doktrinlerinin, burjuva bireyciliği-

nin, burjuva "kişilik" kültünün yalnızca yeni bir varyasyonu olduğunun üzerini örtemezler. Marksizmin ortaya çıkışı, burjuva-bireyci dünya görüşünün kesin teorik iflasını karakterize etmişti. Sömürü ve şiddete karşı mücadelede yetişen ve güçlenen yeni sosyalist dünya, pratikte, toplumsal yeni düzenin sosyalist ilkesinin, özel mülkiyetçi düzene ve burjuva bireyciliğine karşısındaki üstünlüğünü kanıtlamıştı. Sovyet toplumunun otuz yıllık ilerleyişi tüm dünyaya, kişiliğin her yönlü gelişiminin, özgürlüğünün ve mutluluğunun ancak sosyalist yaşam ve emek biçimleri temelinde ve zora dayalı kapitalist egemenlikten ve kişilikçilik savunucularınca vaaz edilen sermayenin parçalayıcı nüfuzundan kurtarılmış halkın ahlaki politik birliği temeli üzerinde elde edilebileceğini göstermiştir.

"Kişilik", kişilikçiler tarafından bilince, bilinç de "özgür irade"ye dayandırıldığı için, obskürantizmin bu felsefesinde doğanın tamamı, her şeyin ve bütün süreçlerin ardında görünmez "kişiliklerin" saklı bulunduğu "kozmik özgürlüğün hedeflerinin imparatorluğu" olarak görülür. Bu "modern" felsefenin insanbiçimci [antropomorf]* karakteri öyle açıktır ki, kişilikçilerin kendileri bile bunu inkar etmeye kalkışmamışlardır.

Eski ahitçi obskürantizmlerini "philosophia perennis", ebedi felsefe olarak tanımlayan ve onun antikitesiyle övünen katolik yeni-skolastikçilerle rekabet halindeki kişilikçiler, kendi obskürantizmlerinin onlarınkinden daha da eski olduğunu ve -Flewelling'in iddia ettiği gibi- Heraklit ile Anaksagoras'a dayandığını ispat ederler. Halbuki, bu akım, kendilerini çevreleyen bütün şeyleri ve öğeleri kendi örneklerinden hareketle, bir ruhla, bir bilinç ve iradeyle donattıkları İlkçağın vahşi insanının karanlık antropomorf görüşlerini 20. yüzyılda hortlatıyorsa eğer, kişilikçilikten daha eski bir şey olamazdı zaten. Buradaki tek fark, İlkçağ insanının ağaçlara ve taşlara, ırmaklara ve dağlara atfettikleri ruhların, Amerikan profesörlerinin ruhlarıyla karşılaştırılamayacak kadar arı olduğudur!

Hakkaniyet adına, bu beylerin antropomorfizmi [insanbiçimciliğini] kararlı bir biçimde uyguladıkları ve buna yalnızca doğa görüngülerini değil, ayrıca tanrıyı da kattıklarını kendilerine teslim etmek gerekir. İdealizmin diğer biçimlerine göre kişilikçi biçimini tercih etmelerinin nedeni olan ana motiflerden biri, kişilikçiliğin ortodoks hıristiyan dogma, yani teizm konusundaki mutabakatlarıdır. Teizm, antropomorf bir tanrılık tasavvurudur. İnsanın dini imgeleminde o ana dek var olan hayvan ve kuş kılığındaki zoomorf [hayvan biçimci] tanrılık tasavvurunun yerine geçen batıl bir tasavvurdur. Kişilikçiler "felsefe"lerinin tamamını bu eskimiş dini dogmanın savunusuna uydurmuşlardır.

Kişilikçiler, dogmatizme sözlü olarak ateşli bir biçimde karşı çıkarak adım başında deneysel bilime sadakat yemini ederler. Gerçekte ise en yüce kriterle-

* Antropomorf - İnsansal varlığımızın ilişkilerini dünyanın geri kalanına şematik olarak aktaran görüşlere antropomorf / insanbiçimci denir.

ri, bilime azıcık bağlı olan din taraftarlarının dahi 300 yıldır angaje olmaya utandıkları, ölü bir dini dogmadır. *"Doğa, tanrısal kişiliğin dışavurumudur"* ve *"doğanın biricik özü tanrısal kişiliktir"*.[6] 300 yıl önce, daha o zamanlar eskimiş arkaik mitolojinin karşısına çıkan burjuva felsefesinin son sözü budur.

Tanrısal kişiliği sistemlerine sokalı beri kişilikçiler, insan toplumunu oluşturan *gerçek* kişiliklerin orijinalitesine, özgürlüğüne ve bağımsızlığına dair söylemlerindeki yanlış ve yalancı olanın göstergesidirler. Madem ki doğa onların iddiasına göre tanrısal kişiliğin bir dışavurumudur ve tüm kişilikler *"tanrıya tabidir"*, öyleyse, "kişiliğin" özgürlüğünü ve kendi kedini belirlemesini, onun sınırlanmasında gören mutlakçılara karşı kopardıkları tüm o tantananın ne anlamı var? Kişilikçiler, "kişilik" ve onun "özgürlüğü" üzerine gevezeliklere, yalnızca insanın düşünsel özgürlüklerini gasp etmek ve onları sömürü düzeninin kökleşmesini yardımcı olan dini bir dogmaya tabi kılmak için ihtiyaç duyuyordu. Felsefedeki mutlakçılığı, demagojik bir tarzda eleştirerek kişilikçiler, sözüm ona, kişiliğin yara almış haklarını yeniden iade etme adına tanrısal kişiliği -*dogmatik* mutlakçılığın en berbat biçimi- yüceltmektedirler. *"Kendini tamamen unutmuş haldeki kişilik, kendi gerçek ben'ini gerçekleştirir"*, diye iddia eder *Flewelling*. Herhangi bir kuşkuya yer bırakmamak için de ekler: *"Gerçek kişilikçi, ben'in en yüce ifadesine ulaşır; ancak buna, tanrı hizmetinde kendini unutarak ulaşır ..."* Flewelling, *"sadece, ona hizmet etmenin, eksiksiz bir özgürlük olduğu o gücün kölesi olmaya"* çağırır.[7]

Kaba sofizm, bu papaz vaazının içeriğini gizleyemez. Kişilikçiler, düşünsel özgürlüğün felsefesini vaat ederler, ama gerçekte düşünsel köleliğin bir felsefesini önerirler. Kişiliğin her yönlü gelişimi savunusunun cazibesini kullanırlar, ama servis ettikleri "kainatın efendisi"nin ayaklarına kölece kapanan kişiliğin "kendini unutmas"dır.

2. Modern fizik

Militan obskürantizmin bu açıklamalarından sonra, kişilikçilerin, felsefelerinin tamamen ve eksiksiz olarak deneysel bilimin çıkardığı sonuçlarla örtüştüğü ve modern doğa biliminin kendilerinin sadık müttefiki olduğuna dair iki yüzlü beyanları, tiksintiden başka herhangi bir şey uyandırması zordur. Bilimsel bilgileri kaba bir biçimde tahrif ederek bilimi, en büyük düşmanı fideizmin [inancılığın] hizmetine sokmaya çalışmaktadır. Kişilikçilerin iddiasına göre modern deneysel fizik, materyalizmle bağdaşmaz. Bilimin, materyalist dünya görüşünün "dayanaksızlığını" kanıtladığına ve kişilikçi idealizmin hipotezlerini "deneysel olarak kanıtladığına" yemin billah ederler.

"Materyalizm ölmüştür" diye ilan eder Hocking, bir materyalizmi "çürütme" denemesinin sonunda; ve büyük bir gayretkeşlikle yeni bir "çürütme"ye girişir. Zavallı "ölü"ye karşı ne denli büyük bir hırs ve kinle mücadele edildiği şaşırtı-

cıdır! Çürütülemezliği her bilgi ilerleyişi ile birlikte hep yeniden doğrulanan materyalizmin gücü ve etkisi sürekli bir büyüme göstermektedir. Bilim karşıtı, gerici idealist görüşlerin savunuculuğuna soyunmuş kişilikçilerin feveran etmeleri de bundandır.

Kişilikçilerin materyalizme karşı öne sürdükleri argümanların çok büyük bir bölümü, eski idealist teranelerdir; madde kayboldu konusunda fizikteki idealizmin geçmişten beri bilinen varyasyonlarıdır. Maddenin kayboluşu hakkındaki Machçı iddiaları tekrar ederken kişilikçiler, Lenin'in "Materyalizm ve Ampiryokritisizm"de onların dayanaksız itirazlarına indirdiği öldürücü darbeyi tek bir sözcükle bile anmaya cesaret edemiyorlar. Sanki yokmuş gibi davranarak bu darbeyi, ısrarla hiç ağızlarına almıyorlar. Sessiz kalarak ve aldatmacayla, materyalizmin zaferlerini yenilgiler olarak göstermeye çalışıyorlar.

20. yüzyılın fiziği, atoma ilişkin eski metafizik tasavvurlara bir son verdi ve onun karmaşık yapısını kanıtladı. Bilimin önünde, atomun karmaşık iç yasalarına dair yeni bir alan açılmış oldu. Atom, üretken bir bilimsel hipotezden çıkarak, bilimsel deneysel araştırmanın laboratuvarda incelenen, analiz edilen ve bölünen bir nesnesine dönüştü. Maddenin fiziksel yapısına ilişkin tahminlerin yerini, somut kesin bilgiler aldı.

Atom fiziğinin keşifleri, bilimsel diyalektik materyalizmin bir zaferini temsil eder. Kişilikçiler, fizik biliminin gelişiminin bu reddedilemez bilançosunun üzerini her tür araçla örtmek istiyorlar. Fiziğin idealizm kampındaki, zamanında Lenin tarafından karakterize edilen öncüllerinin yaptığı gibi onlar da fizikteki keşiflerin anlamını yalanlarla ve aldatmacalarla tahrif etmeye çalışıyorlar. Materyalizmi "yıpratmak" ve idealizmi desteklemek için hiçbir araçtan kaçınmıyorlar. En modern fizik tarafından kanıtlanan, maddenin kendi kendine hareketinin, evrenin itici gücü olarak bir tanrıyı gereksiz hale getirdiğini ve ateist materyalizmin pozisyonlarını güçlendirdiğini gördükleri için kişilikçiler, *"hücrenin ve atomun iç hareketinin daha yüksek yaratıcı bir iradenin ya da tanrının varlığına karşı bir argüman oluşturmadığı, tersine onun varlığının doğal delili olarak hizmet ettiğini"* vaaz ediyorlar.[8]

Fiziğin gelişimi, kişilikçilerin söylediğine göre maddi atoma bir son veriyor ve Leibnitz'in monadını yeniden uygulamaya sokuyordu. *"Şeylerin tohumları"* onların anlayışına göre maddi merkezler değil, güç merkezleridirler, bağımsız edimin esas zerreleridirler. Onların etkinlikleri, kozmik usun yaratıcı etkinliğinin bir ifadesidirler. Atom içi enerjinin kaynağı tanrısal iradedir.

Kişilikçiler önce, hiçbir neden olmaksızın materyalizme, gerçekliğe dair ölü, atıl ve etkinlikten mahrum bir görüşü atfediyorlar. Materyalist felsefiyi tümüyle çarpıttıktan sonra, muzaffer bir edayla fiziğin keşiflerinin, doğaya ilişkin bu tür görüşleri çürüttüğü ve dünyayı, salt tinsel varlıkların bir etkinlikler alanı olarak gören idealizmin haklı olduğunu iddia ediyorlar.

Çarpıtma yöntemi, kişilikçilerin materyalizme karşı mücadelede kullandıkları başlıca yöntemdir. En sevdikleri numara, diyalektik materyalizmi mekanik materyalizmle eş tutmak ve bu mekanik materyalizmin eleştirisini yaparken, materyalizmin bu eskimiş, aşılmış biçiminin eleştirisi sanki modern bilimsel materyalizmin bir eleştirisiymiş gibi bir görünüm vermeye çalışmaktır.

Hocking, maddeyi, mekanı ve zamanı birbirinden koparıp, son ikisini özel varlıklara dönüştürdüğü ve bunların karşılıklı ilişkilerini kavrayamadığını iddia ederek materyalizmi arsızca çarpıtmaktadır. Flewelling, aynı telden çalar; materyalizmin süreklilik ilkesini savunduğunu ve doğanın gelişimindeki duraksamaları inkar ettiğini öne sürer. Kişilikçiler, materyalizmin niteliğin gerçekliğini reddettiğini ve nitelik farklılıklarını nicelik farklılıklarına indirgediğini; değişimi ve gelişimi açıklayamadığını; neden ve sonuç arasındaki uyum görüşünden hareket ettiği için yeninin doğuşunu kabul etmediğini vb vb. kanıtlamaya çalışırlar.

Kişilikçilerin tüm bu zavallı tahrifleri, yalnızca kesin bir horlamayı hak ediyor. Çünkü tüm suçlamaların, modern bilimsel materyalizm ile en ufak bir ilgisi yok. Kişilikçiler tarafından "teşhir" edilen tüm bu metafizik ve mekanikçi tasavvurlar, modern materyalizm için kabul edilemez ve yabancıdır. Metafizik töz kavramı, maddi olmayan boş bir mekanın varlığı tasavvuru, nitelik farklılıklarının nicelik farklılıklarına indirgenmesi, sürekliliğin yadsınması, mekanik nedensellik anlayışı - tüm bunlar daha 100 yıl öncesinde, Marksizmin kurucularının uzak görüşlü teorik bilimsel kestirmelerini parlak bir biçimde doğrulayan modern fiziğin keşiflerinden çok önce, Marksist felsefi materyalizm aracılığıyla reddedilmiş ve çürütülmüştür.

Marksist felsefi materyalizm, yalnızca idealizm karşısında verdiği mücadelede değil, aynı zamanda da mekanikçiliğe karşı mücadelede büyümüş ve güçlenmiştir. Marksizm, materyalizmin yaşamsallığını ve verimliliğini, bilimsel düşüncesini, gelişimini engelleyen metafizik ve mekanik dogmatizmden kurtarmasıyla ve ona sınırsız ufuklar sağlamasıyla kanıtladı. Mekanikçiliğin bilimsel çürütülmesi, Marksist felsefi materyalizmin büyük tarihsel bir hizmeti olmuştur.

Kişilikçilik, mekanikçiliğin Marksist eleştirisinin -mekanikçiliğin soldan, materyalist diyalektik bakış açısıyla eleştirisi- karşısına, mekanikçiliğin sağdan, papazcı eleştirisini, yani fideizm ve obskürantizmin bakış açısıyla eleştirisini koyar. Mekanikçiliğin tarihsel kısırlılığını, her bir materyalizmin dayanaksızlığı ve de genel olarak bilimsel düşüncenin acizliği olarak göstermeye çalışır. Buna karşın Brightman, diyalektik materyalizmin, materyalizmin eski biçimleri karşısındaki üstünlüğünü kesinlikle kabul eder:

"Modern natüralizm, eski materyalizmden ve hatta 19. yüzyılın mekanikçiliğine ve atomculuğundan olumlu bir açıdan üstündür... 19. yüzyılın ortalarından itibaren materyalistler, Darwin, Marx ve en yeni fiziğin ortak etkisi altında, eski, sabit atomların gereksiz olduğunu kavramaya başladılar; enerji dünyasından

ve güç alanlarından söz etmeye başladılar. Materyalizm, bir evrim ve hareket bakış açısına sahip diyalektik materyalizm haline geldi."[9]

Demek ki kişilikçilerin, diyalektik materyalizmin mekanikçi materyalizmin eksikliklerinden ve sınırlılıklarından kurtulmuş olduğunu çok iyi biliyor olmaları, onları tüm yazılarında modern bilimsel materyalizmi eski materyalizmle eş tutmaktan ve mekanikçilik eleştirisini Marksist filozof materyalizmin eleştirisi olarak göstermekten alı koymuyor.

Bu sahtekarlıklar modern idealistlerin belirleyici özelliğidir. Diyalektik materyalizme karşı mücadelede tümüyle acizlik hissettikleri için efendilerinin verdiği görevi, kendi doğalarına ve olanaklarına uygun gelen yolla yerine getiriyorlar: Bilinçli yalanlarla ve sahtekarlıklarla.

3. Madde ve bilinç

Her türden idealizmin, geleneksel olarak materyalizme karşı öne sürdüğü gerekçe, bilinç görünümlerinin materyalizmin bakış açısınca sözde açıklanamayacağıdır. Kişilikçiler de bu basmakalıp argümanı her biçimde kullanmaktan bıkıp usanmıyor.

"Akıl ortaya çıkıyorsa eğer", diye açıklıyor Flewelling, "öyleyse, ilk aklın onun kaynağını oluşturmadığı iddiası, bir şeyin yoktan yaratılabileceği iddiasıyla aynı anlama gelir."[10]

Bilindiği gibi, tanrının evreni yoktan var ettiği iddiası, dini faraziyelerin en saçmalarından birini oluşturuyor. Bu nedenle özellikle bir ortodoks teist [tanrıcı], en iyisi, yoktan bir yaratılışa dair söz sarf etmemeli ve mızrağı ters çevirmeye girişmemelidir.

Flewelling'in iddiası, idealistlerin başvurdukları o zavallı metafiziğe bir örnek teşkil ediyor. Kişilikçiler öncelikle tini maddeden aşılmaz bir uçurumla ayırdıktan sonra, "tin"in maddeden ortaya çıkamayacağını, böyle bir ortaya çıkışın, yoktan bir ortaya çıkış olacağını açıklarlar. Metafizikçi için, ölüden diri olana geçiş imkansız ve tasavvur edilemezdir -Flewelling'in ifadeleri tam da bunu kanıtlamaktadır. Ancak, metafizikçiler ve idealistler için imkansız ve ayaklarına sürekli takılan bir taş olan şey, bilimsel diyalektik materyalizmin bakış açısınca kolayca açıklanabilmektedir.

Diyalektik materyalizmin bakış açısınca, bilincin ortaya çıkışı, gelişimin genel yasası karşısında bir istisnayı oluşturmaz: Bilinç, tıpkı ortaya çıkan her şey gibi ortaya çıkar. Fakat yoktan var olmamıştır, tersine maddenin yasalı gelişiminin sonucunda, rasyonalist bilimsel bilgi edinimine ve açıklamaya ilkesel olarak açık olan diyalektik süreç aracılığıyla ortaya çıkmıştır. Materyalist felsefe, bilimi, bilincin ortaya çıkma ve gelişme koşulunu açıklamakla görevlendirir; böyle bir açıklamayı olanaklı görür ve bilimin bu açıklamayı bulma konusunda büyük bir mesafe kaydettiğini memnuniyetle saptamaktadır. Kişilikçilik ba-

kış açısınca böyle bir açıklama ne olanaklı ne de gereklidir. Bu konudaki bilimsel araştırmalar, kişilikçiliğin spiritüalist dogmalarıyla karşıtlık içinde bulunur. Bu son derce önemli sorunda, profesör Hocking'in sunduğu gerekçeler, Flewelling'in zorlama ve bayağı argümanlarından pek de farklı değil. Tinin boyutsuz bir töz olduğunu ve dolayısıyla boyutlara sahip bir töz olarak maddeyle ilintili olamayacağını söyleyen Descartes'in eski açıklamalarını tekrar eder.

"Neredir bu düşünce?", diye yazar Hocking, zoraki bir biçimde zeki görünmeye çalışarak. *"Kafada mıdır yoksa alında mı?... Düşünce bir uzunluğa sahip midir? Bir zara dair düşünce zar biçimli midir? Büyük bir düşünce, küçük bir düşünceye göre kafada daha mı çok yer kaplar?"*[41]

Hocking aynı gerekçeyle, pekala, eşeğe dair düşüncenin eşek biçiminde olup olmadığı sorusunu da sorabilirdi. Hocking'deki mantığı maddenin bütün diğer özelliklerine, görünümüne veya varlık biçimine uygulayarak, onun saçmalığına kanaat getirilebilir. Hocking'in zarla ilgili söylediklerine ayırdığı zaman da zar biçiminde midir? Bu sözleri söylerken dudaklarından çıkan sesler zar biçiminde midir? Uzunluk maddenin özelliklerinden biridir; bilinç ise özelliklerinden bir diğeridir ve yalnızca en yüksek örgütlenme biçimlerine haizdir. Keza, renkleri seslerle ya da sesleri renklerle karakterize etmek ve yeşil bir ıslıktan ya da gürültülü bir sarıdan söz etmek gibi mekansal tanımlamaları bilincin edimlerine uygulamak da bir o kadar saçmadır.

Spiritüalizmi "ampirik olarak açıklamak" için kişilikçiler başka manevralara da başvururlar. Örneğin Brightman bize, tüm deneyimimizin bilinçli ve kişisel bir nitelik taşıdığı ve deneyimimizin nedeninin, yani duyumlarımızı uyandıran şeyin, onun doğurduğu sonuçlara karşılık geldiğini ve bu nedenle aynı zamanda bilinçli ve kişisel bir nitelik taşımak zorunda olduğunu inandırmaya, ikna etmeye çalışıyor. Diğer bir deyişle, yaratıcı ruh, gerçek özü, duyumlarımızın asıl kaynağını oluşturuyor.

İdealizmin bu "ampirik açıklama"sı, idealistlerin idealizmi "açıklamak" üzere başvurdukları o sığ, cılız ve bilim karşıtı metafiziğin somut bir örneğidir. Brightman'ın acınacak durumdaki bilgeliğinin tamamı şu sığ metafizik kurala bağlanmaktadır: Benzer olandan - benzer olana; bilince yalnızca başka bir bilinç etki edebilir. Metafizikçi Brightman, bilimin kanıtladığı ve milyonların günlük deneyimiyle kanıtlanmış olan tartışılmaz gerçeği, maddi dünyanın insan bilinci üzerindeki etkisi gerçeğini inkar ediyor. Psiko-fizyolojinin çürütülemez temel ilkelerini inkar ediyor. Bu ilkelere göre, duyumların dolaysız kaynağı asla maddi olmayan bir şey değildir, tersine daima fizyolojik bir uyarımdır. Kişilikçilere inanacak olursak, maddi bir varlık duyu organları aracılığıyla duyumsamaz, tersine duyumsayan, beyinsiz, gözsüz ve kulaksız bir "kişilik"tir.

Lenin, idealistlerin maddeden duyuma geçişi kavramadıklarına birçok kez dikkat çekmiştir. Kişilikçilerin yazıları, Lenin'in bu tezini açık ve net bir biçim-

de gözler önüne seriyor. Onlar, ölü maddeden canlı maddeye, bilinçle donatılmış maddeye geçişi kavramıyorlar; bilimsel olarak saptanmış bir gerçeği, maddenin gelişim seyri içerisinde, kendi örgütlenişinin en yüksek, duyumsama yeteneğine sahip biçimlerine geçiş yaptığı gerçeğini inkar ediyorlar. Kişilikçiler, maddi dünyanın insan bilinci üzerinde etkide bulunma olanağını inkar ettikleri gibi, insan bilincinin bu dünyanın bir yansımasını oluşturduğu gerçeğini de inkar ederek maddenin duyuma geçişi kavramıyorlar. Gelişmeyi, sıçramaları, süreklilikteki kesintileri dışlayan metafizik düşünce yöntemi, idealizmi savunan kişilikçilerin düşüncesine tümüyle hakimdir.

Kişilikçi materyalizm eleştirisinin bir özelliği, başlı başına bilimsel düşüncenin açık bir eleştirisine varmasıdır. Amerikalı karanlıkçılar şu parolayı ilan ediyorlar: "Bilimle, onu ehlileştirmek suretiyle bir barış istemiyoruz." Bilime karşı sert bir politika güdüleceğini bildiriyorlar.

"300 yıl boyunca din", diye yazıyor Hocking, *"doğanın henüz keşfedilmemiş her alanından her bakımdan faydalanarak bir geri çekilme harekatı yürütüyordu: Yaşamın kaynakları, türlerin gizemli doğuşu, dünyanın canlı varlıklara sağladığı şaşırtıcı uyum, insan aklının ortaya çıkışı henüz açıklanamıyordu. Şimdi din, büyük olasılıkla bir sonraki bilimsel keşifle birlikte oradan da kovulacağı, geçici sığınaklarda ikamet edemeyeceğini kavradı; başarısızlığa uğramış laboratuvar deneylerinden arta kalanlarla yaşamını sürdüremez."*[12]

Zorba Amerikan emperyalistlerinin, emekçilerin demokratik haklarına, halkların özgürlüğü ve bağımsızlığına karşı bir saldırıya geçtiği günümüzde, onların ideologları alarm çanlarını çalıyor, tüm ülkelerin karanlıkçılarını bilime karşı ortak bir harekat için bir araya çağırıyor. Gericiliğin barışa, özgür emeğe ve gerçek halk demokrasisine karşı ulumalarına, özgür yaratıcı akla ve ilerici bilime karşı şer dolu hakaretlerini ekliyorlar.

Kişilikçiler, bilimi aşağılamak, sınırlamak ve gözden düşürmek için ellerinden geleni ardına koymuyorlar. Bilimsel bilginin zayıf halklarını tutamak yapmakla kalmıyorlar yalnızca, aynı zamanda bilimsel başarıları her şekilde karalamaya da çalışıyorlar. Ortaçağda da oynadıkları tek rol, teolojinin hizmetkarlığı rolüydü.

"Bilime," diye lütfederek açıklar Flewelling, *"teist iddianın mantıklı olduğunu tam bir açıklıkla göstermesine müsaade ediliyor; tıpkı felsefeye bu iddiada mantık dışı bir şey bulunmadığını göstermesine müsaade edildiği gibi.*[13]*... Felsefenin yapabileceği en iyi şey, tanrının kabulünün ussallığını kanıtlamasıdır."*[14]

Bir haçlı seferi için silahlanmış kutsal Dolar pohpohlayıcıları, bilime ve felsefeye pek parlak bir gelecek hazırlıyorlar!

4. İnsan tarihinin yasalılığı

Kişilikçiliğin sözde filozoflarının, doğanın bilimsel kavranışına karşı yürüt-

tükleri mücadelede ortaya koydukları tüm hırsa karşın, gerici faaliyetlerinin ana alanını bu oluşturmuyor; aksine bu alan toplumsal yaşamdır. Sosyal olguların Marksist bilimsel ele alınışına karşı, devrimci sosyal teori ve pratiğe karşı mücadele; burjuva dünyanın gerici sosyal düzenlemelerinin korunması; göstermelik burjuva demokrasisinin ve ABD emperyalist taleplerinin kutsanması - işte onların sofistik açıklamalarının ve vaazlarının temel görevi budur.

Bu görevi, yine aynı "rüştünü ispatlamış" yöntemle, saptırma ve tahrif etme yöntemiyle yerine getiriyorlar. Kişilikçilerin eleştiri egzersizlerinin odağında, Lenin'in henüz ilk eserlerinde yok edici bir eleştiriye maruz kalan, aşınmış anti-Marksist argüman bulunuyor. "İnsan ve Devlet" adlı çalışmasında Hocking, Marksizmin iç "çelişkililiğini" çürük araçlarla kanıtlamaya çalıştığı bir hamleye kalkışır. Bu "çelişkililiği", tarihsel sürecin zorunlu ve yasalı karakterini olumlayan Marksizmin, aynı zamanda, kapitalizmden sosyalizme geçişin gerçekleştirilmesinde işçi sınıfının devrimci faaliyetinin önemini vurgulamasında bulur.

"Tarihin materyalist belirlenmişliğine dair inanç," diye açıklar Hocking, *"devrime dair inançla bağdaştırılamazdır; ve Marksizim mantıksal dayanıksızlığını bu ikisini birleştirmesiyle ortaya koymaktadır."*[15]

Marksizm eleştirmenleri on yıllardır, tarihsel sürecin yasalılığına dair inancın insanları kaderci pasifçiliğe mahkum ettiğini tekrarlamaktan usanmadı. Bu argümanın ne kadar saçma olduğu, tarihsel determinizmin bir branş olarak, tarihsel sürecin içeriğini belirleyen insan etkinliğinin yasalarına dair bir öğreti oluşturmasından görülür. İnsan etkinliğinden koparılmış tarihsel yasalılık kavramı her türlü rasyonel anlamından yoksun kalır; tıpkı kimyasal yasalılıkların, kimyasal elementler katıldıkları süreçlerden soyutlanırlarsa kimyasal yasalılık kavramı anlamını yitirmesi gibi. Tarihsel determinizm, insan faaliyetinin desteğine ihtiyacı yoktur yalnızca, aksine bu faaliyetin dışında var olması mümkün değildir. Çünkü onun gerekliliği bakış açısıyla ele alınan bu faaliyetin ta kendisidir. Tarihsel determinizmi insan etkinliğinin karşısına koymak saçmadır. Bu saçmalık, devrimci teoriye karşı gözleri nefretle kararmış idealistlerin kafalarında ortaya çıkmaktadır.

Bu "eleştirel" fantazilerin ne denli yanlış ve tümüyle dayanıksız olduğunu, Rus işçi sınıfının mücadele tarihinin tamamının mutlak ikna gücüyle kanıtlanmıştır. Dünya çapında tarihsel önemdeki zaferlerle taçlanan bir mücadeledir bu. Sosyal gelişme yasalarının bilgisi, emekçilerin devrimci eylemini güçlendirmekle kalmamıştır yalnızca; ayrıca karşıt bir etkinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tarihin zorunlu olarak kapitalizmin yerine sosyalizmin geçişine doğru hareket ettiği bilinci, parti ve işçi sınıfı tarafından, kapitalizmi yok etme mücadelesinde ve komünist toplumun inşası mücadelesinde geliştirilmiş ve tüm dünyayı hayrete düşüren devrimci enerjinin bir kaynağını oluşturuyordu.

Toplumun gelişme yasalarının bilgisi, politikasını sosyal gelişimin yasalarına dayanarak geliştiren partinin elinde büyük bir güçtür. Gerici ideologların kı-

yameti koparmalarının, sosyal yaşamın yasalarını inkar etmelerinin ve tarihsel determinizm inancına karşı mücadele etmelerinin nedeni tam da budur.

"Toplumun ve devletin ekonomik teorileri" diye sürdürür 'eleştirisini' Hocking, *"gerçekçi olmak çabası içerisindedir ... Ancak sosyal süreçlerin ne olduklarını gösterdikten sonra, bu ekonomik sistemin normal, dolayısıyla da doğru olduğu itirafından kaçınırlar; oysa gerçek gerçekçilerin bunu yapması gerekirdi. Oysa onlar bunu reddederler."*[16]

Böylelikle Hocking, gerici felsefesinin gerçek sınıfsal yüzünü açığa çıkarır. "Gerçek bir gerçekçi" olmak, Hocking için, kapitalist *"ekonomik sistemini normal, dolayısıyla da doğru"* olarak kabul etmek demektir. Kişilikçiliğin Marksizme karşı giriştiği harekatın içeriği işte budur. Gerçekçi olmak, onlar için kapitalizmi savunmak ve sosyalizme karşı mücadele etmek demektir.

Daha sonraki çalışması "Bilim ve Tanrı Fikri"nde Hocking, tarihsel determinizme dair o eski nakaratı, yeni bir biçim altında tutturmaya çalışır. Sosyal yaşamın materyalist anlayışının, toplumsal açıdan yararlı bir etkinliğe, insancıllığın ve manevi hareketlenmelerin bir kaynağını olarak hizmet edemeyeceğini söyler. Manevi bir coşkunun kaynağını, ki böyle bir coşku olmadan topluma hizmet etmek imkansızmış, ancak din oluşturabilirmiş. Tanrıya inanç olmaksızın, tanrısal otorite olmaksızın, tanrı sevgisi olmaksızın insancıllık ve insan sevgisi mümkün olmazmış; çünkü insanlık sevgisi bir soyutlamaya duyulan aciz bir sevgiymiş. Yalnızca "insanüstü mana" insanlık sevgisini savunabilirmiş. Yalnızca tanrıya hizmet, insan haklarına özeni savunabilirmiş.

Bu gerekçelendirmede, hümanizm ile teolojik dünya görüşü arasındaki temel karşıtlık açık bir biçimde görülmektedir. Ne gerçek bir insan sevgisi ne de insana ve geleceğine dair gerçek bir inanç taşıyan, tanrının bir hayal ürünü değil ama insanlığın bir soyutlama olduğu, insanın kendisinin sevgiye layık olmadığı, insanın hiçbir şey ancak dinsel dogmanın her şey demek olduğu bir dünya görüşüdür bu.

Bilimsel materyalist dünya görüşüne tutarlılıkla bağlılık gösteren bir toplum vardır ve tarihsel ilerlemenin en ön saflarında yürümektedir. Bu toplum, insanlık tarihinde şimdiye dek bilinmeyen manevi bir coşkunun ve hümanist bir heyecanın örneklerini sergilemektedir.

"Öyle sanıyorum ki" diye itiraf eder Hocking, *"uygar insanlığın tarihinde ve belki de tüm insanlık tarihinde ilk kez, tanrısız idare edebilen büyük ölçekte başarılı sosyal bir etkinliğinin deneysel tanıtıyla karşı karşıya bulunuyoruz. Bugün Rusya'da, büyük bir halkın şimdiden 25 yıllık ateizmiyle karşı karşıya bulunuyoruz ... Büyük sosyal coşkunun, geleneksel din için iyi bir yedek oluşturduğunu gözlemleyerek çeşitli dersler çıkarabiliriz. Bu ülkenin ve onun eserinin 'kendi ülkeleri' ve 'kendi eserleri' olduğuna dair halklar arasındaki egemen olan duygu, halkın ulusal savunmada ortaya koyduğu devasa çabayı olanaklı kıldı. Bu ger-*

çekler karşısında kimse, bir sosyal grubun, etkin ortak çıkarının, insan doğasının ahlaki idealizminin tavana vurmasına neden olabileceğini inkar edemez.... Görüyoruz ki, toplum, tanrılığın temel işlevlerini yerine getiriyor ve toplumun üyelerine ilham vererek toplumun ölümünü teşkil eden egoizmden kurtarıyor..."[17]

Böylelikle çürütülemez gerçekler, sosyalist düzenin büyük gücünü ve yaşama yeteneğini kanıtlamaktadırlar ve Marksizmin düşmanlarının eleştirel sistemlerinden, komünizme karşı idealist polemik yazılarından geriye hiçbir şey bırakmamaktadır. Ancak bu beyler, sosyalizmin büyük zaferi karşısında yenilgilerini itiraf edecek türden değillerdir. Bu çıkmazdan kurtulmanın yolunu ararlar. Hocking, bir "pragmatist kurala", suda boğulan biri gibi can havliyle saman çöpüne sarılmaktadır: "Eğer iki fikir aynı sonuçları doğruyorsa, öyleyse onlar özdeştir."

"Dolayısıyla," diye yazar Hocking pişkinlikle, *"eğer tanrı, -aynı bağlılığın kendilerini yücelten ve kurtaran- bireyleri yaşamlarının ve kültürlerinin kaynağına olan bağlılıkları aracılığıyla yücelten ve kurtaran, bir varlık ise; o halde tanrı ve toplum, bir ve aynı şey için yalnızca iki isimdir."*[18]

Ve başka bir yerde Hocking, toplumun yalnızca *"tanrının moral karşılığı"*[19]olduğunu söyler. Tanrı ve dini böylesine zavallı yollarla savunmak zorunda kaldıklarına göre, kişilikçilerin durumu pek parlak olmasa gerek. İnsanlık tarihinin tamamı, Hocking'in iddialarıyla ayan beyan karşıtlık içindedir. Toplum fikrini, insanların üzerindeki etkisi nedeniyle tanrı fikriyle eş tutmak, aydınlık ile karanlığın, yalan ile doğrunun eş tutulmasıyla aynı anlama gelirdi. Tanrı fikri, insan bilincini karartmakla, insanları aşağılar ve onları uysal kölelere dönüştürür. Toplumsal yarar fikri, insanların sosyal duygularını, yüksek hümanizmi ve halka kahramanca hizmeti hayata geçirir.

Halkın teolojik faraziyelerle aptallaştırılması, egemenliklerini, halk kitlelerinin yaşamsal çıkarları karşısında ayakta tutmak isteyen sömürücülerin ihtiyaçlarına hizmet eder. "Tanrının moral eşdeğeri" toplum değildir, tersine tanrı, toplumun devrimci dönüşümünü engellemek amacındaki gerici sınıfların ideolojik eşdeğeridir.

5. Mücadelenin dünyadan maneviyata kaydırılması

Burjuva uygarlığının bugünkü krizinin kişilikçi analizi, sosyal yaşama dair dinci-kişilikçi görüşlerin gerici karakterini tüm çıplaklığıyla ortaya koyuyor:

"Kişisel, dini ve uluslararası kriz durumları, şurada ve burada egemen olan kaos, modern yaşamın öylesine açık özelliklerini sergilemektedir ki, bu sosyal durumu kanıtlamak için özel bir teşhise ihtiyaç yoktur. Bunun için insanın etrafına bakması yeterlidir."[20]

Peki bu krizden çıkış nerededir? "Kaos'tan kosmos nasıl yaratılır?", diye soruyor kişilikçiler. Bu soruları yanıtlamak için, batı uygarlığının karakteristik hastalıklarına işaret ediyorlar. Tüm kötülük, onlara göre, dünyanın kıyasıya bir mü-

cadele, tezatlar ve sürekli çatışmalarla parçalanmasından oluşuyor. Kavganın kökü nerededir? Dünyanın parçalanmasına neden olan karşıtlıkların kaynağı nerededir? Sömürü düzeninin korkunç adaletsizliğinde midir? Kapitalist haydutların açgözlülüğünde midir? Bir yanda halkın özgürlüğü ve mutluluğu ile diğer yandaki emperyalist gasp sisteminin karşıtlığında mıdır? Hayır! Brightman tüm sosyal kötülüklerin kökünü buralarda aramaz. Bunların kökünü, her bir insanın ruhunda bulur: *"Kişilik tüm bu çatışmaların doğduğu arenayı oluşturur. Kişisel dünya, çatışmaların dünyasıdır..."*[21] Buradan da derhal sonuç çıkarılır: *"Kişilik çatışmanın arenasını oluşturduğu için, zafer ve yenilgi de bu arenada gerçekleşmek zorundadır."*[22] Bugünkü dünya kaosu savaşının her bir insanın ruhunda kazanılması gerektiğini vaaz ediyor Brightman. Aynı düşünceyi geliştiren Flewelling, sosyal ilerlemenin, dışsal koşullardaki bir değişimin sonucunda değil, tersine kişiliğin iç dünyasından gelen uyarımların sonucu gerçekleştiğini söylüyor. Ona bakılırsa, hiçbir sosyal reform, nesnel gerçekliğin hiçbir dönüşümü insanın mutluluğunu sağlayamaz.

Materyalizm ile idealizm arasındaki; yaşam sorunlarının çözümü için materyalist ile idealist yöntem arasındaki; bugünkü krizden materyalist ile idealist çıkış yolu arasındaki seçimin bu kadar önemli oluşunun nedeni buymuş. *"Herkesin çözmesi gereken, hem teorik hem de pratik olarak en önemli soru,"* diye yazıyor Brightman, *"idealist mi yoksa materyalist mi olunması gerektiği sorusudur."* Materyalist olmak, dışsal koşulların değiştirilmesi, sosyal ilişkilerin dönüştürülmesi, sosyal çevrenin yeniden yapılandırılmasının çıkış yolu demek. İdealist olmak ise, içsel değişim, kendini moral olarak mükemmelleştirmeye çalışmanın yolu demek. Yeni bir toplum örgütlenmesine gerek yoktur, tersine yeni bir ruha ihtiyaç vardır, diyor Flewelling. Başka bir deyişle: Dünyanın değil, dünyaya yaklaşımın değiştirilmesi gerekir.

Bu anlatımlarda, felsefi idealizmin teorik yapılanmasının son derece gerici politik anlamı tüm açıklığıyla görmek mümkündür. Öznel olanın nesnel olan karşısındaki idealist ilkliği, kişilikçilerin sosyal krizden iki çıkış yoluna dair yorumları, mücadele arenasının yerini değiştirip sosyal yaşam alanından kişisel bilinç alanına taşınması çağrılarının pratikteki sonuçları, kendini, kitlelerin kapitalizmin yıkılmasına yönelik devrimci eylemine karşı kıyasıya bir mücadele olarak gösteriyor.

Kişilikçi teorinin sivri ucu, sınıf mücadelesi ve sosyalist devrim teorisine yöneliktir. Toplumun gelişimini engelleyen yağmacı gerici güçlere bir son vermenin tek gerçek aracı olarak sınıf mücadelesinin öğretisinin karşısına kişilikçiler, "genel sevgi", sömüren ile sömürülenin sosyal "birleşme"si vaazıyla, kurulu düzen çerçevesindeki "sosyal uyum" vaazıyla çıkıyorlar. *"Yardımıyla değerlerin dünyasının kurabileceğimiz tek bir yöntem var"*, diye açıklıyor Brightmann. *"Bu Platon'un 'ussal kanı' ve Hıristiyanlık tarafından 'Çağrı', 'insanların onların tinsel güçlerine yapılan bir çağrıyla değişimi' olarak adlandırılan yöntemdir."*

Kişilikçiliğin, tarihin materyalist anlayışına karşı düşmanlığı ile emekçilerin sınıf bilincinin uyanışı ve güçlenişini engelleme, kitlelerin kurtuluş mücadelesini felç etme ve sömürenlerin egemenliğini sağlamlaştırma çabası arasında kopmaz bir bağ vardır. Brightman, Dağ Vaazı'nın* hem yeryüzünün hem de cennetin bir anayasası haline geleceğini düşler. Sömürülenleri, sömürenlere karşı mücadele etmemeye, tersine onları ikna etmeye çalışmaya çağırır. Emperyalizmin kurbanlarını, kendilerini ezenlere karşı mücadele etmemeye, tersine onların tinsel güçlerine seslenme çağrısında bulunur. Atom kahramanlarına ve uluslararası tefecilerin karşısına, vazgeçme vaazıyla çıkmayı önerir.

Kişilikçi genel sevgi ideali, hümanizm değildir, aksine onun tersidir. Gerçek hümanizm, emekçilerin düşmanlarına duyulan kutsal nefretten, -halkın tüm acılarının gerçek kaynağı- emperyalizme karşı mücadeleci nefretten ayrılmazdır. Gerçek, aktif hümanizm, insan sevgisini, halkların emperyalist boyunduruktan kurtuluşunun bir mücadelesine dönüştürür.

6. Haydutların özgürlüğü için

Flewelling'in "Batı Kültürünün Yaşama Yeteneği" adlı kitabı, Spengler'in "Batı'nın Çöküşü" kitabına kişilikçiliğin yanıtıdır; Amerikan emperyalizminin filozofunun, Alman emperyalizminin filozofuna verdiği yanıttır. Flewelling, burjuva uygarlığını ayakta tutma ve sağlamlaştırma olanağına inanır. Emperyalizmin, burjuva demokrasisi kisvesi altında gerçek halk demokrasisini bastırmayı başaracağı umudundadır. Flewelling'in kitabı, Amerikan emperyalizminin kinik bir kutsanmasıdır: Demokrasiye dair tüm tumturaklı sözlerine karşın, demokrasiye karşı uzlaşmaz nefreti gizlemeyi yine de başaramaz.

Flewelling, kişilikçiliğin felsefi temelleri ile burjuva demokrasisinin demagojisi arasında doğrudan bir bağı temsil eder. Kişilikçilik, diye açıklar, yalnızca bir asli gerçeklik değil, aynı zamanda da uygarlığın en yüksek değeri, temelidir. Batı uygarlığın gelişimi, kişilikçilik fikrinin gelişimidir. Bu uygarlığın korunması, kişiliğin özgürlüğünün korunmasıdır der.

Kişiliği toplumsal yaşamın ana kategorisine yükselttikten sonra Flewelling, iki sorunu tek hamlede çözmeye çalışıyor: Birincisi, toplumsal sınıfları, görüş alanından çıkarmak ve sınıflar ilişkisinin yerine, "kişilik" ile "toplum arasındaki ilişkiyi koymak; ikincisi, kişiliği kitlelerin karşısına koymak ve "kişiliğin genel" selametine dair safsatalarla emekçi sınıflar içerisindeki milyonlarca kişiliğe duyduğu nefreti örtülemek.

Burjuva demokrasisini kişilikçiler, "kişinin kutsallığı" ile ilintilendiriyorlar. *"Kişilik"*, diyor Flewelling, *"demokrasinin en yüce anlamıdır."*[23] Kişilikçi doğa

* Dağ Vaazı - Havari Matyas'ın kaleme aldığı İncil'de 5.-7. bölümü oluşturan, İsa peygamberin doğru bir hıristiyan yaşam üzerine bir dağda yaptığı konuşma. -Çev.

felsefesi, bu nedenle, yardımcılarının açıkladığı gibi, halk kitlelerinin çıkarlarının ve gerçek demokrasinin karşısına konulan kişilikçiliğin burjuva kültünün bininci varyasyonunu değil, tersine "demokrasinin kozmik gerekçesini" teşkil etmektedir.

Flewelling'in demokratik söyleminin şeffaf örtüsünün altındaki azılı demokrasi düşmanını görmek zor değil. Demokrasi halkın egemenliğidir: Halktan çıkan, halkın gerçekleştirdiği ve halkın çıkarlarına hizmet eden bir devlet düzenidir. Böyle bir demokrasi anlayışı Flewelling için kesinlikle kabul edilemezdir. Onun için "demokrasi" halk egemenliğinin tersidir.

"Demokrasi", diye açıklar sakınmadan, *"aslında halk hakkı olarak anlaşılan şeyin en büyük düşmanı haline geldi..."*[24] *"Demokrasi temsilcileri, halkın bağımsızlığının meyve ve sonuçlarından ürkmektedirler."*[25]

Halkın iktidarı Flewelling'e göre demokratik değil, totaliter bir düzendir: *"Eskiden ayrıcalıklı olmayanların tiranlığı."* Halka ve halk iktidarına karşı büyük bir nefret duyan Flewelling, onu yanlış bir biçimde "totalitarizm" olarak tanımlarken "demokrasi" maskesinin altındaki emperyalist özünü gizlemektedir. "Demokrasi", Flewelling'e göre, halk için değil, tersine sömürenler için, emperyalist haydut için özgürlük demektir. Böyle bir demokrasiyi o, "niceliğin demokrasisi"ne karşılık "niteliğin demokrasisi" olarak tanımlamaktadır. *"Gerçek demokrasi,"* diye yazar, *"yasaların, kurumların, kuruluşların ve toplumsal örgütlenmenin demokrasisi değildir, tersine tinin bir demokrasisidir."* Kitlelerin horlanması, halk iradesinden korku, var olan düzenin korunması; kişilikçi "demokrasinin" gerçek içeriği işte bunlardır. Artık, Brightman'ın, Hitler'i kişilikçi ilan etmesi de şaşırtıcı olmayacaktır. Tek bir tahdidi vardır; o da *"en yüksek değer olarak 'Ari tipte'ki bir kişiliği gördüğü ve hatta en yüce gerçeklik olarak kabul ettiği için kişilikçiliğin tahrif edilmiş bir varyantı"* olduğudur.[26] Bir noktada haklıdır Brightman: Faşist "kişilik" kültü, aynı burjuva, antidemokratik, emperyalist ideolojinin bir varyantıdır, ki bir diğer varyantını da Amerikan kişilikçiliği oluşturmaktadır.

Kişilikçilerin yazınının tamamında, kişilik halkın, "özgürlük" ise demokrasi ve sosyal eşitliğin karşısına konur. *"Zenginliklerin, ayrıcalıkların ya da eğitimin dağılımındaki bir eşitliğin, toplumun bir yenilenmesini getireceğini sanmak beyhude bir çabadır."*[27] Flewelling ve benzerleri için, mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesi, para kesesinin ayrıcalıklarının ortadan kaldırılması ve tüm halka eğitim hakkı sağlanması, bir yenilenme değil, tersine dünyanın sonu anlamına gelmektedir. Onun düşlediği "yenilik", emekçilerin sömürüyü kanıksadıkları ve ezilen halk kitlelerinin itirazsız boyun eğdikleri bir durumdur. Flewelling'in methettiği ve halk iktidarına, sosyal eşitliğin karşısında olan "özgürlük", kârın özgürlüğüdür, insanın insan tarafından sömürülmesi özgürlüğüdür. Kişilikçiliğin vaazcıları, yalnızca bu "özgürlük" için mücadele ederler. Amerikan ki-

şilikçiliğinin önderleri arasında Flewelling, herhalde gericiliğin en kemikleşmiş, en arsız temsilcilerinden biridir.

Wallstreet haydutlarının bir "yaşam alanı"na ihtiyaçları var. Dünya onlara yayılmacı çabaları için dar gelmekte. Ulusal devletlerin sınırlayıcılığı, bu haydutların "özgürlüğü" için bir engel haline geldi. Flewelling, Amerikan tekelcilerinin en saldırgan taleplerine, kişilikçiliğin mukaddes suyunu serpmeyi görev bilmektedir. *"Modern uygarlık,"* diye yazar, *"bugünkü dar, sınırlı ulusal zeminle yetinmesi mümkün değildir. Ya kozmopolitikleşmek ya da çökmek zorundadır." "Dünya,"* diye açıklar pervasızlıkla, *"Batı için fazla dar, doğu içinse fazla geniş hale geldi."*

Buradan hareketle savaş maceraları açıkça onaylamak ve haklı çıkarmak için geriye yalnızca bir adım kalır. Flewelling bu adımı hiç tereddütsüz atar. Yalnızca saldırganların eylemlerini onaylamakla kalmaz, ayrıca kişilikçiliği onların hizmetine de sunar. *"Savaşın kendisi,"* diye açıklar, *"fedakarlık ruhunu uyandırmaya yetenekli değildir... Ancak şu veya bu savaş, fedakarlık ruhunun dini nabzını kendi saflarına çekebilirse... işte o zaman en inanılmaz kahramanlıkların seviyesine yükselmeye muktedir olacaktır."* Kişilikçiliğin son sözü, lanet olası emperyalist savaşın, din afyonu aracılığıyla tasdik ve kabul edilmesi çağrısıdır. Kişilikçiliğin lideri, kendini cephe papazı olarak, savaş kışkırtıcılarının hizmetine sunuyor.

Kişilikçilik budur. Düşünsel kölelik düzenini kurmak için "kişiliğin özgürlüğü"nü vaaz eder; kapitalist sömürünün devamını sağlamak için "demokrasi"yi metheder; emperyalist saldırganlığı "insan sevgisi" adına kutsar.

Kaynak: *Einheit*, yıl 2, Berlin, Ağustos 1948, sayı 8.
(Bu makale, SBKP'nin Moskova'da yayınlanan teorik yayın organı "Bolşevik"'in, 30 Nisan 1948, sayı 8, sf. 51-58'den bazı kısaltmalarla alınmıştır. Ara başlıklar Einheit dergisince konulmuştur.)

KAYNAKLAR

1 R.T. Flewelling, "Creative Personality" (Yaratıcı Kişilik), sf. 303-304.
2 W.E. Hocking: "Types of Philosophy" (Felsefe Türleri), sf. 437-446.
3 E.S. Brightman, "Nature and Values" (Doğa ve Değerler), sf. 114.
4 E.S. Brightman, age, sf. 57
5 E.S. Brightman, sf. 115
6 E.S. Brightman, age., sf. 160 ve 162.
7 R.T. Flewelling, "The Survival of Western Culture" (Batı Kültürün Yaşama Yeteneği), sf. 267.
8 R.T. Flewelling, "Personalism / XX. Century Philosophy" (Kişilikçilik / 20.yüzyılın felsefesi), sf. 326.
9 E.S. Brightmann, age., sf. 97.
10 R.T. Flewelling, age., sf. 273.
11 W.E. Hocking, "Types of Philosophy" (Felsefe Türleri), sf. 98.
12 W.E. Hocking, "Science and the Idea of God" (Bilim ve Tanrı Fikri), sf. 8.
13 R.T. Flewelling, "Creative Personality" (Yaratıcı Kişilik), sf. 303-304.
14 Age., sf. 264.
15 W.E. Hocking "Man and the State" (İnsan ve Devlet), sf. 293.
16 W.E. Hocking, age, sf. 293.
17 W.E. Hocking, age, sf. 66-67.
18 Age., sf. 59.
19 Age., sf. 51.
20 E.S. Brightman, "Nature and Values" (Doğa ve Değerler), sf. 85.
21 Age., sf. 66.
22 Age., sf. 115.
23 R.T. Flewelling, "Personalizm / XX. Century Philosophy" (Kişilikçilik / 20. yüzyılın felsefesi), sf. 325.
24 Age., sf. 112.
25 Age., sf. 100.
26 E.S. Brightman, age., sf. 113.
27 R.T.Flewelling, age., sf. 276.

Emperyalist Gericiliğin Katolik Felsefesi

T. I. Oiserman
Almancadan çeviren Olcay Geridönmez

Emperyalizmin hizmetindeki Ortaçağ karanlıkçılığı

Emperyalizm, ölmekte olan kapitalizmdir; sömürü toplumunun genel olarak varlığının son aşamasıdır. Feodal düzenin yerine başka bir sömürü düzeni geçerken, kapitalizmin çöküşü, tüm sömürücü sınıfların sonunu getirmektedir. Bunu, Sovyetler Birliği ve halk demokrasisi ülkelerinin varlığı gibi çürütülemez tarihsel olgular tanıtlamaktadır.

Büyük Alman şair Heinrich Heine, döneminin gericilerini alaya alarak şunları söyledi: Fıçıları kaçak yapıp su kaybedince dünyanın sonu geldi sanırlar. Modern emperyalist burjuvaziye ve onun hizmetindeki filozoflarına kapitalist sistemin yok oluşunun neredeyse kozmik bir felaket, kıyamet olarak görünmesi şaşırtıcı mıdır?

Lenin, burjuvazinin, "büyüyen ve güçlenen proletarya karşısında gerici olan, çürümekte olan ve Ortaçağa ait olan her şeyi desteklediğine... Çökmekte olan burjuvazinin, devrilmeye yüz tutmuş ücretli köleliği ayakta tutmak için diri kalan ve yok olmakta olan bütün güçlerini birleştirdiğine," dikkat çekti.[1]

Burjuvazinin vatandaşlık haklarını, ulusal egemenliği ve bağımsızlığı savunduğu günler çoktan geride kaldı. Bugün, burjuva demokratik özgürlükler bayra-

ğını bir kenara atmış, insanların ve ulusların eşitliği ilkesini ayaklarının altında çiğniyor. Burjuvazinin ideologları, tarihsel geçmişlerinin en ilerici geleneklerini terk ediyorlar. Eski sömüren sınıfın, yalnızca özellikle gerici ve insan düşmanı fikirlerinden faydalanıyorlar: "Ortaçağa dönüş!" - Burjuvazinin günümüzdeki şiarı budur.

Kısa bir süre önce ölen Amerikan burjuva felsefesinin sözcüsü John Dewey, Ortaçağa hayranlık duyuyordu. Çünkü onu, sözde tüm sosyal çatışmaları ortadan kaldıran bir toplum sistemi olarak görüyordu. Dewey'in tarihi çarpıttığı kendiliğinden anlaşılıyor; büyük toprak sahiplerine karşı köylü savaşları, onun bu iddiasını açıkça çürütüyor. Ortaçağda kuşkusuz, kapitalist ve genel olarak her türlü sosyal baskıyı ortadan kaldırabilecek bir proleter kurtuluş hareketine rastlamak mümkün değildi. Ortaçağ koşullarını burjuva ideologları için bu denli çekici kılan şey, tam da budur.

Faşistlerin Ortaçağa duydukları hayranlık herkesçe bilinir. Hitler'in ilan ettiği "yeni düzen", emperyalist barbarlık ile Ortaçağın diriltilen barbarlığı arasında bağ kurmaktan başka bir şey değildi.

Bundan dolayı, faşist zihniyetli bazı Amerikan yazar müsveddelerinin İspanyol Ortaçağını, "İspanya'nın altın çağı" olarak sunması ve engizisyonun "Franco Yöntemi"yle yeniden kuruluşunu propaganda etmesi şaşırtıcı değildir. 17. ve 18. yüzyılda burjuva ideologları, o dönemde teolojinin hizmetçiliğini yapmakta olan felsefenin bu tabi konumuna karşı çıkmışlardı; bugün, burjuva filozofları klerikalizme hizmetin, felsefenin en önemli misyonu olduğunu ilan ediyorlar. 17. ve 18. yüzyıl ilerici burjuva düşünürleri için karakteristik olan gerçekçi deneyim ile dini safsatacılığın karşı karşıya konulması, şimdi kesin olarak reddediliyor. Din, insan deneyiminin en önemli unsuru olarak ilan ediliyor ve dini "deneyim", duyu organlarının, pratiğin ve tarihsel olguların karşısına konuluyor.

Din, Ortaçağın, toplumsal ve kişisel yaşamın tüm alanlarını kapsayan ve insanın elini ayağını bağlayan egemen ideolojisiydi. Modern burjuvazinin Ortaçağa hayranlığı bundan ileri gelir. Emperyalizmin ideologları, Ortaçağ koşullarının ve Ortaçağ ideolojisinin dirilişini düşlüyorlar. Burjuvazi, egemenliğini özellikle dinin yardımıyla ayakta tutabileceğine umut bağlıyor. 17. ve 18. yüzyıl burjuvazisi, Ortaçağ karanlıkçılığının karşısına bilimle ve aydınlanmayla çıkıyorken; modern burjuvazi, bilime ve aydınlanmanın karşısına Ortaçağ karanlıkçılığıyla çıkma çabasındadır. Burjuvazi her türlü araçla, dini, kitlelerin en önemli ve olabildiğince tek düşünsel besin kaynağı haline getirme amacını güdüyor. Buradan, Ortaçağ karanlıkçılığının diriltilişinin neden emperyalist gericiliğin dar kafalı, insan düşmanı felsefesinin karakteristik bir özelliği olduğu anlaşılıyor.

Burjuva felsefi yayınlarda, Ortaçağın felsefi karanlıkçılığının diriltilmesi, irticai bir hareket yaratılması çağrısına hep yeniden rastlamak mümkün. Örneğin, burjuva basın tarafından bilimin yeni parlak ışığı olarak sunulan ünlü Amerika-

lı filozof Northrop'un iddiasına göre, "dine dönüş, her tür kötülüğe karşı bir ilaçtır... Günümüzün sorunlarını çözmek için, Ortaçağın felsefi düşüncelerine dönmek gerekir." Demek ki söz konusu olan, emperyalistlerin karşı karşıya bulunduğu "günümüz sorunlarının" çözümüdür; yani işçi hareketinin ve halk kitlelerinin barış ve demokrasi mücadelesinin bastırılmasıdır.

Gerici emperyalist Ortaçağa dönüş ütopyası, böylelikle tam olarak emperyalist burjuvazinin gerçek çıkarlarını yansıtıyor. Emperyalist burjuvazi, emekçilerin kapitalist köleleştirilmesini gerekçelendirmek, haklı çıkarmak ve kalıcılaştırmak için, bilimsel sosyalizmin teori ve pratiğini kapitalist ülkelerdeki milyonlarca imanlı insanın gözünde itibardan düşürmek ve kötülemek için, feodalizmin ortaya çıkardığı gerici ideolojik araç ve yöntemlerin tüm cephaneliğinden sonuna kadar faydalanmayı amaçlıyor. Bu, burjuva filozofların yetiştirip büyüttüğü dini fanatizmin tümüyle ve her bakımdan emperyalistlerin pratik politik amaçlarına hizmet ettiği anlamına geliyor. Wallstreet'deki Vatikan yetkilisi Amerikalı kardinali Spellmann, bu görevi çok net bir biçimde formüle etti. Spellmann, "Amerika'ya ve tanrıya inanan" herkesin komünizme karşı haçlı seferine katılması gerektiğini ilan etmişti. Kısacası: Söz konusu olan, Amerikan milyarderlerin dünya egemenliğidir. Emperyalist burjuvazinin dirilttiği Ortaçağ karanlıkçılığının işte bu sabit fikre hizmet etmesi amaçlanıyor.

Emperyalizm, kapitalist zulmü onaylayan katolitizmi, protestan, müslüman, yahudi dinlerini ve de başka din oluşumlarını boyunduruğu altına aldı. Bugünkü dinler arasında emperyalizmin en güçlü ideolojik dayanağını oluşturan katolitizm ve onun yönetim merkezi Vatikandır.

Vatikan, basitçe Romalı Papa'nın makamı ve Katolik kilisesinin en yüksek mercisi değildir. O, emperyalist gericiliğin bir merkezidir. Vatikan, önemli bir bölümü Amerikan bankalarına yatırılmış bulunan devasa sermayelere hükmeder. Hem doğrudan hem de dolaylı olarak, Fransa, İtalya, İspanya ve Latin Amerika ülkelerinin fabrikalarındaki binlerce işçiyi sömürmektedir. Vatikan'ın, çoğu kapitalist ülkelerde resmi temsilcileri, tüm burjuva ülkelerde ve onların sömürgelerinde resmi veya gayrı resmi temsilcilikleri bulunuyor.

İtibari Katoliklerin sayısının 25 milyonu geçmediği ABD'de, 28 Katolik başpiskopos, 136 piskoposluk ve 40 binden az olmamak üzere Katolik papaz bulunuyor. Vatikan'ın gizli servisi, Amerikan gizli servisiyle el ele çalışıyor; geçmişte de Gestapo'yla birlikte çalışıyordu. Katolik kilisesinin binlerce gazetesi, dergisi ve diğer yayınları, günlük olarak gerici ve antidemokratik fikirler yayıyor. Bugüne dek Vatikan'ın emrinde, üyelerinden "mantığa tövbe etmek" ve "kendilerine emredilen eylemlerin amaç ve sonuçlarını sorgulamamak ve düşünmemek" konusunda mutlak bir itaat talep eden Cizvit tarikatı bulunuyor. ABD'de yayınlanan Cizvit "America" dergisi, "hıristiyan devrim" olarak adlandırdığı faşist ihtilali propaganda ediyor. Vatikan'ın 1929 ve 1930 yıllarında SSCB'ye karşı haçlı seferi

çağrısında bulunduğu bilinmektedir. Papa, Hitler ve Mussolini'yi kutsamış ve onların girişimlerini her bakımdan destekleyerek, Almanya ve İtalya'da faşistlerin zulmünü ve faşistlerin çeşitli ülkelerdeki emperyalist gasp politikalarını onaylamıştı. Kırklı yılların başında Vatikan, ABD ve İngiltere'den Hitler ordularının Sovyetler Birliği'ne saldırısını desteklemelerini istedi. Hitler Almanya'sının ve emperyalist Japonya'nın yenilmesinden sonra Papa, Auschwitz, Maidanek ve diğer ölüm kamplarının örgütleyicilerine karşı ılımlı davranmaya çağırdı.

Savaş sonrası yıllarda Vatikan, halk demokrasisi ülkelerinin azılı bir düşmanı olduğunu göstererek yeni bir dünya savaşı kışkırtıcılığı yürüttü. Vatikan, kendini propagandayla sınırlamamakta, büyük bir gayretkeşlikle Amerikan emperyalistleri için ajanlar, katiller ve sabotajcılar yetiştirmektedir. Bu konuyla özel olarak ilgilenen Vatikan'ın Cizvitlerin yönetimindeki "Doğu Enstitüsü"dür. Burada, İtalyan Marksist dergi *"Societa"*'nın bildirdiği üzere, "Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da gizli servis faaliyetleri yürütmek için insanlar eğitilmektedir."

Vatikan, demokrasinin ve sosyalizmin, genel olarak her türlü ilerlemenin en azılı düşmanıdır. Örneğin 1949 yılında XII. Pius, bir kararnameyle, özgürlük hareketini "komünist propagandası" olarak ilan edip, Katolik destekleyicilerini aforoz etmekle tehdit ederek Katoliklerin bu harekete katılımını fiilen yasaklamıştır. Buna karşın milyonlarca Katolik barış hareketine katılmaktadır ve bu hareket Vatikan'ın hiçbir kararnamesi ile engellenememektedirler. Barış hareketinin önder üyeleri arasında Katolik din adamları da bulunuyor. Bir dizi Polonyalı, Macar ve başka ülkeden Katolik din adamı, Vatikan'ın politik çizgisine kararlılıkla karşı çıkıyor.

1951 yılında Vatikan, demokratik Çin'e karşı özel bir Papalık fermanı yayınladı. Aynı yıl Vatikan'da, Sovyetler Birliği ve halk demokrasisi cumhuriyetleri karşıtı bir "Dünya Amatör Havariler Kongresi" düzenlendi.

Fransa, İtalya, Avusturya, Batı Almanya ve Belçika'daki Katolik partiler, Vatikan'ın direktifleri doğrultusunda, Avrupa'yı felakete, Avrupa'nın burjuva ülkelerinin ulusal bağımsızlıklarını kaybetmesine ve yeni bir dünya savaşına sürükleyen Amerikan dış politikasını dolaysız destekliyorlar.

Vatikan, Kore'deki Amerikan işgalcilerini destekledi ve Kore halkını baskı altında tutan bu zalimleri "Haçlı" olarak tanımladı. Vatikan'ın temsilcileri, Fransız emperyalistlerinin hareketlerini onaylıyor ve Ho Şi Minh önderliğinde Fransız emperyalistlerine karşı özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi veren Vietnamlı Katolikler de dahil olmak üzere Vietnam halkını mahkum etmeye çağırıyor.

Ne var ki Vatikan'ı, bağımsız bir politika yürüten otonom bir güç olarak görmek yanlış olacaktır. Yüzölçümü yalnızca 44 hektar olan bu cüce "devlet", emperyalist gericiliğin elindeki bir aletten, emperyalizmin Katolik emekçiler arasındaki itaatkar bir ajanından başka bir şey değildir. Kapitalizmin yükselişi döneminde zavallı bir varlık sürdüren Vatikan, son elli yıldır, kapitalizmin çürü-

mekte oluşu sayesinde tarih sahnesinde kendine yeniden yer bulabildi. Vatikan'ın gerçek rolü, aşağıdaki küçük olayla son derece açık bir biçimde karakterize olmaktadır. 1950 yılında XII. Pius, Amerikan polisleri kongresinin bir kararıyla "New York ve Chicago'nun fahri polisi" madalyasıyla nişanlandırıldı. Amerikan emperyalist iktidar sahipleri Vatikan'a tam da bu rolü, sınıf mücadelesinin ideolojik cephesindeki polis rolünü uygun görmüşlerdir.

Bu Ortaçağ kurumu, yalnızca, burjuvazi "Ortaçağcı" hale geldiği için, şimdiki aktüel önemine kavuştu. İtalyan halkının 1870 yılında elinden aldığı "bağımsız devlet" statüsünü Vatikan'a iade edenin tam da Mussolini olması dikkat çekicidir.

Burjuvazinin 19. yüzyılın sonlarındaki sloganı "Kant'a dönüş" iken; şimdi daha da gericileşerek "Aquino'lu Thomas'a dönüş"ü talep ediyor. Burjuvazinin yevmiyeli filozoflarının seslendirdiği bu son derece gerici çağrının sosyal önemini, 1924 yılında Strassburg'da yayınlanan "Aquino'lu Thomas'a dönüş" başlıklı makale açıkça gözler önüne seriyor. Çünkü bu yazının yazarı olan Alman Katolik filozof W. König, insanlığın (burjuvazi diye okumalı) Hamlet'in sorusuyla karşı karşıya bulunduğunu iddia ediyor; "Olmak ya da Olmamak."

Aquino'lu Thomas (1225-1274), Ortaçağın resmi, açıkça dini, idealist felsefesinin en militan ve en gerici temsilcisiydi. Bu felsefe, öğrenim kurumlarında kutsal yazının zorunlu yorumu olarak öğretildiği için skolastik olarak anılıyordu. Skolastik, "mantıksal" argümanlarla tanrının varlığını, toplumsal eşitsizliğin ve bu dünyada çektikleri acılara karşılığında uhrevi cennetsel mutluluğa erişecekleri vaat edilen emekçilerin ezilmesinin ebediyetini "tanıtlıyordu".

16. yüzyıldan 18 yüzyıla dek ilerici burjuva düşünürler, kısır, insan düşmanı sözde bir felsefe olarak skolastiğe karşı amansız bir mücadele yürüttüler. 16. yüzyılın ilerici (1600 yılında Engizisyon tarafından yakılan) İtalyan düşünür Giordano Bruno, Skolastikleri "avareler, müşkülpesentler, sahtekarlar, soytarılar ve şarlatanlar" olarak adlandırıyordu. "Skolastik" sözcüğü dahi, içi boş, dayanaksız ve yaşamdan kopuk göstermelik bir öğretiyi tanımlamak için kullanılan bir tanım halini aldı. Ortaçağ karanlıkçılığı ile birlikte modern burjuvazi, Skolastiği, özellikle de Aquino'lu Thomas'ın öğretisini yeniden diriltti. Yeni Skolastik ya da Yeni Tomizm, Aquino'lu Thomas'ın gerici felsefesinin yenilenmesi, günümüz sosyal koşullara uyarlanması, bugün burjuva çevrelerde genel kabul görmektedir. Bu nedenle Amerikan "Journal of Philosophy", gerici felsefe kampının tamamının programı olarak, "İncil'e, Aquino'lu Thomas'a sıkı sıkıya bağlı kalmak ve onun görüşlerini tüm halkların ve devletlerin felsefi dünya görüşü haline getirmek gerek"tiğini ilan ediyor.

Çökmekte olan kapitalist düzenin bu sefil yaygarasının, daha 1879 yılında, yani Paris Komünü'nden kısa bir süre sonra, Papa XIII. Leo'nun özel fermanıy-

la Aquino'lu Thomas'ı Katolik kilisesinin en yüksek felsefi otoritesi ilan etmiş olan Vatikan'da alkışla karşılanması kolaylıkla anlaşılır.

Yeni Tomizm (Yeni Skolastik), nesnel idealist karakterde gerici, dindar-felsefi bir akımdır. Katolik kilisesinin dogmalarıyla örtüşerek Yeni Tomizm, var olan her şeyin asıl nedeninin, kaynağının ve yaratıcısının tanrı olduğunu öne sürmektedir. Doğa ve toplum yasalarının yerine Yeni Tomizm, tanrısal yazgıyı koyar; çünkü doğal süreçlere doğaüstü nedenler atfeder. Gerçek "bu dünya"nın, mekan ve zaman içerisinde var olan, duyularla algılanabilir maddi dünyanın karşısına, gerçekdışı "öteki dünya"yı, mekan ve zamandan bağımsız olarak var olan, duyular ötesi tanrısal dünyayı koyması, Yeni Tomizmin karakteristik bir özelliğidir. Yeni Tomizm böyle bir dünyanın varlığını her türlü yolla kanıtlamaya çalışmaktadır. Tanrı varlığının, evrenin yaratılmış olduğunun, ruhun ölümsüzlüğünün ve iradenin maddi koşullardan bağımsızlığının kabulü, Yeni Skolastik karanlıkçılığının temel ilkeleridir.

Yeni Tomizm, 19. yüzyılın sonlarında Fransa'da ortaya çıktı ve sonraki dönemde özellikle Belçika, İtalya, Avusturya ve İspanya'da, yani Katolik nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelerde büyük bir yaygınlık kazandı. Bu ülkelerde Yeni Tomist sözde felsefe, çok sayıda öğretim kurumunda, Katolik din dersinin yanı sıra resmi olarak okutulmaktadır. Ancak, Ortaçağ karanlıkçılığının diriltilişi, dini değil ama sosyal, ekonomik ve politik nedenlere dayanarak ortaya çıkarıldığı yerlerde, Protestanlığın egemen olduğu ülkelerde de popülerliğe ulaşıyor; örneğin ABD'de. Aquino'lu Thomas hakkında yayınlanan kitapların sayısı binleri buluyor; öyle ki Yeni Tomist literatürün bibliyografyası son derece kapsamlıdır. Düzinelerce Katolik üniversite ve enstitü, yüzlerce dergi ve gazete Vatikan'ın resmi felsefesi Yeni Tomist karanlıkçılığı vaaz ediyor.

ABD'de Katolik kilise, aralarında özel olarak Yeni Tomizmin propagandasına adanmış "Düşünce", "Düşünceler Tarihi Dergisi", "Tomist" ve "Yeni Skolastikçilik" gibi dergilerin de bulunduğu yüzlerce dergi çıkarmaktadır. Kimi üniversiteler de dahil olmak üzere birçok Amerikan öğretim kurumu, aynı amaca hizmet ediyor.

Lenin, eseri "Materyalizm ve Ampiryokritisizm"de, "en yeni" burjuva felsefesinin çok sayıdaki akımlarının, temel felsefi sorunun yanıtlanmasında ilkesel bir ayrım içinde olmadıklarına dikkat çekmişti. Lenin'in vurguladığı bu özellik, bugünkü burjuva felsefesi için de aynen geçerlidir: Tüm o pragmatistler, yeni gerçekçiler, semantikçiler, varoluşçular ve benzeri ideologlar; bilinç ve varlık arasındaki ilişki sorununa idealist yanıtı veriyor, agnostisizmi (dünyanın bilinemezliği öğretisini) ilan ediyorlar ve klerikalizmin az ya da daha çok kurnaz ve maskelenmiş vaazcıları olarak emperyalist gericiliğin hizmetinde bulunuyorlar.

Yeni Tomizm, bu gerici öğretilerden olsa olsa, onların klerikal karakterini hiç gizlemeksizin ifade etmesiyle ve Katolik dini militan bir biçimde savunmasıyla

ayrılır. Tam da bu nedenle Yeni Tomizm günümüzde burjuva felsefesindeki önderlik rolüne sahip çıkıyor. Yeni Tomizmin sözcüleri, ABD'ye göç etmiş Fransız filozof J. Maritain (Fransa'nın Vatikan'daki eski resmi temsilcisi), Fransız akademi üyesi E. Gilson, Amerikan gerici sosyologlar Harrington, Rayon ve benzerleridir.

Kuşkusuz, her yerde neden özellikle Aquino'lu Thomas'ın felsefi öğretmen olarak sunulduğu, onun öğretisi Tomizmin, neden Katolik felsefesinin egemen çizgisi ve tüm kapitalist ülkelerdeki en modern gerici felsefi akımlardan biri haline geldiği sorusu dayatıyor kendini.

Bütün bu sorular, öncellerinin öğretileriyle karşılaştırıldığında Aquino'lu Thomas'ın öğretisinin; Katolikliğin dogmalarına sıkı sıkıya bağlı olan ve kutsal kitap, tanrının varlığı ile sömüren sınıfların egemenliğinin savunusu için Ortaçağın öne sürdüğü tüm dini kanıtları kendinde bütünleştiren Skolastik karanlıkçılığın teorik olarak en gelişkin ve en kurnaz sistemi olmasıyla yanıt buluyor. Örneğin Hıristiyanlığın ilk ideologlarından biri olan Tertullian, "inanıyorum, çünkü bu yine ustur," diyorsa ve işte böylelikle dini inancın ussal, mantıksal açıklanması olanağını yadsıyor idiyse; Aquino'lu Thomas da usu, dinin bir yardımcı aracı olarak ilan ederek usu inanca tabi kılıyor. "Aziz" Thomas'ın öğretisine göre us, her şeyden önce kutsal kitabın iddialarının temellendirilmesine hizmet ediyor. Tertullian'ın propaganda ettiği us ve bilimin açıkça yadsınmasına karşılık, bu anlayışın Vatikan tarafından daha uygun görülmesi kolaylıkla anlaşılabilir. Tarihsel deneyim, inanç ile us arasındaki mutlak karşıtlığın itiraf edilmesinin, dini dogmaların us dışılığını ve anlamsızlığını açığa çıkardığından, dine zarar verdiğini göstermiştir. Tam da bu nedenle, Katolitizmin yardımıyla bilimi klerikalizmin boyunduruğu altına sokmak isteyen burjuvazinin çabasına, Thomas'ın "us gerçekleri" ile "inanç gerçekleri"nin varlığı önermesinden ve "inanç gerçekleri"nin her türlü usu aştığı, dolayısıyla da daha yüksek ve mutlak bilgi oldukları iddiasından daha denk düşen bir şey yoktur.

Aquino'lu Thomas'ın, büyük antik düşünür Aristoteles'in öğretisini işlediği ve Katolisizmin lehine çarpıttığı bilinmektedir. Aristoteles, materyalizm ile idealizm arasında, diyalektik ile metafizik arasında gidip geliyordu. Aquino'lu Thomas, hocası Albertus Magnus'un izinden giderek Aristoteles'in öğretisinden onun tüm materyalist ve diyalektik fikirlerini, özellikle maddenin sonsuzluğuna dair tezini ayıklamıştır. Aristoteles, Hıristiyanlığın doğuşundan çok önce yaşamış ve etkinlik kazanmış bir düşünürdü. Bu "dinsiz" filozofun, dünyanın yoktan var edilişine, ruhun ölümsüzlüğüne, cehennemin, cennetin, Araf'ın*, meleklerin ve şeytanın varlığına dair bir öğreti bırakamayacağı aşikardır. Tüm bu heyulayı Aristoteles'in öğretisine sokan, bu hıristiyan anlayışları "dinsiz" filozofa atfeden "aziz" Thomas'tır. Aquino'lu Thomas, Aristotelesçi öğretiyi cansız, sko-

* Araf: Din kitaplarında cennet ile cehennem arasında bulunduğu söylenen yer -çev.

lastik bir sisteme indirgedikten sonra, bu öğreti Katolitisizm için tehlikeli olmaktan çıktı. Eskiden Aristotelesçi öğretiye dayanak yapılması yasak iken, Aquino'lu Thomas'ın elinden geçtikten sonra, geç Ortaçağın resmi felsefi doktrini ve tartışılmaz dogması haline geldi.

"Skolastikler", diyordu Marx, "*Ortaçağ inancının en tehlikeli düşmanı olarak sayılan* çağa değin, Aristoteles'i en güvenilir müttefikleri olarak kullandılar." [2]

Aristotelesçi öğretinin kapsam bakımından bu arsız tahrifi, kuşkusuz, 19. ve 20. yüzyıl doğa biliminin sonuçlarını tahrif etmek, onların din karşıtı içerik ve anlamlarını yok etmek ve bu sonuçları, dini karanlıkçılığın çıkarları doğrultusunda kullanma çabasındaki "aziz" Thomas'ın bugünkü ardılları arasında coşkulu bir kabulle karşılanıyor. Aquino'lu Thomas, Aristoteles'in fiziğini tahrif ettiği gibi Yeni Tomistler de modern atom fiziğini ve kuvantum mekaniğini tahrif ediyor, klerikalist bir tarzda yorumluyorlar.

Sonuçta burjuvazi için son derece önemli olan bir şey var: "Aziz" Thomas, itaatin "tebaanın erdemini" oluşturduğunu gösteriyordu. Asilere ve boyun eğmeyenlere cehennem azaplarıyla tehdit etti ve aynı zamanda bu dünyada başlı başına mutluluğa ulaşmanın imkansız olduğunu, fakat öteki dünyada mutluluğun, sıkıntılara tevazuyla katlananlara ve mülk sahiplerine, egemenlere, sömürenlere itirazsız tabi olan herkese bahşedileceğini vaaz ediyordu. Bugün geniş kitleler giderek daha kararlı bir şekilde emperyalistlere başkaldırmakta olduğundan, sömürenleri savunan bu tür sahte vakarlı vaazlar, burjuvazinin özellikle işine geliyor.

Aquino'lu Thomas'ın serfliğin haklılığını teorik olarak açıkladığı ve serflerden efendilerine karşı mutlak bir itaat talep ettiği bilinmektedir. Kafirlerin, yani Katolik inanç öğretisini kabul etmeyen başka inanıştakilerin, idam edilmeyi, örneğin kalpazanlardan daha çok hak ettiklerini iddia ederek, Ortaçağ engizisyonunun korkunç suçlarını da haklı çıkarıyordu: "Dünyevi efendiler, kalpazanları ve de diğer suçluları haklı olarak ölüm cezasına çarptırıyorlarsa eğer, o halde kafir olur olmaz kafirleri idam etmek daha da caizdir..." Faşizme giden yolu seçişiyle, milyonlarca "itaatsizi", emperyalist keyfiyete başkaldıran insanları yok etmekle tehdit edişiyle ve Ortaçağ engizisyoncularını zalimlikte geçme hevesiyle "Aziz" Thomas'ın öğretisinin bu yönü, elbette modern burjuvazinin çok hoşuna gitmiştir. Faşizme eğilimli burjuvazi, emekçileri yalnızca "öbür dünyadaki" değil aynı zamanda bu dünyadaki cehennem azaplarıyla da tehdit ediyor. Tam da geniş halk kitlelerinin baskı altında tutulması için emperyalist burjuvazi, Ortaçağ karanlıkçılığını yeniden diriltmektedir; bu nedenle Aquino'lu Thomas'ın din felsefesini, militan Ortaçağın felsefesini kendi bayrağı haline getirmektedir.

Bunlar, Tomizmin emperyalizm çağında dirilişinin en önemli nedenleridir. Vatikan'ın en büyük felsefi otoritesi olarak Aquino'lu Thomas'ın, Katolik mez-

hepten olmayan birçok karanlıkçının gözünde de en önemli otorite olarak sayılmasının nedeni de burada saklıdır. Yeni Tomistler, "aziz" Thomas'ın tüm insanlık için geçerli ebedi idealler keşfettiği, nedensellik ilkesini temellendirdiği, rasyonalizm ve ampirizmin en uç örneklerini birleştirdiği, nesne ile özne, inanç ile us, volontarizm ile entelektüalizm arasındaki uyumu sağladığı, atom enerjisinin keşfini önceden tahmin ettiği görüşündedirler. Söylediklerine göre, kutsal gerçeği müjdeleyen doğaüstü bir filozoftu o. Genel olarak Vatikan'ın ideologları, "aziz" Thomas'ın, insanlığın karşısında bulunan ve bulunacak olan bütün sorunları çözmüş olduğunu iddia ediyorlar. Tüm yıpranmışlığıyla birlikte Ortaçağ skolastik sisteminin, adeta tartışılmaz bir dogması karakterine bürünen bu yüceltme, emperyalist burjuvazinin ve felsefeyle uğraşan uşaklarının düşün yoksulluğunu göstermektedir.

Bilim ve felsefenin Yeni Tomist tahrifatı

Lenin, emperyalizm çağının gerici idealist felsefesini karakterize ederken, bu felsefenin nihai olarak "tam teçhizat donanmış, devasa örgütlenmelere sahip ve felsefi düşüncenin en ufak yalpalayışını kendi yararına kullanarak, geçmişte olduğu gibi şimdi de kitlelere sürekli nüfuz eden fideizmin yalnızca daha inceltilmiş, daha kurnaz bir biçimi olduğunu"[3] yazmıştır. Fideizm (inanç anlamındaki Latince *fides* sözcüğünden türeme), ruhbanlar tarafından cömertçe desteklenen, inancı usun üstünde, dini bilimin üstünde tutan açıkça dinci bir öğretidir. Yeni Tomist obskürantizmin teorik hareket noktası tam da fideizmdir.

Yeni Tomizm, us ile inanç arasında, yani bilim ile din arasındaki bir uzlaşmanın olanaklı olduğunu ve bu uzlaşmayı sağlayanın "aziz" Thomas olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Bilim ile din arasındaki mücadele, her türlü gerçek dayanaktan yoksun, hayıflanılması gereken bir yanlış anlama olduğu ilan ediliyor. Yeni Tomistler, gerçekte us ile inanç arasında aslında hiçbir karşıtlığın bulunmadığını, tam tersine bir "uyum" bulunduğunu öne sürüyorlar. Ne var ki inancın us karşısındaki önceliğinin kabulü, yani bilimin dine tabi kılınması şart koşuluyor. Böyle bir "uyumun" gerçekte bilimin ortadan kaldırılması anlamına geldiğini kolayca görmek mümkün.

E. Gilson, "Tomizm. Aziz Aquino'lu Thomas'ın Felsefesine Giriş" adlı kitabında, Thomas'ın us ile inanç, bilim ile din arasında kesin bir sınırlama koyduğunu ve bunlar arasında bir ittifakın yaratılmasının zorunluluğunu açıkladığını yazıyor. Ne var ki Gilson, böyle bir "ittifakta" bilim ile dinin harmanlanacağını, sessiz kalarak gizliyor. 1949'da yayınlanmış bir diğer kitabı, "Christianity and Philosophy"de E. Gilson, bilime ve felsefeye dinden farklı olarak dogmaların değil, "doğal usun" kaynaklık ettiğini söylemekle birlikte, aynı zamanda bunların dinle aynı sonuçlara vardıklarını iddia ediyor. Klerikalizmi vaaz eden bir bilimin, bir bilim olamayacağını ve ona usun değil dinin kaynaklık ettiğine dair

kuşku olmasa gerek. Us ile din arasında uyum olasılığını kanıtlamaya yönelik tüm bu çabalar dinin ussallığını, her şeyden önce de Katolitizmin ussallığını kanıtlama amacının bir ürünüdür.

Gilson, ikiyüzlüce, Katolitizmin, felsefe ve bilimin bağımsızlığını elinden almayan ve onun araştırmalarını engellemeyen tek dini sistem olduğunu öne sürüyor. Papa XII. Pius, Vatikan akademisine yazdığı bir yazıda, kilisenin bilimsel araştırma özgürlüğüne en ufak bir müdahalede bulunmadığını; ancak, eğer ki bilimsel sorunlara karışıyorsa da bunu yalnızca "bilimi inanca karşı hata işlemekten korumak" amacıyla yaptığını temin ediyor. Cümlenin bu son kısmı, Yeni Tomistlerin o kendilerine özgü demagojik tarzlarıyla sık sık telaffuz ettikleri bilim ve felsefenin bu "bağımsızlığı"nın nereye vardığını açıkça gözler önüne seriyor. Tüm bu bağımsızlığın, ancak ve ancak inancın "gerçekleri"ni, başka bir deyişle Katolik dogmaları tanıtlaması halinde, felsefeye mantıksal kanıtlamalar ve sonuçlarla hareket etmesine izin vermesinden ibaret olduğu meydana çıkıyor. Gerçekten de Yeni Tomistler, felsefeyi bağımsız bir bilim olarak ortadan kaldırmaya ve onu teolojinin bir hizmetkarına indirgemeye çalışırlar. Felsefenin "bilimin hizmetçisi" olmaktan vazgeçmesini talep etmeleri rastlantı değildir. Yukarıda andığımız E Gilson, felsefe ile teolojiyi karşılaştırırken, teolojiyi "metafelsefe" olarak, yani duyuüstü ve doğaüstüne dair felsefe üstü, us üstü kesin bilginin en yüksek aşaması olarak ilan etmesi sebepsiz değildir. E. Gilson'un bir öğrencisi, insanlara ait tüm bilginin aynı şekilde üç katlı bir piramidi temsil ettiğini, bunun temelini tek tek bilimler, orta bölümünü genel ve felsefi bilimler ve en üst bölümünü teolojinin oluşturduğunu iddia ediyor.

Yeni Tomistler, teolojiyi felsefenin ve pozitif bilimlerin üzerinde tutarak, ne felsefenin ne de doğa biliminin gerçek bir bağımsızlığının söz konusu olamayacağını açık bir biçimde ifade etmiş oluyorlar. Çünkü "tek tek bilimleri" teolojinin temeli olarak ilan etmek; pratikte, teolojik karanlıkçılığın beslenme alanını sağlayabilmeleri için bilimin sonuçlarını tahrif etmek ve çarpıtmaktır.

Yeni Tomistler felsefenin bağımsızlığından bu şekilde söz etmek zorundadırlar çünkü felsefenin "kendi yolu üzerinden" din ile aynı sonuca vardığını ispatlamak istiyorlar. Bu nedenle Yeni Tomistlerin "felsefenin" ve "tek tek bilimlerin" bağımsızlığına dair ettikleri gevezelikler rastlantısal bir görüngü değildir, tersine Katolik-felsefi reklamın en yaygın kullanılan yöntemlerinden biridir.

Liberal söylemlerin kisvesi altında Vatikan, Yeni Tomizmin gerici fikirlerini, klerikalizmin bilime ve materyalist felsefeye karşı şiddetli bir saldırısını örgütlemek için kullanıyor. Ekim 1951'de, Papalık Bilimler Akademisi'nin üyeleri önündeki konuşmasında XII. Pius, "gerçeğe" ulaşmak için üç araç bulunduğunu, bunların bilimler, felsefe ve itikada varma olduğunu söyledi. Dini itikada varmanın, gerçeği ortaya çıkarmanın en üstün aracını oluşturduğu ve bu bakımdan bilim ve felsefeden dine boyun eğmeleri istendiğini söylemeye gerek yok.

XII. Pius, "gerçek bilim"in, her yeni keşfiyle birlikte "Tanrıyı yeniden keşfetmek"le yükümlü olduğunu açıkça ilan etti. İtaatkar, sözde alim topluluğu karşısında keyfe keder konuşan Katolik imparator, utanmadan "bilimden, ... dünyanın zaman içinde yaratılışına dair kanıtlar getirmesini talep ediyoruz" açıklamasında bulundu.

XII. Pius, ikiyüzlüce, Vatikan'ın, evrim teorisi sorunlarının ağza alınmasına itirazda bulunmayacağını ilan etmesine karşın, yalnızca "tek bir şey" talep etti: İnsanlığın ilk atasının Adem, Havva'nın ise Adem'in kaburgasından yaratılan karısı olduğunun mutlak kabulü. İşte burada, emperyalist gericiliğin Katolik uşaklarının, bilimi hangi anlamda kabul etmeye "hazır" oldukları açığa çıkıyor.

Yeni Tomistlerin modern bilimler karşısındaki taktiği, kuşkusuz onlardan bağımsız toplumsal koşulların karakteri tarafından belirlenmektedir: Çağımızda bilimsel bilgilerin değerinin açık reddi ancak klerikallerin kötü ünlenmesine sebep olacağı için, Yeni Tomistler felsefenin "ilkesel bağımsızlığı"ndan ve bilimlerin otonomisinden söz etmek zorunda kalıyorlar. Bugün inançlı insanlar da, özellikle de emekçi Katolikler, usun ve bilimsel bilgilerin Ortaçağcı zulümlere uğratılmasına razı gelmiyor. Tam da bu nedenle Yeni Tomistler, her yoldan, "aziz" Tomas'ın bilimi ve bilgileri sonsuza dek dinle birleştirdiğini ve felsefe ile teolojinin, doğal olanla doğaüstü olanın uyum içinde birbirine bağlı olduğu bir "ikili sistem" yarattığını kanıtlamaya çalışıyorlar. Bu nedenle Vatikan, kendini bilim "dostu" olarak lanse ediyor ve bunu yaparken ona, bu hak sadece kiliseye ait olduğundan, nihai sonuçlar çıkarma iddiasında bulunmama uyarısında bulunuyor.

Lenin, eseri "Materyalizm ve Ampiryokritisizm"de, gericilerin, bilimi, nesnel gerçeklik iddialarından vazgeçmeleri koşuluyla kabul etmeye hazır olduğunu belirtmişti. Katolik gericiler, bilimin, ulaştığı gerçekleri göreli, dini dogmaları ise mutlak olarak saymasını talep ediyorlar. "İnsan aklı", diye iddia ediyor E. Gilson, "yaradılıştan günaha yatkınlığı nedeniyle zayıf ve karanlıktır", bu nedenle de tanrının yardımı, yani dinin yardımı olmadan gerçeğin bilgisine ulaşması mümkün olmadığını söylüyor. Yani felsefe yapmaya gerek yokmuş, "yalnızca kilisenin geleneksel bakış açısını edinmek" yeterliymiş. Bu militan karanlıkçılığın hangi sonuçları çıkardığı buradan anlaşılıyor. Tüm bunlar, emperyalist burjuvazi ve onun Katolik ideologlarının, doğa ve toplum bilimlerine, bilimsel felsefeye ne kadar düşmanca bir yaklaşım içinde bulunduğunu açıkça gözler önüne seriyor.

Emperyalist burjuvazinin Katolik filozofları, özellikle doğa ve toplumun gelişme yasalarını ortaya çıkardığı için bilime zulmetmektedir. Ne var ki her şey değişiyor ve gelişiyorsa eğer, o halde değişmez toplumsal düzenler yoktur ve de olamaz, dolayısıyla kapitalistlerin emekçiler üzerindeki egemenlikleri de sonsuz değildir.

Günümüz burjuvazisi, toplumsal gelişmenin kendisinin yok oluşu anlamına geldiğini hissetmektedir. Bu nedenle burjuvaziye sadakatle bağlı filozoflar, gelişmenin bilimsel anlayışını çarpıtmak, gelişmenin nesnel yasalılığını reddetmek ve işte bu yolla, kitleler arasında giderek daha çok yaygınlaşan toplumun sosyalist dönüşümünün kaçınılmazlığına dair düşünceyi inkar etmek için her türlü önleme başvurmaktadırlar. Burjuva ideologları içerisinde bilimsel gelişme anlayışını en fazla çarpıtanların Katolik filozof ve sosyologlar olduğunu belirtmeden geçmek mümkün değil. Aquino'lu Thomas, yaşadığı dönemde, Yunan materyalisti ve diyalektikçisi Heraklit'in savunduğu "her şey akıyor" diyalektik tezine karşı verdiği mücadele nedeniyle Aristoteles'i methediyordu. "Aziz" Thomas, felsefenin konusunun yalnızca değişmez olan, sonsuz olan olabileceğini, çünkü değişimin yalnızca tamamlanmamış ve sonlu ona özgü olduğuyla gerekçelendirmiştir. "Melek doktoru" (Aquino'lu Thomas'ın lakabı buydu), doğadaki görüngülerin sonsuz hareketini, dolaşımını kabul eden Antikçağ ve Ortaçağ düşünürlerine, dünyanın sonsuz yenilenmesi düşüncesinin, mükemmellikle, kişisel tanrıyla çeliştiğini iddia ederek karşı çıkıyordu. Bugün dünyanın eskisi gibi olmadığının kabul edilmesinin "Tanrının varlığının aşikarlığına gölge düşüreceğini" söylüyordu.

Aquino'lu Thomas, teolojiyle, özellikle de Katolikliğin dünyanın tanrı tarafından yaratıldığı dogmasıyla bağdaşmadığı için gelişme fikrini reddediyordu. Bugünkü ardılları, özellikle kapitalizmin ebediliğiyle çeliştiği için gelişme fikrini reddetmek istiyorlar. Fakat çağ değişti: Günümüzde eğer gülünç duruma düşülmek istenmiyorsa gelişmeyi Ortaçağdaki gibi kategorik olarak reddetmek mümkün olmuyor. Gelişme fikri doğa bilimlerine kesin olarak yerleşmiştir ve buna, bu fikre akla gelebilecek her şekilde zararsız, kapitalizm için kesinlikle tehlikeli olmayan bir nitelik kazandırmaya çalışmalarına karşın burjuva sosyologlarını da dahil etmek gerekiyor. Bu nedenle Yeni Tomistler, gelişme yasasını yalnızca doğrudan ve tümden inkar edebilmek için değil, aynı zamanda bu fikri emperyalist gericiliğin çıkarları doğrultusunda çarpıtmak ve tahrif etmek için de kıvranıp durmak zorundalar.

Yeni Tomistler, gelişmenin kaynağının Tanrısal iradede bulunduğunu ve bu nedenle herhangi bir ekonomik ya da doğa yasasına tabi olmadığını iddia ediyorlar. Gelişmenin içeriğini, tanrısal ön tayin ve belirleme oluşturduğunu, dolayısıyla da nedensellik ve zorunluluktan, yasalılıktan hareketle gelişmenin ele alınamayacağını söylüyorlar. Örneğin Yeni Tomistlerin sözcülerinden biri olan Jacques Maritain, tanrı olmadan doğada herhangi bir şeyin olagelebileceğini düşünmekten daha büyük bir hatanın işlenemeyeceğini öne sürüyor. Bu felsefe yapan karanlıkçıya göre, okuyucularına öğretmeye çalıştığı gibi, dünyadaki her şey, tanrının emriyle ve meleklerinin doğrudan idaresiyle gerçekleşiyor: "Doğanın efendileri ve sahipleri olan" bu melekler, "atom hareketlerini kendi irade-

leri doğrultusunda değiştirerek doğayla tıpkı gitar çalar gibi oynayabiliyorlar." Bu iddiaların, hareketin, doğa ve toplumda değişme ve gelişmenin gerçek kabulüyle hiçbir ortaklığın bulunmadığı kendiliğinden anlaşılıyor. Doğanın ve toplumun gelişmesinin yerine, Yeni Tomist karanlıkçılar, dünyanın süreğen bir yaratımına dair fantastik bir tasavvur yaratmakta ve emekçi kitlelere, kendi gelişimlerinden bağımsız olarak gerçekleşen bu "gelişme" sürecine müdahale etmeme uyarısında bulunuyorlar.

Kapitalizm altında var olan toplumsal koşulların eleştirisini inkar etme çabasıyla birçok Yeni Tomist, verili olanın değiştirilmesine umut bağlanamayacağını iddia eder. Gelişmenin genellikle hayırlı sonuçlara ulaşmadığı söylenmektedir. Katolik kampın felsefe yazarları, bilim ve pratiğin sonuçlarını, okuyucularına yalnızca dinginliğin refahı ilerlettiği, gelişmenin ise huzursuzluğa, hastalığa ve çürümeye yol açtığını belletmeye çalışarak çarpıtmaktadırlar. Tek sözle: Tanrı bizi gelişmeden korusun! Yeni Tomistlerin vaaz ettiği kaba, tepeden tırnağa gerici, idealist "gelişme" anlayışı buna çıkmaktadır. Bilimsel gelişme anlayışının bu biçimde çarpıtılışının örneği olarak yukarıda sözü edilen XII. Pius'un Vatikan Bilimler Akademisi karşısında yaptığı konuşma verilebilir.

Modern doğa bilimlerinde kaydedilen ilerlemelere işaret ederek (bu Cizvit davranış tarzı günümüz klerikallerde gündemdedir), XII. Pius, maddenin "enerjiye dönüştüğü"nü, atomların parçalandığını ve "maddenin sözde ortadan kalkmazlığının" sona erdiğini öne sürüyor. Atom çekirdeğinin parçalanmasını Papa, maddenin yok oluşu olarak gösteriyor. Maddenin ışınımından ve yoğunluğunun sürekli azalmasından söz ediyor ve bu olgularda, geçiciliği, maddi olan her şeyin geçici karakterini kanıtlayan bir parçalanma ve ölüm eğilimi görüyor. Yani, Vatikan'ın başının, doğa bilimlerinin sonuçlarını ve bu sonuçlara dayanan hareket ve gelişme sürecinin özüne dair bilimsel görüşü çarpıttığını görmekteyiz.

Gerçek gelişme, eski parçalanıp ölürken yeninin doğmasından, ortaya çıkmasından oluşuyor. Radyoaktivite, atom çekirdeğinin parçalanması, ışınım vb. süreçler, kesinlikle maddenin yok oluşu anlamına değil, tersine maddenin başka bir varolma biçimine geçişi anlamına gelmektedir. Bir elementin bir diğer elemente dönüşümü örneğin bu yolla olagelmektedir. Doğada olagelen çözülme ve parçalanma görüngüleri, yeninin ortaya çıkışında, gelişme sürecinin zorunlu bir önkoşulu, temel özelliklerinden biridir. Gelişme, bir ve aynı sürecin iki yönünün birbirinden ayrılamaz bütünlüğüdür: Eskinin yıkılması ve yeninin ortaya çıkışı. Bu açık gerçeği çürütme girişiminde bulunurken XII. Pius, gelişmenin bir yönünü (yadsıma), bu sürecin diğer yönünü, yani yeninin ortaya çıkışını, basitten karmaşığa, alttan daha üste geçişi bilinçli olarak görmezden gelerek mutlaklaştırıyor. XII. Pius, sofistçe, gök cisimlerinin parçalanması ve bunun sonucunda kozmik toz kümelerinin oluşumuna dair tüm astronomlarca bilinen gerçeğe işaret ederek, bu olayın maddenin çözülüşünü ve yok oluşunu kanıtladığı-

nı iddia ediyor. Oysa bu arada astronomlar, başta da Sovyet astronomlar, bu kozmik tozun yoğunlaşması sonucunda yeni gök cisimlerinin doğduğunu kanıtlamışlardır. Kimi sıra dışı parlaklıktaki yıldızlar, Sovyet astronomik araştırmalardan hareketle anlaşıldığı gibi, henüz birkaç on milyon yıldır varlıklarını sürdürüyorlar; başka bir deyişle bunlar oldukça "genç" oluşumlardır.

XII. Pius'un astronomik keşiflerin gerçek anlamlarına pek ilgi göstermemesi, çabalarının bilimin çürütülemez bir biçimde kanıtladıklarını örtülemeye ve çarpıtmaya yönelik olduğu açıktır. Hiç çekince göstermeden XII. Pius, bilindiği gibi 16. ve 17. yüzyılda kutsal kitabı çürütmeye çalışan astronominin, bugün onu en yeni keşifleriyle doğruladığını iddia ediyor. Genel hareket ve değişim, doğum ve ölüm, Papa'nın görüşüne göre, ebedi hareketsiz bir şeyin varlığını, yani tanrıyı tanıtlamaktadır. Aquino'lu Thomas'ı dayanak alarak XII. Pius, hareketin, onun varlığı olmaksızın hiçbir şeyin olagelmediği hareketsiz bir şeyi şart koştuğunu kanıtlamaya çalışıyor. Her hareketin dışardan bir itilime ihtiyacı olduğunu, ve bu nedenle dünyanın hareketinin tanrının varlığını şart koştuğunu söylüyor. Papa'nın kanıt gösterme yöntemi tipik skolastik ve spekülatif bir karakter taşımaktadır; çünkü hareket, değişim ve gelişme olgusu, tanrıyla bağdaştırılamazdır. Tanrı tasavvuru, mutlak hareketsizliğin kabulünü gerektirir - XII. Pius'un "mantığı" işte budur. Bu fikirlerin saf bir safsatacılık olduğu, bilimle uzaktan yakından alakalı olmadığı aşikardır; ne var ki bunları Yeni Tomizmin "teorisyenleri" cidden dayanak alıyor.

Hareket ve değişim kavramının Yeni Tomist çarpıtılmasının bir başka örneğini, Cizvit profesörü G. Wetter'in yazıları sunmaktadır. Wetter, bilimsel gelişme teorisinin kaçınılmaz olarak "dünya sürecinin bir başı olduğu ve bir sona doğru yol aldığı" sonucuna vardığını öne sürerken sözüm ona "modern" doğa bilimine dayanıyor. G. Wetter'in bakış açısına göre, Engels tarafından, ama doğa bilimleri tarafından da çoktandır çürütülmüş bulunan -evrenin ısısının sürekli olarak endişe verici bir biçimde düştüğü ve mutlak sıfır noktasına doğru ilerlediğini söyleyen- evrenin ısı-ölümü teorisi, "modern" doğa biliminin, bu saçma iddianın lehindeki en önemli argümanını oluşturuyor. Vatikan'ın bu propagandacısı, evrenin beş ila on milyar yıl önce tanrı tarafından yaratıldığını hesaplarken bu teoriye ve bazı burjuva idealist fizikçinin anlatımlarına dayanıyordu. Her halükarda, diye açıklayarak, hangi türden olursa olsun on milyar yıl öncesinde yaşana gelen doğa görünümlerinin bilimin bilgisi dahilinde bulunmadığını söylüyor. Bu saygın profesör, anlaşılan, bilimin çoktandır kanıtladığı gerçeği, yani doğadaki tüm görünümlerin hareket ve değişimin mutlak yasasına, doğum ve ölüm yasasına tabi oluşunu yok saymak istiyor; ki bu yüzden on beş milyar yıl önce var olan her şeyin bugün de değişmeden var olup olmadığı tümüyle kesin değildir.

Hareketi, değişimi ve gelişmeyi biçimsel olarak inkar etmeden Yeni Tomist

filozoflar, bilimsel gelişme anlayışını, onun yerine dünyanın tanrısal yaratımının dini efsanesini koyarak idealizme uygun olarak çarpıtıyorlar.

Yeni Tomistler, her tür idealizme ve metafiziğin her çeşidine temelden düşman olan tek bilimsel gelişme teorisinin, materyalist diyalektiğin en amansız düşmanlarıdır. Aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi, revizyonizmin babası Eduard Bernstein'i izleyen aynı Wetter, diyalektiğin materyalizmle bağdaşmaz olduğunu iddia ederek, "mistisizmden ayrılamaz" olduğunu, insanı gerçekte "gizli, gizemli bir şeyler" görmeye alıştırdığını söylüyor. Bu bakış açısına göre, diyalektik hareket, yalnızca madde üstü alanda mümkündür. Wetter'in mümkün olan tek diyalektik olarak gösterdiği idealist diyalektiği, materyalist diyalektiğin yerine koyduğu ortadadır. Maddeyi, hantal ve ölü bir şey, bağımsız hareketten yoksun, yaratıcı bir güç barındırmayan ve sürekli olarak dışardan bir itilime ihtiyacı olan bir şey olarak anlatmaktadır.

"Kendiliğinden bilinç, yaratıcı ruh yeteneğine sahip gerçek," nasıl olur da "madde olarak tanımlanır?", diye feveran ediyor Wetter. Bunun, maddeye, tanrısal ayrıcalıklar tanımak anlamına geldiğini söylüyor.

Cizvit Wetter, "ilk hareket ettirici"yi dışladığı için, maddenin kendiliğinden hareketi olarak Marksist hareket anlayışını protesto ediyor. Bu idealist "başlangıcın" reddi -diye açıklıyor Yeni Tomistler, en ufak bir mahcubiyet göstermeden- mekanikçiliğin karakteristik bir göstergesidir. Oysa, bir ilk itilim, bir "ilk hareket ettirici" fikrinin kabulüne varanın, yani idealizme temel bir taviz verenin tam da mekanik materyalizm olduğu herkesçe bilinir. Böylece Yeni Tomizm, Marksist materyalizm ile idealist doğa anlayışı arasındaki temel karşıtlığı, evrenin mekanik tasarımının bir kalıntısı olarak ilan eder. Bunlar, Yeni Tomizmin, gelişme sürecinin materyalist anlayışını çürütmek ve yalanlamak için başvurduğu o ünlü Cizvit yöntemlerdir. Doğa bilimlerinin en yeni araştırma sonuçları, diyalektik-materyalist doğa anlayışını her bakımdan doğrulamaktadır. Atom içi süreçleri inceleyen fizik, her hareketin mekanikçi hesaplanmasının, hareketin değişkenliği göz önünde bulundurularak ne kadar dayanıksız olduğunu kanıtladı ve gelişme düşüncesine aykırı maddenin değişmezliği tasavvurunu ortadan kaldırarak yalnızca atoma dair değil aynı zamanda da elektrona dair metafizik tasavvurlara bir son verdi. Atom içi enerjinin keşfi, maddenin özelliği olarak materyalist diyalektik hareket öğretisinin en açık doğrulanmasını oluşturdu. İdealizmin batağına henüz tam olarak batmamış her bilgin için, bu nedenle, bilimsel materyalist diyalektiğin mistisizmle değil, tersine doğa ve toplum bilimlerinin en yeni sonuçlarıyla örtüştüğü açıktır.

Gelişme teorisini çürütemez durumdaki Yeni Tomistler, bu teoriyi, özü değil, yalnızca görünür olanı anlayan, duyusal algılanan olguların salt dışsal, yüzeysel bir tarifine dönüştürmeye çalışıyorlar. Yeni Tomistlerin görüngüyü ve özü, dünyevi, geçici ve dönüşebilir bir şey olarak göksel, sonsuz ve tanrısal olanın

karşısına koydukları aşikardır. Değişen şey ile tözü -öz, temel- metafizik bir biçimde karşı karşıya getiren bu Ortaçağcı Tomist zihniyet, Katolik ideologlarca, ilerici toplumsal güçlere karşı mücadele için yeniden küllerin arasından çıkarılmaktadır. İçi boş, skolastik argümanlarla Yeni Tomistler, değişimin yalnızca mekan ve zaman içindeki şeyler için söz konusu olduğunu, ama onların görüşüne göre var olan her şeyin temelini oluşturan o mistik, zaman üstü varlıklar için olmadığını açıklıyorlar.

Yeni Tomistler, yalnızca maddi kabuğun değiştiğini, tinsel özün ise doğası itibarıyla değişmez olduğunu yorulmak bilmeden tekrar eder dururlar. Buna dayanarak Yeni Tomistler, doğa bilimcilerini, mekan ve zamanı, tüm görüngülerin mutlak varlık biçimi olarak inkar etmeye çağırıyorlar. Her şeyin mekan ve zaman içerisinde var olmadığını, çünkü zaman dışı, mekan dışı varlıkların da olduğunun altını çiziyorlar. Yeni Tomistler, bunun yanı sıra, bizi çevreleyen (uzunluk, genişlik ve yüksekliği olan) üç boyutlu dünyanın, varolan tek dünya olmadığında diretiyorlar. Öte taraftaki, doğaüstü alem -ki klerikaller onu önce icat etmeleri gerekti- üç boyutlu bir mekandan fazlasının varlığını şart koştuğunu ortaya koyuyormuş. Yeni Tomistler, bu "ilahi vahiylerini" modern doğa bilimcilerine yutturmaya çalışıyorlar. Başını Vatikan'ın çektiği günümüz ruhbanları, böylelikle doğa bilimlerinden gerçekten de İncil'in müjdelenmesiyle meşgul olmalarını talep ediyor. Ve klerikallerin ağlarına takılı kalan bazı burjuva fizikçiler, atom enerjisini tanrısal tin, atom bombasını da kutsal kitabın kehanetlerinin gerçekleşmesi olarak gösteriyorlarsa eğer; bu, modern kapitalizmin bilim üzerindeki parçalayıcı etkisinden başka bir şeye delalet etmez.

Bilim ve felsefenin Yeni Tomist tahrifatı tüm bunlardan oluşmaktadır. Bu tahrifatın görevi, insan bilincini zehirlemek, gerçekçi bilimsel dünya görüşünün yerini dini safsatalar ile doldurmak ve sömürüyü kalıcılaştıran dini, toplumsal bilincin hakim biçimi haline getirmektir.

Yeni Tomistlerin sosyal demagojisi

Yeni Tomistler, bilimsel materyalist gelişme teorisinin yeminli düşmanlarıdırlar çünkü onların temel görevi, çoktan miadını doldurmuş, düşkünleşmiş, yeniye halen çaresizce direnen kapitalist dünyayı savunmak ve gerekçelendirmektir. Bu nedenle Yeni Tomistlerin, kapitalizmin ekonomik altyapısını ve politik üstyapısını, çağlar üstü kategoriler olarak ilan etmeleri ve bunların değişme ile gelişme kavramlarına sözüm ona tabi edilemeyeceğini söylemeleri şaşırtmıyor. İnsanlık tarihindeki tüm kötülüklerin kaynağını, insan doğasının hayvani, yaradılıştan günaha düşkünlüğünden dolayı suça eğilimli bir yönü oluşuyla açıklıyorlar.

Hiçbir sosyal reform insan varoluşunun bu maddi, hayvani yönünü değiştiremezmiş; yalnız ve yalnızca uhrevi, doğaüstü yaşam bu kaçınılmaz kötülüğün

üstesinden gelebilirmiş. Katolik filozof ve sosyologların "teorik" olarak açıkladıkları şey, kilisenin geleneksel argümanlarından başka bir şey değildir. Bununla birlikte, Marksizm işçi hareketinin ideolojisi haline geldiği 19. yüzyılın son 30 yıllık diliminden beri, Katolik gericiliğin işçi sınıfını giderek daha çok etkisi altına almaya ve bilimsel komünizmin ona gösterdiği yoldan saptırmaya çalıştığını belirtmek gerekir. Papa XIII. Leo, 1891 yılında, açıkladığı *"Rerum novarum"* ("Yeni şeyler hakkında") fermanında, sosyalizm ve komünizmi sakınmadan mahkum ediyordu daha. "Sermayenin emek olmadan var olamayacağı, ancak emeğin sermayesiz var olabileceği" iddiasıyla Papa, kapitalistleri "adil bir emek ücreti" belirlemeye, işçileri ise kapitalistleri üretimin bizzat tanrının atadığı yöneticileri olarak görmeye çağırdı. XIII. Leo, Katolik karanlıkçıların geleneksel "dünyevi yaşamın sonunun yalnızca gerçek yaşamımızın başlangıcı anlamına geldiği" iddiasıyla yetinmiyordu; emekçilere İsa'nın da bir işçi olduğunu, sınıf mücadelesinin doğaya aykırı bir olgu olduğunu ve işçilerin yalnızca Katolik sendika ve partilerde birleşebileceğini öğretiyordu. Bu burjuva yazarlarca çokça yüceltilen Papalık fermanı, gelişmenin kapitalizmin temel dayanaklarını sarstığı bu yüzden de burjuvazinin sınırsız sosyal demagoji yoluna daha o zamanlardan başvurmak zorunda olduğu gerçeğini tümüyle açığa çıkarıyor. XIII. Leo'nun "liberal" fermanından 60'ı aşkın yıl sonra bugün, kapitalizm, geniş kitlelerin bilincinde öylesine büyük bir nefret kazanmıştır ki, göstermelik kapitalizm eleştirisi, burjuva düzeni savunmanın genel geçer yöntemi haline geldi.

Katolik gericilerin, sosyal demagojiye başvurmak zorunda kalmaları olgusu, işçi hareketinin ve onun bilimsel komünist ideolojisinin gerçek gücünün tartışılmaz bir göstergesidir. Bilimsel sosyalizmin ve işçi hareketinin azılı bir düşmanı olan XII. Pius, tam da bu yüzden ikiyüzlüce, işçilerin "kaderlerini hafifletme" çabalarının tamamen haklı olduğunu öne sürmüştür. Ancak XII. Pius, kendisini işçi sınıfı dostu olarak gösterirken, izlediği tek bir amaç vardı: İşçi sınıfını kapitalizme karşı gerçek bir mücadele yürütmekten alıkoymak. Böylelikle o, işçilere, sömürücülere karşı nefretlerini bastırma çağrısında bulunarak, sözde tanrı tarafından oluşturulan "doğal" düzenin, özel mülkiyetin varlığını şart koştuğunu kanıtlamaya çalışıyordu. İşçi sınıfının üretim araçları üzerindeki mülkiyeti ortadan kaldırmaya çalışmasını XII. Pius ve yardımcıları, çarpıtarak, "kıskançlığın" ve "bencilliğin" bir tezahürü olarak ilan ediyorlar. Bu Katolik ruhbanlar, ezilen ve sömürülenlere eziyet eden her tür sefalette tanrısal bir mana ararlar. İşsizlik örneğin... dua için boş zaman yaratırmış. Fakat, küçücük bir insan azınlığının sınırsız zenginliği ve kapitalist ülkelerdeki ezici çoğunluğun korkunç yoksulluğu söz konusu edildiğinde, aynı XII. Pius, bunun "insanlık değerlerimizin sınanması" için belirlenmiş bir şey olduğunu söylemektedir. Bu, proleterin değerini kapitaliste hizmetiyle kanıtlaması gerektiği anlamına geliyor. Grev kırıcıları, Vatikan'ın bakış açısına göre, doğasıyla en saygıdeğer insanlardır.

Yeni Tomist karanlıkçılar, demagojik bir biçimde şu sloganı yayıyorlar: "Ne kapitalizm ne de komünizm!" Vatikan'a tâbi Aquino'lu Thomas Akademisi Bilim Sekreteri Ch. Boyer, "Hıristiyan öğretisi"nin aşırı kapitalizm ile komünizm arasındaki orta yolu gösterdiğini iddia ediyor. Bu orta yolda kapitalistlerin en ufak bir tehdit altında bulunmadıklarını söylemeye herhalde gerek yoktur. Mesele sadece, kapitalistlerin servetlerinin "sevginin birer aracı" haline gelmesi gerekliliğinden ibaretmiş.

Bilindiği üzere kutsal kitap menkıbeleri, Havari Paulus'un kaçak bir köleyi sahibine teslim ettiğini anlatır. Bu, işçilerin kapitalistler için bellerini itaatkarca bükmeleri gerektiği anlamına geliyor. Bu arada kapitalistler de işçilere "bakmalı", onlara köle gibi değil "Hıristiyan kardeşler" gibi davranmalıymış.

Yeni Tomistler, kapitalistleri, fazlasıyla lüks tüketim maddesi ama çok az "yararlı şeyler" üretmekle suçluyorlar. J. Maritain, burjuvayı, hıristiyan fedakârlık ve insanın kaderini yönlendiren tanrısal kehânete olan inanç eksikliği ile "itham" ediyor demagojik bir biçimde. Kapitalizmi, bilgeliğin yerini bilimle ve sanatın yerini teknikle doldurmakla "suçluyor". Şüphesiz burada bilgelikten kastedilen din ve sanatla kastedilen ise Ortaçağ el zanaatıdır. Yeni Tomistlerin bu sözcüsü, proleter devrim perspektifiyle tehdit ederken, "yeni", sözde kapitalist olmayan bir gelişim yolu propaganda etmekte. Bu yol, ona göre, komünizm tehlikesine gem vurmaya olanak tanımaktadır. Orta yola dair bütün bu laf kalabalığı ve ikiyüzlü gevezeliğin tek hedefi var. O da emekçilerin, kapitalist sistemin "mükemmelleşmesi"ne anlamsız bir umut bağlamalarını sağlamaktır. Bu arada faşizme eğilimli burjuvazinin, tam da "orta" veya "üçüncü" yol bayrağı altında tekelci sermayenin diktatörlüğünü kurma çabasında olduğundan Yeni Tomist vaazcıların bu tantanalı söylevlerine ihtiyaç duyduğunu gözden kaçırmamak gerekir.

Bugün faşistler ve sağ sosyalistlerin liderleri "üçüncü" yolun propagandasını yapıyorlar. Bu belirsiz formül, bugün faşist darbe için kullanılan bir tanımlamadır. Alman faşistlerinin demagojik kapitalizm "eleştiricileri" olarak ortaya çıktıkları herkesçe biliniyor. Kapitalizmi daima plutokrat bir sistem olarak adlandırıyor ve ona alternatif olarak sözde kapitalist olmayan, gerçekte ise Alman emperyalistlerinin itaatkar bir aracından başka bir şey olmayan "nasyonal sosyalist devleti" gösteriyorlardı. Mussolini'nin, İtalya'daki faşist rejimi, resmi olarak kapitalist olmayan, kapitalistleri ve işçileri sözde eşit haklar ile bütünleştiren korporatif bir devlet olarak tanımladığı da bilinmektedir. Böylece Katolik anti kapitalist demagoji, "ortayol" açısından son derece açık, uğursuz bir içeriğe sahiptir: Katolik propagandanın özel araçlarıyla faşizmi vaaz etmek.

Anti kapitalist söylemden yararlanan elbette yalnızca Katolik gericilik değildir. Faşistler ve sağ sosyalistlerin liderleri de, halkı aldatmanın bu yöntemine hep yeniden başvurdular ve başvurmaktalar. Emperyalist gericiliğin bu sadık hizmetkârları, önemli ölçüde aynı argümanları hep yeniden kullanıyorlar. Fa-

şistler, doğrudan, burjuvaların içgüdülerine, en ilkel bireyciliğine çağrıda bulunurken ve sağ sosyalistler burjuva ideolojisini sözde bilimsel gerekçelerle yaymaya çalışırken, Yeni Tomistler de kutsal kitaba atıfta bulunuyorlar. Dolayısıyla, Fransız sağ sosyalistlerin önderi Léon Blum'ün, Katolik anlayışın sağ sosyalistlerin görüşlerine, aralarında çelişki doğmasını tümüyle imkansız kılacak kadar yakın olduğunu iddia etmesi doğaldır. Bu yüzden Vatikan'ı Birleşmiş Milletler örgütüne kabul etmeyi de önermiştir.

Katolik "orta yol" propagandası ile emperyalist burjuva-demokratik hak ve özgürlüklerin gaspı politikası arasında kopmaz bir bağ bulunuyor. Maritain'in, sağdan bir eleştiriye tabi tuttuğu burjuva-demokratik düzenlerin bile karşısına koyduğu bu faşist antidemokratik programa çekincesizce "hıristiyan demokrasisi" adını vermesi karakteristiktir. *"Christanity and Democracy"* (Ney York 1943) adlı kitapçığında Maritain, burjuva demokrasisini, İncil'e sadık kalmamakla eleştiriyor. Bunun sonucu işçi sınıfının kurtuluşunu kilise dışında araması imiş ve sınıf mücadelesini, sınıf "egoizmini" ve diğer, Maritain'e göre kabul edilemez olguları doğuran da buymuş.

Ortaya çıkan durumdan çıkış yolu nedir öyleyse? Faşistlere dostane duygular besleyen Yeni Tomizim "totaliter barbarlığa" karşı çıkıyorsa da, bu onu devlet erkini, egemen sınıfın bir avuç "seçilmiş" temsilcisine, bir oligarşiye ya da kendi ifadesiyle "yeni bir elit kesime" devretmeyi önermekten hiç de alıkoymuyor. Maritain, demokrasinin, cumhuriyetçi inşaya değil, tersine Hıristiyan ruhuna ihtiyacı olduğunu söylüyor. Maritain'in programı böylelikle yalan iddialarla maskelenmek istenen cumhuriyetsiz "demokrasi"dir; ona göre, hıristiyan ilkeler sayesinde monarşi bile cumhuriyetten daha demokratik olabilirmiş. Fakat bu programdaki can alıcı nokta, devlet erkine teokratik bir biçim vermesi, başka bir deyişle iktidarı kiliseye ve her türlü "hıristiyan" burjuva partisine devretmesi ve burjuva devleti dini kültün ve tapınmanın bir nesnesi haline getirmesidir; bu durumda -diye savunuluyor- kitleler, kapitalist devlet erkine bir saldırıda bulunmaya cesaret edemez.

Burjuva demokrasisin yerine, teokratik, faşist oligarşik diktatörlüğü geçirmek önerisiyle Maritain, ateist bir ideoloji temelindeki demokrasinin başlı başına mümkün olmadığını, özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin öz kaynağını ancak ve ancak dinin oluşturduğunu kanıtlamaya çalışarak sosyalist demokrasiyi inkar etmektedir. Yeni Tomistler, bu yoldan emekçilerin gözündeki gerçekçi dünya tablosunu bulandırabilmeyi ve kapitalizmin demokratik bir karaktere sahip olduğunu inandırabilmeyi umuyorlar.

Faşist devrim vaazının tüm demagojisi en açık ifadesini, Maritain'in emekçilere çağrısında buluyor. Bu çağrıda onları sınıf barışının "kurucuları ve ilhamcıları" olmaya davet ediyor. "Yoksullar", diyor Maritain, "zenginlere örnek olmalı ve onlara hıristiyan fedakârlığı dersi vermeli." Yani, emekçiler boyun eğmeli, emek ile

sermaye arasındaki tarihsel kavgaya bir tek kilise hakem olabileceğinden kurtuluş çaresini onda aramalıdırlar. Buna göre, ezilenler ve sömürülenler, "ücretli sistemi" (emek ücretini) ortadan kaldıracak ve toplumdaki her üyeyi mülk sahibi haline getirecek "Hıristiyan demokrasisi" kurulana dek, kilisenin emirlerine ve onun ilham verdiği elit kesime körlemesine itaat etmelidirler. Ayrıca, diye iddia ediyor "düzenin büyük filozofu" olarak anılan gelen Maritain, gerçek eşitlik yalnızca "doğaüstü" bir düzende, yani öteki dünyada mümkün olabilir. Buradan ise, emekçilerin bu dünyada, yani fani dünyada yaşamlarını düzeltme çabalarına bir son vermeleri gerektiği sonucu çıkar. Maritain'in iddia ettiği üzere, kişiliğin temeli, dünyevi, duyusal ihtiyaçları ile birlikte maddi, insani bireycilik değil, tersine maddi ihtiyaçlar ve toplumsal çıkarlar üzerinde bulunan ve tanrıyla birleşme çabasında olması gereken ölümsüz ruhtur. Maritain bu şekilde, emekçi kitleleri, sofistik dalaverelerle ve teolojinin geleneksel kanıtlama yöntemiyle, kurtuluşlarının ancak ve ancak itaatkarlıkta bulunduğuna ikna etmeye çalışıyor.

Maritain, "Hıristiyan Demokrasisi" kisvesi altında sakladığı bu demagojik neofaşist, teokratik diktatörlük vaazıyla tek başına değil. Almanya ve İtalya'daki faşist diktatörlüğün utanç verici deneyimi, emperyalist burjuvazinin terörist iktidar biçimi ne kadar büyük bir açıklıkla ortaya çıkıyorsa, kitleler tarafından o kadar büyük bir hızla teşhir edildiğini gösterdi. Faşizm, her tür sömürgeci iktidar biçimi gibi, çeşitli kamuflajlara, kisvelere, ideolojik reklamlara ve sosyal demagojinin diğer araçlarına ihtiyaç duyuyor. Katolik karanlıkçıların teokrasiyi yeniden kurmaya ya da en azından emekçi kitlelerin dini duygularını ölmekte olan kapitalizmin desteklenmesine yönelik harekete geçirmeye çalışmaları bir tesadüf değildir. Burjuvazi, 17. ve 18. yüzyılda, dünyevi iktidarı kilisenin vesayetinden kurtarmaya çalışmışsa, modern emperyalist burjuvazi, tarih tarafından sarsılan pozisyonunu kilisenin yardımıyla yeniden sağlamlaştırmak istiyor. Kilise ile devletin birbirinden ayrılması değil, aksine bunların ittifakını, devletin dini tapınmanın bir nesnesi, tartışılmaz bir mutlaklık haline getirilmesi, emperyalist burjuvazinin Yeni Tomist yandaşlarınca vaaz edilen idealidir.

"Üçüncü yol" ilanını faşizmin teokratik biçimiyle birleştiren bu neofaşist-Katolik demagojinin çok açık bir örneğini, Katolik gericiler tarafından sıcağı sıcağına önerilen "Katolisizm, Kapitalizm ya da Komünizm" kitabının yazarı Amerikan cizviti Harrington'un yazdıkları oluşturuyor.

Harrington, kapitalizm ve komünizmin aşırı uç oluşturduğunu ve bunların aşılmasının yalnızca Ortaçağcı korporatif lonca düzenine dönüş ile mümkün olabileceğini söylüyor. Feodalizm, Harrington'un teminatlarına göre kesinlikle olanaklıdır, çünkü sözüm ona, tarihin nesnel yasaları yokmuş. bu militan Katolik sosyolog, öznel idealist, iradeci, "hiçbir şey imkansız değildir" formülüyle tarihin çarkını gerisin geriye çevirmeyi öneriyor. Aynı gerekçeyle, dünyayı tersi yöne dönmeye zorlamayı da önerebilirdi!

Harrington, ayrıca, Ortaçağ sisteminin yeniden diriltilişinin şimdiden başlamış bulunduğunu iddia ediyor. Feodal düzeni, genel refahın, kolektif ruhun ve karşılıklı yardımın hakim olduğu ideal, herkesin yararına ilkesiyle şekillenen bir toplum düzeni olarak göstermesiyle; kapitalizmi, aristokrat gericiliğin bakış açısıyla eleştiren feodal sözde sosyalistlerle yakın bir duruş sergiliyor. Bu sırada Harrington, katolisizmin sermayeyi mahkum etmediği, tersine yalnızca onun "doğru" kullanımını gözettiği için, onun önerdiği sosyal reformlar planının sosyalizmle temelden çeliştiğinin altını çiziyor. Geçmişte sermayenin, mülk sahiplerinin en büyüğü olan kilisenin elinde bulunduğunu; şimdiyse, çoğu zaman tanrıyı anmayı unutmuş olanların elinde bulunduğunu söylüyor.

Harrington, burjuvazinin en büyük tarihsel hatasının, Katolik kilisenin ekonomik pozisyonlarını sarstığı gibi düşünsel etkisini de sarsmış olan kilise mallarının laikleştirilmesi (el konulması) olduğunu yazıyor. Demek ki bu Yeni Tomist planlamacının görüşüne göre temel mesele, toplumsal yaşamın kilisenin yönetimine tabi kılınması, yani kilisenin düşünsel diktatörlüğünün kurulmasından oluşuyor. Harrington, fabrikaların başında din adamlarının bulunduğu, işçilerin ise yalnızca öte dünyada ödüllendirilmeyi düşünen tanrı korkusunu taşıyan insanlar olduğu bir düzenin düşünü kuruyor.

Harrington, sermayenin "doğru" kullanımından söz ederken -ki bu ona göre ancak kilisenin yönetimi altında gerçekleşebilir- kapitalizmin tüm savunucuları gibi, sermayenin, basitçe yalnızca bir üretim araçları toplamının, hammaddelerin ve benzerlerinin elde bulundurulması meselesi olmadığını gizliyor. Sermaye, belirli toplumsal üretim ilişkilerine sahip bir sistemdir. Sermayenin "mükemmelleştirilmiş" bir kullanımı hakkındaki gevezelikle Yeni Tomistler, tıpkı sağ sosyalistler ve burjuvazinin geri kalan tüm yandaşları gibi, emekçileri aldatmak için kapitalist düzenin yaralarının üzerini örtmektedirler.

Harrington'un gerici fikirleri onun kendi icadı değildir, diğer Yeni Tomistler gibi o da emperyalist gericilik tarafından hazırlanmış programın bir propagandacısıdır. Bu program, Vatikan tarafından ve onun ABD, Fransa, Belçika ve diğer kapitalist ülkelerdeki temsilciliklerince propaganda ediliyor. Örneğin Amerikan Yeni Tomistleri Rayon ve Miller, "Gerçekçi Felsefe" adlı kitaplarında, kilise ile devletin birbirinden ayrılmasının, devlet erkinin kilisenin yönetici kişilikleri tarafından yürütülmemesinin, emek ile sermaye arasındaki karşılıklı ilişkiyi bulanıklaştırdığını ortaya koyuyorlar. Bunlar eski bir konunun yeni varyasyonlarıdır!

Her türlü fikir ayrılığı ve tartışmasından yoksunluk, tam bir fikir birliği, "görüşlerin" birbirine tıpatıp uyumu ve özdeşliği - Yeni Tomist propagandanın tamamı için bu son derece karakteristik özellikler, onun bir ve aynı gerici merkezden çıkışlı olduğunu, buradan beslendiğini, örgütlendiğini ve hiç kuşkusuz finanse edildiğini kusursuz bir biçimde gösteriyor. Modern Katolik gericiliğin

tüm temsilcileri Amerikan kapitalizmine övgüler düzüyor ve Katolik kilisenin deneyimini, yeteneğini ve geri kalan özelliklerini yüceltiyor; Amerika kıtasında yeni bir Katolik dönemin başlangıcını müjdeliyor ve akla gelebilecek her yöntemle Wallstreet ile Vatikan arasında kurulacak sürekli bir ittifakın, kapitalizmi her türlü halelden koruduğunu ve yeryüzünde genel barış ve refahı güvenceye aldığını göstermeye çalışıyorlar.

Yeni Tomist "teorisyenler", tüm Katolik karanlıkçılar gibi, tumturaklı söylevlerle barış severliklerinden, savaşsız bir dünya yaratma arzularından bahsetmekten çok hoşlanıyorlar. Hatta, amaçlarının toplumsal yaşamın hıristiyan altrüizmi ilkesi, İncil'in "öldürmemelisin" emri doğrultusunda "dönüştürülmesi" olduğunu ilan ediyorlar. Ne var ki Katolik ideologların barış severlikleri yalnızca zevahirden ibarettir. Gerçekte, "kişiliğin haysiyeti"ne ve "hıristiyan hümanizmi"ne dair sahte vakarlı konuşmaları, SSCB'ye ve halk demokrasisi ülkelerine karşı sınırsız bir savaş kışkırtıcılığının üzerini örtmektedir. Katolik savaş kışkırtıcıları, başlıca "teorik" argümanlarını, başından beri Vatikan'ın ideolojik donanımlarından biri olan kozmopolizmin gerici fikirlerinden almaktadırlar.

Daha 18. yüzyıldaki Fransız materyalistleri, Katolik kilisesini ve tanrı aşkı uğruna anavatanın çıkarlarının küçümsenişini teşhir etmişlerdi. Örneğin Holbach "Azizlerin Galerisi"nde, Papalığın dünya egemenliğine ulaşma hırsına, vatansever, ulusal düşüncelere vb. karşı beslediği düşmanlığına dikkat çekmiştir. "Cep Teolojisi" adlı kitabında Holbach, "anavatan" sözcüğünü şöyle tanımlamıştır: "Gerçek hıristiyanlar ona yeryüzünde sahip değildirler; onlar başka bir dünyanın vatandaşlarıdır, onların anavatanı cennettir. Papazlar ve tebaaları bu nedenle kötü birer yeryüzü vatandaşıdırlar; bu da onlara Tanrının daha iyi çocukları olma olanağını tanımaktadır."

Böylelikle katolisizm, kelimenin kendisinin de ifade ettiği gibi (Katolik evrensel, dünyayı kapsayan anlamına gelir), ezelden beri, daha burjuvazi henüz ilerici bir sınıf olduğu ve ulusal bağımsızlık ve özgürlüğü savunduğu dönemlerde dahi gerici rolünü oynayan ulusal nihilizmi vaaz ediyordu. Buradan, kozmopolizimin bugün emperyalizmin, özellikle de Amerikan emperyalizminin resmi ideolojisi haline geldiği bir sırada, yer küresinin emperyalist amerikanlaştırmanın ideolojisi olarak sahneye çıktığı bir sırada, neden Vatikan'ın Ortaçağ karanlıkçılığının diriltildiği aydınlığa kavuşuyor. ABD, bir dünya devletinin politik temeli, Vatikan ise onun tinsel temeli olarak ilan ediliyor.

Kozmopolitik sanrıları en başta Harrington, yukarıda sözü edilen kitabı "Katolisizm, kapitalizm ya da komünizm"de vaaz ediyor. Bu pervasız kozmopolitin görüşüne göre, ulusal ve sınır farklılıklarını her zaman görmezlikten gelmiş ve yurtseverliği bir tür putperestlik olarak kabul etmiş olmak, Katolik kilisesinin olağanüstü bir hizmetidir. Bu ölçüsüz ve arsız militan kinizm, bir tek Harrington'un karakteristik bir özelliği değildir. Katolik kamptan felsefe yapan başka

kozmopolitler de, her tür araçla, yüce yurtseverlik duygusunu halk kitlelerinin bilincinden sürgün etmeye çalışıyor. Tam da bu yurtseverlik duygusu, özellikle Amerikan sultası altında bulunan ülkelerdeki burjuvaziyi, ulusal çıkarlara ihanet politikalarını yürütmelerini engellediği için onu "bozguncu güç" olarak ilan ediyorlar. 1942'de Geraldo Benkert adında bir zat, Katolik bir Amerikan üniversitesinde (Washington) *"Uluslar arası topluma dair Tomist anlayış"* konusunda bir doktora tezi savundu. Bu tezde yazar, Aquino'lu Thomas'ın öğretisini, kozmopolitik dünya devletinin düşünsel temeli ilan eden XII. Pius'un (1926) fermanından yola çıkıyor. Daha Cizvit Woolf, 1919 yılında, uluslararası toplumun ancak 30. yüzyıldan sonra doğacağını iddia ederken, Cizvit Benkert 1942 yılında bu toplumun ABD ve Vatikan'ın güç birliği yapmasıyla gerçekleştirilebileceğini öne sürüyor. Tezinde Amerikan episkopat* makamının resmi bakış açısını temsil eden bu kozmopolitçi Cizvit, insanlık tarihindeki bütün büyük imparatorluklarının savaşla kurulduğunu, ama Roma imparatorluğu ile Makedonyalı İskender'in imparatorluğunun, hıristiyan temellerden yoksun oluşlarından dolayı göreli olarak daha çabuk çöktüklerini savunuyor.

Onun, Roma ve Makedonyalı İskender'in imparatorluğunun zorunlu olarak; ama kesinlikle "hıristiyan temel"den yoksun oldukları için değil, aksine, bir ulus oluşturmayan bütünlüklü bir ekonomik yaşamdan yoksun çeşitli halkların devasa bir bileşkesi oldukları için çöktüğünü çürütülemez bir biçimde ortaya koyan tarihi çarpıtmaktan hiç rahatsızlık duymadığını görüyoruz. Aynı kaderi Ortaçağda Alman imparatorluğu da paylaştı. Üstelik o "hıristiyan" bir imparatorluktu. Ne var ki Benkert, bu tamamen açık gerçeği suskunlukla gizlemeyi tercih ediyor; ABD'nin, Vatikan'ın yardımıyla sonunda bir dünya devleti kurma görevini gerçekleştirebileceğini temin ediyor.

Bu Katolik "doktora tezcisi" 1942 yılında, Sovyetler Birliği Hitler sürülerini çetin savaşlarla parçaladığı zaman, barışın, faşizmin yenilgiye uğratılmasıyla elde edilemeyeceğini öne sürmüştü. Barışın temini, diyordu Benkert, ancak halkların ulusal bağımsızlık talebinden vazgeçmesiyle mümkün olabilirdi. Benkert'in ulusal ve devletsel bağımsızlığın "son derece modern" bir anlayışını keşfettiği "Aziz" Thomas da bu çağrıyı yapmıştı.

Böylece Amerikan emperyalistleri Katolik kozmopolitçilerle işbirliği halinde, İkinci Dünya Savaşı'nın doruğuna ulaştığı, uygar insanlığın yazgısı Hitler faşizmiyle mücadelesinde belirlendiği bir sırada, dünya hakimiyetini ele geçirme hedefiyle üçüncü dünya savaşının hazırlığına giriştiler.

Yeni Tomistler, İkinci Dünya Savaşı'nın kaynaklarını, sınıf mücadelesi ve özellikle de işçi hareketi, SSCB'de sosyalizmin zaferi, materyalizmin yaygınlaşması ve de genel olarak bilimsel doğa ve toplum anlayışı oluşturduğunu -ki

* Episkopat - Piskoposluk makamı veya bir ülkenin tüm piskoposları. -Çev.

bunlar kaçınılmaz olarak ateizme, mevcut durumdan hoşnutsuzluğa ve bütün diğer ölümcül günahlara yol açmıştı- kanıtlamaya çalışıyorlar. Bu türden iddiaları örneğin Maritain 1946'da yayınladığı "Sefaletin içinden" adlı kitapçığında ortaya atıyor. Maritain'in bakış açısına göre savaşın kökleri, kapitalizme özgü çelişkilerde değil, tersine, kitlelerin yeterince dindar ve inançlı olmayışında ve yaşam koşullarına gerekli ölçüde boyun eğmeyişinde bulunuyor. Ve Maritain elbette, bütün bunların suçlusu olarak, Sovyetler Birliği'ni gösteriyor.

Maritain türünden insanlar, yağma savaşı kışkırtıcılarının her daim ve her yerde sömüren sınıflar olduğu gerçek tarihsel gerçeği ile ilgilenmezler. Onlar, sosyalizmin düşünsel bayrağının, halklar arasındaki barış ve dostluk olduğunu elbette çok iyi biliyorlar. Sovyetler Birliği'nin kuruluşunun ilk günlerinden beri yürüttüğü barış politikası, tüm dünyada milyonlarca insan tarafından bilinmektedir. Maritain gibi kişiler, barışın en güçlü kalesi SSCB olduğu ve saldırgan emperyalist güçlerin karşısında sarsılmazlıkla durduğu için, sosyalizmi ve Sovyetler Birliğini inkar ediyorlar.

Savaşın "derin metafizik nedenleri"ne işaret ederek Maritain, savaşın gerçek nedenlerini yalanlayıp çarpıtıyor ve komünizmin yeryüzünden silinmesini talep ediyor; başında SSCB'nin durduğu antiemperyalist, demokratik kampa cephe açılmasını vaaz ediyor. Modern Katolik karanlıkçıların ikiyüzlülüğü, "dinsizleri" ateşe verirken bir tek damla hıristan kanı dökmediklerini savunan Ortaçağ engizisyoncularını kat be kat aşıyor.

Bu arada, Katolik filozofların hepsinin Amerikan yayılmacı çabalarıyla ilişkilerini gizlemeye gerek duymadıklarını da belirtmek gerek. Haklı olarak "Yeni Skolastik"e dahil edilen Amerikan filozofu G. Santayana örneğin, savaşı toplumun doğal, normal bir durumu olarak görmektedir. Sosyal Darwinizmden demagojik bir biçimde faydalanarak Santayana, savaşları toplumsal yaşamdaki doğal ayıklanmanın zorunlu bir ifadesi olarak kabul ediyor. Yalnızca savaşlar yoluyla, diye iddia ediyor bu militan karanlıkçı, insan türünün mükemmelleşmesi ve insanlığın "önemsiz" kütlesinin arasından seçkin, egemen bir kastın, bir "elit"in ortaya çıkması mümkün olabilir. Bu insan düşmanı ilerleme anlayışını Santayana 1951'de yayınlanan kitabı, "Şiddet ve Egemenlik"'te açıklamaya çalışıyor. Bu kitapta savaşları, insan "doğası"na, insanın hayvani, günaha yatkın yaradılışına dayandırıyor.

Fransız Katolik yazarlar, Santayana'nın örneğini takip ederek, aynı şekilde savaşların uğursuz kaçınılmazlığını ve olumlu etkisini kanıt göstererek kitlelere, halklar arasında daimi barış ülküsünün ütopik, hatta neredeyse ahlak dışı olduğunu kabul ettirmeye çalışıyorlar. Örneğin Henri Sérouya, "Felsefi savaş ve barış sorunu" adlı kitabında (1946), barış savaşçılarını "naif hayalciler" olarak çarpıtıyor ve her türlü araçla, savaşın temel bir yaşam olgusu -beslenme, soluma vb. kadar zorunlu- olduğunu kanıtlamaya çalışıyor. Sérouya, yaşayan her

şeyin salt varlığıyla dahi savaşa yol açtığını iddia ederek okuyucuyu, irrasyonel bir şeymiş gibi yaşamın mistik anlayışına sevk etmeye çalışıyor. Savaş, diyor Sérouya, "yaşama özdeş", "şeylerin doğasına özgü" bir şeydir. Somut, kesin olarak belirli, açık bir içeriğe sahip savaş kavramını çarpıtıyor ve onu, "kabuğunu kıran bir civcivin harcadığı güç, bu küçük hayvanın küçük bireysel bir savaş verdiğini ifade etmez mi?..." sofistike sorusuyla mistik bir örtüye büründürüyor. Bu felsefe yapan faşistin sergilediği mantık hokkabazlığının, savaş kavramını içeriksizliğe dek genişletmekten, gerçek içeriğini çarpıtmaktan, savaşı salt biyolojik bir görünüme dönüştürmekten ibaret olduğu görülüyor. Bu zat, tüm bunları sorunun derin felsefi bir analizi olarak lanse ediyor!

* * *

Katolik karanlıkçılık, emperyalistlerin, sayesinde kitleleri top mermilerine dönüştürmeyi umdukları, ve saldırgan güçlerin hazırlığını sürdürdükleri yeni bir dünya savaşı için ihtiyaç duydukları ideolojik bir araçtır. Katolik filozof ve sosyologlar, bütün ülkelerin gerici burjuvazisi ve onun reformist kuyrukçuları ile işbirliği yapıyor. Onların temel görevleri, emekçilerin öz güçlerine olan güvenlerini sarsıp kapitalist boyunduruğuna karşı öfkelerini bastırmaktan, kitlelerin bilincini bulandırmaktan oluşmaktadır. Kapitalist köleciliğe karşı mücadeleyi, emekçilerin barışın, özgürlüğün ve sosyalizmin zaferine olan sarsılmaz inancını Yeni Tomistler, şeytanın işi olarak kötülüyorlar. Emperyalistlerin bu filozofları, hiddetlenmiş efendinin karşısında itaatkarca boyun büken kölenin psikolojisini, erdemin somutlanmış hali olarak gösteriyorlar.

Tomistlerin kıt bilgelikleri, tüm toplumsal sorunları dini sorunlara, bütün sınıf savaşlarını her türlü sapkın öğretiye karşı her şeyi kurtaran bütünlüklü bir dinin mücadelesine dayandırmaktadır. Peki ya proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadele, barışsever insanlar ile savaş kışkırtıcıları arasındaki mücadele neyin nesi? Tüm bunlar, Katolik karanlıkçıların iddialarına göre, yalnızca zevahirdir; çünkü gerçekte tarihin asıl içeriğini, gerçek din ile sözde din arasındaki mücadele oluşturuyor. Doğal olarak Yeni Tomistler bilimsel sosyalizmi de dini sapkınlık, hatta kelimenin tam anlamıyla Tanrı'ya karşı çıkan ve gözünü onun yerine diken şeytani bir dünya görüşü olarak yorumluyorlar. İncil'deki, efsanevi ilk anne Havva'yı kötü yola sevk eden yılan, bu bakış açısına bakılırsa materyalist tarih anlayışının müjdeleyicisidir.

Yeni Tomist karanlıkçılar, Marksist-Leninist dünya görüşünden nefret ederler; çünkü -insana yaşamı olumlayan inançla dolu olarak- dini kölece alçakgönüllülük vaazının kesin karşıtını oluşturmaktadır ve her türlü gericilikle, çürümeye yüz tutmuş güç ve geleneklerle uzlaşmaz bir mücadele halindedir.

Yeni Tomistler, proleter kitleleri ürkütmeye, sosyalizmin "gizli, şeytani, insanlık dışı güçlere" dayandığına, Komünist partilerin işçi hareketine taşıdığı pro-

letaryanın bilimsel ideolojisinin, "şeytanın tanrıyı alt etme çabası"ndan başka bir şey olmadığına ikna etmeye çabalıyorlar.

Katolik gericiliğin tüm bu kehanetleri ve işçi hareketini yenilgiye uğratmak üzere, tümü hiç şüphesiz iflasa mahkum bu rezil girişimleri gülünç ve saçmadır. Tüm ülkelerin işçileri, sosyalist ideallerinin toplumun ekonomik gelişme yasalarına tamamen denk düştüğü bilincine giderek daha çok varmaktadırlar. Emperyalistler ve onların ideolojik uşaklarının amaçlarının, toplumsal gelişmenin nesnel yasalarıyla keskin bir karşıtlık içinde bulunduğunun giderek daha çok ayırdına varmaktadırlar. Gelecekten korkmakta olan işçi kitleleri değil, ideolojik yardımcılarıyla birlikte kapitalistlerdir: Gelecek komünizmindir. Kapitalist ülkelerin emekçi kitleleri, deneyimlerinden hareketle, emperyalist barbarlığa karşı en kararlı, en yorulmaz bir mücadelenin yürütülmesi gerektiğini kavramaktadırlar. Komüinist partilerin önderliğindeki, Sovyetler Birliği'nin tarihsel zaferinin ve Marx, Engels ile Lenin'in büyük öğretisinin coşkusunu taşıyan kapitalist ülkelerin emekçileri, emperyalist ideolojinin yıkıcı etkisini aşarak, insanlığın aydınlık geleceğine doğru kahramanca bir mücadele yürütmektedirler.

Kaynak: "Gegen die Philosophie des Verfalls" (Çöküşün Felsefesine Karşı),
VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften (VEB Alman Bilimler Yayınevi) 1956 - Berlin.

KAYNAKLAR

1 V.İ. Lenin, İki Ciltte Seçme Eserler, Moskova 1946, c. I, sf. 669.
2 Marx-Engels Arşivi, cilt 8, sf. 344, Gospolitisdat, 1946, Rusça.
3 V.İ. Lenin, Materyalizm ve Ampiryokritisizm, Dietz Verlag, Berlin 1952, sf. 349.

Emperyalist gericiliğin ideolojik bir silahı

Semantik İdealizm

P. S. Trofimov
Almancadan çeviren Mehmet Çallı

ABD, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya gericiliğinin ve saldırganlığın merkezi oldu. Amerikan emperyalizmi, dünya egemenliğini (yeniden) kurmaya çalışıyor.

Bu çılgınca planını gerçekleştirmek için, modern burjuvazinin ideolojik cephaneliğinin sunduğu bütün araçları kullanıyor: Gerici felsefe ve sosyoloji, yozlaşmış anti realist sanat ve edebiyat ve diğerleri.

Bu çabalarda modern idealist felsefe büyük bir rol oynuyor. Gerici burjuvazinin aracı olarak materyalizme, bilimsel bilgiye, demokrasiye ve ilerlemeye karşı, eskimiş ve aşınmış gerekçeleri tekrar tekrar piyasaya sürüyor. Bir yanda kendi saflarındaki felsefi akımlar, okullar ve bakış açıları arasında bir fikir mücadelesi olduğu görüntüsünü yaratırken, diğer yanda materyalist dünya görüşüne, diyalektik ve tarihsel materyalizme karşı hınç dolu bir mücadele sürdürüyor. Günümüz idealist felsefesindeki bütün okulları ve akımları birleştiren şey, Marksizm-Leninizme karşı duydukları aciz nefretleri. Pragmatistler ve eleştirel realistler, personalistler ve Yeni Tomistler, varoluşçular ve sezgiciler, mantıksal pozitivistler ve semantikçiler; bunların hepsi birden, bilimin ve diyalektik materyalizmin yeminli düşmanı olan öznel idealizmin değişik akımlarının temsilcileridir. Her biri, bilimsel bilginin temellerinin altını oyma, emekçilerin kapita-

lizmin çöküşünün kaçınılmaz olduğuna ve sosyalizmin zaferine dair inancını sarsma çabasını veriyor.

Günümüzde öznel idealizm, idealist felsefenin en yaygın biçimidir. Ruhu ve tanrıyı her varlığın kaynağı olarak gören nesnel idealizmden farklı olarak, öznel idealizm dünyayı, insanın duyumlarının karmaşık bir bütünü olarak ya da onun bilincinin eyleminin sonucu olarak görür. Öznel idealizm, idealizmin en kurnaz biçimidir. Çünkü bilimselliğin ve insan aklının arkasına gizlenir. Oysa gerçekte, doğadaki nesnel kurallar bütünlüğünü yadsıdığı ve nesnellik fikrine karşı çıktığı için bilime düşmandır.

İnsanı maddi ve tarihsel yaşam koşullarından yalıtarak inceleyen öznel idealizm, onu bir vücuda sahip ve doğadaki nesnel yasalar bütünlüğüne tabi canlı bir varlık olarak görmez. Tersine öznel idealizm için insan, sadece duyumların, tasavvurların ve bilincin bir taşıyıcısıdır. Öznel idealistlere göre insan, duyumları ve bilinci sayesinde dünyayı, doğayı ve ayrıca toplumu üretir. İnsandan önce ve ondan bağımsız olarak varolan nesnel gerçeklik, öznel idealistlerin düşüncesine göre, insanın psişik ve öznel bilincinin oluşturduğu ikincil derecede bir olgudur. Öznel idealizmin solipsizme yol açması, çevresindeki her şeyi kendi iradesine göre yaratan bir tek öznenin gerçek varlığının kabulüne yol açması doğaldır.

Bu anlamsız felsefeyle, daha 18. yüzyılda büyük Fransız materyalist Diderot alay etmiştir. Bu felsefeyi, sadece körlerin veya kaçıkların düşünüp ortaya atacağı uçuk bir felsefe olarak adlandırmıştır. İnsanlığın, sanayinin, deneyin ve bilimin toplu tarihsel pratiği, öznel idealizmin saçmalıktan başka bir şey olmadığını gözler önüne sermiş, dünyanın nesnel olarak, insanın iradesinden ve bilincinden bağımsız olarak varolduğunu göstermiştir. Dünya; insan tarafından, duyumlarında, tasavvurlarında ve düşüncesinde oluşmaz; tersine bunların yardımıyla tanınabilir. İnsan doğanın nesnel yasalar bütünlüğünü ortaya çıkararak, bunlar üzerinde etkili olur. Bu yasalar bütünlüğünü yadsırsa, doğayı kendi ihtiyaçlarına göre biçimlendirmesi olanaksız olur. Bunu başarmasının yolu bu yasalar bütünlüğünü görmesinden ve ondan yararlanmasından geçer.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, öznel idealizm çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkıyor. Modern biçimlerinden birisi, "semantik felsefe" ya da kısaca semantiktir. Semantik öznel idealizm, adını "tanımlayan" anlamına gelen Yunanca "semantikos" sözcüğünden alır. Bu burjuva, idealist moda-felsefe, kapitalist sistemin çöküş ve dağılma döneminde ortaya çıktı. Bu felsefeyi, 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen ve dilbiliminin önemli bir alanı olarak sözcüklerin ve deyimlerin anlamını inceleyen semantik bilimiyle kesinlikle karıştırmamak gerekiyor. Modern öznel idealizmin bir görüngüsü olan semantik ile semantik bilimi tamamen farklı şeylerdir. Dilbilimi olarak semantik, sözcüklerin uğradığı anlam değişimlerini, o dönemdeki tarihsel-toplumsal koşullara bağlı olarak inceler. Buna karşılık semantik felsefenin görevi ise, çürüyen kapitalizmin savunucularının

bir şekilde huzurunu kaçıran sözcük ve kavramların anlamlarını çarpıtmaktır. Bu felsefenin önemi; felsefenin, politik ekonominin, siyasetin, hukukun ve ahlakın tüm temel sorunlarını bozarak değiştirmesinde ve karıştırmasında; öte yandan entelektüelleri skolastik çarpıklıklara ve sofizmlere - semantikçilere göre bunlar sayesinde, kapitalizmin sarsılmazlığı ve sonsuzluğu kavramsal olarak temellendirilebilir - yönlendirmesinde yatar. Barışın, demokrasinin ve sosyalizmin düşmanlarına semantikçilerin aktif destek sunma yöntemi işte budur.

Bu felsefe en çok ABD'de yaygınlaştı. Semantikçilerin uluslararası birliğinin orada çıkardığı bir dergiye verilen anlamsız ad, "vesaire"den başka bir anlama gelmeyen "ETC"dir. Semantik canavarı, kapitalist ülkelerde, ideolojinin değişik alanlarında derin kök saldı. Bu kökler bilim ve sanata, hukuk, ahlak ve estetiğe ulaştı. Semantiğin belli başlı temsilcilerinden olan Carnap, Korzibski, Wittgenstein, Ogden, Hayakawa ve Chase, modern öznel idealizmin bir türü olan mantıksal pozitivizm ile sıkı bağlara sahip. Semantik ise, bu mantıksal pozitivizmin en uç ifadesidir.

Dünyaca ünlü İngiliz bilgin J.D. Bernal, mistisizmin en son biçimleri olan mantıksal pozitivizmin ve semantiğin görevinin, insanların çoğunluğunun dikkatini kapitalizmin sosyal adaletsizliklerinden farklı yönlere çevirmek ve emekçileri gericiliğin uysal aletleri haline getirmek olduğunu açıklıyordu. Bir diğer önemli İngiliz komünist filozofu olan M. Cornforth'un kanıtladığı gibi semantik, çeşitli okulları ve okulcukları bugün ABD'de yoğunlaşmış bulunan modern burjuvazinin en gerici felsefesinin bir parçasıdır. Görünüşteki farklılıklarına rağmen bu okulların hepsinin ortak yönü, tekelcilere sadakatle hizmet etmeleridir. Cornforth şöyle diyor: "Ağız birliğiyle bilimin sınırlı, usun yetersiz, nesnel gerçekliğin rasyonel bilgisinin olanaksız ve toplumsal ilerlemenin hayali olduğunu ileri sürerek, insan bilgisinin boyutunu ve gücünü yadsıyorlar. (...) Gerçeğin göreceliliğini, uzayın gizemini ve bilinemezliğini vaaz ederek, obskürantizmin propagandasında birleşiyorlar. (..) Hep beraber materyalizme karşı ilkesel bir düşmanlık güdüyorlar."

Burjuva ülkelerin ilerici bilgin ve filozofları, semantik felsefenin bilime ve toplumsal ilerlemeye nasıl bir düşmanlıkla karşı çıktığını teşhir ediyorlar. Onların gösterdiği gibi, semantikçiler sayısız ve geniş kapsamlı makalelerinde, soyut kavramların ve dil karmaşasının (oysa bunu semantikçilerin kendileri icat etti) hayali karakterini, sosyal karışıklıkların ve çatışmaların sözüm ona asıl nedeni gibi göstererek, kapitalist sistemin yozluğunu gizlemeye ve barış, gerçek bilim, demokrasi ve sosyalizm uğruna verilen mücadeleyi yadsımaya çalışıyorlar.

Felsefenin ve bilimin düşmanları

Felsefe tarihinin tüm seyrine, felsefenin iki temel akımı olan materyalizm ile idealizm arasındaki çetin ve amansız mücadele damgasını vurmuş, toplumdaki

taraflar ve sınıflar arasındaki mücadele yansımasını burada bulmuştur. Bu mücadelenin üstünü, üçüncü bir yol, sözüm ona materyalizm ve idealizm üstü bir felsefeyi icat ederek bu mücadelenin üstünü örtme yönündeki bütün çabalar daima başarısız olmuştur. Felsefedeki bu iki temel çizgi arasındaki sınırları silme çabasını, Lenin "uzlaştırma şarlatanlığı" olarak adlandırır ve bu çabanın, materyalizmle idealizmin uzlaştırılabileceği ve böylece daha üst düzeyde bir felsefe oluşturulabileceği safsatasıyla, idealizmin bilim düşmanı özünü gizlemeye hizmet ettiğini söyler. Bu şarlatanlığın en son biçimi olarak semantik öznel-idealist felsefe sahneye çıkmaktadır.

Semantikçilerin bakış açısına göre felsefenin temel sorunu, maddenin mi yoksa ruhun mu birincil dereceden olduğu sorusu, "metafizik" bir sorundur; yani "pozitif felsefe" açısından bir anlam taşımaz; onlara göre bu yöndeki tartışma da, hiçbir anlama sahip olmayan sözcükler üzerine sürdürülen bir tartışmadır.

Semantikçiler, bu soruyu tümüyle ortadan kaldırma çabasındadırlar. Geçmişteki ve günümüzdeki diğer öznel-idealist okullarla karşılaştırıldığında onun "yeniliği", bir sözcük sorununa indirgediği felsefenin temel sorununu yok ilan etmesidir.

Buradan hareketle semantikçiler, maddenin mi yoksa bilincin mi birincil olduğu sorununda verilen mücadeleyi anlamsız bulurlar. Onlara göre ruh ve madde arasındaki ilişki felsefi değil, sadece dilbilimsel bir sorundur; İngiliz semantikçi Ayer'in iddia ettiği üzere, bazı sözcüklerin farklı mantık yapılarını ifade eden kullanımı sorunudur.

Carnap şöyle diyor: "Fiziki dünyanın gerçekliği tezini reddediyoruz. Bu tezi yanlış bulduğumuz için değil; tersine, her türlü anlamdan yoksun olduğu için reddediyoruz. Aynı şekilde onun idealist antitezini de reddediyoruz. Biz bu ilkeleri iddia etmiyoruz, reddetmiyoruz da; aksine bu soruyu kökten reddediyoruz." Öznenin duyumları dışında kalan gerçeklik üzerine, dünya üzerine varılmış bütün yargılar, semantikçilere göre sahte yargılardır. "Kendisini 'gerçeğe' dayandıran ve duyularla algılanabilirliğin sınırlarını aşan her iddia, gerçek anlamdan yoksundur," diyor Ayer. Semantikçilerin taahhütlerine göre, bu iddiaların tümü, aslında objektif bir anlamı olmayan ve yalnızca kendileriyle ilişki içinde olan sözcüklerdir. Wittgenstein diyor ki: "Dilimin sınırları, dünyamın sınırlarını ifade eder."

Öznel idealizmin bir biçimini -Machçılığın temsil ettiği gibi- dolaysız olarak sürdüren mantıksal pozitivistler, felsefenin asıl görevini, reel gerçekten koparılmış ve maddi içeriğinden yoksunlaştırılmış kavram ve yargıları tahlil etmek olarak görürler. Buna karşılık semantikçiler ise, mantıksal pozitivistlerden daha "ileri" giderek, kavramların tahlilinin yerine, kararlaştırılmış işaretlerin, yani kendi kendilerinden başka bir şeyi ifade etmeyen sözcüklerin tahlilini geçirirler. Semantikçilerin düşüncesine göre sözcüklerin tahlil edilmesi, felsefenin yegane görevidir.

Semantikçiler, felsefeyi tasfiye etme çabalarında sadece onun içeriğini çarpıtmazlar; felsefenin konusunu da terse çevirirler. Onlar felsefenin konusunu, doğa ve toplumdaki gelişmenin temel yasalarının oluşturmadığını; tersine, dilin ve onun sentaktik (sözdizimsel) yapısının oluşturduğunu ileri sürerler. Semantik felsefenin "kurucularından" biri olan Wittgenstein, örneğin, felsefeyi dilin bir eleştirisi olarak görür. Carnap ise, günümüz felsefesinin bütün sorunlarının sözdizimsel sorunlar olarak görülmesi gerektiğini ileri sürer. Buradan Carnap'ın, felsefenin, dilin mantıksal bir sözdiziminden başka bir şey olmadığı yönündeki görüşü çıkar.

Semantikçiler, küçük bir ihtimal bile olsa, gerçekliği çağrıştırabilecek her şeyi dilden uzaklaştırma çabası içindeler. Bunun için, örneğin Whitehead "Süreç ve Gerçek" adlı kitabında filozoflara çağrıda bulunarak, gerçekte var olan şeyleri, görüngüleri ve bunların aralarındaki ilişkileri tanımlayan isim, sıfat ve fiilleri kullanmamalarını istiyor. Whitehead, bu isim, sıfat vs.'nin yerine kendi icat ettiği kategorilerin kullanılmasını öneriyor. Bu kategorilerin (Whitehead yaklaşık 45 kategoriden söz ediyor) anlamı, dilin objektif gerçekten koparılmasında, reel içeriğiyle anlamının yok edilmesinde ve ulusların tarihsel olarak oluşmuş dillerinin yerine Whitehead'in icadı olan bir dilin geçirilmesinde yatıyor. Semantikçilerin uluslararası yayın organı "ETC"nin genel yayın yönetmeni Hayakawa, Whitehead'in söylediklerine uygun olarak, nesne ve öznelerin karşı karşıya getirilmelerinin "kuşağımızın bilimsel ilkelerin önemli bakış açılarını görmesini engelleyen felsefi bir trajedi" olduğunu ilan ediyor. Maddi dünyanın nesnelliğini, edinilen öznel deneyimlere bağlayarak, doğanın ve toplumun nesnel yasalarını da, "referansı" olmayan bir dizi boş soyutlama şeklinde tanımlıyor. Ona göre bu boş soyutlamalar, karşılığı olmayan bir şeydir; çünkü, öznenin dışında ve onun dilinden bağımsız olarak mevcuttur.

Semantikçiler felsefenin temel sorununu görmezlikten geldikleri veya karşılığı bulunmayan sözcükler, terminoloji ve işaretler uğruna verilen bir kavgaya bağladıkları için, "felsefenin bütün geleneksel sorunlarının, semantikçilerin bakış açısından anlamsız olduğunu" ilan ediyorlar. Onlara göre örneğin uzay ve zaman, hareket ve durgunluk vb. nesnel gerçekliğin varlık biçimleri değildir; aksine, hiçbir şekilde bir anlamı olmayan sözcüklerdir. Uzay ve zamanın nesnel varlığının ve maddenin diğer nesnel varlık biçimlerinin tümden yadsınmasının da gösterdiği gibi, semantikçiler, Berkeley, Hume, Kant, Machçılar ve 18. ve 19. yüzyılın diğer öznel idealistlerinin izinden yürümektedirler.

Bilindiği gibi semantikçilerden çok daha önce, bir öznel idealist olan Kant, uzay ve zamanın ve gerçekliğin diğer nesnel kategorilerinin, insanın dışında gerçekten varolamayacağını ve yalnızca insana ait görüş biçimleriyle ortaya çıkarıldığını düşünüyordu. Machçılar ve ampiriyokritistler, öğretmenleri Hume, Berkeley ve Kant'ın bilim düşmanı geleneğini sürdürüyor, onlar da nesnel uzay

ve zaman kategorilerini, duyumların ve algıların öznel örgütlenme biçimlerine bağlıyorlar. Machçı Karl Pearson şöyle diyor: "Uzay ve zamanın reel varlığa sahip olduğunu iddia edemeyiz. Şeylere içkin değildirler; aksine, bizim şeyleri algılama yeteneğimizden kaynaklıdırlar."

Semantikçiler uzay ve zamanı, insan dilinin icatları, insanların yarattığı sözcüklerin birer sonucu gibi görerek, uzay ve zamana dair bu öznel-idealist kuruntuları absürdlüğe vardırıyorlar. Onlara göre, uzay ve zamanın varlığı, yalnızca "uzay" ve "zaman" sözcükleri varolduğu ölçüde söz konusudur. Oysa semantikçilerin bu inanılmaz hayalciliğini, insanın tarihsel pratiği çoktan çürüttü. Çünkü bu pratik bilindiği gibi, dilsel bir uzayda ve dilsel bir zamanda değil; tersine, gerçek bir uzayda ve gerçek bir zamanda, gerçek alanlarda ve gerçek kentlerde, gerçek günlerin, haftaların, ayların ve yılların akışı süresince oluştu. Ve nasıl ki dünyada hareket halinde olan maddeden başka bir şey olamayacağı, bu maddenin nesnel olarak mevcut uzay ve nesnel olarak mevcut zamanda hareket edebileceği anlaşılır bir durumsa, bu tespitimiz de kendiliğinden anlaşılır bir durumdur.

"Uzay" ve "zaman" felsefi terimlerinin gerçek içeriğini yadsıdıkları için, semantikçiler, bütün diğer bilimsel felsefi terimlerin de bir gerçek anlama sahip olmadığı görüşündedirler. Onlara göre bütün bu terimler anlamsız sesli bileşimlerdir; başka bir şey değildir. Semantikçi Korzibski, felsefi terimler ve bir bütün olarak sözcükler aracılığıyla sadece sözcükler üzerine sohbet edilebileceğini, ancak bu sözcüklerin arkasında yatan bir "şey" hakkında sohbet edilemeyeceğini söylüyor.

Bizi çevreleyen bütün dünyayı anlamsız bir sözcükler yığınına indirgemek ve düşünmenin nesnesini sadece sözcüklerin oluşturduğunu iddia etmek, semantikçilere göre felsefe yapmanın tek doğru ve ekonomik biçimidir. Böylece, gerçeğin nesnel varlığının kabulünü yadsıyan ve yalnızca düşünce üzerine düşünülmesi gerektiğini ileri süren eski Machçı "düşünce ekonomisi" ilkesini ısıtarak yeniden sofraya sürüyorlar. Semantikçiler, sözcükler üzerine düşünmeyi zorunluluk mertebesine çıkarıp, sözcüklerin hiçbir şekilde bir düşünceyi ifade etmediğini, hele hele nesnel gerçekliğe dair düşünceleri kesinlikle ve katiyen ifade etmediğini ileri sürerek, bu "ilke"yi "mükemmelleştiriyorlar".

Lenin, "Materyalizm ve Ampiriyokritisizm" adlı eserinde sübjektif-idealist "düşünce ekonomisi" ilkesinin anlamını açığa çıkarmıştı. İdealistlerin "düşünce ekonomisi" safsatalarının yalnızca materyalizmi zayıflatmaya ve idealizmi güçlendirmeye hizmet ettiğini kanıtlamıştı. Sorunun özünde, insanın "ekonomik mi" yoksa "ekonomik olmayan tarzda mı" düşündüğü sorusunun yatmadığını; aksine, kafasındaki gerçekliği doğru mu yoksa yanlış mı yansıttığı sorusunun bulunduğunu göstermişti. Lenin şöyle diyordu: "İnsan düşüncesi, objektif gerçeği *doğru* yansıtıyorsa 'ekonomik'tir. Ve bu doğruluğun ölçüsü de pratik, deney ve sanayidir."[1]

Lenin'in, Machçı "Düşünce Ekonomisi" buluşuna yönelttiği eleştiri, semantik için de geçerlidir. Bütün gerçekliği sözcüklere indirgeyen fantastik bir sözcük mistisizmi; semantikçi "düşünce ekonomisi"nin vardığı sonuç işte budur. Geçmişin en uç idealistleri bile, bu kadar ileri gitme cesaretini kendilerinde bulamamışlardı.

Semantik mistik sadece sınıfsal değildir; aksine, insan bilgisinin özgünlüklerinde yatan epistemolojik köklere de sahiptir. Lenin, "Diyalektik Sorunu Üzerine"de çeşitli idealizmlerin bu epistemolojik köklerini açığa çıkarmıştı. Felsefi idealizmin, bilginin bir yönünün, bir özelliğinin, bir sınırının, doğadan koparılıp ilahlaştırılmış bir mutlaklığa vardırılan *tek yönlü*, abartılı bir vurgusu olduğunu gösteren Lenin şöyle diyordu: "Burnunun dikine gitme ve tek yönlülük, kalaslık ve kemiklik, öznelcilik ve öznel körlük, işte idealizmin epistemolojik kökleri."[2]

Semantikçiler, idealistler olarak dili düşünceden, düşünceyi de gerçekten ayırıyorlar. Sözcüğün ve dilin, bağımsız, yaratıcı varlıklar olduklarını kanıtlamaya çabalıyorlar. Oysa gerçekte dil, düşüncenin dolaysız gerçekliği, insanlar arasındaki ilişkinin aracıdır. Semantikçi, dili düşünceden koparıp anlamsız bir sözcükler yığınına indirgedikten sonra, dilin bu içeriksiz gölgelerini, varolan her şeyin yaratıcısı ve bütün temellerin temeli mertebesine yüceltiyorlar. Bu teorik yaklaşım, elbette kesin, belirli bir politik anlama da sahip.

Emperyalist burjuvazi; gerçeği çarpıtmayı, gerçeğin hakiki resmini gizlemeyi ve onun nesnel yasalar bütünlüğünü tanınmayacak hale getirmeyi ister. Semantikçiler de, gerçeği saf dilsel işaretlere indirgeyerek, onun reel ilişkilerini tanınmayacak hale getirirler ve aktif bir şekilde dizginsiz bir idealizmi ve fantastik bir sözcük mistiğini yayarlar.

Bu felsefe aslında "kıyametin" yaklaştığını haber veren mistik bir vaazdır: Başlangıçta sözcük vardı ve bu sözcük tanrıydı. Ortaçağda cahil insanlar sözcüklerin büyü gücüne inanırdı. Bilim tarafından çoktan çürütülmüş ve batıl olduğu ortaya çıkarılmış olan bu inanca göre sözcükler, insanın isteklerini yerine getirme, onu tehlikelerden koruma gücüne sahipti. Semantikçilerin şimdi yaptıkları, bu inancı yeniden canlandırmaktan başka bir şey değil. Semantikçiler, ölümün ve insanın yeniden dirilişinin gizemlerini, insanı bir hayvana veya ağaca dönüştürebilen bir tek sözcüğün gücünü bugün yeniden inanılabilir gerçekler olarak pazarlamaya çalışıyorlar.

Semantik felsefe, bilimin ve materyalizmin yeminli düşmanıdır. En radikal şüpheciliği, bilinemezciliği ve sofizmi vaaz eder.

İnsanın öznel deneyimlerinin bir toplamı, son raddede sözcüklerin ve işaretlerin bir toplamı olarak tasavvur ettikleri dünya, semantikçilerin bakış açısına göre bilinemez ve onun içinde bulunduğu ilişkiler sözcüklerle ifade edilemez. Semantikçilerin iddiasına göre sözcükler, nesnel gerçekliği yansıtan düşüncelerin ifade edilmesine hizmet etmez; sözcükler sadece düşünceleri çarpıtmaya ya-

rar. Semantikçilerin yaptığı, bir şeyi tanıyamayacak-bilemeyecek durumda olduğundan dolayı insanın, düşüncelerini de dil aracılığıyla ifade edemeyeceğini ileri süren bilinemezcilerin ve şüphecilerin bildik görüşlerinin tekrarından başka bir şey değildir.

Buna rağmen semantikçilerin bilinemezciliğini, geçmişin bilinemezciliğinden, özellikle de Hume ve Kant'ın 18. yüzyıl bilinemezciliğinden ayıran bazı özellikleri vardır.

Bilindiği gibi Kant, kendinde şeyler hakkında hiçbir şey bilmediğimizi belirterek şöyle diyordu: "Biz sadece onların görüngülerini tanırız, yani bizim duyularımız üzerinde etkili olduklarında kendilerini bize yansıttıkları halleriyle tanırız." Kant'tan sonra Yeni Kantçılar olarak ortaya çıkan Machçılar, mantıksal pozitivistler ve öznel idealizmin burjuva gerici felsefesinin diğer temsilcileri daha "ileri" gittiler. İnsanın dışında "kendinde şey" diye hiçbir şeyin varolmadığını ilan ettiler. Onlara göre dünya, öznel düşüncenin kendi içinde kapalı bir alanıdır; insan bilgisinin ulaşamayacağı duyumların ve tasavvurların bir alanıdır. Machçılara ve mantıksal pozitivistlere doğrudan bağlanan semantikçiler de bir adım daha "ileri" gidiyorlar. Çünkü varolan her şeyi sadece mutlak bilinemez olarak görmekle kalmıyorlar; ayrıca, insan diliyle de ifade edilemeyeceğini ileri sürüyorlar.

Semantikçiler materyalist felsefe ve bilimi her ne pahasına olursa olsun yok etmek istedikleri için, öncelikle bilimin genel kavramlarına ve esas olarak da düşünmenin kendisine saldırıyorlar. Semantikçiler, insanların genel kavramlar oluşturmasını; ifadesini ve kesinleştirilmesini sözcüklerde ve sözcüklerin dille bağlantısında bulan, insan düşüncesinin uzun süreli gelişiminin ve büyük başarılarının bir sonucu olarak görmezler. Tersine, insan yanılgısının en derin kaynağı, insani kötülüklerin temeli olarak görürler. Semantikçiler, insan düşüncesinin zorunlu biçimleri olarak genel kavramları (kavramları ve kategorileri, bilimin yasalarını vb.) tümüyle yadsımaya, bu kavramların içerdiği bilgiyi yok etmeye ve onları doğa ve toplum bilimlerinin dışına sürmeye çabalıyorlar. Bu bakımdan, genel kavramları sadece reel bir karşılığı olmayan işaretler olarak gören ortaçağ nominalizminin (adcılık) geleneğini sürdürüyorlar. Aynı şekilde, madde genel kavramını yadsıyan ve maddeyi öznenin duyumlarının karmaşık bir bütünlüğüne indirgeyen Berkeley'in ve Machçıların öznel idealizminin geleneğinin de devamcısıdırlar. Geçmişteki öznel idealizmin ilkeleri, semantikçiler tarafından, öncellerine oranla çok daha belirgin bir şekilde sergileniyor, çok daha büyük bir açıklık ve cüretkarlıkla dillendiriliyor. İnsanların kavramlar kullanıyor olmaları gerçeği, semantikçi Carnap'ın iddiasına göre "sözcük dilinin mükemmel olmamasının sonucudur; yani dilin sözdizimsel yapısındaki yetersizliklerin ürünüdür." Semantikçi İ.D. Glücksberg, "Psikanaliz ve Genel Semantik" başlıklı bir makalesinde "para", "komünizm", "demokrasi", "özgürlük", "başa-

rı" gibi kavramların "gerçeğin dünyasını" açıklamak için kullandığımız sözcükler olduğunu, ne var ki bu sözcüklerin aslında söz konusu açıklama çabalarının önündeki en ciddi engeli oluşturduğunu ileri sürüyor.

Bilime, kavramlara veda etmeyi salık verdikleri için Glücksberg ve meslektaşları bilimsel bilginin yeminli düşmanları olarak, insanın doğa ve özellikle de toplum yasaları karşısındaki mutlak çaresizliğini kanıtlama çabasında olan en pespaye bilinemezciliğin sözcüleri haline geliyorlar.

Bilimin ve felsefenin tarihi, genel olarak kavramların, özellikle bilimdeki kavramların oluşumunun, bütün insanlığın uzun süreli tarihsel gelişiminin bir sonucunu; nesnel gerçekliğin, doğanın ve toplumun bilgisinin edinilmesinde çok büyük başarıların bir kanıtını oluşturduğunu gösterir. İnsan bu kavramlarla dünyayı öğrenirken elde ettiği sonuçları genelleştirir; önemsiz ve rastlantısal olanı bir yana bırakıp temel, önemli, gerekli ve yasalara uygun olanı benimser. Örneğin Engels'in dediği gibi, bütün idealistlerin savaş açtığı madde kavramı; duyular aracılığıyla algılanmış çeşitli nesnelerin genel özelliklerine göre bir araya getirildiği bir genellemedir. Tüm o çok yönlü şeyler ve görüngüler için, maddenin değişik hareket biçimleri için genel olan; maddenin, insanın duyumlarında verili olan nesnel gerçekliği oluşturmasıdır.

"*Maddenin*, doğa *yasasının* soyutlanması, *değerin* soyutlanması vb., kısacası *bütün* (doğru, ciddiye alınacak, saçma olmayan) bilimsel soyutlamalar; doğayı daha derin, aslına daha sadık ve *daha mükemmel* bir şekilde yansıtır"[3] diyor Lenin. Bilginin, daima dilsel bir kılıfla gerçekleşen, somuttan soyuta doğru ilerleyişi, dildeki değişimlerde, gittikçe daha genel ve daha soyut sözcüklerin oluşumunda yansıma bulur. Bu sözcükler, bu ya da şu tekil nesneden veya nesnenin bir türünden veya şu ya da bu tekil görüngüden veya görüngüler grubundan hareket etmez; tersine, birçok nesne ve görüngü için karakteristik olan genel özelliklerdir. Örneğin ilkel halklarda ağacı ağaç olarak tanımlayan genel bir sözcük yoktu. Onun yerine şu ya da herhangi bir tek ağacı veya bir ağaçlar grubunu tanımlayan ifadeler vardı. "Altyapı" sözcüğü bugün hem bir temeli, hem de toplumun ekonomik yapısını tanımlar. Oysa kökenine bakıldığında sırasıyla "adım", "ayak", "dayanak" vs. anlamlarına geliyordu.

Ne var ki semantikçiler, düşüncenin ve dilin gelişimini inceleyen bilimin bu en temel ilkelerini kabul etmiyorlar. Onlara göre genel kavramlar her türlü içerik ve anlamdan yoksundur. Örneğin Amerikalı semantikçi Stuart Chase, "Sözcüklerin Tiranlığı" adlı kitabında, "adalet", "demokrasi", "faşizm", "kapitalizm" ve daha birçok başka kavramın herhangi bir içeriğe sahip olmadığını ve kendileri dışındaki hiçbir şeye karşılık gelmediklerini ileri sürüyor. Kafamızın içinde sözcüklerin yardımıyla yaratılan bütün bu kavramları, insanın kendisi dışında somutlaştırmak istiyor Chase, ve işte böylece hayalcilik uçurumundan aşağı yuvarlanıyor. Semantikçilerin görüşüne göre, "adalet", "demokrasi", "faşizm",

"kapitalizm" vb. kavramların nesnel varoluşu hakkındaki sözde yanlış düşünce, işte bu şekilde ortaya çıkıyor. Chase, alaylı bir tarzda, "en büyük mikroskopla bile bunların görülemeyeceğini" belirtiyor. Radikaller kapitalizmden nefret eder, oysa gerçekte nefret ettikleri bir hiçtir, iddiasındadır Chase: "Sermaye bir sözcüktür. (...) Hiçbir zaman bir şey üretmemiş, hiçbir zaman herhangi bir şeyi kullanmamıştır ve asla herhangi bir şeye ihtiyaç duymayacaktır. Hadi bakalım, işbaşındaki 'sermaye'nin fotoğrafını çekmeyi deneyin."

Chase, bilimin genel kavramlarıyla ve diğer genel kavramlarla işte böyle hesaplaşıyor. Düşüncede, mantıkta, çeşitli yargılar ve çıkarsamalar biçiminde ifade edilen ve nesnel gerçeklikte varolan reel bağı yansıtan kavramlar arasındaki bağ, Chase ve meslektaşlarına göre sadece sözcükler arasındaki bağdır. Onlar, -doğru düşünme bilimi olan- mantığı da "dilin mantıksal sentaksı" adını verdikleri işaretlerin keyfi bir kombinasyonuna indirgiyorlar. Semantik filozoflara göre, öznenin yalnızca tek tek duyusal algılamaları vardır; ama bilimin genellemeler, mantıksal çıkarımlar, yasalar vb. biçiminde yansıttığı bir genellik, nesnel gerçekliğin yasalar bütünlüğü yoktur. Semantikçiler genel kavramları yadsırken, işte tam da bu şekilde kapitalizmi kaçınılmaz olarak yıkılışa götüren o nesnel yasaların bilinebilirliğini de yadsımış oluyorlar. Burjuva toplum için karakteristik olan, ücretli işçiler ile kapitalistler arasındaki toplumsal ilişkilerin ifadesi olduğu Marx tarafından dahiyane bir şekilde kanıtlanan "sermaye" genel kavramıyla alay edip bu kavramı boş bir sedaya indirgeyerek Chase, bilimle alay ediyor. Chase, içeriğini boş sözler ve sahte kavramların oluşturduğunu ileri sürerek Marksist politik ekonomi ile en bayağı tarzda hesaplaşmaya çalışıyor. Böylece emekçileri, reel olarak varolan baskı sistemine, yani kapitalist topluma karşı mücadelelerinde ideolojik olarak silahsızlandırmayı amaçlıyor. Semantikçiler; doğanın ve toplumun karakterinin, nesnel yasalarının bilgisinin edinilmesinin yerine, dünyanın, yüzeyde kalan görüngülerinin basitçe tarif edilmesini istiyorlar. Bu görüngüleri verili, öznel insansal duyumlar ve olaylar olarak görüyorlar. Semantikçilere göre, "deneyim" olarak adlandırdıkları insanın duyusal algılamalarının sınırlarını aşmak ve "gerçekliğin" dünyasına ulaşmak uğruna bilimin gerçekleştirdiği her deneme, "metafizik", "bilinmezliğin kucağına atlamak" demektir. Bundan çıkardıkları sonuç da, Ayer'in ileri sürdüğü gibi, nesnel gerçekliği anlamak için çabalayan bütün insanların bugüne kadar vermiş olduğu eserler, saçmalığın üretilmesine hizmet eder.

Semantikçilerin, felsefenin koyduğu son nokta olarak lanse ettikleri bütün bu safsatalar gerçekte, daha Berkeley, Hume, Kant ve Machçılar tarafından hazırlanmış eski öznel-idealist zırvaların yeniden tekrarıdır.

İlerici bir filozof olan Barrows Dunham, "Mite Karşı İnsan" (*Man Against Myth*) adlı kitabında, semantikçilerin bilimsel soyutlamaya karşı başlattığı haçlı seferinin anlamını açığa çıkarmıştır. Semantikçilerin "kapitalizm", "proletar-

ya" vb. gibi genel kavramları ortadan kaldırma yoluyla, kapitalist toplumda ilkesel olarak birbirlerine düşman olan sınıfları uzlaştırmaya çalıştıklarını söyleyen Dunham, bunun için sınıflar arasında yükselen çatışmaların hiçbirinin sınıf çatışması olarak değil, aksine tek tek insanlar arasındaki sıradan kavgalar olarak göstermeye çalıştıklarını söylüyor. Bu yüzden, diye temin eder Semantikçiler, bütün bu çatışmaların, ya bizzat bu kişiler aracılığıyla veya polis yardımıyla kolayca yatıştırılması mümkündür. Semantikçiler, dünyanın bilinmesi ve yeniden biçimlendirilmesi amacıyla bilimsel genel kavramların uygulamanın anlamsız olduğunu ve ilerici güçlerin toplumsal ilerleme için kapitalizme karşı verdiği mücadelenin salt bir sözcükler karmaşasının bir sonucu olduğunu iddia ederler. Dunham bu iddiadaki çarpıtmayı teşhir ederek şöyle diyor: "Reel dünya, karşımıza, gerçek çözümlere olanak sunan gerçek sorunlar çıkarır." Kapitalist devletlerde yaşayan insanlar, İkinci Dünya Savaşı'nda yerle bir olmuş konutlarını yeniden inşa etmek, giyinmek ve beslenmek zorundalar. Sömürgelerin ezilen halklarını kurtarmak gerekiyor. Savaş sonrası dönemin uluslararası politikasının temel sorunlarına adil çözüm getirmek gerekiyor. Örnekler çoğaltılabilir. Dunham, "Bu sorunları ifade eden sözcüklerin boş ve geçersiz olduğuna inandığımız takdirde, onların en küçük bir bölümünü dahi çözemeyiz" diyor. İnsanların, semantikçi anlayışının diğer bir aşırı uç noktasına düşüp, bütün toplumsal sorunların dilin salt kullanımı yoluyla (üstelik kolayca ve rahatlıkla) çözülebileceğine inanmaları durumunda da yine başarı elde edemeyeceklerini vurgulayan Dunham şöyle diyor: "Elbette dilin sorunları vardır. Ancak bu sorunların çözümü bizim asıl görevimiz değildir. Kesin ve açık bir dil gereklidir, fakat asıl hedefimiz bu değildir. Nesnel olarak varolan ve sadece dili ilgilendirmeyen sorunları çözdüğümüz oranda dildeki sorunları da çözebileceğimizi kavramak zorundayız. Söz konusu sorunları çözemediğimiz sürece de, dilimiz yetersiz ve bulanık kalacaktır."

Chase, kapitalizmin tiranlığından kurtulmak isteyenlere önerebileceği en iyi şeyin, kendilerini "kapitalizm" sözcüğünün tiranlığından kurtarmak olduğunu söylüyor. Onun bu iddiasını tam bir kesinlikle çürüten Cornforth, "gerçek tiranlığın varolduğu yerde -ki, tekelci sermayenin tiranlığı yeterince gerçektir- bu tiranlığa sunulabilecek en iyi hizmet, onun var olmadığını, bu ifadenin boş bir safsatadan ibaret olduğunu, insanların başka insanlar tarafından değil de, kullandıkları sözcükler tarafından köleleştirildiğini iddia etmektir. Bugün semantik, gericiliğe işte bu hizmeti gerçekten sunuyor" diyor. Kapitalizm boş bir laf değildir; aksine bir gerçekliktir. Cornforth, feodalizmin çöküşüyle ve dağılmasıyla başlayıp günümüze kadar gelen dünya tarihinin bunu kanıtladığını belirtiyor. Kapitalizmin boş bir safsata değil, bir gerçeklik olduğunu, kapitalist ülkelerdeki ve sömürgelerdeki milyonlarca ezilen ve sömürülen, kendi etinde-kemiğinde yaşıyor. Kapitalizme karşı, bütün dünyada özgürlük, demokrasi ve barış için

amansız bir mücadele veriyorlar. Ve bu mücadelede semantikçilerin gerçek yüzlerinin ortaya çıkarılması büyük önem taşıyor.

Günümüz koşullarında birçok kapitalist ülkede, özellikle de ABD'de siyasi gericilik güçleniyor. Emperyalistler bir yandan faşizmi üretirken, diğer yanda halkların gözü önünde riyakarca onun varlığını veya büyümeye devam edişini inkar ediyorlar. Semantikçiler bu konuda da emperyalistlerin yardımına koşarak, çeşitli sofist numaralarla faşizmin reel olarak varolmadığını, faşizmin gerçek bir içeriği bulunmayan bir sözcükten ibaret olduğunu sözüm ona "kanıtlıyorlar".

Yurtdışındaki, ayakları yere basan ilerici bilginler ve filozoflar, özgürlük, demokrasi ve barış için ciddi bir tehdit oluşturan faşizmin reel varlığını yadsıyanların gerçek yüzünü ortaya çıkarıyorlar. Amerikalı komünistler ve ilerici filozoflar, demokrasinin baskı altında tutulması, - ki bu durum bugün Amerika'da korkunç boyutlara ulaşmıştır - gibi somut olgular aracılığıyla semantikçilerin icatlarının maskesini alaşağı ediyorlar, faşizmin ABD açısından ifade ettiği reel tehdidi gözler önüne sererek ona karşı savaşıyorlar. ABD'deki ilerici kültür emekçileri ve bilim insanları, Amerikan faşizminin semantikçiler tarafından yadsınmanın, faşizmi savunma ve halkı aldatmanın dolaysız bir girişimi olduğunu kanıtlıyorlar.

William Z. Foster, "Çöküş Dönemindeki Dünya Kapitalizmi" adlı kitabında, kapitalizmin Birleşik Devletler'deki ideologlarının, Amerikan halkının demokratik geleneklerinin altını oyduğunu ve karaladığını gösteriyor. Foster, "İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra, diğer bir deyişle Amerikan kapitalizminin dünya hakimiyetini ele geçirmek için haçlı seferini başlatmasından bu yana antidemokratik eğilimler ciddi bir şekilde güçlendi" diyor ve ekliyor: "Wallstreet'in fetih çabaları, taşıdığı öz itibarıyla gericilik ve faşizm ruhunun her yerde yayılmasını gerektiriyor."

Bu mücadelede, semantikçilerin propagandasını yaptığı amoralizmin maskesini düşürmek de önem arz ediyor.

Semantikçiler, bütün etik kavramların, hiçbir şekilde nesnel anlamı olmayan semboller olduğunu iddia ediyorlar. Onlara göre burada söz konusu olan, değişik insanların değişik anlamlar yükleyebileceği sembollerdir. Semantikçilerin görüşüne göre, etikteki bütün kavramlar salt koşullu ve tamamen göreceli olduğu için, neyin ahlaki, neyin gayri ahlaki olduğu sorusunu çözmek ilkesel olarak olanaksızdır. Bu yüzden de İngiliz semantikçi Ayer'e göre, bir şeyi iyi, kötü, adil, adaletsiz vs. olarak tanımlayan bir ifade, ifade değildir adeta. Semantikçiler, etik kavramların nesnel anlamını alaya alarak, egemen sömürücü sınıfın gırtlağına kadar gömüldüğü derin ahlaksızlığı haklı çıkarmak için, insanoğlunun ahlaka ve onun karşıtı olan ahlaksızlığa dair tasavvurunu yok etmeye çalışıyorlar.

Cornforth şöyle diyor: "Nasıl burjuva felsefe, dünyaya ilişkin akılcı bir açıklama yapamaz duruma geldiyse, aynı şekilde davranışa ilişkin akılcı biçimler su-

namaz duruma da gelmiştir. Burjuvazi pratik olarak bütün ahlaki normlara veda etmiştir; o, siyasi iktidar ve egoizm yasasının dışında yasa tanımamaktadır."

Düşüncenin olmadığı bir dil ve dilin olmadığı düşünce üzerine

Dili düşünceden, düşünceyi de gerçeklikten koparmak, semantik idealizmin karakteristik özelliklerinden birisidir. Bütün semantikçiler ümitlerini, sözcük ile düşüncenin bir ve aynı şey olmadığı gerçeğine bağlıyorlar: Bir ve aynı düşünce değişik sözcükler, kararlaştırılmış işaretler aracılığıyla tanımlanmış olabilir; ancak her düşünce, semantikçilerin iddia ettiği üzere, nesnel gerçeğin bir sureti değildir, aksine herhangi bir işaret, bir hiyerogliftir.

Semantikçiler ayrıca, herkesçe bilinen, sözcüklerle nesnelerin eş tutulamayacağı gerçeği üzerinden de pişkin bir kurgulama yapıyorlar. Bu doğru tezden idealist bir çıkarımda bulunarak, belli nesneleri kastetmek için kullanıldıklarında sözcüklerin kesinlikle hiç birşey ifade etmediğini, çünkü sözcüklerin, objeler hakkındaki düşüncelerin ifadesi olamayacağını ileri sürüyorlar. Onlara göre sözcüklerin ifade edebileceği yegane şey, hiçbir nesnel içeriği ve nesnel anlamı olmayan saf öznel duygulardır. Semantikçi Urban, sözcüğün, düşünceyle ve onun gerçek içeriğiyle uzaktan yakından ilgisinin olmadığını, aksine sadece onun kendisinin ürettiğiyle ilintili olduğunu iddia ediyor. Ona göre sözcük, düşünceyi ve onun nesnesini yaratır. Mantıksal olarak buradan, her insanın, dili sadece kullanmasıyla bile düşünceler "ürettiği" sonucu çıkıyor. Semantikçilerin görüşüne göre gevezeler, bu durumda yegane gerçek "düşünen" insanlardır. Belki de semantikçilerin böylesi teselli edici bir düşünceye ihtiyacı vardır, kim bilir?

Felsefeleriyle, gerçekten ve düşünceden kurtulduktan sonra, semantikçiler olağanüstü bir ustalıkla, dilin düşünce ve gerçek karşısında tamamen özerk olduğundan söz ediyorlar. Bir semantikçinin dediği gibi, düşünce karşısındaki bu özerkliğin bir sonucu olarak, "dil iletişimde bir araç olmaktan ziyade, bir engel oluşturur." Semantikçilerin görüşüne göre dil, anlamları son derece belirsiz olan ve en nihayetinde hiçbir anlamı bulunmayan bir takım sözcükleri söylememizi sağlar. Hayakawa şöyle diyor: "Ancak insan olarak bizlerin yine de üretme, manipüle etme ve böylece sembollerimize de dilediğimiz değeri yükleme özgürlüğüne sahibiz. İnsanlar attıkları her adımda, düşünceler tarafından değil, tamamen keyfi anlamlar yükledikleri sözcükler tarafından yönlendirilir." Düşünce ve dil, semantikçilerin görüşüne göre, birbirleriyle bağı olmayan paralel iki çizgi gibi yan yana varlık sürdürürler. Onların bakış açısına göre düşünme, dilsel bir malzeme olmaksızın sözde tamamen saf bir biçimde gerçekleşir. Ve dil de, kendisi için, her türlü düşünceden bağımsız olarak var olan, saf sentaktik bir form olarak işler. Semantikçiler bu zırvaları yayarken, onların bu saçmalıklarını kesin olarak çürüten bilimin olgularına kulaklarını tıkıyorlar. Örneğin, diyalektik materyalizmin, düşünme ve dilin birliğini doğrulayan, tek tek dillerin

cümle yapılarındaki farklılıklara rağmen, bu cümle yapılarında birçok ortak yönün bulunduğu gerçeğini görmezlikten geliyorlar. Bu ortaklıklar, düşünce formlarının tüm halklarda bir ve aynı olmasından kaynaklanıyor.

Geçmişte, burjuvazinin görece ilerici bir sınıf olduğu dönemlerde, onun ideologları düşünme ve dilin birbirine bağlı olduğunu, sözcüklerin içi boş sedalar değil, "maddenin isimleri" olduğunu öğretiyorlardı. 17. yüzyılda bir İngiliz materyalist olan Thomas Hobbes, dilin, "insanın özgün bir özelliği olarak, bir dizi düşünceyi tanımlamak, yani düşündüğümüz nesneleri adlandırmak için, insanların oluşturduğu bir sözcükler birliği" olduğunu söylüyordu. Aynı yüzyılın diğer bir materyalisti olan İngiliz John Locke'ye göre sözcükler, onları kullananın düşüncelerinin anlamlı işaretleriydi. İnsanın dili, başkalarının onu anlaması için kullandığını belirten Locke, şöyle diyordu: "Konuşmanın amacı, işaretler olarak kullanılan seslerle düşüncelerini dinleyenlere tanıtmaktır. (...) Eğer insan kastedilen nesneyi tanımıyorsa, keyfi işaretler olan sözcükler, sözcük olamaz. Aksi halde bu; sözcüklerin bir hiçin işaretleri haline gelmesi, anlamsız seslere dönüşmesi anlamına gelirdi."

Hobbes ve Locke'nin bu cümleleri, tam da semantikçiler bağlamında, taşı gediğine oturtuyor.

Semantik felsefenin her tür dayanaktan tamamen yoksun oluşunun kapsamlı kanıtlarını ise, Marksizm-Leninizmin teorisi sunuyor.

Diyalektik ve tarihsel materyalizmin kurucuları olan Marx ve Engels, çürütülmesi olanaksız bir şekilde dil ile düşünmenin, gerek oluşum ve gelişim safhasında, gerekse de konuşma ve düşünme sürecinin kendisinde, kopmaz bağlantısını kanıtladı. Marx ve Engels şunu açıkça gösterdi: "Dil, bilinç kadar eskidir - dil, hem başkaları açısından, hem de kendi açımdan ilk önce varolan pratik ve gerçek bilinçtir. Dil de, tıpkı bilinç gibi, ancak gereksinimden, insanın başkalarıyla iletişim kurma zorunluluğundan doğmuştur."[4]

İnsanın hayvanlar alemini terk ettiği dönemde, insanlarda birbirleriyle iletişim kurma gereksinimi doğdu. Bu gereksinim, insanda yavaş yavaş bir konuşma organının oluşmasına, anlamlı sesler çıkarma yetisinin ortaya çıkmasına yol açtı. Bununla eşzamanlı olarak, insanın ortak çalışma eyleminde bulunması sürecinde insanın düşünme yetisi de gelişti. Dilin gelişiminde ileriye doğru atılan her adım, aynı zamanda düşünmenin de gelişmesinde ileriye atılan bir adım oldu. Ne düşünme, ne de dil, hiçbir zaman ayrı bir alan olarak oluşmadı ve oluşmuyor. Her ikisi de, Marx ve Engels'in gösterdiği gibi, gerçek yaşamın ürünleridir.

Engels, gerçek düşünmenin, ancak dilden tümüyle yalıtılması durumunda mümkün olacağını ileri süren Dühring'i eleştirirken, alaycı bir dille, Dühring'in haklı olması durumunda hayvanların asıl düşünürler olarak ortaya çıkacağını, çünkü hayvanların "düşünme"sinin, asla dilin gaspçı müdahaleleriyle bulanıklaştırılmadığını söylüyordu. Ancak mutlaka herkesçe bilindiği gibi, hayvanların

"düşünme"si, hayvanların varlıkları süresince karşılaştığı şeylerin ve görüngülerin özünü kavrama yetisinden yoksundur.

Dühring'in başarıları, günümüz semantikçilerine rahat vermedi. Örneğin bir semantikçi olan Five, "Toplumda Kişilik ve Dil" başlıklı makalesinde, sözcüklerin ve işaretlerin bulunmadığı, sesin kullanılmadığı ve radyo dalgaları aracılığıyla anlaşmanın sağlandığı bir dilin yaratılmasını salık veriyor.

Stalin de, insanın kafasındaki düşüncelerin dilsel bir malzeme olmadan, bir dil hüllesi olmadan, deyim yerindeyse çıplak bir cisim olarak oluşmadığını, tersine dilsel malzeme temelinde, dilsel kavram ve cümleler zemininde oluştuğuna vurguda bulunarak şöyle diyordu: "Dilsel malzemenin olmadığı, dilin 'doğal maddesinden' bağımsız düşünceler yoktur."[5]

Bize, büyük beyin korteksinin normal çalışmasının, hem düşünme süreci, hem de konuşmayla ilgili gelişmeler açısından gerekli önkoşul olduğunu öğreten modern bilim, bu Marksist ilkeleri tümüyle doğruluyor. İnsanlar düşüncelerini sözcüklerle ifade ederek, düşüncelerin içeriğini parçalara ayırıyorlar ve bu ayrı parçalar arasında belirli bağlantılar kuruyorlar. İnsan düşüncesi bu yüzden hem diskursif (parçalara ayıran), hem de verbaldir(sözel).

İnsanlığın gelişimindeki her yeni aşamayla birlikte dil de gelişti. Kelime haznesini zenginleştirerek gramer formlarını mükemmelleştirdi. Örneğin insanın, gerçekte var olan görüngüler ve şeyler arasındaki bağlantıya ilişkin farklı biçimler hakkındaki bilgisi, ifadesini dilin yeni fiillerle zenginleşmesinde, öntakılar sisteminin farklılaşmasında ve cümle yapısının karmaşıklaşmasında buldu. Cümle dizilerinin yerini, yavaş yavaş birleşik cümleler almaya başladı. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün.

Bilimdeki herkesçe bilinen, dilin ve düşünmenin birlikte geliştiği hakkındaki bu ve diğer gerçekler, semantikçiler tarafından kesin bir tarzda reddediliyor. Çünkü çalışmalarıyla bilimin değil, günümüzdeki gerici sınıfların amaçlarını gözetiyorlar.

Semantikçiler dili biyolojik faktörlere indirgeyerek, onun toplumsal karakterini ortaya koyan Marksist ilkeye hararetle saldırıyorlar. Onlara göre dil, organizmanın verdiği tepkilerin toplamına, solunum ve beslenme gibi fizyolojik süreçlerin ifadesine indirgenebilir. Böylece onlarda, aşırı öznelci bakışla; gırtlağın verdiği tepkilerle canlının diğer vücut hareketleri arasında bağlantı kuran ve dilin, bu bağlantının ifadesinden başka bir şey olmadığını savunan -bunu yaparken de insan ile hayvan arasındaki farkı göz ardı eden- en kaba fizyoloji taraftarlığı birleşiyor. Semantikçiler, ABD'li gerici modern psikolog ve biyologlarla el ele vererek dili, insanların toplumsal yaşamının koşullarına, gerçek dilbiliminin yaptığı gibi, insanların birbirleriyle düşünce alışverişinde bulunma gereksinimine bağlama yerine, dilin güya düşünce alışverişine değil, tersine yalnızca bir organizmanın diğerine karşı davranışını koordine etmeye yaradığını tanıtlıyorlar.

Daha önce adını andığımız semantikçilerden Hayakawa ve Chase'in bu yöndeki açıklamaları çarpıcıdır. Hayakawa, "Language in Thought and Action" (Düşünce ve Eylemde Dil) adlı kitabında şöyle diyor: "Toplum, hayvanlar ve insanlardan oluşan, devasa ve işbirliği halindeki sinir sistemleri olarak görülebilir." Hayakawa, insanı, insan toplumunu hayvanlar alemiyle aynılaştırarak, insan dili ile hayvanların kullandığı sinyaller arasında ilkesel, nitel bir fark bulunmadığını kanıtlamaya çalışıyor. Bu farkın sadece nicel olduğunu ileri sürüp ekliyor: "Hayvanlar yalnızca birkaç organik bağırış kullanırken, insan yaratığı peltekleme, ıslık çalma, gıdaklama ve gürültüden oluşan karmaşık bir sistemi, kısacası dil olarak adlandırılan her şeyi kullanıyor. İnsanlar onun yardımıyla sinir sistemlerinde olup bitenleri ifade edip birbirlerine bildiriyor."

Bu durumda Hayakawa'nın bakış açısına göre, dili oluşturan sözcükler, dilin kendisiyle bir ve aynı şeydir. Bir bütün olarak ele alındığında, düşünce alışverişinin aracı değil; aksine, hepsi hepsi hayvan varlığına denk düşen insanın öznel varlığını ifade eden ilkel işaretler sistemidir. Hayakawa işte bu yüzden daha da ileri giderek dilin, organizmaların (hem hayvan, hem de insan organizmalarının) varoluş mücadelesindeki bir araç olduğunu ileri sürüyor.

Hayakawa aslına bakılırsa, başka şeylerin yanı sıra, "insanın, erkek kedilerinkine benzer bir tarzda, onu çevreleyen makro-kozmosta yolunu bulmasına hizmet eden bir dil geliştirdiğini" ileri süren Chase'i tekrarlıyor. Ona göre dil sadece, aynı bir kedide olduğu gibi, insanın hemcinslerine karşı verdiği mücadelede yaşamda kalmanın bir aracıdır.

Sayın semantikçilerimizin en son "vahiylerine" göre, insan dilinin ineğin böğürtüsünden, koyunun melemesinden ya da kedinin miyavlamasından bir farkı yoktur. Bir yanda semantikçiler teoride insanları hayvanların düzeyine alçaltırken, diğer yanda onların velinimetleri -emperyalistler- bunu pratikte uygulamaya çalışıyor. Emperyalistler, emekçileri sadece, limon gibi sıkarak kar elde edebildikleri, paralı asker olarak yetiştirip top mermisi olarak kullandığı bir araç olarak; anlam ve içeriğini düşünüp sorgulamaksızın efendilerinin verdiği buyruğu yerine getiren itaatkar bir araç olarak görüyorlar.

Marksizm bize, dilin, ortaya çıkışından beri kendine özgü yasalara göre gelişen toplumsal bir görüngü olduğunu öğretir. Bu yasalar, insan toplumunun tarihinde yaşanan değişimleri yansıtır. Stalin şöyle diyor: "Dil, toplum var olduğu sürece, etkili olan toplumsal görüngülerdendir. Toplumun oluşumu ve gelişimiyle birlikte oluşur ve gelişir. Toplumun ölmesiyle birlikte o da ölür. Toplumun dışında dil yoktur. Bu yüzden dili ve onun gelişme yasalarını ancak, toplumun tarihiyle, söz konusu dilin ait olduğu, onun yaratıcısı ve taşıyıcısı olan halkın tarihiyle birlikte ele alıp incelersek anlayabiliriz."[6]

Marksizm, dilin emek ile birlikte, "insanların hayvanlar alemini terk etmesine, topluluklar halinde birleşmesine, düşüncelerini geliştirmesine, toplumsal

üretimi örgütlemesine, doğa güçlerine karşı başarılı bir mücadele vermesine ve bugün vardığımız ilerlemeye ulaşmasına yardımcı olan"[7] güçlerden biri olduğuna işaret eder.

İnsanların gelişimi, eylemleriyle dış dünyadaki belli nesnelerin mülkiyetini ele geçirmesi ve bu şekilde gereksinimlerini gidermesiyle başlar. Demek ki insanın gelişimi, her zaman toplumsal karakter taşıyan üretimle birlikte başlamıştır. Üretim eylemi sürecinde, insani gereksinimlerin giderilmesine şu veya bu şekilde hizmet eden değişik nesnelerin kullanılabilirliği insan beyninde tasavvurlar, kavramlar ve nesnel dünyanın özelliklerine dair genellemeler olarak yer eder. Bu genellemeler, iletişim ve fikir alışverişinin araçları olarak hizmet eden sözcüklerde ifade bulur. Marx, isimle adlandırmanın, tekrarlanan eylemi deneyime dönüştürmenin yalnızca tasavvur biçimindeki ifadesi olduğunu söylüyordu. Böylece dil, semantikçilerin iddia ettiği gibi insanların toplumsal yaşamında kendi başına ve düşünceden, insanın toplumsal yaşam koşullarından yalıtılmış bir rol oynamaz. Aksine, insanlar arasındaki fikir alışverişinin güçlü silahı, insanların ortak üretim ve ortak mücadele için topluluklar halinde bir araya gelmelerinin güçlü aracıdır.

Büyük Rus fizyologu İ.P. Pavlov'un yarattığı ve kurulan sinyal sistemleri öğretisi, dilin toplumsal gelişimde oynadığı rolü ve insan dili ile, hayvanların kullandığı gibi, fizyolojik türdeki sinyaller arasındaki nitel farkı anlamak açısından olağanüstü öneme sahiptir. Bu öğretiye göre hayvanlar, gerçeği sadece birinci sinyal sistemi aracılığıyla; yani onları çevreleyen nesne ve görüngülerin duyu organları üzerinde yarattığı dolaysız etkinin bir sonucu olarak algılar. Hayvanlar çevreden gelen sinyalleri, duyu organlarının algıları aracılığıyla alırken, insan bunların yanı sıra ayrıca dil aracılığıyla da dış dünyadan sinyaller alır. Pavlov, insanın hayvandan üstün olmasını sağlayanın, sözcükler yardımıyla oluşturduğu genel kavramlara (uzay ve zaman kavramı) sahip olmasında yattığını söyler. "Yüksek Sinir Eyleminin Fizyolojisi" başlıklı tebliğinde şöyle diyordu Pavlov: "Dış dünyayı yansıtan insanın duyum ve tasavvurları, insan için gerçeğin birinci ve somut sinyalleri ise, dil de ikinci sinyaller düzenini oluşturur. Söz konusu olan ikinci sinyaller, gerçeğin soyutlanmasının ifadesi olan ve genellemeler yapılmasına olanak sunan sinyallerin sinyalleridir." Bizim insana özgü ve daha üstün düşüncemiz burada yatar. Pavlov, insan bireyleri arasındaki iletişim zorunluluğunun sonucu olarak oluştuğu için, ikinci sinyal sistemini insanlararası sinyalizasyon olarak tanımlar. İnsan davranışını bilinçli ya da anlamsız kılan psişik eylemin nitel açıdan yeni olan bu özelliği, yani düşünme, ikinci sinyal sistemiyle bağlantılı olarak gelişti. Kavramlar, yargılar ve çıkarsamalar, ayrıca hayvanlarda bulunmayan, insani soyut-mantıksal düşünme yetisi, bu sistemin yardımıyla gelişiyor. Bu sayede, insan deneyimlerinin karşılıklı olarak aktarılmasının çok geniş olanakları gelişti; söz konusu deneyimler bilim ve teknikte geliş-

melerin birbiri ardından gelmesini sağladı. Tüm bu sayılanlar, insan dilini, hayvanlarda görülen fizyolojik sinyallerden, nitel ve ilkesel bakımdan ayırmaktadır.

Böylece modern doğa bilimi, semantikçilerin felsefesini en son noktasına kadar çürütüyor.

Semantikçilerin iradeciliği

Semantikçiler sözcüklere mistik bir anlam yükleyerek, onları şeylerin ve görüngülerin yaratıcısı, insanların toplumsal ve kişisel yaşamındaki çeşitli olayların kaynağı olarak gösterirler. Dilin, "fiili olarak gerçeğin karakterini belirlediğini" ileri sürerler. Semantikçiler, öznel idealizmin bir türü olan ve geçtiğimiz yüzyılda büyük yaygınlık kazanan iradeciliğin sözcüleri ve savunucularıdır. İradecilik; öznel idealizmin, insan iradesini dünyanın kökeni olarak görüp mutlaklaştıran bir biçimidir.

İradecilerin görüşüne göre, bu mistik irade bütün gerçeğin mutlak yaratıcısıdır. İradeciler, doğanın ve onun yasalarının objektif varlığını tamamen yadsırlar. Onlara göre insan doğaya yasalar koyabilecek durumda olmakla kalmayıp, bunun da ötesinde doğayı kendi istediği biçimde yaratır. İradeciliğin gerici anlamı, kişiliğin tarihteki rolü konusundaki yaklaşımıyla net bir şekilde açığa çıkıyor. Onun iddiasına göre kişilik, tarihsel gelişimin gidişatını sadece kendi iradesiyle belirleme yeteneğine sahiptir.

Semantikçiler, iradeciliği kendileri açısından karakteristik olan bir gerekçelendirmeyle sağlamlaştırmaya çalışıyorlar. Bunun için, sözcüklerin nesneler ve görüngüler yaratma yeteneğine sahip olduğunu iddia ediyorlar. (Burada semantikçilerin olgu ve görüngüleri, nesnel olarak var olan değil, aksine insanın öznel deneyimi olarak gördüklerini hatırlayalım.) Örneğin Amerikalı semantikçi Stuart Chase, "yasa", "ilerleme", "anavatan", "ulus", "kapitalizm", "komünizm", "faşizm" vb. sözcüklerin, insanlar tarafından hatalı bir şekilde, kendileri dışında ve kendilerinden bağımsız varolan bir şeyi adlandırmak için kullanılmaya başlanmadan önce oluştuklarını iddia ediyor. Chase başka bir yerde şöyle diyor: "Soyut terimler, bilimsel ve mücadele halindeki gerçeklikler haline gelmeleri için kişiselleştiriliyor. (...) 'Kapitalizm' ve ilkeler', kafamızda dilin yardımıyla oluşturuluyor ve yine dilin aracılığıyla nesnelleştiriliyor." Chase, sözcüklerin geçirdiği bu metamorfozun gerçekte, insanlar arasında büyük kargaşalara ve felaketlere yol açtığını kanıtlamaya çalışıyor. İnsanlar sözcükleri, gerçek şeyler ve görüngüler sanarak, aralarında, bu sözcüklerin yanında ya da karşısında yer aldıkları bir mücadele vermeye başlıyorlar. Ve bu sırada gerçek şeyler ve görüngüler uğruna veya onlara karşı bir mücadele verdiklerini düşünüyorlar.

Yani semantikçiler sözcüklerin gerçekliğe (belirtildiği gibi semantikçiler bu gerçekliği, öznel insan deneyimlerinin bir toplamına indirgerler) bağlı olmadığını, aksine gerçekliğin sözcüklere bağlı olduğunu ve onlar tarafından yaratıldığı-

nı iddia ediyorlar. Onlara göre kendi başlarına bir anlam ifade etmeyen sözcükler insanların ruhsal dünyasını belirler. Hayakawa şöyle diyor: "Nasıl ki insanlar başkalarıyla konuştuğunda sözcükleri kullanıyor ve uyguluyorsa, aynı şekilde sözcükler de insanın inancını, önyargılarını, ülkülerini ve mizacını temelden belirler. Sözcükler insanın içinde bulunduğu ahlaki ve entelektüel dünyasını, kısaca onun semantik dünyasını yaratır." Semantikçiler dünya tarihinin bütün gerçeklerini, edebiyattaki tarihsel birey ve kahramanların bütün başarılarını bu görüşle açıklamaya çalışıyorlar. "ETC" dergisinin 1952 tarihli ikinci cildinde Weingarten adındaki birisinin imzasıyla yayınlanan bir makale yayınlandı. Söz konusu makalede, Yunan drama yazarı Euripides'in aynı adlı tragedyasının kahramanı Medea, bir semantikçinin bakış açısıyla değerlendiriliyor. Bu tragedyanın öznesi, Kolhiz kralının kızı olan büyücü Medea'nın Yunan kahraman Jason'a nasıl aşık olduğunu, ona yardım ettiğini, "altın deriyi" babasından çaldığını ve sonrasında nasıl Jason'la birlikte Yunanistan'a kaçtığını anlatan efsaneye dayanır. Medea burada iki çocuk dünyaya getirir. Ancak Jason daha sonra Korint kralı Kreon'un kızına aşık olarak Medea'ya sadakati elden bırakır. Her yanını kıskançlık ve intikam duygusu kaplayan Medea bunun üzerine Jason'un sevgilisini, babasını ve hatta kendi çocuklarını öldürür. Weingarten, Medea'nın öç almaya susamışlığının reel nedenlerin sonucu olarak oluşmadığını iddia ediyor. Ona göre bu intikam hırsı tam tersine, Medea'nın yenik düştüğü "hırs", "öç", "yok etme" vb. gibi sözcüklerin yarattığı etkinin sonucudur. Weingarten şöyle diyor: "Trajedide yaşanan bütün olaylar, en iyi şekilde Medea'nın geçirdiği bir semantik krizin etkisi olarak açıklanabilir. (..) Medea'nın şeyler hakkındaki değerlendirmesinin ve davranışının kökleri, 'semantik hastalığı' kavramıyla özetlenebilecek bir hastalığa dayanır." Yani Medea'nın korkunç davranışı, konuyla ilgili sözcüklerin gelişimiyle oluşan saplantıların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Weingarten, "Örneğin merhamet sözcüğü Medea'da dehşet uyandırıyor; bu sözcük kendi başına büyülü bir etkiye sahip ve Medea'yı dehşet verici eylemlere yöneltiyor."

Karanlık Ortaçağı günümüze taşıyan semantikçiler, hep bir ağızdan kapitalizmin, tekelci kapitalistlerin azami kar hırsının, emekçilerin sömürülmesinin, ekonominin militaristleştirilmesinin vb.'nin reel olarak varolmadığını ilan ediyorlar. Aksine onlara göre, "kapitalizm", "azami kar", "sömürü", "yok etme", "sefalete sürükleme" vs., insanda, bu tür zararlı şey ve görüngülerin gerçekte varolduğu sabit fikrinin oluşmasına yol açan yalnızca "zararlı" sözcüklermiş.

Semantikçiler burada, bütün idealistlerin vardıkları tarzda yargıya varıyorlar: Onlara göre gerçeklik, duyumlardan, ilkelerden ve sözcüklerden önce var olmaz; aksine duyumlar, ilkeler ve sözcükler gerçekliği yaratır.

Nasıl doğanın ve toplumun varlığını yadsıyorlarsa, aynı şekilde onların nesnel yasalarını da yadsıyorlar. Semantikçiler böylece bilimin yeminli düşmanları haline geliyorlar. Bilimin yasalarının, insan iradesinden bağımsız olarak ger-

çekleşen nesnel süreçlerin yansımaları olduğunu yadsıyarak, bir bütün olarak bilimin üzerine bir çizgi çekiyor ve insanlar için gerekli olduğunu inkar ediyorlar. Semantikçiler, doğa ve toplum görüngülerinin kavranmasındaki aşırı öznelciliklerini ve iradeciliklerini, onlar için karakteristik bir temelde geliştiriyorlar; dilsel kavramlar, sözcükler, terimler, işaretler vb. ile spekülasyon temelinde.

Semantikçiler bu yüzden, tarihin temelinde, içeriksiz sembollerin, sözcük semboliğinin, ya da onların deyimiyle "sembolik süreçler"in yattığını ileri sürüyorlar. Hayakawa şöyle diyor: "Nereye bakarsak bakalım, sembolik sürecin faaliyette olduğunu görüyoruz. Sembolik süreç, insan yaşamına başından sonuna kadar, tarihin en ilkel aşamasından en yüksek uygarlık aşamasına dek hakimdir."

Semantikçilerin bütün bu görüşleri kuruntudan başka bir şey değildir. Normal düşünen hiçbir insan, sözcüklerin insan üzerindeki etkilerini yadsımaz, yadsıyamaz. Ancak normal düşünen her insan da bilir ki; sözcüklerin üzerimizdeki etkisi, taşıdıkları içerik sayesinde ve sözcüklerin nesnel gerçeğin belli bazı yönlerini yansıtmaları yoluyla gerçekleşir. Sözcükler kendi başlarına ele alındıklarında hiçbir şekilde anlam taşımazlar.

Semantikçilerin kuruntularının hedefi, emekçilerin dikkatini günümüzdeki kargaşalıkların, çatışmaların, toplumsal sarsılmaların ve modern kapitalizmin özünde yatan savaşların gerçek nedenlerinden ayırmak ve sözcükler üzerindeki anlamsız araştırmalar düzlemine yöneltmektir. "Yeni bilim (semantikçiler felsefelerini böyle adlandırıyor - P.T.), insanlığın yeryüzündeki bütün sıkıntılarının kaynağının önemli ölçüde, belki de esas olarak birbirlerini anlayamamalarında yattığını gösterir" diyen semantikçi North, şöyle devam ediyor: "Ve bu bilim, sıkıntıların tedavisinin belki bir seferde olmasa da, görece olarak hızlı bir şekilde ilişkilerde kullanılan araçların", yani dilin iyileştirilmesiyle mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Canla başla çalışan semantikçi Korzibski de, dilbilimsel zorlukların insanın kişisel yaşamında "iç patolojik çatışmalara, özel yaşamında da ailevi tartışmalara ve huzursuzluklara, buna bağlı olarak da sinir bozukluklarına" yol açtığını, söz konusu zorlukların "öte yandan toplumsal yaşamda siyasi kavgalara ve devrimlere" yol açtığını ileri sürüyor. Ona göre, "uluslararası ilişkilerde yol açtığı sonuç ise, karşılıklı anlaşmazlıklar, şüphelenmeler, uzlaşmalara varmanın imkansızlığı, savaşlar, dünya savaşları ve ticari savaşlar oluyor".

Dilbilimi, çeşitli toplumsal grupların dili etkilediklerini, kendi özgül sözcük ve deyimlerini dile taşıdıklarını yadsımaz. Bu grupların temsilcileri, bazı sözcük ve deyimlere farklı anlam yüklerler. Ancak buradan kesinlikle, özgül sözcüklere ve deyimlere yüklenen anlamlardaki farklılığın, ulusal dil açısından ciddi bir önem taşıdığı sonucu çıkmaz. Dilbiliminin gösterdiği gibi, belirli bazı toplumsal grupların temsilcileri açısından karakteristik olan özgül sözcüklerin ve deyimlerin payı, dildeki toplam malzemenin yüzde biri kadardır. Aynı oran, bir sözcüğün birden fazla anlama gelecek şekilde anlaşılması açısından da geçerlidir. Ge-

ri kalan bütün diğer sözcüklere ve deyimlere yüklenen anlam, toplumun bütün üyeleri açısından tek ve aynıdır.

Bunun da ötesinde, bütün sözcükler ve deyimler istisnasız olarak, bir halkın ulusal dilinin dilbilgisi kurallarına tabidir. Semantikçiler, toplumda sözcüklerin tamamen farklı şekilde yorumlandığını, sözcüklere yüklenen anlamdaki bu farklılığın sosyal ilişkilerin ve sarsıntıların başlıca nedeni olduğunu ileri sürüyorlar. Yukarıda saydığımız bütün bu gerçekler, semantikçilerin bu buluşlarını en küçük bir şüpheye yer vermeyecek şekilde çürütüyor.

Tarih ve materyalist dilbilimi, semantikçilerin fantezilerinin tersine, günümüze kadar gelmiş geçmiş bütün tarihsel aşamalarda dilin asla tarihsel çatışmaların, savaşların ve devrimlerin kaynağı olarak ortaya çıkmadığını gösteriyor. Dil her zaman insanlar arasındaki iletişimin güçlü bir aracı olmuştur ve olmaya devam edecektir. İnsanlar arasındaki iletişimin ve fikir alışverişinin aracı olan dil olmaksızın, insanların üretim faaliyeti de, toplumsal yaşam da mümkün olmaz.

Semantikçilerin, sözcüklerin toplumsal yaşamı belirleyebilecek, toplumsal gelişimde örgütleyici ya da dağıtıcı bir güç durumunda olduklarını ileri sürüyorlar. Onların sözcüklere yükledikleri bu büyülü güce ilişkin safsataları, ilkel insanın safdil ve cahil inançlarının restorasyonu demek olan idealist buluştan başka bir anlam taşımıyor. Bu inanca göre, sözcükler büyü gücüne sahiptir ve insanın kaderini etkiler.

Bu ilkel inançların varlığı, bu alanda çalışan araştırmacılar tarafından da doğrulanıyor. Örneğin İngiliz bilgin John Fraser şöyle diyor: "New England'daki Sulk kabilesinden yerliler, Gakyet kabilesinden düşmanlarının bölgesine yaklaştıklarında onların adını anmamaya büyük bir özen gösterirler. Düşmanlarının adının anmanın uğursuzluk ve ölüm getireceğine inanırlar. Düşman bölgesine yaklaşınca, onları 'çürüyen ağaç gövdeleri' anlamına gelen 'lapsik' sözcüğüyle anarlar. Düşmanlarını bu isimle andıklarında, onların ellerini ve ayaklarını hareketsiz ağaç gövdeleri gibi cansız kıldıklarına inanırlar. (...) Bir hastalığı, kötürümlüğü ifade eden bir sözcüğü salt telaffuz etmenin bile, aradaki mesafeden bağımsız olarak bu kötürümlüğün, homeopati yoluyla düşmanlarının başına geleceğine inanırlar."

Uygar semantikçi beylerimiz, tıpkı bu ilkel kabile üyeleri gibi yargıya varmıyorlar mı gerçekten? İlkellerdeki, sözcüklerin her şeye kadir olduğu inancı, semantikçilerin felsefi saçmalıklarının ve modern kapitalizmi "iyileştirme projeleri"nin temelidir.

Semantikçiler emekçileri aldatma niyetiyle şu iddiayı ileri sürüyorlar: Eğer geniş halk yığınlarının nefretini uyandıran "kapitalizm" sözcüğünün kökü kazınırsa, kapitalist sistem içinde barındırdığı çelişkilerden kurtarılmış olacaktır. Bu durumda emekçiler de, kapitalizmden nefret etmekten ve kapitalist boyunduruğu hissetmekten vazgeçerler. Semantikçiler, yıllardır bu "sorun" üzerinde kafa

yoruyorlar. Milyarderlerin ceplerinden finanse edilen ve on milyonluk tiraja sahip "*This Week Magazin*" dergisi, 1951 tarihli sayısında şunlar yazılı: "Bugün kapitalizme yeni bir isim koymak gerekiyor." Kapitalizme yeni bir isim koyma zorunluluğu da şöyle gerekçelendiriliyor: "Sadece tek bir sözcüğün değiştirilmesi, tarihin akışını değiştirebilir. (...) Bu, 'kapitalizm' sözcüğüdür." Dergi, kapitalizm için şu yeni isim önerilerinde bulunuyor: 'Ekonomik demokrasi', 'endüstriyel demokrasi', 'Distributizm' (Paylaştırmacılık), 'Mütüalizm'*, 'Prodüktivizm' (Üretimcilik) vb., vb. 1952 sonlarında, ABD'nin en önemli edebiyat dergisi olan *"Saturday Revue of Literature"*de, "Ticaretin Yeni Bir Felsefesi Üzerine" başlıklı, Standard Oil Company'nin müdürü S. Brown tarafından kaleme alınan bir makale yayınlandı. Semantik metottan yararlanan yazar söz konusu makalede "kapitalizm" teriminin eskimiş olduğunu ve bu yüzden günümüz Amerika'sını tanımlayamayacağını, onun yerine bir başka tanımlamanın bulunması gerektiğini kanıtlamaya çalışıyordu. Ona göre eğer bu sağlanırsa, kapitalizm kapitalizm olmaktan çıkacaktır (!) ve başka bir şeye, örneğin İsevi sosyalizme dönüşecektir.

Semantikçilerin felsefi görüşleri, Amerikan mali sermayesinin savunulmasına kopmaz bir şekilde bağlıdır. Semantikçiler bir yanda ABD'nin emperyalist burjuvazisinin gerçekleştirdiği faşistleştirmeyi gizlemeye çalışırken, sıradan insanlara, kendilerini her şeyden önce "faşizm" sözcüğünün tiranlığından kurtarmalarını salık veriyorlar. Bu durumda faşizm korkusunun, daha doğrusu insandaki, faşizmin reel olarak var olduğu yönlü safdil inancın kendiliğinden yok olacağını ileri sürüyorlar.

Emperyalist ülkelerin çok sayıda resmi temsilcisinin, semantikçilerin ileri sürdüğü argümanları kendi gerici konumlarını savunmak için kullanıyor olmaları karakteristik bir durumdur. Örneğin ABD'nin ve İngiltere'nin Birleşmiş Milletler'deki temsilcileri, Sovyetler Birliği'nin faşizme karşı mücadelenin zorunluluğu yönündeki önerisine, 'faşizm' sözcüğünün tanımlanamaz olduğu ve bu sözcüğe farklı insanların farklı anlamlar yüklediği gerekçesiyle karşı çıkıyordu. Anglo-Amerikan diplomatlar, 'faşizm' sözcüğünün tanımlanamaz olduğu safsatasıyla faşizmin güçlenmesini ve yeniden doğuşunu gizlemeye çalışıyorlar.

Aynı şekilde Anglo-Amerikan emperyalistler de, çeşitli sofizmlerin yardımıyla ve sözcüklerin anlamlarını çarpıtarak saldırganlık kavramının içeriğini boşaltmaya çalışıyorlar. Saldırganlığın kurbanını saldırgan olarak gösterip, saldırganın kendisini ise masum ilan ediyorlar.

Kore halkına karşı savaşı başlatan Amerikan emperyalistleri işte bu yolla, BM'de aldatıcı entrikalara başvurarak, gerçek saldırganlar olan Amerikan emperyalistlerini değil, aksine Kore halkını mahkum eden utanç kararının çıkarılmasını dayattılar.

* Mütüalizm - Farklı iki canlının, birbirinin gelişimine hizmet eden karşılıklı alışverişi -Çev.

BM'deki Amerikalı diplomatlar, saldırganlık kavramını çarpıtmak için, saldırganlık kavramı altında yalnızca bir devletin bir başka devlete saldırmasının değil, sınıf mücadelesinin, içsavaşın vb.'nin de anlaşılması gerektiğini sözüm ona "kanıtladılar".

Amerikan emperyalistleri bu yolla, gerçek içeriğini yok etmek için, saldırganlık kavramının sınırlarını sonsuzca genişletmeye çalışıyorlar.

İkinci Dünya Barış Kongresi, BM Örgütü'ne yönelttiği çağrısında, tam da saldırganlık kavramını çarpıtmak isteyen saldırganların bu çabalarının ortaya çıkarılmasının zorunlu olduğunun altını çiziyor ve şuna işaret ediyordu: "Saldırganlık, hangi neden ve gerekçeyle olursa olsun, bir başka devlete karşı silahlı şiddete başvuran bir devletin işlediği suçtur."

Semantikçiler, bütün toplumsal çelişkilerin, çatışmaların ve savaşların ortadan kaldırılması için, dilde reforma gidilmesini ve sözcükleri kullanma tarzının değiştirilmesini öneriyorlar. "Kötü dil"e, daha doğrusu günümüzdeki ulusal dillere karşı mücadele çağrısı yapıyorlar.

Semantikçiler bu şekilde tam anlamıyla kozmopolitlerin, ulusların bağımsızlık çabalarını ve haklarını ayaklar altına alan asimilatörlerin rolünü üstlenerek sahnedeki yerlerini alıyorlar. Örneğin semantikçi Glücksberg, ulusal dillerin günümüz koşullarında insanlar arasındaki ilişkilere hizmet etmediğini, daha ziyade bu ilişkileri engellediğini ileri sürüyor. Semantikçiler buna dayanarak ulusal dillerin ortadan kaldırılmasını ve bütün dünya halklarının konuşacağı bir dünya dilinin oluşturulmasını talep ediyorlar. Bu nedenle, bütün dillerin birbirlerine eşitlenmesinin koşullarının olgunlaştığından ve bunun artık kaçınılmaz olduğundan, aynı şekilde bütün halkların "Anglo-Sakson halklar topluluğu"na eşitlenmesi gerektiğinden dem vuruyorlar. Bir başka deyişle semantikçilere göre, bütün halklar Anglo-Amerikan dünya egemenliğinin boyunduruğu altına sokulmalıdır. Bir semantikçi olan Ogden, "herkesin İngilizce konuşmasını sağlamak" hedefiyle, bir "portatif" İngilizce dili, "Temel İngilizce" projesini geliştirdi. Bu projeye göre "Temel İngilizce", en iyimser durumda ilkel bir sohbetin yapılmasına izin verecek kadar az sayıda sözcükten oluşuyor. Ancak Ogden bu "başarısıyla" yetinmiyor. Büyük bir gururla, geliştirdiği bu palyatif dildeki sözcük sayısını daha da azaltma çabalarını sürdürdüğünü ilan ediyor. Gerçeklerin tersine, bir dilin gelişiminin sözcük dağarcığının zenginleşmesiyle değil, asgariye düşürülmesiyle sağlanabileceğini kanıtlamaya çalışıyor.

Nafile bir çaba! İnsanlığın dünya tarihinin pratiği ve modern bilim; sanayi ve tarımın, ticaretin, ulaşımın, bilimin ve edebiyatın sürekli gelişmesine bağlı olarak, dilin de sürekli yeni sözcüklerle zenginleştiğini, sözcük dağarcığının giderek büyüdüğünü çürütülemez bir şekilde kanıtladı. Toplumun gelişmesiyle birlikte, kavramların ve sözcüklerin sayısında da sürekli bir büyüme süreci yaşanıyor. Çünkü düşünce dilsiz gerçekleşmiyor; aksine, dilsel biçimiyle gerçekleşi-

yor. Bunu yadsımak; tarihe ve bilime karşı durmak anlamına gelir. Semantikçiler bütün dillerin, sözde daha üstün bir ırkın dillerince asimile edilmesini ve yutulmasını öngören ırkçı politikanın propagandasını yaparken, İngilizce'nin daha üstün olduğunu ve dünya dili olarak kabul edilmesi gerektiğini kanıtlamaya çalışıyorlar. Bu bilim ve halk düşmanı çabaların gerçek yüzü, bütün ulusal dillerin en karmaşık düşünceleri ve en narin duyguları aynı oranda ifade etme yetisine sahip olduğunu göstermekle kalmadığını, aksine en azgın asimilasyon çabalarına karşı dayanarak ayakta kalabildiğini kanıtlayan dilbilimi ve tarihsel gerçekler tarafından açığa çıkarılıyor. Ulusal dillerin dayanıklılığına örnek olarak Balkan dilleri gösterilebilir. Bu diller, Balkanlar'daki egemenlikleri sırasında burada yaşayan hakların dillerini sakat bırakmak, dağıtmak ve yok etmek için çaba sarf eden Türk asimilatörlerinin dili karşısında ayakta kalabilmiştir. Türk fatihlerin yüzyıllar süren egemenliği, Balkan dillerinin çok sayıda Türkçe sözlükle zenginleşmesini sağladı. Ancak bütün Balkan dilleri bu savaştan zaferle çıktı. Çünkü temel sözcük dağarcıkları ve gramer yapıları özünde ayakta kalabildi. Bu örnek, bir dilin değiştirilemeyeceğini, hele bazı insanların isteği doğrultusunda yok edilmesinin kesinlikle mümkün olmadığını gösteriyor. Gösterdiği bir başka gerçek de, Anglo-Amerikan semantikçilerin kesin başarısızlığa mahkum olduklarıdır.

Dil, kendisine özgü toplumsal görüngüler olarak yasalar temelinde gelişir. Bu yasalar kolayca ortadan kaldırılamaz veya değiştirilemez. Görmezden gelinmeleri veya öznel keyfiyet sonucu bazı dillerin yok edilmesi ve bazı dillerin bütün diğer dillere egemen kılınması mümkün değildir. Eğer dilin nesnel yasaları olmasaydı, eğer insan kendi öznel arzuları doğrultusunda bir dili yok edip bir başkasını yaratabilecek durumda olsaydı, dil asıl anlamını, yani fikir alışverişinin aracı olma anlamını yitirirdi ve toplumsal bir görüngü olarak varlığı da ortadan kalkardı. Burada, semantikçilerin ulusal dilleri ortadan kaldırma ve onların yerine bir dünya dili geçirme çabalarının, neden işe yaramaz araçlarla verilen çabalar olduğu görülüyor.

Ne var ki buradan, insan toplumunun ilkesel olarak, halklar arasında düşünce alışverişinin aracı olabilecek ortak bir dünya diline karşı olduğu sonucu çıkmaz. Bir dünya dili, geleceğin komünist toplumunda oluşabilir ve bu gerçekleşecektir. Fakat bu bir hamlede, kanun hükmünde kararnameler çıkararak veya dayatma yoluyla olmayacaktır. Oysa kapitalizmin ulusal ve sömürgeci baskıya, ulusların birbirlerine güvensizliğine dayanan egemenliği koşullarında bir dünya dilinin yaratılması, kesinlikle olanaksızdır. Semantikçilerin propagandasını yaptığı dillerin asimilasyonu politikası, iliklerine kadar gericidir. Bu politika, Anglo-Amerikan emperyalistlerinin dünya egemenliklerinin yolunu açmayı hedefliyor. Bu politika, dünya halklarının dinmez nefretini ve direnişini karşısında buluyor.

Semantikçiler, modern emperyalizmin yalancı dilinin ortaya çıkarılmasına

yardım ediyorlar. G.G. Georghiu-Dej'in keskin bir öngörüyle belirttiği gibi, "bu dilde talana masum bir ad takılarak 'yardım' deniyor; sömürgeci sömürü, 'uygarlık' adını alıyor. Şiddet politikasıyla saldırganlığın giriştiği işlere, 'barışçıl işbirliği' ve 'savunma önlemleri' adları takılıyor."

Yeni bir dünya savaşı için yapılan propagandayı ise semantikçiler, "bazı insanların uluslararası politika alanındaki düşünce özgürlüğünün ifadesi" olarak tanımlıyorlar. Alman intikam siyasetçilerinin ve ABD'li tekelcilerin Avrupa'nın göbeğinde kurdukları saldırgan orduyu, sahtekarca "Avrupa Savunma Topluluğu" olarak nitelendiriyorlar. ABD'li militaristlerin yabancı ülkelerde kurduğu ve açık bir şekilde yeni bölgeler fethetme amacına hizmet eden savaş üsleri de, onlara göre, sadece bir "kolektif güvenlik aracı"dır. Semantikçiler, eski, bilinen, halk arasında yaygın ve durumu tam açıklayan sözcüklerin özünü ve anlamını günümüz insanlığı açısından hayati öneme sahip kavramların altında gizlemek için, yeni sözcükler icat edip yaygınlaştırıyorlar. Semantikçiler ve onların hizmetlerinden yararlanan günümüz gerici Amerikan basını, örneğin "ulusal bağımsızlık", "normal dünya ticareti", "barış uğruna mücadele" gibi sözcük ve kavramları, bir tek anlaşılmaz sözcükle, "tarafsızlık" ile tanımlıyorlar. Amerikan gericileri, barışın savunulmasından ve diğer halkların bağımsızlığından yana olan her samimi Amerikalıyı, hiç zaman kaybetmeden, bu sözcüğe işlerine gelen herhangi bir anlam yükleyerek "tarafsızlık"la itham ediyorlar. Bu sahtekarlıkla elde edilen sonuç, Amerikan gericiliğinin eline, Amerika'nın ilerici insanlarına karşı başlattığı saldırılarında kullanabileceği yeni hukuksal argümanlar veriyor. Hiç kimsenin tanımadığı, ne olduğu belirsiz bir tarafsızlığa karşı verilen savaşta, Amerikan emperyalistlerinin hoşlanmadığı, barıştan, halk demokrasisinden ve sosyal adaletten yana olan bütün samimi insanları tutuklayıp zindana atmak, ağır cezalara çarptırmak işlerini kolaylaştırıyor.

Semantiğin, yani günümüz öznel idealizminin en modern biçimlerinden birisi olan emperyalistlerin ellerindeki bu sinsi silahın gerici anlamı işte budur.

Kaynak: "Gegen die Philosophie des Verfalls" (Çürümenin Felsefesine Karşı),
VEB Deutscher Verlag der Wissenschaften (VEB Alman Bilimler Yayınevi), Berlin 1956.

KAYNAKLAR

1 V.İ. Lenin, Materyalizm ve Ampiryokritisizm, Dietz Verlag, Berlin 1952, sf. 159.
2 V.İ. Lenin, Aus dem phisolophischen Nachlaß (Felsefi Bırakıttan), Dietz Verlag, Berlin 1954, sf. 289.
3 V.İ. Lenin, Age., sf. 89.
4 K. Marx/F. Engels, Die deutsche Ideologie (Alman İdeolojisi), Dietz Verlag, Berlin 1953, sf. 27.
5 J.V. Stalin, "Der Marxismus und die Fragen der Sprachwissenschaft" (Marksizm ve Dilbilimin Sorunları), Dietz Verlag, Berlin 1954, sf. 46/47.
6 Age., sf. 26/27.
7 Age., sf. 55.

Amerika'da Sosyoloji ve Sosyal Mitoslar*

R. Francès
Fransızcadan çeviren Yaşar Atan

B. Russel 1927'de yayınladığı "Philosophy" adlı yapıtında, psikolojik deneyler için kullanılan hayvanların, onları gözlemleyen kişilerin ulusal kimliklerine uygun davranışlar sergilediklerini söyler. Amerikalıların gözlemlediği hayvanlar inanılmaz bir canlılık ve bir telaş göstererek sağa sola, her yöne koşuşur ve sonunda onu gözlemleyen kişinin istediği davranışı rasgele gösterir. Almanların gözlemlediği hayvanlar ise, ilk başında sakindirler, düşünür taşınırlar. Sonra da derin bilinçlerinden gelen davranışları sergilerler. Gunnar Myrdal: "Bir Amerikan İkilemi (An American Dilemma)" adlı kitabında; Amerikalı sosyologların, Amerikalı zencilerin sorunlarını nasıl incelediklerinden söz eder. Bu Amerikalı sosyologlar; "örtülü değerler kıstası" denen yöntemle, zencileri gözlemlemişler ve sonuçta, bu kıstasa uyan "bilimsel sorunları" (!) ortaya çıkarmışlardır.

Törebilimlerinin en yenisi olan sosyoloji bilimi, 19. yüzyılda meydana gelen birçok sosyal çalkantılardan sonra ortaya çıktı. Ve bu büyük çalkantılar; o zamanki burjuva sınıfına, "solcu" bir düşman olarak artık yeni bir düşmanın daha ortaya çıktığını göstermiş oldu. Gene toplumda oluşan bu tepkiler; artık aris-

* *Mitos* - Gerçek anlamında "efsane, söylence" demek. Bu yazıda mitosun anlamı şu: " Yükselen bir toplumsal sınıfın perspektiflerine ters düşen yanıltıcı bir düşünce, bir fikir. -Çev.

tokrasiyle savaş zamanının geldiğini de haber vermiş oldu. Toplumsal durağanlık ve toplumsal dinamikleri içeren bu teori; haliyle karşı taraftan tepkici ve zorla bastırıcı eylemleri de üstüne çekmiş oldu. Ne var ki bu yeni bilim, son yıllarını yaşayan Auguste Comte'un dinsel içerikli bir teoriyle karşı çıkmasına neden oldu. Bu yüzden Comte, bu teoriye karşı, kurulu düzeni ayakta tutmak için geliştirilmiş, ama artık bütün etkinliğini yitirmiş eski bir inanç sisteminin savunuculuğuna başladı. Bir yazısında şöyle diyordu:

"Pozitivizm, devrimcileri susturup disiplini altında tutacak tek düşünce sistemidir. Kişisel istenç ve eylemleri denetleyip pusturacak ve onları gene eski durağanlıklarına döndürecek tek güç, dindir. Ama bu etkili din, bütün gücünü, hayali bir Tanrı inancından değil, pozitivist temelleri üzerine kurulmuş '*İnsanlık Dini*'nden alır."

Burada şunu hemen belirtmek gerekir ki sosyoloji bilimi; tarihsel bir "hareket"in ve sosyo-kültürel bir göreliliğin (rölativizmin) bilincine varmakla ortaya çıkar. Ancak insani çabaları ve insani mutluluğu içine alan bir ilerleme söz konusu olduğu sürece sosyoloji, insanlığın geleceğine yönelik olarak açılmış bir kapıdır. Sosyolojinin ilk teorisyenlerinin, insan uygarlığının gelişip serpilmesinden yana olduklarını kabul edelim. Bu durumda pozitivistlere göre, proletaryanın başladığı yerde insani ilerleme de artık durmaktadır. Çünkü positivistlerin ne sosyal sınıflardan ne de proletaryanın söz sahibi olacağı tarihi rolden zerrece haberleri yoktur. Onların gelecekle ilgili istekleri, mevcut düzenin sürekle korunmasına ve bütün sistemlerini de onun üzerinde temellendirmeye yönelik bir amaçla sınırlıdır.

Gene şunu da söyleyelim ki bu görüş; Almanya'da, İngiltere'de değişik perspektifler altında uygulanma alanı bulmuştur. "İnsan zekasının aşamaları" (Comte), "kozmik, biyolojik ve sosyal evrim" (Spencer), "bir toplumculuk ilkesinden ötekine geçiş" (Toennies) gibi deyimler hep "şimdiki zamanı" övgülerle göklere çıkarmak için kullanılırlar. Ve bütün bu söylemlerle onlar; toplumun ilerleyişini bir kalıp içinde dondurmak ve sınırlandırmak isterler. Ve böyle bir teori öne sürerken daha önceleri ortaya atılmış anlamamız ve saçma teorilere bir yücelik, bir üstünlük yakıştırmaya kalkarlar. Spencer'in önerdiği *"endüstri toplumu"*nun ortaya çıkması, Toennies'in "Gemeinschaft = toplum, dernek" dediği şeyin gerçekleşmesi gibi birbirine koşut pek çok düşünce akımlarının amacı; içinde yaşanılan mevcut düzenin yüceltilip bir çeşit dokunulmazlık kazandırılarak ilerde oluşabilecek devrimci değişimleri daha başından önlemeye çalışmaktır. Onlar olumlu (pozitif) topluma geçişten bunları anlarlar!

Burjuvazinin kendi hegemonyasını sürdürebilmek için ilk yapmayı düşündüğü şey; ilkin toplumsal yapıyı geçmiş çağların her türlü kültürel etkilerinden ve kalıntılarından arındırmaktır. (O yüzden A. Comte, Spencer, Durkheim gibi düşünürler; yeni bir töresel eğitimin öneminden söz ederler!)

Sosyal sınıfların dinamiği açısından bakıldığında, bu tutarsızlıklar, bu eskiyle yeninin çatışması; haliyle sosyal araştırmaların içeriğini de etkiler. Zaten bu tutarsızlıklar yalnızca burjuva sosyolojisinin ortak zeminini oluşturur. Şimdi o malum burjuva düşünürlerinin bütün öne sürdüklerini burada bir bir anlatıp tartışmanın hiç gereği yok. Yalnız şunu da bilmek gerekir ki, Durkheim okuluyla Moreno okulu arasındaki ayırım çok büyüktür. Olgunluk çağındaki burjuva ideologlarının, bu düşünürlerde varsaydığı akılcı ve ilerici içerikten yoksun Durkheim ilkelerinin ve yönlendirici anlayışlarının, 19. yüzyılın sonunda nasıl bir sonuca ulaştıklarını görmek gerçekten çok ilginçtir. Adı geçen düşünürlerin düşünceleri, toplumsal ilerlemenin boş bir hayal olduğunu ileri süren ideologların ellerinde, toplumları köleleştiren ve onlara zulmeden araçlara dönüşmüştür. İşte şunu da açıkça söyleyelim ki, 20. yüzyılın ABD'li birçok sosyologu; "demokrasinin kaçınılamaz son aşamasının *'faşizm'*" olduğunu ileri sürmektedir. Üstelikte faşizmin çok iyi yönlerinin olduğunu da belirtmektedirler! Çünkü mevcut kurumların yarattığı engelleri aşmanın ve ortadan kaldırmanın en etkin aracı olarak "faşizmi" görmektedirler. Onlar 1929 dünya ekonomik krizinin sosyal araştırmaların yoğunlaştırılmasında uyarıcı bir etken olduğunu açıkça öne sürdüler. Çünkü bu tarihten sonra sosyoloji, artık doğa bilimlerin zavallı bir akrabası olmaktan kurtuldu ve böylece bu bilim, "girişimci işadamları dünyasının en hatırı sayılır bir kılavuzuna ve silahına dönüştü! Artık gitgide palazlanan bu işadamları, "bilimlere parasal katkılarda bulunarak onların ortaya koyduğu yeni olanaklardan yararlanmaya başladılar..."*

Daha ileriki sayfalarda göreceğimiz gibi, "sosyal doğa", "ortak temsil", "dayanışma" cinsinden bize miras kalan bazı söylemler, burjuva sosyolojisinin istemleri doğrultusunda, yepyeni yön ve eğilimler kazandı. Bu söylemlerin etkinlikleri ne olursa olsun, bu kategorideki Levy-Bruhl yada Durkheim'in "faydacı niyetleri" apaçık ortadaydı. Örneğin Durkheim, eğer yaptığı araştırmalardan toplum yararlanmıyorsa, bu konuda bir saatlik bir zaman harcamasının bile zahmete değmeyeceğini söylüyordu. Doğrusu ya ABD'li en kalifiye sosyologlarının ağzından bile böylesi yüce amaçlar içeren açıklamalar yapılmamıştır!..

Öyleyse şimdi gelelim sosyolojinin ve sosyal araştırmaların en belirgin özelliklerinin ne olduğu sorusuna. Çünkü sosyoloji, bu belirgin özellikleri inceleyen birleştirici ve sentetik bir bilim dalıdır.

Aslında bu sorunun yanıtı, emperyalist egemen ülkenin politik baskısına koşut olarak, ideolojik eğilimini de eski kıta Avrupa'sı üzerinde yoğunlaştırıp hisset-

* "Sosyoloji bilimi; işçilerin direniş gösterileri ve endüstri alanında çalışanların grevleri üstüne yaptığı araştırmalarda 'sınıf' sözcüğünü kullanmaktan özellikle kaçınmaktadır. Bunu bilerek yapmaktadır. Çünkü 'sınıf' ve 'sınıfların mücadelesi' gibi söylemler onlar için hiç istemedikleri tehlikeli sonuçlara götürür. Bu yüzden Amerikalı bilim adamları, sınıf ayrımcılığının Amerikan toplumuna yabancı olduğu savını sürmektedirler" (LYND)

tirdiği zaman aranmalıdır. Örneğin "kamuya uygun olan" teori ve teknikler; Fransa'ya aralıksız olarak ithal edildi: Psikoloji, reklamcılık, propaganda, psikoterapi, vb... Ve gene son olarak Amerika'nın üretim kapasitesi üzerine yazılmış, çağdaş sosyoloji edebiyatından derlenmiş bir seçki kitabı da yayınlandı. Bu kitap, bize Amerikan üretimi üzerinde özendirici görüşler sunup önermesinden başka, hiç kuşkuya yer bırakmayacak şekilde, Amerikan sosyolojisinin "birlik beraberlik" üzerine oturmuş temeli hakkında da bizi bilgilendirmektedir. Doğrusu kitabın böylesine zengin içeriğine hayran kalmaması da insanın elinde değil! Bu seçkideki yazarların özellikleri nasıl olursa olsun, ister Talcott Parsons ve Robert K. Merton gibi çok kurnaz ve iş bilir türden olsunlar ya da Wilbert E. Moor, R. Pound gibi safdil olsunlar; yada ilgilendikleri bilim dalları sosyoloji, bilim psikolojisi olsun, hepsinin de "ulusal özelliği" apaçık ve belirgindir; tıpkı B. E. Faris'in dediği gibi: "Onların ulusal kimlikleri ve koşulları; ortaya koydukları yapıtlarına aynen yansımıştır: Bu özelliğin onların gökdelenlerine, Hollywood filmlerine, futbol maçlarına ve diğer Amerika'ya özgü bütün etkinliklerine yansıdığı gibi..."

Peki Amerikalılar hangi özel koşullarda bu üretimlerini gerçekleştirmektedirler? Her şeyden önce onların üretim merkezleri, bilindiği gibi hükümetin parasal yardımıyla, üniversitelerin özel fonlarıyla ve değişik özel para kaynaklarıyla desteklenmektedir. Bu özel büyük kapital kaynaklarına örnek olarak Helen Curtues'in ve Rockefeller'in adlarını söyleyebiliriz. Gene devletin finanse ettiği Sosyal Bilimler Araştırma Bürosu'ndan gelen desteği de burada anımsatmamız gerekir. Bu arada sokakta yurttaşlarla ilgili pek çok sosyolojik araştırma çalışmaları da, Amerikan para odaklarını çok yakından ilgilendirmektedir. Robert S. Lynd'in hiç çekinmeden söylediği gibi, Amerikan kültürünün bir parçası olarak algılanan sosyal bilimler, işadamlarının temsilcilerince desteklenen üniversiteli ve yüksekokul öğretim görevlilerince yönlendirilmektedir. Gene bu arada özel kuruluşların desteği yanında, bazı eyalet devletlerince sübvanse edilen ve yönetilen büyük üniversiteler olduğunu da kaydedelim. Amerika'da sosyoloji ile ilgili olarak iki yüzden fazla üniversite departmanı olduğu ve bu sayının bütün dünya devletlerindeki toplam sayıdan daha yüksek olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Bütün bu sosyal alandaki yönlendirici çalışma ve araştırmaların herkesçe kabul edilebilir özellikler kazanması için ortaya konan fikirler ve anlayışlar, ancak bütün bu koşullar bilindiği zaman daha gerçekçi bir anlam kazanır. Sınıflı toplumlardaki ideolojinin tarihi determinasyonu üzerine sadece genel fikirleri olanlara göre böyle bir saptama, kuşkusuz kolaycı bir materyalist görüş olarak algılanacaktır. Bir bilim adamının yalnızca sınıfın üstünlüğünü yansıtıyor olmasına bakarak, onun düşünce ve görüşlerini açıklamaya kalkmak yanlış bir yöntemdir. Böyle bir açıklama yapabilmek için, bu bilim adamlarının yaşadığı çevreyi, rahat yaşamının hangi parasal kaynaklara dayandığını, benimsediği kültürel gelenekleri bilip tanımak gerekmektedir. Ama R. E Faris'in satır-

larını okuduğumuzda doğrudan şöyle bir saptamada bulunabiliriz: "Amerika'daki sosyal sınıfların, çeşitli meslek kuruluşlarının, iş hayatındaki bunalımların yarattığı sorunlar uzun uzadıya incelendi. Ama beyazlarla zenciler arasındaki ilişkilerle ilgili sorunlar incelenmedi! Çünkü ABD'de ki sosyal yapılanma; zencilerle beyazlar arasında bu çeşit sorunlar yaşatılmasına neden olmuyordu. Hiç değilse bu sorunlar ABD'de diğer ülkelerdeki gibi açık seçik değildi."

Böylesine "basit" konuların üstü örtülünce, artık bilim adamı tarafsızlıkla, nesnel bir görüşle, hatta bir "beyin sporu" olarak mesleğini yürüttüğünü öne sürebilir. Hatta sosyal araştırmalar bile, bu yazara göre, saf bir bilim adamının yöntemiyle yönlendirilmektedir.

Kısacası, Amerika'daki yaygın geleneğe göre, bu bilim adamının politik görüşleri, onun yaptığı bilimsel araştırmaların içeriğiyle ilişkilendirilmemektedir.

Gene özetle söylemek gerekirse, bu bilim adamları, sınıflı bir toplum içinde yaşamalarına karşın şu gerçeği göz önüne almamakta sonuna dek direnmektedirler: "Sınıflı bir toplumun temelinde sınıfsal bir çalışma süreklidir ve kaçınılmazdır."

Bir başkası da Marksizmi çok şaşkın bir seçmeciliğe (eklektikçilik) indirgemekte ve Marx'ı Darwin'le karşılaştırmaktadır. Çünkü Marx; her zaman "yeni nedenleri" ve yeni bir sorunu çözmek için, gerektiğinde yeni yolları deneyebileceğini söylemektedir. Bir başka Amerikalı da şöyle bir çarpık yargıda bulunmaktan çekinmemektedir:

"Marx, bazı etkenlerin toplum üzerinde etkili ve değiştirici roller oynayabileceğini kabul etmemiştir. Bu olguyu, özellikle onun toplum değerleri ve ideolojileri üzerinde bir takım yargılar öne sürdüğü zaman gözlemleyebiliriz."

Gene aynı yazar şu çok çarpıcı değerlendirmede bulunmaktadır:

"Bir işverene daha az yada daha fazla yetkiler verilerek mülkiyet rejimini pekala değiştirebilir, yahut da işverenin fazla kazancından bir kısmı işsizlere yardım parası olarak kesilebilir, hatta uluslararası bir savaşın finansmanı için bu işverenden savaşa katkı payı istenebilir."*

Sosyoloji üzerine yaptığı araştırmalar sırasında Marksizm üzerinde tutarlı görüşler ileri sürmeye çalışan tek yazar, R. K. Merton'dur. Bu düşünür, Marksizm konusundaki itirazlarının sonunda şöyle bir sonuca varır: "Bu teori; 'artakalan', "'sıçrama', 'anakronizm', 'kısmi bağımsızlık' gibi anlayışlardan söz ediyorsa, bu durum o teorinin çok esnek ve muğlak olduğunu gösterir. Çünkü bu anlayışlar, her duruma ve düşünce sistemine uygulanabilir."

Hiç kuşkusuz Marksizm'in böyle bir yorumu, yazarın ekonomik biçimler ko-

* "Sonuç olarak şu yargıya varıyorum ki, insanların birbirleri hakkında beyinlerinde oluşturdukları düşünsel imgeler, 'gerçek toplumsal olgular'dır. Ve bu olguları inceleyip irdelemek sosyolojinin temel ilkelerinden ve amaçlarından biridir." (Prof. Couley - Human Nature and the socige Ordes, sf. 87.)

nusunda ancak dar ve soyut görüşler sahibi olmasından kaynaklanmaktadır. Çünkü böyle bir yoruma varabilmek için, ekonomik biçimler, bağlı olduğu koşullardan arındırılmış ve rasgele kazanılmış soyut fikirlerle karşılaştırılmıştır. Oysa sınıf mücadelesinin yarattığı ve ekonomik temelle ideolojilere bağlı üretimler arasına koyduğu ve tek ekonomik biçime bağlı olan birçok ara biçimler vardır. Örneğin, Avrupa ve ABD'deki kapitalist sistemin adaletsiz olarak gelişip palazlanması, aynı sosyal ideolojinin uygulandığı ülkelere göre farklı özellikler kazandığını açık seçik göstermektedir. Hızlı bir üretimle sürdürülen ekonomik üretim yoğunlaşması, eşit önem derecesi taşıyan yığınlara, psikolojik bir uysallık ve uyuşukluk kazandırdı. Tabii "alt kültür" araçları da, bu hızlı ekonomik üretim yoğunlaşmasına koşut bir uyum gösterdi. Bu alt kültür araçları, radyo, TV, sinema, gazete, vs... gibi güdümlendirilmiş iletişim araçlarıydı. Bunun içindir ki kendi yarattığı toplumsal mitosları "bilimsel olarak" kapsamı içine alan Amerikan sosyolojisi; bizzat kendisinin yarattığı ekonomik temellerle çelişki içindedir. Çünkü Amerikan sosyolojisi öznelcidir (sübjektivist).

Amerika'da pratik olarak sorunlara çözüm üretecek olan her girişim daha başından yasaklanmış gibidir. Hatta işyerlerindeki zorlukları az da olsa giderebilecek reformcu ve "insan sever" (filantrop) sosyologlar da saf dışı bırakılmıştır. "Hatta bazı sosyologlar bu işyerlerindeki temizlik işlevinde öylesine ileri gittiler ki, sosyolojinin içerdiği her türlü pratik çözümleri bile ortadan kaldırmaya kalktılar."

Ne var ki bu sosyoloji bilim dalının içerdiği pratik çözümler, "endüstriyel ilişkiler" üzerine yapılan araştırmalar aşamasında da hiç ihmal edilmedi. Kapitalist sermayenin sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde araştırma yapmalarına izin verilmeyeceğini bildikleri için sosyologlar, sosyal araştırmalarının çoğunu, sosyolojinin psikoloji alanına doğru kaydırdılar. Bunları bilince, Tarde'nin enterpsikoloji alanındaki ve Moreno'nun, Mayo'nun grup psikoloji dalındaki büyük başarılarının sırrını anlamış oluyoruz. Doğrudan doğruya psikanalitik postulatlar üzerine temellenmiş teknik bilimlerin amacı, fabrikada işçiler arasında doğan "öfkeli gerilimleri" yumuşatıp sakinleştirmeye yöneliktir. Bu gerilim, ister işçilerle fabrikadaki çalışma yöntemlerinden, isterse işçilerin birbirleriyle olan iletişimlerinden kaynaklanmış olsun... İşte W. D. Jackson'un "arabuluculuk" adıyla ortaya attığı öneri: "Western Electric" şirketi kırk beş arabulucuyu işyerinde kendine yardımcı olarak çalıştırmaktadır. Bu adamların görevi, dişe dokunan hiçbir somut bir girişimde bulunmamaktadır! Örneğin bu adamlar, bir makinenin parçaladığı işçinin felaketiyle ilgili olarak fabrikada öfkeye kapılan işçilerin şikayetlerini canı gönülden dinlerler...

Arabulucu, bu işçilerin şikayetlerini dinlemek için onları alıp baş başa kalacakları bir odaya götürür. Onlara aynı şikayetleri üst üste tekrarlattırır. Arada bir iki sözcükte kendisi konuşur. Konuşmaları tek taraflı bir monolog gibidir.

Arabulucu, dişe dokunur hiçbir çözüm önermez. Sonunda işçilere firmadan ne yapmasını istediklerini sorar ve işçilerin taleplerine öyle bir yanıt verir ki, bu yanıt firmaya kesinlikle bir yükümlülük getirmez."

Sayısız anket kuruluşları da, büyük çoğunluğun ne istediği ve neleri beğenip neleri beğenmedikleri konularında düzenledikleri soruşturmalar için işin ehli psikologları kullanırlar. Bu psikologlar, hem duyumlarıyla, hem de deneyimleriyle, halkın eğilimlerini zaten bilmektedirler. Anket şirketi "Merket Research"in amacı, getirisi iyi olan endüstriyel malları konusunda soruşturmayı derinleştirmektir. Zaten bu soruşturmayı yürütenlerin ellerinde, daha önce binlerce aile arasında yapılmış araştırmaların sonuçları vardır. Bu araştırma sonuçlarına göre, örneğin hangi cins diş macununun ya da duvar boyasının ne ölçüde tercih edildiği saptanmış durumdadır. Gece gündüz, istenilen saate, önceden telefonları rehberden alınmış kişilere o anda dinlemekte oldukları radyo kanalıyla sorular sorarlar. Sonra da apartmanlara yerleştirilmiş ses kayıt bantlarıyla, bu yayınları izleyenlerin sayısı tespit edilir. Sonunda bu yayınların izleyici oranlarına göre bu malı pazarlayan firmadan anket ücreti alınır...

İşte böylesi araştırma ve anketlerin sonunda sözde yansızmış gibi bir görünüm altında yapılan araştırmalarla neyin hedeflendiği burada açık seçik görülmektedir. Bu sözde bilimsel araştırmalar, doğrudan doğruya reklam amaçlıdırlar ve bazı dev şirketlerin çıkarları doğrultusunda bir misyon yüklenmektedirler.

Sosyolojideki "topluluk psikoloji yasası", ticari reklam ve politik amaçlı olarak halkın yönlendirilip güdümlenmesinde bir araç olarak kullanılmaktadır. "Çoğunluk tarafında olma" yasasının amacı da; bir malın ya da hizmetin piyasada şu ölçüde satışının yaygınlaştığı savaşını belirli bir kesime şırıngalamak ve onların satışlarını kamçılamaktır. Örneğin, "100 yurttaştan 99'u *Life Magazine* dergisi okuyor" sloganı yaygınlaştırıldığında bu derginin satışı büyük ölçüde artmaktadır.

"Seçimlerde bir liberale karşı tutucu bir aday halkın karşısına çıktığında, bütün kamuoyu yönlendirme kurumları ve hatta kamu anket kurumları gibi endüstri kuruluşları, bu tutucu aday Dewey'in saflarında yer aldılar... 1948 yılındaki Amerikan seçimlerinde; kutsal gökyüzünün bütün yıldızları Dewey'e yardım için yeryüzüne indiler. Seçimlerden bir ay önce astrolog denen falcılar, bütün burçların bu tutucu cumhuriyetçi adayın tarafında olduğunu öne sürdüler!"

Psikolojinin bütün dallarının büyük kapitalin buyruğunda olmasına karşın psikanaliz, bu genellemenin dışında tutulmaktadır. Çünkü pek çok ABD'li yazar, Amerikan uygarlığının, "özel bir şekilde nevrotik" bir olgu olarak kabul edilmesini istemektedir.

Bu yüzden de Amerikan toplumuna, olağan bir toplumun yasalarının uyarlanmaması gerektiğini öne sürmektedir. Örneğin zincirleme çalışan işçilerin bu tekdüze çalışma yöntemi yüzünden uğradıkları psikolojik yıkımları araştırmak kesinlikle yasaktır. Bu araştırma ve bunun sonucuna göre tedavi yöntemleri, ta-

mamen psikanaliz biliminin ilgi alanına girer. Dolayısıyla bu iş yüzünden rahatsızlananlarla ilgilenilmez. Yalnızca fiziki nedenlerle özürlü olanlar, bu iş kolundan ayrı bir ünitede çalışmak üzere başvuruda bulunabilirler. Yalnızca işçinin, belirli aralıklarla arabulucunun önünde dert yanıp içini hafifletme olanağı vardır. Ve bu durumdaki hastanın giderleri işyerince karşılanmaktadır. Buna karşılık Propagandaları İnceleme Enstitüsü, işyerinde çıkan anlaşmazlıklarda, sertlik ya da "isyancı bir amaç" yahut "devrimci" yönelimler olup olmadığını da araştırır... Sosyal psikoloji, sosyal bilimler gibi bilimlerin; yalnızca büyük endüstri kurumlarındaki işçiler üzerinde değil, kültürlü toplum kesimlerinde ve üniversite prestiji yaftasını taşıyan belirli kümeler üzerinde de aldatıcı etkinliklerde bulunması istenir.

Şimdiye dek, bu sosyal bilimlerin teorik temelde yaptığı araştırmaları, kendi amaçları doğrultusunda kullanan kapitalist sınıfın, Marksizmi nasıl horladığını anlatmaya çalıştık. Bununla birlikte Amerika'da toplumda zaten varolan "sınıf" kavramının, sosyoloji sözlüğünden çıkarılıp atıldığını söylemek de doğru olmaz. Her yıl "sınıf" kavramının ne demek olduğu üzerinde sayısız tanımlar üretilir. Gene her yıl Amerikan iş hayatının yükselen bir sınıfı olarak "Manager" denen yüksek ve orta derecelerdeki girişimci ve yöneticiler üzerine birçok kitap ve dergi yayımlanır. Bu yayınlarda adı geçen yönetici ve girişimcilerin, yükselen bir sınıf olarak amaçları; emek ile sermaye arasında var olan "uyuşturulamaz çelişki"yi (antagonizma) aşmaktır. Bu konuda, örneğin Sorokin, şöyle demektedir: "İki sosyal sınıftan birinin üretim araçlarının sahibi olduğu, ötekinin de yaşamını sürdürebilmek için sadece işgücüne sahip olduğu; dolayısıyla bu adaletsizliğin bir çelişki ve çatışma yarattığı öne sürülmektedir. O zaman sıradan, hiçbir özelliği olmayan bir işçi ile General Motors Şirketinin müdürünü aynı kefeye koyalım: İkisini de aynı ücretle çalıştıralım!" Tabii General Motors şirketi müdürünün elinde 2500'den fazla iş kadrosu ve onlara bağlı 200 şirket müdürü olduğu ve daha bir çok olanakları göz önüne alınırsa haliyle görünüşe göre bu iki kişi arasında bir eşitlikten söz edilemez. Bu örnekle seçilmiş iki ücretli kişi arasında eşitlikten söz edilebileceği gerçeği, aldatıcı bir görünümden başka bir şey değildir.

Bütün mesele Marksist-Leninist felsefeyi ve sınıflar arasındaki çatışmayı göz ardı etmeye çalışan Amerikan sosyolojisinin, Amerikan toplumu gerçeğini nasıl açıklamaya çalıştığını yakından bilmek gerekir. Çünkü sonuç olarak varmak istediğimiz yer de zaten orasıdır..

Amerikan gerçeğini açıklamak için Amerikan sosyolojisi, birtakım kavramlar üretmiştir. Biraz dikkat edildiğinde, bu kavramların ne kadar da içlerinin boş olduğu hemen görülüp anlaşılır.

A) W. Small'a göre toplum, birtakım "sosyal grup"lardan oluşmuştur: Aile, bir kalabalık, bir piknik eğlencesindekiler, vs... birer gruptur. Thorndike ve Kirkpat-

rick gibileri bu örnekleri daha da çoğaltmışlardır. Örneğin çocuk bahçelerini, kreşleri, pansiyonları, tatil kamplarını birer "grup" sayarak buralarda anketler düzenlemişlerdir. Hatta bazıları, dinsel tarikatları, büyük mağazaları, etnik toplulukları da birer grup kabul ederek onlar üzerinde uzun uzun araştırmalar yapmışlardır. Haliyle bunca kavram içinde etkisiz kalan "sosyal sınıf" kavramı, koruma dernekleriyle etnik sınıflar arasında bir yere sıkışıp kalıyor. Bu aşamadan sonra artık bu kavramın tanımlanmasına geliyor sıra. Sosyolog bu işin üstesinden geliyor. Bu sosyolog; birbirlerine benzerlik, birbirlerine yakınlık gibi ortak temeller üzerine yapılanmış üç tip topluluk olduğu savını ortaya atıyor. Birinci tip toplulukları arasında Üniversite profesörleri, rütbeli savaş gazileri vardı. Savaş gazileriyle proletarya üyeleri arasında, akmaz kokmaz cinsten bir "benzerlik" ilişkisi vardır! Görüldüğü gibi sosyal sınıf kavramı gayet güzel yerine oturmuş durumdadır!..

Ne var ki Stuart Chapin'e göre durum o kadar da kolay değil. Bu sosyolog, gruplar arasındaki değişikliği, kişiler arasında varolan ilişkiler farklılığı üzerine temellendiriyor. Eğer bu ilişkiler duyumsal tiptense, burada "birincil grup" söz konusudur; aile bireyleri gibi. Eğer bu ilişki, duygusal olmasına karşın "kesikli-siyle" burada bir "ara grup" söz konusudur; kiliseler, klüpler gibi. Son olarak da, eğer bu ilişki, radyo, gazete gibi yapay araçlar aracılığıyla ortaya çıkmışsa, burada ikinci tip gruplar söz konusudur: Komiteler, bürolar, ajanslar, vs... gibi.

Görüldüğü gibi böylesine yüzeysel, böylesine basit ve çocuksu bir olaycılık (fenomenizm) ölçüleri üzerine kurgulanmış bir yöntemle, sosyal gruplar üzerinde yapılacak araştırmaların, üretim süreci içindeki emekçinin konumunu, temelsel gerçeğini yansıtması mümkün değildir.

B) Şimdi biraz daha ilerleyip şunu da söyleyelim: Gerek oynadıkları rol, gerekse sergiledikleri model yönünden, kapitalist ile emekçiyi maskeledikten sonra, aynı yöntemle bu karşı ve birbiriyle çatışması gereken iki sınıfın gerçekte birlikteliklerini (!) anlatmaya geliyor sıra. İşte bu aşamada Sinerji teorisyenleri devreye giriyor. Amerikan sosyolojisinin babası sayılan Lester F. Ward'a göre "sosyal sinerji"nin anlamı şöyle: "Başından beri birbirleriyle çatışan ama sonunda birbirleriyle anlaşan ve bütünleşen güçler arasında bir denge oluşması durumuna verilen addır. Dolayısıyla bu sosyal sinerji, yerleşmiş toplumsal düzenin sürekliliğinin vazgeçilmez bir ilkesidir!

Peki, önce birbirleriyle çatışan sonra da birbirleriyle uyuşup anlaşan bu "güçler" nelerdir? İşte bunları biz bilemiyoruz. Hatta bir başka ünlü sosyolog, bu sosyal sinerji kavramı yerine, "sosyal organizasyon" söylemini kullandığı zaman bile gene bu sözden bir şey anlamıyoruz. F. Znanieki denen bir sosyologa göre "sosyal organizasyon", ancak birbirleriyle "bütünleşmiş" sosyal gruplar arasında da gerçekleşebilir!

"Böyle bir sosyal grubun üyeleri çok iyi bilirler ki, kendilerinden birtakım eylemlerde bulunmaları istenir. Ve bu yüzden bu kişilerden bazıları organiza-

tör, kimileri şef, kimileri ise; ortak bir amaca ulaşmak için başkalarıyla gerçekleştirilecek etkinlikleri ayarlayıp bir düzene sokar..."

İşte şimdi de mucizeler gerçekleştiren yeni bir kardeş modelle yüz yüzeyiz. "Sosyal organizasyon" söylemiyle dillendirilen bu modelin içerisinde, bir kişinin çok rahatlıkla üstlenebileceği, sosyal yönden basmakalıp bir fikir, bir imaj vardır. Kapitalist ve proleter, aynı gruptaki insanların bilinçlerinde ürettikleri kişiliklerdir. Haliyle bu kişilikler, ancak özel bir bakış, özel bir dikkat sonucunda varlıklarını ortaya koyabilirler...

Sonuç olarak, artık ne işçinin emeğinin sömürüldüğünden, ne kapitalin sürdürdüğü dayatmacı egemenlikten, ne de sınıf mücadelesinden söz etmek mümkündür. Çünkü bu Amerikalı sosyologların getirdiği sistemdeki bütün roller, hakka ve adalete uygun bir şekilde dağıtılıp bölüştürülmüştür (!)...

C) Bu arada yeni bir kavram daha üretildi: "Sosyal kontrol". Artık bu kavram; çalışmalara karşı bedensel şiddet kullanımını, bedensel aşağılamayı, kandırmacayı, tutuklama yoluyla cezalandırmayı, vs... öngörmektedir.

"1880-1900 yılları arasında 24 bin grev ve "lock-out" (lokavt) olayı gözlemlendi. Bu grevlerin büyük çoğunluğu vur-kırlı gerçek savaşlara dönüştü. Bu savaşlarda pek çok işçi yaşamını yitirdi. Daha bundan beş-on yıl öncesine kadar patronlar, işçi grevlerini kırmak için eli silahlı askerler besliyordu. Bu askerler, direnişi sürdüren işçilerin üstüne ateş açıyordu. Hükümetin güvenlik güçleri olaya el koysa bile bu güçler, her zaman patronun safında yer alıyorlardı." (S. K. Padover)

* * *

Amerikan sosyolojisinin nasıl yanıltıcı ve yalancı kavramlarla gerçekleri saklamaya, onların özünü ve doğasını örtmeye çalıştığını örneklerle gördük. Hiç şüphesiz bütün bu olguları açıklayabilmek için Amerikan politikalarını ve onların sosyal gerçeklerini de göz önüne almamız gerekmektedir. Ama şunu hiç çekinmeden açıkça söyleyebiliriz: Onların sosyal yaşamlarına özgü bazı yönlerini açıklayan kavramlar, Amerikan toplumunun sosyal mitoslarını ortaya kor. Ve bilimsel şekilde donatılmış rehberler de, birbirine benzer açıklamaları sürekli olarak kamuoyuna şırıngalarlar.

Amerikan toplumunun bütün alanlarında yönlendirici rehberler vardır ve bu rehberlerin takındıkları sözde kişilik, yalnızca halka yönelmiş gibi bir görünüm hissi vermektedir. Böylece belli bir senaryoyu oynayan bu rehberler, toplum içinde bir "rol" oynama ve bir "model" oluşturma görevlerini üstlenmişlerdir. Haliyle bu kişilerin egemen sınıfla olan ilişkileri ve toplumsal sınıflar mücadelesi içinde oynadıkları gerçek rol, maskelenmiş durumdadır.

Şimdi gelelim Amerikan Birleşik Devletleri yurttaşlarının gözünde "Amerika Cumhurbaşkanı" ne anlama geldiği sorusuna... Evet bir cumhurbaşkanı adayı, seçim kampanyası süresince kendi halkı karşısında nasıl bir kişilik sergilemek-

tedir? Bu konuda gene sözü S. K. Padover'e bırakalım; çünkü kendisi bu seçim kampanyalarını çok yakından incelemiştir:

"Seçim kampanyası sürecinde başkan adayı, bir sirk palyaçosu kimliğine bürünür: Yerine göre şovcudur, palyaçodur ve özelliyle bir 'bebek öpücüsü'dür. Gün olur, elinde mikrofon, saçma sapan bir şarkı tutturur ya da gülünç maskaralıklar yapar, tuhaf giysilerini, Batılılar giydiği büyük kenarlı şapkalarını giyer. Kızılderililerle kol kola, omuz omuza fotoğraflar çektirir. Olabildiğince halktan biri gibi, sevimli, alçakgönüllü görünmeye çalışır. Herkesle dostmuş, arkadaşmış gibi bir görünüm sergiler. Haliyle bu çeşit yalancı kişilikler seçimi kazanıncaya dek sürer gider..."

Bir başkan adayı, eğer ileride çözmek zorunda olacağı sorunları biliyor ya da biliyormuş gibi bir görünüm vermeyi başarabiliyorsa, böylesi maskaralıkları yapmasının ne zararı olabilir ki, diye de düşünülebilir. Ve demokrasilerde halk, ülkenin sorunları konusunda kendisini bilgilendirip bilinçlendiren bir adayın böylesi hafifliklerini hoş karşılamaz mı? Şunu hemen belirtelim ki, halka bir bilinç vermeye kalkmak, başkan adayının gerçek rolüyle uyuşmazlık içindedir:

"Bir siyasi parti, ülkenin sorunlarını bilen ve gerçekten bunları çözümlemeye çalışacak birini seçim meydanlarına sürdüyse, o partinin büyük olasılıkla kazanma şansı yoktur. Çünkü bu misyonu yüklenen bir adayın görünümü pek sempatik değildir; can sıkıcıdır. Hele bu can sıkıcı aday; biraz da bilgili biri gibi görünmek için, halkın sorunlarını tartışmaya kalkarsa, sonu büyük bir yenilgidir ve bu adayın artık siyasi geleceği sönmüştür. Bu politikacı böyle davranmakla vatandaşın canını sıkar ve bu yüzden canı sıkılan seçmen de gidip bu adaya oy vermez!..."*

Öyleyse bir başkan adayının konuşmalarının içeriğinde neler vardır? Evet, sadece klişeler vardır; içi boş formüller vardır. Örneğin 1948 yılında Dewsey, nutuklarını; "birlik-beraberlik, yetenek, özgürlük, barış, .inanç, zekâ" gibi sözcüklerle süsleyip beziyordu. Çünkü bu sözcükler onun "nutkuna bir soyluluk ve yücelik" çeşnisi veriyordu. Böylesi bir nutukta cümleler, hoş bir musiki ırmağı gibi akıp gidiyor; dinleyenleri hem büyülüyor, hem de seçilmiş özel sözcüklerle izleyicilerini pohpohluyordu. Bu içi boş nutuk, hemen hemen hiç değiştirilmeden, yüzlerce kez kalabalıklara tekrar tekrar dinlettiriliyordu. Haliyle böylesi bir coşkulu söylevin satır aralarına, geçmişteki bazı büyüklerin adlarını sıkıştırmak da gerekirdi:

"Eğer Abraham Lincoln'a bir gönderme yapılmazsa, cumhuriyetçi adayın söylevi yarım ve noksan demektir. Aynı şekilde Demokrat adayların konuşmalarında da, mutlaka Thomas Jefferson'dan derlenmiş alıntılar vardır."

* "Amerikan politik yaşamı fikirlerden çok politikacıların kişilikleri üstüne temellenmiştir. Çok zaman politikacının kişiliği; benimsenen ilkelerin önüne geçer. Amerikalılar bu ilkeyi evet-hayır olarak oylamaktan çok, kişileri evet-hayır olarak oylamaya daha çok eğilimlidirler" (S. K. Padover).

Aslında demokrasi gereği her aday, bir politik program önermek zorundadır. Ve Amerikan demokrasisi de, iki partinin birbirine karşıtlığı üzerine temellendiğine göre, oluşturulan çeşitli platformların birbirlerinden farklı ilkeleri ele almaları gerekir. Ne var ki Amerika da durum böyle değildir:

"Seçim programında bir araya getirilen çeşitli fikirler, ilkeler; her tip ve gruptan kişileri kapsayacak, daha doğrusu bütün Amerikalıları ilgilendirecek şekilde bir arada harmanlanmıştır. Bazen seçim programının % 90'lık bölümü, Amerikalıların "sıcak boşluk" dedikleri eften püften, içi boş ama parlak ve kulağa hoş gelen klişelerle doldurulmuştur."

Platform, her iki parti için de aynı anlama gelir, aynı amacı güder. Örneğin 1948 seçimlerinde ortaya konan bu platform, hemen hemen gerçeğe yakın on beş ilke içeriyordu. Ama buradaki "hemen hemen" kıstası bir illüzyoncu hünerini gerektiriyordu. Çünkü bu ilkelerin gerçekleri öylesine ince ayarlıydı ki, bu ayarda ufacık bir sapma, burjuva demokrasisinin hoşgörü sınırlarını aşabilirdi...

"Küçük farklılıklar, siyasi yaşama renk ve canlılık verirler. Bazı konulardaki çok önemsiz de olsa bazı anlaşmazlıkları, aralarındaki ufak tefek sürtüşmeli konuları allayıp pullayıp abartırlar, bu kıytırık anlaşmazlıkları büyük kavga nedenlerine dönüştürürler. Böylece seçim platformu, renkli ve hırgürlü bir arenaya dönüşür. Ve Amerikan seçmeni de bu kavganın taraflarından birini tercih eder ve gidip sandıkta onun lehine oyunu kullanır." Ve en sonunda bu iki parti de, ortak özellik ve kimlikleriyle bir noktada buluşmuş olurlar:

"Aslında birbirlerine karşıtmış gibi görünen her iki partinin önünde, baştan sona anlaşabilecekleri bir sürü uzlaşma alanları vardır. Çünkü her iki partinin temelleri, burjuvaziye dayanmaktadır; her ikisi de burjuvazinin öz ideolojisinin bayraktarlığını ve savunuculuğunu yapmaktadır."

Bununla birlikte her iki parti de; toplumun hoşlanacağı birtakım roller üstlenerek; Amerikan toplumunun benimseyip seçtiği bir model oldukları görünümünü vermeye ve kendilerine özgü "orjinalikler" sergilemeye çalışırlar; davranış "değişikliği", uygulanan "yöntem" farkı gibi özellikler... Cumhuriyetçilere göre politika demek "iş dünyasında yaratıcılığı sevmek" demektir. Onun için bu partinin şefleri, iş dünyasında etkinlik ve ün kazanmış kişiler arasından seçilir. Bu şefler, kendilerinin çok seçkin değerler taşıdıkları, para dünyasında iş bilir ve becerikli oldukları görüntüsünü vermeye çalışırlar. Böylesi üstünlükler taşıdıkları sanısını uyandıran bu şefler, aynı zamanda çok yetenekli yönetici oldukları imajını da yaymaya çalışırlar.

"Amerikalılar; para yapmasını bilen (make money*) adamın aynı zamanda çok iyi bir yönetici olduğuna ve politikanın bütün yönlerini çok iyi bildiğine inanırlar."

* *Make money*: Para kazanmayı sevme. İş yapıp para kazanmayı becerme. Maddiyatçılık, anlamlarını içerir. -Çev.

Demokrat Parti'de şeflerini, daha yeni servete kavuşmuş, yüksek yaşam düzeyini son anda yakalamış, "sonradan görme" kesimlerden seçerler. Bu şeflerin toplumsal yaşamında kolaycılık, bolluk, harcamalarında ekonomik rahatlık vardır. Bu partinin şefleri, soylu sınıftan olanların günlük davranışlarını taklit etmeyi severler ve kendilerine herkesin saygı göstermesine cumhuriyetçi adaylardan daha fazla önem verirler. Demokratlar, zevk ve bolluk içinde yaşamaya cumhuriyetçilerden daha fazla meyillidirler. Bu yüzden cumhuriyetçiler onları "komünist" olmakla suçlar! Bu yönleriyle Demokratların daha ilerici oldukları söylenebilir! Şimdi buna zamanını tamlamış "New Deal / Yeni Ticaret" deneyimini de eklemek gerekmektedir. Ama Amerikan siyasetçileri, sağlam bir program ve köklü bir ekonomik ideolojiden yoksun oldukları için, psikolojik faktörlere dayalı söylemlere daha fazla ağırlık vermek zorunda kalırlar.

"New Deal" deneyiminden sonra, bu partiye şöyle bir fikir egemen olmaya başladı: Demokrat Parti; yoksul, dar gelirli kesimlerin partisidir. Bununla birlikte her iki siyasi parti de, ülkenin en zengin sermaye ve sanayi kesimlerince desteklenmektedir. Ve bu destekler; milyon dolarlarla ifade edilmektedir.

"Şu son seçim kampanyalarının birinde, Demokrat Parti'nin nakit para kasası boşaldı. Bunun üzerine o zamanki Başkan Truman, ülkenin en zengin otuz işadamını bir kahvaltı için Beyaz Saray'a davet etti ve Demokratların para sorununu çözümledi!" Amerikan siyasi yaşamında bu tür "tepeden" müdahaleler sık sık başvurulan ve uygulanan yöntemlerdir.

Amerikan üst yönetimindeki bakanlara gelince... Bakanlar sürekli Başkanın gölgesinde yaşarlar:

"Bakanların etkin ve göze çarpıcı olmaları ya da öyle görünme zorunlulukları yoktur. Çünkü Devlet Başkanı, tek ve "En Büyük Patron"dur. Çoğu zaman da bakanlar; göstermelik, siyasi kuklalardır."

Ama üstlendikleri rollerin etkinliği, onların makamı gereği sahip oldukları birtakım ayrıcalıklardan, devlet protokolünde taşıdıkları saygınlıktan kaynaklanmaktadır. Çünkü bu bakanların, Başkanlık makamına istedikleri zaman ve bekletilmeksizin ulaşabilme olanakları vardır.

Amerikan yönetiminde, Başkanlığın çok küçük ölçeklerde yetkisini taşıyan valileri bir yana bırakırsak, yalnız kentlerde değil, kırsal yönetim birimlerinde de karşımıza ilginç bir politikacı tipi olan ve "patron" diye adlandırılan biri çıkar. Ve bu patron bütün belediye sınırları içindeki yönetiminin her kademesinde, söz ve yetki sahibidir. Her yerde bir "iş bitirici"dir ve herkesin dostudur. Onun başarısı, temsil ettiği ilke ve görüşlerden ya da vatandaşlara önerdiği davranış yöntemlerinden ya da belirlediği toplumsal sınırlamalardan değil, ama bütün yurttaşlarla oluşturduğu ayrımsız ve eşitlikçi ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bazen bu patronun etkinliği, belediye yönetim sınırlarının ötelerine, eyalet yönetimine dek ulaştığı olur. Bazı durumlarda, merkezi devlet yetkililerine dek uzanabilir.

"Patron" ne bir devlet memurudur, ne de halkın oylarıyla gelmiş bir yetkilidir. O, bunların hiçbiri değildir, yalnızca iktidardaki "partinin" o yöredeki baş temsilcisidir. Bununla birlikte bu patron öylesine bir düzen oluşturmuştur ki, yalnız belediye sınırları içinde değil, daha geniş çapta bölgesel birimlerde çalışacak memur ve görevlilerin seçilmesi ve atanmasında doğrudan söz sahibidir. Patronların her zaman dürüst olmadığını, oluşturdukları düzenin keyfi ve taraflı çalıştığını söylemek de haksızlık olur... İçlerinde "her şey benim elimde" deyip istediğini dayatanlar varsa da çoğunluğu "dürüsttür".

Şimdi bu verdiğimiz örneklerden, büyük kapital kesimlerince finanse edilen siyasi partilerin, Amerikan sosyal yaşamına soktukları bu patron denen "kişiliklerin" ve üstlendikleri "rollerin" önemi açık seçik anlaşılmaktadır. Bu patronlar bazen de "o andaki siyasal ve ekonomik iklimin gereklerine uygun düşecek şekilde, herkesin hemen ilgi duyacağı sosyal ve politik bir "tip" olarak ortaya sürülmüşlerdir. Bu "patron" aday, mitologyadaki kahramanlardan birine benzerse ona kimse inanmaz. Ama yaşayan bir kişinin ya da bir grup insanın karikatürünü canlandırabilecek biriyse, onun partisi seçimlerde büyük bir başarıya ulaşır. Örneğin bu karikatürize edilecek kişiler, sendika yöneticileri ya da bir takım siyasi delegeler olabilir... Buna örnek olarak New Deal ve Wagner Yasası, bazı sendikal haklar elde ettiği ve bazı kısıtlamaları geçersiz kıldığı zamanki olup bitenleri örnek olarak gösterebiliriz. Bu yasa çıktığı zaman gerici "magazin" basını, bu anlattığımız yöntemi uyguladı. Skandal dedikodularıyla, "terbiyeye aykırılık" savlarıyla, etkileyici resim ve fotoğraflarla bu gerici basın, kasten öyle bir hava yarattı ki, artık ülkedeki bütün sendika başları dolandırıcıydı; bundan böyle "sendikacılık" artık "dolandırıcılık"la eşanlamlıydı!... Bu gerici basının savına göre işçi sınıfını örgütleme girişiminin anlamı da, işçileri sömürmek için onların gözlerini boyamaktan başka bir şey değildi!...

İşte böylesi çarpık bir yöntem uygulayarak, bazı işçilerin, örgütlenme ve sendikal hareketlere karşı bir soğukluk duymalarına neden oldular. Tabii bu da zaten onların ulaşmak istediği amaçtı... Bu olaydan sonra etkinliğini yitirdi. Haliyle Cumhuriyetçi Parti de, iki Ticaret Odası'nı denetleme hakkını elde etti ve 80. Kongre'de Taft-Hartley Yasasını yürürlüğe koydu: Sessiz sedasız, işçilere duyurmadan...

Gene bu arada bazı para babalarının yada ortak finans kuruluşlarının, bizzat kendilerinin hazırlayıp ortaya attığı ve kamuoyunu yanıltıcı savlar da vardır. Bu savlar, kendi kuruluşları ve yüklendikleri işlevler konusunda çok abartılı ve gerçekdışı övgüler içerir. Örneğin "Big Business" kuruluşunun üç öğe üzerine temellenmiş bir misyonu vardır: *Güç, özgürlük ve insan sevgisi.* Bu kuruluşun ekonomik gücünün göz kamaştırıcı büyüklüğü, bir *mucizeden* kaynaklanmaktadır! Ve bu büyüklüklerinin kaynağını açıklamak için, bu kuruluşun yandaşları büyüye ve antik efsanelere gönderme yaparlar.

"Büyük sanayi kuruluşları; demir, şeker, çelik üretiminin baronları; efsanedeki Kral Midas'ın yaşamını ve onun serüvenlerini. Her dokundukları şey altına dönüşmüştür; hem de dünyanın hiçbir ülkesindeki işadamlarına nasip olmayacak şekilde, mucize olarak her tuttukları şey, altından daha değerli şeylere dönüşmüştür." (S. K. Padover)

Şüphesiz bu abartmalar, etkileyici ama hayali telkinlerden başka bir şey değildir. Bu abartılı savlar, sanayi devlerinin gittikçe büyümelerindeki beceriklilliğin ve özelliklerinin önemini belirtmeye yarayan birtakım sözde psikolojik ve biyolojik nedenlere dayanmaktadır. Amerika'daki özgür girişim (hür teşebbüs) sistemi, her yurttaşın bu abartılı savları kafasında geliştirmesini ve büyük bir zenginliğe ulaşma hayaliyle yaşamasını ister. Bu konuda başarıya ulaşmak için her girişimciye günde birkaç saat "meditasyon" yapmasını önerir. Çünkü her gün uygulanan bu "derin düşünme" sayesinde girişimci, yaratıcılık ve üreticilik tohumlarının içinde kök salıp filiz verdiğini görecektir. Tabii bu amacının insan severlikten kaynaklandığını söylemesi de, bu kişinin para babalığı rolünü tam oynamasına yardımcı olur. 20. yüzyılın başlarında D. Carnegie, iş hayatından çekildi ve dolar milyoneri olmasının yolların öğreten bir çeşit felsefe kitabı olan "The Gospel of Wealth / Zenginliğin Kutsal İlahisi"ni yazdı.

"Zenginlik kutsal bir kasadır, bu kasadaki paralar toplumun mutluluğu doğrultusunda kullanılmalıdır."

Amerikan sosyolojisinde, etkin bir kişi karşısında halkın davranışlarını inceleyip çözümlemek amacıyla, sosyal psikolojiye bağlı yeni bir bilim dalı geliştirilmektedir. Ve bu bilim dalı; aynı zamanda gizli ya da açıklanabilecek tekniklerle, halkın düşüncelerinde ve görüşlerinde değişiklikler yaratma amacı gütmektedir. Halkla İlişkiler Konseyi (Publics Relations Counsel), Amerikan halkını, kültürel, bölgesel, ekonomik ve sosyal durumlarına göre birtakım kümelere ayırmıştır. Sonra da yazılı basın aracılığıyla bu kümedeki kişilerin her birine ulaşabilmenin yollarını araştırıp bulmuştur. İşte büyük işadamı John D. Rockefeller'in danışmanı Ivy Lee; 1914 yılında, Ludlow maden ocaklarındaki işçi katliamından sonra, patronun ününün inişe geçtiğini gördü. Bunun üzerine bu akıllı danışman, iki ana amaç üzerine temellenmiş bir propaganda kampanyası başlattı. "Rockefeller Planı" adlı bu kampanyada ilk hedef; iş ve işçi çevrelerine yönelikti ve maden işçilerinin durumlarını ve çalışma koşulların iyileştirme amaçlıydı. İkinci hedef de orta sınıfa ve kültürlü çevrelere yönelikti. Bu çevrelere, planın "insan severlik" yönüyle ilgili hedefleri olduğu fikri şırıngalanıyordu... Yeni bir Chicago Üniversitesi kurulacağından, çeşitli eğitim kurumlarının yaşama geçirileceğinden ve birçok Rockefeller Vakıflarına bağlı sosyal amaçlı kurumlar açılacağından dem vuruluyordu.

Tabii ki bu arada bütün boyalı magazin basını, bu tekelci dev patron Rockfeller'in artık hayırsever yaşlı bir dede olduğu propagandasını yapıyordu. Ve

komşularıyla golf oynarken, yoksul çocuklara harçlık dağıtırken, bahçesindeki çiçekler arasında gezinirken çekilmiş boy boy fotoğraflarını yayınlıyordu bu "insan sever" dedenin!..

Amerikan sosyolojisi üzerine yansıtmaya çalıştığımız bu görüntülerden, artık birtakım sonuçlara varabiliriz. Bu sonuçlardan en göze batanı ise, şu yeni bilim dalı sosyoloji ile Amerikan kamuoyunda yapay olarak geliştirilip şekillendirilmiş olan "sosyal mitos"lar arasındaki bağlantıdır. Burjuva sınıfıyla çalışan emekçi sınıflar arasındaki mücadeleden doğan olguları bir kenara atmak şöyle dursun, tam tersine Amerikan sosyolojisi, bu olguları toplayıp bir araya getirir ve onlara soyut bir bilimsel kılıf giydirir. Buraya kadar Amerikan toplumunda olup bitenler, K. Marx'ın *"Alman İdeolojisi"* adlı kitabında açıkladığı gibidir. Bu kitapta; "Bir çağın ideolojisi, o çağın en geçerli yanılgısını da benimser," der Marx. İnsanlık tarihinin bir evresinde toplum; yalnızca "din" olgusunun insanların eylemlerine ve savaşımlarına yön verdiğine inanmıştır. Burjuva sınıfının tarihçisi de bu din olgusunu, o sürecin kesin ve yönlendirici bir sosyal gücü olarak görür.

Yanılma (illüzyon), yığınları etkisi altına aldığı zaman, insanlık tarihinin en etkin güçlerinden biri haline dönüşür. Tıpkı zıt anlamda bir teorinin toplumca benimsendiği durumlarda olduğu gibi...

Ama içinde yaşadığımız emperyalist süreçte, büyük emekçi kesimleri, zor yaşam koşulları yüzünden aniden ortaya çıkan yanıltıcı bir hayale kapılırlar ve bu hayallerinden kaynaklanan bir çeşit *"mitos"*a dört elle sarılmaya başlarlar. "Mitos" dediğimiz şey, yükselen sınıfın perspektiflerine ters düşen yanıltıcı bir düşünce, bir fikir demektir. Marx'ın da sözünü ettiği bu aniden ortaya çıkan yanıltıcı hayalde, ideolojik içerik ve o andaki gerçek durum arasında bir uyum vardır. Örneğin ezilen emekçi sınıfın sığınmak zorunda kalabileceği ve ona ilahi bir kurtuluş vadeden ve "her şeyden el etek çekme" gibi öğeler içeren bir din ile, o anda bu sınıfın değiştiremediği ama katlanmak zorunda kaldığı toplumsal koşullar arasında benzerlikler ve yakınlıklar vardır. Bu iki olgudan birinin -yani toplumsal koşullarla din öğesinden birinin- gerilemesi ötekinin güçlenmesi demektir. Ama bu son olarak sözünü ettiğimiz olgular, şu anda söz konusu olan şeyler değildir. Yukarıdan beri dillendirdiğimiz imgeler, basmakalıp düşünceler, sadece nesnel toplumsal gerçeklerin benzeşimleridir ve özellikle sosyal sınıfların dinamikleriyle taban tabana zıt öğelerdir. Ekonomik krizleri bir kenara bıraksak bile, bugünkü sermayenin birbiriyle birleşmesine ve orta dereceli yatırımları iflasa götüren sermaye bağımlılıklarına bir göz attığımızda, "hür teşebbüs"ün ve para babalarının bir yıkıma doğru yol aldıkların görmekteyiz. Gene aynı şekilde grevler sırasında uğradığı kanlı baskınlardan sonra deneyim kazanan işçi sınıfı, örgütlenme ve birbirleriyle dayanışma sürecine girmiştir. 1948 yılı Başkanlık seçimlerinden beri, Dewey örneğinde olduğu gibi kapitalist sınıfla-

rın uğradığı bozgunlar, sosyal psikoloji "yasalarının" ve basın yoluyla yapılan yanıltıcı propagandaların, örgütlenen işçi sınıfı karşısında önemini yitirip güçsüz kaldığını ortaya koymaktadır. Rastlantıların, kurnazlığın, kişisel becerilerin övgüsü de, artık eski etkinliğini ve önemini yitirmektedir.

* * *

Emperyalist burjuvazinin sosyal ideolojisinden; daha teorik düzeyde, başka sonuçlar da çıkarabiliriz. Bu ideolojiyle egemen sınıfı bütünleştiren ilişkilerin karmaşıklığı, uzun araştırmalardan sonra ortaya çıkarıldı. ABD toplumunda; Amerikan halkının gönlünde düşler (illüzyon) uyandıran ve bu düşleri sürekli ayakta tutan birtakım özelliklerin olduğu saptandı. Bu düşler, yanıltıcı ve yüzeysel bir sosyoloji bilimini sürekli beslemektedir. Haliyle bu sosyoloji biliminin verileri de, birtakım propaganda aracı bayağı ürünler ve reklamlar yardımıyla para getiren araçlara dönüştürülmektedir. Böylece kısa yoldan köşeyi dönme hayali, halkın bilincinde birtakım "mitos"lar oluşturur. Haliyle bu aşamadan sonra da egemen sınıflar, sınıf mücadelesi olgusunu ortadan kaldırabileceklerini umut etmeye başlarlar. Bundan da açıkça anlaşılacağı gibi, sosyoloji alanında sözde bilimsel araştırma yapan gruplar, her şeyden önce kendi maddi çıkarları için kapitalist odaklara bağlı ve onlara bağımlıdırlar. Böylece parayla satın alınmış bu bilim adamları, bilimsel araştırmalarının sonunda ortaya bir "teorik sistem" korlar. Bu sistem, dış görünüşüyle bilimsel araştırmaların bir ürünüymüş gibi görülür. Ne var ki bu sistem, gayet doğal olarak, orta gelirli sınıfın gereksinimlerine göre hazırlanıp kotarılmıştır. Ve pratik olarak da bu sistem, büyük işadamlarının işlerini kolaylaştıracak bir temel oluşturmaya yönelik özellikler taşır. Bu yüzden de kazancın ve kapitalin büyük tekeller elinde odaklanmasına yardım edecek nitelikler içerir. Şunu da unutmayalım ki, bu ortaya konan sistem sayesinde, politik ve ideolojik baskı ve dayatmaların olanakları da kendiliğinden yaratılmış olur. Toplum psikolojisinin yasaları, birbirine karşıt olguları mükemmel bir şekilde bir arada barındırma özelliğine sahiptir. Yazılı ve sözlü basının da yardımıyla bu sistem, bir yandan kapitalist odaklara bol para akıtırken, öte yandan da çalışan emekçi sınıfların bilinçlenme ve başkaldırma reflekslerini körletip uyuşturur. Bu olaylar tipik bir şekilde tekelleşme sürecinin ürünleri ve sonucudur. Zaten finans kaynaklarının tek çatı altında toplanması sayesindedir ki yayın organları, kendilerine bu çapta parasal destek sağlayabilmektedirler. Bu durumu tersinden düşünsek bile aynı sonuca ulaşırız. Satılmış yayın organları; cilaladıkları propagandalarla, sürekli şekilde finans kaynaklarının tek yerde toplanması hevesini kamçılarlar.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Burjuvazinin egemenliği altındaki bir devlette, egemen ideoloji bütün beyinleri henüz uyuşturup körleştirmediyse, bazen çeşitli fikirlerin yaşam alanı bulması mümkündür. Ekonomik rekabete koşut

olarak, egemen sınıfın bazen kendi kendinin özeleştirisini yaptığı da olur. Bir Fransız sosyologu, 1929 yılında, sosyal sınıflar üzerine şöyle bir saptamada bulundu:

"Hani 'demokrasi ikiyüzlülüğü' diyebileceğimiz bir yöntemle, egemen sınıfa dahil bazı etkin kişiler, artık toplumda çeşitli sosyal sınıfların kalmadığını iddia ederler zaman zaman. Ve derler ki, kişilerin karşısında sadece değişik kişiler vardır... Kuşkusuz, diye sürdürürler, bu kişiler arasında şansa ve harcadıkları çabalara bağlı olarak bir takım eşitsizlikler, fazlalıklar, eksiklikler vardır ve bu da olağandır... Ama bazen de, -çünkü bu konuda da gerçek, apaçık ortada olduğu için- bu etkin kişiler; bir toplumda değişik sınıfların var olduğunu kabul ederler ve bunun böyle olmasının da çok doğal olduğunu öne sürerler. Ve gene talih ya da saygınlık gibi bazı öğelerin insanlara birtakım üstünlükler sağladığını söylerler. Bu ayrıcalıklı kişilerin sahip oldukları beceriklilik ve yetenekler yüzünden, kazançlarının ve zenginliklerinin meşru ve doğal olduğunu iddia ederler. Bu egemen sınıf sözcüleri ve savunmanlarının zaman zaman böyle savlar ileri sürmeleri, kuşkusuz onların burjuva özellikli ikiyüzlülüklerinden kaynaklanmaktadır." (Maurice Halbwachs; Sosyal Sınıflar)

Ama emperyalist bir burjuva devletinde, bu tür düşünceler artık inandırıcılıklarını zaman içinde yitirmişlerdir. Ve unutmamak gerekir ki, gitgide faşizme doğru yol alan bir devlet, insanlığın evrensel uygarlığını tehdit eden en büyük bir tehlikedir. Gene şurası da bir gerçek ki, aynı yalanı tekrarlayıp duranların sonu da yakındır. Yalan, yalancıyı da yok edecektir. Forrestal'ın başına gelenleri unutmayalım...

Kaynak: La Pensée' dergisinin Eylül-Ekim 1953 tarihli 50. sayısından alınmıştır.

Anglo-Amerikan Fiziğindeki İdealizm Akımı Dinin ve Gericiliğin Hizmetindedir

G. Naan
Fransızcadan çeviren Mehmet Erdal

Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de yayınlanan felsefi eserlerde, Lenin'in, "kürsü elde etmiş polis kafalılar" kategorisinde sınıflandırdığı, şu bilinen filozofların düşüncelerine giderek daha sık rastlanıyor. Amerikalı Mc Williams'ın *Milyonlar İçin Felsefe (Philosophy for the Million)* adlı kitabı buna bir örnektir. Yazar, kapitalist rejimde ücretlilerin köleliğinin sözüm ona "insani" ve "doğal" karakterini ve tabii ki kendisinin, "Marksist totaliterlik" diye nitelediği, ne sömürenin ne de sömürülenin bulunmadığı sosyal rejimin de, "insanlık dışı" karakterini göstermek için çabalayıp durmaktadır. Başlığından da anlaşılacağı gibi, bu eser, geniş kitleleri hedeflemektedir. Ancak, sömürücü sınıfların bütün ideologları gibi, kitleleri hep küçümseyen ve aşağılayan yazar, tezini desteklemek için fazla ciddi olmasa bile, kanıtlar temin etme zahmetine bile katlanmayıp patavatsızca hareket ediyor. İşte, materyalistlerin düşüncelerini nasıl özetlediğini gösteren bir örnek:

"Onların tanrısı, kendi yolunda acımasızca ilerleyen ve bir dilsiz put olan maddedir, onlara göre, insanlar, rüzgara saçılan balçıktan, maddeden meydana getirilirler." (J. A. Mc Williams, Philosophy for the Million, New-York, 1944, s. 15)

Okuyucunun kolayca farkına varabileceği gibi, bu küstah, kendi saçmalıklarını materyalistlerin düşüncesi olarak yutturmak istemektedir!

Üstelik bu yöntemler, günümüz gerici felsefe yazınında az rastlanır şeyler değildir. Fakat burjuva ideologlar, kolayca ikna olmaya hazır okurlar üzerinde bile, pek bir etkide bulunamıyorlar. Bu nedenle, materyalizme karşı bu bayağı kaba yöntemlerin yanı sıra, daha ince yöntemler de kullanıyorlar. İdealizmi, saf bilim görüntüsüne benzer kılıflar altında sunmaya çalışıyorlar. Çıkarcı amaçlarını bilimin otoritesiyle gizlemek için, sık sık modern doğa bilimine, özellikle de fiziğe başvuruyorlar. Doğa bilimlerine çok uzak dallarda çalışma yürüten burjuva filozoflarda (sosyologlar dahil) bile, yeni fiziğin, bir nevi itiraz edilemeyecek referans olarak kullanılması dikkat çekicidir...

Böylece fizik -fizikteki idealizm- verilerinin idealist yorumunun, onu, günümüz burjuva düşüncesinin moda bir akımı haline getirmesinin zemini de daha iyi anlaşılmış oluyor.

Fizikteki idealizm akımı, sadece az çok tanınmış bir sürü burjuva filozofu tarafından değil, aynı zamanda, Milne, Whittaker gibi büyük fizikçiler tarafından, Eddington ve bu yakınlarda ölen Jeans ve diğerleri tarafından da göklere çıkarılıyor. Doğal olarak bunu yapacak çok sayıda sözde düşünür olsa da, fizikteki idealizm akımı savunucularının tümünün, kararlı bir şekilde dinsel bilinemezciliğin ve emperyalist gericiliğin hizmetine koyulduklarına inanmak doğru olmazdı. Fakat, bilim ve felsefe politika dışına konulmaz; şu veya bu bilim adamı bunu istesin ya da istemesin, kapitalist toplumda, onların düşünceleri ve bilimsel otoriteleri, bilinemezciler ve gerici politikacılar tarafından kendi kurnaz çıkarları yararına sürekli olarak kullanılır. Şu veya bu bilgin ve filozofun niyetini bilmek, ifade ettiği düşüncelerin, kendi iradesi ve tahminlerinden bağımsız olarak sosyal yaşamda oynadığı rolü bilmek ve görmekten daha az öneme sahiptir. Politik, felsefi, bilimsel, dini veya diğer herhangi bir düşünce ve teori konusunda karar verilirken, Lenin tarafından 1913'te yazılan ve burjuvazinin, zihin gücüyle çalışan emekçilere karşı tutumunu gösteren dikkat çekici satırları hiç unutmamak gerekir. Lenin, kimin doğrudan şu veya bu düşünceyi savunduğunu bilmek çok da önemli değildir, diye yazıyordu : kapitalist bir toplumda burjuvazi, kendine uygun gelen düşünceleri kendine bağlayabilir veya istediği kadar avukat, yazar, profesör vb. aracılığıyla savundurtabilir. Fakat daha önemlisi;

"Aptallıkla veya kör alışkanlıklarla, belli burjuva çevrelere egemen olan düşünceleri savunan enayiler bulunur. Politikada önemli olan, büyük ölçüde doğrudan belli düşünceleri kimin savunduğunu bulmak değil, belli düşüncelerin kime hizmet ettiklerini bilmektir..." (Lenin; Tüm Eserleri)

* * *

"Cui Prodest", felsefi eğilimlerin, özellikle de fizikteki idealizm akımının saptanması esnasında ortaya çıkan sorun budur. Daha ilerde göreceğimiz gibi,

temsilcilerinden bazılarını harekete geçiren niyetler ne olursa olsun, fizikteki idealizm akımı, dinin ve emperyalist gericiliğin hizmetindedir.

Örnek olarak, tanınmış İngiliz astronomu E. Milne'nin kitabını ele alalım: *Relative Gravitation and World Structure (1935).* Görünüşte, bu kitap, ciddi bir bilimsel çalışmanın bütün çizgilerini sunuyor: Matematik tablolarıyla ve uzay fotoğraflarıyla donanmış dolgun hacimli bir eser. Eser, modern fizik konusunda monografiler serisi içinde yayınlandı. Peki bütün bunların arkasında gizlenen ne? Milne'nin eserinde tanıtım cümlesi olarak Eski Ahit'in şu yaratılış cümlesi boy gösterir: *"Tanrı önce, yeri ve göğü yarattı."* Ondan sonraki bütün yazılanlar, yazarın, modern bilimden elde edilmiş argümanlarla, bu dini masalı pervasızca doğrulama çabasından başka bir anlama gelmiyor. Milne, evrenin iki milyar yıl önce yaratıldığını da "hesaplamış"tır. Diğer İngiliz fizikçiler, örneğin Eddington ve Dirac da, matematikle süslenmiş aynı türden idealist saçmalıklara başvururlar.

Lenin'in kırk yıl önce yazdığı sözler, tam da bu burjuva profesörlere uygun düşmektedir:

"Felsefe söz konusu olduğunda, örneğin kimya, tarih fizik vb. özel alanlarda en ciddi çalışmaları gerçekleştirmeye fazlasıyla yetenekli olan bu profesörlerden hiçbirinin tek bir sözüne bile inanılamaz". (Lenin, Tüm Eserler)

Felsefede, bu saygıdeğer burjuva profesörlerin tümü, gönüllü olarak veya başka nedenlerle, (bunun bir önemi yok) kendi burjuva çevrelerinde egemen olan gerici idealist düşünceleri savunurlar. Bilgi teorisinin bir *parti* doktrini olduğu yolundaki, Lenin'in tezi, bir kez daha doğrulanmış bulunuyor.

* * *

Anglo-Amerikan modern fiziğindeki idealist akımın belli karakteristik çizgilerini inceleyelim.

1. Dünyanın maddiliğine dair tezi, altüst etme girişimleri

Genel olarak doğa ve insan biliminin mutlak inancı, "bizi çevreleyen dünyanın var olmasının bilincimizden bağımsız" olduğu şeklindedir. Doğa biliminin bu kendiliğinden inancına uygun olarak, Marksist felsefi materyalizm, kendi doğası adına dünyanın maddi olduğu gerçeğinden yola çıkar.

"Maddenin hareket yasaları uyarınca yoluna devam eden dünyanın, hiçbir evrensel tin'e ihtiyacı yoktur." (Stalin, Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm.)

Materyalizmi hor görenler bile, her normal insanın da gerçekten böyle olduğunu inkar edemezler. Bilindiği gibi papaz Berkeley de, idealistlerin lanet okuduğu "bu önyargı"nın (yani maddenin varlığının), "derinlemesine kök salmasına" bayağı öfkelenmişti. Günümüz idealist fizikçileri de aynı şeyi kabul ediyorlar. Mesela Ayer, *"Deneysel Bilginin Temelleri"* isimli kitabının ilk sayfasında şunları yazıyor:

"Genel olarak, inancımızı nesnel maddenin varlığıyla doğrulamanın zorunlu olması aklımıza gelmez." (Ayer, The Foundation of Empirical Knowledge, London, 1940)

İdealist felsefi eserleri okuduktan sonra, Ayer, bundan kuşku duyulamaz diye açıklar. Bir başka idealist, Werkmeister, şunu yazar:

"Yeni bir kitap satın alan filozof, bitkileri ve ağaçları sınıflandıran botanikçi, tifo basilini keşfeden bakteriyolog, kimyacı, fizikçi, astronom, tümü, 'dışlarındaki bir dünyada', 'kendi dışlarında' nesneleri olan işlere sahip olduklarına inanırlar. Bu dünyanın gerçekliğine olan inançları; altın bulmak için dağları kazan altın arayıcısının inancı kadar, açlıkla karşı karşıya bulunan işsizin inancı kadar sarsılmazdır." (W. H. Werkmeister, A Philosophy of Science, New-York-London, 1940)

Genellikle bu itiraflar, idealistler tarafından yazılan eserlerin ilk sayfalarında yapılır. Daha sonraki, az veya çok becerikli 100, 200, 500 sofizm sayfaları ise, bilim adamlarının "bu naif realizminin" (yani kendiliğinden materyalizminin) yanlışlığını ortaya koymak zorundadır. Diğer bir deyişle, eski kanıtlanmış yöntem uygulamaya konur: İki-üç sayfada formüle edilmiş olan, bir çocuğu bile kandıramayacak olan saçma bir tez, bütün bir eserde ortaya konduğunda, birçok insanı yanlışa sürüklemeye yetenekli hale gelir.

* * *

Şimdi, Anglo-Amerikan gerici felsefesinin zirvesi Bertrand Russell'in formüle ettiği, fizikteki idealizmin tipik bir şüpheciliğini inceleyelim. *Batı Felsefesi Tarihi* adlı son eserinde Russell, görecelilik teorisinin, maddi parçacıklar yerine "olaylar dizisini" koyduğunu iddia eder. Parçacık'ın yerine geçen "olaylar serisi", belirlenmiş fiziğe (physiques determinées) özgü bir öneme sahiptir; bu nedenle, dikkatimizi çekiyor. Fakat, o, tarafımızdan keyfi olarak seçilen herhangi bir başka olaylar serisinden daha fazla özdeksel gerçekliğe sahip değildir. Russell, bu nedenle, maddenin, dünyanın başlangıca ilişkin bir parçası değil, tamamen basitçe, "*yığınla* (en *bundles*)" olaylar kümelenmesinin herhangi bir yöntemi olduğunu iddia eder.

Bertrand Russell, *"madde gibi tin'in de, basitçe, olayları kümelendirmenin sıradan araçlarından başka bir şey olmadığını düşünüyorum"* diye yazar. (Bertrand Russell, History of Western Philosophy and its Connection with political and Social Circumstances from the Earlist Time to the present day. London, 1946)

Olayların kendi başlarına ele alınışına gelince, Russel, *Analyse de la Matiere* adlı eserinde, yeterince net bir şekilde şunu ifade eder:

"Elektronlar ve protonlar, fiziksel dünyanın maddeleri değildir" diye yazar Russell, *"bunlar, olaylar dizgesinden oluşan mantıksal yapılardır. Fiziksel dün-*

yayı teşkil eden olayların bizzat kendi doğalarına gelince; onlar her şeyden önce, algıların sonuçlarıdır ve algılarla oluşturulabilir şeylerdir."

Bu durumda Russell'e göre, dünyanın maddesi olaylardır ve bu olaylar, algılamanın da özüdür. Diğer bir ifadeyle; bizi çevreleyen dünya, bir algılar kümesi veya kombinezonudur. Berkeley ve Mach'ın sübjektif idealizmiyle Russell'inki arasında, sadece ifade tarzlarındaki farklılık vardır, özde hiçbir fark yoktur! Bu Berkeleyciler ve Machçıların, görecelilik teorisi tarafından doğrulanmış olduğu iddia ediliyor! Russell'in görecelilik teorisini şahit göstermesi, kötü temellendirmenin ve çağdaş burjuva felsefesinin argümanlarının sahte karakterinin en parlak örneğidir. Russell tezini, görecelilik teorisi dilinde maddi parçacığın hareketinin, evrensel bir çizgi olarak veya evrenin noktalarının bir birliği olarak ifade edilmesine dayandırıyor. Bu kavramların hiç de mistik bir anlama sahip olmadıklarını, idealizme hizmet edemeyeceklerini vurgulamak gerekir. Uzaydaki bir noktanın durumunu tespit etmek için, üç nicelik vermek gerekir (noktanın koordinatları). Örneğin odamızın tavanında asılı duran lambanın yeri, onu tabandan, ana duvardan veya yan duvarlardan birinden ayıran mesafenin tespitiyle belirtilebilir. Fakat, bir olayı, örneğin bir an için yanan lambanın ışığını belirtmek için, "neresi veya nerede" sorusuna cevap vermek yeterli gelmez, "ne zaman" sorusuna da cevap vermek gerekir. Böylece dördüncü bir unsur, yani zaman unsuru ortaya çıkar. Görecelilik teorisini temellendiren fizikçilerden biri olan Minkovski, birlikte ele alınan bu dört unsuru, biçimsel belli bir evren (Minkovski Evreni) içinde "koordinatlar" olarak göz önüne almayı önerdi. Tıpkı üç boyutlu gerçek uzaydaki lambanın durumunun alışılagelmiş bir noktayla belirlenmesi gibi; bu biçimsel dünyadaki lambanın ışığı da, "evrenin bir noktası" olarak ifade edilir. Diğer bir deyişle, evren noktası, belirlenmiş bir zamanda göz önüne alınan üç boyutlu gerçek uzayın alışılagelmiş bir noktası olayına uygun düşer.

Bu nedenle Görecelilik Teorisi'nin, parçacık yerine olaylar serisini geçirdiğini iddia etmenin, geometri parçacık yerine bir noktalar serisi geçiriyor veya tıp bilimi insanın et ve kemikleri yerine, "hasta" kavramını kullanıyor demekten daha fazla bir anlamı yoktur.

Olay bir algıdır ve akıl da, olayları gruplandırmanın bir aracıdır diye iddia etmenin de herhangi bir mantığı yoktur. Görecelilik teorisi olaylardan, yalnız maddi dünyada ortaya çıkan değişimleri kasteder; görecelilik teorisinde, ruhsal "olaylarla" ilgili en ufak bir iz yoktur. Doğal olarak Russell, "olay" diye almak istediği her şeyi, örneğin, salonunun penceresinde şeytan gördüğünü sandığında, bunu olay olarak ele almakta özgürdür; ama görecelilik teorisinin, kesinlikle bu hokkabazlıkta sözü edilen "olay" kavramıyla hiçbir ilgisi yoktur.

* * *

Dünyanın maddiliği konusundaki reddedilemez teze ve fizikteki idealizm akımının kanıt yoksunluğuna rağmen, bu akım, burjuva bilimi üzerindeki bozucu etkisini gerçekleştirmeye devam ediyor. Bunu anlamak için, İngiliz ve Amerikan ansiklopedilerinin son yayınlarını karıştırmak yeterlidir. Görürüz ki, *Encyclopedia Britanica*'nın 14. baskısında, "Madde" konusu, sadece bir satırdır. Okuyalım :

"*Maddenin kinetik teorisine bakınız. Atom, Noyau.*"

Felsefi kategori olarak maddeden hiçbir eser kalmamıştır... İlahiyatçı Luce türündeki Berkeleyciler ise, memnuniyetle ellerini ovuşturuyorlar: "Tanrıya şükür ki, bilimin kendisi bile maddeye karşı ilgisini kaybediyor!"

L'Ensyclopédie Américaine'de, madde konusuna hemen hemen aynı şekilde yer verir. "Madde" bölümünde, maddenin felsefe kavramına, sübjektif idealizm mantığı çerçevesinde birkaç satır ayrılır: *Maddeyi, sadece algılama yoluyla fark edebildiğimiz için, onun varlığına dair varsayımdan vazgeçenler çoğaldı.* Ve ünlü ansiklopedi, daha geniş bilgi arayan okuyucuyu, Pearson'un sübjektif idealizmden hareketle hazırlanmış olan eseri, *Bilimin Grameri*'ne (Grammaire de la science) yönlendirir.

Her iki ansiklopedi de, maddeye sadece bir veya birkaç satır yer ayırmayı yeterli görürken; kılı kırk yaran analiziyle birlikte Kutsal Bakire (SainteVierge) konusunda ve benzeri konularda ayrıntılı açıklamalar içeriyor. Tek cümleyle ifade edilirse; "nesnelliği" ve "bilimsel" karakteriyle böbürlenen Anglo-Sakson Ansiklopedisi, gerçekte, gericiliğe ve dinciliğe fazlasıyla hizmet etmekten geri kalmamaktadır.

2. Fizikte idealizm akımı ve doğa yasaları

Materyalizme karşı bu saldırıların konusu olarak, fizikteki idealizm akımı, tercihen fizik yasalarının kökeni sorununu seçer. Doğa yasalarının önsel [a priori] karakteri konusundaki eski Kantçı düşünceye doğru ilerlenir. Eddington türünden fizikçi filozoflara göre, doğa yasalarını dikte eden akıldır.

"Bütün fizik yasaları sisteminde, hiçbir şey yoktur ki, tamamen bilgi kuramı tasarımlarından elde edilemesin, diye yazıyordu Eddington. Evreni tanımayan, ama düşünce sistemini tanıyan bir beyinle kendi duyumsal deneyini yorumlayan insan aklı, deney yoluyla ulaşılan bütün fizik bilgilerini edinme durumunda olurdu... Kısacası, evrende kavradığımız şey, tam da, onu anlaşılır kılmak için bizim evrene soktuğumuz şeydir." (Arthur Eddington : *Relativity Teory of Protons and Electrons.* Cambridge, 1936)

Deneyimin, "bilgi bilimsel tasarımın" genelleştirilmesi, yani daha açıkçası, onları kuşatan usavurumlar ne olursa olsun; bütün parçalarıyla onları keşfetmek anlamına gelen bu tezleri, fizikten çıkarma girişiminin nereye varacağını

anlamak hiç de zor değildir. Eddington'un düşüncelerinin saçmalığı öyle bir noktaya ulaştı ki, bazı burjuva bilim adamlarının şiddetli eleştirilerine yol açtı. İşte bunlardan profesör Dingle, haklı olarak şu soruyu sordu: Fiziğin temeli gözlemlemeye mi, yoksa hayale mi dayanır? Dingle, Eddington'un düşüncelerinin, modern çağların deneysel bilim geleneklerinden vazgeçiş ve Aristocuların spekülasyonlarına geri dönüş anlamına geldiğini gösterdi.

Fakat bu, doğal olarak, yapılan veya yapılabilir olan teorik karşı çıkışlar anlamına henüz gelmiyordu. Engels haklı olarak, Kantçı usavurmaları en iyi çürütecek olan şeyin *pratik* olduğuna işaret etti (Eddington tarafından vaaz edilen düşüncelerde bunun tipik bir örneği bulunur). Gerçekte pratik neyi gösteriyor? İşte küçük çapta, ama anlamlı bir olay, Eddington'un kitabının bizzat kendisidir. *Proton ve Elektronların Göreceliliği Teorisi* (1936), yukarıdaki alıntıyı kendisinden aldığımız bu kitap, şu satırlarla sona eriyordu: *"Gelecek yıllarda, bizzat bizim tarafımızdan gizlendiğinden kuşkulanılan, atom çekirdeğindeki gizin bilgisine ulaşacağımızı umuyorum."*

On yıl akıp gitti ve atom enerjisinin kullanılışının ilk başarıları; çekirdeğin yapısına ilişkin teorilerimizin, "bilgi bilimsel tasarımlar" yoluyla doğaya dayatılan keyfi buluşlar olmadığını, bizim tasarımlarımızdan bağımsız olarak varolan nesnel geçekliğe aşağı yukarı sadık kalmış yeniden üretimler olduğunu açıklıkla gösterdi. "Atom çekirdeğinde saklı bulunan şey", açıktır ki bizim tarafımızdan yerleştirilmemişti, o zaten bizim tasarımlarımızdan bağımsız olarak vardı.

* * *

Bu son yıllarda İngiltere ve ABD'de yayınlanan felsefi eserlerde, deney verilerinin değeri sorunu geniş ölçüde tartışılıyor.

Az çok tanınmış filozofların (Carnap, Lewis, Ayer, Russell, Henle ve diğerleri) belli bir bölümü, deney verilerinin sadece belli dereceye kadar olasılıkları temsil edeceğini, bu verilerin aslında varsayımdan başka bir anlama sahip olmadıklarını "kanıtlıyorlar." Örneğin Carnap, kendi deneysel gerekçesini ileri sürmek için şu nosyonu ele alır: "Bu anahtar demirdendir." Ve bilimin bu tezin gerçekliğini ortaya koymada güçsüz kaldığını "kanıtlar." Dolayısıyla da bu tez, az veya çok olası bir varsayım olarak kalır! Şöyle akıl yürütür: Anahtarın, mıknatıs tarafından çekilip çekilmediğini gözleyerek, bu tezin (p1) gerçekliğini deneyebiliriz. Deney pozitif sonuç verirse, anahtarın demirden olduğuna dair sadece kısmi bir kanıt sağlayacaktır.

"Bundan sonra veya bunun yerine, elektrik, mekanik, kimyasal, optik vs. yöntemlerle deneylere girişebiliriz. Eğer sonraki deneylerin bütün sonuçları pozitif olarak ortaya çıkarsa; p1 ifadesinin kesinliği sürekli olarak artar. p1'den elde edilen sonuçların miktarı sınırsızdır. Sonuç olarak, gelecekte olumsuz sonuçları bulma olanağı, her zaman var olacaktır."

Eğer Carnap'a ve doğa bilimlerinde burjuva felsefesinin diğer seçkin kişilerine inanılacak olursa; manyetik, optik vs. yöntemlerle yapılacak binlerce deneyden sonra, yine de günün birinde anahtarın kurşundan veya belki de ağaçtan olduğu ortaya çıkabilir...

Bu teorinin saçmalığı, Profesör Henle'nin makalesinde daha da net bir biçimde ortaya çıkıyor. (*Pane Henle "On the Certainty of Emprical Statement". The Journal of Philosophy, 1947*). O da, aynı örneği, ama daha genel bir biçim altında ele alıyor. (Tez: "Bu anahtar demirdendir.") Deney için, nesnemizle ilişki içine sokacağımız şeyin gerçekten bir mıknatıs olduğu konusunda güvenceye sahip olmamız gerekir diye yazar Henle. Eğer söz konusu mıknatıs, nal biçiminde ve uygun büyüklükte ise ve iki kutbu dışında kalan her tarafı kırmızı renkle boyanmışsa, bunun gerçek bir mıknatıs olduğu düşünülebilir. Yine de eğer, dostlarımdan bazıları matraksa ve Nisan bir öncesindeysek, mıknatıs olduğu konusunda tam bir kesinliğe sahip olamayız. Bunun bir mıknatıs olup olmadığını yine de denemek gerekir. Bunun için mesela, ona bir pusulayla yaklaşılabilir. Eğer mıknatıs olduğu varsayılan objeye yaklaştığında, pusulanın uçlarından biri yer değiştiriyorsa, mıknatısımızın bir mıknatıs olma olasılığı artar. Fakat bu durumda da, şu sorun ortaya çıkar: Pusula gerçekten bir pusula mıdır? vb. vb. Ve böylece bu iş sonsuza kadar sürer gider.

Bu, bir biçimiyle felsefe "Robinsonculuğudur" (robinsonnade philosophique) . Zavallı Robinson, sadece bir anahtar ve pusulayla donanmış olarak kendisini ıssız bir adada bulur. Nisan bir bahanesiyle, şakacı bir insan olan Cuma, mıknatısı, mıknatıs olmayan bir parça demirle değiştirir. Sanki deney yapan kişi, kendinden önceki bütün insan pratiğinden, bilimin pratiğinden soyutlanarak hareket etmek zorundaymış gibi, yani sanki baştan başlayarak, örneğin bütün deney araçlarının iyi durumda olup olmadığını, deney yapanın bizzat kendisi doğrulamaya zorunluymuş gibi düşünülüyor.

Dahası, bu akıllıca seçilmiş deneylerden (veya deneyler serisinden) hiç birisi aslında bu ölçüsüzce geriye doğru gidişe varmazlar. Dünyanın bütün öğrencilerinin fizik el kitapları, benzer görünümde iki çelik başlıktan hangisinin mıknatıslı olduğunun belirlenmesi istenen bir problem içerir; bu problemi çözmek için, bilindiği gibi, her mıknatısın içerdiği "nötr çizgi" kullanılır. Şu can sıkıcı anahtar olayında da aynı şekilde hareket edilebilir. Sanki bilim, anahtarın demirden olduğunu kanıtlamaya girişmek için, mıknatısla yapılandan daha gelişmiş bir yönteme, örneğin tayf yöntemine (la methode spéctral) sahip değil midir?

Tayf yöntemiyle veya uygun bir başka yöntemle yapılan tek bir deney, anahtarımızın hangi maddeden yapıldığı konusunda bizi bilgilendirebilir: % 98,53 demir, % 0,74 karbon, % 0,40 manganez, % 0,30 silisyum, % 0,01 kükürt ve % 0,02 fosfor. Bunun bir kesinlik olup olmadığı sorulabilir? Tabii ki, bu bir kesinliktir. Sonuç, anahtarın yapıldığı maddenin, % 98,53 (yaklaşık % 0,01'lik

bir sapma payıyla) demir içerdiğini göstermektedir. Bu nesnel, mutlak ve sonsuz bir gerçektir. Daha sonra girişebileceğimiz deneyler ne olursa olsun, anahtarımız asla ne kurşun, ne de ağaç olarak ortaya çıkmaz . Ancak, burada sözü edilenin binde biri kadar daha az veya daha çok hata payı olabilir. Çünkü yöntemimiz, binde birden fazla hata payı kabul etmez. Pratiğin gösterdiği sınırlar içinde, verilerimiz sonsuz bir gerçek değere sahiptir. Bu sorun, diyalektik materyalizme göre kesin olarak açıktır. Bu bakımdan Lenin tarafından yazılan iki-üç satır, ünlü burjuva filozofların tümünün yazdıklarından daha çok şey öğretir:

"*İnsanlık pratiğinde ortaya çıkan doğanın egemenliği*", diye yazar Lenin, "*doğanın belirti ve süreçlerinin insan beyninde sadık bir nesnellikle yansımasının sonucudur. Bu yansıma, (pratiğin kanıtladığı kadarıyla) nesnel, mutlak ve ebedidir.*"

Deney verilerinin sadece hipotez anlamına geldiğini ileri süren, doğa bilimlerindeki burjuva felsefenin bilim karşıtı iddialarını reddetmek için, pratik ölçütü yeterlidir.

3. Kilise adamlarının ve gericiliğin hizmetindeki burjuva doğa bilimleri felsefesinin bilimsel güçsüzlüğü

Berkeley'in bir dostu, Hıristiyanlık dogmalarının, bilimsel tezlerin değerine, örneğin matematik tezlerinin değerine sahip olmadığını belirterek şaraplı ekmek ayinlerine katılmayı reddettiğinde; kavgacı papaz hemen matematiğe, "bilimlerin kraliçesine" savaş açar. Özel olarak bunun için yazdığı kitapta (*The Annalist*, 1734), matematiğin istikrarsız bir zeminde bulunduğu halde, pratik değerinden bir şey kaybetmediğini, aynı şeyin Hıristiyan doğmaları için de geçerli olduğunu ileri sürer.

Bu olgu ile modern burjuva bilimi ve "bilim felsefesi" arasında bir paralellik kurulmaya çalışılıyor, bilimin, ve özellikle de önemli orandaki pratik başarılarına rağmen fiziğin (atom enerjisi), tamamen istikrarsız bir teorik temel üzerinde yerinde saydığı ve güvenilmez bir varsayımlar yığıntısı olmaktan öte bir anlamı olmadığı iddia edilmek isteniyor. Buradan da, bilimin din alanına saldırmaması gerektiği, her ne kadar kendini güçlükle güvence altına alıyor olsa da, dinin de kendine özgü alanda pratik değerini koruyabileceği sonucu çıkarılıyor. *Yirminci yüzyıl felsefesi* kitabında, günümüz burjuva felsefesinin bu kürsüsünde, "bilim felsefesi" başlığı altındaki bölümde beyaz üzerine siyah harflerle şunların yazılması bir tesadüf değildir.

"*Henüz tamamlanmış bile olmayan bilimsel taslakların soyut doğası gereği açıktır ki doğa bilimleri, doğal olaylar üzerinde doğaüstü etkenlerin rolü doktrini gibi, özel metafizik doktrinler konusunda yargıya varamazlar.*" (D. D. Runes, éd. Twentieth Century Philosphy. New-York, 1947)

Bu bölümün yazarı, insandan önce yerkürenin varlığı yönündeki reddedile-

mez tezi, bir "materyalist doğma" olarak değerlendirmektedir kuşkusuz!

Fizikteki idealizm akımının doğrudan kilisenin hizmetine koyulmuş olduğunu gösteren pek çok örnek aktarabilirdik. İdealist fizikçi Jordan'ın *20. Yüzyılın Fiziği* (La Physique du XX'e siecle) İngilizce'ye tercüme edildi ve İngiliz ve Amerikan basını tarafından hararetle karşılandı. Jordan, "bilimsel düşünceyle bir çatışmaya girmeden, dine yaşamsal alanı garanti eden" dünya anlayışıyla ünlendi. (*Physics of The Century* [Yüzyılın Fiziği], New-York,1944) Matematikçi ve İngiliz militan idealisti Whittaker, son zamanlarda, dünyanın sonunun kaçınılmaz olduğunu ve 700 yıl önce Aquino'lu Thomas tarafından formüle edilen tanrının varlığının "kanıtlar"nı göstermek amacıyla iki kitap yayınladı.

Kilise çağ dışılığı, bu filozofların şahsında sadık hizmetkarlara sahiptir. Ayrıca, fizikteki idealizm akımının oluşturduğu eserlerin dolaysız olarak gerici politikacıların çıkarlarına kullanılmasının örnekleri aktarılabilir. Amerikan James Feibleman şöyle akıl yürütüyor: Diyalektik materyalizm, komünizmin teorik temelidir ve modern fizik tarafından çürütülmüş bulunuyor. Yani, teorik temeli yıkılmış olan komünizm, kabul edilebilir bir toplum biçimi olamazdı. "İdeal toplumun" teorik temeli olarak Feibleman, skolastik ortaçağ realizmini, Santayana, Russell, Whitehead, Pears gibi ünlü gerici filozoflara bulandırılmış "realizmi" göklere çıkarır. Eğer bu gerici felsefeye yeterince özen gösterilirse, dünya üzerinde Amerikan egemenliğinin daha kolay kurulabileceğini düşünür. (Feibleman: *Positive Democracy*, Chapel Hill, 1940)

* * *

Anglo-Amerikan fiziğindeki idealizm akımı, işte bu çizgiler altında ortaya çıkmaktadır. Bilimin ve XX. yüzyıl doğa bilimlerinin felsefesi olma iddiasında olsa da, bu aslında, iyi niyetli züğürt tesellisinden başka bir şey değildir. Dıştaki şatafat, doğa bilimlerindeki çağdaş burjuva felsefesinin, sadece bilimsel düzeyde korkunç derecede geri olduğunu değil, ama kilise yanlılarına yaranmak için verileri çarpıtarak bilime de derinlemesine karşı olduğu gerçeğini gizlemeye yaramaktadır.

Emperyalist burjuva ideolojik kokuşmanın ifadesi olan fizikteki idealizm akımı, iflas etmeye mahkumdur.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bilim adamlarının çoğunluğu, kendiliğinden materyalist konumda bulunurlar. Çağdaş bilimlerin "derinlemesine idealist" karakteriyle ilgili olarak attığı çığlıklara rağmen, burjuva felsefesi, bilim adamlarına materyalist pozisyonlarını terk ettirmeyi başaramaz.

Daha da iyisi; kapitalist ülkelerde giderek artan sayıda bilim adamı, diyalektik materyalizmin *bilinçli* militanı haline gelmektedir. Doğa bilimlerindeki gelişmenin ışığında onlar, XX. yüzyılda diyalektik materyalizmin, doğa bilimlerinin tek gerçek felsefesi olduğuna inanmaktadırlar.

İngiltere ve ABD'de, diyalektik materyalizmin safında yer alarak, fizikteki idealizm akımına karşı mücadele eden bazı filozof ve bilim adamlarının isimlerini aktarabiliriz. Bu konuda örnek olarak Eddington, Russel ve Whitehead'ın düşüncelerini eleştiren Warren'i, (*The outlook of science: Modern Materialism. London. 1933*); Russel ve Carnap'ın düşüncelerinin tözel eleştirisini yapan Cornforth'u (*Maurice Cornforth: Science Versus İdealizm, an Examination of "Pur Empircism" and Modern Logi. London, 1946*); fizik, matematik ve kimyada idealizmin işin içine sokulması için yapılan girişimleri reddeden Levy'i (*Social Thinking. London, 1945*); fiziğin idealist yorumlarına karşı çıkan ve diyalektik materyalizmi savunmak için makaleler yazan Sellars'ı (*R. W. Sellars: "Materyalizm and Relativity", 'the Philosophical Review. Vol 55 No 325, 1946' ; "The Philosophy and Phisica of Relativity"-Philosophy and Science vol 13 no 3, 1946. "Reflection on Dialectical Materialism" -Philosophy and Phenomenolgical Research, vol 5 No 2, 1944*) sayabiliriz.

Doğa bilimlerindeki gelişmeler, çürütülemez bir şekilde gösteriyor ki, "*diyalektik materyalizm, doğa bilimlerinin tek doğru yöntemi, tek doğru felsefesidir*" (Lenin).

Kaynak: La Pensée, Sayı 33, Kasım-Aralık 1950

Kozmopolitizm ve Ulusal Devlet

Kozmopolitizmin toplumsal işlevi (1953)

Prof. Dr. Heinz Kamnitzer
Almancadan çeviren Olcay Geridönmez

İnsanlar barış ve dirlik düzen, huzur ve refah içinde birlikte yaşayabilme özlemi duyuyor. İnsanların renklerinden, dinlerinden ve uluslarından bağımsız eşitliği, halkların birliği, hümanizm ve sosyalizmin vazgeçilmez ideallerindendir. Günümüzde bunu en iyi şekilde savunmak isteyen, ulusal devlet ve kozmopolitizm sorunlarını da incelemelidir.

Ulusal devlet ve kozmopolitizmin doğuşu eş zamanlıdır

Ulusal devlet ve kozmopolitizm, tarihin aynı zaman diliminde, aynı sırada ortaya çıktı: Bu, burjuva devrimleri çağıdır. Ulusal devlette asıl olarak somutlaşan, kapitalist ekonomi biçiminin sağlamlaştırılması ve politik iktidarının yoğunlaşmasıyken, kozmopolitizmde burjuvazinin dünya çapındaki çıkarları söz konusudur.

Her yerde, ticaret ve işletme özgürlüğü aracılığıyla burjuva devrimlerinin, devlet içi gümrük duvarlarının kalkması ve de kişisel seyahat özgürlüğü, tüm ülkeye yayılmış bütünlüklü bir ekonomi sistemi yaratmasına tanık oluyoruz.

Bundan böyle, çıkarlar ve görüş ayrılıkları, açıkça, artık, özgül yerel bakış açılarınca değil, ulusal çerçevede şekillenmektedir.

Teknik ve politik üstünlüğünden dolayı, "*workshop of the world*"* ve "*Mistress of the seas*"** olarak, "*laissez faire-laissez aller*"*** ekonomik ilkesini ulusal politika alanından uluslararası politika alanına taşımak, sanayi devriminin anavatanı İngiltere'nin burjuvazisinin çıkarınaydı.

Sanki serbest mal ticareti barışçıl dünya ticaretiyle el ele yürüyebilirmiş gibi, ülkelerin kendi aralarındaki ilişkilerde kapitalizmin barışçıl bir sentezinin yer edineceği iddia edildi. Bu düşünce, özellikle bir ülkede, İngiltere'de geliştirildi. Çünkü o zamanlar, kapitalizmin çelişkili karakteri üzerine bu aldatmaca, onun burjuvazisinin çıkarlarıyla örtüşüyordu.

Ekonomik liberalizmin klasik eserlerinin -Ricardo ve Adam Smith'inkiler gibi- burada yazılmış olması ve politikada, Manchester okulunun**** Cobden ve Bright gibi önde gelen liderlerinin böylesine büyük üne kavuşmaları bir rastlantı değildir. Adam Smith, kapitalizmde ekonomik çıkarların doğal uyumunun, yalnızca bir ülke sınırları içerisinde değil, ayrıca ülkeler arasında da sınırsız bir genişleme ve sınırsız bir mal değişimini beraberinde getireceğini söylemişti. Dünya ticaretine, otomatik olarak, dünya barışı eşlik edecekti.

Ancak öncelikle İngiltere'de değil, ama 18. yüzyıldan 19. yüzyıla geçerken -hem ekonomik hem de politik olarak çok geri kalmış- Almanya'da kozmopolitik düşüncelere rastlanır. Bunlar, belirli özel devlet ile kozmopolitizmin sentezi aracılığıyla, Alman ulusunu kurmaktan kaçınmanın bir girişimiydi. İkisi de, özelcilik (partikülarizm) ve kozmopolitizm, Almanya'nın içinde bulunduğu kötü durumun yalnızca iki yönüydü. Alman özel devleti gerçekti, ve kozmopolitzm ise yanlış antitezdi.

Ne var ki, bu bağlamda önemli tahrifatları ve yanlış anlaşılmaları ortadan kaldırmak gerek. Lessing, Herder ve Goethe'de, ekonomik ya da politik düzlemdeki bir kozmopolitizmden değil, tersine görüşlerinin evrenselliğinden söz edebiliriz. Onların çabaları kültürel açıklığa yönelikti; bakışlarını, devrimin ulusu da kurmakta olduğu Fransa'ya doğrultmuşlardı. Özlemleri, aydınlanmanın, *halkların bağımsızlığına saygı dahil olmak üzere,* insan hakları fikirleriyle sıkı sıkıya örülmüş bir dünyaya dairdi.

Demek ki, günümüz kozmopolitizmine karşıt olarak, klasiklerin dünya tasavvuru, kendi dönemlerinde, devrimci ve geleceğe gebe olan düşünce ve ideallere bağlanıyordu. Goethe'nin meselesi, başka halkların kültürlerine karşı açık

* dünya atölyesi

** denizlerin efendisi

*** şeyleri kendi akışına bırak

**** Sanayi sermayesinin çıkarlarını ifade eden ve serbest ticareti talep eden iktisadi akımlardan biri. En ünlü temsilcileri Richard Cobden ve John Bright'dir.

fikirli bir yaklaşımın yaratılmasıydı, bir Alman ulusal kültürünün gelişmesine yardımcı olmaktı. Sorun, ne ulusal kültürün yok edilmesi ne de öteki halkların kültürsüzlüğünün benimsenmesiydi. Kant, "*kozmopolitik niyetle yazılmış*" yazısında, *günümüz kozmopolitizmine karşıt olarak, bağımsız devletlerden oluşan ve ebedi barış özlemiyle dolu* bir dünya cumhuriyetini, bir halklar birliğini talep ediyordu.

Büyük Alman klasiklerinin meselesi, başka halkların ilerlemeci ruhuna sıkı sıkıya bağlanmış bir ulusal kültür yaratmak idi. Onlar için, farklı halkların kültürleriyle bağ kurup, bunları kendi eserlerinde işlemek, Alman partikülerizmini aşmanın ussal aracıydı.

Herhangi bir karşılaştırmanın meşruluğu varsa eğer, bu, günümüz kozmopolitizmiyle Alman romantiği arasındakidir. Schlegel ve Novalis ve de Adam Müller ve Friedrich Gentz'in meselesi, Ortaçağın feodal evrenselliğini yeni çağa aktarmak; daha doğru bir deyişle, 19. yüzyılın neofeodalizminde Katolik kilisesinin egemenliğini yeniden kurmaktı.

Bu tarihsel dayanak, tarihsel ifadesini Kutsal İttifak'ta* buldu. Demek ki, teorik olduğu gibi, pratik politik bir restorasyon da söz konusudur. Romantizmin bu kozmopolitizminin böylesine kesin bir biçimde gerici oluşu, onu, günümüz kozmopolitizmiyle rahatlıkla karşılaştırmayı mümkün kılıyor. Bugünkü kozmopolitizminin amacı, başka şeylerin yanı sıra, büyük sosyalist Ekim Devrimi'nde ifadesini bulan halkları birbirine kaynaştırma idealine karşılık uluslararası bir karşı hareketi koymak ise, geçmişte de, aynı şekilde, genel geçerlik talebindeki Fransız burjuva devriminin ideallerinin karşısında yer alan uluslararası bir karşı gücün kurulması amaçlanmıştı.

Emperyalizm çağında kozmopolitizm

19. yüzyılın ikinci yarısında, kozmopolitizmin temel direğini sağlamış olan iktisadi uyum öğretisi, pratikte temelden çöktü. O zamana dek, modern sanayinin gelişimi, sürekli artan kömür ve demir üretimi, deniz ve demiryollarının yaygınlaşması ve de denizaşırı sömürgeleşme, aksaksız ilerleyen bir kalkınma özelliği sergileyebiliyordu.

Ancak serbest rekabet kapitalizminden, dünyanın yeniden paylaşımı ve az sayıdaki güçlerin dünya ticareti üzerindeki egemenliği ve düzenli, giderek daha şiddetlenen krizlerin tekrarı eşliğindeki tekellerin modern emperyalizmine geçişle birlikte, kozmopolitizm de karakterini değiştirdi. Veya daha kesin bir ifadeyle, karakterini tümüyle geliştirdi: *Çünkü sermayenin vatanının olmadığı ilkesi onun bağrında yaşamaktadır.*

* Bağımsızlık savaşlarında Avusturya, Prusya ve Rusya'nın Napolyon karşıtı koalisyonu. Bu koalisyon, Napolyon'a karşı elde edilen zaferden sonra, Avrupa'daki bütün ilerici burjuva-demokrat hareketleri bastırmayı kendine görev edindi.

Ne var ki, ancak ulusal hareket zemini yaratıldıktan sonra ve emperyalist yayılma ihtiyacı kaçınılmaz bir savunma talep edince, kozmopolitizm kendi özünü açığa çıkardı.

Başlangıçta, burjuvazi, ulusal bağımsızlık talebiyle iktidarı elde geçirmişken -dolayısıyla, bu hakkı tüm halklar için tanımışken-, şimdi, yabancı halklar için bu hakkı inkar etmekle kalmıyor, üstelik ellerinden almaya da girişiyordu.

Başka ülkeler üzerinde kurulan ekonomik nüfuz ve politik boyundurukla birlikte, ulus, burjuvazi için belirleyici işlevini artan oranda yitirmiştir. Bu arada, ulus ilkesinin, yalnızca öteki halklar bağlamında değil, bizzat kendi halkı bağlamında da ciddi bir biçimde ihlal edildiğini belirtmek gerekir. Ulusun ana temeli, -bu alandaki en büyük bilge *Josef Stalin*'in tanımını kullanacak olursak- *"dil, coğrafya ve ekonomik yaşamın birliği ile kendini kültür birliğinde açığa çıkaran psikolojik yapının üzerinde tarihsel olarak ortaya çıkmış dayanıklı bir insan topluluğu olarak"* ulusun ana temeli, modern emperyalizm tarafından tartışılır hale getirilmekte ve tahrip edilmektedir.

Emperyalizm, ulusal ilkeyi,

1. Başka halkların ulus olma yolunu tıkayarak veya ulusları zorla bağımlı kılarak;

2. İlhak edilmiş veya bağımlı halklarla çatışmalar ve savaşlı rekabet mücadeleleriyle kendi ulusunu tehlikeye atarak;

3. Milyonlarca insanı kendi ülkesinde ezerek ve güçlerinin gelişmesini engelleyerek;

4. Gücünü yurtseverlik ve bağımsızlık çabasına harcayan her ulusal kültürü bilinçli olarak bozarak, ve bir yandan bunun yerine kozmopolit elit teorileri koyarak, diğer yandansa kültüre sahip olmayan ürünleri kitlesel üreterek ihlal emektedir.

İlk dönemlerinde Alman burjuvazisi, Avrupa tarihinin peşinden sürüklenmekteydi. Şimdi, işi, önderliğine katılmaya kadar vardırdı ve gecikerek, ama bir o kadar büyük bir azimle, dünya egemenliği kavgasında yerini aldı.

Şiddetin vaizi ve üstün insan tellalı Friedrich Nietzsche (1844-1900), Almanya'da, emperyalizmin -kelimenin gerçek anlamıyla- sınırsız talepleri doğrultusundaki dünya görüşünün tedarikçisi oldu.

"Orta Avrupa" önermesiyle, Friedrich Neumann'dan zaman açısından daha önce ve teorik bakımından geneli daha çok bağlayan söz ustası fanatik Friedrich Nietzsche, bu çağın kozmopolitizminin neden ve gerekçelerini açıklamıştır.

Alman romantizminin kozmopolitizmine karşıt olarak, bu çağda, dünya fethinin soğuk mantığı dile gelir. Aydınlanmayı hatırlatan her türlü etki ve ima yok olmuştur; burjuva dönemin başlarında henüz hissedilebilmekte olan halkların işbirliğinin ahlaki temeline dair tüm özlemler ve tüm kendi kendini kandırma olguları devre dışıdır.

Friedrich Nieztsche, insafsız bir çiğlikle "Güç İstemi" adlı eserinde şunları yazar:

"Hele dünya ekonomisinin o kaçınılmaz bütünsel yönetimine kavuştuk mu, o zaman, onun hizmetindeki mekanizma olarak, insanlık, gerçek manasına kavuşabilir: Giderek daha küçük, giderek daha ince 'ayarlı' dişlilerin oluşturduğu devasa bir çark sistemi olarak; baskın ve uç unsurların sürekli artan bir gereksizleşmesi olarak; tek tek etmenlerinin asgari güçler, asgari değerler oluşturduğu olağanüstü güce sahip bir bütün olarak.

Geleceğin Avrupalısının genel tablosu: En zeki köle hayvanı, son derece çalışkan, aslında çok mütevazı, ifrata varacak kadar meraklı, çokça hanımevladı, zayıf iradeli; kozmopolitik bir heyecan ve zeka kaosu."

Yumuşamaz mantığıyla Nietzsche, öne sürdüğü koşullara dayanarak, *"20. yüzyılın barbarları nerede?"* sözleriyle atıfta bulunduğu *"sürü hayvanları"*nı güdecek, belirli bir ulusa bağlı olmayan ya da belirli bir ulusal kökeni olmayan liderler talep eder.

Kozmopolitizm "Pan-Avrupa" hareketine evriliyor

1918'den sonra, federasyoncu program ve planlar, artık resmi politikanın bir unsuru olur. Gerçekten de, muzaffer sosyalizm ve çürüyen emperyalizm çağında, kozmopolitizm, ilk kez, Avrupa hükümetlerinin dış politika programında önemli bir rol oynar.

O zamanlar, özellikle "Pan-Avrupa" adıyla politik yansımasını bulan kozmopolitizm, Fransız hükümeti tarafından, bir önergede *"kolektif bir sorumluluk zorunluluğu ile, Avrupa dünyasını hem politik hem de ekonomik ve sosyal bakımdan tehdit eden tehlike ile"* gerekçelendirilmiştir.

Woodrow Wilson gibi, Winston Churchill, Lloyd George ve Aristide Briand, Milletler Cemiyeti'nin kuruluşunda ve Pan-Avrupa birliğinin öngördüğü türden uzlaşmalar sırasında, sosyalizmin ülkesine ve uluslararası hareketine karşı bir saldırı koalisyonunun söz konusu olduğunun ayırdındaydılar. Değişik akım ve örgütlenmelerin varlığı olgusu ise, kapitalist kampın kendi içindeki çelişki ve karşıtlıkların göstergesidir. Bugün Winston Churchill'in başkanlığındaki "Avrupa'nın Birliği Komitesi"nin gözünü diktiği İngiliz liderliğinde diğer bütün ülkeleri uydu olarak görmesi gibi, 1929 ve 1930 yıllarında yapılan öneriler, kıtada Fransız egemenliğini kurmak ve diğer devletlere genç ortak rolünü vermek üzere Aristide Briand tarafından hazırlanmıştı.

Briand'ın planı, aslında, Milletler Cemiyeti'nin dışındaki bir Federatif Avrupa Birliği'nin kurulmasını öngörüyordu. Bu birliğe atfedilen görevler şöyleydi:

1. Fransa'nın kıtadaki politik ve ekonomik egemenliğini sağlamlaştırmak;
2. Sovyetler Birliği'ne karşı olmak ve;
3. Avrupa'yı Kuzey Amerika Birleşik Devletleri'nin politik ve ekonomik etkisinden korumak.

Sivri ucu, öncelikle SSCB'ye ve ABD'ye ve ikinci planda -ki buna, daha Coudenove-Kalergis'in* Pan-Avrupa planında rastlamak mümkündür- Büyük Britanya'ya yöneltmek, Avrupa büyük güçlerinin o zamanların dünya politikasındaki güç ilişkisine denk düşüyordu. Bugün, bilindiği üzere, ABD'ye yöneltilen sivri uç yalnızca elden düşürülmekle kalmamıştır, tersine, bizzat ABD, adı, ister Avrupa Kurulu, Batı Bloku, Atlantik Paktı ya da Dünya Hükümeti olsun, bu hareketin başını çekmektedir.

Fransız hükümetinin memorandumuna, aşağıdaki ülkeler az ya da çok olumlu yanıt vermiştir: Finlandiya, Estonya, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Çekoslovakya; yani Fransa'nın önderliği altında Sovyetler Birliği'ne karşı kurulan Cordon sanitaire'i** oluşturan bütün devletler.

Dönemin İngiliz İşçi-hükümeti, Fransız önerisine son derece temkinli yaklaşmıştı. Avrupa kıtasında "Pan-Avrupa" adı altındaki bir Fransız hegemonyası, desteklemek isteyeceği son şeydi.

Sovyetler Birliği'nin notası şöyle der: *"Bir grup Avrupalı devletin, nasıl olup da, diğer bir grup yine Avrupalı devletin Pan-Avrupalı iddiasında olan bir birliğe kabul edilmesi veya edilmemesi konusunda bir karar alma hakkını kendinde görebildiği, tamamen anlaşılmaz ve tuhaftır. Bu gariplik, örneğin Avrupa topraklarının % 0,4'ünü oluşturan İsviçre'nin, ya da hatta % 3,1'ni oluşturan Norveç'in; yalnızca Avrupa'da, kıtanın toplam yüzölçümünün % 45'ini oluşturan ve Fransa, Belçika, Romanya, Yugoslavya, İsviçre, İspanya, Hollanda, İsveç, Danimarka ve Norveç'in topraklarının iki katını aşan SSCB gibi bir ülkenin kabul edilmesine karşı çıkması durumunda, kuşkusuz hiçbir biçimde hafiflemeyecektir."*

Bilindiği gibi, büyük güçler arasında yalnızca Sovyetler Birliği, bölünmemiş işbirliği ilkesine sadık kalmıştır.

ABD emperyalistlerinin dünya egemenliği arzusunun gerçekleştirilmesinin bir aracı olarak kozmopolitizm

Kozmopolitizm, son biçim değişikliğine, İkinci Dünya Savaşı'yla bağlantılı olarak, Birleşik Devletler ve Büyük Britanya'nın nüfuz alanı plansız kâr ekonomilerine yetmez olup, *dünya pazarının tamamına egemenlik, güçlü bir eğilimden dolaysız bir yaşamsal gereklilik haline geldiğinde* uğradı.

Olağanüstü güçlükler, yalnızca, sınırsız, tek başına emperyalist hakimiyet hırsı birden fazla güçte aynı anda ortaya çıkmasından dolayı değil; ayrıca, dünya nüfusunun üçte birinin Amerikan tekelci kapitalizminin müdahalelerinden korunduğu ve giderek daha çok sayıda ülke ve devletin toplumsal yapılarından

* Kont Richard Coudenove-Kalergis (1894) "Dr. Faustus'un doğuşu" adlı kitabında Thomas Mann, bir "Coudenove-Kalergis Kapitalistler Kulübü"nden ve onun gerici Pan-Avrupa"sından söz eder.

** Batılı güçlerin, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler Birliği'nin yalıtılması amacıyla bu ülke ile Orta ve Batı Avrupa arasında küçük devletlerle oluşturduğu kuşak.

bağımsız olarak direnişe geçtiği bir döneme rast geldiği için de doğdu.

Tam da bu nedenle, gelişmenin bu aşamasında, emperyalist ülkelerin en güçlülerinde kozmopolitizm, egemen sınıfın egemen ideolojisi haline geldi.

Buna karşın, modern emperyalizmin bu aşamasındaki sınırsız ihtiyaçlarının imdadına ideolojik gerekçelendirmelerle ilk yetişenin Amerikan yahut İngiliz teorisyenleri olduğunu tahmin edersek eğer, beklentilerimiz yine hüsrana uğramış olur.

Bunlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, dünya egemenliği planlarının ve mutlak egemenliği silah zoruyla teoriden pratiğe geçirmenin yeni bir denemesinin yapıldığı yerde hazırlanmıştır. *"Ulus kavramı anlamsız hale gelmiştir. Çağın koşulları beni, başlangıcı bu kavram temelinde yapmaya zorluyor; fakat başından itibaren, yalnızca geçici bir öneme sahip olduğunun farkındaydım." - "Yakında, günümüz dar nasyonalizminin sınırlarını aşmış olacağız." - "Dünya imparatorluklarının ulusal bir zeminde yükseldikleri doğrudur, ancak bunu kısa sürede çok gerilerinde bırakırlar."*

Her kozmopolitizm yandaşı, kendini, bu görüşle itirazsız ve sakınmasız özdeşleştirecektir. Bu sözleri, Danzig senato başkanı Hermann Rauschning'le görüşmelerinde sarf eden Hitler'di.* Rauschning'in Darré ile yaptığı başka bir görüşmede, Darré, Hitler'in, bir dünya devletinde, dünya hükümetini yürütecek uluslararası bir seçkinler grubunu gözüne kestirdiğini açıklar. Almanya ise, bu plan içerisinde sınai ve askeri kilit konumu kendisine saklı tutmaktadır.

Bilindiği üzere, bu plan, her şeyden önce Sovyetler Birliği'nin kahramanca mücadelesi sayesinde boşa çıktı. Ne var ki, bu, bugün bu planın yandaşlarının bulunmadığı anlamına gelmiyor. Politik miraslara, ekonomik ve politik ön koşulların eşit ya da benzer bir aşamada bulunduğu yerlerde sahip çıkıldığı, tarihin bir yasasıdır. Bu miraslar, coğrafi olarak kesin ve nihai olarak sabitlenmiş değildir.

Bir zamanlar faşist Almanya'nın dünya politikasında oynamış olduğu rol, hem üstü örtülmemiş dünya hegemonyası talepleri, hem de Sovyetler Birliği'ne karşı açıkça ilan edilmiş düşmanlıkla karakterize olan rol, bugünlerde Birleşik Devletler'in büyük mali sermayesi ve ağır sanayisi tarafından üstlenildi.

Amerikan ihtisas dergileri, yıllardan beridir, Amerikan ekonomisine, şimdiye dek elinde tuttuğu pazarın artık fazla dar geldiğini söylüyor. Kozmopolitizmin yazarları, kamuoyu oluşturmanın bir biçiminin karşılığı değiller, toplumun dışlanmış bir kesimi hiç değiller, tersine, onun en önemli dayanaklarıdırlar.

Kozmopolitizmin başta gelen teorisyenlerinden biri olan Emery Reves, "Barışın Anatomisi" adlı kitabında, *"Coğrafi keşifler devri geçti. Yayılma, büyüme, fetihler ve sömürgeleşme, bundan böyle, artık bakir topraklarda değil, tersine ancak başkalarının zararına mümkündür."*

* Karşılaştırınız: Hermann Rauschning'in "Hitler'le görüşmeler (1939) - Faşist ideoloji ve pratiğin önemli bir belgesi", *Der Widerspruch (Çelişki)*, sayı 6.

Reves'in gözönünde bulundurduğu devletlerin çıkarları -ki bunların başında elbette ABD geliyor-, ancak *"başka ulusların bölgelerini ve sahip olduklarını boyunduruk altına alarak ele geçirmek ve dolayısıyla onların güvenliğini yok etmekle"* tatmin edilebilir. Reves, *"eğer İspanya kendini portakal yetiştirmekle, Arjantin dana üretimiyle, Fransa lüks mallar üretimi, Büyük Britanya tekstil ürünleri imalatıyla sınırlarsa"*, dünya devletini ekonomik olarak mümkün, politik olarak güvence altına alınmış olarak değerlendiriyor.

Reves, ya *"birleşerek ya da fetih yoluyla"* bu tür bir dünya iktidarına ulaşma seçeneğimizin bulunduğu sonucunu çıkarıyor. *"Biz, süreci uzatmaktansa, birleşmeyi fetihler yoluyla hızlandırmak istiyoruz."*

Bu tür önerilerin savunucuları, bağımsız devletlerle bu zeminde bir uzlaşmanın mümkün olmadığı ve şiddet yolunun seçilmesinin zorunlu olduğu konusunda hemfikirler. Örneğin Oxford Üniversitesi'nde felsefe profesörlüğü yapan Bertrand Russell, "Dünya devletine giden yol" başlıklı bir yazısında, *"Bu doğrultuda atılacak ilk adım, Birleşik Devletleri ve İngiliz Milletler Topluluğu'nu, dünyanın askeri yoldan bir araya getirilmesinin mutlak zorunluluğuna dair ikna etmektir. Ondan sonra İngilizce konuşan uluslar, diğer tüm ülkelere, her türlü askeri aracın merkezileştirildiği ve her tür saldırıya karşı karşılıklı savunma anlayışının getirildiği bir birliğe katılmayı önermelidir.*

Belirli bir aşamada, yani birlik yeterince güçlendiğinde, birliğe katılmaya hala direnen her büyük güç, dışlanma cezasıyla tehdit edilmeli; bu durumda da hala direnmeyi sürdürürse, aleni düşman olarak kabul edilmelidir. Böyle bir durumdan doğacak bir savaş, eğer çabuk olursa, muhtemelen, Birleşik Devletlerin ekonomik ve politik yapısına halel getirmeyecektir. Savaş, muzaffer ittifakı, askeri bir tekel kurma ve dolayısıyla barışı güvenceye alma konumuna sokacaktır. İttifak yeterince güçlü olursa, bu savaşa gerek kalmayabilir; çünkü o durumda direnen devletler, korkunç bir savaştan sonra, yenilmiş düşmanlar olarak tabi kalmak zorunda kalmaktansa, ona, eşit üyeler olarak katılmayı tercih edeceklerdir. Savaşı herhangi bir biçimde engelleyebilme umudu görmüyorum. Fakat Rusya, kuru savaş tehditleri karşısında geri adım atar mı sorusu, yanıtlamaya cesaret etmediğim bir soru...

Bence kendimizi, bir dünya hükümeti hedefinin ancak şiddet yoluyla elde edilmek zorunda olduğu kavrayışına ulaşmaya zorlamamız gerekir....

Amerikalıların yarısından fazlası, Gallup-Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği bir ankete göre, bir dünya hükümetinin arzu edilir olduğu görüşündedir. Ancak onlar, bu sırada, barışçıl görüşmeler yoluyla belirlenmiş bir şey tasavvur ediyorlar ve şiddet uygulama fikrinden ürküyorlar. Bu bakımdan, kanımca yanılgıya düşüyorlar. Ümit ediyorum ki, şiddet önlemleri tehditleri yeterli olsun; ancak, tersi durumda, şiddetin gerçekten de kullanılması gerekmektedir."

Ancak Sir Bertrand Russell'in açık sözlülüğüne müteşekkiriz; çünkü bu tür açıklamalara karşın, dünya hükümeti deneyini daha yaşamadan, dünya halkla-

rının ona duyduğu hevesi yitirmesine pek göz yumulmayacaktır.

Devletlerin kendi koşullarını aydınlatan bu olgu ve olaylarla ilintili olarak, bu şiddetin içeriğini, Amerikan "Reader's Digest" dergisi redaktörü De Witt açıklamıştır: *"Radikalleri, sistem ve felsefeleriyle birlikte kontrol altında tutabilmek ve baş kaldırmalarını engelleyebilmek için ABD'de faşizme ihtiyacımız var."*

Bu açıklamaya bir yorum getirmeye ihtiyaç olmasa gerek. Ancak, dikkate değer olan şudur ki, 11 milyon tiraja sahip "Reader's Digest", dünyada, Amerikan mali sermayesinin en perestijli yayın organı sayılıyor.

Bilindiği üzere, bu iç ve dış politikanın en güçlü ve önemli düşmanı Sovyetler Birliği'dir. Bu nedenle, Rudolf Rocker'in, "Batının Kararı" adındaki iki ciltlik eserinde, kozmopolitizmin dış politika amacını, *"söz konusu olan Sovyetler Birliği'ne karşı bir federasyondur"* sözleriyle açıklaması anlaşılırdır.

Kozmopolitizmin başka savunucuları, aynı şeyi söylemek için daha karmaşık bir yol seçer. Örneğin İngiliz Clarence Streit, ABD, Büyük Britanya ve Fransa arasında bir birleşme halinde, verilecek kararlarda Batılı güçlerin azınlıkta kalacağı endişesi taşımak zorunda kalmadan, rahatlıkla, Sovyetler Birliği'ne katılma davetinde bulunulabileceğini yazıyor.

Buna karşın, SSCB'ye karşı alınan bu kesin tavrı, yalnızca sosyalizm ülkesine yönelik bir tehdit olarak görmek sakıncalı olacaktır. İlkin, Almanya'da faşistlerin zafer koşusunun komünist partiye yönelik merkezi saldırıyla başlamakla birlikte, kesinlikle bununla kalmadığını hatırlamak gerekir. İkinci olarak, anti-Komintern ittifakının doğrudan Sovyetler Birliği'ne karşı yöneldiğini, ancak faşist koalisyon saldırısının önce Avusturya, Çekoslovakya, Polonya, İskandinavya, Balkan ülkeleri, Hollanda, Fransa ve İngiltere'yi yöneldiğini de unutmamak gerek. Üçüncü olarak, hatırlatmalı ki, kısa bir süre önce, Birleşik Devletler Genelkurmayı'nın bir ihtisas dergisi olan "Army and Navy Journal", gelecekteki bir Avrupa savaşında, Batılı güçlerin cephelerinin Pirene dağlarının arkasına çekileceğini ve Manş Denizi ile Elbe Nehri arasındaki bölgeye atom bombası dahil olmak üzere her türlü silah türünün kullanımının öngörüldüğünü bildirdi. Demek ki, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de, Bolşevizm karşıtı enternasyonal, burjuva toplum düzenine sahip uluslar da dahil, her halkın barış ve bağımsızlığını tehdit etmektedir ve bu ülke ve halkların hayatiyetinin tehlikede olması hiç de ihtimal dışı değildir.

Tam da savaş tehlikesiyle bağlantılı olarak, kozmopolitizm, özel bir önem kazanır. Kozmopolitizm, savaşın nedenleri konusundaki açıklamayı, sosyal düzlemden ulusal düzleme aktarıyor. Temel çelişkilerin, ulus içinde ve uluslararası ölçekte de, sömürenler ile sömürülenler arasında değil, uluslar arasında bulunduğu öne sürülüyor. Savaş kaynağı olarak, emperyalizmin yayılma dürtüsü değil, bağımsız devletlerin varlığı gösteriliyor.

Vaktiyle Marburg'da profesörlük yapan Franz Borkenau, kısa bir süre önce şunları yazdı: *"20. yüzyıl sırasında, emperyalist kapitalizmin kaçınılmaz olarak*

savaşa yöneldiğine ilişkin o eski masal, tam bir safsataya ve kötü niyetli demagojiye dönüştü."

Modern savaşın kaynağının gerçek suçlulara dayandırılmadığı, tersine savaşın sorumluluğunun, tam da Morgan, Dupont, Astor, Vickers-Armstrong, Schneider-Creusot, Krupp, Thyssen, I.G. Farben gibi isimlerle bağlantılı olan büyük bankalarla sınai birliklerin omuzlarından kaldırıldığı görülüyor.

Kozmopolitizmin savunucularının, tüm kötülüklerin, eskimiş toplumsal bir düzenden değil, insanların çoğalmasından kaynaklandığını savunan Malthus'un nüfus teorisini yeniden öne sürmesi mantıksal bir sonuçtur. İngiliz yazar Aldous Huxley, kısa süre önce, Birleşik Devletler'in kontrolü altındaki bir atom tekeliyle dünyadaki tüm uranyum stokları tekelinin, dünya hükümeti için daha gerçekçi bir temel oluşturduğunu yazdı. Bu bağlamda, o, dünya nüfusunun azaltılmasını en önemli meselelerinden biri haline getiren bir dünya politikası talebinde bulunuyor. Şüphesiz, yaşam alanı teorisinin bir savunucusu olarak Sir Bertrand Russell'e de rastlıyoruz. Şöyle diyor Russell: *"Yeryüzündeki nüfus bu şekilde artmaya devam ederse, onu beslemek olanaksız hale gelecek. Bu nedenle dünya hükümeti, Anglo-Amerikan silahlı kuvvetlerine dayanarak düzeni sağlamalıdır."*

Dikkatleri, emperyalist politikanın gerçek kaynaklarından uzaklaştırmak için, bugün öyle gerekçelere başvuruluyor ki, bunlar, burjuvazinin kendi politik ekonomileriyle dahi çelişiyor. İtici güçlerini belirtmemekle birlikte, şimdiye dek burjuva ulusal ekonomistlerin çoğu, kapitalizmin ekonomik krizlerinin nedenini, artan üretim kapasitesiyle alım gücü arasındaki artan oransızlığa dayandırmışlardır. Bu çevrelerde dahi, modern yöntemler ve yardımcı teknik araçların kullanılmasıyla, tarımdaki verimliliğin kısa sürede kat kat artırılabileceği görüşü savunulagelmiştir. Tahıl ve kahve gibi gıda maddelerinin özellikle Amerika kıtasında yok edenin, gerekli ve var olan stokları tüketiciye ulaştıramayanın, doğanın düşük verimliliği değil, aksine toplum düzeni olduğu her geçen gün bir kez daha kanıtlanıyor. Ancak her şeyden önce Sovyetler Birliği, özellikle doğanın dönüştürülmesine ilişkin alınan son önlemlerle, savaş ve yıkıma değil de, barış ve kalkınmaya yoğunlaşıldığı zaman, toprak ananın olağanüstü hazineler sunabileceğinin önemli bir örneğini oluşturuyor.

Aynı zamanda, kozmopolitizm ve savaş sentezini, yeni bir ırk öğretisiyle destekleme çabaları söz konusu. Bu öğretinin, on altı milyon zencinin hak ve güvenceden mahrum yaşadığı bir ülkeden çıkması bir rastlantı değil. Bu öğreti, belirgin bir yaşam yoluna sahip olmayan "renksiz kişilikler" ve "renksiz halklar" ile özel "kozmopolit" bir gelişmeye sahip ve bu yüzden egemen rolü oynamaya ehil olan "üstün tipte" halklar şeklindeki bir ayrımı öngörüyor. Burada "renksiz" ifadesi kullanılmakla birlikte, söz konusu olan, insanları siyah, kahverengi ve beyaza bölen bir ırk teorisi değildir; aksine dolaysız olarak, ihtiyaca göre, halklara ya da kişilere uygulanan "sosyal" bir ırk teorisidir.

Bu noktada, daha şimdiden, kozmopolitizmin, bağımsız devletlerin zor aracılığıyla tabi kılınması yoluyla dünya egemenliğini temsil ettiğini; bu amaç doğrultusunda saldırı savaşını bir araç olarak kutsadığını; modern savaşların hazırlanması ve nedenleri konusundaki sırrın üzerini örttüğünü; bir yaşam alanı teorisi ve bir ırk öğretisi içerdiğini saptayabiliyoruz. Kısacası, kozmopolitizmin, açıkça, Amerikan emperyalizminin pratiğini ateş ve kılıç ile gerçekleştirmenin ve onun mutlak egemenliğini savunmanın ideolojik aracı olduğunu saptayabiliyoruz.

Toplum biliminde ve sanatta kozmopolitizm

Ancak bu arka planla birlikte, bugün şu ya da bu ölçüde yetkinlikle kozmopolitizmi savunan ve yayan yazar ve gazetecilerin, drama yazarları ve plastik sanatı icracılarının rolü açıklığa kavuşuyor.

Ne var ki, burada, aynı hedefi güden bir değil, birçok akım söz konusu. Hepsinde ortak olan, "kültürel pesimizm" bayrağı altında kendi halkının öz gücüne ve kudretine duyulan derin kuşkudur.

"Dünya tarihine dair araştırma" adlı eserinde, İngiliz tarihçi Toynbee, insanlığa aşağıdaki perspektifi sunuyor:

"Tahminimize göre, bugünkü üstünlüğünü orta taş çağında kuran insanoğlunun yeryüzü üstündeki egemenliği yaklaşık olarak yalnızca yüz bin yıl yaşındadır. Yeryüzünde yaşamın beş yüz ya da sekiz yüz milyon yıllık varlığıyla karşılaştırıldığında, bunun önemi nedir ki? Geçmişte, başka biyolojik biçimler egemenliğin tadını çıkarmışlardır; neredeyse akıl almaz uzun zaman dilimleri boyunca egemendiler, ama nihayetinde yok olmuşlardır. Dev zırhlı sürüngenler çağı yaşandı ve bizim takvimimizden önce, yaklaşık 130 milyondan yıldan 50 milyona yıla kadar 80 milyon yıl boyunca sürdü. Ancak bunun da bir sonu oldu. Çok öncesinde -belki üç yüz milyon yıl önce- dev zırhlı balıkların hükümdarlığı söz konusuydu. Bunlarda, hareketli bir alt çene kemiğine sahip olmak gibi çok önemli bir kazanım söz konusuydu. Ama, balıkların egemenliği de son buldu.

Kanatlı böceklerin, aşağı yukarı iki yüz elli milyon yıl önce ilk kez dünya sahnesine çıktığı var sayılıyor. Belki de bunların daha gelişmiş türleri -insanlardan çok önce kurumsal bir yaşam örgütlemiş olan toplumu oluşturan böcekler- hala günün birinde yeryüzünde kendi egemenliklerine sıra gelmesini bekliyorlardır. Karıncalar ve arılar bir gün, zamanında insanların sahip olduğu entelektüel kavrayışın mütevazı pırıltısını kazanırlarsa, tarihi kendi bakış açılarından incelemeye girişirlerse, memelilerin ortaya çıkışı ve insan memelisinin egemenliğinin kısa egemenliği süresini, gürültü ve öfke dolu anlamsız, neredeyse önemsiz bir dönem olarak değerlendirebilirler."

Burada, bilgeliklerinin sonuna ulaşmış ve çabalarının başarısızlığıyla kendi sonunu tüm insanlığın sonuyla eşleştiren bir kesimin temel özelliklerinden biri kendini açığa vuruyor. Onun temsilcileri, dünyalarının artık haklı bir yaşam gerekçesine sahip bulunmadığını, umutsuz ve ahlak dışı perspektiflerinin artık sa-

vunulamaz hale geldiğini açıkça görmüşlerdir. Bu nedenle, yeni toplumsal koşulların yaratılmasından oluşan çıkış yolu inkar edilmekte ve karalanmaktadır ve tüm insanlık, sayıca çok küçük olan bir sınıfın yok oluşunun girdabına sürüklenmeye çalışılmaktadır. Kıyametin Anglosakson versiyonu!

Kozmopolitizm yandaşlarını dünya çapında birbirine yapıştırması beklenen "ussal tutkal"ı ise varoluşçuluk oluşturuyor. En iyisi varoluşçuluğun baş rahibinin kendisine söz vermek olacak. Bir yıl önce, Jean Paul Sartre, Paris Dış Politika Enstitüsü'nde, haklı olarak, kozmopolitizme şahadet getirme olarak değerlendirilen uzun bir sunumda bulundu.

Sartre, Fransız edebiyatının bir zamanlar yurt dışında gördüğü saygınlığın *"bir yanlış anlamaya dayandığı"*nı açıkladı. Şu anda, ne bir Fransız, ne bir Hollanda ne de bir Alman kültürü varmış.

Şu soruyu ortaya atıyor: *"Fransız kültürü kurtarılabilir mi?"* Ve yanıtını kendi veriyor: *"Hayır! Bu görüngü vahim özelliktedir. Kendi güçlerine terk edilmiş Fransa'ya, burjuva bakış açısından hareketle, Amerika'ya yönelmekten, onun yardımını dilemek ve ardından onun ideolojisini kabul etmekten başka çare kalmıyor..."*

Sartre, sözlerini şöyle bağlıyor: *"Kültür, genel durumun bir yansımasından başka bir şey değildir, tüm Avrupa ülkelerinde durum ise aynıdır. Özellikle... ekonomik sorun; yani yardım için ABD'den başkasına yönelmenin olanaksızlığı."* Her koşulda Sartre, ekonomi ile ideoloji arasındaki kopmaz bağıntıyı kavramış bulunuyor!

Sartre'ın bulduğu Alman naziresi, Alman dilini eskiden beri "ussal" faşizm için iğfal eden Ernst Jünger'den başkası değil.

Bir söyleşide, Baudelaire ve Verlaine'i kastederek, sözüm ona Fransız dilindeki orijinaline sahip olduğu için, artık Höldlerin ve Rilke ile ilgilenmediğini açıkladı.

Bu karşılaştırmada açığa çıkan saçmalığı bir kenarda bırakalım. Fransız sözde filozof Sartre, emperyalistlerin kalesinde, Birleşik Devletler'de, sanrılarının gerçekleşmiş halini buldu. Hele Alman şovenist, Ernst Jünger, insanları kuşak kuşak "çelik boranlara" yolladıktan sonra, en sıkıntılı anda, gururlanarak, anavatanının düşünsel temelinden koparıveriyor kendini. Bunun karşısında insan, T.S. Elliot'un *"bizler, içi boş, pılı pırtıyla doldurulmuş insanlarız"* sözüne ancak katılabilir.

Bir defasında, bir Sovyet bilimci, varoluşçuluğu *"Dört ayak üstündeki felsefe"* olarak tanımlamıştı.* O zamanlar birçok kişi, bu tanımlamanın, sözde bu kadar karmaşık ve ilginç, tamamen soyut varoluş sorunları alanında kalan bir dünya görüşü için kullanılmasını pervasız bir faraziye ve bilimsel olmayan bir sav olarak göstermişti.

* Bkz. A. Lejtis, "Dört ayak üstündeki felsefe", Neue Welt, Berlin 1947, sayı 12. (Türkçesi: Özgürlük Dünyası, sayı 152, sf. 61. - Yay. notu.)

Ne var ki, her zaman olduğu gibi, Sovyetler Birliği temsilcileri, ideolojilerin kulis arkalarında olup bitenleri daha önce ve daha net olarak gördüler ve felsefe ile sözde felsefenin ilginç fikir ayrılıkları sergilemediklerine, tersine toplumun ana karşıtlarının kozlarını burada paylaştığına dair yanlış anlaşılamayacak sözlerle insanlığı zamanında uyarmakta gecikmediler. Fikir çatışmaları, insanlığın bilinci ve vicdanı uğruna verilen, barışçıl dayanışma içindeki bir hayata doğru ilerleme ile barbarlıkta yok olma arasında, savaş ile dünya barışı arasında karara vardırıcı mücadelelerdir.

Kozmopolitizm, yalnızca bir grup düşünce adamının yaygarasını ifade etmiyor; tersine, tüm insanlık kültürüne büyük veya küçük her ulusun katkıda bulunduğu ölümsüz kültür birikimine edilen büyük ihanettir. Kozmopolitizm, Birleşik Devletler'in mutlak ekonomik ve politik egemenliğini harekete geçişine hazır hale getirmek üzere, Avrupa halklarının fikri gücünün elinden alınması ve kültürel kısıtlanmasıdır. Şimdiye dek pek az dikkate alınan ikinci akım, Katolik niteliktedir. Ancak burada söz konusu olan, yalnızca Elliot gibi birçok temsilcisinin Katolik veya Katolikleşmiş olmaları değil, bunun yanı sıra, Katolik dininin son derece dünyevi amaçlar uğruna kötüye kullanılmaya çalışılmasıdır. Varoluşçuluğun toplandığı kampta, Katolik akımın, en azından Fransa'da, giderek daha çok zemin kazanıyor olması bir rastlantı değildir. Kültür-politika dergisi "Lancelot"ta çıkan bir makalede, yazar, agnostisizmden fideizme geçişin bugün fazlasıyla az olduğuna dikkat çekiyor. Sloganı: Madem ki (mantık, idrak ve akıl yoluyla) artık hiçbir şeye inanmıyorum, öyleyse inanıyorum (tecelli, mucize ve mitos anlamında).

Bu Katolik akım, Wall Street ile Vatikan arasındaki bağlantıyı yansıtıyor. Uzunca bir süredir, Fransa, İspanya, İtalya, Avusturya ve Güney Almanya'yı kapsayacak olan koalisyon düşüncesi "ortalıkta" dolaşıyor.

Bu arada, şüphesiz Vatikan'da, Protestan "kafir"lerle birleşmeler yapmaktan kaçınılmıyor. Myron Taylor'un ve Kardinal Spellmann'ın gerçekleştirdikleri çok sayıdaki yolculuğun konusu, itiraf ettikleri üzere, teolojik tartışmalar değildi. Washington'da Dışişleri Bakanlığı, büyük oranda Katoliklerin elinde bulunuyor ve Londra Başbakanlık Sokağındaki Foreign-Office'de* de boruyu Katolik politikacılar çalıyor. Şu anda Almanya'yla diplomatik işlerden sorumlu bulunan Sir İvon Kirkpatrik, bu planların en gayretkeş temsilcilerinden biridir.

Üçüncü grup, bir zamanlar kendilerini "vatansız sol" olarak tanıtmış olan aydınlardan oluşuyor. Ancak bu grubu, diğer iki grupla arasında hiçbir bağ olmayan kapalı bir yapı olarak tanımlamak yanlış olacağı gibi, o, "sol" ya da "vatansız" ön isimlerini hiç mi hiç karşılamıyor.

Birincisi, varoluşçu ve Katolik grupla aynı reflekslerle donatılmışlardır. Yani "sol"a karşıtlık söz konusu olunca, garip mekanizmaları uyarılmakta ve hareket geçmektedir.

* İngiliz Hükümeti'nin Dışişleri Bakanlığı.

İkincisi, aralarından biri olan Stephan Spender'in ifade ettiği gibi, vatanlarını ABD'de bulmuşlardır. Bu grup, bugün kozmopolitizm sözcüleri arasındaki aydın kesiminin çoğunluğunu oluşturuyor. İlerlemeci büyük Fransız şairi Romain Rolland'ın daha yirmili yıllarda haklarında yazdığı gibi, *"yelkenlerini rüzgara göre ayarlamada son derece ustalaşmışlar. Hepsi, sanki emir almışçasına ağız birliğiyle mareşalleri ve Poincaré'yi överken birleşik Avrupa'yı göklere çıkardı."*

Olgulardan habersiz oldukları yakıştırması, onlar için kesinlikle geçerli olamaz. Mr. Arthur Köstler, tekellerin iktidarını küçümsemeyecek kadar sığlıktan uzaktır. Geçmişte onlara karşı yazılar yazıyordu. Bugün, İngiliz lord ve leydilerinin köşklerinde, salonlarında geziniyor ve artık kendisini ağırlayanlar hakkında kamuoyuna açıklamalarda bulunmuyor.

André Malreaux, "condition humaine"i*, General de Gaulle'ün resmi propaganda şefi olarak Fransa'yı yeni bir felakete doğru sürüklemek için şimdi elinden geleni yaptığını bilmezlikten gelemeyecek kadar iyi tanıyor.

Erik Reger, bir zamanlar ağır sanayi hakkında bir kitap yazmıştı. Bugün kendisi, "Güçlü elin birliği"nin** kadrolu elemanıdır.

André Gide, bir zamanlar katolisizmden sosyalizme giden yolu bulmaya çalışmıştı. Bugün onun, vatanının Alman işgali karşısındaki boyun eğişine reveransta bulunduğu ve Hitler'in "devlet adamı akılcılığı"na hayranlık gösterdiği Tunus günlükleri yayınlanmaktadır.

İgnazio Silone, bir zamanlar Fontamara köylülerinin yaşamını gözlerimiz önüne sermişti. Bugün, toprak yoksulu köylüleri, büyük toprak sahiplerinin boşta bulunan tarlalarından kovan Signor Scelba'nın kolluk güçlerini teşhir etmeye ayıracak tek bir sözü yok.

Çökmekte olan burjuvazinin bu yazarları, bir zamanlar, Birinci Dünya Savaşı koşullarının baskısı ve etkisi altında toplumsal bir vicdan edinmişlerdi. Ne var ki, her şeyden önce, kısa bir süre içinde egemen sınıf konumuna yükseleceğini düşündükleri sınıfa katılmak istiyorlardı. Ancak işçi sınıfının sıkı örgütlenmesini ve devrimci mücadelelerini bozuşturdular veya iyi niyetleri ve -tek tek durumlarda- proleter saflardaki çalışmalarının kısa vadede, fedakar ve ısrarlı sosyalizm mücadelesinin yerine geçeceğine inanıyorlardı. İşçilerin onlardan her şeyi öğrenmeleri gerektiğini, ama kendilerinin işçilerden öğrenecek bir şeyleri olmadığını düşünüyorlardı. Proletarya, kendisine düşman ideolojilerin saflarına sızmasına karşı direndiği ve onların eskide kalmış görüşlerini onaylamadığı, tersine burjuva görüş ve önerileriyle, kibirlilikleri ve ihtiraslarıyla mücadele ettiği için bu yazarlar kırgınlık ve küskünlükle geri çekildiler. Geri çekilişlerini gerek-

* "Condition humaine" (İnsanlık Şartı) -"İnsan böyle yaşıyor"- André Malreaux'nun Çin üzerine bir kitabı.

** Erik Reger Berlin *Tagesspiegel* gazetesinin kurucusudur ve onun "Güçlü Elin Birliği" kitabı (1932) kastediliyor.

çelendirmek içinse, işçi hareketine karşı yalan ve yakıştırma, önyargı ve çarpıtma adına ne kadar şey varsa bir araya topladılar. Özellikle bu kopmuş dönekler, kendilerini, tüm ruh ve varlıklarıyla işçi sınıfı düşmanlarına vakfediyorlar.

"Düşünsel seçkinler", A.J. Toynbee'nin "Kültürel pesimizmi" ile huşuya kapılıp, onun *"insan kitlesi"*ni küçümseyişini, André Gide'nin *"küçük sayının değerine inanıyorum"* deyimiyle süslenmesine seyirci kalırken; bir zamanlar dışsal biçimin her ihlaline burun kıvırmış olan bu seçkinlerin, pornografik ve sansasyonel edebiyatın nüfuzuna karşı, bugün Batı Berlin'de, Batı Almanya'da ve Batı Avrupa'da, 20. yüzyılın barbarlarının yuvalandıkları yeri kanıtlayan aralıksız yemek yeme ve kadın güreş müsabakalarına karşı edecek tek bir sözleri yok.

Burada söz konusu olan, geçici kafa karışıklıkları değil, hele istisnalar hiç değildir. Burada söz konusu olan, geçmişin olduğu gibi, günümüzün kültürünü de inkar eden çürümenin belirtileridir.

Birleşik Devletler'in kültür alanındaki önderliği, bugün Avrupa'da belirgin bir niteliğe bürünmüştür. Resmi Amerikan makamlarınca yayımlanan kitaplar, dramlar, filmler ve dergiler, hiçbir biçimde ilerici Amerikan kültürünün başarılarına denk düşmüyor. Bugün, Avrupa halklarına tanıtılan, Jack London, Mark Twain, Sinclair Lewis ya da Theodor Dreiser gibi Amerikan edebiyatının büyük klasikleri değildir. Howard Fast ve Albert Maltz ise hiç değil. Avrupa'da, Charlie Chaplin'in "Modern Zamanlar"ı, Streinbeck'in filme alınmış epik eseri "Gazap Üzümleri" gibi sinemanın büyük eserleri gösterilmiyor. Amerika'nın eski Moskova Büyük Elçisi Davis'in tanıklıklarından hareketle filme alınan "Mission to Moscow" bizlerden esirgeniyor. Birleşik Devletler'de, İkinci Dünya Savaşı sırasında dünyaya gözünü açmış tüm kitap ve filmlere veto konulmuş durumda. Avrupa'ya yığınsal olarak sunulanın neredeyse tamamı ıskarta mallardır.

Bir halkın dünya kültürüne sağladığı tüm sağlıklı özgünlüklerin, tüm önemli katkıların çürümeye ve unutulmaya terk edildiği bir yerde değil; aksine, halkların içinde barındırdıkları güçlerin bilincine vardıkları, bunları geliştirdikleri yerlerde kültürün yükselişinden bahsedilebilir. Ancak birbirine ait olanların, yani kültür ve halkın, gerçekte birbirine kavuşabilmesi için gerekli tüm çabaların yerine getirildiği bir yerde, kültürel bir gelişimden bahsedilebilir ve bahsedilmelidir. Ne var ki, çürüme alametlerinin, yalnızca tahammül edilmekle kalmayıp, ayrıca desteklendiği, hatta egemenlik kazandığı bir yerde, orada, modern barbarlığa doğru kültürel çöküşü görürüz.

Alman işçi hareketi ve ulusal sorun

Kozmopolitizmin sözüm ona "sosyalist" bir versiyonu da var. Birinci Dünya Savaşı sırasında Karl Kautsky, sözde "ultra emperyalizm" aşamasında, büyük kapitalist devletler arasında savaşlara neden olan çelişkilerin ortadan kalkacağı ve sömürünün, kriz ve savaşların eşlik etmediği barışçı bir biçiminin tüm yeryüzünde gerçekleştirilebilir olduğunu ilan etti.

Bugün, birinci ve ikinci dünya savaşından sonra, kapitalist büyük güçler arasındaki çelişkilerin arttığını ayrıntılı olarak kanıtlamaya kalkışmak, Atina'ya baykuş götürmeye* benzer. Barış ve sosyalizm güçlerinin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra güçlenmesiyle kapitalizmin genel krizi daha da derinleşti ve emperyalist büyük güçler arasındaki ekonomik ve politik çelişkiler, her zamankinden daha sık olarak çıkış yolunu savaşta arıyor.

Bugün kozmopolitizm, kendini aleni olarak Marksizmden ayrıştıran bir sosyal demokrasi tarafından savunuluyor. Dr. Carlo Schmid ve merhum Dr. Kurt Schumacher, Avrupa Konseyi'nin en ünlü sözcüleri arasındadır.

Tüm bu durumlarda, bilimsel sosyalizmin büyük ideallerinden biri, işçi hareketinin enternasyonalizmi alenen istismar edilmektedir. Bu enternasyonalizm, dayanak ve gerekçelerini, tüm ülkelerin işçilerinin ne ekonomik ne de politik çelişkilerle ayrılan ortak çıkarları ve ortak hedeflerinden alır. Carlo Schmid ve Schumacher tarafından, sosyalizmin ana özelliklerinden biri -proletaryanın enternasyonal dayanışması-, emperyalizmin uluslararası iktidar açlığını örten bir kılıfa dönüştürülmektedir: Burjuva kozmopolitizmine.

Ne yazık ki, Almanya'da sosyalist enternasyonalizm ve demokratik ulusal bilinç ilişkisi, teori ve pratikte, 1945'e değin hiç yeterli açıklığa kavuşturulamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce, sosyal demokrasinin sol kanadı, ulusal sorundan kopuk bir enternasyonalizmi savunuyordu; sağ kanat ise, enternasyonalizmden kopuk ulusalcı bir politika yürütüyordu. Tarihsel nedenler açıktır. Alman ulusal devletinin Otto v. Bismarck tarafından Fransız toprakları üzerinde kuruluşundan beri, ulusun sağlıklı gelişimini, yani demokratik halk hareketiyle muzaffer devrimin iç içe geçişini, jünkerlik** ve savaş gölgelemiştir. "Yukarıdan" birleşmeyi onaylarken burjuvazi, Alman halkını, ulusu sağlıklı bir temele kavuşturacak bir burjuva devrimci demokrasisinin büyük deneyiminden ve değerli sonuçlarından mahrum bıraktı. Almanya'nın uluslaşmasının uğursuz gelişiminin etkisi altındaki Alman işçi hareketi, ulusal sorunun önemini küçümsedi ve Almanya'nın sakat ulusal gelişimine açıklık getirerek ulusal ve sosyal önderliği eline alacağı yerde, bu sorunu düşmanlarının tekeline terk etti. Bugün artık, Alman halkının belirleyici nitelikte ve yanıtsız sorunlarından birinin sosyal demokrasi tarafından ihmal edilmesinin çok vahim bir yanlış olduğuna dair herhangi bir kuşku olamaz.

İşçi hareketi yaşamsal ulusal sorunları temsil ediyor ve yanıtlıyorken; jünkerlik ve burjuvazinin, ileride, bütünlüklü bir ulus devletin kuruluşu artık kaçınıl-

* Avrupa atasözü, gereksiz bir işe kalkışmayı ifade etmek üzere, bilgeliğin beşiği olan Atina'ya bilgeliğin simgesi olan baykuşu götürmenin gereksizliğine vurgu yapmaktadır; bir ölçüde Türkçedeki "tereciye tere satma" sözüne benzetilebilir -Çev.

** Jünker: büyük toprak sahipleri -Çev.

maz olduğu noktaya geldiğinde, derhal emperyalizme dahil olabilmek için, Almanya'da ulusun kuruluşunu nasıl elden geldiğince engellemiş olduğunu kanıtlamak yerine, sosyal demokrasi, ulusal sorunu önemsememiş, hatta bir kenara itmiştir. Bir yanda milliyetçi kibir, diğer yanda ulusal ilgisizlik, bir ve aynı sefilliğin iki yüzünden başka bir şey değildi. İkisi de, Alman tarihinin o zamana dek ortaya koyduğu sakat ulusal gelişimin aşılmasına değil, derinleşmesine yol açtı.

Rus sosyal demokrasisinin, daha doğrusu onun çoğunluğu olan Bolşeviklerin başarısı, 1912 yılında yeni tipte bir sosyalist partinin kuruluşu ile hazırlanmışken, ve dolayısıyla, aynı zamanda, ulusal soruna Josef Stalin ("Marksizm ve ulusal sorun" 1913) tarafından getirilen çözüm, partinin mücadele hedeflerinin arasında, son derece büyük bir önem atfedilerek yer bulurken, Alman işçi hareketi, iki durumda da, kendi felaketine neden olan başka çizgilere sapmıştır.

Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde, birincisi, Alman ulusal sorunu konusunda açıklıktaki eksiklikle, yurtseverlik ve şovenizm arasındaki karşıtlığı belirsizleştirdiği; ikincisi, böylece Alman işçi sınıfının büyük bir bölümünün, haklı ve haksız savaşları ayırt edebilme yeteneğinin elinden alınmış olduğu; üçüncüsü, dolayısıyla ulusal ve militarist geleneğin işçi sınıfının safları arasına nüfuz etmiş olduğu meydana çıktı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, işçi hareketinin büyük bölümü, Alman halkının bu kader sorusunu ciddiyetle araştırmayı ve ilerici çözüme kavuşturmayı yine ihmal etti. Yurtseverlik ve enternasyonalizmin yanlış karşı karşıya getirilişi, sosyal demokrasi tarafından, bir yandan Milletler Cemiyeti'nin ve Pan-Avrupa hareketinin karakterini örtbas etmek ve öte yandan yeniden silahlanmayı (Hitler'in dış politikası için zırhlı donanma yapımının onaylanması) desteklemek için kötüye kullanıldı. Yalnızca Ernst Thälmann önderliğindeki KPD [Almanya Komünist Partisi - çn.], Alman halkının, yurtseverlikle enternasyonalizmi birbirine bağlayan ulusal ve toplumsal kurtuluşu programına dayanıyordu. Bugün, Alman işçi hareketi içerisinde SED [Almanya Sosyalist Birlik Partisi -çn.] ve KPD Alman halkının hem toplumsal hem de ulusal çıkarlarını temsil ediyorlar. Onlar, vatanımızın ulusal bağımsızlığı ve birliği mücadelesinin başında duruyorlar.

İşçi hareketinin önder rolü, ulusun kendisinin, kapitalizm içerisinde geçirdiği dönüşümle dolaysız bağ içerisinde bulunmaktadır.

Burjuvazinin aristokrasiye karşı mücadelesinden doğduğu şekliyle ulusal birlik, en ileri durumunda dahi, sınırlı bir doğaya sahipti. Devrimci anda dahi, "reşitliğin" ifadesi olan seçme hakkından, kayda değer bir mülke ve belirli bir miktarda vergi ödediğini ispatlayamayan herkes yoksundu.

Burjuva toplum, özelliklerini ne derece belirginleştiriyorsa, ulusun çoğunluğu, yani işçi ve köylüler o kadar çok haklarından mahrum kalıyordu. Ne çalışkanlıklarının semeresini alabiliyorlar ne de burjuva toplumu içinde çıkarlarının temsil edilmesinden yararlanabiliyorlardı.

Gururlu bir muhafazakar ve emperyalist olan Disraeli, iki ulusun olduğunu yazıyordu; zenginlerin ulusu ile yoksulların ulusu. Burjuva toplumundaki ulusun resmi temsilcileri, ulusal çıkarları, artık doğum ayrıcalığıyla değil, ama pekala üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetle özdeşleştirmektedirler.

Fransız Devrimi döneminde Bourbonlar ve İngiliz devrimi sırasında Stuartların yaptığı gibi, burjuvazi, çıkarlarını ve imtiyazlarını tehdit altında gördüğü anda, ulusal çıkarların *açıkça* terk edilmesine karar veriyor. İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında nasıl Polonyalı, Fransız, Belçikalı ve İngiliz mülk sahiplerinin büyük bir kısmı, ulusa ihanet etmeye hazır olduğunu göstermişse, bugün Alman büyük mülk sahiplerinin bir bölümü, ulusu Amerikan helvasına satmaya hazır olduğunu gösteriyor.

Bugün, gericiliğin doktorları, Dr. Adenauer, Dr. Erhard ve Dr. Carlo Schmid, federalizmi ve kozmopolitizmi savunuyorlarsa eğer, burada söz konusu olan, federatif bir devletler birliğinde ve Almanya'nın kozmopolitik bir tabiliğinde gördükleri anayasal avantajlar değildir. Söz konusu olan, apaçık, kömür ile demir hisse senetleri sahipleriyle denetim kurullarının ve tarım mahsulleri Jünkerlerinin imtiyazlılığını gelecekte de korumak üzere, demokratik temelde bir Alman ulusal birliğini bundan sonra da engellemektir. Bu sırada, günümüzde, Almanya ve Avrupa üzerindeki mali ve politik egemenlikleri, Almanya'nın bağımsız bir birlik devleti olmayışına bağlı olan büyük güçlere kayıtsız şartsız tabi olunmaktadır. 1648 Vestfalya barışı döneminde olduğu gibi, yabancı ülke boyunduruğu ve yerli partikülarizm el ele vermiştir.

Sovyetler Birliği, ulusal karşıtlıkların ortadan kaldırılabileceğini, ve ulusun korunması ve geliştirilmesinin, bugün, yalnızca sınıf toplumunun aşılmasıyla, işçi sınıfının zaferiyle mümkün olabileceğini kanıtlamıştır.

Almanya'nın tamamında ulusu yeni bir içerikle donatmak gerek. Ancak işçiler ve köylüler, aydın kesimi ile birlikte ulusun kaderini sağlam bir biçimde ellerine aldıklarında, ulusun özgür gelişimi gelecekte garanti altına alınmış olacaktır. Ancak ulusun kendi içinde bölünmesine neden olan toplumsal karşıtlıkları aştığımızda, ulusu kurtarmış olacağız. Ancak ulusu emperyalist sapmasından ve kozmopolitik dağılışından kurtardığımız zaman, ekonomik, politik ve kültürel alandaki enternasyonal işbirliğine ulusal katkımızı gerçekleştirebiliriz.

Enternasyonal işçi hareketi, bu işbirliğin omurgasıdır. Onun enternasyonalizmi gerçek ve dürüsttür; çünkü bütün dünya işçileri, sonuçlandırılması gereken herhangi bir ekonomik ya da politik karşıtlık içinde değildir. Tersine, onların gücü ve refahı, aralarındaki dayanışmaya bağlıdır. İşçi hareketi, tamamen kendiliğinden anlaşılır olarak, enternasyonalizmini, *bütün* ulusların bağımsızlığına ve eşitliğine saygıyla ve bunun desteklenmesiyle birleştirmektedir. Çünkü başkalarını ezen bir halkın kendisi de özgür olamaz.

Gerçekten de, işçi hareketinin enternasyonalizmi, karakterine, tam da, en küçükleri de *dahil* olmak üzere *bütün halkların bağımsızlığı ve eşitliğini* savun-

masıyla kavuşmaktadır. İşçi hareketi enternasyonalizmi, ifadesini, tam da, ezilen halkların özgürlük ve birlik mücadelesine özel bir önem ve destek vermesinde bulur. Bu sırada bir halkın, Kore halkında söz konusu olduğu gibi, büyük oranda köylülükten mi oluştuğu, yoksa Batı Almanya'da söz konusu olduğu gibi, büyük oranda sanayi işçilerinden mi oluştuğu belirleyici değildir.

İşçi hareketinin enternasyonal dayanışması, emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık mücadelesi veren tüm ülke ve halkaları kapsar. İşçi hareketinin enternasyonalizmi, bu mücadeleyi veren her halk için, bu mücadeleye katılan her yurtsever için başarının teminatıdır.

Bu nedenle, yüzlerini, ulusal güvenlikle enternasyonal dayanışmanın birbirine bağlı olduğu Sovyetler Birliği'ne çevirmeleri de tutarlıdır. Yüzlerini, ulusların özgür gelişme olanaklarına kavuştuğu Sovyetler Birliği'ne çevirmeleri tutarlıdır. Yüzlerini, bağımsızlık mücadelesinde, tüm halklar için en güçlü müttefik ve en büyük örnek olduğunu gösteren Sovyetler Birliği'ne çevirmeleri tutarlıdır. Halkların bağımsızlık mücadelesinin deneyimlerini durmadan teorik olarak genelleştiren ve ulusal soruna dair Marksist-Leninist teoriyi daha da geliştiren büyük bilge J.V. Stalin'in aynı zamanda bu ülkenin lider devlet adamı olması tutarlıdır.

Sonuç

Demek ki, halkların moral direncini ve ulusal bağımsızlığını, Amerikan emperyalizminin lehine kırmanın, kozmopolitizmin bugünkü görevi ve işlevi olduğunu söyleyebiliriz. Ulusların bu emperyalist "alt edilmesi", "kozmopolitizm" etiketiyle sunuluyor, çünkü hiçbir Avrupalının bırakın "Amerikan yüzyılı" için, "Altantik Birliği" için postunu pazara çıkarmayacağına ikna olundu.

Bir zamanlar Alman faşizminin, Alman halkının çoğunluğunun duyduğu "antikapitalist özlem"i kötüye kullanması gibi, bugün de insanlığın "anti ulusalcı özlem"i şovenizm adına kötüye kullanılmak isteniyor.

Kozmopolitizmin amacı, tarihsel gelişmenin önündeki ana engeli, ulus devletlerin değil, ABD emperyalizminin oluşturduğunun görülmesinin yolunu tıkamaktır. Kozmopolitizmin amacı, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının gerçekleştirilmesinin, emperyalist yayılma önündeki en büyük engeli oluşturduğu anlayışına varılmasına engel olmaktır.

Kozmopolitizmin amacı, kendi yaşamlarını talep eden ezilen halkların ve kendi yaşamlarını biçimlendiren kurtulmuş halkaların kendi kaderini tayin hakkını inkar etmek ve bu hakkı zor yoluyla ellerinden almaktır. Kozmopolitizmin amacı, faşizme karşı kazanılan zaferin ve barışın yeniden kuruluşunun, emperyalizm sayesinde değil, bağımsızlıkları uğruna mücadele eden uluslar sayesinde elde edildiğini unutturmaktır.

Bu büyük sınanmada, emperyalizm çağında, ulusun, yaşamsal önemde ilerici bir işlevi yerine getirmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Devletlerin bağımsızlı-

ğı, dün olduğu gibi, bugün de, halklar arasındaki barışın ve dostluğun bir güvencesidir.

Bu nedenle, Sovyetler Birliği'nin temsilcisi Molotov, Paris'te, 2 Temmuz 1947'deki üçlü dışişleri bakanları toplantısında şunu ilan etmiştir: *"Uluslararası işbirliğin iki türü vardır. İşbirliğin bir türü, ulusal bağımsızlığı yabancı müdahaleler nedeniyle zedelenmeyen eşit devletler arasındaki politik ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine dayanır. Bu, uluslararası işbirliğinin, halkları yakınlaştıran ve karşılıklı yardımlaşmayı kolaylaştıran demokratik temelidir. Uluslararası işbirliğinin diğer türü, bir ya da birkaç büyük gücün, tabi, bağımsızlıklarından mahrum bırakılmış devletler konumuna düşen diğer ülkeler üzerindeki baskın konumuna dayanır. Devletlerin eşit haklara sahip birer ortak oldukları devletler arasındaki işbirliğinin birinci türünün, bu ilkenin geçerli olmadığı uluslararası işbirliğinin ikinci türünden kesin olarak farklı olduğu tamamen açıktır."*

Ulusların eşitlilik temeline dayalı bu ekonomik ve politik işbirliği, yalnızca kozmopolitizme karşı bilinçli bir mücadele ile oluşturulabilir. Sağlıklı bir işbirliğin önkoşulu, yerli ve yabancı tekellerin üstünlüğü değil, ulusun ekonomik bağımsızlığıdır. Aynı şekilde, gericiliğin enternasyonaline tabilik değil, tersine politik bağımsızlık, bunun bir önkoşuludur. Kültürün çürümesi değil, kültürel bağımsızlık bunun bir önkoşuludur.

Burada da diyalektik hüküm sürmektedir. Ulusların bağımsızlığı ve gelişimi, eşit halkların büyük enternasyonalini aynı zamanda büyütüp güçlendirir.

Yeryüzünün tamamında barışta ve dostlukta biraya gelen insani bir birliğin kurulması haklı arzusu, enternasyonal ağırlığın, açıkça, ekonomik krizlerin ve emperyalist savaşların nedenlerini ortadan kaldıran ulusların tarafına geçiyor olmasıyla gerçeğe dönüşmektedir.

Bağımsız ulusların karşılıklı ekonomik planlamalarını ve politik ilişkilerini daha bu yüzyıl içerisinde uyumlu hale getireceklerine kuşku yoktur. Onlar, büyük Rus düşünürü Biyelinski'nin özdeyişine bağlılıklarını sözde ve eylemde ifade ederek, insanlığın bu büyük hedefine ulaşacaklar:

"Vatanını sevmek, insanlığın ideallerinin onda gerçekleştiğini görme arzusuyla yanıp tutuşmak ve gücü yettiğince buna katkıda bulunmak demektir."

Kaynak: Bilimsel bilgilerin yayılması için sunumlar, sayı 11, Berlin 1953

Barış Mücadelesinde Amerikan Aydınları

Howard Fast
Almancadan çeviren Yüksel Dalyan

Amerika'nın yakın geçmişinde, son birkaç ayda sık sık karşılaştığımız cinsten benzer bir olayın yaşanması bile, o zamanlar tüm ulusun aydınlarını uyandırmaya yetecek bir kalk borusu olmaya yeterdi.

Washington Üniversitesindeki üç profesörün komünist bir dünya görüşüne sahip olmaları gerekçesiyle atılmaları veya New Jersey'deki Trenton'da 6 siyahın, kaba ve uyduruk gerekçelerle ölüm hücrelerinde yatmaları ve yine Maryland Eyaleti Parlamentosu'nun iki kamarası tarafından da son olarak onaylanan komünist düşmanı yasa veya Marksizmin dünya görüşüne inandıkları ve öğrettikleri için komünistlerin 12 önderine karşı utanç verici bir davanın açılması ve yine bunlardan üç tanesinin Judas İskariot'un* ahlakını kabul etmedikleri için, bir federal hakimin kararıyla, intikam amacıyla zindana atılmaları gibi olaylardır sözünü ettiklerim.

Bunlar Amerika'da şu anda yaşanan baskı dalgasının binlerce örneğinden sadece birkaçı. Ve, daha önce belirttiğim gibi, geçmişte her yazarın, sanatçının

* Hz. İsa'yı ihbar eden havarisi -Çev.

ya da müzisyenin, en tanınmamışı bile olsa, bu tür olaylara karşı nefretini ve kızgınlığını dile getirdiği bir dönemi de yaşadık.

Almanya'da on beş yıl önce terör ve yıldırma aynı biçimde geliştirildiğinde, gerçekten de sadece çok az sayıda Amerikan aydını suskunluğunu korumuştu. Ve yine on yıl önce İspanya özgür bir yaşam için faşistlere karşı savaştığında, yazarlardan, sanatçılardan, müzisyenlerden, sinema oyuncularından, yönetmenlerden ve eğitim uzmanlarından oluşan büyük ve gururlu bir protesto korosu sesini yükseltmişti. Öyle bir protesto ki, bu Amerikan kültürünün en iyisine ve canlısına denk düşen bir çağrıyı temsil ediyordu.

Neden, diye soruyoruz, bugün susan bu kadar insan o zamanlar berrak bir biçimde ve de hiç kıvırtmadan düşüncelerini söylemişlerdi; neden? Bir zamanlar özgürlükten yana tavır koymuş olan onca sesi susturan nedir? Nam-ı değer sanatçıları ve ünlü yazarları rezil ödleklere çeviren nedir?

Bu soruları sormak ve yanıtlarını vermek zorundayız; çünkü, zaman bize hiç de insaflı davranmayacaktır ve insanlık bir vahşetin, hem de büyük ve öyle ki insanın hayal gücünü zorlayan, korkunç bir vahşetin dilsiz ortağı rolünü oynayan Amerikan aydınlarını ne şimdi ne de önümüzdeki günlerde affetmeyecektir. Bu tehdit edici vahşetin tehlikesi, dünyayı, geçmiş savaşların tüm acı ve dehşetine rahmet okutacak ve elbette ki yıkıma neden olacak bir savaşa sokacak olmasından kaynaklanmaktadır.

Tüm sorunun belirleyici gerçeği, bu savaşın Sovyetler Birliği'ne ve yeni demokrasilere yönelik olacağıdır. Ve bu da bugün Amerikan aydınlarının içinde bulundukları ruh halinin anahtarıdır. Korku etkiler ve bu korku tam da onu ekenlerin istediği sonuca ulaştı. Öyle bir korku ki, mantıksız, akılsız, gerekçesiz, basit, karanlık ve ilkel korku, savaş kliğinin Japonya'ya karşı kazanılan zaferden beri izlediği hedefi ve amacını oluşturuyordu. Öncedeп planlanmış bir dizi tutuklamalar ve yargılamaları kullanarak aydınlara kendilerini hangi cezaların beklediği yollu gözdağı verildi. Bunlar Amerikan aydınlarının en soğukkanlı ve dürüst olanlarını hedef aldılar; tehditlere boyun eğmeyecekleri bilindiği için işte haklarında dava açmak zorunda kaldıkları kişiler: *Albert Maltz, John Howard Lawson, Dalton Trumbo, Dr. Edward K. Barsky, Profesör Richard Lyman Bradley, Peder Howard Melish, Carl Marzani, Leon Josephson* ve daha niceleri.

Onlar mahkemelerce mahkum edildiler, elbette ki hepsi birden değil, tek tek ve aynı anda artarak süren bir terör eşliğinde. Çünkü anayasal haklarını savunan bu insanların gerçekten mahkum edilmeleri aslında yayılan ve derinleştirilen genel bulaşıcı korku ortamından daha önemli görülmüyordu. Korkutucu hayalet olarak da aydınların Almanya, İtalya ve Japonya'daki faşizm altındaki ayrıntılı olarak bilinen tecrübeleri kullanılıyordu. Ve birkaç kişiye karşı sürdürülen bu başlangıç yıldırmalarıyla binlerce kadın ve erkeğin gözü bu tehlikeyle korkutuluyordu: Gece baskınları, yapılan işkenceler, tek kişilik hücre hapsi, top-

lama kampları ve faşizmin zorunlu sonuçları olan tinsel ve bedensel acılardan oluşan bütün bir cehennem.

Bu korku ve terör kampanyası ilk başarılarını gösterdi ve aydın onun tek kurbanı değildi. Bu ve benzeri uygulamalar sonucu sendika hareketi de ihanete uğradı; önderlerinin bir çoğu satın alındı ya da yıldırıldı ve sıradan üyelerinin kafaları karıştırıldı, oyuna getirildi. Ve böylece belirli bir süre boyunca aydınlara o acilen gereksinim duydukları güç ve yardım kaynağı olabilecek "işçi sınıfının aktif direnişinden" söz etmek mümkün olmadı. Ancak işçi sınıfının direnişi yeni yeni biçimlenmeye başladı.

Korku kampanyasının sonraki adımını işçi sınıfının öncüsü komünist partisine yönelik topyekün bir saldırı oluşturdu. Amerikan aydınlarının bütün bir yaş kuşağı, Amerika Birleşik Devletleri Komünist Partisi'nin önderliğinde verilmiş olan mücadele içerisindeki en güzel anlarının güç ve enerjisini orada buldular; modern Amerikan edebiyatının ünlü adlarından kendisini şu ya da bu döneminde verilen mücadeleyle özdeşleştirmeyeni neredeyse yok gibidir.

Ama şimdiki duruma bir göz atalım: Gericilik tarafından her yönden saldırıya uğramış, sadece sembolik değil, gerçek cezalarla öndersiz bırakılmış ve zihni bulandırılmış Amerikan aydınları, acil olarak siper kazmakla meşguller. Onlar kendi kabuklarına çekilmiş, kapitalist cömertliğe olan sıkı bağımlılıkları ile bir atom savaşının korkunç ayrıntılarını tasavvur edebilen canlı yetenekleriyle, güvenlik olarak algıladıkları bir şeyi arıyorlar.

Bazı durumlarda bu güvenlik kavramı suskunluğa dönüşmektedir. Aydınlar, aynı, kafasını kuma sokan deve kuşunu oynamaktadırlar: Sanki terörün ana hatları yokmuş, komünist partisine yönelik saldırılar hayal ürünüymüş ve her kötü kabus gibi Amerikan faşizminin kabaran dalgaları da kaçınılmaz olarak kendi sonunu hazırlayacakmış gibi bir tavır içerisindeler.

Diğer durumlarda ise, "korkunun propagandası" işini daha ustaca yapmıştı ve aydın, ortaçağcı yerli faşizmin tehditlerinden yarı çılgın bir halde, komünistlere ve Sovyetler Birliği'ne karşı tavır alarak, bu genel çılgınlığa katılarak ve anti-komünistliğini bir tavırla, "insanlığa karşı bir pislik" olarak nitelendirilebilecek bir tavırla kanıtlayarak, güvenliğini satın alıyordu.

Daha farklı durumlarda ise, aydın, prensiplerine sadık kalarak bir "anti-komünizmde" ısrar ediyordu ve bu, insan zekasının mutlaka en acınacak durumdaki haliydi.

Bu söylenenler, binlerce ve hatta on binlerce Amerikan aydınının inançlarının temizliğine sadık kalmadıkları anlamına gelmiyor. Suskunluktan kendilerini güvenlikte hissedenlerin yeniden mücadeleye dönmeleri bir zorunluluktur - hem de ertelenemeyecek kadar acil bir zorunluluk. Sadece aydınların faşizmin ilerlemesini ve savaşı durdurabileceğini iddia etmek beyhude ve çocukça bir iddia olurdu. Bu ilerlemeyi günümüz toplumunun hiç bir katmanı tek başına dur-

duramaz; bunu sadece toplumun her kesiminden barışsever kadın ve erkeklerin ittifakı başarabilir; ve şurası tartışılmazdır ki, böyle bir birlik önderliği işçi sınıfına bırakmak zorundadır. Ama böylesi bir ittifak içerisinde aydınların hiç de küçümsenmeyecek bir rolleri vardır ve onlar eğer uygarlığa karşı görevlerini yerine getirmeyi başaramazlarsa bu gerçekten korkunç olurdu.

İşte bu yüzden Amerika'daki sanatçılara, yazarlara, bilim insanlarına ve tüm aydınlara sesleniyor ve onları uluslarının ve kültürlerinin topyekün imhasına karşı direnişe çağırıyorum. Gerçi geç oldu, ama savaş ve faşizm suçu hiç de az değil. Mücadele çaba göstermeye değer ve mutlaka kazanılacaktır. Hatta mahkemelerin giderek daha da pervasızca ve hiçbir zaman olmadığı ölçüde açıkça ve utanmazca Wallstreet savaş kliğinin maşaları durumuna geldikleri, New York şehir polisinin her iki haftada bir siyah öldürdüğü ve Maryland gibi bir eyalette bir komünistin komünist olma gibi bir "insanlık suçu!" işlemesi yüzünden yirmi yıl zindana atıldığı günümüz Amerika'sında, faşizme doğru oldukça yol kat etmiş bir ülkede bile, terörün iskelesini güvenilir bir ideolojik temele oturtmak gerekir.

Bir yandan faşizmi Amerikan demokrasisinin ana ilkelerinden arta kalanlara uyarlarken, diğer yandan da aydına etiğini terk etmesi karşılığında "bir ideoloji" vermek gerekiyordu. Vahşi hayvanlardan oluşan bir devlette yurttaş olabilmesi için, onun, vahşi hayvanların dünya görüşünü kabullenebilmesi için terbiye edilmesi gerekiyordu. Aksi takdirde çıldırmakla karşı karşıya kalabilirdi ve çıldırmak kendi kültürünü katletme konusunda oynayabileceği "yararlı" rolde engelleyici bir faktördü.

Eğer aydınlar sadece direnmekle yetinmeyip, aynı zamanda da karşı saldırıya geçeceklerse, bu etiksel özverinin "ideolojisini" değişik alanlara ayırıp, her birini çok iyi incelemek zorundayız.

Birincisi elbette ki Sovyetler Birliği'ne karşı kışkırtıcılıktır. İkinci operasyon alanı da kendi ülkesindeki ilerici güçlere, özellikle de işçi sınıfına ve onun öncüsü Amerika Birleşik Devletleri Komünist Partisi'ne karşı kışkırtıcılıktır. Ve bunlarla birlikte demokratik kültüre karşı sürdürülen topyekün bir sürek avı, adına gerekli etiksel uyuşturma diyebileceğimiz ve Henry Luce'un önderlik ettiği bir ideolojik aşağılama kampanyası.

Ve şurası çok açık olarak kavranmalıydı ki, bu iki alan birbiriyle iç içeydi ve birine karşı yapılan diğerinin de doğrudan etkilenmesi anlamına gelmekteydi. Yine iyi kavranmalıydı ki, işçi sınıfının rolü iki taraf açısından da zemini oluşturuyordu ve gerçekte biz ikisinden hiçbirini işçi sınıfı ve onun baskıya karşı mücadelesinden ayıramayız. Sorunun açıklığa kavuşabilmesi için her alanı, ortaya çıkacak sonuçlar tek bir bütünü oluştursalar bile, kendi özgülünde incelemek zorundayız.

Sovyetler Birliği'ne karşı düşmanlık yeni bir şey değil. 1917 yılında, ilk işçi

cumhuriyeti doğduğunda başladı ve o zamandan beri de devam etti; sadece son savaş sırasında olduğu gibi, arada bir zayıfladı. Sık sık Sovyet karşıtı iftiralar tümüyle ve itinalı bir biçimde dokümanter olarak çürütülüyorlardı; tıpkı Michael Sayers ve Albert E. Kahn'ın "Büyük Komplo" adlı kitaplarında yaptıkları gibi ve gerçi Sovyetler Birliği'ne karşı yalakaların sayısı ve şiddeti artmıştı, ama aslına bakılırsa hiçbirisi yeni değildi.

Bugün de aynı köle çalıştırma kampları, aç insanlar, üniformalı sanatçılar ve benzeri teraneler yineleniyor; yeni olan ise, birçok liberal aydının bu palavralara karşı artık direniş göstermemesidir. Sanki düşünsel bir uyuşukluk çökmüş, tartışmaya ve araştırmaya karşı bir isteksizlik oluşmuştu; J. D. Bernal'in çok isabetli olarak betimlediği bir durum. Bu bilim adamı ve İngiliz Atom Enerjisi Komisyonu üyesi, "Modern Quarterly" adlı dergide şu saptamada bulunuyor:

"Kapitalizmin gerçek doğasını gizlemek ve onu bunun yerine 'özgürlük' ve 'demokrasi' sözcükleri ile eşanlamlı olarak görmek giderek artan bir oranda önemli olmaya başladı. Bunun sonucunda ise liberal aydınlar, daha kırk yıl önce kendi ülkelerindeki savaş hazırlıklarına karşı çıkıp dışarıya yönelik sömürge savaşlarını protesto ederken, bugünkü politikayı sessizce ya da açıkça desteklivorlar. Yıllarca önce inandığı her şeyi unutacak duruma gelmiş bulunuyorlar. Sosyalizm ve tekelci kapitalizm aynı biçimde mit haline geldi. Ülkedeki ve dışarıdaki her türden faşizmin yardakçılarını ve gericileri ortaya çıkarma yeteneklerini de yitirdiler, çünkü artık onlarla ortak çalışıyorlar.

Bunun nedeni de komünizme karşı oldukça başarılı bir şekilde korkudan inşa edilmiş bir bina, öyle bir korku ki, aydınların çoğunluğu Sovyetler Birliği ve yeni demokrasilerde gerçekten neler olduğunu sadece araştırmaktan bile aciz duruma getirilmiş, körleştirilmişlerdi."

Eh, eğer İngiltere'de durum böyleyse, acaba İngiltere'de pek bilinmeyen, zorun ve şiddetin rol oynadığı Amerika'da durum kim bilir ne kadar daha vahimdir!

Biraz genç bir insan, Lincoln Steffens'in Sovyetler Birliği üzerine şunları söylediğini anımsayabilir: "Ben orada geleceği gördüm ve o işliyor". Ve daha beş yıl önce, kendisini hiçbir zaman Amerikan soluyla özdeşleştirmemiş olan bir yazar olan John Erskine, çok açık ve yalın bir biçimde şunları yazmıştı:

"Rusya'daki gelişme benim hepimizin içinde bir ruh olduğuna ilişkin inancımı sarsmak bir yana iyice pekiştirdi. Bugünkü Rusya belki refahın değil, ama insani bir ailenin, bir ülkünün savunulması ve desteklenmesi için var olan bir organizmanın resmidir. Bence Rus halkının işte o olağanüstü birliği - dirliğidir onları sonunda insancıl demokrasinin uygulanmasına götürdü, ki biz onu uzun zamandır savunuyorduk: Irklara, dinlere ve deri rengine karşı önyargıların yok edilmesi, herkese eşit olanakların sağlanması ve her kadına ve de erkeğe bu olanakları nasıl kullandıklarına bağlı olarak değer verilmesi."

Ve yine de Amerikan aydınlarının çoğunluğu sadece bu geleceğe bakmaktan korkmuyor, aynı zamanda bunun uygulanıp uygulanmadığı sorusunu da araştırmıyor ya da araştıramıyor. Sanki üzerlerine bir ümmetçi kadercilik çöktü. Bu konuda bir arkadaşımın yaşadıklarını örnek olarak göstermek istiyorum: Kendisi bir derginin yazı kurulunda ve ondan isimsiz olarak son Rus döneklerinden birinin portresini yazması istenir. O bu teklifi açık bir şerefsizlik olarak reddeder, ama hiç araştırmadan ve soruşturmadan her çeşit Sovyet düşmanı uyduruk haberi yutmayı hiç de onursuzluk olarak görmez. Kendisine bu çelişkiler gösterildiğinde, gerçeğin ve gerçekdışı olanın ayrıştırılması sorununda da omuzlarını silkmekle yetiniyor.

Sovyetler Birliği'nde şu anda insanlık tarihinin en büyük eylemi gerçekleştirilmektedir: Sınıfsız bir toplumun ve acısız, adaletsizliğin ve korkunun olmadığı bir dünyanın yaratılması. Bu şanlı ve insani ilerlemeye karşı Amerikan egemen sınıfı tam da Sovyetler Birliği'ne karşı profesyonel iftiracılardan, bu işi meslek olarak yapmakla tanınan Sovyet karşıtlarından oluşan bir tabur oluşturdu. Bunların büyük çoğunluğunu utanmaz, kemikleşmiş ve bu işi yıllardan beri yapan ve oldukça da iyi para kazanan eski caniler oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları olan Eugene Lyons, İsaac Don Levine ve William Chambarlain, tüm yurtta bu konularda tanınmaktadırlar; ama onlara eşlik eden az tanınmış uzmanlardan oluşan bir kalabalık da var. Bunların değirmenlerinin öğüttüğü hep aynı şey; foyaları sayısız kez meydana çıkarılmış olmasına karşın, çizdikleri Sovyetler Birliği tablosundan bir çok aydınımız etkilenmektedirler. Bu "ideolojiye" götüren basit bir yoldur. Çünkü, eğer insan Sovyet karşıtı yalanlara inanarak vicdanını rahatlatmak istiyorsa, bizim Amerika'daki kendi verdiğimiz mücadelemizden geri çekilmek için uyduruk bir bahane de bulabilir ve bu bahaneyi kaşıyarak, bizdeki her ilerici kımıldanmayı, kulağa ne kadar saçma gelirse gelsin, Sovyetler kokan gizli bir komployla ilişkilendirebilir.

Bu biçimdeki bir korku karşısındaki teslimiyet ne kadar sık ve sarsıcı oluyor. Ne var ki bunun koşulları mantıksızlık önünde teslim olmak, aklın en iyi aracını kullanmaktan vazgeçmek, berrak düşünen araştırmacılığı terk etmek ve sonra şematik bir biçimde gericilikle kol kola olmaktır.

Aydınlar için böyle bir güzergahtan yarı yoldan dönmek çok zordur. Diyelim ki, yaratıcı bir işçi için görülebilir bir tarafsızlık zamanında olanaklıydı, bugün ise kesinlikle olanaksızdır; çünkü, dünyadaki farklı güçler, barış ya da savaş gibi bir uyuşmazlık konusunda -hem de öyle bir savaş ki!- birbirlerine ne kadar uzak olurlarsa olsunlar, yeryüzündeki tek tek her insan varlığının yaşamını topyekün olarak değiştireceğinden, farklı düşünüyorlar. Tarafsızlık tıpkı yol üzerindeki bir durak gibidir, kısa bir mola, aydınların tıpkı *Dalton Trumbos*'daki ürkek kahramanın buna uygun monologunda söyleyebildiği gibidir:

"Ve ben tanıyorum onları
en önce ayağa kalktılar ve savaştılar
ve çatışmadan meydandan sıvışmadılar
Almanya'da ve Roma'da ve Madrid'de.
Ve onlar düşerken toprağa,
Bir ses bile ünlemedi dünyada
bu cesur hünerlerine karşılık bir çığlık,
burada da doğrulmayacak tek bir beden.
Siz ey yiğitler,
sessizce ve gecenin karanlığında
bir başlarına ölenler,
kan revan eyvallah çekiyorsunuz caddeye,
korkunç canavar sürüklerken kurbanını oradan,
o son kurbanını, beni, tekrar tekrar beni...
Önünüzde eğiliyorum,
şeref kurşunlarımı sıkıyorum.
Yerlere kadar eğilerek selamlıyorum.
Yine de içinizden biri,
yakın akrabanız da değilim
ve olmayacağım, bu belli.
İnanın benim de rüyalarım var
ve çabalarınızın başımın üstünde yeri..."

Trumbos'cu kahramanın takındığı bu tavır dünyadaki komünist mücadele için bir duruş değil, tersine şu ya da bu biçimde ondan bir kopuş, aydının geriye çekilme sırasındaki sürekli veda etmesi, işkenceye uğramış ruhuna yapıştırılan sayısız yara bantlarından ilkidir. "Onurlu" bir onursuzlukla, mütevazıca bir mücadelenin zorluğunu kabul ediyor ve onu, cesaret ve kararlılık karşısında eğilerek başkalarına bırakıyor; ama bu "onurlu" onursuzluk kısa sürede yitip gidiyor. Mütevazılık yere sağlam basan kişinin özelliğidir, korkudan kaçanın değil, çünkü kısa bir süre sonra korkak aydının önündeki komünistin kendisi onun düşmanı olacaktır.

Ve yine bunu, Sovyetler Birliği'ne karşı bir tavırdan kesinlikle ayıramayız. Eğer insanların özgürlük ve onur için verdikleri mücadelenin bir anlamı olacaksa, bu, ifadesini bununla ilgili açık ve bilimsel bir hedef için verilen mücadelede bulmalıdır, aksi takdirde söz konusu olan gerçek bir mücadele değil, anlamsız ve içi boş tumturaklı gevezelikten ibaret olur. Bize ödül getiren özgürlük üzerine edilen güzel sözler değil, özgürlüğü bize birazcık daha yakınlaştıran eylemlerdir sadece. Ve eğer bu özgürlük üzerine gevezelikler insanlığın baskıya karşı verdiği mücadelenin en üst ifadesine, Sovyetler Birliği'ne yöneliyorsa, işte o zaman ters tepiyor, faşizmi ve ona yakın hastalıkları destekliyor demektir.

Bu konuda New York'ta faaliyet yürüttüğü binayı "Özgürlük Evi" olarak ad-

landıran bir aydın derneğinden daha iyi bir örnek sunmamız mümkün değildir. Bu binalar gerçekten şatafatlı (çünkü gericiliğin her dediğini yaptıkları için, maddi kaynaklar onlar için ulaşılmaz değildir). Onlar, vicdanlarının sorumluluklarından kaçanlar için sığınılacak son deliklerden başka bir anlam ifade etmiyorlar. Buralarda tıpkı Trumbos'un geriye çekilen liberalleri gibi, bol lakırdılı sözlerle başlamış olanlar hiç de az değil; onlar bugün sadece gayri resmi komplocular olarak Sovyetler Birliği'ne ve geneldeki ilerici hareketlere karşı mücadelede varlar.

Sovyetler Birliği'nin ilk yıllarında aydınlardan birçok cesur kadın ve erkek, John Reed ve Lincoln Steffens önderliğinde toparlandılar; otuzlu yıllarda ilerici hareketin büyümesi ile bu çevre daha da genişledi ve bu dönem içerisinde ilk işçi cumhuriyetini, bu insancıl büyüklüğü, alkışlamayan tek bir önemli ya da yetenekli Amerikalı sanatçı yoktu denilebilir. Sovyetler Birliği kelimenin tam anlamıyla özgürlüğün ve onurun gelişmesinin bir deney alanıydı -ve alanıdır-, ki bunun yadsınamaz bir gerçek oluşu, bu gerçeği ifade eden yüzlerce sesin varlığıyla da ortadadır. Bir zamanlar onları destekleyen yüzlerce kadın ve erkeğin şimdi onlara karşı siper alması, bu karakter dönüşümünün nedeni, Sovyetler Birliği'nin sosyal yapısı veya teorisi değildi; dönüşüm kendi içlerinde ve Birleşik Devletler ile diğer ülkelerin sosyal konumlarındaydı. Kaçanların dönüşümlerinin nedeni korkuydu ve bu korku Sovyetler Birliği'ne karşı artan savaş kışkırtıcılığının da nedeniydi. Eğer 1939 yılındaki ve hem de Japonya'ya karşı kazanılan zaferden buyanaki üç yıl içerisinde Sovyetler Birliği'ne karşı savaş histerisinin gelişiminin grafiğini çizmek gerekseydi, o zaman ilerici hareketteki aydınların ihanetlerinden oluşan eşit gelişimli bir kıvrım elde ederdik; ve her ikisinde de sonuçlardan biri onların gericilik tarafından ne kadar arzu edilmiş olduklarıydı.

"Hayal kırıklığı" gibi gerekçelere hoşgörülü davranamıyorum. Hasta bir "ben" için her şeyin ölçütü her zaman insanın kendi kişiliğidir; öyle ki, hatta bir kelebeğin kanadını okşamak bile böyle bir insanı güvensizliğin içine sendeletmeye yeter. Ve aydınlar Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist inşanın, onların buradaki ilerici harekete ihanetlerinin sorumlusu olduğu iddiasıyla kendilerini kandırıyorlar. Sonra da bunu ilkesel ve derin gerekçelerle maskeliyorlar. Ne acayiptir ki, faşizme yakınlaşan aynı aydınlar, ülkemizdeki anti-Semitizm, barbar Jim-Crow-Sistemimiz, sayıları giderek artan işsizler ordusu ve buradaki yurttaşların özgürlüklerinin rezilce ve utanmazca yok edilmesi konusundaki hayal kırıklıklarından hiç söz etmiyorlar.

Onlar en yüksek "ideolojiye" mutluca ulaştılar; kendi ruhları pahasına "güvenliklerini" satın aldılar; çünkü, tüm çabaları boyunca burada ilerleme için verilen her mücadelenin, Sovyetler Birliği'nce sürdürülen ilerleme ve kurtuluş için dünya mücadelesinden ayrılamayacağının farkına varacaklar -ve böylece artık yaşamımızın olumlu alanları için bir sorumluluk da taşımayacaklardır. Bu "gü-

venliğin" ne kadar güvenilmez olduğunu Avrupalı aydınların sayısız mezarları yeterince gözümüze soktular ve tarih, düşünen, onurlu bir insanın faşizmle barışık olamayacağını kanıtlamıştır. Böylece temizlik, mantık ve dürüstlük kağıttan yapılmış bir evdeki kısa ikametler için feda edilmektedir.

Daha önce de Sovyetler Birliği'ne karşı kışkırtıcılıkla, ülkemizdeki ilerici güçlere karşı yapılan kışkırtıcılığı birbirinden ayıramayacağımızı söylemiştim; iki durumda da hedef aynıdır: Sendikaların ve diğer ilerici örgütlerin dağıtılması, yurttaşların özgürlüklerinin yok edilmesi ve er ya da geç korkunç bir "dünya yangınının" körüklenmesi. Bu da kaçınılmaz olarak kültürün yok olmasına yol açar, çünkü sanat da yaşamın diğer güzel yanları gibi hapishane hücrelerinde ve toplama kamplarında ancak sefilce gelişebilirler. Faşizmin de açıkça kanıtladığı gibi, terör altında sanat olamaz; faşizmin onca yılı boyunca ve onu çelik yumruğu altında yaşayan milyonlarca insan tarafından elle tutulur bir yapıt ortaya konulamamıştır; sisteme muhalif olanlar hariç.

Sanat, kültür ve bilim sadece yurttaşların gerçekle ve nensel gerçeklikle buluşmaları, engel olunmayan bir mekanda filiz verebilir; başka bir deyişle, ifade özgürlüğü sanat ve bilimin temelini oluşturur. İnsanlar adaletsizlik ve insafsızlığa maruz kaldıklarında protestonun sanatı beslemesi gerekir, çünkü tüm haksızlıklara karşı protestolar olmadan sanatçı ve bilimci gericiliğin vahşetinin işbirlikçisi, onun pezevengi haline gelir. Almanya'da da gördüğümüz gibi, biri insan derisinden lamba için abajur yapımcısı, diğeri kitlesel katliamcı olmuştur. Biliyorum bunlar çok uç, ama yine de faşist devletteki kültürel ahlaksızlığı karikatürize eden en iyi örneklerdir.

Marksizmin yurttaş hakkındaki insani bakış açısını Sovyet romancısı Ostrovski şöyle anlatmaktadır:

"İnsanın en değerli mülkü yaşamıdır ve ona sadece bir yaşam verilmiştir. Bu yüzden o öyle yaşamalıdır ki, gereksizce harcanmış olan yıllar için kahredici bir pişmanlık duymamalı; öyle yaşamalıdır ki, ölümden önce şunu söyleyebilmelidir: 'Bütün yaşamım ve bütün gücüm dünyadaki en kutsal amaca, insanlığın kurtuluşu mücadelesine adanmıştır.'"

Karl Marx da şunları söylemişti:

"Eğer bir öküz olunmak istenseydi, tabii ki insanlık acılarına sırt çevrilir ve kendi postunu kurtarmak için uğraşılırdı."

Bu, tam da aydınlar için ne kadar da anlamlı değil mi! Sanatçının ve bilimcinin sürekli yaratıcılığı insanın cahilliğe karşı, açlığa, hastalığa, batıl inançlara ve korkuya karşı bir kahramanlık destanıdır. Ve bizden önce yaşamış olanlar ne şanlı işler yapmışlar! Galile, uzayın iç 'şanzımanını' araştırdı, Ehrlich, laboratuarında tek başına insanlık mücadelesine katıldı, Hugo, insan sevgisi mertebesine ulaşmaya çabaladı. Mark Twain, insan ruhunu kelepçelemek isteyen güçlere karşı öfke ve hiddetle yanıp tutuşuyordu, Cezanne, doğanın gerçek gerçekliğinin de-

rinliklerine indi, Gorki umuttan gıda ve Rus işçisinden güç aldı, Dreiser içinde yaşadığı toplumun anlamını ararken, O'na yanı başında eşlik eden, korkunç bir acıma duygusuna sahipti. Bu listeyi neredeyse sonsuza dek uzatabilirsiniz.

Bu kişilerin yapıtları yaşamaya devam ediyor, çünkü onlar büyüktüler ve onların büyüklükleri halka olan bağlılıklarından, çevrelerindeki haksızlıklara ve baskıya karşı olmalarından ve daha iyi bir dünyaya olan özlemlerinden kaynaklanıyordu.

Bu arada kaç Amerikalı yazarın daha iyi bir dünya özlemine yüreğini kilitlemediğini sormak zorundayız. Bunun üzüntü veren yanı da onların böylece kendi yeteneklerine kapıları kapatmış olmalarıdır. Otuzlu yılların büyükleri CIO'nun inşası için büyük kampanyadan ve işsizlerin mücadelesinden yetişmiş, komünist partisine önderlik etmiş olan bütün bir sınıf dolusu yetenekli yazarlar nerede kaldılar? Bu yıllarda yeni bir Amerikan edebiyatı yaratmış olan, ülkedeki o silkeleyici konuşmaların sahipleri şimdi nerede kaldılar? Onların adlarını saymak tıpkı ölüleri çağırmak gibi olurdu, ama onların hiçbiri ölü değil, sadece acıma duygusunun kıvılcımı kendilerini terk etmiş durumda. Onların her biri zamanımızın can alıcı sorularından korunmak için kendi önlerine duvarlar ördüler. Korku ve kinlerinden ötürü onların bazıları uluslararası Troçkist komploya katılarak, gericiliğin en iyi süvarileri olurken, kimileri de aldıkları paralar karşılığında ucuzluk ve utanmazlıkta sınır tanımazken, yine başkaları vıcık vıcık deri yüzücülüğüne terfi edip, eski bozuk plakları çalıyorlar. Ve yine kimleri de "yaratıcı bir ölümle", mücadeleden kaçışın kaçınılmaz sonucu olarak, terk-i diyar eylediler.

Tek tek kişilerin iktidarsızlığının hangi özel nedenleri olursa olsun, grup olarak gericiliğe karşı mücadeleyi bıraktılar ve kendilerini halk kitlelerinin umutlarından, gereksinmelerinden ve korkularından soyutladılar. Kimisi kalemini yerli ilerici harekete karşı kullanırken, kimileri yazma yeteneklerini Sovyetler Birliği'ne karşı iftiraya adarken, bazıları da temelli susmayı yeğlediler. Onlar için söylenen bu sözler başka yüzlercesi için de geçerlidir. Edebiyat, sanat, bilim ve eğitim alanlarında korku, terör ve baskının bedeli istenirken, onlara o "ideoloji" dayatılıyordu: Aydın olarak ilk görevlerini, direnişi, reddetmek.

Sanatın elini kolunu bağlayan en güçlü düşman kendi kendine sansür uygulamak -otosansürdür-; ve Amerikan egemen sınıfı en değerli sansürün aydınların kendi beyinlerinde faaliyete geçirdikleri sansür olduğunu çok iyi biliyor. Bu yolla hem para, zaman ve hem de emekten tasarruf edilir. Eğer kitaplar sessiz sedasız, kağıda bile dökülmeden yakılırlarsa, böylece çok rahatsız edici bir zorunluluğun, alenen kitap yakmaların önüne geçilmiş olunur. Ve eğer aydınların sürekli artan yıldırmalara, teröre ve adaletsizliklere karşı direnişleri bir kez kırıldı mı, doğal olarak direnişin sansüre karşı olanı, türünün en zayıfı olacaktır.

Amerika'da önemli derecede bir sansürün ve otosansürün her zaman var olduğu doğru olmasına karşın, -ki bunu Mark Twain, Hawthorne ve Thoreau gibi

adamlardan daha iyi kim bilebilir?- sansür hiçbir dönemde bugün olduğu gibi bir boyuta kesinlikle ulaşmamıştı. Eskiden pazarın sadece bir bölümü, yazar ve sanatçılardan otosansür talep ediyordu; eğer iyi para ödeyen bir dergi için yazıyor idiyseniz, bazı kötü ve zararlı kimi kurallara uymak zorundaydınız. Sanatçılar müzelerin resimde belirli istekleri olduğunu biliyorlardı; dramacılar belirli tariflerin daha iyi sonuçlara götürdüğünü; senaryo yazarları da belirli yasakları göz önünde bulundurmaları gerektiğini biliyorlardı. Ama örneğin "Ladies Home Journal"a bir öyküyü satamadığınız zaman başka bir yere satabileceğinizi biliyordunuz. İyi bir kitap her zaman bir yayınevi bulabiliyordu; *"Waiting for Lefty"* (Solcu arkadaş bekleniyor) gibi oyunlar tiyatro tarihi yazıyorlardı.

Bugün artık öyle değil. Dürüstlük, açıklık, temizlik, sağlık ve realizmin en asgarisi bile yasaktır ve sanatçıyı komünist ya da "yabancı ajanı" olarak damgaladığı için de utanç vericidir. Bugün uygulanan baskı üzerine gerçeğe uygun bir makale basılamaz; bu en fazla solcu basında mümkün olabilir. Onlarca ödül almış kitap yayınlanmak için dilenirken, sosyal içerikli bir resim neredeyse sergilenmiyor ya da daha az satılıyor ve özgürce yapılan bir düşünce alışverişi bile tehlikeli bir biçimde vatan hainliğine eş tutuluyor. Bugünkü terörün köklerine inen hiçbir tiyatro oyunu Broadway'de sahnelenemez; ve Hollywood kendisini açıkça günümüz gericiliğinin öncülüğüne soyunmadığı dönemlerde, rezil bir saçmalığa [kitsch], korkunçluğa ve kullanıla kullanıla posası çıkmış konuların yeniden ısıtılarak piyasaya sürülmesine adamış durumda.

Bu koşullarda otosansürün Amerikan kültür emekçilerinin özgür çalışmalarının üzerine kara bulut gibi çökmektedir. Sanatçı önce kendisine soruyor: *"Eğer yayınlanmayacaksa neden kitap yazayım ki? Eğer satılmayacaksa neden resim yapayım ki?"* Eğer sonra terör daha da artar ve egemen sınıf özgür araştırma için ağır hapis cezaları, sorgular ve kara listeler tutuyorsa, sanatçıya otosansür uygulaması için bir gerekçe daha doğuyor. Şimdi kendisine soruyor: "Beni cezalandıracak bir şeyi neden yaratayım ki? Niye başıma bela açayım ki? Ve henüz doğmamış olanı yargılamak hemen hemen olanaksız olduğu için, o, bu düşünsel geri çekilme sırasında kendisine sadece güvenlik sağlamayan, aynı zamanda da ilerici çevrelerdeki bir saygınlığını belirli bir oranda korumasını da sağlayan "ideolojiyi" keşfediyor.

İlerici hareketten uzak olarak çalışıyorsa, yalnız olduğu için onu yargılamak da adil olmayacaktır. "Benden neden bir kahraman olmam isteniyor?" ve izole edilmişliği onu, insanların kahramanlar değil, onurlu, temiz ve anlayışlı kişiler aradıklarını anlamasını zorlaştırıyor. Bilim insanları, eğitimciler ve diğer maaşa bağımlı meslekler için otosansürün zorunluluğu daha büyüktür. Onların işçi sınıfıyla, genel anlamda ilerici hareketle ya da özellikle komünist partisi ile bir bağları yoksa, zorunlu olarak kendilerini egemen sınıfların her türlü vahşi davranışına, saçma ve akıldışı takibatına maruz kalmış, yalnız bırakılarak köklerinden koparılmış kurbanlar olarak algılamaları gerekir. İşte tam da bu nedenle ay-

dınların tümü ilerici hareketle birleşmelerinin zorunluluğunu görmek zorundadırlar ve biz onları ancak böylesi bir birlik sayesinde zengin ve harika bir gücün ortaya çıkacağına açık ve soğukkanlıca ikna etmek zorundayız. Şu bir gerçektir ki, eğer onlar aktif ve bilinçli olarak özgürlükçü güçlerle birleşirlerse kendilerini tehlikeye atmış olacaklardır; tehlikesiz bir mücadele yoktur, diğer yandan da mücadelesiz, hedefsiz ve ideali olmayan bir yaşam yaşamaya değmez. İnsan, yiyeceğini tıpkı merada otlayan hadım edilmiş, gövdesi öne eğik ve görüş alanı sadece bir tutam ot ve birkaç küçük tepecikten ibaret olan bir öküz gibi yutmamaktadır; insan, gururlu ve dik yürüyen bir varlıktır ve bugünkü evrimi bir milyon yıl sürmüştür. İnsan bu oluşumundan ve insancıl mirasından, tekrar ormandaki vahşi hayvan haline gelmeden kolayca vazgeçemez.

Bu bağlamda bir Fransız komünistinin Nazilerin ölüm mangasınca kurşuna dizilmeden önceki akşam yazdıklarını aktarmanın tam da yeri olduğuna inanıyorum:

"Arkadaşlarıma, yaşam ideallerime sadık kaldığımı söyleyin; halkıma, Fransa yaşasın diye öleceğimi söyleyin. Son olarak bir vicdan muhasebesi yaptım. Sonuç olumlu çıktı. Eğer yaşamıma yeniden başlama olanağım olsaydı, yine aynı yoldan giderdim. Bu gece, tüm diğer gecelerden daha fazla, değerli arkadaşım Paul Vaillant-Couturier'in şu sözlerinde ne kadar haklı olduğunu anladım: 'Komünizm dünyanın gençliğidir' ve o türkü söylenen geleceği hazırlıyor! Kısa bir süre için de olsa bu 'sevinçli geleceği' hazırlayacağım. Ölüm karşısında kendimi güçlü hissediyorum. Hoşça Kalın ve Yaşasın Fransa!"

Bu cümleleri yazan Gabriel Peri, böylesine muazzam bir gücü nereden alıyordu? Bu cümleleri yazarken bir komünist olarak bu soruyu kendisi açıklıkla yanıtlıyordu:

"Sosyalizm için mücadele, esas bir işin yanında 'ek bir iş' olarak sürdürülemezdi. O esas işin kendisiydi, o benim yaşamım olmak için belirlenmişti."

O, böylece gücünü, geleceklerini özgürlük ve insanlığın kurtuluşunda gören halk kitlelerinden alıyordu.

Bu anlamda Amerikan gericiliğinin, aydınları işçi sınıfından ve onun örgütlü öncüsünden, komünist partisinden ayırmak için her türlü çabayı göstermesi anlaşılırdır. Gericilik anti-komünist iftiraların sayısız olanaklarının hemen tümünü kullanıyor. Hiçbir rüşvet miktarı onlar için fazla değildir. Hiçbir ahlaksal nedenle işine karışılmasına izin vermez. Gericiliğin yaklaşımı sarhoş bir serserinin bir fahişeye yaklaşımına benzer -aydın kendisini satın alanlarca bu gözle görülür- elinin birinde bir deste dolar, diğerinde ise muşta vardır. Büyük sermaye ortada giderken, bir yanında kilise ve diğer yanında Adalet Bakanlığı; bir yanında para ve cennetin kapısı, diğer yanında da hapishane, kara listeler, takibat ve açlıktan ölüm vardır.

Böylece aydınların halkın mücadelesine ihanet etmeleri ve bunun münferit olaylar olarak kalmayıp, kitlesel bir harekete dönüşmesinin tesadüf olmadığı görülmektedir. Aydın diğer toplumsal gruplardan daha zayıf ve rüşvete daha

yatkın değildir; sadece büyük oranda yalnızdır. Ruhunu satmasının karşılığında ödenen parayla karşılaştırıldığında aydın, Faust gibi paranın gerçekliğini kabul eder, ama ruhununkini etmez; o, böylece "hiçbir şey" için yapılan bu alış verişin kendisine bir şeyler vereceğini düşünür ve eğer bu ticaretin sonunda "bir ziyafete" sattığı yaratıcı gücün ve insanlık mirasının acı kaybını kavrarsa, ki kendisinin de ihanet ettiği ve "bir ziyafete" sattığı tüm diğer değerlere hiddetle karşı çıkmaktan başka içindeki "ben"ini nasıl koruyabilir ki?

Ne acayiptir ki, bu tür aydınlar her hafta, her gün komünistlerle "budalalık" yapmış olduklarını keşfediyorlar. Eğer her şey yolunda gider de ilerici güçler zafer kazanırlarsa, o zaman gözler "kullanılmaya" karşı kapalıdır. Ancak olaylar zorlaşacak olur da, egemen sınıf dişlerini gösterirse ve baskısının çıplak ve en hayasız vahşetini tattırırsa, işte o zaman kimi "suçsuz" ruhların gözleri açılacaktır.

Bunlardan bazıları komünist partisinin üyesidirler, bazılarına sadece ilerici denilebilir ve kimileri de sadece genel olarak iyi niyetli insanlardır. Ama hepsi için şu söylenebilir: Korkudan sendeleyip düşmeden önce ya da para şakırtısından sonra "ideoloji" gelir, yani komünistlerin ikiyüzlülüklerine ilişkin "aydınlanma"! Elbette ki bu ikiyüzlülük "gizli ve tanınmaz" haldedir. Eğer biz bu aydınların tartıştıkları soruları araştırsaydık, temel sorunun halkın en temel hak ve özgürlükleri, iş olanağı yaratma ve burjuva özgürlükleri, sosyal eşitlik ve barış, söz ve düşünce özgürlüğü ve Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'ndaki temel hakların desteklenmesi olduğunu görürdük. Ama "bu aydın" kendisine bir "ideoloji" yaratmıştır ve "biliyor ki", bu soruların hepsi "Kremlin"in gizli ve karanlık emelleri için uydurulmuş bahanelerdir!

Şu anda eğer hepimiz tüm zamanların en büyük saçmalığının yayılmasıyla, sadece savaşı değil, uygarlığın kendisini de bitirmek isteyen bir savaşın saçmalığıyla uğraşmıyor olsaydık, böylesi bir düşünce biçimini -buna düşünce demek caizse elbet- saçmalık olarak nitelememiz gerekirdi, ki öyledir de zaten.

Bu süreci çılgınlık olarak nitelemek yanlış olmaz; bu, gerçeklikten uzaklaştırılmış ve kendisini delice uyduruk dille ifade eden bir çılgınlıktır. Buna kısa bir süre önce New York'ta Sanatlar, Bilimler ve Serbest Meslekler Ulusal Konseyince düzenlenen "Dünya Barışının Korunması İçin Bilim Ve Kültür Emekçileri Kongresi"nde yaşananlardan daha iyi bir örnek verilemez. Kongre kendisine, savaşın eşiğine getirilmiş dünyada, yanlış anlaşılmaların ve düzenbazlıkların kaynaklarının daha iyi ve daha özgürce anlaşılması için barış üzerine tartışmayı hedef olarak koymuştu.

Birazcık aklı başında olan hiçbir insanın böylesi bir amacı ya da yöntemi tartışması beklenemezdi. Kongrede geniş ve değişik çevrelerden kendi dallarında otorite olan bilim insanları ve sanatçılar toplanmışlardı. Ancak herkese açık bir tartışma ile -ki amaçları oydu- daha iyi bir anlaşılma ve sonuca ulaşılabilirdi.

Ama Truman hükümeti ve Wallstreet kliği, barıştan çok savaşa ilgi duydu-

ğundan, düzenleyicileri arasında bazı komünistlerin ve birçok ilerici insanın olduğu gerekçesiyle kongreye saldırdı. Döneklerden, korkaklardan, hoşnutsuzlardan ve vicdansızlardan oluşan bir küçük entelektüeller ordusu kongreyi baltalamak ve gammazlamak için şişirildiler. Yazar *John Dos Passos*, Wallstreet lehine ve kongreye karşı şunları söylüyordu:

"Ölümcül düşmanlarına, hem de ortalarında, kendi propagandalarını yapmaları ve kendilerine yeni bir zemin oluşturabilmeleri için izin veren Amerikan halkının anlayış ve cesaretinden gurur duymamak insana zor geliyor. Ama bu gurur çoğu kez birçok yurttaşımızın bilinçsizlikten veya gözlerinin kamaştırılmasından ötürü aptallaştırılmaları ve Kremlin'in maşası olmaları ayıbımız yüzünden gölgelenmektedir."

Ben iddia ediyorum, bu, sadece deli saçmalıkları, sadece kimi vurucu sözlerin iyi ve vicdansızca kullanılmaları, bir yalan -gerçek ve sonuç ilişkisi açısından- değildir; bu, barış için çıkan her sesi ihanet olarak damgalayan ahlaksızca bir girişimdir. Eğer Dos Passos efendi ya da patronları barışa ilgi duymuş olsaydılar, barış için konuşanları da "maşa" olarak adlandırmazlardı. Tam da burada "ideolojinin" o gizemli "dayanağı" ortaya çıkmaktadır. Dos Passos efendi söylediklerinin tek bir sözcüğünü bile kanıtlamaktan acizdir; geçmişte de o sosyal adaletle ilgili her talebi daha baştan Kremlin'in ürünü ve talebi dile getiren her sesi de Kremlin'in sesi olarak damgalıyordu. Mantıklı her toplumda böylesi bir şey Kremlin'i soylulaştırırdı. Daha önce de ifade ettiğim gibi ben Sovyet sistemindeki iyiye ve adil olana inanıyorum, ama ben her ülkede bazı iyi şeylerin varolduğuna da inanıyorum. Ancak John Don Passos'un dünyasında sağduyu ve mantığa yer yoktur. Ağzında delirmişlerin laflarını -budala, maşa, Kremlin vs. vs.- geveleyip duruyor; ve o bunu yapmakla vicdanını rahatlatmak için gerek duyduğu bir işi de yapıyor olabilir. 1935 yılında *International Publishers* adlı yayınevince yayımlanan *"Proleter Edebiyatı"* adlı kitapta bay Dos Passos tam iki yazıyla temsil ediliyor. Anlaşıldığı kadarıyla o dönemler hazret "Kremlin"in maşasıydı, ama sonraları *"Yeni Işık"*la uyanıp, kendisine dönmüştü. Bu onun hakkıdır; ama kendisinin üçüncü dünya savaşı ile ilgili hararetli haçlı seferinin ulvi gerekçeleri konusunda şüpheye düşmek ve daha önemlisi onu biraz daha az namuslu olmakla itham etmek de diğer düşünen insanların hakkıdır. Birçok yaygaracı yurtseverinkini olduğu gibi, onun anavatan kaygılarını da ciddiye almamak daha akıllıca olur. Richard O. Boyer'in düşündürücü cümlesini anımsatmakta da yarar var:

"Yoksulun yurtseverliği, zenginler için her zaman ihanet olmuştur."

Kendisi de geçmiş farklı dönemlerde *"Yeni Işık"* görenlerden biri olan eğitimci Profesör John Dewey, aynı kongreye ilişkin olarak "komünistlerin düşünsel özgürlüğe ilgi göstermelerini 'rezilce bir utanmazlık'" olarak niteliyordu. İşte Profesör Dewey bu "dostça" şakırdayan şamarıyla bir Barış ve Düşünce Özgürlüğü Kongresini lanetliyordu! O, komünistlerin düşünce özgürlüğü konusundaki

tavırları ile ilgili hiçbir şeyi kanıtlayamıyor; ama kendisinin barışa ve düşünce özgürlüğüne karşı, oldukça ucuz ve Kremlin'le ilgili haddini bilmeyen sözlerinde de olduğu gibi, her hileye başvurabileceğini kanıtlıyor.

Bu iki olayda ve diğer bir çoğunda aydın, korku, zayıflık ya da yıldırmalara boyun eğdikten sonra, İsidor Schneider'in açıkça "egemen güce kendini doğruca yamamak" olarak tanımladığı bir süreci yaşıyor. Bu aşağılanmanın, boyun eğmenin, acınacak ve rezilce tükürük yalayıcılığının zirvesidir. Çok -hem de çok fazla- uzaklaştılar onurlu insan için geçerli olan "diz üstü yaşamaktansa, dimdik ölmek daha iyidir" ilkesinden. Bugünkü pozisyon ise, diz çökmekten çok, karın üzerinde emeklemeyi andırıyor ve yemini de şöyle:

"Ne dilerseniz dileyin benden. Yalan söylemek, küfretmek, aşağılamak, aleyhte konuşmak, iftira etmek istiyorum. Ben bana güvenenlere ihanet etmek istiyorum; ben cehennemin yolunu parlatmak istiyorum; yeter ki, benim sizin yanınızda olduğuma ve komünistlerden nefret ettiğime inanın!"

İnsan ufkunun böylesi bir "yen daralması" karşısında, bir zamanlar kendi Amerikan hükümetimiz hakkında aşağıdaki cümleleri yazan Henry David Thoreau'ya ne diyebiliriz ki? :

"Neden reformu öngörülüce hazırlamak için daha büyük bir yetenek göstermiyor? Neden bilge bir azınlığı oluşturduğu için gurur duyduğunu göstermiyor? Neden mızmızlanıyor ve her saldırıdan önce direniyor ki? Neden yurttaşlarına uyanık olarak yanlışlarını göstermeleri ve onların isteyebileceklerinden daha iyisini yapmaları için cesaret vermiyor ki? Neden hep Hazreti İsa'yı çarmıha gerip, Kopernikus ve Luther'i reddediyor ve Washington ile Franklin'i asi ilan ediyor ki?... Tek bir insanı bile haksız yere zindana atan bir hükümetin başta olduğu bir yerde, onurlu bir insanın yeri de zindandır."

Bu sözler 1949'un Amerika'sında kulağa nasıl da yabancı ve köhnemiş geliyor! İçlerinde gülen Rus çocuklarının fotoğrafları var diye ders kitaplarını kamu okullarına sokmayan, bir barış çağrısına imza attıkları için memurlarının işlerine son veren ve yurttaşlarını anayasanın ilk ilkesine bağlı kaldıkları için zindana atan bir ülkede, ülkemizde, devlet gücü tanrı mertebesine çıkarılıyor. Böylece haftalık *"Life"* dergisi Thoreau'nun gururlu *demokrasi* tanımlamasını ne idüğü belirsiz ve acayip bir dünya görüşüyle değiştiriyor.

"İlericilik düşüncesi" diyor *"Life"* bir baş yazısında, *"şöyle böyle modern bilimle yaşıttır, ataları da Bacon ile Descartes'tır. Ama onun modern Dünya üzerindeki gücü 'aynı kıyamet gününün ortaçağ dünyasından beklentilerinin gücü' kadardır. Ve ilericilik düşüncesi Rus komünistlerinin (çünkü Marx hepsini kendisine mal etmişti!) saflarının dışında hiçbir yerde Amerika'da olduğu kadar böylesine derin kökler salmadı."*

Böylece "Life" *ilericiliği* hayal ürünü olan *kıyamet günü* ile aynı kefeye koymakta ve aynı zamanda da sadece Rusların ya da Rus komünistlerinin böylesi,

sürekli gelişen ilericiliğe biat eden eşekler olabileceklerini gösteriyor. Bizi ise Amerika'da başka bir kader bekliyor!:

"Amerikalılar", -tekrar "*Life*"tan bir alıntı yapacak olursak- "*en önemli iki özlerine geri dönmek zorundadırlar; birincisi kötü, belirsizlik ve korku karşısındaki korunma hislerimizi yeniden keşfetmek zorundayız; diğer yandan da insanın arada bir büyüklüğü ile ilgili bir his kazanmalıyız (bu 'hain adamın' onurundan farklı bir şeydir).*"

Bizden "*atın üzerindeki süvariyi*" görmemizi, tüm insanların büyüklüğüne olan çocuksu inancımızı terk etmemizi, ulusumuzun varolmasını sağlayan demokratik, mücadeleci ve devrimci geleneklerimizden vazgeçmemizi, artık zorbalığa karşı mücadele etmememizi isteyen sadece Henry Luce olsaydı! Eğer biz, Luce'un gücünü ve yapıtlarının yayılmasını düşünecek olursak, bu Thoreau'nun anlamlı bir biçimde ifade ettiği gibi, alarm verici olmaya yeterdi; ancak, Luce sadece Amerika Birleşik Devletleri'nin egemen sınıfının tavrını yansıtıyor. Ve onun elini öpen, ona uşaklık yapan ve onun için savaş baltasını savuran çok sayıdaki aydın, onun yeni tanrı mertebesine yükselttiği *egemen güce* kendilerini artık bundan daha sıkı yamayamazlardı. Onlar yazıyorlar, konuşuyorlar, hatta akıllıca düşünüyor gibi görünüyorlardı, ancak içleri koftu. Ruhları ve onunla birlikte insanın en eski güdüsü olan bilmek, aramak ve araştırmak da -en sonunda yıldızlara erişecek merdivene tutunabilmek için- onları terk etti.

Ve böyle bir ortamda canlı kalabilen binlerce dürüst insan, aydın, tek başlarına ve örnek alınabilecek derecedeki temizlikleriyle *hak için* akla olan sağlam dayanaklarını ve insanlığa olan bağlılıklarını korumak için mücadelelerine devam ediyorlar. Ölmekte olan bir toplumun son çırpınışları içine sıkışmış, ama diğer yandan da gerçekle boğuşuyorlar. Sık sık da kendilerini gözle görüleni yazmak zorunda hissederek; tıpkı "*New Yorker*" dergisinin eleştirmeni Robert M. Coates'in 24 Mart 1949 tarihli "*New York Herald Tribune*" gazetesinin okuyucu mektupları sütununda yazdığı gibi:

"Ben hiçbir zaman eğer hedefleri övülebilecek cinstense ve benimkiyle de örtüşüyorsa, neden bir komünistle birlikte çalışmamam gerektiği konusunda bir gerekçe göremedim. Düşünceme göre son bir kaç yıllık dış politikamız ve iç politikamızda da artan bir oranda yurt dışında sıradan her gücü desteklemek gibi uğursuz görüntüler göze çarpıyor: Bizimle birlikte Rusya'ya karşı birlik olmak istedikten sonra, istediği kadar gerici ya da faşist doğalı olsun ve ülke içinde ise belki de barıştan yana olan herkes, işte sırf bu yüzden komünist dostu olarak adlandırılırken, tersi durumdakiler, yani savaştan yana olanlar ise iyi delikanlılar oluveriyorlar."

Her ne kadar Bay Coates'in temel ilkelerini -ki onlar bugün çok ender bulunuyorlar- ve sağlam duruş noktasını takdir etmekten kendimizi alıkoyamasak da, ileriye gitmek ve onun, mücadelenin doruk noktasında çark ettiğini göster-

mek zorundayız. Kısa bir bölümünü aktardığımız mektubun hepsi iyice incelendiğinde, görülecektir ki, o, gerçi komünistleri müttefik olarak kabul etmektedir; ne var ki bugün sıcak gündemde olan komünistlerin takibatlarından dolayı kendisi açısından yakın bir tehlike görmemektedir. İşte tam da yalnız başına er meydanına çıktığı için, tek başına mücadele edenlerin onun izinden gidebileceklerini düşünüyordu ve hatta komünist hedeflerin kendisininkilerle örtüştüğünü bile söylüyordu. Ve böylece kısa bir süre önce meslektaşı Bay E. B. White'ın düştüğü tuzağa düşüyordu. Anımsanacağı üzere, o zamanlar burjuva-yurttaşlık haklarına yönelik artan saldırı dalgasına karşı çıkarak, kendisinin "Tek Adam Partisi" olarak karşı atağa geçeceğini açıklamıştı. Prensip açıklaması harika ve cesurcaydı, ama bu yöntem seçimi onu yıkıma götürdü. Bugün bir "Tek Adam Partisi" olamaz, çünkü gericilik saflarını sıklaştırdı ve eğer ilerici insanlar da saflarını sıklaştırmazlarsa kesinlikle yok olacaklardır. Atalarımız da, Benjamin Franklin, onlara şu öğüdü verdiğinde aynı durumdaydılar:

"Eğer hepimiz birbirimizin ipine asılmazsak, gelecekte tek tek asılacağız!"

Bugün aydının sırf tavır almış olmak için temel konularda ya da sırf kendisi için tavır alması yetmiyor. *Aydın tüm ilerici hareket için, onun tüm bölüm ve alanlarına yönelik genel bir tavır belirlemek zorundadır.* İşçi sınıfına, sendikalara, siyahlara ya da Yahudilere yönelik her saldırı; sindirmeye yönelik her hareket onun kendi kişisel özgürlüklerine ve kendi yurttaşlık haklarına karşı bir saldırı anlamına da gelmektedir.

O kesinlikle ve ilk aşamada kendisi her seferinde özgürlük savaşının arenasına çıktığında komünist partisinin onun yanında yer alıyor olmasının tesadüf olmadığını anlamayı öğrenmelidir. Komünist partisinin -halkın talepleriyle ilgili her sorun için verilen her mücadelede- mücadelenin merkezinde olması, işte bu komünist partisinin en temel varlık nedenlerinden birisidir.

Komünist partisi bir tesadüf değildir; onun varlığı da laf olsun diye değildir; o, düşmanlarının en çocukça olanlarının iddia ettikleri gibi Moskova tarafından da icat edilmemiştir. O, ucuz Hollywood komplo filmlerinde gösterildiğinin aksine yurt dışından emir de almamaktadır; ve o, Amerika Birleşik Devletleri'nin hükümetine karşı hazırlanmış gizli bir suikast de değildir. Böylesi her türden gülünç örgütlenme, daha başında kendi çıkardığı aptalca toz dumanında savrulup giderdi. Öyle bir örgüt ki, kuşaklar boyunca akla gelebilecek her türlü terörden sağ çıkabilmiş, her saat güçlenmekte, her ülkede ulusal bağımsızlığı savunmakta, savaşa ve faşizme karşı en önde yürümekte, en yüksek ve değerli yurtseverlik çağrılarını yapmakta, üyelerini insanlığın şimdiye kadar tanık olmadığı cesurca eylemlere kazanabilmektedir. O, milyonlarca işçi ve köylünün ve uygarlığımızın en değerli aydınlarının çeperinde toplandığı, onların saflarından her sanat ve bilim dalının en değerli yapıtlarının verildiği, bunların içlerinde insancıl ilerlemenin en yüksek biçimde işlenmiş olduğu, sosyalist hümanizmi savu-

nan tutarlı bir politika izlemektedir. Böyle bir örgüt bir komplo örgütü ya da aracı değil, insanlığın en yüksek ve en değerli ifadesinin kendisidir.

Bu komünist partisidir; ve insanların gereksinmelerinin bir yanıtı olarak doğmuştur. Onu, insanlığın kendisini yok etmeden yok edemezsiniz. Çünkü o, insanların en verimli bir yaşam özlemlerinin somut bir ifadesidir; tıpkı insanın böyle bir yaşamın gerçekleştirilebileceğine dair doğru ve bilimsel bir yolun varlığının bilincinde olması gibi. İlk aşamada o işçi sınıfının partisidir; çünkü sadece bu sınıf kendi güncel yaşamından hareketle, baskıdan topyekün kurtulmaya götürecek hem örgütsel donanıma ve hem de acil gereksinime sahiptir. Ama komünist partisi aynı zamanda da özgürlüğü seven herkesin partisidir.

Gericiliğe karşı mücadelenin, komünist partisinin varolma hakkı için mücadele olmadan mümkün olmayacağı ilginç değil midir? "*Komünistlerin görevleri*", Henry A. Wallace'ın dediği gibi "*yurttaşlık hakları için mücadelede en ön saflarda olmaktır.*" Ve işte bu yüzdendir ki, komünistlere karşı her saldırı aynı zamanda halka karşı saldırı da demektir. Komünistlere karşı her saldırı aynı zamanda işçi sınıfına ve ilerici hareketlere karşı saldırı anlamına da gelmektedir.

Gericilik bunu pekala biliyor ve en güçlü saldırılarını komünistlere yöneltmesinin gerekçesini de bu oluşturmaktadır. Tarih bize şunu öğretmiştir ki, faşizmin iktidarı gasp ettiği ve pervasızca hüküm sürdüğü her ülkede, önce komünistlere karşı vahşi ve canice bir haçlı seferi yürütülmüştür. İkisi uyuşamaz; eğer faşizm başarı kazanacaksa önce komünizm yok edilmek zorundadır. Ve eğer bir kez komünistler yok edildikten sonra aydınlara sıranın gelmesi ne kadar sürecektir? Ya toplama kampı, ölüm mangaları ve insan mezbahaları için sıra kendisine gelecektir, ya da sinip, kendisini aşağılatacaktır. İki durumda da ne yaratıcı olmaya devam edebilir, düşünebilir ve araştırabilir ne de özgürlüğün simgesi olan zengin düşünsel yaşamını dolu dolu sürdürebilir, ve ne de bu yüzden ailesini geçindirebilir. Kaçınılmaz olarak maddi kölelikle, düşünsel kölelik yan yana yürüyor.

Ben bu satırları yazarken komünist partisinin on bir önderi mahkeme karşısında duruyorlar. Haklarındaki iddia şudur: Bir dünya görüşü ve felsefe olan Marksizm-Leninizm, hükümetin zor ve silah yoluyla yıkılması için bir komplodur ve bu yüzden de en az on yıl hapisle cezalandırılmalıdır. Tüm bunlara *aman bana ne* diyebilecek bir aydın olabilir mi? Bu iddianamenin aslında kendisine yöneltilmiş olduğunu kavrayamayan bir aydın düşünülebilir mi? Faşizmin zifiri karanlık paltosunun altında kendisi için birazcık ışık, bir solukluk hava ve bir kırıntı da özgürlük için yer bırakabileceğine inanan bir aydın olabilir mi? Eğer bunu düşünüyorsa yanılıyor, hem de fena halde yanılıyor.

Buraya kadarki sayfalarda "ideoloji"nin oluşturulmasını, savaş ve faşizmin çifte baskısı altındaki aydının teslimiyetini anlatmaya çalıştım. Hiç olmazsa aydının ahlak ve vicdanından alınan bedelin; öyle ki, tehdit ve gerçek tehlikelerden, terör ve rüşvete varıncaya kadar üzerine çığ gibi yuvarlanan, her yöntem

kullanılarak güvenceye alınan bir bedelin bir bölümünün dökümünü çıkarmaya çalıştım. Hepsi bir araya toplandığında ortaya çıkan korkunç ve her vahşice yöntemin birleşiminden oluşan bir dağdır. Sürekli vuran çekiç darbelerinin altında, bazı dikkate değer cesur istisnalar dışında, çok değerli bir mirası, yüzlerce yıllık özgürlük ve demokrasinin mirasını tamamen ya da parça parça terk ettiler. Bu harika miras, kültürel geçmişimizdeki insanın onuru ve özgürlüğü ile ilgili her şeyi kapsar. Aydın, akıllı ve geniş ufuklu araştırmacı olarak tüm parlaklığını ona borçludur; ve onun şansına yaşam tam da onu seçti ve ona günün birinde tüm insanların malı olacak bir kültürün büyük bir bölümünü sundu. Onun bu güvene layık olamaması büyük oranda toplumumuzun doğasında olabilir, ama bu tek başına onu affettirmez. Hiç bir insan sorumluluktan muaf değildir ve hiçbir insan, ruhunu cezasını ödemeden teslim edemez. Kendi içindeki "ben"ine bile ihanetten daha öte bir şey bu. O kendisinden sonra geleceklere ve önceden yaşamış olanlara karşı bir günaha ortak oluyor. Kendi aklının yeteneğine, gerçek dışı ve onursuz bir "ideoloji" inşa ederek ihanet ediyorsa, o zaman her kültürün onursuzlaştırılmasına da yardımcı oluyordur.

Kültürün sistematik olarak aşağılanmasını görmeden, kaçınılmaz olarak onunla at başı giden savaş ve faşizm çığırtkanlığını tartışamayız. Burada olumsuzluğun, geriye çekilmenin ve akıldışı "ideoloji"nin bir süreci yaşanıyor. Fransız eleştirmeni Roger Garaudy bunu şu cümlelerle ifade ediyor:

"İnsanla uzay arasındaki bir uyumu tasavvur bile etmekten aciz olmak, kokuşan bir sınıfın ideolojisinin karakteristik özelliğidir. Toplumsal düzen içerisindeki çelişkiler, doğal güçler üzerindeki bilinçli bir egemenliğe karşı direniyorlar. Anlaşılıyor ki dünya, kendi iç düzensizliği nedeniyle felç olmuş bir topluma karşı düşmanca duruyor."

Ve Ozan T. S. Eliot, yanıt ve onayda olduğu gibi, şimdiye kadar "ideoloji"nin inşasını tamamlamış ve kendi şizofrence "normalliklerinin" güvenli limanlarını keşfetmiş olan aydınlar için tanrıyı ve peygamberini, yol arkadaşlarıyla birlikte "hareket halinde değil, hareketten perhiz yapılan" bir yaşama davet ediyor.

Doğanın boş olandan nefret etmesi gibi, herhangi bir kültürü olmayan bir toplum da olanaksızdır. Eğer uygar bir kültür yok edilirse, onun yerini kabalığın kültürü alır. "Hareketten perhiz", bay Eliot'un tatlı bir biçimde ifade ettiği şey, aslında egemen sınıf tarafından savaş ve faşizm kışkırtıcılığı için özenle hesaplanmış bir sonuçtur; ama egemen sınıfın kendisinin hiç de "hareketten perhiz" yapmaya niyeti yoktur. O kendisine uygun bir kültür yaratmak istemektedir ve yeterli sayıda aydın da -anlaşılacağı üzere söz konusu olan bir hareket biçimidir- arzularını tatmin için hareket halindedir. Özellikle "duyarlı olanlar" Bay Eliot'un fildişi kulesini tercih edebilirler, ama ilginçtir "kibar duyarlılığın" ne kadar geniş yürekli olduğu, korku kaybolduğunda ve nakit ödeme miktarı arttığında belli oluyor.

"Kibar duyarlılık" bir polis devletinin silahları ve silahlı kuvvetlerince yeterince desteklendiğinde, zamanla saldırma zevkini bile tatmak isteyecektir. O sözde kültürlü, yumuşak ve duyarlı estetikçiler bunları "*The Partisan Review*" ve "*Antioch Review*" adlı birinci sınıf dergilerdeki maskaralıklarıyla da kanıtlamaktadırlar. Güzellik anlayışlarıyla -kendi anladıkları güzellik- sadece insanlıktan uzaklaşmıyorlar, onu aynı zamanda da hem kirletiyorlar ve insan ruhuna iyi gelen ve akıllı, asil ve cesur olan her şeyle dalga geçiyorlar. Onlar gıdalarını zamanında Büyük Britanya'nın ünlü ozanlarından olan Robert Bridges adlı bir adamın temelsiz ve rezilce anti-hümanizminden alıyorlar ve buna göre hareket ediyorlar. Bridges "Güzellik Vasiyetnamesi"nde fantazi dolu şatafatlı laflarla şunları yazıyor:

"Ve o (güzellik) savaştan söz ediyordu:
O ki erdemmiş gibi görünüyor, ama değil
Simasındaki ruhsal güzellik, sanki çirkinlik
Gemleyebilmek ise onu, usta bir süvari eli gerektirir ancak
Savaş, olmak gücüne yakın, koyun koyuna onunla
cevheridir yaşamın."

Ve saire ve saire... Ve konunun erbapları, bunların arkasında gizlenmiş çok sayıdaki kahverengi gömleği*, zorla ölümün "güzelliği" aldatmacasını, kendi canını kurtardıktan sonra, mücadele eden, çile çeken, ölümde de sırayı alanları görebilmektedirler. *"Partisan Review"*'in mahlukları da aynı ruh haliyle, son savaşın doruk noktasında "antifaşizmin sosyal boşluğundan" dem vuruyor ve "durumu daha da karmaşıklaştıracağından ötürü Rusya'ya savaş açılmaması gerekir" düşüncesi üzerine de feryat figan ediyorlar. "İdeolojileri" onları arsızca "kitlelerin kendi devrimlerini yapabilecekleri ve onun kontrolünü ellerinde tutabileceklerine dair ne bir teori ve ne de bir kanıt" olduğu şeklinde inletebiliyordu. Tüm bunları söyledikten sonra da *"Life"* dergisine "Rus" düşüncesi "ilericiliğin iyimserliği" üzerine burun kıvırmak için yardıma koştular.

Sıradan ve bu yüzden de "umutsuzca kıt akıllı" bu insani yaratıkların umutları ve özlemlerine olan o hüzünlü hayal kırıklığından sonra, kendi iddialarına, ölümün "güzellik " mertebesine yükseltilmesine geçiyorlar.

Elbette ki entelektüel pislik yığınının en üstünde duruyor bunlar. Kendilerini içinde huzurlu hissettikleri nevroza bürümüş, işlerini en yakın çevrelerinde hallediyorlar. Ama bayağılaşmış mistik dünya görüşleri ve bir bütün olarak insanlığın reddine dair herkesçe bilinen bir "ek parçayı" Amerikan uygarlığının her alanında bulmak olası. Her türlü sosyal duygudan tamamen arındırılmış Hollywood'dan vahşet, pornografi ve sıradanlığa methiye dizilen ucuz, berbat yapılmış

* Nazi üniformasının rengi -Çev.

filmler adeta fışkırıyor. Karısını döven "oturaklı delikanlı" ulusal kahraman ilan ediliyor; Amerikan tarzının kılı kırk yararak icat ettiği insanlık dışılığın zirvesi özel dedektif, zamanımızın insan üstü varlığı oluveriyor. Buna kilise de ortak oluyor ve böylece şu anda içi boş olan ne varsa, eğer olanağı varsa daha da boşaltılıyor.

Saçma sapan fıkra kitapları yüz binlerce, milyonlarca basılıp dağıtılıyor; inanılmaz bir şekilde aptalca yazılmış "başarı" kitapları cinsel dürtüleri kamçılıyor, büyük kitapçıların ortak şirketlerinin reklamlarınca destekleniyorlar ve ciddi edebiyat ürünlerini piyasadan dışlanmaya başlandı bile. Radyo bangır bangır sonu gelmeyen "sabun operasını" çalarken, televizyon aygıtları bu "kitsch"leri yaymada yeni bir boyut oluşturuyorlar.

Böylece sanatçının önce fahişe ve sonra da pezevenk olduğu yeni bir kültür ortaya çıkıyor. Ücret karşılığı çalışan eleştirmen, rahatsız edici ölçülerini güverteden denize atıyor ve giderek dumura uğrayan bir sanata yönelik engellemelere yağlar yakıyor. Bunun kazançlı olduğu şüphe götürmezdir, ama peki kaybeden kimdir?

Bundan zarar görenler, ki işte belirleyici olan da budur, büyük ve güzel ülkemizin sadece aydınları olarak değil, aynı zamanda da yurttaşları olarak yine bizleriz. Günümüzde yurtsever olmak tehlikeli bir şeydir; çünkü, Amerika'ya açıktan duyulan sevgi bile "Rus" işi olarak damgalanmış durumdadır.

Geçmişimizdeki parlak ve aydınlık olan her şeyden vazgeçmek zorunda mıyız? Çocukken "senin iyiliklerini kardeşlikle taçlandıracağız" diye yemin ettiğimiz bu büyük ülke, faşizmin utanç verici karanlığına ve böylece giderek de faşizmin ürünü olan cehenneme mi sürüklensin? Ve biz aydınlar olarak beynimizi, yüreğimizi ve ruhumuzu dürüst, cömert ve doğal olan her şeyden boşaltırken, John Rankin adlı birinin delilikleri, Harry Truman'ın dar kafalılığı ve bir Henry Luce'un ortaçağcılığı "Yeni Amerika"nın kültürel değerleri mi olacaklar?

Bize sadece güzellik ve gerçeği hediye etmemiş olan, aynı zamanda da yeminler ettiğimiz o büyük insanlar, Whitman, Emerson, Thoreau, Mark Twain, Melwille, Hawthorne, Freneau, Paine, Stowe, London, Harte, Reed, Lindsay, Frank Norris ve Dreiser ile Samuel Adams, Jefferson, Jackson, Lincoln, Douglass, Altgeld, Sylvis, Parsons, Deebs ve Haywood ve tıpkı dün gibi yakın, kısa bir süre öncesinden Roosewelt gibi adamlar mezarlarında rahat uyuyabilecekler mi?

Bakın, ne kadar geç oldu? Avukat Leon Josephson sırf anayasaya sadık kaldığı için bir yıl hapis yattı; film direktörü Carl Marzani, yine acayip bir "canilikten", iddianamede belirtildiği şekliyle bir hükümet memuruna yanlış bilgi vermekten, üç yıllık bir hapis cezasını çekmeye başladı. Dalton Trumbo, Albert Maltz, John Howard Lawson, Herbert Bibermann, genç Ring Lardner, Bessie, Lester Cole, Samuel Ornitz, Adrian Scott ve Edward Dmytryk de yine aynı şekilde bir "canilikten", anayasal haklarında direttikleri ya da daha doğrusu, vicdanlarının onlara yazdığı gibi yazıp çalıştıkları için birer yıllık hapis cezasına mah-

kum edildiler. Büyük cerrah Dr. Edward K. Barsky antifaşizm nedeniyle, diğer iki doktor, iki avukat, bir eğitimci, bir yazar, iki sendika önderi, bir ev kadını ve bir işverenle birlikte altı ay hapis cezasına çarptırıldı. Eğitimci Richard Lyman Bradley, New York Üniversitesi Alman Kürsüsü Başkanıydı, ama antifaşist düşüncelerinden ötürü görevinden alındı; tıpkı "caniliklerden" ötürü tutuklanıp, takibata uğrayan ve sonunda Amerika'dan sürülen besteci Hans Eisler gibi.

İlerleme Partisine üye oldukları için aşağıdaki kişiler sadece üniversiteden değil, yüksek öğretimin sekiz değişik alanından da kovuldular: Profesörler George Parker, Clarence R. Athearn, James Barfoot, Leonard Chosen, Charles G. Davis, Daniel D. Ashkenes, Don West, Luther K. McNair, Curtiss D. MacDougall ve Clyde Miller. Ortaokul öğretmenleri George T. Frantzis ve Eleanor R. Dushane görevden alındılar, çünkü komünist oldukları söyleniyordu. Bir dördüncüsü Oregon'daki görevinden alındı, çünkü o bir dergiye yazdığı mektupta Sovyet Ziraat bilimcisi Lissenko'nun düşüncelerinde haklı olabileceğini söyleme cüretinde bulunmuştu. Ben de antifaşizm caniliği yüzünden hakkımda verilen hapis cezasını çekmem için çağrı yapılmasını bekliyorum. "Özgürlük Evi" adlı örgütün aydınları yetenekli ve uluslararası bir üne sahip Heykeltraş Jo Davidson'un yabancı ajan olarak fişlenmeye zorlanmasını talep etti.

Birçok devlet memuru, Theodore Dreiser, Lion Feuchtwanger ve Howard Fast okudukları "caniliğini" kabul ettikleri için görevlerinden uzaklaştırıldılar. Island eyaletinde okulun disiplin kurulundaki rezilce bir sorgudan sonra korkutulmuş, bitirilmiş bir haldeki on sekiz yıllık kadın ilkokul öğretmeni intihar etti ve Washington'da "Amerikan olmayan şeylerle" uğraşan bir komite tarafından, bir kadın öğretmen hakkında "öğrencilerine Ruslarda sağlık hizmetlerinin devletçe verildiğini" anlattığı için soruşturma açıldı.

Hükümet ve büyük sermaye tarafından "sadakat" adına finanse edilen, insan aklı ve onuruna karşı yürütülen bu saldırılarla, bu korkunç çılgınlıklarla ilgili olarak sayısız sayfayı farklı kanıtlarla doldurmaya devam edebilirdik. Hız giderek artıyor; ben bu satırları yazarken tam on bir kişi diyalektik materyalizmin yayılması için çaba göstermekten ötürü on yıl hapis istemiyle mahkeme karşısındalar, ve bu utanç verici dava boyunca Amerikan demokrasisinin temel ilkesi peş peşe ve acımasızca katledilmeye devam ediyor.

Ne kadar geç oldu?

Bir Amerikalı için doğduğu ülke hakkında, on yıl önceden tanıdığı biçimde, Nazi Almanya'sı kitapları yaktığında ve insanlığın vicdanını kirlettiğindeki gibi yazmak ne kadar acı ve korkunç bir şey olmalı.

İşte bu nedenledir ki, ben sizlere, Amerikan aydınlarına sesleniyorum: Ayağa kalkın ve direnin! İlerici güçlerin büyüyen saflarında yerinizi alın ve üzerimize serpilmek istenen bu korkuyu dağıtın! Uygarlığımızın sıcak ışığı yanmaya devam etsin ve ülkemizin üzerine gecenin karanlığı çökmesin diye birleşin!

Geç oldu, ama henüz çok geç değil. Savaş önlenebilir. Dünya yanmış atom çölünden oluşan kara bir tarlaya dönüşmek, kül olmak zorunda değildir. Çocuklarımız korkunç bir şekilde, can çekişerek ölmek, yaşadığımız yerler harabeye dönmek zorunda değil. Eğer birleşebilirsek kendimizi Amerika'dan nefret edenler ve ona ihanet edenler tarafından böldürmemek için inat edersek, işte o zaman bu mücadele içerisinde büyük ve gurur verici bir rol oynayabiliriz. Gelecek kuşaklar hakkımızda davacı değil, minnettar olsunlar ve mücadelemizin yemininden hareketle, ülkemizin geçmişinde hiçbir zaman tanımadığı şekilde zengin ve daha iyi bir kültür yaratabiliriz. Bu kolay değil, ama bu tür şeyler zaten hiçbir zaman kolay olmadı ve Thomas Paine Amerikan özgürlüğü için mücadelede yıllar önce nedensiz olarak şunları yazmadı:

"Tirancılık da tıpkı cehennem gibi basit bir şekilde yenilmeyecektir, ama hiç olmazsa kendimiz için bir tesellimiz var: Mücadele ne kadar zor olursa, zafer de o kadar şanlı olacaktır. Çok ucuza aldıklarımızın değerini bilmeyiz, ender bulunurluğudur bir şeyi değerli kılan. Gökyüzü kendi hazinelerinin değerini saptamayı biliyor ve gerçekten cennetsel bir değer olan ÖZGÜRLÜK için istenen bedel de ona uygun olmasa, bu çok tuhaf olurdu."

Önümüze bir çift eldiven fırlatılıyor, geçmişte de sık sık atalarımıza yapıldığı gibi. Başarmaya mecburuz, başaramamazlık edemeyiz. Dünyanın tüm ülkelerinden, Avrupa'nın fabrikalarından, Çin'deki köylü kulübelerinden, savaşla sarsılan Yunanistan'dan, yeniden doğan İsrail'den, kaba baskıların yaşandığı Türkiye'den ve acı içindeki Güney Afrika'dan, Hindistan ve uyanan Asya'dan, eski İngiltere'den ve yeni Rusya'dan milyonların gözleri üzerimizde ve soruyorlar: Nerede bir zamanların Amerikan dudaklarının gururla söyledikleri o eski özgürlük türküsü? Size soruyorum, arkadaşlarım, kararın bu saatinde. Yüksek sesle ve anlaşılır bir dille, öfke ve inatla konuşup bir şeyler mi yapacağız, yoksa acı bir utançla ve korkakça yok olup gidecek miyiz?

Eğer uğraşırsak, ilerici hareketle birleşebilirsek, yurttaşlık haklarımızın her çiğnenmesine karşı direnirsek, her anlaşmazlıkta hakların çiğnenmesine karşı mücadele edersek, eğer işçilerle omuz omuza bir barış hareketi inşa edebilirsek... İşte o zaman yaşam, umut ve kelepçelenmemiş emeğin sevinci bizim olacaktır. Ellerimizi koynumuza bağlar otururşak, işte o zaman da bize sadece cehennemin yolu kalacaktır; Almanya'nın, İtalya'nın ve Japonya'nın bir zamanlar gitmiş oldukları yol.

Kaynak: İlk olarak Amerika'da yayınlanan broşürün özgün adı "Intellectuals In The Fight For Peace", Almanca'ya Hilde Eisler tarafından "Amerikanische Intellektuelle im Kampf um den Frieden" başlığıyla çevrilerek 1949'da Dietz Verlag tarafından Berlin'de basıldı.

Amerikan Faşizmi

G. Petrov
Almancadan çeviren Derya Kaya

Amerikan emperyalizminin İkinci Dünya Savaşı sonrası saldırgan ve yayılmacı yönelimleri, Amerika Birleşik Devletleri'nin iç ve dış politikasında ifadesini buluyor. Dünya üzerinde Amerikan egemenliği kurmayı amaçlayan yeni bir savaşın ateşli hazırlıklarına, burjuva demokratik özgürlüklerin ortadan kaldırılması ve ABD'de toplumsal yaşamın faşistleştirilmesi eşlik ediyor.

Faşizm, emperyalizmin en tiksindirici yüzü, en iğrenç ifadesidir. Lenin'in "en kudurmuş emperyalizm" olarak tanımladığı Amerikan emperyalizminin, şu anda iç ve dış politikasında çözümü faşizmde araması da bir rastlantı değildir. "Dış politikanın esas unsurları olarak şovenizm ve savaş hazırlıkları, işçi sınıfının ezilmesi, gelecekteki savaşta cephe gerisini güçlendirmek amacıyla gerekli bir araç olarak görülen iç terör: İşte bütün bunlar günümüz emperyalist politikacıların üzerinde en fazla uğraştıkları şeylerdir."[1] Stalin'in SBKP(B)'nin 17. Kongresi'nde söylediği bu sözler, aynı şekilde ABD'nin günümüzdeki politik yapılanmasını da açıklıkla ifade ediyor.

Wallstreet borsasındaki efendilerin, Alman faşistleri ve Japon militaristlerinin çürük ideolojilerinden aldıkları çok şey var; ancak Amerikan emperyalizminin ırkçı, şoven teorileri ve dünya üzerinde egemenlik kurma planları, Hitler ve Göring, Tanaka ve Tojo'dan çok daha öncelere kadar uzanır. "Tanrı bin yıldır, İngilizce konuşan ırklarla Germen ırkları, önemsiz ve sıkıcı uğraşlar peşinde koşmaları ve kendilerine hayran olmaları için hazırlamadı. O,

Amerikan halkını dünyanın manevi yenilenme ve yönlendirmesini gerçekleştirmek üzere, seçilmiş ulus olarak belirledi. İşte Amerika'nın ilahi misyonu budur."

Senatör Albert Beveridge'in Ocak 1900'de Amerikan Senatosu'nda söylediği bu sözlerin üzerinden yarım yüzyıl geçti. Günümüzde bu plan ve amaçlar Amerikan tekelleri tarafından daha da arsızca dile getiriliyor. Amerika'nın generalleri ve diplomatları, işadamları ve sahte bilim adamları, satın alınmış gazetecileri ve yazarları, alaycı bir açıklıkla ABD'nin "dünya misyonu"nun ve dünyaya egemen olma planlarının çığırtkanlığını yapmaktadırlar.

1945'te savaşın bitiminden hemen sonra, tanınmış işadamı John Foster Dulles, başkanı olduğu Ulusal Sanayiciler Birliği'nin bir oturumunda, ABD'nin dünyanın ahlaki liderlik rolünü üstlenmesi gerektiğini söylemiş ve "19. yüzyıl İngiltere'nin yüzyılıydı, ama 20. yüzyıl da ABD'nin yüzyılıdır", diye eklemiştir.

ABD hükümeti tarafından 1947'nin sonlarında yayınlanan, "Amerikan Dış Politikası" başlıklı broşürde, Amerikan çıkarlarının "uluslararası boyutu"na değinilmiş, "dünya meselelerinde ABD'nin öne çıkmış önderlik konumu"na ilişkin iddia ifade edilmiştir. Daha sonra bu görüşler Truman ve Acheson tarafından da hararetle dile getirilmiş; Truman Amerikan Kongresi'ndeki bir konuşmasında, "Amerikan yaşam tarzı"nın bütün toplum ve uluslara yayılması gerektiğinden söz etmiştir. General Eisenhower "Ülkemiz birlik olursa, dünyaya hükmedebilecektir" diyerek, gözü dönmüş generallerin de politikacılardan geri kalmadığını göstermiştir.

Tekelci basın da aynı küstahlıkla kendini açığa vurmakta sakınca görmüyor. *"United States News and World Report"* isimli gazetede yayınlanan, "ABD dünya polisliği rolünde" başlıklı yazıda, "ABD gelişmiş bombalama gücü ve bunun bütün dünyaya yayılan bir ağ şeklinde konuşlandırılması sayesinde, başka hiç bir ülkenin yardımına ihtiyaç duyulmadan, dünya üzerinde polisiye denetimi sağlama olanağına sahip olacaktır" deniyor.

Demek ki, dünyanın ahlaki önderliği ve manevi yenilenmesi, bombardıman gücünün ve askeri destek noktalarının yardımıyla gerçekleşiyor. Dünyanın jandarması ABD. Wallstreet'in "barış sözcüleri"nin kendilerine biçtiği rol işte budur.

Amerikan emperyalizminin peygamberleri, yeni yeni faşist teori ve doktrinleri gündeme getiriyorlar. Bu kişiler Alman faşistlerinin gerçekleştirmek istedikleri "yaşam alanı"nın yerine, "güvenlik çemberi" ve "esnek ABD sınırları" tanımlamalarını getiriyorlar. ABD'li strateji uzmanlarının yorumlarına göre, belirlenecek olan bu sınırlar bütün dünyayı da kapsayabilir.

Örneğin ABD'nin sınırlarının nasıl tanımlanması gerektiği hakkında, Amerikalı politikacılar ve Kongre üyeleri şunları söylemekteler: "Bu sınırların var olması gerekmiyor." ABD Temsilciler Meclisi üyesi Paudge, "hepimiz biliyoruz ki,

Amerikan savunma hattı, Batı Avrupa ve Doğu Asya'da olduğu gibi, iki kutup arasında daha yüzlerce bölgeye dağılmalıdır" diyor. Gerçekten de ABD savunması için oldukça geniş bir hat! Aynı şekilde ABD'li jeopolitikçi Weller, "ABD sınırları"nı aynı şekilde büyütmektedir. Ona göre sınır, "ABD uçaklarının bombalayabileceği ve paraşütçülerinin atlayabileceği her yerdir. Bugün ABD'nin sınırları neresidir? sorusuna verilecek yanıt, sınırın hiçbir yerde ve her yerde olduğudur. Amerika'nın savaşı bütün yerkürede sürüyor."

Açıkça görülmektedir ki; ABD'nin savunma ve güvenlik gerekçeleri, Amerikan militaristlerinin dünyaya egemen olma, Amerikan emperyalizminin dünya imparatorluğu kurma planlarının propagandası için kullanılan, uydurma bahanelerdir.

Bütün faşist rejimlerin karakteristik özelliklerinden biri olarak ırkçı propaganda, halkın politik ve moral olarak çöküntüye uğratılması için kullanılan araçlardan biridir. ABD'de, insanlık düşmanı ırkçı düşüncelerin ve vahşi bir milliyetçiliğin yayılması için çaba gösterilmektedir.

Daha 1919 yılında Amerikalı sahte bilimci Scott Nearing, Amerikalıların "süper ırk" olduğunu iddia etmiştir. Amerikan ırkı teorileri daha sonraları da abartılmış bir şekilde ortaya atılmaya devam etti.

Hitler'in kuzey ırklarının "üstün" ırklar olduğunu iddia ettiği sıralarda, John Foster Dulles de, 1938 yılında yayınladığı "Savaş, Barış ve Değişimler" isimli kitabında, Amerikalıları kahraman bir ulus olarak niteliyordu. Hitler faşizminin "aşağı ırklar" tanımlamasının yerini Dulles'te "şer ulusları", yani kötülüğe eğilimli uluslar, toplumlar almaktadır. Tahmin etmenin güç olmadığı üzere, bu "aşağı" uluslarla kastedilen kendileri dışındaki bütün uluslardır ve Dulles'in "teori"sine göre bu diğerleri, "kahraman Anglo-Sakson ulus" tarafından yönetilmelidir.

Churchill de, histerik Fulton konuşmasında Anglo-Sakson ırkının üstünlüğünü iddia etmekte ve Dulles ile aynı telden çalmaktadır.

Anglo-Amerikan emperyalistlerinin bütün bu çılgın yalanları, akla Mark Twain'den şu nükteyi getiriyor: Eski bir asker, "Dünyanın bütün kenarlarına doğru" isimli kulüpte şöyle bir konuşma yapar: "Biz Anglo-Sakson ırkının bir parçasıyız, eğer bir Anglo-Sakson bir gün bir şeye ihtiyaç duyarsa, gider ve alır." Mark Twain'in kendisinin de sonradan açıkladığı gibi, "biz İngiliz ve Amerikalılar hırsız, soyguncu ve haydutlarız ve bundan gurur duyuyoruz" görüşü ortaya konulmuştur. Mark Twain bugünkü Churchill, Dulles ve diğer Anglo-Amerikan ırkçı faşistlerinin düşünce yapısına karşı bizleri çok önceden uyarmıştır.

ABD'nin dünya egemenliği politikasını haklı göstermek için özel bir felsefe dahi geliştiriliyor: Bu felsefe, korsanlığın, haydutluğun ve yamyamlığın felsefesidir.

Okumuş yamyamlardan Vogt, Avrupa halklarının "istikrarlı hale getirilebilmesi" zorunluluğunu da kendince hesaplamıştır. Bu amaçla Avrupa halkını aç bırakıp, nüfusunu üçte birine kadar azaltmak fikrini bile ortaya atmıştır. Bu ye-

ni Malthusçu, "aşağı ırkların" köklerinin kurutulmasını söyleyen faşist teoriyi tekrardan uyandırmaktadırlar.

Elliot Arnold'un ABD'de yayınlanmış yeni bir romanında, romanın kahramanı olan Amerikalı general emrindeki birine şunu söyler: "Siz savaşlarda en önemli şeyin, birinin bazı ilkeler için eline silahı alıp, ileriye atılması ve bu ilkeler uğruna ölmesi olduğunu sanıyorsunuz. Ama esas önemli olan, bu birinin bütün ilke ve düşünceleri unutmasıdır..."

Amerikan askerleri, merhametsiz ve acımasızca, barış içindeki şehirlere atom bombası atacak, gemileri batıracak, köyleri yakıp yıkacak, yağmalayacak, insanları öldürecek ve böylelikle Wallstreet'in paragözlerinin karlarına kar katacak şekilde eğitiliyorlar.

Faşizm savaş demektir; halkların üzerinde kesin bir iktidar sahibi olmanın savaşı. Bütün faşist diktatörlerin ortak noktası, dünyayı yönetme "hakkı"nın kendilerinde olduğunun herkesçe kabul edilmesini dayatmalarıdır.

Amerikan gericiliği, hayali bir "dünya hükümeti" düşüncesine esin vermekte ve bu yöndeki bütün kozmopolit hareketleri desteklemektedir. Halklardan ulusal egemenliklerini, hayali ve "genel" bir "uluslararası" refah için feda etmeleri istenmektedir.

ABD'nin emperyalist yayılma çabalarının üzeri, "demokrasinin kurtarılması" yalanı ile örtülmektedir. Aynı ABD açık bir şekilde, İspanya, Yunanistan ve Yugoslavya'daki faşist rejimleri de desteklemektedir. Amerikan faşistleri, Batı Almanya ve Japonya'da militarizmin ve faşizmin yeniden canlandırılmasını da teşvik de etmektedirler. Amerikan propagandasının özde bütün çabası, halklarda ülkelerin arasında eşit ve ortak bir ilişkinin olanaksızlığı ve savaşın kaçınılmazlığı düşüncesinin yerleştirilmesidir. Wallstreet'in eğitimli uşaklarından Burham, "Dünya Egemenliği Kavgası" adlı kitabında şöyle yazıyor: "Dış politikanın amacının aslında barış olamayacağının kabul edilmesi gerekir." Buna, başka bir okumuş savaş kışkırtıcısı şunları ekliyor: "Uluslararası ilişkilerde savaş ve yıkım da dahil olmak üzere, şiddetin bütün biçimlerine izin verilmiştir."

Amerikan yönetici çevrelerinin emperyalist girişimleri, kendini "Marshall Planı" ve saldırgan Kuzey Atlantik Paktı çerçevesindeki çılgınca silahlanma yarışında açığa vuruyor. Kuzey Atlantik Paktı, tıpkı Hitler ve Mussolini arasındaki kötü şöhretli pakt gibi, barışa ve halkların güvenliğine karşı haince bir komplodur.

İngiliz yazar Bernard Shaw'a bir keresinde neden Amerika'yı ziyaret etmek istemediği sorulduğunda, verdiği yanıt, "Amerika'ya gitme konusunda kaygılarım var. Her ne kadar kara mizahın klasiği olarak nitelendirilsem de, Özgürlük Abidesi'ne bir kereliğine bile bakamayacağımı düşünüyorum" olmuştur.

Gerçekten ABD'de özgürlük ve demokrasiden geriye kalan, Amerikan halkının ve diğer ülkelerdeki iyi niyetli insanların kafasını karıştırmak için kullanılan bir reklam panosundan ibarettir.

Günümüzün Amerika'sı tekellerin diktatörlüğünün ülkesi, halka yönelik acımasız baskı ve sömürünün ülkesidir. ABD bir polis devletidir. Lenin'in daha otuz yıl öncesinden söylediği gibi, bütün toplum üzerinde sermayenin ve bir avuç milyarderin iktidarı, hiç bir yerde Amerika'da olduğu kadar kaba ve rezil bir şekilde hakim olmamıştır. Lenin bugün de güncelliğini korumaktadır. Gerçekte ABD, sanayi ve finans sektörünün büyük bir kısmına sahip olan birkaç düzine aile tarafından yönetilmektedir. Devasa bir zenginliğe konan bu grup, kongreye ve hükümete, bakan ve diplomatlara, general ve gazetecilere kendi isteklerini dikte ettirmektedir. Beyaz Saray'ın arkasında, Morgan, Rockefeller, Mellon, Ford, Du Pont, Vanderbild ve benzerlerinin "altın hanedanlıkları" dikilmektedir. Dünya egemenliği ve ABD'nin dünya imparatorluğu gibi çılgınca planların arkasında da, bunlar bulunmaktadır. Amerikan tekelleri bütün dünyayı soymak ve halkları Wallstreet'in uysal köleleri haline dönüştürmek istemektedirler.

Amerikan yayıncı Lundberg, "Amerika'nın altmış ailesi" kitabında şöyle yazıyor: "ABD günümüzde en zengin altmış ailenin hiyerarşisi tarafından yönetilmekte, bunları serveti biraz daha küçük doksan zengin aile izlemektedir. Bu aileler, ABD'ye hakim olan sanayi oligarşisinin çekirdeğini ve can damarını oluşturmakta, bilfiil hükümetini belirlemektedirler. İşte ABD'nin gerçek hükümeti budur: Resmi olmayan, görünmeyen, gölgede duran bir hükümet. Bu, dolar demokrasisinde paranın hükümetidir."

ABDli finans tekelleri, ülkenin en önemli ekonomik alanlarını ahtapot gibi sarmakta, milyonlarca emekçinin gücünü sömürmekte ve onların emeğini paraya çevirmektedirler. Morgan finans tekelinin sermaye yatırımları kırk milyar doları geçmektedir. Bu tekel, iki yüzden fazla büyük sanayi ve ticaret şirketini kontrolünde tutmaktadır. Rockefeller'in zenginliği petrole dayanmaktadır. Bu ailenin toplam malvarlığının altı buçuk milyar dolar olduğu tahmin edilmekte, yıllık gelirleri ise otuz ile elli milyon dolar arasında değişmektedir.

Bundan önce de belirtildiği gibi Amerikan hükümeti işte bu büyük Amerikan tekellerinin kontrolündedir. Bu tekellerin resmi organları da, -on altı bin şirketin bağlı bulunduğu Ulusal Sanayi Birliği ve üç bine yakın şubesiyle ticaret odası- ABD'nin iç ve dış politikasını belirlerler.

Amerikan tekellerinin kurmayları On İkiler Kurulu olarak da bilinen, ABD'nin gizli yönetimini kurdular. Bu On İkiler Kurulu'nda büyük tekellerin en büyüklerinin şefleri yer alıyor. Gizli oturumlarını özel dedektiflerin koruduğu bu kurul, ABD'nin dış politikasını belirlemekte ve ülkenin iç politikasını yönlendirmektedir. Wallstreet'te kapalı kapılar ardında "Truman Doktrini" ve "Marshall Planı" vaftiz edildi, yine burada köleci Taft-Harley Sözleşmesi ve başkanın devlet memurlarının sadakatleri hakkında araştırma yapılması emri yazıldı. On İkiler Kurulu, Kongre'nin bileşimini belirlemekte, başkanın seçilmesini sağlamakta, bakanları belirlemektedir.

Senato ve Temsilciler Meclisi seçimleri de, tamamıyla Amerikan tekellerinin denetimindedir. Vekillerin çoğunluğu Wallstreet'in ajanlarından oluşmaktadır ve bunlar paralarını sanayici ve bankerlerden aldıkları için onlara bağlıdırlar. Vekillerin "özgürlüğü" de pratikte sadece kağıt üstündeki bir kurgudan ibaret. Rüşvet, hile, kandırmaca, terör ve haydutça metotlar, bütün kirli yöntemler, tekellerin sadık hizmetçilerinin kongreye girmeleri için kullanılmaktadır. Stalin'in de dediği gibi, bu sistem her ne kadar genel seçimleri içerse de, sonuçta iktidara Rockefeller'in yaratıklarını getirir.

Günümüzdeki ABD Kongresinin bileşimi, Amerikan demokrasisinin sahteliğinin açık bir göstergesidir. Seksen birinci kongredeki temsilcilerin dağılımı şöyledir: 301 hukukçu, 97 işadamı, 46 çiftçi, 21 gazeteci, 66 serbest meslek sahibi, 46 tane de diğer Wallstreet uşağı. Kayıtlı seçmenlerin yüzde ellisini oluşturan sanayi işçilerinin kongrede temsilcileri bulunmamakta ve 14 milyon siyah, temsilciler meclisinde sadece iki üye ile temsil edilmektedir.

ABD Komünist Partisi'nin başında bulunan William Foster, "bu kapitalist Kongreyi demokratik olarak nitelendirmek, demokrasi kelimesine kara çalmak demektir" demiştir. Amerikalı yazar Lincoln Steffens, kısa süre önce yayınlanan "Pislikte Deşinenler" isimli kitabında, "ABD Senatosu çürümüşlüğün ve hainliğin yuvasıdır" diye yazmaktadır.

Bu durumda, ABD Kongresi'nin sadık bir şekilde, Wallstreet tarafından hazırlanmış saldırganlık planlarını onaylaması hiç de şaşırtıcı olmuyor. Kuzey Atlantik Paktı'nın tasdik edilmesi, Marshall Planı'nın onaylanması, Atlantik bloğuna dahil olan ülkelerin silahlanması için askeri bütçe ayrılması; işte bütün bunlar, Amerikan tekellerinin Kongre'deki işbirlikçileri tarafından halledilmektedir. Kongre sıralarından konuşan Cannons ve Paudges gibi savaş kışkırtıcıları, barış içinde yaşayan halkların üzerine barbarca bombalar atılmasının, yeni ve kanlı bir katliamın çığırtkanlığını yapmaktadırlar.

Tekeller, ABD yönetimindeki kilit mevkileri de ellerinde tutmaktadırlar. Amerikan Slavları Kongresi'nin bir oturumunda tanınmış politikacı Leo Krzycki bir kaç önemli sayı vermekte: "Devlet bürokrasisinde yetkili 96 memuriyetten 49'u bankerlerin, finans aristokrasisinin ve büyük sermayedarların elinde olup, kalanı da onlara sadık hizmetkarlardan oluşmaktadır."

Örneğin müsteşar Dean Acheson'ın Rockefeller ailesiyle yakın ilişkileri bu çerçevede nitelendirilebilir. Acheson, "Du-Pont-Rockefeller Ethyl Corporation"un resmi danışmanıydı. Savunma bakanı Johnson, savaş uçakları imal eden "Consolidated Valty" şirketinin müdürüydü.

William Foster, "Dünya Kapitalizminin Çöküşü" isimli kitabında şöyle yazıyor: "Hükümetimizin başındaki baylar, başkan Truman da dahil olmak üzere, Wallstreet'in kuklalarıdır sadece. Ancak günümüzde Wallstreet kodamanları hükümeti uzaktan kontrol etmekle yetinmemektedirler. Hükümetin önemli

mevkilerine kendi adamlarını yerleştirerek zaten dolaysız bir şekilde yönetimin içerisinde yer alıyorlar. Başkanın çalışma odasından tutun, diğer önemli mevkilere dek Wallstreet'ten gelen kapitalistler oturmaktadır. Bütün bir gerici general ve amiral kalabalığı da yönetimin önemli yerlerine yerleştirilmiş ve aynı zamanda hatırı sayılır bir askeri gruba da dolaysız olarak sanayinin yönetiminde yer alma olanakları sağlanmıştır. Devlet aygıtının tekelci sermaye ile iç içe geçtiğinin kanıtı olan bu eğilimler, aynı zamanda kapitalizmin ülkede faşizme doğru ilerlediğinin uğursuz işaretlerinden biridir."

Devlet aygıtı ve askeri sınıf ile iç içe geçmiş bulunan Amerikan tekellerinin kurduğu işte bu örümcek ağı, ABD'nin faşistleştirilmesi de kolaylaştırılmaktadır.

* * *

Amerikan emperyalizminin peygamberleri sıkça, partilerin, politik grupların ve muhalefetin sözde "özgürlüğü" ile ve adı kötüye çıkmış olan çok partili sistem ile övünmektedirler. Gerçekte ABD'de sadece iki parti -emperyalist burjuvazinin partileri- özgürlüğün tadını çıkarmaktalar. Fakat herkesçe bilinen, bu iki partinin -Demokratlar ve Cumhuriyetçiler- aslında aynı partinin iki şubesi olduğudur: Savaşçı emperyalizmin ve savaşın partisi.

ABD'de demokratik özgürlükleri savunan, barış isteyen ve savaş tehlikesine karşı mücadele eden, ilerici parti ve demokratik organizasyonlar amansız bir baskı altındadırlar.

Amerikan makamları Komünist Parti'yi yönetimsiz bırakmaya ve partinin etkinliklerini olanaksızlaştırmaya çalışmaktadır. Komünist Parti'nin başkanına karşı yürütülen provokatif mahkeme sürecinin, ülkedeki ilerici demokratik harekete karşı düzenlenmiş baskı planlarının parçası olduğunu, gerici gazeteler bile çekinmeden yazmaktadırlar. "Liberty" gazetesi hukuki sürecin tamamlanmasına daha çok varken, "İlk silah patlamadan komünistleri yok etmeliyiz. On iki tanınmış komünist lidere karşı, Smith-Yasası'na dayanarak, şiddete başvurmak suretiyle hükümeti devirmeye çalışmak suçundan açılan dava başarıya ulaşacak olursa, bunu ülke çapında yüzlerce dava daha izlemelidir" diye yazmıştır.

Yapay bir şekilde oluşturulmuş anti-komünist histeri, uzun zamandan bu yana bütün demokratik kurumlara ve özgürlük taraftarı insanlara karşı soysuzca yöneltilmiş kitlesel bir baskı aracına dönüşmüştür. Henry Wallace yönetimindeki ılımlı İlerleme Partisi bile bu baskıdan payını almaktadır. Amerikan gerici politikalarını desteklemeyen, barışı savunan ve savaş karşıtı tavır alan bütün ilerici demokratik kuruluşlara, "Amerikan karşıtı" ve "devlet düşmanı" damgası vurulmaktadır. Devlet düşmanlarının yer aldığı kara listede, aralarında Amerikan-Sovyet Dostluk Konseyi, anti-faşist organizasyonlar ve ilerici kadın derneklerinin de bulunduğu 163 tane sosyal örgüt vb. yer alıyor. Amerikan yönetimi böylece, ilerici ve demokrat örgütler ve üyelerine karşı provokasyonu ve terörü meşrulaştırmaktadır.

Savaş sonrası Amerika'sında en gerici rollerden birini, Kongre tarafından kurulan "Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komitesi" oynamaktadır. Bu komiteye ve birlikte çalıştığı "Amerikan İstihbarat Servisi"ne (FBI), ülkenin bütün vatandaşlarını takip etme ve soruşturma için sınırsız haklar verilmiştir. Kongre tarafından büyük çapta finanse edilen ve Ulusal Sanayiciler Birliği'nin etkisinde bulunan bu iki kuruluş, yaptıkları bakımından sadece Gestapo ile karşılaştırılabilir. Milyonlarca Amerikan vatandaşı, bu kuruluşlar tarafından gözetlenmekte, iftira ve casusluk mekanizmasıyla karşı karşıya kalmaktadır.

Telefonların dinlenmesi, özel mektuplaşmaların açılıp okunması bu kuruluşların gündelik uygulamalarından biri olmuştur. İşletmelerde endüstri polisi adı verilen ve işçilerin politik eğilimlerini kontrol etme amaçlı birimler kurulmuştur. Dış basının bildirdiğine göre, FBI'ın Washington'daki altı katlı dev gibi binasında altmış milyon Amerikan vatandaşı için özel dosyalar toplanmıştır. Gizli servisin başı Hoover, servisinin 113 milyon parmak izine sahip olmasıyla övünmektedir. Bu parmak izlerinden 93 milyonunun, hiç suç işlememiş ya da hiçbir şeyle suçlanmayan insanlara ait olduğunu gene aynı kişi kabul etmiştir.

Truman'ın 23 Mart 1947'de "Devlet Memurlarının Sadakatinin Araştırılması" emri, düşünce özgürlüğünü yok etmek için çıkarılmış gerici bir yasadır. Truman'ın bu emriyle, "yeterli kanıtların bulunduğu durumlarda, devlet memurları ABD'ye karşı bağlılık eksikliğiyle suçlanmakta ve çalıştıkları memurluklardan uzaklaştırılabilmektedirler. Spivak "Amerikan Faşizmi" isimli kitabında, Truman'ın bu emrinin Amerikan Ticaret Odası tarafından hazırlanıp verildiğini kanıtlamaktadır.

Daha şimdiden iki buçuk milyondan fazla Amerikalı memur, komisyonda soruşturmaya uğramış ve parmak izleri dahi alınmıştır. Gizli servis başkanı Hoover'ın açıkladığı gibi, 7667 hükümet görevlisi devlet memuru sadık olmamak, Amerikan değerlerini taşımamakla suçlanıp, çalıştıkları devlet dairelerinden çıkarılmışlardır. Bölücü olarak damgalanmak için, ilerici bir yazarın kitabını okumak ya da herhangi bir Sovyet filmini izlemek yeterli olmaktadır. Amerikan Gestapo'su pençesini Hollywood'a da atmıştır. İtibarlı pek çok oyuncu, yönetmen ve senarist soruşturmaya uğramıştır.

Sovyetlerle dostluğu savunan ve savaşa karşı çıkan, Amerikan tekellerinin soygunculuğunun foyasını meydana çıkaran, politik görüş ve düşünce özgürlüğüyle, insan haklarını savunan herkes günümüz Amerika'sında "sadık olmamak"la suçlanmaktadır. Oregon Üniversitesi kimya profesörü R.Spitzer, Sovyet bilim adamı Miçurin'e ait yöntemleri derslerinde anlattığı için görevinden uzaklaştırılmıştır. Başka bir bilim adamı da, bir akrabasının savaş sırasında Rusya'ya yardım edilmesinden yana olduğu gerekçesiyle gözetim altına alınmıştır. Bilginler, avukatlar ve eğitimciler arasında geniş çaplı temizlik operasyonları yapılmaktadır. Bütün öğretmenlerin, komünist olmadıklarına ve Amerikan değerleri-

ne bağlı olduklarına dair yemin etme zorunlulukları vardır. Ordu ve okul kütüphanelerinden ilerici yazarların kitapları çıkartılmakta ve bilim militaristleştirilmektedir. Amerikan tekelleri basını, yayınevlerini, radyo ve film endüstrisini ellerinde tutmaktadırlar. Wallstreet egemenlerinin gizli sansürü ileri nitelikte her şeyin kökünü kurutmaktadır.

Faşist propagandanın perde arkasında, Ulusal Sanayiciler Birliği ve Amerikan Ticaret Odası'nın "halkla ilişkiler bölümleri" bulunmaktadır. Bunların amacı ülkeyi provokatif düşüncelere boğmak, anti-komünizm ve muhbirlik histerisini yaymaktır.

ABD'deki siyasi rejimin faşistleştirilmesi işçi sınıfının haklarına yönelik saldırılarda ve işçi düşmanı yasaların çıkarılmasında açık bir şekilde ifadesini bulmaktadır.

Açlık ve sefaletin kollarına teslim edilmiş işsizlerin sayısı 18 milyona ulaşmıştır. Ülkede çalışan nüfusun yüzde sekseni, normal yaşam standartlarına ulaşabilecek gelire sahip değildir. Buna karşılık tekeller halkın üzerindeki ekonomik baskıyı giderek arttırmakta, emekçileri son gücüne kadar sömürmekte ve petrol, demir, silah ve atom bombası kralları, onun emeğini paraya çevirmektedir.

Amerika içersindeki emperyalist çevreler, halk kitlelerinin desteğini bulamadıklarından gerici ve satılmış sendikacıları, işçi sınıfı içindeki ajanları olarak kullanmaktadırlar. Son dönemlerde Amerika'da çıkmış olan Case ve Taft-Harley Yasası gibi faşizm yanlısı yasalar, grevleri bastırma ve yasaklama, sendikaların politik faaliyetlerini engelleme, sendikalardaki ilerici unsurları dışlama, Green, Murray, Carey, Dubinsky, Whitney gibi Wallstreet uşaklarının sendikal diktatörlüklerini kurabilmelerini garanti altına alma amacındadır. Tekellerin hizmetindeki bu Wallstreet uşakları, sendikalarda, sınıfların barışı ve sınıf işbirliği propagandasını yapmakta, "Amerika'nın genel çıkarları" ve "selameti" için, işçi sınıfı ve kapitalistlerin birlikte çalışabileceğini iddia etmektedirler. Sendika ağaları tekelci sermayenin saldırgan politikasını çoktan benimsemiş ve "Marshall Planı" ile Kuzey Atlantik Paktı'nın ateşli propagandacıları olmuşlardır. Bunlar tekellere işçi sınıfının yaşam koşullarına ve emekçilere saldırısı için yardım etmektedirler.

İlerici sendika birlikleri Amerikan gizli servisinin sürekli gözetimi altındadır. Bunlar terör ve baskı yoluyla bozulmaya, çözülmeye zorlanmaktadırlar. "Özgür Amerika", grevci işçiler üzerine gaz bombası atılan ilk ülkedir. Amerikan karşıtı olduğu iddia edilen faaliyetlerle uzaktan yakından ilgisi olmayan Harold Laski bile, "Amerikan Demokrasisi" isimli kitabında bu işverenlerin kullandığı yöntemler arasında, "yalan ifade", "şantaj", "baskı", "şiddet", "dayak" ve "muhbirliği" saymaktadır. Bunlar faşist yöntemlerdir. Wallstreet ajanları da sendikalarda aynı yöntemlerle kendi egemenliklerini sağlamlaştırmaktadırlar. Amerikan sendikacılığı üzerine bir kitabı bulunan V. Roy, sendika ağalarının iktidarda ka-

labilmek amacıyla haydutluk yöntemleri uyguladığını ve sendika üyelerini oldukça güçlü bir baskı altında tuttuklarını söylemektedir.

Irkçılık ve ABD'deki azınlık milliyetlerin üzerindeki şiddetli baskılar, Amerikan demokrasisinin sahteliğini ve keyfiyetini, ayrıca dayatılan Amerikan yaşam tarzının ne olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bütün ırkçı nefretin odaklandığı ilk hedef, ülkenin siyah nüfusu olmuştur. ABD'de yaşayan siyah nüfus 14 milyona ulaşmıştır ve bu ülke genelinin en azından onda biri kadardır.

Yaklaşık 85 yıl önce gerçekleşen Kuzey-Güney savaşından sonra siyahlara yasal olarak özgürlük verilmiş, kölelik yasaklanmıştır. Ancak gerçekte siyahlar köle olarak kalmıştır ve kendi ülkelerinde sürgün hayatı yaşamaktadırlar.

ABD Anayasası kağıt üzerinde bütün vatandaşlara yasalar karşısında eşitlik sözü verir. Gerçekteyse siyahlar bütün politik ve vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmış ve yasaların kapsamı dışında tutulmuşlardır.

Siyahlar ABD'de kendi vatanlarındaymış gibi yaşayamamaktadırlar. Bunun yerine, kirli sokaklarıyla Harlem gibi toplumdan yalıtılmış siyah mahalleleri, sadece siyahlar için ulaşım araçları, milyonlarca siyahı şiddet yoluyla baskı altında tutan linç mahkemeleri bulunmaktadır.

Son zamanlarda siyahların yanı sıra, Slav kökenli topluluklar da baskı ve gözetim altındadırlar.

Amerikan Slavları Kongresi'nin verdiği bilgilere göre ABD'de yaklaşık olarak 15 milyon Slav yaşamaktadır. Demir dökümhaneleri, maden ocakları, kereste imalatı ve tarım işleri gibi oldukça ağır işlerde bilhassa Slavlar çalıştırılmaktadır. Örnek olarak kömür ve demir sanayisinde çalışan emekçilerin yüzde elli biri Slav kökenlidir.

ABD'li Slav kökenli vatandaşlar, demokratik hareketlerin aktif katılımcıları olduklarından, Amerikan gericiliğinin özel olarak nefretini üzerlerinde toplamaktadırlar.

ABD'nin saldırgan politikasına karşı tavır alan Amerikan Slavları Kongresi, Adalet Bakanlığı tarafından devlet düşmanı organizasyonlar kategorisine alınmış ve böylece pratikte yasadışı ilan edilmiştir. Demokratik Slav kuruluşlarının yönetici ve üyeleri baskı ve soruşturmalarla karşı karşıya kalmışlardır.

ABD'de bir milyon Meksikalı yaşamaktadır. Onlar da siyahlar gibi "aşağı ırk" olarak değerlendirilmekte ve ayrımcılığa tabi tutulmaktadırlar. Meksikalılar ABD'de diğer vatandaşlarla aynı hakları kullanamamaktadır. İş yapacak hayvanlar gibi görülmekte ve ancak büyük Amerikan işletmeleri tarafından plantasyonlarda kendilerine bir iş verildiği takdirde ülkeye giriş izni alabilmektedirler. Yaptıkları ağır işler karşılığında çok az bir ücret almakta ve tren vagonlarında, ambarlarda, çadırlarda yaşamaktadırlar. Amerikan makamları, büyük işletmelere Meksikalıların ucuz iş gücünü gaddarca sömürebilme olanağı tanımaktadır.

Bir zamanlar Amerika kıtasının ilk efendileri olan Kızılderililer ise, şimdi aynı kıtadan dışlanmaktadırlar. Kızılderililere karşı yürütülen sistematik katliam sonucu Kızılderili topluluktan geriye sadece 400 bin kişi kalmıştır. Sahip oldukları araziler ellerinden alınmış ve verimsiz topraklara, "rezerv" adı verilen özel bölgelere yerleşmek zorunda bırakılmışlardır. Sömürü korkunç boyutlardadır. Okuma yazma bilmemektedirler ve oy kullanma hakları yoktur. Yaşadıkları bölgeler, Amerikan "uygarlığı"nın zorla dayatıldığı yok olmaya mahkum edilen bir halkın, günbegün sefalete sürüklendiği büyük mezarlıklara benzemektedir.

Amerika'daki ırk ayrımcılığı aynı şekilde Portekizlilere, Yahudilere, Çinlilere, Korelilere ve başka kökenlerden kişilere de uygulanmaktadır. Sadece 1946-1948 yılları arasında Kongre'de yabancı kökenli vatandaşlara karşı on bir adet yasa taslağı hazırlanmıştır. Clark'ın dört yıllık Adalet Bakanlığı döneminde 830 bin yabancı kökenli insan sınır dışı edilmiştir ve bunlar arasında sosyal yaşamda, kültür ve sanat alanında tanınmış kişilikler de bulunmaktadır.

Bütün bu faşist kampanya, ırkçı nefretin yaygınlaştırılması ve toplumsal bir huzursuzluk ortamı yaratılması amacıyla bizzat Amerikan tekelleri tarafından oluşturulmakta, finanse edilmekte ve yönlendirilmektedir. Buradaki amaç, "aşağı ırkları" bulundukları kölelik konumunda tutmak, Amerikan halkının geri bırakılmış kısmının bilinicini şovenizm ile zehirlemek, emekçilerin sınıf mücadelesinin yönünü saptırarak onları bu mücadeleden uzaklaştırmak, emekçilerin hak mücadelesi yolundaki örgütlü birliğini yok etmektir.

Düşünce özgürlüğüne yöneltilen baskı ve takip politikalarına, gerici ve faşist organizasyonlar eşlik etmektedir; çünkü, bu organizasyonların kuruluş amacı demokratik ilerici hareketleri bastırmak ve yok etmektir. Ku-Klux-Klan örneği bunu çok iyi açıklamaktadır. Bu örgüt ırkçı terörünü, sadece siyahlara karşı değil, ilerici sendikal ve sosyal örgütlenmelere de yöneltmektedir. Üç milyondan fazla üyesi ve 17 binden fazla şubesi bulunan "Amerikan Lejyonu" örgütü, şoven propagandanın yapıldığı ve ülkedeki ilerici örgütlenmelere yönelik baskı politikalarının uygulandığı merkezlerden biridir.

ABD'de yukarıda bahsedilen Amerikan Lejyonu örgütü gibi daha pek çok faşist eğilimli örgütlenme bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak, Kolombus Şövalyeleri, Hristiyan Savaş Gazileri, Amerikan Hareketi Derneği verilebilir. Bütün bu örgütler tekeller tarafından beslenmekte ve hepsini bir araya getirdiğimizde bunların tıpkı Naziler"in SA'sı gibi, "Amerikan özel ordusu" rolünde olduklarını görmekteyiz.

Kısa bir süre önce faşist organizasyonlar, bütün gerici güçleri ilerici demokrat harekete karşı birleştirmek amacıyla gizli bir görüşme gerçekleştirdiler. Ulusal Sanayiciler Birliği'nin yöneticileri tarafından düzenlenen bu görüşmede, General Bedell gibi gizli ajan ve savaş kışkırtıcıları, Senatör Mund gibi gerici sendika liderleri de yer aldı.

Mund, bu görüşmede kendi hazırladığı anti-komünist yasa taslağına destek aradı ve her beldede, bu savaşta "Özgürlük Hattı" maskesi altında ilerici örgütlere karşı mücadele edecek muhbir grupları kurulması gerektiğini ifade etti. Sendika kodamanları da faşist haydutlarla sıkı bir birlik kurmakta sakınca görmediler. Sanayi Sendikaları Kongresi'nin sekreter ve muhasebecisi Carey, "Komünistleri yok edebilmek için faşistlerle birleşeceğiz" açıklamasını yaptığında, bu sözler komünizme açık bir tehdit olmanın ötesinde, sendikalardaki Wallstreet'in ücretli askerlerinin maskelerinin düşmeye başladığının ve faşist Gestapo rejiminin gerçek korkunç yüzünün ortaya çıktığının bir ifadesi oldu.

Korkunç savaş suçlarına hizmet eden gerici güçler, işte faşizmin siyah bayrağı etrafında böyle toplanıyorlar.

* * *

Daha 1927 yılında Stalin, emperyalizmin, savaşa karşı muhalefeti bastırmadıkça ve emekçilerin demokratik haklarına saldırmadıkça yeni savaşlar hazırlayamayacağından bahsetmiştir.

"Savaş için silahlanmanın artması, yeni koalisyonların oluşması yetmez. Bunların yanı sıra, kapitalist ülkelerin kendi arka bahçelerini sağlama alması gerekir. Hiçbir kapitalist ülke, 'kendi' işçilerini baskı altında tutmadan, kendi sömürgelerini bir savaş sürdüremez. Seçilmiş hükümetlerin politikalarının yavaş yavaş faşistleştirilmesi işte bu yüzdendir."[2] Stalin'in bu sözleri, ABD'deki koşulların nasıl geliştiğine dair önemli ipuçları vermektedir.

Amerikalı gerici Huey Long, korkunç bir açıklıkla şunları söylemiştir: "Faşizm, demokrasinin beyaz örtüsüne sarılarak Birleşik Devletlerin içine girmektedir."

Nasıl Nazilerin "nasyonal sosyalizmi"nin sosyalizmle hiçbir ilgisi yoksa, aynı şekilde "Amerikancılığın" özünde ve "Amerikan yaşam tarzı"nda da, gerçek demokrasi ve özgürlüklerin esamesi yoktur. Bugünkü Amerikan demokrasisi, şiddetin ve yalanın demokrasisidir ve bir suçlunun yüzündeki gülümsemeyle aynı anlama gelmektedir. Bu sahte demokrasi, tekellerin acımasız diktatörlüğünü ve Amerikan kapitalist gerçekliğinin vahşi yasalarını örtmek için kullanılan bir araçtır.

Almanya'da faşizmin iktidara gelmesi üzerine, Stalin 1934'te şöyle diyordu: "Faşizmin bu zaferi sadece işçi sınıfının güçsüzlüğünün ve faşizmin yolunu açan sosyal demokrasinin işçi sınıfına ihanetinin bir sonucu olarak değerlendirilmemelidir. Bu, aynı zamanda burjuvazinin de güçsüzlüğünün bir işareti olarak algılanmalıdır. Burjuvazi, artık eski parlamentarizmin eski yöntemleri ve burjuva demokrasisi ile hakimiyetini sürdürememekte, iç politikada terörist yönetime sarılmak durumunda kalmaktadır. Burjuvazi, içinde bulunduğu durumdan barışçıl bir çıkış yolu bulabilecek konumda da değildir, bu yüzden savaş

politikası sürdürmek zorundadır."[3]

Faşizmin ABD'deki saldırıları da, Amerikan politik sisteminin bir çürüme ve bozulma sürecinde olduğuna işarettir. Amerikan tekelleri arka bahçelerinden korkmakta ve bu yüzden ABD'yi gittikçe daha çok bir polis devlet haline dönüştürmektedirler. Dış politikada ise, dünyada Amerikan imparatorluğu kurulması yönündeki çılgınca planlarını gerçekleştirmek amacıyla savaşı bir araç olarak kullanmaktadırlar.

Tarih, Alman faşistleri ve Japon militaristleri örneğinde olduğu gibi, dünyaya hakim olma düşüncesinin, bu planları kuranların ve uygulayanların felakete sürüklendiklerini göstermiştir. Amerika'daki "dünya egemenliği" heveslilerini bekleyen sonuç da budur.

Amerikalı işçi, çiftçi ve ilerici aydınlar faşizme karşı birlik ve dayanışmalarını günden güne arttırmaktadırlar. Amerika'da sıradan insanlar, ülkenin faşistleştirilmesinin Amerikan halkına hiçbir şekilde iyi bir şey getirmeyecek olan bir savaş için yapılan hazırlıklarla el ele ilerlediğini anlamaya başlamıştır. Gerçek özgürlük, demokrasi ve barış için mücadele ise gittikçe güçlenecek ve büyüyecektir. ABD'nin geleceği faşist barbarların yolundan yürüyenlere değil, barışsever ve demokrasi yanlısı Amerikalılara ait olacaktır.

Kaynak: Neue Welt, sayı 10, 1950

KAYNAKLAR

1 J.V.Stalin, "Leninizmin Sorunları", Moskova 1947, sf. 521

2 J.V. Stalin, „Eserler", 10. baskı, Moskova 1947, sf. 822, (Rusça baskı).

3 J.V. Stalin, "Leninizmin Sorunları", 11. baskı, Moskova 1949, sf. 282.

Nazizmden kaçıp Mc Carthyciliğin uygulamalarıyla yeniden göçmenliğe zorlanan bilim insanları

Rapoportlar

Olcay Geridönmez

1930'lu yıllarda kurulan, ama asıl olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra etkin olan Temsilciler Meclisi Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komitesi'nin; yani kamuoyunda bilinen adıyla McCarthy Komitesi'nin faşizan uygulamaları bir dönemin Amerika'sına damgasını vurdu.

Howard Fast, Amerika'da ikinci dünya savaşının ardından kabaran gericilik dalgasına, faşist zihniyete ve uygulamalara karşı mücadele çağrısı yaptığı "Barış Mücadelesinde Amerikan Aydınları" (1949) broşürünün sarsıcı satırlarında gericiliğin aydınlara yaklaşımını, *"sarhoş bir serserinin bir fahişeye yaklaşımına"* benzetir: *"Elinin birinde bir deste dolar, diğerinde ise muşta vardır. Büyük sermaye ortada giderken, bir yandan kilise ve diğer yanda Adalet Bakanlığı; bir yanında para ve cennetin kapısı, diğer yanında da hapishane, kara listeler, takibat ve açlıktan ölüm vardır. (...)*

Korku ektiler ve bu korku tam da onu ekenlerin istediği sonuca ulaştı. Öyle bir korku ki, mantıksız, akılsız, gerekçesiz, basit, karanlık ve ilkel. Korku, savaş kliğinin Japonya'ya karşı kazanılan zaferden beri izlediği hedefi ve amacını oluşturuyordu. Önceden planlanmış bir dizi tutuklamalar ve yargılamaları kullanarak aydınlara kendilerini hangi cezaların beklediği yollu gözdağı verildi."

McCarthy ve komitedeki diğer senatörler, gazetecilere güya soruşturmayı planladıkları isimleri sızdırıyordu. Bu kişilerin isimleri gazetelerde yayınlanı-

yor, komünistlerle ilişkilerinin soruşturulacağının planlandığına vb. dair haberler çıkarılıyordu. Bu isimlerin yalnızca bir kısmı gerçekten ifade vermek üzere sorguya davet ediliyorlarsa da yayılan bu haberler her yerde korkuyu körüklüyordu.

Ülkenin doğu ve batısındaki merkezlerin uzağında bulunan Orta-Batı Amerika'daki Cincinnati kentinde de korku ekme kampanyası 1950'de doruğuna ulaşır. Komünist partide faaliyet yürüten bilim insanları İngeborg ve Mitja Rapoport çiftinin ismi ilk kez 15 Temmuz 1950'de bir sorgulama sırasında geçer ve Cincinnati'deki günlük gazetelerin tamamında bir karalama kampanyası başlar. Rapoport çiftinin ilk işaretlerini 1947'de aldığı bu kampanya ve takibatlar, hayatlarının ikinci mülteciliği ile sonuçlanacaktı.

Bilimsel ve politik faaliyet

İkisi de benzer yollardan "özgürlükler" ülkesine gelmişti. 1912 yılında Kamerun'da doğan, Birinci Dünya Savaşı çıkınca Almanya'ya dönen ailesiyle Hamburg'a yerleşen İngeborg (Syllm) Rapoport, tıp eğitimini 1937 yılında burada tamamladı. Anne tarafından Yahudi olduğu için doktorluğu kabul edilmedi. Ona, annesinin ısrarıyla Almanya'yı terk ettiren, Nazilerin iyiden iyiye saldırganlaşan antisemitizminin yarattığı korkuydu. Tek bir hayali vardı 1938'de ABD'ye gelirken: Doktor olup insanlara yardım edebilmek.

1912 Ukrayna doğumlu Mitja Samuel Rapoport ise, çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği Avusturya'dan 1937'de gelmişti ABD'ye. Hitler faşizminin tehdit ettiği Avusturya'da örgütlü bir komünist ve Yahudi olan Mitja, antifaşist faaliyetleri nedeniyle birçok tutuklamalar yaşamış ve yarı illegal bir yaşama geçmişti. Viyana Tıp-Kimya Enstitüsü'ndeki araştırmalarını, ancak akşamları, el ayak çekildikten sonra yürütebiliyordu. Cincinnati Children's Hospital Research Foundation'da profesörlük yapan George Guest, çıktığı bir Avrupa gezisinde bu parlak genç bilim insanıyla tanıştı ve onu bir yıllık bursla ülkesine davet etti. Bu daveti kabul eden Mitja burs süresi bitiminde ABD'de kaldı; çünkü o sırada Hitler, çocukluğunun kızıl Viyana'sına girmiş, sosyal ve kültürel kazanımlarını yerle bir etmiştir bile.

Mitja Rapoport araştırmalarını o dönemin ABD'sinde en önemli kuruluşlardan biri olan Cincinnati Çocuk Araştırma Hastanesi'nin biyokimya bölümünde George Guest ve Norton Nelson ile birlikte sürdürür. Araştırmalarında önemli başarılara imza atar. Rapoport'un devrim niteliğindeki ACD-solüsyonunu (acid, citrate, dextrose) bulması bunların en önemlisidir. Bu buluş kanın konserve edilme süresinin kayda değer bir biçimde uzamasını sağladı. Savaşta yaralanan on binlerce insan hayatının kurtarılması bu sayede mümkün olabildi. Mitja Rapoport'un dünya çapında ünlenmesine neden olan ve bugün hâlâ kanın konserve edilmesinin temelini oluşturan bu buluşu, ABD'de sivillere verilen en yüksek

nişanla, "Certificate of Merit" ile ödüllendirildi.

Amerika'nın çeşitli hastanelerinde çalışıp eğitimini tamamlayan İngeborg'un yolu Mitja ile Cincinnati Çocuk Araştırma Hastanesi'nde kesişti. Burada tanışıp evlendiler. İngeborg Rapoport eşi aracılığıyla komünist partiyle tanıştı, politik bir bilinç edindi ve dünyayı kasıp kavuran faşizmin özünü daha iyi kavrayabildi. Çalıştıkları hastanede büyük bir saygınlığa sahip olan Rapoport çifti hem bilimsel hem de politik faaliyet yürütüyordu. Komünistler, büyük bir cehaletin ve muhafazakarlığın hüküm sürdüğü ülkenin bu bölgesinde güçlü değildi. Cincinnati'de bir araya gelmiş az sayıda insanın politik faaliyeti bu bakımdan çok değerliydi. Partinin merkez yayın organı "Daily Worker" dağıtılıyor, etkinlikler aracılığıyla siyahlar ile beyazların birbirleriyle ilişki kurmaları sağlanmaya çalışılıyor, herkese eğitim olanağı talep ediliyordu. Gazete aracılığıyla ulaştıkları insanlar, politik gündemden tamamen bihaberdi. Çoğu savaş olduğunu bile bilmiyordu ya da bu savaşın kime karşı ve ne için yapıldığını.

İlk kara bulutlar

1947 yılında Japonya'da her yıl binlerce çocuğun ölümüne neden olan bir hastalığı -Ekiri- araştırmak üzere üç aylığına bu ülkeye gönderilen üç kişilik delegasyonda, biyokimyacı olarak Mitja Rapoport da bulunuyordu. Yüksek ateş, ishal ve ölümle sonuçlanabilen kramplar eşliğinde seyreden bu hastalığa yalnızca 1,5-5 yaş arası çocuklar yakalanıyordu. Mitja Rapoport'un hipotezi doğrultusunda çocuklarda, kramplara neden olduğu bilinen kalsiyum eksikliği araştırıldı ve tespit edildi. Kalsiyum takviyesiyle bu hastalık kontrol altına alınabildi.

Japonya'ya vardıktan yaklaşık 10 gün sonra, delegasyonun başkanı, çocuk doktoru Kathrin Dodd, Amerikan işgal ordusunun tıp alanındaki sorumlusunun huzuruna çağrılır. Washington'dan Rapoport hakkında politik bilgilerin yer aldığı bir telgraf aldığını söyleyen sorumlu, Dodd'a, onun komünist olduğunu bilip bilmediğini sorar. Dodd'un, kendisini dürüst ve çok parlak bir bilimci olarak bildiği, politik görüşüyle ilgilenmediği yollu yanıtı üzerine, bu konuda zaten ellerinde bir emrin bulunmadığı karşılığı verilir ve görüşme sona erer.

Bu, Rapoport'lar üzerinde toplanmaya başlayan kara bulutların ilk işaretiydi. Üç aylık başarılı çalışmasının bitiminde delegasyona, Japonya hükümeti tarafından Japon Alpleri olarak da bilinen dağlık bölgede bir haftalık tatil olanağı sunuldu. Oraya vardıkları gün bilimciler, çıktıkları küçük bir gezintinin dönüşünde, bir Amerikan ordu jipiyle karşılaşırlar. Mitja Rapoport apar topar Tokyo'ya geri götürülüp ordu subayları eşliğinde ABD'ye dönen ilk uçağa bindirilir. Ülkeye vardıktan sonra hükümet onun ülkeye gerektiği gibi dönüp dönmediğinin kontrolünün dışında henüz bir gelişme yaşanmaz. Buna karşın ülkede soğuk savaş dönemini hazırlayan gelişmeler hız almıştır.

Korku, takibat ve bir karar

Anılarını 1997'de "İlk Üç Hayatım" adı altında kitaplaştıran İngeborg Rapoport, bugün 93 yaşında. Geçtiğimiz yılbaşı arifesinde halen yaşadığı doğu Berlin'de kendisiyle görüştük. Bize, o dönem Amerika'sında atmosferin nasıl değiştiğini ve kendilerine nasıl yansıdığını anlattı.

"Korku körüklenmeye başlanmıştı. Atmosferi önceleri çok hissedemesek de, yavaş yavaş yayılıyordu. Önceleri önemli sayıda tanınmış aydın sorgulandı. Üniversitelerden, yazarlar... Cincinnati'de henüz bir şey olmamıştı. Ülkenin genelinde ise çok sayıda tutuklamalar yaşanıyordu. Özellikle California'da bir çok sanatçı ve oyuncu gitti. Eski başkan ve eski sinema oyuncusu Ronald Reagen bunda büyük bir rol oynadı. Oyuncuları ihbar etti.

Daha sonra Cincinnati'de 1950 yılı baharında gazetelerde komünist partiye ve kişilere yönelik karalama haberleri çıkmaya başladı. İsim belirtilmemekle birlikte bizlerin de eksiksiz tarifleri yer alıyordu. Her Pazar günü çıkıyordu bu haberler. Bir keresinde, komünistlerin Cincinnati'deki kuyuları zehirledikleri yazılmıştı. Torununun hayatını kurtardığımız ve tedavi ettiğimiz yaşlı bir teyze de gazetelere, bunun mümkün olamayacağını anlatan bir mektup yazmıştı.

Amerikan Karşıtı Faaliyetler Komitesi bizi listeye almıştı; ancak henüz bir sorgulama tarihi bildirilmemişti."

Mahkemeye çağrılmak an meselesi olmuştu. Sorgulanacak ve başka komünistlerin isimlerini vermeye zorlanacaklardı. İfade verip vermemeyi düşündüler. Aslında oraya kahramanca çıkıp kimsenin ismini vermeyip susmayı ve kendilerini savunmayı da düşündüler. Ama bu, mahkemenin sorularını reddetmek, suçlu bulunmak ve yıllarca hapis yatmak anlamına geliyordu.

"Sam, Amerika'da Mitja'nın lakabı buydu, savaştan sonraki ilk Çocuk Doktorları Kongresi'nde konuşmak üzere Zürih'e davet edilmişti. Ben de ona eşlik ediyordum. Çocuklar ABD'de kaldı. Bu kongredeyken bir telgraf, meselenin patlak verdiği bildirdi.

Dönüp dönmeyeceğimizi tam olarak bilmiyorduk. Ama çocuklar oradaydı, bu yüzden en azından benim döneceğim kesindi. Orada partiyle birlikte karar verecektim kalıp kalmama konusunda. Sam ise yurtdışında kaldı.

Döndüğümde, çocuklarımı emanet ettiğim bakıcıdan çok huzursuz günler yaşadıklarını öğrendim. Evimiz taşlanıyor, çocuklar dışarı çıkamaz olmuş, geceleri telefonlar çalıyor türlü türlü tehditler ve aşağılayıcı sözler söyleniyormuş. Oraya vardığımda bu saldırılar durulmuştu.

Parti, burada kalmanın bir anlamı olmadığını söyledi. Yeteneklerimizi gerçekleştirebileceğimiz bir ülkeye, en iyisi sosyalist bir ülkeye gitmemizi önerdi.

Bu arada 'Smith Act' olarak bilinen yasa uygulamaya konmuştu. Bu yasaya göre komünistler artık pasaport sahibi olamıyordu. Çocuklar, mevcut pasaportuma kayıtlı değildi. Pasaportumu Washington'a yollarsam, ona el koyacakları-

nı tahmin ettim. Ve o zaman hayatımda ilk kez gerçek anlamıyla yalan söyledim. Kayınpederimin ağır hastalandığını ve acilen yola çıkmamız gerektiğini söyledim. Böylece çocuklarıma ayrı bir pasaport alabildim."

Rapoportlar hakkında ilk kez 2004'de yayınlanmış ödüllü bir belgesel film de bulunuyor. Bu filmde Cincinnati'deki çocuk hastanesinin doktoru Prof. Dr. Clark D. West, o günlere dair anekdotlar aktarıyor: *"Sam, Viyana'ya Çocuk Hastalıkları Tedavisi Kongresi'ne katılmak için gitmişti. Olaylar asıl olarak o zaman patlak verdi. Bütün bunlar hastane için büyük bir sorun olmaya başlamıştı. Hiç tanımadığım insanlar soruyordu: Ne şimdi sen bu kızıl örgüte mi çalışıyorsun?"*

Gazeteler manşetten haberlere ara vermiyordu: *"Esrarengiz Rapoport davası"*, *"Kentteki komünist lider"*, *"Doktor çiftin komünist oldukları açığa çıkarıldı."* Hastanenin müdürü Dr. Witch de büyük bir baskı altındaydı. Aslında Rapoport'lara çok içten bir bağlılığı vardı ve onlara mesleki olarak da büyük bir saygı ve sevgi besliyordu. Hepten muhafazakar iş adamlarıyla dolu olan denetleme kurulu Dr. Witch'e, "Hastanende iki komünist çalıştırmak iyi bir fikir mi sizce?" diye sormuştur. Onlar için komünizm "kirli" bir kelimedir.

Witch, İngeborg Rapoport'u yanına çağırıp bu konuda bir şey yapıp yapamayacaklarını, bir şekilde komünist olduklarını yalanlamalarının mümkün olup olmadığını sorar. İngeborg'un yanıtı kesindir: "Bu dürüst ve onurlu bir tutum olmaz."

Mitja Rapoport'un teknik tıp asistanı Jane Blinka'nın belgesel için yaptığı yorum, günümüz açısından belki de en dikkat çekici olanı: *"Hava, 11 Eylül olaylarındaki gibiydi. Güvende olmama duygusu, güvensizlik, kaygı ve korku hüküm sürüyordu... Yalnız sorun şuydu ki, tanıdığım Rapoportlar portresine hiç uymuyordu bütün bunlar."*

Çevrelerindeki insanların, Almanya'daki tecrübelerine karşıt olarak onları yalnız bırakmadıklarını anlatıyor İngeborg Rapoport. *"Bu filmi seyrederken bizim gitmemizin hastane müdürü için ne denli büyük bir rahatlama ifade ettiğini gördüm. Çok büyük bir baskı altındaydı ve araştırmaları finanse eden Procter&Gamble elbette anti komünistti. Çevremizdeki insanlar gidişimizden dolayı büyük bir şaşkınlığa uğradılar. Kimseyle vedalaşmadan apar topar ayrılmıştım oradan..."*

Avrupa istemiyor

Aile Avusturya'da yeniden bir araya gelince iş olanaklarını araştırır. Mitja Rapoport, çocukluğunun ve gençliğinin Viyana'sında kalmayı çok arzu ediyordu. *"Eşim, Viyana'da biyokimya kürsüsüne başvurmuştu. Mükemmel bir adaydı. Ancak Tıp fakültesi dekanı, cevabını bir türlü vermiyordu. Daha sonra eşimi çağırıp, ileride adı CIA olacak olan CIC'in subaylarının kendisini ziyaret ettiğini*

anlattı. Onlar kendisine, Rapoport'u işe alırsa, üniversitenin ABD'den aldığı yardımı kaybedeceğini söylemişler. Dekan, eşime üzgün olduğunu söyledi."

Başka ülkelere yaptıkları başvurular da başarısızlıkla sonuçlandı; İngiltere ve Fransa bir komünisti istemiyordu. Sovyetler Birliği'nin tutumunu ise, *"Sonuçta batıdan geliyorduk ve soğuk savaş patlak vermişti. Onlar için yeterince güvenli değildi... Yıl 1950'ydi..."* olarak açıklıyor İngeborg Rapoport.

Avusturya'ya geldikten yaklaşık bir yıl sonra, birikimleri tükenmeye başladığı ve dördüncü çocukları neredeyse kör olarak dünyaya geldiği bir sırada Almanya Demokratik Cumhuriyeti'nden (DDR) Humbold Üniversitesi'ndeki Biyokimya Enstitüsü'nün başına geçmek üzere Mitja Rapoport'a bir davet gelir.

Nazilerin Yahudi avı nedeniyle ilk vatanı Almanya'dan kaçmak zorunda kalmış İngeborg Rapoport, bu yönde karar vermede zorlanır. Ama sonunda, genel olarak sosyalist bir ülkenin inşasına katılma olanağının cazibesi ağır basar.

Yeni bir yaşama doğru

Şubat 1952'de Rapoportlar 4 küçük çocukları ile birlikte Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne varırlar. Bombalanmış Berlin'deki ilk adresleri bir oteldir. Berlin'e varır varmaz Mitja enstitüyü görmeye gider; korkunç durumdadır. Ancak tüm ülkede "Eskiyi yeni yap!" sloganı altında son derece iyimser ve neşeli, sevinçli bir inşa havası egemendir. Bu yüzden bu inşaya el uzatmakta zorlanmazlar. Mitja Rapoport'a enstitü yöneticiliğinin yanı sıra kürsü de verilecektir. İngeborg ise çocuk hastanesinde çalışmaya başlayacaktır.

Üzerlerindeki kara bulutlar henüz tamamıyla dağılmış değildir. Berlin'de dahi Amerikan gizli servisi ajanları aracılığıyla, Mitja'nın fakülteye atanması engellenmeye çalışılır. O dönemde ülkenin en önemli hastanesi Charité'nin hekimler müdürü olan Hall adında biri, bir yıl boyunca entrikalar, suçlamalar ve provokasyonlar aracılığıyla fakülte toplantılarında Mitja Rapoport'un atanmasının görüşüleceği gündem maddesinin kaldırılmasını sağlamayı başardı. Bir yandan Almanya Sosyalist Birlik Partisi üyeliği kisvesine sığınarak ve diğer yandan fakültenin faşist geçmişten gelen eski profesörlerin hala çoğunlukta olmasına ustaca dayanmayı bilen Hall'in ikili tutumu, hararetli bir fakülte toplantısında açığa çıktı. Teşhir olan Hall, daha aynı gece Batı Almanya'ya kaçtı ve hemen ertesi gün Batı medyasında Rapoportlara karşı yeni bir karalama kampanyası başlatıldı. Bu kampanya, İngeborg Rapoport'un Hamburg'da yaşayan ve tamamen apolitik olan babasını bile hedef aldı. Daha sonraları bu zatın hekimler müdürü mevkiine çeşitli dalaverelerle geldiği ve bir tıp diplomasının bile olmadığı ortaya çıktı.

Mitja Rapoport, bir yandan modern bir biyokimya enstitüsü kurarken, bir yandan da fakültede ders verir. Yazdığı "Tıp biyokimyası" adlı ders kitabı sayısız baskılarla çok çeşitli dillere çevrilir. Biyokimya eğitiminin bir standart eseri haline gelir.

İngeborg Rapoport, değişik hastaneler ve Humboldt Üniversitesi'nde görev yaptıktan sonra Charité'de asistan doktorluk yaptı. 1973 yılında Charité Çocuk Sağlığı Bölümü'nün müdürü oldu ve çocuk sağlığı ile ilgili bir projenin başına geçti. Rapoport çifti yaklaşık 30 yıl süren verimli bir bilimsel ve pratik çalışma dönemi geçirdiler.

Berlin Duvarı'nın yıkılışından sonra...

Berlin Duvarı'nın yıkılışından ve iki Almanya'nın birleşmesinden sonra, artık emekli olan Mitja Rapoport, bir kez daha önemli bir görev üstlendi. Doğu Alman kuruluşlarının tasfiye edilmesi sırasında DDR Bilimler Akademisi de dağıtıldı. Tüm araştırma enstitüleri ve fonları elinden alındı. Üyeleri bilimsel çalışma ortamından dışlandı. Ancak bir grup akademi üyesi, çalışmalarını ve bilimsel düşünce alışverişini "Leibniz-Topluluğu"nu oluşturarak sürdürmeye karar verdi. Mitja Rapoport bu bilim insanları birliğinin başkanlığını üstlenerek bu görevi yaklaşık 10 yıl yürüttü. Alman resmi makamları bu topluluğu tanımasa da, faal kaldı ve eski batı eyaletlerinden bilim adamlarının da katılımıyla büyümesini sürdürdü. Mitja Rapoport, 2004 yılında hayata gözlerini yumduğunda 92 yaşındaydı.

Yalnızca, ilk üç yaşamım diye adlandırdığı yaşam kesitindeki anılarına değil, birleşmeyle birlikte yaşananlara, bilim adamlarının uğradıkları muameleye, eski ve şimdiki sağlık sistemine, körfez savaşına ve bilim insanı kimliğine ilişkin düşüncelerine de kitabında yer veren İngeborg Rapoport, sohbetimizin sonunda, anti-komünizm dalgasının sonucunda Amerika'da komünist partinin yok olduğunu, bugün hala söz etmeye değer bir etkinliği bulunmadığını söylüyor ve özetliyor: *"Orada anti-komünizm hala mevcut. McCarthy dönemi daha sonraları son derece utanç verici bir dönem olarak duyumsandı. Çünkü çapının bilincine ancak çok sonraları varıldı. Sonuçta birçok insanın buna karşı direnebileceğinden korkulmuştu.*

Ayrıca demokratik haklar geneli kapsayacak şekilde kısıtlanmamıştı, tersine noktasal olarak belirli çevrelere saldırılmıştı. Böylece komünistlerin geniş kitleleri harekete geçirme olanağının önünü de tıkamış oldular.

Saldırıların kurbanı olan insanları tanıyan birçok insan bu insanların neden kötü olması gerektiğini anlayamıyordu. Fakat anti-komünizm bir olguydu ve bugün hala bir olgudur."

20. yüzyılın birinci yarısında, fizikteki gelişmeler ve nükleer enerji üstüne buluşların atom bombası olarak insanlığın tepesinde patlatılması ve nükleer teknoloji bilgisini tekelinde tutan ülkelerin dünyanın geri kalanını bu silahla tehdit etmesi karşısında, bilim ve kültür dünyası, Albert Einstein'in önderliğinde atom bombasının kullanılmasının yasaklanmasını ve nükleer enerjinin in-

sanlığa aleyhine değil lehine olarak kullanılması talebine kamuoyu yaratmak için bir "Barış Kampanyası" başlatmıştı.

Bu kampanyayla bilim ve kültür dünyasının en önemli isimleri arasında, bilimin, teknoloji bilgisinin, kültür ve sanat ürünlerinin bir meta olarak kullanılıp kullanılamayacağı; bilimin insanlık aleyhine bir silah olarak kullanılmasının meşru olup olmadığı üstünden büyük bir tartışma ortaya çıkmıştı. Kapitalist dünyanın, bilim ve kültür dünyasındaki bu uyanışa yanıtı McCarthycilik olmuştu. Binlerce bilim ve kültür adamını, "Rus casusu", "komünist ajanlar" iddiasıyla sorgulayarak, yargılayıp ağır cezalar vererek, sürgüne zorlayarak kimisini işsizliğe mahkum ederek bilgiyi kendi malı, bilimsel gelişmelerin sonuçlarını kendi kar ve egemenliğinin aracı olarak kullanmak için saldırmıştı.

Bilim ve Düşünce'nin bu sayısının sayfalarında, bu saldırılardan nasibini almış, Rapoportların yaşamıyla ortak birçok özellikler gösteren onlarca bilim insanının, aydının, sanatçının ismi geçiyor. Rapoportların öyküsüyle, Amerikan emperyalizmi orijinli felsefelerin politikaya ve toplumsal hayata yansımalarına; aydının bu politika karşısındaki tutumuna yaşamın içinden bir pencere açtık.

Kaynaklar:

- *Bilim ve Düşünce*'nin İngeborg Rapoport ile söyleşisi, Kasım 2004, Berlin.
- İngeborg Rapoport, "Meine ersten drei Leben" (İlk Üç Yaşamım), Nora Verlag, 2. basım, 2002 Berlin.
- Die Rapoports - Unsere Drei Leben (Rapoportlar -Üç Yaşamımız), Metin ve Yönetmen: Britta Wauer, Sissi Hüetlin, ZDF/Arte ortak yapımı belgesel film, ilk kez Şubat 2004'te Arte TV'de gösterildi.
- İhsan Çaralan, "Genetik, Bilginin Metalaştırılması, Bilim Etiği", Evrensel Bilim, sayı 3, Yaz 2002.

James Burnham Amerikan Emperyalizminin Yeni Rosenberg'i

Pierre Courtade
Fransızcadan çeviren Mehmet Erdal

Amerikan emperyalizminin son dönemlerde, bir "teori" üretme ihtiyacı duymuş olması, karakteristik bir olgudur.

Bu olgu, inkar edilemez bir şekilde artan saldırganlığın belirtisi, hızlandırılmış bir faşistleştirmenin bir ön hazırlığı olduğu gibi, aynı zamanda zayıflığın da bir göstergesidir. Eskiden, yükselen kapitalizm fetihten fetihe koştuğu, yolunun üzerindeki her şeyi süpürüp attığı ve krizleri, büyümenin kaçınılmaz hastalıkları olarak kabul ettiği sırada, bir dünya egemenliği doktrinini inşa etmek kimin aklına gelirdi? Dönem değişti ve çürüyen eski dünya için, Hegel'in kasvetli belirlemesini kullanmak mümkün: "Minerva'nın baykuşu* ancak ak-

**Minerva'nın baykuşu* - Minerva, tanrıça Atena'nın ismidir. Roma mitolojisinde Jüpiter'in ve Yunan mitolojisinde Zeus'un kızı olarak geçer. Yunanistan'da bilgeliğin tanrıçası olarak; Roma'da Roma'nın koruyucu tanrıçası olarak sayılıyordu ve her Romalı tanrıya bir kuş tayin edilirdi. Minerva, sürekli refakatçisi olarak bir baykuşu, kukumavı seçti. Bu kuş, Yunan mitolojisinde de kutsaldı ve bilgeliğin kuşu olarak sayılırdı.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel, 1821'de "Hukuk Felsefesinin Temel İlkeleri"ni kaleme aldı ve tezlerini güçlendirmek için *Minerva'nın baykuşunu* simge olarak kullandı. Felsefeyi işte bu baykuşla karşılaştırdı. Çünkü baykuşlar ancak akşam karanlığı çökerken uçuşlarına başlarlar; Hegel, felsefenin de ancak, olayların akşamına, yani bitimine gelindiğinde etkili olmaya başladığını savunur. Ona göre, bir filozof her zaman, ancak geçmiş haline geldikten sonra, tarihsel olayların seyrinin bir analizini yapma olanağına sahiptir; felsefe, öğretici olmakta daima geç kalır. -Çev.

şam karanlığı çökerken uçuşuna başlar."*

Minerva'nın Amerikan baykuşu bu durumda tuhaf bir kuştur. James Burnham, Princeton Üniversitesi'nden "summa cum laude"** derecesiyle doktora unvanını kazanmış bir bilim adamıdır. Şu anda 45 yaşında olan Burnham, eğitimini Balloil College'de (Oxford) tamamladı ve 1929'dan beri New York Üniversitesi'nde "felsefe" dersleri vermektedir.

Bu biyografik ayrıntılar, üzerinde durulmaya değer bir özelliğe sahiptir. Burnham'ın kendilerine pek saygı duymadığını saklamadığı Amerikan businessmen (işadamları), politikada amatörlük ve içgüdünün doğrusu yetersiz kaldığına kanaat getirmek üzeredirler. Waldorf-Astoria Oteli'nde verilen bir yemekli toplantının bitiminde herhangi bir büyük banka yönetim kurulu başkanının yersiz şakaları, neticede, saldırgan kapitalizme ideolojik bir temel olarak hizmet edemez. Bu nedenle Birleşik Devletlerde uzunca bir süredir, akademik unvanlar, önemli oranda değer kazandı. Eksik tahsilli iş adamları, büyük sermayeli şirketlerin (big-business) sağladığı malzemeye, deyim uygun düşerse, "gereken biçimi" vermekle görevli olan ve uygun şekilde ücretlendirilen bir düşünürler topluluğunun seri üretimi için gereken masrafları karşılamada tereddüt göstermiyorlar. Kapıldıkları duygu ve tutkularla, ister istemez. Köleci toplumda azat edilmiş kölelerin davranışını anımsatan bu hokkabazlar ve "filozoflar" takımında, James Burnham, çabucak seçkin bir yer edindi.

"Marksizme" yüzeysel olarak bulaşmış olması Burnham'a, hemfikirlilerinin büyük bölümü karşısında bir üstünlük sağlıyordu. Biyografisinin yazarının bize, zamanında (1930) "teorik Marksizmin en dikkate değer dergilerinden biri" olarak ciddi ciddi tanıttığı Troçkist *"Nouvelle International"* dergisinin eski şef redaktörü olarak Burnham, Troçkizme kısa süreli bağlanmışlığından kalma, müsrif oğul'u*** sardığı türden bir haleyi koruya gelmiştir. Ne var ki, "onun Marksizmin genel felsefesini asla kabul etmediği" ve sonuç olarak "komünizmin bütün türevleriyle ilişkisini kestiği" teslim edilir.

Yine de, yargıç Medina'ya veya senatör MacCarthy'ye göre, Burnham gibi bir adamın, ideolojinin gerçek bir Himalaya'sı olduğu inkar edilemez. O, Marx'ı, Machiavelli'yi, Malraux'yu okudu ve komünizmin yayılmasının, enseye tabanca dayama yöntemi ile tam olarak açıklanamayacağına inanır.

Entelektüel kibri, onu, modern kapitalizmin, yalnızca kendi türünden insanlar sayesinde kurtarılabileceği inancına götürmüştür. *"The Managerial Revolution (Yönetsel Devrim)"* adlı kitabında enine boyunca geliştirdiği bu düşüncedir. Bu kitabın Fransızca baskısının önsözü, James Burnham'la birçok ortak özelliğe sahip olan Léon Blum tarafından yazıldı.

* Hegel, Saemtliche Werke, (Toplu Eserler), Yay.Haz.: H. Glockner, Stuttgart 1927, cilt VII, sf. 37.

** "fevkalade iyi" veya "en yüksek not" -Çev.

*** İncil'de geçer. -Çev.

Machiavelli üzerine bir incelemenin takip ettiği *"Yönetsel Devrim"*, yönetim mekanizmalarında, iş adamlarının değil; "düşünürler" ve başkası hesabına suç işleyen kabadayıların yer alacağı bir devlet kapitalizminin güçlendirilmesi yoluyla ABD'nin faşistleştirilmesinin ideolojik temellerini atar. Burnham'ın, kapitalizmi -gerekirse kendisine rağmen- kurtarmakla görevli bu "yönetici sınıf" modelini Nazi Almanya'sında bulduğuna kuşku yoktur. Elbette o, Mussolini diktatörlüğü gibi, Hitler diktatörlüğünün de, asla burjuvazinin araçları ve en yetkin ifadesi oldukları gerçeğini sessizlikle geçiştirir. Azat edilmiş köle de hep imparatorluğa hükmettiğine inanır ve kendi yazgısının efendisinin ruh haline bağımlı olduğunu unutma eğilimindedir. Kapitalist toplumun bu "temiz yürekli yöneticileri", uşaktan başka bir şey olduklarına inanmak için kendilerini sözcüklerle uyuştururlar. Aslında, etkileri Burnham gibi bir yazarın eserlerinin her satırında rastlanan iç kemirici bir aşağılık kompleksi çekerler.

Onun, *"Yönetsel Devrim"* veya *"Organizatörler Çağ"*, *"Machiavelliciler"*, *"Dünya Egemenliği İçin Mücadele"* gibi kitaplarının başlıkları bile, bu ruh halini açığa vurur. Sonuncusu *"Komünizmin Yaklaşan Yenilgisi" ("The Coming Defeat of Communism")*, umutlarına, çarpıtılmış ve yüzeysel bir tarih analizinde temel bulmak için nafile bir arayış içinde olan bu aydın tabakanın o kibirli kendini beğenmişliklerini her yönüyle ortaya koyuyor.

*"Dünya Egemenliği İçin Mücadele"*nin devamını oluşturan ve onu tamamlayan bu eser, adeta, önceden ortaya koyduğu Amerikan egemenliği "teorisi"nin tamamlayıcısı, pratik bir El Kitabı gibidir. Bu ayrıntılı bir eylem planıdır; ve önemi, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın kurmaya çalıştığı "anti-Kominform"un "ideolojik seksiyonu" olarak adlandırılabilecek teşkilatın başına Burnham'ın resmen geçirilmesi olgusu karşısında, bir o kadar artıyor.

Kitap, henüz Fransızca'ya tercüme edilmedi, ama, gene de, ana çizgileriyle özetlemekte kuşkusuz fayda vardır.

İlk bölümde, Burnham, esas olarak ABD'nin dış politikasını eleştirir. O bu konudaki tereddütleri, çelişkileri, zayıflıkları vurgular. Kısacası, Amerikan kapitalistlerine, kendilerini tehdit eden tehlikenin bütünüyle bilincinde olmamalarından dolayı sitem eder. Özünde söylediği, bugünkü krizin *"diğer krizler gibi"* olmadığıdır. Kapitalizmi, tarihsel bakımdan önüne geçilemez bir felaketle tehdit etmekte ve bu felaket, *"komünizmin dünya egemenliğini ele geçirmesidir."* Sorunun, Burnham'a göre, deyim uygun düşerse, yalnızca ve yalnızca bir bakıma "dış" güçlerin bir ilişkisi çerçevesi içinde ortaya çıktığını şimdiden belirtmekte fayda var. Bir yanda kapitalist dünya, diğer yanda ise, sistemin çöküşünü sağlamaya çalışan bir komplo vardır. Burnham, kapitalizmin kendi mezarını kazdığı gerçeğini bütünüyle göz ardı eder. Kısacası, komünist partiler yasaklanıp Sovyetler birliği yok edilince, kapitalist sistemi tehdit eden hiçbir şeyin kalmayacağına inanır. Kapitalizmin kendi çöküş ve yıkım nedenlerini bizzat kendi bağrın-

da taşıdığını ya bilmiyor veya bilmiyormuş gibi yapıyor. Böyle ortaya konulduğunda sorun, anlaşılacağı üzere, ona göre bir polis ve askeri müdahale sorununa indirgenmiş oluyor. Buradan yola çıkarak, şu cümleyle özetlenen bir dizi "pratik öğüt" sıralanır: *Amerikan kapitalizmi, her topyekün saldırıya geçmek zorundadır; komployla, darbeyle, yolsuzlukla, bölgesel savaşlarla ve nihayetinde, gerekirse, genel savaş yoluyla.*

Burnham, Amerikan kapitalizminin henüz böyle bir eyleme hazırlıklı olmadığını üzülerek tespit eder. Bu konuyla ilgili olarak, Amerikan dış politikasının dört temel yanlışını vurgular.

Birinci olarak yeterince "bütünlüklü" değildir. Şunu yazar:

"Örneğin, komünizmi durdurmak için, Avrupa'ya para, mallar ve hatta askeri yardım pompaladığımızda, aynı zamanda, Çin'deki komünizmi durdurma çabalarımızı gevşetiyoruz veya onlara son veriyoruz... SSCB'yi hedef almadığı takdirde hiçbir anlama sahip olamayacak olan bir Atlantik Paktı kuruyoruz; ama dünyaya onun SSCB'yle herhangi bir ilgisi bulunmadığını iddia ediyoruz."

Burnham'ın kitabının 1949'un sonunda yayınlandığı düşünülürse; daha yalnızca bu iki örnek gözlemlendiğinde önerilerinin dinlendiğini saptamak gerekir.

Gerçekten de, kısa bir süre sonra, Atlantik Paktı'nın SSBC'yi hedef aldığı artık gizlenmez oldu. Bugün, kesin bir ifadeyle SSCB, yok edilmek üzere alt edilmesi gereken düşman olarak tanımlanmaktadır; Formoza (Tayvan) ve Güney Asya'da da Amerikan politikasında bir "sertleşmeye" gidildi.

Bu önemli kararların sorumluluğunu yalnızca Burnham'a atfetmek kuşkusuz abes olurdu; ne var ki onun, Amerikan dışişlerindeki ve hükümetindeki "aşırı kanadın" bakış açısını seslendirdiği de tartışılmazdır. Bu bakımdan Burnham'ın eleştiri ve önerileri, onun kişisel çapını oldukça aşan bir öneme sahiptir.

İkinci olarak, Burnham, ABD Dışişleri Bakanlığını "fazla dar" bir politika yürütmekle eleştirir; yani, fazlasıyla salt askeri güç kullanma üzerine kurulu olduğu; propaganda, komplo vb,. mücadelenin diğer biçimlerinin sunduğu olanakları dikkate almaması anlamında. Gene de, bu açıdan bir iyileşme olduğunu memnuniyetle tespit eder ve bunun örnekleri olarak Marshall Planı'nı, "Amerika'nın Sesi" radyosunu ve AFL ve CİO'nun uluslararası sendikal harekete müdahalesini anar.

Bu noktada da, "On İkiler Konferansı"nın kararları, Atlantik koalisyonunun "propaganda" ve polis servislerinin koordinasyonu açısından bir değerlendirme yapılırsa, Burnham'ın bakış açısının Amerikan iktidarında zemin kazandığını saptamak gerekir.

Üçüncü olarak Burnham, Amerikan dış politikasını yeterince saldırgan bulmadığını belirterek, onu, fazlasıyla "savunmaya yönelik" olmakla eleştirir. Böylece onun eleştirisi, 1947'de Kennan tarafından *"Foreing Affairs"* dergisinde açıklanan "(uygun zaman veya fırsat) bekleme politikası"nın resmi olarak mahkum edilişini de içerir.

Amerikan emperyalizminin artan saldırganlığı ve Kennan'ın gönüllü istifası, MacCarthy ve Taft'ın aşırıya kaçan beyanları; bu noktada da Burnham yandaşlarının bakış açısının Dışişleri Bakanlığı'nda baskın olmaya yüz tuttuğunu gösterir.

En nihayetinde Burnham, Amerikan politikasının, hedeflerini açık ve net olarak belirlemekte zorlanmasına teessüf eder.

Tek sözcükle, diyor Burnham, mesele, ne istediğimizi bilmektir: Savaş mı barış mı? Uzlaşma mı yoksa açık mücadele mi?

"Barış ve uluslararası hukuk konusundaki, dostluk ve işbirliği üzerine belirsiz soyutlamalara sığınmak, bizi ilerletmez," diye yazar... "Bu belirsizlik, temelleri derin bir tereddüttün ifadesidir. Temel bir gerçeğe cepheden bakmaya cesaret edemiyoruz; bu gerçek: *ABD dış politikasının tek amacının komünizmin yıkılması olduğunu bilmektir.*" (Vurgular P. Courtade'e ait)

Bu tezini somutlamak için Burnham, ABD Dışişleri Bakanlığının "geri çekilmeleri" olarak değerlendirdiği birçok örnek aktarır.

"Berlin hava köprüsü"nde bir "kararları erteleme" yöntemini görür ve "abluka"nın silahlı muhafızlarla -bir çatışma yaratma tehlikesi nedeniyle- keskinleştirilmemesini esefle karşılar; ona göre bu kaçırılmaması gereken bir olanak idi.

Yunanistan'a müdahalenin, ülke sınırlarının ötesine yayılmamış olmasına hayıflanır. Nihayetinde Marshallaştırılmış ülkelerdeki komünist partilerin tasfiyesini ve yasaklanmasını talep etmeden Avrupa'ya Marshall-"yardımı"nı sağlayan bir politikanın "saçmalığı"na işaret eder.

Bu son nokta da, Burnhamcı soğuk savaş mantığının zemin kazandığını gösterir. Komünist partilerin yasaklanması, yalnızca Amerikan imparatorluğunun dış çeperinde (Avustralya) değil, hatta Avrupa'da da hiç kuşkusuz gündemdedir. Bunu, Roma'daki ABD Büyükelçisi Dunn'un, de Gasperi'yle bu konu hakkında gerçekleştirdiği son görüşmeler göstermiştir. ABD Komünist Partisi'ne karşı uygulanan baskılardan ve Eugène Dennis'in tutuklanmasına ise özel olarak değinmeye bile gerek yok.

Fakat, Burnhamcı histerinin, Dışişleri Bakanlığındaki aşırıcılar açısından basitçe savaş makinesinin harekete geçirilmesi anlamına gelen şeyle yetinmesi mümkün olmadığı açıktır. Burnham, buradan, geleneksel diplomasi yöntemlerinin terk edilmesi gerektiği sonucuna varır. Kremlin'le bir uzlaşmanın mümkün olduğu düşüncesini toptan reddetmek gerektiğini savunur.

Bu, geleneksel diplomasinin geçersiz ilan edilişinin, Acheson tarafından "topyekün diplomasi" tezinin ortaya konuluşundan az önce gerçekleştiği düşünülürse; Burnham'ın kitabının, barış militanları için, tıpkı zamanında Rosenberg'in komplolarının oluşturduğu türden ciddi bir uyarı anlamına geldiği anlaşılacaktır. Burnham'ın entelektüel zayıflığı, sosyal gelişim mekanizması ve ekonomik olgular hakkında neredeyse mutlak bilgisizliği, onun ilham verdiği çılgın

politikanın tehlikeliliğini hiçbir şekilde azaltmaz. Bunu bizzat kendisi çok iyi ifade eder: "Mussolini bir palyaçoydu, ama, onu ciddiye almamak bir hataydı."

Birkaç alıntı, bize, yeni Rosenberg'in düşünce yapısını gösterecektir:

Hitler faşizminin teorisyenleri gibi ve aynı nedenlerle Burnham, burjuvazinin, cesaretini yitirme, kendini *"Je m'en fiche"** kayıtsızlığına ve bireyciliğe bırakma eğiliminde olan kesimlerini eleştirmekten çekinmez.

Fransa'yla ilgili şu çeşnilere bakıp da şaşmak lazım: "Yaşama arzusundaki zayıflamanın tanıtı, daha önce de sözünü ettiğim dayanışma duygusunun kaybedilmesinde, demoralizasyonda, ayrılıkçılıkta ve alaycılıkta [kinizm] bulunur. Bir diğer tanıt, yabancı birinin kitaplarda, konuşmalarda, sanatta rastladığı maneviyatta, Sartre varoluşçuluğu türünden kahvehane felsefelerinde ve sınırsız bir kayıtsızlık (*Je m'en fiche*) tutumunda bulunur. Komünistler, 1949 Nisan ayında Paris'te büyük 'Barış Dostları Kongresi'ni düzenlediklerinde; tek bir Fransız anti-komünisti bile, kongreyi protesto etme, gösteri yapma gereği duymadı; tek bir kişi bile, kongreye çağrı yapan *Picasso'nun uğursuz güvercinleriyle donatılmış* binlerce afişten birini bile yırtmaya yetecek kadar rahatsız olmadı." (Vurgular P. Courtarde'a ait.)

Bu arada belirtelim ki -konumuzla doğrudan bağlantılı olmasa da-, Burnham'ın varoluşçulara veya benzer akımlara olan eleştirisi, komünist eleştirinin ilham ettiği düşüncelerin tam da tersi kaygılardan yola çıkmaktadır. Varoluşçuluğun burjuvazideki çürümenin bir görünümü olduğu olgusunu kimse inkar etmiyor ve hatta bu durumdan hoşlanan varoluşçuların kendileri de inkar etmiyor. Fakat, komünistler, beslenen ve yaygın bir alan bulan bu çürüme sürecinin, halkın diri güçlerini zehirlemeyi amaçlayan bir burjuva girişimi olduğunu açığa çıkarırken; Burnham, tersine, bu hastalığın militan faşizmin çekirdek kadrolarını iğdiş etmesinden endişe duyuyor.

Ona göre, Sartre bir düşman değil, kavgayı yeniden teşvik etme ve yüreklendirme konusunda korkak ve ahlaken bozulmuş bir müttefiktir.

Aynı perspektifle, Burnham, yetersizlikle eleştirdiği "Üçüncü Yol"dan daha genel düzeyde öfkesini çıkarır.

Kısacası, ona göre, kamuflaj zamanı geçmiştir ve sözde "Üçüncü Yol" -eğer Amerikan emperyalizminin aracı olarak kalmayı hak etmek istiyorsa- sadakatinin ve yararlılığının daha elle tutulur kanıtlarını ortaya koymak zorundadır.

Burnham'ın, bu "kanıtlar" arasına, özel bir dikkatle, Joliot-Curie'lerin görevden alınmasını yerleştirdiği okurun gözünden kaçmayacaktır. Bu konuyu, eserinde ısrarla birçok kez yeniden ele alır; öyle ki bu ısrar, Fransız hükümetinin sonraki kararına dikkat çekici bir ışık tutar.

Şunları yazar:

* "Bana ne", "Beni ilgilendirmez" benzeri bir ifade -Çev.

"Bugünkü Fransız hükümetine tabi, modern savaşta en hassas ve belki de en hayati öneme sahip olan Atom Komisyonu başkanlığı mevkii, Fransa Komünist Partisi'nin bir üyesi, Frédéric Joliot-Curie tarafından işgal edilmektedir.* Onun yönetimi altındaki Atom Komisyonu MVD (SSCB İçişleri Bakanlığı) ajanlarıyla doldurulmuş bulunuyor. Joliot-Curie, komünist "Barış Dostları Kongresi"nin de başkanıydı. Bu kongrede, ana konuşmacılardan biri, Bikini'deki atom bombası denemelerinin tek Fransız gözlemcisi Yves Farge'dı. Amerikan yönetimi, bu tür bağlantılarda bir sakınca görmeyen bir hükümet ile askeri ilişkilerini ne kadar sıkı tutmayı isteyebilir?"

Cevap kendisini bekletmedi ve "Üçüncü Güç" kendisine yönelen Amerikan eleştirilerinin gereklerini karşılamakta acele etti.

Burnham gerçekten onu -boyun eğmediği takdirde-, ABD Dışişleri bakanlığının düpedüz faşizme başvuracağı, hem de Fransa'da Amerikan partisinin vurucu gücü olarak tanımladığı De Gaullcülere başvuracağı, üstelik bunu Vatikan ve Arap Birliği'yle bağlantılı olarak yapacağı ile tehdit eder!

"Üçüncü Güç"ün kararsızlığının ve zayıf savaşçı ruhunun karşısına, gerici propagandayla kandırılmış ve demoralize edilmiş olan işçi sınıfının bir bölümünün kapitalizm yararına barındırdığı olanakları çıkarır: "Belleville'in anarşist emekçileri", "komünün kutsal toprağında yaşayan" o işçiler, "suskun köylüler", "yıpranmış bir ekonomik örgütlenmenin bütün kurbanları", "bugünkü krizin felaket karakterini Paul Reynaud ve "Üçüncü Güç" ideologlarından daha iyi anlayan" herkes.

Daha ileri gitmeye gerek yok. Bütün faşist demagoji mevcut; ve el altından desteklenen "yolsuzluğa" karşı, lümpen proletaryaya, kırsal gericiliğe çağrı da; gamalı haçın izinin düştüğü o bayrağın kızıl zeminidir.

Burnham, nihayetinde -bunları bir kez harekete geçirdikten sonra-, Amerikan emperyalizmiyle yürekten yakınlığı olan, ama daha fazla alçalmaya cesaret edemeyen kararsızları ve korkakları kendi dümen suyuna çekebileceğinden kuşku duymaz.

"Eğer, ABD, sorumluluğu üstlenir, inisiyatifi ele alıp, gerçek önderliğe soyunursa, ancak ve ancak o zaman Avrupa bu çağrıya yaratıcı bir yanıt verecektir."

"Bugün, evini barkını ihmal eden ve çocuklarının mirasını eriten ihtiyar bir baba" görünümündeki bu Avrupa, "yeni bir dünya düzeninin inşasının akıllı bir danışmanı ve yürekli bir katılımcısı olduğunu gösterecektir."

Fransa bir zamanlar tam da böyle, Hitler için zencilerinden, Yahudilerinden,

* "Joliot-Curie, Fransız hükümeti tarafından 1949 Nisan ayının sonlarına doğru görevinden alındı. Bu kararda, Amerikan hükümetinin düşüncelerinin etkili olduğu tahmin ediliyor. Başka olaylarda da okur "Komünizmin Yaklaşan Yenilgisi" kitabının Şubat 1950'deki Amerikan baskısının yayınlanışının ardından, yazarın bir dizi önerisinin resmi Amerikan politikası tarafından benimsendiğini ayırt edecektir." (Alıntı yapılan eserin çevirmeninin notu.)

komünistlerinden ve aydınlarından arındıktan sonra, Alman önderliğindeki Avrupa'nın yeniden kurulması çalışmasında işbirliğine layık hale gelecekti.

Burnham'ın eserinin devamında bu temel fikirlerin geliştirilmesinden öte bir şey yoktur. Komünistlerin eylemi konusundaki, kendi entrikacı takıntılarının bir yansıması olarak kafasında nasıl kuruyorsa öyle sunduğu fantastik analizlerini bir yana bırakırsak; eseri, esas olarak soğuk savaşın bütün alanlarda -politik, askeri ve ekonomik- yoğunlaştırılmasını amaçlayan bir plandan ibarettir. Bu planın bazı noktaları, Burnham'ın, demokrasi ve barış güçlerinin kesintisiz dağıtılması ve parçalanmasını amacı olarak belirlediği Amerikan politikasının genel özelliklerini ortaya koydukları ölçüde incelenme zahmetine değer niteliktedir.

SSCB ve ilerici çabalara sempati duymalarına karşın, hala uyanıklığın gerekliliğinden kuşku duyanlara yüreklerinin derinliklerinde, Budapeşte ve Sofya duruşmalarının "kargaşalı" olduğunu düşünen ve Enformasyon Bürosu tarafından ileri sürülen uyarıları "abartılı" bulan komünistlere; nihayet, Tito'nun da, diğerleri gibi bir faşist, bir Hitlerci olduğunu içtenlikle kabul etmeyi uzun süre reddedenlere, şu başlıklı bölümlerin okunması tavsiyesi yeterince tekrar edilemez: *"Propaganda yoluyla saldırı"*, *"Sendikal Hareket İçinde Savaş"*, *"Politik Dostlukların Korunması"*, *"Mülteciler, Sürgünler, Kurtuluş"*, vs....

Propaganda konusuna girer girmez Burnham, "propagandacı"nın öncelikli kaygısının, eylemini, ulaşmak istediği kitleye uygun hale getirmek olması gerektiği tespitinde bulunur. Bu bağlamda, Troçkizmi, komünizme karşı mücadelede en önemli silahlardan biri olarak değerlendirdiğini saptamak dikkat çekici olacaktır.

Komünistlerle, anladıkları dilden konuşmak gerekir diye belirtir Burnham. Yani, komünistlere hitap edildiğinde, Marksizm maskesini gülünç bir şekilde takınmak gerekir; onların ilgisini "iddialı teorik tartışmalara çekmek gerekir; örneğin Titoculuk, savaş, teori ve pratik arasındaki çelişkiler, Stalin'in ardılı, verimlilik ve teknoloji vb."

Burnham, bu yöntemin iki durumda özellikle etkili olduğunu düşünür: Niyet, sendikal hareketi bozuşturmak olduğunda ve komünist partilerin bağrına bölünme tohumları sokmak söz konusu olduğu zaman; ikisini de belirleyici ve hemen hemen tek başına sonuç alıcı etkinlikler olarak değerlendirir.

Her iki durumda da, Burnham, sadece örgütlere sızmayı başarmış Amerikan ajanları tarafından gerçekleştirilebileceğini pervasız bir biçimde itiraf eder. O, Force Ouvriere'in yeterli parayı başından itibaren alamamış olmasına hayıflanmasına rağmen, Fransız CGT'deki bölünmeyi, nelerin başarılabileceğine dair "iyi" bir örnek olarak aktarır. "Force Ouvriere'in hızını kaybetmesi" olgusunu, safça, Amerikan "yardımının" yetersizliğine bağlar! Ona göre; fazladan birkaç milyon dolar, komünistlerin sendikal hareketten tümüyle kovulmasına olanak sağlayacaktı!

Burada Burnham'ın saflığı, veya daha iyi bir ifadeyle, Burnham'ın bönlüğü yanıltıcı olmamalıdır. İşçi hareketinin gücünü ve gerçekliğini epeyce küçümsemesine ve onu emperyalist komploculuk anlayışı doğrultusunda, basitçe, bir zoraki örgütlenme olarak görmesine karşın Burnham, yine de, belirli türden bireylerin, barış güçlerinin dağıtılması mücadelesinde kullanılmalarının sunduğu olanakları açık bir şekilde fark etmiştir.

Komünist partilerin "yukarıdan" parçalanması sorunu, onun için belirleyicidir. "Her zaman bir şeyler yapmak mümkündür" diye yazar. "Hiç olmazsa, komünist dünya imparatorluğunun her bölgesinde kimi kişilerle ilişki kurma olanağı hep vardır... En küçük muhalefet veya bağımsızlık tohumu, komünist organizmanın bütünü üzerinde geniş kapsamlı reaksiyonlara yol açar..."

Burnham, ders çıkarmamanın bir suç olacağı keskin bir alaycılıkla sözcüğü sözcüğüne şunları yazıyor:

"Komünist elit içindeki her bölünme, dayandığı motif ve tabiatı ne olursa olsun; komünizme karşı mücadeleyi güçlendirir... Bundan dolayı, eylem planımızın temel ilkesi, bu tür bölünmeleri kışkırtmak, derinleştirmek, kontrol etmek ve hatta olabildiğince yönetmek olmalıdır."

Bu ilkenin uygulanması, ona göre, Dışişleri Bakanlığının en iyi ajanları olmaya aday insanların seçiminde belli bir ayrım gözetmeyi gerektirir. Hiç kuşku yok ki, bu çalışma için, (Burnham gibi) komünizmi "tanıyan" insanları, özellikle de *dönekleri* ve *mültecileri* kazanmak en iyisidir.

Biz, militan faşizmin literatüründe, döneklerin kullanılması teorisinin daha pervasız bir biçimde ifade edildiğine rastlamış değiliz: "Kendini başarıyla komünizmden sağaltmış bir insanın anti-komünizmi, komünizmi bizzat kendi yaşamamış, hatta komünizmin modern insanın yaralı ruhu üzerindeki olağanüstü çekiciliği hiç duyumsamamış kişilerin anti-komünizminden genellikle çok farklı türdendir. İkinci tür, çoğunlukla, önyargı ve cehalet üzerinde yeşerir; fakat diğeri, kaynağını bilgiden ve iç sıkıntısından alır. Dahası, bir enfeksiyon ve ardından virüsten kurtuluşun sonucu gelen bir bağışıklık, doğuştan bağışıklığa göre çok daha mutlaktır. Şahsen ben, eskiden komünist olanların veya en azından komünist olmayı istemiş olanların aralarından, komünizme karşı mücadelede en iyi savaşçıları ortaya çıkardıklarına inanıyorum ve bu nedenle, onların komünizme karşı mücadelede yönetici bir role sahip olacaklarına ve olmaları gerektiğine inanıyorum."

Yani, Amerika gezisinden hayranlıkla dönen Altmann gibi küçük balıkları unutmadan bizdeki, Doriot'lar ve Tito'lar, bizdeki Giton'lar ve Cassou'lar, Koestler'ler, Malraux'lar, John Lewis'ler, Reuther'ler ve Sidney Hook'lar, küçük Ronsac ve büyük Zilliacus... Efendilerine on kat bir çabayla -gene de, kendilerine komünizm "uzmanı" payesini kazandırmaktan alı koymayan- bir gençlik hatalarını unutturmaktan başka kaygıları olmayan bütün o Troçkist lonca komünizme karşı mücadelenin en iyileri olma sıfatını taşıyorlar.

Döneklerin rolüne dair bu düşüncelerin seviyesizliği, -bu konuda deneyimi olan- Laval'ın deyimiyle, proletaryanın çöplüğünü karıştıracak kadar düşmüş bir burjuvazinin engellenemez çöküşünün bir ölçütünü verir.

Dönekler arasında, Burnham'ın dikkatinden kaçmayacak özel bir tür bulunur. Bunlar, "doğudan gelen politik mültecilerdir." "Anti-Kominformun" ideolojik seksiyonunun başı, bunları kazanmak için her türlü fedakarlığa hazırdır. Kitabında onlara ayırdığı bölümü, aslında bütünüyle aktarmak gerekirdi. Biz gene de, onun mantığını özetleyen bir cümleyle yetineceğiz:

"Sığınmacıların haber alma servisinde ne kadar faydalı olabilecekleri, herkesçe bilinen bir gerçektir. Komünizme karşı mücadele için onlar, işletilmeye başlanmış, ama sürekli ve sistemli bir işletme sonucu çok daha büyük randımana ulaşabilecek bir altın madenini oluşturuyorlar... Sığınmacılar, yalnızca pasif kullanılan bir malzeme olarak değil; aksine, çalışmada etkin olarak yer alan haber alma elemanları olarak değerlendirilmelidir."

Pratik olarak, Burnham, *Paris*'te (!) doğudan gelen mültecileri, özellikle de gençlerle entelektüelleri hizmetine alacak bir tür "Doğu Avrupa Enstitüsü" kurulmasını öneriyor. Bu "enstitü"nün; "kurtarılmış" bölgelerde, bugünün yönetici mevkilerinin yerini dolduracak olan "kurtuluş" ordusu kadrolarını, "idareciler"ni ve teknikerlerini yetiştirmesi öngörülüyor. Bu arada, onların birbirleriyle ilişkiler kurmalarını sağlamak, onlarla dostça konuşmak, maddi sorunlarını çözmek; kısacası, ihtiyaç duyabilecekleri her şeyi temin etmek gerekir: "para, seyahat kolaylıkları, telsizle haberleşme olanakları, dergi, gazete... ve silahlar" (sf. 199).

Bu teorik ve pratik casusluk eğitimi, Amerikalıların kendilerinin Avrupa'da oynadıkları role, neredeyse açık bir anıştırmada bulunmadan tamamlanamazdı:

"Azıcık bir yönlendirme ve yardımla, Paris, Roma, Londra, Münih, Heidelberg, Upsala, Leyden ve Cenevre'deki Amerikalı üniversite öğrencileri, amfiler, müzeler ve kafelerin dışındaki çevrelerini de öğrenmeyi sıkıcı bulmayacaklardır; işçi hareketi, politik akımlar ve onlara katılan insanlar, araştırma ve sohbet açısından son derece teşvik edici konulardır." (sf. 244)

Özetle, Dışişleri Sekreteri Acheson'un açıktan sözcülüğünü yaptığı o "topyekün diplomasi" çerçevesinde Burnham tarafından soğuk savaşın askerlerine, daha doğrusu gizli ajanlarına biçilen rol budur.

Soğuk savaştan, 'sıcak' savaşa geçişi Burnham'ın kaçınılmaz bir zorunluluk olarak gördüğü aşikardır.

Ona göre, Amerika'nın dünya egemenliği planının bütün karşıtları, mücadele etmeksizin mutlak ve düpedüz boyun eğişinin dışında bir engellenme yolu yoktur gerçekten.

Burnham'ın düşüncesinin (ne yazık ki korkarız, bu dışişleri bakanlığının savaş yanlısı fraksiyonunun da düşüncesidir) temeline inilirse, oldukça açıklıkla görülür ki, ona göre, "dünya egemenliği" planının bir bölümüne, toptan bir sa-

vaşa, atom savaşına başvurmaya gerek kalmadan, soğuk savaş yoluyla veya bölgesel savaşlarla ulaşılabilir. Esas olarak söz konusu olan; devlet aygıtının hala kapitalistlerin elinde olduğu ve bütün demokratik hareketin polisçe ezildiği bütün ülkelere toptan - ekonomik, politik ve askeri- boyun eğdirmektir.

Amerikan imparatorluğu içerde gereken sağlamlığa ulaştığı anda, SSCB'ye "koşullar" dayatmak olanaklı hale gelecek ve bu koşulların kabulü SSCB'nin intiharına eş olacaktır; çünkü, bunlar fiilen, Rusya'da kapitalizmin yeniden inşası ve SSCB'nin parçalanması anlamına gelir.

Burnham, büyük bir ciddiyetle, bu önlemlerin, "toptan" ve itirazsız kabul edilmesi gereken "asgari" koşullar olduklarını ekliyor. Bu arada, ABD daha sonraları, Rusya'ya boyun eğişinin karşılığı olarak, 25 ila 50 milyar dolar arasında krediler ikram edecekti! Paul Cambon'un emperyalist Almanya üzerine söyledikleri ister istemez akla geliyor: "*Bu insanlar savaş değil, basitçe, zaferin meyvelerini istiyor.*"

Ne var ki Burnham, Amerikan emperyalizmi için, zaferin meyvelerine savaşmadan ulaşma şansının hemen hemen sıfır olduğunu itiraf eder. Dolaysıyla, "*Komünizmin Yenilgisinin Kaçınılmazlığı*" başlıklı son bölümü, kitabının en kısa bölümü oluşturuyor. Bu bölümün yaydığı melankoli, baştaki coşkunlukla tam bir karşıtlık içindedir.

Amerikan emperyalizminin tam zaferinin koşullarını ve yöntemlerini belirledikten sonra, teorisyenimizin hatırına birdenbire, bütün bunların ancak ve ancak, kapitalist dünyanın mücadele etme ve zafer kazanma iradesine sahip olması halinde gerçekleşebileceği gelir. Ne var ki, bu "irade"nin var olması, bir ön kabule dayanır: Kapitalizmin bir sistem olarak ebediliği. Oysa, Burnham'ın bir eleştirmeninin* onun "Yönetsel Devrim" kitabının tartışmasını yaparken işaret ettiği gibi, "eğer varlığını sürdürürse, kapitalizmin giderek saplanacağı yol, çürümenin yoludur. Fakat, Burnham, bu olasılığı görmezden gelir ve böylece gerçek olguları maskeler. Onun kitabının gerici görünümlerinden biri de budur; açıklamasını kapitalizmin çöküşünün kendisinde bulan bir görünüm."

Yani söz konusu bölümde, dolandırılan dolandırıcı yüzünü tam olarak gösteriyor. Ancak kitabının son sayfasında, bu fanatiğin karanlık beyninde zayıf bir ışık ortaya çıkar. O, kendi megalomanisi karşısında ürker ve *"Komünizmin Yenilgisinin Kaçınılmazlığı"* bölümünü melankolik bir biçimde, aklını başına alan şu sözlerle bitirir:

* Söz konusu kişi iktisatçı Charles Bettelheim'dir. Kendi akıbeti de ilginçtir, çünkü; Charles Bettelheim, Troçkist bir "teorisyen" olarak büyük bir üne sahipken, yanılgılarını fark ederek SSCB'ye ve halk demokrasisi ülkelerine karşı olumlu bir tutuma yöneldi. Bu tutumu kısmen, Yönetsel Devrim'in Troçkist tezlerinin eleştirel analizini yaparken, bu tezlerle düpedüz faşizm arasındaki özdeşliğin açıkça farkına varması üzerine aldı -P.Courtarde.

"Gelecek konusundaki söylediğimiz şeyler, asla bilimsel bir kesinlikle iddia edilemez... Bu açıdan, sadece, mevcut verilere dayanarak komünist dünyanın yenilgisinin "olası" olduğu sonucunu çıkarabiliriz."

Peki bu nasıl ortaya çıkacak? Burnham, bu konuda bir şey bilmediğini itiraf eder.

Nihayetinde, Nietzsche'nin "iktidarı ele geçirme iradesi" tarzında mistikleştirmelere vardırılan bu irrasyonel şüpheciliğin karşısına Marksizm, kapitalizmin yenilgisinin kaçınılmazlığını kanıtlanmasına olanak sağlayan bilimsel bir analizle çıkar.

Fakat "Burnhamcılığın" teorik bir temelden yoksun olduğunun bilgisine varmak, bu tufanların, gerçekten de dünya egemenliğine kastetmiş bir devletin politikasını etkiliyorlarsa eğer, meydana getirdiği büyük tehlikenin küçümsenmesine yol açmamalıdır. Rosenberg'in teorileri bayağı çarpıtmalardan ibaretti; ama ne yazık ki bu yalanların yaygınlaştırılmasının neden olduğu felaketler, acı gerçektir.

Bütün dünyada barış mücadelesi veren insanların görevi; tarihin sürecini durdurabilmek, dünyayı bir kez daha kan ve gözyaşına boğmak gibi ümitsiz sanrılara kapılmış bu tür provokatörlere engel olmaktır.

Bu konuda, "teorisyen" Rosenberg'in faaliyetlerine de son veren ipi, bu türden megalomanların başının üstünde hazır tutmaktan çekinmemek gerekir.

Stockholm Çağrısı, diğer şeylerin yanı sıra, böyle bir kitabın okunuşundan sonra, insan aklına daha büyük bir güçle, bu konudaki görevin ertelenemezliğini dayatır.

Kaynak: Nouvelle Critique, Sayı : 18, Yıl : 1950

Dünyanın En Önemli Konusu

Henry Wallace'dan Harry Truman'a mektup

Almancadan çeviren Zahide Yentür

Daha henüz bitmiş Amerikan başkanlık seçimlerinin boğucu, kızgın atmosferine ilk defa temiz bir hava akımı estiyse, bunun en başta yeni kurulan İlerleme Partisi'nin adayı Henry Wallace'a borçluyuz. Ancak çok övülen Amerikan demokrasisini, onun sözde seçim hakkını ve tekellerin gücünü tanıyanlar, bu seçkin adamın politik önemini cumhurbaşkanlığı seçimlerinin biçimsel sonucuyla ölçmek istemeyecektir. ABD'deki bu seçimlerin somut bağıntısını analiz eden ve burada Truman'ın süpriz seçim zaferinde en son neden olarak Wallace'ın politik düşüncelerinin ve onun partisinin etkisi olduğunu keşfeden herkes bu sonuca yaklaşmaktadır. Ayrıca bu keşif bütün gelişmelerin diyalektiğini bir kez daha göstermektedir. Siyasetçi Wallace'ın profili, onun 1946 yazında Truman'a gönderdiği mektup okunduğunda özellikle açığa çıkıyor. Dünya basını şayet iddia ettiği gibi objektif ve gerçekleri seven bir basın olsaydı, bu mektubu yayınlaması gerekirdi. Bu mektup ABD'deki yeni savaş kışkırtıcılarını açığa çıkarıyor. Bu nedenle, mektubu kaleme alan sosyalist olmasa bile onu yorum yapmadan dergimizde yayınlamak haklılık payı kazanıyor.

Henry Wallace, Roosevelt'in ölümünden sonra Washington'da izlenen dış politika hakkında duyduğu kaygıları Başkan Truman'a çok ayrıntılı bir mektupta sergilemeye karar verdiğinde, Truman ticaret bakanıydı, yani Amerikan hükümetinin üyesiydi. Bu mektup 23 Temmuz 1946 tarihini taşıyor. Mektup ilk kez "New Republic"de 30 Eylül 1946 tarihinde yayınlandı. Gazetenin redaksiyonu bir önsözde Wallace'ın mektubunun, Amerikan liberallerinin düşünce tarzında bir köşe taşı olma yazgısını taşıdığını açıklıyordu. Bu kanı gelişmeler-

ce tamamıyla doğrulandı. Ticaret Bakanı, Wallace tarafından 1946 Temmuzunda geliştirilen düşünceler, bugün artık Birleşik Devletlerdeki bütün gerçek ilerici liberallerin ortak düşüncesi oldu. Birçok şey geçen 30 ay içerisinde, özellikle de Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerde değişti. En önemli bölümleri ilk kez burada Almanca olarak yayınlanan Wallace'ın mektubu;

1. Onun tarafından Amerikan dış politikası üzerine yapılan analizlerinin doğruluğu ve bu politikanın tehlikeleri konusunda ikna olmamız;

2. Birleşik Devletlerin siyasi yaşamında, görünüşte çelişkili seçim sonuçlarına rağmen gittikçe önem kazanan bir rol oynayacak olan bir adamın uzak görüşlülüğü hakkında karar vermemiz,

3. ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerdeki gerginliğin gerçek nedeninin nerede aranacağını ve her iki ülkenin temelde köklü ekonomik sistemlerine rağmen barış içinde bir arada yaşamalarını ve her iki tarafın yararına politik, kültürel ve ekonomik ilişkileri sürdürmelerini sağlamak için, kaldıracın nerede kullanılacağını bilmemiz açısından eşsiz bir fırsat sunuyor.

Doğrusu sadece Amerikan bakış açısıyla değil, bir bütün olarak kapitalist bakış açısıyla görüş belirtilen Wallace'ın mektubu sürpriz güncelliğe sahip ve bir çok açıdan aynen iki sene öncesi gibi bugün de faydalı ve yol göstericidir. İşte bu nedenle, onun geniş kapsamını maalesef zorunluluktan dolayı kısaltma kararını üzülerek aldık. Kısaltmaları, Alman okurların durumunu gözeterek ve bütün belgenin akıcılığını ve ispat gücünü çok fazla etkilemeyeceğini düşündüğümüz yerlerde yaptık. Gerekli gördüğümüz yerlerde, ele alınmayan bölümlerde neden söz edildiğini kısa özetlerle aktardık.

Redaksiyon

"Sevgili Başkanım!

Bu uzun mektubu mazur göreceğinizi umut ediyorum. Kişisel olarak uzun mektuplar yazmaktan ya da almaktan nefret ederim. Benim tek mazeretim, burada söz konusu olanın olağanüstü önem taşıyan bir mesele olması, hatta günümüz dünyasındaki en önemli konusu olmasıdır. Geçen perşembe bunu sizinle konuştum ve siz kabine toplantısından sonra görüşlerimi yazılı olarak sunmamı önerdiniz.

Uluslararası meselelerin gidişatı konusunda savaşın bitiminden beri gittikçe artan bir ölçüde huzursuzum ve yeni bir savaşın çıkacağı ve bizim bunu önlemedeki tek yolumuzun tepeden tırnağa silahlanmak olduğu konusunda şu anda Amerikan halkı arasında gelişen duygular konusunda son derece endişeliyim. Ancak bütün tarih silahlanma yarışının barışa değil savaşa götürdüğünü gösteriyor."

Wallace burada, devlet harcamalarının artmasından dolayı başka çevrelerin endişelendiğini açıklıyor. 1947 mali yılı için öngörülen 236 milyar dolarlık

bütçenin yüzde 80'den fazlasının geçmiş savaşa ya da yeni bir savaşın hazırlıklarına bağlı giderleri karşılamak üzere ayrıldığını söylüyor. Buna göre askeri amaçlar için otuzlu yıllara göre on misli fazla harcama yapılıyor. Amerika'nın çıkarının, salt mali açıdan bakıldığında bile barışçıl bir dünyanın kurulmasında yattığını belirtiyor. Ancak kaygıların esas nedeninin, yeni bir savaşın ve özellikle de bir nükleer savaşın önlenmesi gerektiği konusunda yattığını ifade ediyor.

Wallace şu soruyu soruyor: Gerçekten bütün çabalarımızı, kalıcı bir barışı biçimlendirecek bir program üzerinde yoğunlaştırıyor muyuz? Ve devam ediyor:

"Amerika'nın, savaşın sona ermesinden bu yana sürdürdüğü faaliyetleri acaba diğer uluslar nasıl görüyor? Burada faaliyetlerden söz ederken, Savaş ve Deniz Kuvvetleri Bakanlığı'na 13 milyar dolar ayrılması, Bikini'de atom bombası denemeleri ve bomba üretiminin devam etmesi, Latin Amerika'yı silahlarımızla silahlandırma, B-29'ların ve B-36'ların üretilme planları ve yerkürenin yarısına yayılmış ve diğer yarısının bombalanmasına hizmet edecek hava üslerinin güvenceye alınması planı gibi somut şeyleri anlıyorum. Bana öyle geliyor ki, bu tür faaliyetler dünyanın geri kalan kesiminde sanki konferans masasında, barış için sadece sözün öze uymadığı açıklamalar yaptığımız izlenimini uyandırıyor.

Bu gerçekler daha ziyade, savaşın kaçınılmaz olduğunu düşündüğümüz ve onu kazanmak için hazırlık yaptığımız ya da daha fazla güç sahibi olarak insanlığın geri kalan kesimine gözdağı verdiğimiz izlenimi uyandırıyor. Rusya'nın atom bombası olsa ve bizim olmasa; Rusya'nın 10 bin mil menzilli bombardıman uçakları olsa, kıyılarımıza bin mil uzaklıkta hava üssü olsa ve bizim olmasa, bu konuda ne düşünürdük?

Askeriyeden bazıları ve sözde 'realistler' şunu söylüyorlar: 'Bizim daha güçlü olmaya çalışmamız ne zarar verir? Bu ülkede barışı korumanın tek yolu, kimsenin bize saldırmaya cesaret edemeyeceği kadar iyi silahlanmaktır.' Bu siyasetin tek yanlışlığı, bunun doğru yol olmamasıdır. Atom bombalarının ve radyoaktif zehirli gaz, biyolojik savaş gibi diğer ileri teknikli silahların dünyasında, daha güçlü olma yoluyla barışı sağlamak olanaklı değildir.

Peki bu neden böyledir? Nedenler açıktır. Birincisi atom savaşı, eski tip savaşlarla kıyaslandığında ucuz ve basittir. Bir kaç sene içerisinde çeşitli ülkeler atom bombasına ve başka nükleer silahlara sahip olabilirler. Büyük bir ordunun giderleri ve eskiden kullanılan silahların üretimi için gerçekleştirilen harcamaları ile kıyaslandığında atom bombası daha az masraflıdır, üretim yerlerinin daha küçük bir bölümünü işgal eder ve işgücünün daha az bir kısmını gerektirir.

İkincisi, savaşta zafer kazanmaya gelince, daha fazla bombaya -hatta çok daha fazla bombaya- sahip olmanın belirleyici bir avantaj anlamına gelmediği söylenebilir. Başka bir ulusun başkentimizi ve ağır sanayimizi havaya uçurmaya yetecek kadar bombası varsa, aynısını yapmak için ihtiyacımız olandan on

misli daha fazla bombaya sahip olmanın bize hiçbir yararı yoktur.

Üçüncüsü ve en önemlisi de şudur: Değişik ulusların atom bombasına sahip olması gibi sıradan bir olgu yerkürenin bütün diğer halklarında nevrotik, korkuya dayalı ve şiddete düşkün bir psikolojiyi kaçınılmaz olarak geliştirecektir. Refah seviyemiz ve buna bağlı zayıflığımız nedeniyle, bundan en fazla etkilenen biz oluruz. Nükleer savaş için, büyük bir ordunun harekete geçirilmesi ve ülkenin sanayi tesislerinin büyük bir bölümünün bomba üretimine ayrılması gibi çok yönlü ve zaman isteyen hazırlıklar gerekmez. Nükleer silahlarla donanmış bir dünyada herhangi bir tesadüf bu silahların kullanılmasına yol açacaktır.

Askeri düşüncede bu gerçeği kabul eden bir ekol vardır. Bu ekol, birden fazla ulusun nükleer silahlara sahip olması durumunda, bunun sonucunda modern uygarlığı yerle bir edecek bir savaş çıkacağı ve hiç bir ulusun ya da uluslar birliğinin bu savaşı kazanamayacağı gerçeğini tanır. Bu nedenle bu düşünce ekolü, daha Rusya atom bombasına sahip olmadan önce Rusya'ya karşı "önleyici bir savaşı" öngören bir saldırıdan yanadır.

Bu plan sadece ahlaksız değildir, aynı zamanda aptalcadır. Rusya'nın bütün başkentlerini ve onun ağır sanayisini tahrip etmeyi denedik diyelim, belki başarılı oluruz. Ancak böylesine bir saldırının yol açacağı dolaysız karşı önlemler, bütün Avrupa kıtasının Kızıl Ordu tarafından tez elden işgal edilmesi olurdu. Bugün başlattığımız bu çabalara son vermek, bütün Avrupa'nın şehirlerinin yıkılmasına razı olduğumuz anlamına mı gelir? Bu düşünce Amerikan halkının temel içgüdülerine ve ilkelerine öylesine zıttır ki, böylesine bir eylem bizde sadece diktatörlük koşullarında olasıdır. Bu yüzden her iki düşünce de; yani hem 'daha güçlü olmak' düşüncesi, hem de bir 'savunma saldırısı' niyeti işe yaramaz.

Sizin akıllıca önerdiğiniz ve nükleer enerji konusunda Moskova'da yapılan tespitlerin temelini oluşturan düşünceler, tek çözüm yoludur. Bu çözüm, ulusların karşılıklı güvenine, nükleer silahların imhasına ve silahsızlanmayı sağlayan etkili bir sisteme dayanmaktadır."

> Wallace çok ayrıntılı olarak nükleer enerjinin uluslararası denetimi sorununu ele alıyor. ABD bir yandan diğer uluslardan bağlayıcı yükümlülükleri üstlenmelerini, askeri alanda nükleer enerjiye ilişkin araştırma yapmamalarını ve hangi miktarda uranyum ve toryum stoklarına sahip olduğunu açıklamalarını isterken, diğer yanda uluslararası denetim sistemi kendi değerlendirmesine göre işlerlik kazanıncaya kadar, nükleer enerji konusunda sahip olduğu bilgileri açıklamak istemiyor. Wallace işte bu durumu, Amerikan önerilerinin ciddi eksikliği olarak niteliyor.

"Başka kelimelerle ifade edilecek olursa, biz Ruslara 'good boys' (uslu çocuklar) oldukları takdirde nükleer enerji konusundaki bilgilerimizi, onlara ve diğer uluslara belki açıklayacağımızı söylüyoruz. Ancak Rusları 'uslu' olarak niteleme-

mizi sağlayacak objektif bir ölçü ve bilgilerimizi açıklayacağımız bir tarih de yok.

Bu durumda Rusların planımızı coşkuyla karşılamamaları şaşırtıcı mı? Eğer Ruslar nükleer enerji üzerinde bir tekel kursalardı, bomba üretmeyi denemekten vazgeçtiğimizi ilan ettiğimiz, ayrıca gizli uranyum ve toryum kaynaklarımızı açıklamayı taahhüt ettiğimiz takdirde, bildiklerini belirsiz bir tarihte bizimle paylaşacaklarını teklif etselerdi, bu planı biz coşkuyla marşılar mıydık? Düşünceme göre Ruslar görünürde nasıl davranıyorsa, biz de aynı tepkiyi gösterirdik. Protokole ilişkin karşı öneriler ileri sürerdik, ancak pazarlıkları aynı temelde yürütebilmek için gerçek çabalarımız kendi bombamızı üretmeye yönelik olurdu. İşte bu, Pravda'nın 24 Haziran 1946 tarihli sayısında yayınlanan bir makalede çok net bir biçimde sergilendiği gibi Rus tarafının tutumunun özetidir... Bu nedenle şuna inanıyorum ki, umutlarımızı gerçekleştirmek istiyorsak, sonucu gerçek anlamda uluslararası düzeyde nükleer silahlardan arınmak olan bir sözleşmeyi ortaya çıkarmamız ve Birleşmiş Milletler'in Atom Enerjisi Komisyonu'na sunduğumuz işe yaramaz, 'adım-adım düşüncesi'nden vazgeçmemiz gerekir. Bize bilgilerimizi açığa çıkarma ve bombalarımızı tahrip etme yükümlülüğü getiren bir anlaşmaya yanaşmamız gerekiyor. Buna göre, belirlenmiş bir vadede ya da diğer ülkeler tarafından tayin edilecek görüşmeler biçiminde hazır olmalıyız ve her halükarda kendi şaşmaz doğrularımızı bir yana bırakarak. (*We must be prepared to reach an agreement which will commit us to disclosing informations and destroying our bombs at a specified time or in terms of specified actions by other Countries, rather than at our unfettered discretion.* [Bizi saklı tuttuğumuz bilgileri açıklatacak ve belirli bir zamanda ya da diğer ülkelerin belirli eylemleri sonucu bombalarımızı tahrip etmek durumunda bırakacak bir anlaşmaya varmaya hazırlıklı olmalıyız.]) Bombalarımızı yok etme işini bizim vicdanımıza ya da takdir edebilme yeteneğimize bırakmayacaklar ve belirli bir zaman verip yok etmemizi isteyecekler.

Görüşmeleri bu temelde sürdürmeye razı olursak, sanıyorum Ruslar da anlaşma sağlamak temelinde görüşmeleri sürdürmeye ciddi bir tarzda hazır olacaklardır...

Rusların getirdiği karşı öneri, eğer biz de hazır olursak, Rusların görüşmelere ciddi şekilde hazır olduğunu gösteriyor. Hatta onların getirdiği karşı öneri birçok açıdan bizim taslağımızdan daha ileridir. Örneğin kararlaştırılmış sözleşmeye karşı yapılan ihlallerin, kişisel ceza yaptırımlarına tabi cürümler olarak addedilmesi, bu ihlallerin ulusal ve uluslararası düzeyde işlenen bir suçla denk tutularak aynı işleme tabi tutulması önerisi, taslağımızın ilkeleriyle örtüşüyor...

Sanıyorum ki, bugün dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorun Birleşik Devletler ile Rusya arasındaki barışçıl ilişkilerdir.

Bizim yaklaşımımız ile 1946 Temmuzu sonlarında batılı güçlerin sergilediği yaklaşımı biraz daha yakından inceleyecek olursak, bunun bir üçüncü dünya

savaşı tehlikesini, bu sefer bir nükleer savaş tehlikesini içinde barındırdığını görürüz. Tek tek ulusların en güçlüsü ve bütün (kapitalist) dünyanın önderliğini kabul ettiği bir ulus olarak sanıyorum, dünyada barışı güvence altına alma olanağına sahibiz.

ABD ile Rusya arasındaki ilişkiler sorununa yaklaşılırken, genel olarak benimsenebilecek iki farklı tavır ortaya çıkıyor. Birincisi, Ruslarla anlaşmak mümkün değildir ve bu nedenle savaş kaçınılmazdır. İkincisi ise, Rusya ile bir savaş bütün insanlık için bir felaket anlamına gelir ve bu nedenle barış içinde bir arada yaşamanın bir yolunu bulmamız gerekir.

Çok açıktır ki, hem kendi hem de dünyanın selameti için gerekli olan ikinci görüşü benimsiyoruz...

Hangi faktörlerin, Rusya'nın bize güvensizlik duymasına neden olduğu sorusuna verilecek samimi cevabı, hangi faktörlerden dolayı bizim Rusya'ya güvensizlik duyduğumuz sorusuyla bağlantılı olarak aramalıyız. Her ne kadar her iki sorunun belirleyici bir önem taşıdığını anlamış olsak da, ulus ya da hükümet olarak her iki sorudan birine doyurucu bir cevap verdiğimizden emin değilim.

Ruslara karşı duyduğumuz ve basında son aylarda karşıtlıkların altı çizilerek derinleştirilen güvensizliğin temel nedeni, politik ve ekonomik ilişkilerdeki farklılıklarda yatmaktadır. Tarihimizde ilk defa, başka ülkelerde ve hatta belki de kendi ülkemizde, farklı bir sistemin, demokrasinin ve kapitalist sistemin başarılı bir rakibi olarak görüleceğinden ciddi endişe duyan itimatsızlar çıkıyor. Ancak ben kendi payıma, geçmişte olduğu gibi bugün de kişisel, politik ve dini özgürlükleri kurban etmeden ekonomik zenginliğe erişebileceğimizi ispatlayarak, bu meydan okumaya karşılık verebileceğimize inanıyorum. (*Henry Wallace gibi ilerici bir insanın bile daha 1946'da kapitalist dünyanın sosyalizme karşı en bayağı önyargılarını paylaşması, dikkat çekicidir -Redaksiyonun notu*) Biz buna karşı herhalde Hitler'in denediği Anti-Komintern ittifakı ile karşılık veremeyiz...

Sonra gelelim 1941'e. Sovyet devleti Almanlar tarafından neredeyse tümüyle ele geçirildi; Bu dönem, bazı Batı Avrupalı devletlerin Nazilerin batıya doğru genişlemektense doğuya doğru genişlemeyi tercih edecekleri inancıyla Almanya'nın silahlanmasının verdiği huzursuzluktan kurtuldukları bir zaman diliminden sonrasına denk düşüyor. Görüldüğü kadarıyla, Ruslar da, bu nedenden dolayı çevresindekilerin kendilerine karşı düşmanca duygular beslediği bir ortamda varlığını korumak amacıyla mücadele etmeleri gerektiği izlenimi uyandı...

Eğer ABD dünyadaki tek kapitalist devlet olsaydı ve en büyük sosyalist ülkeler şimdiye kadar tarihlerinde varolanı kat kat aşacak silahlı bir güç yaratmak üzere olsalardı, sanıyorum biz de aynısını hissederdik. Bir yanda İngiltere'ye kredi verilmesi onaylanırken, diğer yanda onların (*Sovyetler Birliği'nin -Redaksyonun notu*) yeniden inşa için ihtiyaç duydukları krediyi bulmakta gösterdikleri çabaların elle tutulur sonuç vermemesi, Rusya açısından bakıldığında, bir an-

ti-Sovyet bloğunun güçlendirilmesi planının yeni delilleri olarak değerlendirilmek zorundadır.

Sonuçta onların komşu devletlerle dostluk ilişkileri kurarak kendileri için güvenli bir ortam hazırlama çabaları karşısında bizim gösterdiğimiz direniş, onların bu inançlarını pekiştirmek için uygun bir zemin hazırlıyor. Rusya 25 yıllık izolasyondan ve önemli bir güç olma statüsüne eriştikten sonra, yeni konumunun tanınması hakkını kazandığına inanıyor. Rusya'ya komşu Doğu Avrupa devletlerinde demokrasinin (*ABD demokrasisinin -Redaksiyonun notu*) tesisine gösterdiğimiz ilgi; Rusların gözünde, son savaştan sonra (*1914-1918 -Redaksiyonun notu.*) dost olmayan komşu devletlerce yaratılmış kuşatmayı yeniden oluşturma ve bu komşu devletleri muhtemelen yeni bir imha savaşında sıçrama tahtası olarak kullanma çabası olarak görülüyor.

Eğer bu tahlil doğruysa -ki bunun için yeterli kanıt var- bu durumun düzeltilmesi için yapılması gerekenler bellidir. Atılacak adımların temel hedefi, Ruslardaki korku, kuşku ve güvensizliğe yol açan tüm unsurların geriletilmesi olmalıdır. Bizim artık dünyanın değiştiğini ve Ruslarla ortak yaşamın bir yolunu bulmaksızın bir 'One World'un (*tek kutuplu dünya kastediliyor -Çev.*) mümkün olmadığını kabul etmemiz gerekiyor. Örneğin çoğumuz, Tuna nehrinin ya da Çanakkale Boğazı'nın uluslararasılaştırılması ve tahkim alanı dışına çıkarılmasını önerdiğimizde kendi pozisyonumuzun doğruluğuna yüzde yüz inanıyoruz; ama Süveyş ya da Panama Kanalı'nın uluslararasılaştırılması ya da silahlardan arındırılmasını kapsayacak herhangi bir Rus önerisine karşı dehşet içerisinde kalabiliyor ya da öfkelenebiliyoruz. Şundan emin olmalıyız ki, Ruslar her iki durumu tamamen eşit değerlendiriyorlar....

Nükleer enerjinin uluslararası denetimini ve geliştirilmesini sağlayan bir dizi belirli önlemi şart koşacak bir sözleşmeyi görüşmeye hazır olmalıyız. Bu, sanıyorum en önemli tekil sorundur ve günümüzde bir anlaşma sağlanmasından ziyade, çıkmaza girme eğilimi taşıyan sorunların başında geliyor.

Rusya'ya ilişkin akıldışı korkuyu sistematik olarak Amerikan halkına taşıyan bazı şahısları ve yayıncıları etkisizleştirme çabasına girmeliyiz. Komünizmle kapitalizmin, kurumsal denetimle demokrasinin (*Burada da dar küçükburjuva önyargılara kapılma söz konusu -Redaksiyonun notu*) aynı dünyada varlığını sürdüremeyeceği yönlü slogan, tarihsel bakış açısından bakıldığında sadece bir propagandadan ibarettir.

Tek gerçek İncil ve kurtuluş yolu olduğunu iddia eden bir çok dini öğreti, belli bir hoşgörü çerçevesinde yüz yıllardan beri yan yana varlığını sürdürdü. Ülkemiz, ulusal geçmişinin ilk yarısında, mutlakıyetçi hükümetlerin hakim olduğu bir dünyada demokratik bir ada idi.

Günümüz dünyasında, özellikle bizim tehdit altında olduğumuzu hissederek davranmamız için neden yok. Biz dünyada genel olarak en güçlü ulusuz, müt-

tefik güçler arasında savaştan yıkımlar yaşamadan ve çok daha güçlü çıkan tek ulusuz. Savunmamızı güçlendirmemizin zorunluluğu üzerine sarf edeceğimiz söylemler, diğer uluslarda ikiyüzlü olduğumuz duygusunu uyandırır...

Ruslarla dostça komşuluk ilişkileri içerisinde, onların kapsamlı ekonomik sorunlarını ve ticari ilişkilerde gelecekteki işbirliğimizi tartışmamız çok büyük bir önem taşıyor. SSCB'nin yeniden inşa programı ve Sovyetler Birliği'nin tam bir ilerleme için hazırladığı planlar, Amerikan teknisyenlerine muazzam olanaklar sunuyor. Amerikan ürünleri, özellikle her tür makine, Sovyetler Birliği'nde çok beğeniliyor. Örneğin Amerikan materyalleri, pratiği ve yöntemleri maden işletmeciliğinde, demir ve çelik sanayisinde, petrol çıkarma ve renkli metalleri işlemede örnek alınıyor.

Bence canlı ticaret ilişkileri temelinde sürdürülecek görüşmeler, kuşkusuz yanlış anlamaların ürettiği sis bulutunu dağıtabilir. Biz, güvenlik sorununda ortak bir temel bulma çabası içerisindeyken bu tür tartışmalar başlatılabilir. Bu, karşılıklı anlayış temelinde sürdürülürse, sorunun daha kolay çözülmesine yardımcı olur...

Öncelikle karşılıklı güvene dayalı bir atmosfer yaratılırsa ve Rusya ile herhangi bir biçimde ekonomik sözleşme ortaya çıkarılmış olursa, Rusya'nın sınır komşusu ülkeleri ilgilendiren bir çok sorun çok daha hızlı çözülür. Ekonomik içerikli tartışmalarla da bu sorunların çözümüne yaklaşmak mümkündür...

Şüphesiz içeride uluslararası ilişkilere ilişkin mümkün olan en büyük birliğe ulaşmamız arzulanacak bir durumdur. Ama dış ilişkilerde çatışmalar yaratacak temelde bir birlik sağlamak sadece yanlış olmakla kalmaz, aynı zamanda yıkıcı olur... Gerçek sınavı uluslararası birliğe ulaşarak vereceğiz... Esasında mektupta tartıştığımız noktaya dönmüş oluyoruz, yani tam da eskiden bildiğimiz öz güvenliğimizin atom silahlarıyla donatılmış bir dünyada, askeri araçlarla korunamayacağı sorununa. Kendi silahlı güçlerimiz tarafından sağlanabilecek tek güvenlik türü, Senatonun Atom Enerjisi Komisyonu önünde yüksek rütbeli bir subayın anlattığıdır. Kendimizi işgale karşı koruyabiliriz; ancak bütün şehirlerimizin ve şehir nüfusunun belki 40 milyonunun nükleer silahlar tarafından yok edilmesini önleyemeyiz. Silahlanma temeline dayalı 'güvenliğin' en iyi durumda sunabileceği, işte budur. Ancak halkımızın ve diğer Birleşmiş Milletler üyelerinin hedeflediği güvenlik tarzı bu değildir..."

Kaynak: Einheit, Yıl 4, Şubat 1949, Sayı 2

EKLER

Psikanalizin Geleceği

Dr. Victor Lafitte
Fransızcadan çeviren Yaşar Atan

Bir süreden beri, psikanalizi yeniden güncelleştiren tartışmalara tanık oluyoruz. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, doğrudan gelişen ilk psikanalitik dalga, çabucak söndü ve Georges Politzer, Freud'un ölümü üzerine, 1939'da yazdığı makalesine, haklı olarak: "Psikanalizin Sonu" diye başlık atabildi. Bu kez, artık Avusturya'da değil, fakat, ABD'de başlayan ikinci bir psikanalitik dalga karşımıza çıkıyor. Gene bu dalga, sosyolojide, politikada, sanat ve edebiyat alanında uygulama olanağı elde etmek için, kendi öncelinden çok daha geniş şekilde tedaviye yönelik ve psikiyatrik çerçeveye yerleşiyor. Sadece bununla kalmayıp, *Confidences* ve *Samedi-Soir* gibi belli haftalık dergiler de dahil olmak üzere, sinemayla, romanlarla, bütün periyodik Amerikan yayınlarıyla, psikanalitik dalga, büyük yığınlar için pazara taşınıyor.

Eğer, 1948'de ortaya konulan bir psikanaliz problemi varsa, konu üzerinde bu çerçevede kafa yormak gerekir. Konunun temelinde yatan ve bilimsel olduğu iddia edilen, bireysel ve teknik psikoterapik psikoloji doktrini olan psikanalize gelince, iddiadan öte; yaratıcısının ölümünden beri, esas olarak bize yeni hiçbir şey getirmediği gibi, yirmi yıl önce kendisine yöneltilen doğrulanmış eleştirilere de cevap vermedi. Freudculuğun, teknik ve sosyal gelişmenin belli koşullarında ortaya çıkan, insanlığın kültürel birikimine yerleşen ve daha sonra kendi hesabına evrim geçirebilen doktrin ve fikirlerle aynı kapıya çıktığı bir kez daha kanıtlanmaktadır. Bu tür fikir ve doktrinler, unutuldukları belli dönemlerden sonra, onları kullanabilecek sosyal bir akımla karşılaştıklarında yeniden ortaya çıkarlar.

Freudculuk, başlangıçtan itibaren irrasyonalizmde kendine geniş bir yer edindi ve psikanaliz, kendini bir "derinlik" (abyssale) psikolojisi olarak tanımladı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ölçeğinde gelişen çelişkilerin ideolojik ifadesi olarak, Wall-Street ve Vatikan'ın çifte patronajı altına yerleşen güncel irrasyonalizm ve bilinemezcilik dalgası sayesinde psikanaliz, kendini yenileme olanağını buldu. Doğrudan takipçileri ve Freudculukta sadece psikiyatrik bir tedavi görmeye devam eden bazı iyi niyetli psikanalistlerin protestoları, bu gerçeği değiştirmez.

Psikanaliz, böylece, sosyolojik görünümü altında ve dünya anlayışı olarak, bütünüyle bilinemezci doktrinlerle birleşme noktasına vardı ve içerde demokratik harekete karşı olduğu kadar, dışarıda dünyadaki ilerici harekete karşı da bilinçli bir şekilde kullanılan (çünkü hiç de bir yutturmaca anlamına gelmez) Amerikan emperyalizminin ideolojik saldırı araçları içinde yer aldı. Bununla ilgili olarak, daha sonra çok sayıda ve inandırıcı örnekler vereceğiz.

Bu nedenledir ki, daha önce de defalarca girişilen denemeyi; yani psikanalizi bilimsel bir psikoloji haline getirerek, materyalist ve diyalektik bir dünya anlayışı içine yerleştiren, Freudculukla diyalektik materyalizm arasında ne idüğü belirsiz bir sentez gerçekleştirmek isteyen kimileri, bir kez daha, bayağı bir tablo çiziyorlar.

Freudculuğun savunucularına gelince, onlar doktrinden elde edilen kötü kullanımla dayanışma içinde olmadılar; çünkü, formülasyonundan itibaren psikanalizin, aynı zamanda irrasyonel bir öz içerdiğini ve kişisel psikoloji çerçevesine yerleşme eğiliminde olduğunu ve bunların da, ona, yirminci yüzyılın bu orta yerinde halen piyasada yer bulan bilinemezci akımlarla ve gerici mitlerle kolayca birleşme olanağı sağladığını bilmeleri gerekir.

Biz, ardarda, psikanalizin hem kişisel psikoloji doktrini ve hem de psikoterapi tekniği olarak, olanaklarının, sınırlarının, yanlışlarının dökümünü yapmaya girişerek ele almayı tasarlıyoruz. İkinci bir bölümde, özellikle de, Amerika'nın ilham ettiği psikanalitik teorilerin güncel görünümleri ve doktrinin yayılmacı ve emperyalist eğilimlerinin karakteristikleri üzerinde ısrar edeceğiz.

Freud ve psikanaliz

1895'ten itibaren *les Etudes sur l'histerie* 'yi birlikte yayınladığı öğretmeni Joseph Breuer'den ayrıldıktan sonra, yüzyılın şafağında, Sigmund Freud, kendi doktrininin ilk unsurlarını formüle eder.

Psikanalitik anlayışın hareket noktası, psiko-nevrozun nedenlerinin ve tedavisinin araştırmasıydı. Nörolojist Freud, Salpetriere'de Charcot'nun ve Nancy'de Liebeault ve Bernheim'in eğitimini izlemişti. O zamanlar, davranışlarımızdan bazılarının, her zaman bizce bilinmeyen nedenlere sahip olabileceğini gösteren kendi bilinçaltı teorisini oluşturdu. "Sansür" tarafından baskı altına alınan bilinçaltının içeriği, belli koşullarda, bilinç üstünde yeniden ortaya çıkabilir. Bu amaçla Freud, çağrışım (associative) metodunu kullanır: Fikirlerin çağrışımı, anıların ve rüyaların hatırlanması. Böylece, o, aynı zamanda, psişik çatışmaların ürettiği nevrozların yeni bir açıklamasını ve bir tedavi metodunu bulur: Sarsıcı çatışmayı bilince çıkarmak, hastanın kendi çatışmasının farkına varmasını ve çözümüne ulaşmasını sağlamak. Bilinçaltının içeriğini de oluşturan baskı altına alınmış eğilim ve isteklere gelince; rahim-dışı hayatın ilk etaplarına da (hemen doğum sonrasından itibaren) vardırarak, buna seksüel bir karakter verir. Freud, daha sonra bütün doktrinini, "tekrar konu edeceğimiz, sosyolojik, din-

sel ve estetik uzantılarını şimdilik bir yana bırakırsak" günlük hayatın psiko-patolojisiyle rüyaların açıklanmasını, *libido* diye ifade ettiği, bu seksüel enerji çevresinde oluşturur.

Davranışlarımızın anlatımları temeline yerleşen bu *Primum movens* 'ı (ilk hareket noktasını) ise, Freud'un kendisinin geliştirdiğine dikkat edelim. O, son eserlerinde ölüm içgüdüsüyle sonuçlandırmak için, libido ilkesini zevk ilkesine genişletti.

O zamana kadar, ister davranışçılık (Behaviourizm) tipindeki sadece mekanist açıklamaların, isterse yetenekler psikolojisinin eski anlayışlarının egemen olduğu normal ve patolojik psikoloji alanında, bu teorilerin başarısı kolayca anlaşılabilir.

Baştan itibaren Freud çevresinde ve 1910'da kurulan "l'Association psychanalitique international" (Uluslararası Psikanaliz Derneği) içinde kendiliğinden muhalif gruplar oluşur.

Alfred Adler, 1907'den itibaren *Organik Engeller ve Psişik Yankıları (Inferiorite organiques et leur retentissement psychiques)* konusundaki bir çalışmayla öğretmeninden ayrılır. Adler, ilke olarak, kişiliğin bir yayılma içgüdüsünü, bir iktidar isteğini kabul eder. "Aşağılık Kompleksi"ni ve bunun telafisini sağlamak için çabaları değerlendiren odur. Böylece, Freud'un libido ile açıkladığı bilinçaltı mekanizmalarını, Adler, telafi süreciyle açıklar.

Jung'a gelince; o, atalardan gelen ilk örnekleri biriktirerek, bilinçaltı içinde kişisel olmayan bir bölge, kollektif bilinçaltı oluşturur. Ona göre insan, mitlere, inançlara ve dinlere dayanan bu kollektif bilinçle dünyaya gelir.

Sonradan, İsviçre'de, İngiltere'de ve özellikle de ABD'de, bugün hemen hemen her psikanalistin kendi sistemine sahip olmasına varacak bir şekilde, bir dizi muhalif okul oluşur.

Bu arada, psikanalizin temellerini özünde araştırmak için yeniden işe sarılması gereken Freud'un kendisi oldu.

Freudculuğun psikolojik ve terapik değeri

Böylece, Freudculuk, ilk olarak bir bireysel psikoloji ve psikonevrozların tedavisi doktrini görünüşü altında ortaya çıktı. Bu nedenle bir süre belli ilerici çevrelerde sempati toplayabildi ve Freudo-Marksizm girişimleri tasarlandı. Bu konuda, kullanımı üzerine Politzer'in doğruladığı ölçüde, iki savaş arasında Avusturya'da, Almanya'da, İskandinavya'da reformist çevrelerin psikanaliz yapabildiği belirlemesini hatırlayalım. Bu çevrelerde, insanlığın seksüel özgürlüğü üzerine gevezelik yapmak, işçi sınıfı yanında mücadelede yer almaktan çok daha kolay görünüyordu.

Fakat göstereceğimiz gibi, eğer psikanaliz, materyalist dünya anlayışı içine yerleşebilen bilimsel bir bireysel psikoloji oluşturamazsa, Freud'un eserinden geçerli hiçbir şey kalmayacağı sonucuna varmamak gerekir. Psikanalizin, kapalı sistem mantığını, insan bilimlerinin gelişimiyle hiç yakınlığının olmamasını, metafizik "mekanizma" ve "araçlarının" yapısını, psişik hayatın koşullarını tek yanlı ele alışını eleştirmek gerekir. Ama, kişisel psikoloji ve tedavi alanında Freud'un eseri, büyük değere sahip oldu; bunu gözden geçireceğiz.

I. Cinsellik

Yüzyıllardan beri, Katolik Kilisesi, felsefesi ve sofuluğuyla, cinsel probleme ilişkin bir belirti taşıyan her şeyin üzerine bir edep perdesi attı. Greklerde ve diğer antik halklarda, o zamanlar, cinsel şeyler "kutsal (sacre)" olarak görülüyordu. İlk günahın doğmasından beriyse, böyle şeyler "utanç verici" olarak değerlendirildi. Anatomi, günümüzde hâlâ bu etkinin

izlerini koruyor: Genital organların anlatımında, anatomi, utanç verici sinirden, utanç verici atardamardan söz etmeye devam ediyor.

Freud, cinsel işlevin bütün önemini gösterdi, ama fiziksel hayatın davranışlarının bütün düzenleyicilerini libidoya indirgeyerek de içgüdüden, gizemli bir inanış yarattı. Psikanaliz okulunun çerçevesini, genital alanın ötesine genişleterek, cinsel işlevin evrimini, önceden olmadığı ölçüde analize tabi tuttuğu da, daha az gerçek olarak kalmaz. Freud, daha sonra nevrozların nedeninde ortaya çıkacak olan duygusal sarsıntıların toplamını son evreye yerleştirerek, özellikle çocukluk dönemi cinselliği konusunda ısrar eder.

Cinsel faktör konusuna bu ölçüde ağırlık vererek Freud, kendi doktrinine biyolojik, materyalist bir temel vermeyi düşündü. Gerçekte, bu biyolojizm sadece görünüştedir ve bütün psikanaliz, bize libidoyu irrasyonel, bireyin pisikolojik gelişimiyle gerçek bir ilişkisi olmayan, duygusal-içgüdüsel bir faktör olarak sunar. Cinsel doygunluk, şüphesiz bireyin temel ihtiyaçlarından biri olarak ortaya çıkar ve onun sapmaları, bozuklukları, kuşkusuz patolojik etkilere yol açar. Freud'un değer kazandırdığı budur; fakat, ondan önce başkaları, bu noktaya dikkat çekmişlerdi. Hatırlayalım ki milattan beş yüzyıl önce, Hippocrates'in özdeyişi; "sevişen kadın hiç sevişmeyene göre daha sağlıklıdır" diye iddia ediyordu.

Psikanalizin görmezden geldiği şey, cinsel doyum biçimlerinin, insanda belli bir biyolojik ve sosyal çerçevede yer aldığıdır; ki bunlar dolaylı da olsa, belli bir miktarda psişik bozuklukların kaynağı olabilirler. Cinsel içgüdünün ifade biçimlerini sosyal çerçevenin belirlediğini, sosyal birim olarak ailenin bütün tarihi bize kanıtlar. Morgan ve Bachhofen'in çalışmalarına dayanarak Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* eserinde, insanlığın ilkel aşamalarında, "grup evlilikleri" sırasında, grubun bütün kadın ve erkekleri arasında, cinsel ilişkinin nasıl tamamen özgür olduğunu gösterebildi.

Bir dizi aşamadan geçtikten sonra, aile, günümüzün tek eşli (monogami) biçimine ulaştı. Kuşkusuz, krizleriyle, işsizliğiyle, geniş yığınların yaşam düzeyinin düşüşüyle toplumsal sistem, hele de cinsel işlevlerini yerine getirmeye uygun oldukları anda ekonomik olarak bir aile kuracak durumda olmayan gençlerde, gerçek bir cinsel krizin unsurlarını yaratıyor. Bu olgu büyük insan yığınlarının biriktiği şehirlerde daha da çok fark ediliyor. Müşterileri en sık psikanaliste götüren koşullar bunlardır. Freud ve öğrencileri, bu koşulların sosyal karakterini sessizlikle geçerler. Libidonun kendi evrimini ilgilendiren çocukluk cinselliğine bir yer vermek -süt çocuğunun büzücü kas yoksunluğu efsanesine düşmeksizin- uygun olsa bile; bütün duygusal sarsıntıları, sadece çocukluk cinselliği alanıyla sınırlamak mümkün değildir. Psişizm konusunda çocuğun bu kadar elverişli olduğu, etkilerinin derin bir iz bırakmasına yol açabileceği ne kadar gerçekse; kişiliğin sürekli gelişme halinde olduğu ve yeni deneylerin onu her gün zenginleştireceği ve biçimlendirececeği de, en az bunun kadar gerçektir.

Bu sınırlamalarla, Freudculuğun cinsel işlev konusuna, onun evrimine ve bozukluklarına dikkat çekmiş olmasını ve doktorların, psikologların, pedagogların karşılıklı kendi alanlarında, yararlı sonuçlar elde edebilmelerini, Freudculuğun büyük övünç kaynaklarından biri olarak doğrulamak gerekir.

II. Bilinçaltı Teorisi

Psikanalitik doktrinin ikinci temel unsuru, onun bilinçaltı teorisidir. Freud'dan önceleri de psişizmin etkinliğinden söz edilmişti ki, bu bilinçaltı olacaktı. Leibniz'e kadar gitmeksi-

zin, Schopenhauer, "insanın kendi etkinliklerinin gerçek motiflerini bilemeyebileceğini" iddia edebildi. Carl-Gustav Carus ve E. von Hartmann da, bilinçaltı metafiziği kurdular. Pierre Janet, Ribot, Charcot, histeri ve kişiliğin parçalanması olgularını araştırdılar. Fakat, ahlaki sansür tarafından baskı altına alınan psişik hayatımızın bilinçaltı doktrininin inşası Freud'a aittir. Bilinçaltı alanına gömülü bulunan tasarımlar, yine de var olmaya devam eder ve bazı bozukluk ve nevrotik semptomlarla dışavurulmaya yönelirler. Öyle ki, bir semptomun, bir eylemin, bir davranışın, bir amacın olduğu esnada; yani, bazı durumlarda, onlara konu veren nedensel açıklamayla yetinmemek, fakat gerçekten onların kaynağındaki bilinçaltı hareketlerini bulmayı denemek gerekir. Psikanaliz, bilinçaltını psişik hayatımızın normal varoluşunun bir biçimi haline getirerek, bu verimli görüşü genelleştirdi. Ek olarak, o, bu mekanizmaya biyolojik bir dayanak bulmayı denemedi ve kendisini bir dizi psişik "araç" (appareil) bulmakla sınırladı. Bu arada, bilinçaltı teorisiyle bilinç, bilinçaltı, altbilinç, sürekli ve karşılıklı ilişki gibi değişik yapı biçimleri altında psikanalizin, psişik hayatın dinamik bir görünüşünü sunduğu da gerçektir.

Her seferinde işaret etmek gerekir ki, davranışın yüzeysel ve derin nedenleri arasındaki ayrım verimli olsa da, derin nedenlerin her zaman bilinçsiz ve her zaman biyolojik ve cinsel mahiyette olduğu gerçek değildir. Doğaya karşı mücadele eden ve kendi doğasını değiştiren insan; ona hükmeden yasaların bilincini kazandığı ölçüde, bunlar, aynı zamanda derece derece, kendi davranışını yöneten bilinçli ve akılcı motifler olurlar.

Freud okulunun düşündüğü şekliyle bilinçaltı alanının içeriğine gelince, çok daha ciddi çekinceler konulması gerekir. Freud okulu için bu içerik, esas olarak biyolojik, içgüdüsel ve duygusaldır; asosyal belirlemelerden oluşur. Libidoyla ilgili olarak, onun biçim ve ifadelerinin sosyal olarak ne kadar koşullanmış olduğunu daha önce gösterdik ve psikonevrozların nedenleriyle ilgili olarak da, bu asosyal bilinçaltı anlayışının ne kadar yanlış olduğunu göstereceğiz.

Bilinçaltının biyolojik alanıyla ilgili olarak, şimdiden Freudcu anlayışta, içgüdünün ne kadar irrasyonel bir eğilim ve itki olarak ortaya çıktığının altını çizmek istiyoruz. İçgüdü, akla muhalefet olarak, engellenemeyen ve doyuma ulaşmadığında, bizde ciddi düşkırıklıklarına yol açan, elemanter bir güç olarak ortaya çıkar. Bu, saldırgan eğilimlerden, suçluluk duygularından yola çıkarak, bilinemezciliğe ve irrasyonalizme bulanan tam bir mitoloji yaratılmasına olanak sağladı.

Bilinçaltı alanının tasarımları, bilinç alanına hükmeden mantıksal yöntemlerle hiç karşılaştırılamayacak, mekanizmalara bağlanır. Psikanaliz, özellikle de rüyaların, eksik tutumların, dil sürçmelerinin, unutkanlıkların yorumunda, uzun uzun bu mekanizmaları araştırdı. Yani, yoğunlaşma ve aşırı belirleme süreçlerini, bütün gizli unsurları ifade edebilen tek bir unsur ortaya çıkarır; özellikle, belli fobileri açıklayan yer değiştirme; içeriği, her zaman eylem biçiminde kendini gösteren dramatizasyon; nihayet, örnekleme yoluyla kendisininkinden çok farklı bir belirti alan bir tasarım, sembolizm.

Bilinçaltı alanın süreçleri çoğalır ve yorumları her zaman kolay değildir. İzleyen analiste göre, aynı rüya aynı dil sürçmesi farklı şekilde yorumlanabilir. Aynı fikir, değişik semboller tarafından temsil edilebilir ve tersine aynı sembol değişik belirtilere sahip olabilir. Herhalükarda, Freud'un araştırmalarını bilinçaltı konusuna yöneltmiş olmasının önemini vurgulayarak, bunu araştırmak için, bilinçaltı etkinliği mekanizmalarını, bilinç alanına uzatmaya girişen belli psikanalistlerin ters yöntemlerini değil, rasyonel metodları kullanmanın zorunlu olduğu bize önemli görünüyor.

III. Nevroz Teorisi

Bilinçaltı ve cinsellik, Freud'a *nevrozların nedenselliği doktrinini* ve bir *psikoterapi* kurma olanağı verdi. Uzun süre boyunca, ilahi bir ceza olarak değerlendirilen zihinsel bozukluklar, çok sonradan hastalık çerçevesine dahil edildi. Büyük miktardaki nedenselliğe gelince, hâlâ çok sayıda bilinmeyen sürüp gitmektedir. Freud'un önemi, bu bozuklukların bazılarının tabiatına ve kaynağına bir ışık tutmaya girişmekten daha fazlası olmadı.

Psikanaliz için, nevrotik çatışma mekanizması, her şeyden önce baskılanma sürecine indirgenir. Freud için cinsel tabiata sahip olan, ahlaki baskılanma nedenleriyle doyuma ulaşamayan bazı eğilimler, "sansür"ün varoluşu tarafından bilinçaltında baskı altına alınırlar. Fakat, bu itkiler, bu istekler, nevrotik semptomlar oluşturarak, uzlaşma biçimi altında ortaya çıkarlar. Çocuk cinselliğinin Freud için taşıdığı bütün önem ve küçük kız çocuk babasına yönelirken (complexe d'Electre); küçük erkek çocuğun duygusunu annesine yönelten ünlü Ödipus kompleksi yeterince bilinir.

Sophokles tragedyasına göre; Ödipus, kader tarafından babası Laios'u öldürmeye ve kendi annesi Jocaste'ın kocası olmaya yargılı kılınır. Bu antik efsane Freud'a kompleksinin konusunu sağladı. Bazı istisna durumlarda, genç erkek çocuklarda, 5-6 yaşına doğru Kral Ödipus efsanesiyle bazı benzerlikler gösteren eğilim dalgasının bulunabilmesi mümkündür. Fakat, bundan öte, böylesi istisnaları, psişik gelişmenin ölçütü haline getirmek, Freud'un sevinçle aştığı bir uçurumdur. Ayrıca, Freud'un eserinde bolca rastlanan bu sembolizmin bütün dayanaksızlığı, kendi öğrencilerinin Ödipus kompleksinden yola çıkarak ortaya koyduğu çok ve değişik yorumlar tarafından gösterilmiş bulunuyor.

Adler okulu için Ödipus efsanesi, hiç de cinsel bir anlama sahip değildir. "Şiş ayaklı" anlamına gelen Ödipus, doğumundan itibaren, tanrıların ona ayırdığı geleceği kehanetle öngören babası tarafından kırılmış ayaklara sahip olmuştu. Aynı zamanda kral, yani, gücün sembolü olan babasını öldüren ve anasıyla evlenen, fiziksel sakatlığı olan Ödipus'un kompleksi; böylece cinsel alanı aşan bir değerlendirmeyle, sadece aşağılık kompleksinin bir örneği olurdu. Jung ve onun okuluna gelince; onlar için Ödipus efsanesi: *"Atalara ait bazı anıların eşlik ettiği, biyolojik hafızanın anaerkil dönemden ataerkil döneme ara geçiş çağını hatırlaması gerçeğine bağlı olan, özel kişiliğin bilinçaltı görüntüsü ve aynı zamanda, embriyonun hayata adım attığı bir üterin yaşamından kopuş peryodu"* anlamına gelir(!)

Saldırganlık ve suçluluk eğilimlerinin doğuşundan ileri gelen baskılanmasıyla, bunun az veya çok doyurucu çözümüyle, Ödipus kompleksi, nevrozun nedenlerinin Freudcu anlayıştaki temel parçasını oluşturur. Zira, bu kompleks, sadece, psikanalizin kendisine atfettiği öneme hiç de sahip olarak görünmeyen bugünkü toplumumuz çerçevesinde değil; fakat bundan başka, örneğin baba kavramının bulunmadığı, bizimkinden farklı bir yapıya sahip olan toplumlar çerçevesinde de kuşkusuz, Ödipus kompleksinin varlığı kabul edilebilir değildir. Malinovski gibi, ilkel toplumlarda cinsel ilişkileri araştırmış olan antropologlar bunu keşfettiler.

Psişik işlevlerin az çok derinlemesine sorunlu ortaya çıkmasına göre, iki büyük kategorideki zihinsel etkileri biraz keyfi olarak ayırma alışkanlığı vardır. Belirtelim ki, kişiliğin derin bir değişimini içeren psikozları bir yana bırakan psikanaliz, özellikle de nevrozlarla ilgilenir. Bu arada, Freud, işin başında psikozları yorumlamayı da denedi. İşkence sayıklamalarının temelinde, bilinçaltı homoseksüel eğilimlere karşı bir tepki bulmak gerektiğini de iddia etti. Freud, şizofrenide, oto-erotik planda, duygusal bir gerilemenin eşlik ettiği, 'ben'in zayıflığını görüyordu. Melankoliye gelince; sevilen objenin işe karıştırılmasıyla "böylece, ye-

niden başlanan ve korunan ve kendisine sitemler yöneltilen ve acılara uğratılan" sözlü sadist evrede, bir gerileme olarak göz önüne alınır.

Böylesi açıklamaların boşluğu karşısında, Freud ve okulu, kendilerini nevrozlara adamak için, yavaş yavaş psikozlar problemini terk ettiler.

Çocuklukta meydana gelen duygusal sarsıntılarla koşullanmış nevrozlar teorisiyle Freud, aslında bütün bireysel davranış ve karakter şekillenmesi problemini, yani bilimsel bir psikoloji ve psiko-patolojide olması gereken merkezi problemi ortaya koyar. Psikanalitik doktrinin temel yanlışı, bu ana problemin ortaya konma biçiminde bulunur. İnsan davranışını koşullayan motiflere gelince; gerçekte, psikanalitik doktrin, biyolojik kışkırtmalara "ayrıcalıklı dememek için" baskın bir yer verir. İnsanın dünyaya, özellikle cinsel ihtiyaçlar da dahil, bir demet biyolojik ihtiyaçla geldiğini ve onların doyumunun davranışına yön verdiğini kimse inkar edemeyecektir. Fakat, insanın hayvanlar basamağında ortaya çıkışından itibaren, l'homo faber, sosyal bir varlıktır ve topluluk içinde yaşama sahiptir; daha doğrusu, varoluşunu güvence altına almak için harcadığı çabalar, ilk planda onun varlığını belirler. Biyolojik içgüdüler, sosyal ve tarihsel olarak koşullanmış bir içerik doldurarak kristalize olamamış eğilimlerin görünüşünü alırlar. Bireysel psikoloji olarak psikanalizin temel yanlışı, davranışın motoru olarak biyolojik faktöre aşırı değer biçilmesidir.

Gerçekte, nevrozların klinik araştırması, birçok sayıda zihinsel bozukluğun kaynağında sosyal faktörün önemini göstererek, bu yanlış yönelişi anında yakalamaya olanak sağlar. Böylece, normal ve patolojik kişilik, biyolojik ve sosyal koşulların kesiştiği yerde, dinamik bir şekillenme sürecinin sonucu olarak ortaya çıkar. Bu, Auguste Comte'ün tasarladığı gibi, biyoloji ve sosyoloji arasındaki, bütün psikolojiyi ortadan kaldırmak için değil, fakat tersine, birinin ve diğerinin karşılıklı etkilerini anlamak içindir; örneğin psikotekniğin yöneldiği anlamda, gerçek bir bilimsel bireysel psikolojinin unsurlarını inşa etmek içindir.

Nevrozların çoğunun kaynağında, aslında doktorların araştırmaya devam ettikleri, aile ve sosyal yaşamda ortaya çıkan, fizyolojik kökenli olmayan bozukluklar bulunur. Eğer, bize nevrozların sayısında sürekli olarak yükselme görünüyorsa, bu, büyük ihtimalle insanlığın büyük bir bölümünün içinde bulunduğu sosyal güvensizlik durumunun, kuşkusuz nevrozların ortaya çıkmasına elverişli bir ortam yaratmış olmasından ileri gelmektedir. Açıkça görünüyor ki, işsizliğin, yoksulluğun, savaş tehdidinin yükseldiği kriz dönemlerinde sosyal hayata uyum sağlama olasılığı, göreceli olarak sakin dönemlerdekinden çok daha azalır. Bu konuda savaş nevrozlarının karakteristik önemi bilinir. Bu sosyal ve kültürel koşulların hepsi, nevrotik bozuklukların ortaya çıkmasında, çocukluk bilincine saklanmış Ödipus ve Elektra kompleksi varsayımlarından çok daha önemli bir ağırlığa sahiptir.

İçinde bulunulan dönemdeki ağırlık kazanan belirleme de, güncel tarihsel çerçevede istikrarsız bir yer tutan. proletarya ve büyük burjuvazi arasında bocalayan orta sınıflar gibi belli sosyal tabakalarda zihinsel bozuklukların daha fazla gelişmiş olduğudur. Bu, konunun, hayat koşulları, alışkanlıklar, gelenekler ve moral açıdan taşıdığı önemi içerir. Elbette ki bununla, nevrotik bozuklukların ortaya çıkış koşullarını; hastanın bireysel, psikolojik, ailesel, mesleki evrimini hesaba katmadan basitçe, sadece onun sosyal durumuna indirgemek isteyen bir sosyolojizme düşmeksizin sosyal koşulların kazandığı önem vurgulanmak istenmektedir.

Bireysel davranışa bu aşırı biyolojik değer verme, kişilik şekillenmesinin psikanalitik doktrininin her tarafında bulunur.

Bir kariyer seçmek için, olanaklar ve biyolojik eğilimler, kesin olarak rol oynayabilirler;

fakat, tarihsel ve sosyal etkenlerin öneminden söz etmek bize gereksiz gibi görünüyor. Freud ve okulu, bize, cerrahlık mesleğinin sadizmin bir telafisine, jinekologun röntgenciliğin bir telafisine vb. karşılık geldiğini iddia ettiğinde de, biz böyle bir anlayışın tümden bir abartma ifade ettiğini görüyoruz.

VI. Psikoterapi

Analitik psikoterapi de, analitik psikolojiyle aynı ilkelerden ilham alır. Analitik tedavi, bir dizi hasta-doktor seansları süresince, çağrışım metoduyla ve rüyaların analiziyle sorunun ortaya çıkarılmasını sağladıktan sonra, nevrotik çatışmanın bilinçaltı motiflerini bilinç düzeyine taşımayı kendisine amaç olarak edinir. İlk geri çevirme ve karşı çıkma evresinden sonra, kendi bulanıklıklarının bilinçaltı motiflerini başlangıçta kabul etmek istemeyen hasta, doktorun yardımıyla, gerçeğe cepheden bakmaya, ona uyum sağlamaya ve böylece nevrozunun çözümüne ulaşır.

Tekrar döneceğimiz bu psikoterapi tekniği konusunda, gerçekte bazı istisna durumlarda, nevrotik çatışmaların, bazen cinsel kaynaklı bilinçaltı nedenleri, bilinç yüzeyine taşınabilir. Fakat, nevrozların büyük çoğunluğunun kökeninde, sosyal ve ailevi alana yerleşen çelişkilerin ortaya çıkarıldığını gördük; yani bu son durumda, karışıklıklar biyolojik kökenli de olabilirler; fakat bunun yanında, tarihsel ve kültürel olarak koşullanmış olarak kalırlar.

Bu koşullarda, duruma cepheden bakmak ve ona uyum sağlamak dendiğinde, bununla kastedilen nedir? Burada, var olan şeyi, iyi ve normal olarak ele almayı içeren, derinlemesine tutucu bir görüşün ilan edilmesi anlamına gelmez mi? Bu görüş ayrıca, daha ilerde göstereceğimiz gibi, psikanalizin sosyolojik genelleştirilmesinde çok geniş ölçüde kullanıldı.

Psikanalitik psikoterapinin tekniğine gelince; o, gerçek ayinlerle süslenmiştir. En başta süresi, aylara hatta yıllara yayılabilir. Anlaşılıyor ki, bu zaman zarfında, analizin ona hiçbir katkısı olmasa da, hastanın kişiliği, bazı önemli değişikliklere uğrayabilir. Ayrıca, kürün tesadüfi bir kesintiye uğramasını takiben psikanalistin yokluğunda da, iyileşen hastaların durumuna işaret edildi. Psikanalitik seyir, analistin tarafsız davranışı, kürün başarılı olması için hastanın doktoruna saygı göstermesi zorunluluğu; bunlar, psikanalitik tekniğe eşlik eden ayinlerin de, parçasını oluştururlar.

Böylece görülüyor ki, Freud doktrini, bireysel psikoloji ve psikoterapi metodu olarak, bilimsel açıdan ve daha önce ifade edilen çekinceler çerçevesinde, cinselliğin rolünü, bilinçaltının rol ve işlevini, nihayet bazı nevrozların kökeni ve tedavisini ilgilendiren ilginç ışıklar tuttu.

Fakat, psikanalizin, bireysel psikoloji ve psikoterapiden bir sistem oluşturma iddiası, kesin olarak haksızdır. Birinci olarak; çünkü Freudculuk, kişiliği aşırılıkla biyolojik hale getiriyor ve onun sosyal bileşenlerini sessizlikle geçiştiriyor. İkinci olarak; çünkü o, insan bilimleriyle ilişkisiz bir doktrin oluşturuyor. Freud'un, ona kimyasal bir temel bulmadaki gel-geç heveslerine rağmen; onun biyolojizmi biçimsel olmaktan öte gitmez ve sorunu, sadece bir içgüdü metafiziğine indirger. İlaç tekniğinin kazanımları, hiç de işin içine sokulmaz; sosyolojik tekniklere gelince, onlara bahşettiği yeri gördük.

Bu koşullarda, Freudculuğun sosyal alanda, temel amaçları, bilimin ve insan aklının değerini karalamak olan, bütün gerici ve bilinemezci hareketle buluşması kaçınılmazdı; çünkü bilim ve akıl, tam da gerici ve bilinemezci ideolojilerin savunmayı önerdiği bir sosyal rejimi mahkûm etmektedir.

Freud Sosyolojisi

Başından itibaren Freudculuk, araştırmalarını bireysel psikoloji alanıyla sınırlamadı. O, hızla bir dünya anlayışı pozisyonlarına kaydı ve kurucusu, *Psikanalizin takdiminde* bu düşünceyi açıkça ifade etti:

Bilim olarak psikanalizi karakterize eden, üzerinde çalıştığı, hizmet ettiği teknik konusunda maddenin az oluşudur. Tabiatına dokunmaksızın, nevroz teorisi kadar uygarlık tarihine, dinlerin bilimine ve mitolojiye de uygulanabilir.

Ve Freud, sanatsal yaratım alanına yaptığı alışılagelmiş baskınlardan söz etmeszek, *Totem ve Tabu*'da, dinlerin kökeninin cinsel bir açıklamasını bulmayı deneyerek örnek verdi.

Psikanalizin sosyolojik pozisyonu, bireyin sosyal davranışını ve insanlığın sosyal yaşamını, cinsel mahiyettekiler başta olmak üzere, biyolojik eğilimler tarafından koşullanmış olarak göstermek anlamına gelir. Yani, biyolojik görünüşüne rağmen bu, sosyal evrimin idealist bir kavranışı ve kuşkusuz Marx'ın temel öğretisine sırtını dönen fizyolojik bir idealizm anlamına gelir:

"Maddi hayatın üretim biçimi, genel olarak sosyal, politik ve entelektüel hayatı koşullandırır. İnsanların varlıklarını belirleyen onların bilinci değildir; tersine sosyal varlıkları, onların bilincini belirler." (Ekonomi-Politiğin Eleştirisine Katkı'nın önsözünden.)

Atlantik ötesinin belli ideologlarının, sosyolojik açıdan psikanalitik doktrinden elde edebildikleri bütün yararı göreceğiz. Fakat, baştan itibaren, bir yanlış anlamaya karşı çıkmak bize yararlı görünüyor. Bilinir ki, hasımlarının iddialarının aksine Marksizm, tarihte insanın eylemine önemli bir yer ayırır. Fakat, bu eylem, verili bir çerçevede gerçekleşir ve o, doğanın fiziksel, biyolojik, sosyal yasalarının bir bilincine bağlı olarak kendini ürettiği ölçüde daha özgür ve yararlıdır.

Marksizm hiçbir şekilde, bireysel psikolojinin rolünü inkar etmez, fakat, sosyolojik problemin bütünüyle olan ilişkilerini bilimsel bir biçimde ortaya koyar.

Marksizmin Temel Sorunları'nda, G. Plehanov, bu ilişkileri şöyle özetler:

Eğer, Marx ve Engels'in ünlü "altyapı"nın, daha az ünlü olmayan "üstyapıyla" ilşkileri konusundaki anlayışlarını kısaca ifade etmeyi kendimize önerseydik, aşağıdaki sonuçlara varırdık:

1. Üretici güçlerin durumu;
2. Bu güçler tarafından koşullanan ekonomik ilişkiler;
3. Verili ekonomik bir temel üzerinde inşa edilmiş sosyal-politik rejim;
4. Kısmen, doğrudan ekonomi tarafından, kısmen bunun üzerine inşa edilen bütün sosyal-politik rejim tarafından belirlenen sosyal insanın psikolojisi;
5. Bu psikolojiyi yansıtan değişik ideolojiler.

Böylece, tarihsel materyalizm, ideolojilerin şekillenmesini, bilimsel bir biçimde sosyal koşullarla açıkladığı halde, psikanaliz, toplumu bireysel psikolojiyle açıklama eğilimine girer. Psikanalizin psikolojik idealizmi, bireysel psişizmin veya bireysel psişizmin katkısının, sosyal evrimin motorunu oluşturduğunu tasarlar.

Sosyolojik açıdan, psikanalizin temel metodolojik yanlışı buradadır: Tarihsel süreçte psikolojik etkene aşırı değer verme ve sosyal evrimin ekonomik temelini anlayamama.

Sosyal problemler ve cinsellik

Psikanalizin sosyolojik yönelimini ve uygulamalarından bazılarını gözden geçirelim.

Engels'in, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserin kanıtladığı gibi ilkel toplumların tarihi, bize gösteriyor ki, insan hayvanlıktan çıkar çıkmaz, toplumsal organizasyon biçimleri ve kurumları, yiyeceklerin üretim biçimine bağlı olarak gelişir: Meyvelerin toplanması, balık tutma, avlanma ve daha sonra tarım, ticaret ve endüstri.

Freud'un bir yandaşı, W. Reich, bu evrimin bütününe değil, ama tarım çalışmasına psiko-analitik bir açıklama getirmeye girişti. İşte, getirdiği açıklama:

"Tarımsal araçların yardımıyla toprağın işlenmesi, tohum ekmede olduğu gibi, birey için olduğu kadar, toplum için de yiyecek üretimini amaç edinir. Fakat, bu etkinlik, anayla ensest bir ilişkinin sembolik anlamını da gizler. ('Toprak, besleyen ana')"

Böylece, yüzyıllardan beri süregelen, toprağı süren ve tohum eken köylünün hareketi, bir Ödipus kompleksi sembolü olacaktı. Böylesi bir sosyolojik anlayışla şaşırtıcı değil; Reich, Troçkizmle ve faşizmle sonuçlanmış olsa da, Freudo-Marksist olduğunu iddia ediyordu ve tartışmaya meydan vermeyen bir iddiayla görüşlerini, kendine ikamet yeri olarak seçtiği ABD'de özetledi:

"Yeterli orgazmlara ulaşmak, bütün kişisel ve sosyal problemlerin tedavisi olarak göz önüne alınmalıdır."

Freudo-Marksistlerin cinsel özgürlüğü sürükledikleri yer budur!

Marx ve Engels'in Komünist Manifesto'su, işçileri uluslararası dayanışmaya çağıran ünlü formülle sona erer: "Bütün ülkelerin proleterleri birleşiniz!" Bu çağrıyı, cinsel ihtiyaçlarını elde etmek için ekonomik araçları olmayan işçilerin, cinsel içgüdülerinin özgürlüğünü başka bir yoldan elde etmek üzere, uluslararası homoseksüellik çağrısı olarak yorumlayacak Freudcular ortaya çıktı!

Ayrıca, işçilerin talepleri, grevleri, karşı çıkışları, devrimleri; biyolojik mahiyetteki doyumsuzluklar tarafından kışkırtılan, cinsel kaynaklı olarak sunan Freudcuların sosyolojik literatüründe örnekler zengindir. Özellikle, kendilerini saldırgan eğilimliler (kendilerine böyle diyen) haline getiren bazılarının sorunu ele alışını göreceğiz. İşte, örnek olarak, Jean Riverain'nin kaleminden (Psyche' no 16) Paris Komünü'nün psikanalitik bir açıklaması! Kanla takıntılı ve yangını alkışlayan bir Louise Michel resmi yaptıktan sonra, bize, Paris şehri içindeki sosyal sınıfların bir analizini verir:

"Başta, birçok kuşağın yoksullaşmış ürünü olan, genel olarak Paris'te doğma alt sınıf. O, ürettiğinden daha fazlasını tüketir, politikayla az ilgilenir, yeni üyelerini suçla, fuhuşla, tımarhanelerdeki insanlardan temin eder. Paris'in büyük gövdesinde, o, cinselliğin içgüdüsel güçlerini temsil eder."

Ve kuşkusuz, Versailles katliamını ilgilendiren tek bir söz yoktur.

Ordu, psikanalist tarafından homoseksüel bir çete olarak düşünülür! Buna rağmen, A.F.A.T.'lerin ortaya çıkışından beri bu değerlendirmeyi yeniden ele almaları gerekecekti.

Kadının sosyal pozisyonunu ilgilendiren konuda da, aynı biyolojik açıklama. Kuşkusuz anaerkil denilen bütün bir dönemi unutarak, psikanalistler kadının doğadan aşağı sosyal bir pozisyona sahip olduğunu iddia ediyorlar. Kapitalizm, onu üretime doğru ittiği, demokratik ilerleme onu bir yurttaş haline getirdiği halde; Freud ve öğrencileri, kadın kurtuluş hareketinde; onun sözde biyolojik aşağılığına karşı bir isyandan, kendi kadınlığını kabullenmeyi reddetmekten, "bir penis özlemi"nden başka bir şey görmezler.

Freud, Yahudi'ydi ve anti-semitist unsurların, gericilerin, sık sık kilisenin saldısına uğramıştı; bunlar, "insanı aşağılamak", "ahlaki yasaları çiğnemek" gibi nedenlerle, onu şiddetle eleştiriyorlardı. Bu aynı unsurlar, bugün, sözüm ona bilim tarafından tehdit edilen insan ruhunu korumak için, analitik doktrinleri ele geçirmekte tereddüt etmiyorlar. Freud'ün kendisi de, doktrini ışığında anti-semitizmi düşünmedi. Fakat, bu araştırma öğrencilerinin bazıları tarafından yapıldı. Ve bu da, psikanalitik sosyolojinin gülünçlük örneğidir. G. Maran'a göre (Psyche' 18), anti-semitizmin gerçek sebebi, sünnetten ileri gelir. Yahudi penisi, sünnetsizlerden daha büyük bir duyarlılık gösterir. Cinsel birleşmede daha uzun süre ve güçlenmiş zevk bundan ileri gelir. Anti-semitizmin kaynağı olan acımasız kıskançlığın nedeni de budur!

Nazilerin, Freud'a ve öğrencilerine yönelttiği saldırılar, Freudculuğun ilericiliğinin kanıtı olarak öne sürüldü. G. Politzer, önceden sözü edilen makalesinde buna uygun açıklamayı ortaya koydu. Ve aslında, Freud'un biyolojik-içgüdüsel dünya anlayışı, Freud'un kendisini de, faşist ve gerici karakteri açık olan düşüncelere götürdü, örnek olarak:

"İnsanlık, uygarlığın potansiyel düşmanıdır... kitleler tembel ve düşüncesizdir... halk kitlesine seçkin bir azınlık hükmetmek zorundadır... insanda, akıl, içgüdüden daha zayıftır... uygarlık, sürekli olarak, insanın insana ilkel düşmanlığı tarafından parçalanma tehdidi altındadır..."

Ve Rank açıklar:

"Gerçekle yaşanamaz. Yaşayabilmek için yanılsamaya (illüzyona) ihtiyaç vardır."

Ve Jung ekler :

"Ben dünyayla ilgilenmiyorum... ben insanlıkla meşgul olmuyorum... ailem ve komşularım benim hayatımı oluşturur; deneyebildiğim tek hayatı... insanlık yoktur... lahanalarımı iyi ekmişsem, görevimi yaptım demektir. Yapabileceğim daha fazla şey görmüyorum..."

Amerikan Freudizmi

Konularını savaş öncesinde Man'ın "Marksizmin ötesinde" denemesinden temin ettikleri psikanalizin bu tarihsel-sosyolojik spekülesyonlarını izleyen insanlar, kontrol edilemeyen içgüdüsel güçlerin oyununda uysal varlıklar olarak, kendi tarihlerini yapacaklardı. Fakat, bugünkü analitik problemin temel görünüşü, Amerikan emperyalizmi tarafından Freudcu "sosyoloji"nin kullanılışıdır. Dizginlenmemiş kâr yarışı, güncel Amerikan yaşamını karakterize eden istikrarsızlık temeli üzerinde -hele de, dört bir yana doğru yayılan şehirlerde- *Amerikan İnsanının Cinsel Alışkanlıkları* üzerine Kinsley'in son araştırmasının bize örtüsünü açtığı cinsel görenekleri, ortodoks ve başkaldıran psikanaliz, bu son yıllarda tanıdı. Bu, Atlantik ötesi için büyük bir gelişme. Her seferinde belirtelim ki, psikanalitik çalışmaların içinde Karen Horney'in övgüye değer çabaları, nevrozların sosyal koşullarını değerlendiriyor.

Psikanalizin içgüdüsel-duygusal çekirdeği, özellikle, "saldırgan eğilimler" efsanesi aracılığıyla ona, gerici propogandayla birleşme olanağı sağladı.

Sosyal hayata genelleştirilen Ödipus kompleksinden, ABD'de ve daha sonra başka yerlerde, hızla şu sonuç çıkarıldı: Radikaller, yani ilericiler, nevrozludurlar; onlar, kurulu düzenin ve otoritenin sembolü olarak gördükleri babalarından nefret ediyorlardı ve rejime karşı talepler, eleştiriler, karşı çıkışlar; gerçekte çözülmemiş bir Ödipus kompleksinin ifadesinden, patolojik saldırgan eğilimlerin ortaya çıkışından başka bir şey değildi.

Bütün bir edebiyatın: Kalın hacimli kitapların, bilginler topluluğundaki bilgi alışverişinin vb.'nin feda edildiği, sözde "endüstri nevrozları" denilen bütün bir teori, bu düşünce üzeri-

ne inşa edildi.

İşçilerin taleplerini ve demokratik talepleri, nevrotik eğilimlerin ifadesi olarak tanıtan böyle bir doktrinden elde edilebilen yarar, kolayca görülebilir. Zaten, grevciler, işsizler, vb. psikiyatrik deneylere maruz kalacaklar ve sığınacak bir yer, onların düşmanlığını çözerek bitirecek; cennet gibi özgür girişim rejimine karşı hiçbir şey haklı olmaz!

Zaten, bir "zihin sağlığını koruma birliği", hükümet desteğiyle ABD sanayi işletmelerinde yüzlerce şube açtı. Ve buralarda, psikiyatristlere elebaşıların ölümcül eğilimlerini deneyden geçirme sorumluluğu yüklenerek, grev kırıcı rolü oynattırılır. Doktorlardan açıkça, bilinçlerine seslenerek, "otoritelere karşı güvensiz davranışların giderilmesine, sosyal olarak topluluğa uyum sağlamış bir tutuma ulaşılmasına" olanak sağlanması istenir.

Bu yöntem, sosyal problemi tamamen ortadan kaldırarak, onu uç noktada basitleştirme avantajına sahiptir. Ayrıca, onun amacı, bireysel mahiyetteki zorlukları olduğu gibi, güncel dünyanın bütün zorluklarını -uygun düşen tedavisiyle birlikte- biyolojik-içgüdüsel olarak ortaya koymaktır: Dünyayı değiştirmek için günlük mücadelenin yerini, sığınma eviyle veya en iyi durumda psikiyatri kliniğiyle doldurmak.

Fakat, psikanalistlerin yardıma koyuldukları, sadece sanayi işletmeleri değildir. Beklenmesi gerektiği gibi, saldırgan eğilimler, sadece sosyal çelişkileri değil; aynı zamanda, uluslar arasındaki çelişkileri, savaşları da açıklarlar.

"Dünya Zihinsel Sağlık Kongresi" başkanı M. J. R. Rees, "Dünya çapındaki rahatsızlığın psikiyatrik görünüşü" konusundaki bir makalede (Psyche' no; 11- 12), şöyle der:

"Böylece biz, adeta dünyanın her yerinde bulunan bütün bu kusurlu zihinsel araçların gösterişi nedeniyle savaşın batağına düştük. Ve hepsi, büyüklük olduğu kadar, aşağılık, açgözlülük, saldırganlık, pasiflik, izolasyonizm, korku, korkaklık ve gerçek için kendi isteklerini alma alışkanlığı, bir rol oynadı. Bunlara kıskançlığı, kini ve bütün kötülükleri ve hepsini taçlandıran insan çılgınlığını ekleyin. Kesin bir gerçektir ki, gruplarda ve bütün uluslarda da, kötü zihin sağlığının bu üzücü semptomları bulunabilir, bunu hastalarımızda gözlemliyoruz ve sık sık daha yumuşatılmış olarak kendimizde de.

Savaşın kaynağına ilişkin böylesi bir anlayışta, psikanalistlerin rolü açık ve önemlidir. Onların işi az değil, bireyleri, şefleri ve bütün ulusun kendisini de, tedavi edecekler. Buradan çıkarılacak sonuç, Sovyetlerin hepsinin paranoyak olduğudur!

Fakat, psikanalitik unsurların çifte karakteri, sosyal mücadelede ve savaşlarda ortaya çıkan saldırgan eğilimlere karşı bir suçluluk duygusu öne sürer. Saldırgan eğilimlerinin, babasının kininin bilincine varan birey, kendini suçlu hisseder. Tarihsel-sosyal ölçekte ortaya konulmuş olan bu açıklamalar, mutsuzluklarımızın kaynaklarından birini ortaya koyar. En başta, biz, yasaklanmış elmayı ısırmış olan Havva'nın yanlışının bedelini ödüyoruz. Daha sonra, tarihte bolca bulunan, otoriteye karşı sayısız karşı çıkışlarımızın kefaretini ödüyoruz. Fransızların felaketi, XVI. Louis'nin idamından; Rusların ki de, II. Nikola'nın öldürülmesinden kalmadır, vb..

Tarih tarafından mahkum edilmiş bir sınıfın ideologlarının hissettiği suçluluk, böylece, insanın suçluluğuna dönüşür! Ve bir mantık mekanizmasıyla suçluluk, kaygıya, sıkıntıya ve korkuya yol açar.

"Bugünün büyük korkusu, kendi doğurduğu felaketlerle, ortaya çıktı. İnsan yeni bir ikiyüzlülüğe karşı olmaya mecbur ediliyor: Makinacılık ve bilimcilik; Cite'nin dehalarının ve meşruiyetin aşağılanmasıyla totalitarizm buradan ileri gelmektedir." (Dr. Renê Laforgue, Psyche' no: 6)

Cite'nin dehaları, Truman ve Dewey'dir; meşruiyet, kuşkusuz kapitalist rejimin meşruiyetidir ve bu birbirini tutmaz şeyleri, birbirine bağlamak için psikanaliz, içgüdüsel-duygusal sos temin eder.

Kuşkusuz, komünizm, psikanalizin saplantılarının dışında kalamazdı. Bilmiyorduysanız, bu, şeytanın sembolüdür. En azından, Dr. Nicola Perotti'nin Royaumont günlerinde iddia ettiği budur:

"Böylece, şeytan heyulasıyla, komünizm heyulası arasında tam bir benzerliğin bulunduğu kuşku götürmez; büyüklerimizin şeytandan korktuğu gibi, birçok insan komünizmden korkar ve komünistleri şeytanın modern tutkunları olarak görürler. Onlar, komünistleri kınamaya, onlara işkence etmeye, ölümle de olsa; onları toplumumuzdan sürmeye kuvvetle eğilim göstereceklerdi."

İşte, Nazi barbarlığının psikanalitik yoldan temize çıkarılmasına bir örnek.

Komünizmle ilgili olarak, kızıl bayrağın psikanalitik yorumunu da aktaralım. Sözü, *Coşkulu Kalabalıklar, Kollektif Kendinden Geçiş* konusunda sayıklayan, Dr. Ph de Felice'e verelim :

"Kızıl renk, sadece beyinde hareket etmez; ışıklı titremeler aracılığıyla optik aracı sarsar. Hep, kanın görünüşüne inanmayı içerir. Kesin olarak bireylerin büyük bir bölümünde, sosyal sansürün baskı altına almış olduğu hayvanca itkileri uyandırır ve onları, şiddet eylemlerine teslim olmaya hazırlar. Bayraklarının kanlı görünüşünden yararlanmaktan asla geri durmayan düzensizliğin kışkırtıcıları, partiyi böyle ifade ederler; bu bayrağın, özel bir günde kendi vücutları üzerine fırlatılmasında hoşnutlukla ısrar ederler."

Biz, bazı kolayca çoğaltılabilir örneklerle, psikanalizin sosyal kullanımının, güncel eğilimlerinin karakteristik kullanımının nereye götürmekte olduğunu görüyoruz. Amerikan emperyalizminin bagajında ve psikanalizle flört yapmaya başlayan saygıdeğer pederlere sahip Vatikan'ın kutsayıp hizmete sokmasıyla, Atlantik ötesinden bize ulaşan bu yönelim, bizde de, akla ve ilerlemeye hizmet edebilen her şeyi tuzakta tutmaktan hoşlanan kulaklar buluyor. Bizim de, hem yerli ve hem de Amerika'dan tercüme edilmiş yayınlarımız var ki, bunlar psikanalitik "açıklamalara" geniş bir yer veriyorlar. Bizim de, (Royaumont türü) *Le Monde*'daki raporlarıyla, kollektif insanın psikanalitik çalışmasına adanmış, çalışma günlerimiz var. Bizim de, bir "Zihin Sağlığını Koruma Birliği" taslağımız var. Bizim de, Paris 20. Arrondissement'de ayakkabı endüstrimiz var ki, işçileri komplekslerinden kurtarmakla sorumlandırarak, fabrikada bir psikiyatrist takdim etme girişimi gerçekleştirdi!

Psikanalizin geleceği budur. Freud, psişik etkinlik alanında önemli gerçekler keşfetti; onların gerçek bir bireysel psikolojiye ve bilimsel bir psiko-patolojiye uyarlanması, halen yapılacak bir görevdir. Ama, irrasyonel çekirdeği ve fizyolojik idealizmi sayesinde Freud'un sistemi, ayrıca iyice köreltilmiş olarak, gericiliğin ve bilinemezciliğin yandaşları elinde bir araç haline geldi.

BİBLİYOGRAFYA

Psikanalizin Marksist eleştirilerini ilgilendirenler arasında, özellikle de, şunları belirtiyoruz;

1. Georges Politzer (Th. Morris): "Psikanalizin Sonu" (Le Pensee, N. 3, 1939)
2. J. Sapir: "Freudculuk, Sosyoloji, Psikoloji" (Dans La Crise sexuel, E.S.İ., 1934)
3. Cavedish Moxon: "Psychotherapy for Progressives" (Science and Society, N. 2, 1948)

Kaynak: Evrensel Bilim, Sayı 6, Bahar 2003, sf. 4-31.

Bilginler Arasına Demir Perdeyi Çeken Kim?

Marcel Prenant
Fransızcadan çeviren Sevgi Tamgüç

Amerikan ve Atlantik propagandası, Sovyetler Birliği'nin ve halk demokrasilerinin, kapitalist dünyayla bilimsel, kültürel, ideolojik ilişkilerini engellemek ve dolayısıyla bundan kaynaklanacak özgür düşüncenin, halklarının arasında yayılmasını önlemek için araya sözde bir "demir perde" çektiğini sık sık hatırlatıyor.

Bu yalan yüz kez çürütüldü. Örneğin SSCB'nin süreli bilimsel yayınlarının Fransa'ya ve başka ülkelere bol bol gönderildiği ama Sovyet bilimcilerin yabancı dilleri öğrenme zahmetine katlandıkları; çeviri servislerinin ve belgelemelerinin daha iyi organize olması gibi basit bir nedenle, onların, bizim çalışmalarımızı, bizim onların çalışmalarını bildiğimizden daha iyi bildiği, yüz kez gösterilmiştir; oysa bizlerden çok azı Rusça bilmektedir ve 200 milyon insanın konuştuğu bu dil, lise öğretimimizde azınlık dili olarak kalmaktadır; belgeleme yöntemlerimiz, işlemlerimiz eskimiştir, karmakarışıktır ve zavallı maddi olanaklarla donatılmıştır.

Öte yandan, bunu çok isteyenler Sovyet bilim adamlarının, yabancı ülkelerdeki meslektaşlarıyla sık sık ilişkiye geçtiğini ve artık, Birleşik Devletler'e kadar gitmiyorlarsa bunun yakın tarihli Mac Carran yasasının onlara girişi yasakladığı için olduğunu çok iyi bilirler. Fransız biyoloji bilimcisi olarak, yalnızca Paris Uluslararası Zooloji Kongresi'nde (1948) Akademi üyesi Pavlowski'nin yönetiminde güçlü bir Sovyet delegasyonunun ortaya çıktığını ünlü biyokimyacı Oparin'in yaklaşık bir yıl önce Paris'te kaldığını, birçok laboratuvarı ziyaret ettiğini, benim yönettiğim laboratuvarda bir ders verdiğini ve Biyolojik Kimya Derneği'nin bir

oturumunda çok değerli ve etkin bir katılım gösterdiğini; en son olarak da, bugün SSCB Bilimler Akademisi başkanı olan, Bilim Emekçileri Derneği tarafından konuk edilen rektör Nesmeyanov'un birkaç ay önce fakültemizin anfiteatrında yüzlerce üniversite öğrencisinin alkışları arasında, Moskova Üniversitesi'ne kabul etmeye hazır olduğunu açıkça ilan ettiği beş yüz Fransız öğrenciye karşılık beş yüz Sovyet öğrencisi olmak üzere kitlesel bir takas önerisinde bulunduğunu anımsatayım. Üstelik, önerisi, şu ana değin bizde hiçbir resmi yankı bulmadı. Gerçekten de bunun barıştan başka bir işe hizmet etmeyeceği çok açıktır.

Kasıtlı olarak, yalnızca şahsen gördüğüm bilim adamlarının ziyaretlerini saydım; benimkinin dışındaki bilimsel uzmanlık alanlarından da başka birçok kişinin geldiğinden hiç kuşkum yok. Sosyalist sanatın ya da sosyalist kültürün herhangi bir dalının kapitalist ülkelerinkiyle karşılaştırıldığında, korkulacak bir yanı olmadığı gibi, bu tür bir karşılaştırmada sosyalist araştırmanın da korkulacak bir yanı yoktur; tam tersine. Geçen ay Brüksel'de yapılan uluslararası viyolon yarışmasına katılan Sovyet müzisyenlerin, ilk ikisi birincilik olmak üzere, on iki ödülden dördünü alacak kalitede olduğunu anımsatmak gerekir mi?

İçine kapanmaktan ve kendini soyutlamaktan çok uzak olan Sovyetler Birliği, barışa hizmet ettiği için dürüst kültürel alışverişler yapmaktan başka bir şey istememektedir. Ama, sosyalizmin ülkesinin, casusluğa ve sabotaja karşı, sınırlarında aldığı dikkatle izleme önlemlerini "demir perde" olarak nitelendiren "büyük komplo"nun yalancıları, bizde Sovyet filmlerinin gösterimini, Sovyet dergilerinin satışını engelleyen ve adımıza gönderilen bilimsel Sovyet kitaplarına postanelerde el koyan can sıkıcı ve polisiye önlemlerden söz etmekten tümüyle kaçınıyorlar. Birleşik Devletler'de Mac Carran yasasının yalnızca Sovyet yurttaşlarının ve komünistlerin değil, ayrıca birçok kişinin de ülkeye girişini yasaklamayı sağladığını söylemekten tümüyle kaçınıyorlar. New York'a gelen İrène Joliot Curie'nin Ellis adasında nasıl gözaltına alındığı ve sınırdışı edildiğini, Bayan Cotton'la rahip Boulier'ye nasıl vize verilmediğini herkes hatırlar. Ayrıca, meslektaşları tarafından Birleşik Devletler'e davet edilen birçok bilim adamına, çok yakın tarihlerde, kimi zaman pek hoş gerekçelerle vize verilmediği de bilinmektedir. Bu kişiler özellikle; Bilim Emekçileri Derneği üyesi olmakla ve Frederic Joliot Curie'yle ilişkileri olmakla suçlanan Radyum Enstitütüsü'nün iki üstadı Haissinski ve Lecomte'tur; Joliot Curie'nin ilk dersine katıldığı gerekçesiyle, Strassburg Bilimler Fakültesi'nde profesör olan Bn. Perrey'dir; ayrıca söylendiğine göre Georges Friedman'dır ki, onun toplumbilimsel çalışmaları Amerikan yöntemleri için çok tutuluyordu. Liste kesinlikle uzatılabilir. Dünyayı aydınlatan özgürlüğün, Amerikan koruması altındaki ülkelerde garip yanları var.

* * *

Bilimsel çevreleri çalkantıya sürükleyen yakın tarihli bir olay, tartışmalara bir alay belge sunacaktır. Söz konusu olay, Uluslararası Astronomi Birliği Yürütme Kurulu'nun, bu birliğin önümüzdeki 1 Ağustos'ta Leningrad'da yapacağı kongreyi belirsiz bir tarihe ertelemesidir. Olayların eriminin ölçülmesini sağlamak için, çağımızdaki astronomların, belki de halkın sandığı gibi, yıldızları seyrederken kendini kaybeden tatlı düşlere dalmış kişiler olmadığını hatırlatmak gerekir. Onlar, anın hizmetinin sorumluluğunu duyan, havacılar ve denizciler için gökgünlüğü tutan, saatte bir, gemilere ve uçaklara boylamlarını bilmesini sağlayan sinyalleri radyoyla gönderen, güneşin, ayın ve gezegenlerin doğuş ve batış saatlerini hesaplayan ve önceden söyleyen eylem adamlarıdır. Uygulamalı ve genel bir ilginin duyulduğu, uluslararası sağlam bir dayanışmanın olmaması koşulunda olanaksız olan bu çalışmalara,

yıldızlara, güneşe, kuyruklu yıldızlara, yıldızlararasındaki malzemeye, göktaşlarına ve radyoastronomi gibi alanlara ilişkin çok sayıda araştırma eklenmektedir.

Bu tür görevler, kesinlikle düzenli bir uluslararası işbirliği gerektirmektedir. Bunun örgütlenmesi, yetmiş beş yıldır Uluslararası Güneş Olaylarının İncelenmesi Birliği tarafından başlatılmıştır. Sonra, 1920'de, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından bu örgüt genişledi ve Uluslararası Bilimsel Birlikler Konseyi'nin üyesi olan Uluslararası Astronomi Birliği kuruldu. Bu birlik günümüzde 32 ülkenin astronomlarını bir araya getirmektedir; bunların arasında, başlangıçta, askeri dış müdahale ve ambargo döneminde saf dışı tutulan Sovyetler Birliği, sonunda 1935'te Birlik'e girebildi ve o zamandan bu yana ortak görevlerde sadakatle işbirliği yaptı.

UAB kurulduğundan bu yana, kongre ya da genel toplantı halinde, çeşitli ülkelerde: Roma'da, Cambridge'de (İngiltere), Leyde'de, Cambridge'de (Birleşik Devletler), Paris'te, Stockholm'de ve 1948'te Zürih'te yedi kez toplandı. Ve bu otuz yıl boyunca astronomi ve astrofiziğin ilerlemeleri, uzmanlaşmış komisyon başkanlarının kayda değer raporlarıyla ve kongre vesilesiyle düzenlenen kollokyumlarla belirtildi. Gerçekten de, Zürih'te VII. Kongrede yalnızca güneş ve yeryüzü olayları arasındaki ilişkiler, kızılötesi tayf ışıkölçümü, evrendeki elementlerin bolluğu incelendi.

Aynı Zürih Kongresinin kapanış oturumunda, 18 Ağustos 1948'de, Federal Politeknik Enstitü'nün büyük anfisinde yapılan, 98 ülkeden 400 astronomun bulunduğu oturumda genel kurul, 1951'de yapılacak olan bir sonraki kongrenin yerini belirlemeye çabaladı. Görev süresi sona eren, İngiltere Krallık astronomu Sir Harold Spencer, yürütme kuruluna, biri Sovyetler Birliği'nden Leningrad için, diğeri de Dr. Bowen'den (Birleşik Devletler) Pasadena için olmak üzere iki davet sunulduğunu bildirdi. SSCB Bilimler Akademisi Astronomi Bölümü Başkanı, Pulkovo Gözlemevi'nin müdürü ve şu anda UAB'ın Yürütme Kurulu üyesi olan akademisyen Mihailov daha 1946 da bunu belirttiğine göre, öncelik Sovyetler Birliği'nindi. Akademisyen Mihailov 1948 genel kurulunda daveti şu sözlerle yineledi:

SSCB Bilimler Akademisi'nin, bir sonraki Uluslararası Astronomi Birliği'nin toplantısının Leningrad'da ve Pulkovo'da yapılması davetini iletmekten onur duyuyorum.

Yeryüzünün astronomi başkenti olarak adlandırılan ünlü Pulkova gözlemevinin İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman işgalciler tarafından tümüyle yıkıldığı herkesçe bilinmektedir. Onu tarihi yerinde yeniden inşa ediyoruz ve 1951'de eski önemini kazanacağını umut ediyoruz. Bu gözlemevinin açılışının, oluşturulmuş en yüksek bilimsel kurum olan Uluslararası Astronomi Birliği'nin huzurunda gerçekleştirilmesi iyi olur.

1948'de anti-Sovyetik kin kampanyası günümüzdeki düzeyde değildi. Davet alkışlarla karşılandı ve Rus biliminin tarihi büyüklüğüne, Leningrad'ın kahramanca savunmasına, halkının acılarına ve Naziler'in neden olduğu yıkıntıların hızla yeniden yapılmasına ilişkin kısa değinmelerde bulunuldu. Resmi olarak tedbirli olan başkan, yürütme kurulunun henüz nihai kararı almadığını ama birkaç ay içinde karar vermeyi umut ettiğini söyledi. Yeni seçilen başkan İsveçli profesör Lindblad'a gelince kongreyi şu sözlerle kapatıyordu:

"Yeryüzündeki halklar büyük ölçüde zorluklar ve çatışmalar içeren sorunlarla ve problemlerle aralarında bölünmüşlerdir. Ama hiç olmazsa ölçüsüzce, dostça karşılaştığımız bir alan var: Astronomi bilimimiz. Şimdi biten toplantının, ondan önce yapılan toplantılar gibi tümüyle kişisel ilişkiler yönünden olduğu gibi, tümüyle bilimsel yönden de çok etkileyici olduğuna eminim ve bir sonraki toplantımızın eski, şanlı ve özgür bilimimiz Astronominin gelişmesi ve büyümesi için olan yolda daha ileriye götüreceğini içtenlikle umut ediyoruz."

Bunun üzerine pazarlıklar başladı. UAB Yürütme Kurulu, Sovyetler'in davetini kabul etmeden önce, davetin kişisel ya da ulusal ayrım yapılmaksızın birliğin bütün üyelerine yönelik olup olmadığını ve UAB üyesi bütün astronomların Leningrad için vize alıp alamayacağını sordu. SSCB Bilimler Akademisi'nin Mihailov tarafından iletilen yanıtı çok açıktı: Ayrım gözetilmeksizin bütün astronomlar Sovyetler Birliği'ne girebilirdi. Aynı döneme doğru, 1949'da, Mac Donald Gözlemevi'nde çalışmaya davet edilen, Paris Gözlemevi'nde asli astronom Daniel Chalonge'un Amerika'ya girişinin kabul edilmediğini ve az bir zaman sonra Mac Carran yasasının bu girişi Sovyet bilimcilerine ve daha birçoğuna tümüyle kapatacağını saptamak da yerinde olur.

Verilen güvenceler UAB Yürütme Kurulu'nu rahatlattı; kongreye hazırlanmaya koyulan Sovyet astronomların davetini kabul etti. Bunun, Sovyet çalışmalarıyla ilintili olarak özel bir önemi olmalıydı. Çünkü SSCB'den her zaman daha değerli, her zaman daha gerekli paha biçilmez astronomik yayınlar; değişken yıldız katalogları, küçük gezegenlerin gökgünlüğü, astronominin ilerlemesine ilişkin raporlar, Bilimler Akademisi'nin ve gözlemevlerinin yayınları geliyordu. Genel toplantı için yeni bir organizasyon düşünülüyordu. Uzmanlaşmış kırk iki komisyon tüm dünyadaki astronomların çalışmaları arasında eşgüdüm sağlamak için çalışacaktı.

Hazırlıklar SSCB dışında da yolunda gidiyordu. 1950 Mart'ında, Paris Gözlemevi müdürü, kongreyi hazırlama amacıyla astronominin temel sabit değerlerine ilişkin uluslararası bir konferans çağrısında bulunuyordu. UAB'nin SSCB'li başkan yardımcısı Ambarzoumian da beş astronomdan oluşan Sovyet delegasyonunun başında bu konferansa katılıyordu. 1950 Eylül'ünde UAB Yürütme Kurulu, kongrenin organizasyonunda son aksaklıkları gidermek için Stokholm Gözlemevi'nde toplanıyordu; bu toplantıda Ambarzoumian SSCB Bilimler Akademisi, katılanların Leningrad'daki konaklama masrafları da içinde olmak üzere kongrenin bütün giderlerini üzerine aldığını bildiriyordu; burada da bilimsel kongrelerde sıra dışı olan, son derece hoşgörülü bir durum söz konusuydu.

Stockholm Toplantısı'nda yürütme kurulu, kongrenin başlangıç tarihini 1 Ağustos 1951 olarak saptamış ve tartışılacak bilimsel sorunların listesini düzenlemişti. Hemen ardından, komisyon başkanları üyelerden, raporlarını hazırlamayı sağlayacak özetler istemişlerdi. Sonra, 11 Ekim'de, UAB'a katılan kuruluşlardan (Fransa'da Bilimler Akademisi) kongreye katılanların listesini, 30 Eylül 1950'den önce vermeleri istendi. Fransa'da başlarında daimi sekreteri Louis de Broglie'nin bulunduğu, Bilimler Akademisi'nden bir delegasyon, Dışişleri Bakanlığı'ndan Fransız kongre üyelerinin Leningrad'a gidiş dönüş yolculuk masrafını hafifletecek bir sübvansiyon sağlanmasını elde etti. 26 Kasım tarihinde, Fransız Ulusal Astronomi Komitesi'nin bir bülteni, bu komitenin, Paris Gözlemevi'nin müdürü ve Enstitü'nün üyesi olan Bay Danjon'un başkanlığında 3 Kasım'da, Astrofizik Enstitüsü'nde yaptığı bir genel toplantıyı açıklıyordu. Bu toplantıda Leningrad'a yolculuk ve 1-8 Ağustos tarihleri arasında SSCB'de kalış konusunda bilgi alışverişi yapılmıştı. Bu toplantıdan bu yana Bilimler Akademisi'nin Leningrad'daki delegeleri, 37 adı içeren resmi listeyi yayınladığını da belirtiyordu.

Sonunda, Uluslararası Dernekler Birliği, 1950 Aralık bülteninde, öngörülen uluslararası kongrelere ilişkin uzun listesinde şu resmi bilgiyi veriyordu: 1951 Ağustos. International Astronomical Union General Assembly (Uluslararası Astronomi Birliği Genel Toplantısı) Leningrad.

Her şey iyice hazırlanmış görünüyordu ama bununla birlikte savaş kışkırtıcılarının çabasıyla hepsi yok olacaktı.

1950'nin son aylarından başlayarak, UAB Genel Sekreteri profesör Strömgren'in tavrı,

kurallara uygun olmaktan bütünüyle çıkmıştı. Adete göre, kongrenin teknik hazırlıkları ona düşerken, Sovyet astronomlarından oluşan yerel organizasyon komitesiyle tümüyle fikir birliğinde ve sıkı ilişkiler içinde bulunan Profesör Strömgren, UAB'a katılan kuruluşlar karşısında henüz maskesi düşmemişken, Sovyetleri, bu kuruluşların büyük inançla yaptıkları çalışmalardan bilgilendirmeyi kesti; örneğin, çeşitli ülkelerin astronomlarının katılmasına ilişkin veriler 30 Kasım'dan beri elinde olmasına karşın, bunları Aralık ayında SSCB Bilimler Akademisi'ne iletmeyi bütünüyle ihmal etti. Yalnızca 6 Mart 1951'de son derece yönetimsel bir mektupla, kuruluşları, kongrenin bilinmeyen bir tarihe ertelendiğinin, 30 Ocak 1951 tarihli ve UAB başkanı Profesör Bertil Lindblad'ın imzasının bulunduğu mektuplarla SSCB Bilimler Akademisi'ne önceden bildirildiği konusunda bilgilendirmeye tenezzül etti. İkiyüzlülük ve önceden tasarlanmışlık açıkça görülüyordu. Ama böyle 180 derece geriye dönmeye yol açacak ne olmuştu?

Olanların birincisi: O ana değin Danimarkalı olarak bilinen Profesör Strömberg, Aralık ayından önce Birleşik Devletler'e göç etmiş, orada Yerkes Gözlemevi'nin müdürü ve Chicago Üniversitesi'nde astronomi profesörü olmuştu. Bu durum değişikliği, bu nedenle Amerikan yönetici çevrelerinin uyguladığı baskı ve ülkelerinde hüküm sürdürdükleri savaşsever ortam Profesör Strömgren'in tavrını açıklamaya oldukça yeterli. Ama o doğal olarak tümüyle başka sözde gerekçeler aradı ve bir tane de buldu.

23 Ağustos 1950'de, SSCB Bilimler Akademisi prezidyumu, başlarında S. Vavilov olmak üzere BM Güvenlik Konseyine bir telgraf göndererek Amerika'nın Kore'ye saldırganlığını ve müdahale birliklerinin kötü eylemlerini protesto etmiş, sakin şehirlerin ve halklarının bombalanmasının kesinlikle yasaklanmasını ve bütün yabancı birliklerin Kore'den geri çekilmesini istemişti. Prezidyum ayrıca şunu da ilan ediyordu: "Birleşik Devletler bilimin büyük fetihlerini kendi cani emellerine tabi kılmakta ve onları insanların topluca imha edilmeleri için kullanmaktadır."

Yankee emperyalizmine uşaklığı uzun zamandır bilinen Amerikan Science dergisi, 20 Ekim'de Nathaniel Kleitman'ın imzasıyla (Departman of Physiology, The Univeristy of Chicago) "Büyük Yalan" başlığı altında ve şu şekilde tasarlanmış makaleyi yayınlıyordu:

"Sovyet başkanlarının alışılageldiği üzere dünyaya yutturmaya çalıştığı Büyük Yalan, yalnızca eğitimsiz proleterlerce değil, 23 Ağustos 1950 tarihli Moskova İzvestia gazetesinin yayınladığı aşağıdaki telgrafın gösterdiği gibi seçkin Sovyet bilim adamlarınca da yutulmuştur. Telgraf, SSCB Bilimler Akademisi prezidyumu tarafından Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne gönderilmiştir... [Bunu telgrafın metni ve imzalar izlemektedir - M.P.] ... Amerikalı bilimciler çeşitli bilim dallarındaki meslektaşlarının adlarını tanıyacaklardır. Her ne kadar bazıları mesajı, baskı sonucu ya da başka çıkar yolu olmadığı için imzalamış olabilirse de telgraf, Birinci Dünya Savaşı'nın başında Alman bilginlerin savaştaki partilerinin lehine bildirilerini anımsatıyor. Alınacak en merhametli tavır, bu tür kınamaları ve büyük Kore belasına ilişkin saptırılmış görüşleri, totaliter perde arkasındaki halkın bütün kesimlerini avucunun içine almış gibi görünen bir antikapitalist histeriye mal etmektir."

Burada Kore'deki Amerikan grupların Birleşik Devletler'den 10 bin km. uzakta oldukları için sözcüğün tam anlamıyla saldırgan olarak nitelendirilip nitelendirilmediğini, propaganda servislerinin ekranlarımızda gösterdiği yıkım filmlerinin onların büyük barbarlığını kanıtlayıp kanıtlamadığını ve şu ya da bu Amerikalı bilginin savaşsever histeriyi Middle West barındaki en dar görüşlü kadar "yutup yutmadığını" tartışacak kadar yerimiz yok. Bi-

ze, Sovyet Akademisi'nin telgrafının yardımıyla bilim çevrelerinin kışkırtılmaya çalışıldığını not etmemiz yetiyor, çünkü Profesör Strömgren'in tutunduğu sözde gerekçe de buydu.

Strömgren, bu şekilde yaratılan durumda, Leningrad'a gitmek için kaydolan astronomların çoğunun vazgeçeceğini ve böylelikle 8. Kongre'nin başarısızlıkla sonuçlanacağını iddia etti ama, bu konuda, bilgiyi ona yalnızca onların verebileceği ulusal komitelere ve katılan kuruluşlara danışmaktan kaçındı. Dahası: Tepkileri önlemek için, onlara ancak kararın SSCB Bilimler Akademisi'nde imzalanmasından bir ay sonra haber verdi. Yürütme kurulunun yedi üyesine mektupla danıştı, ama o denli acele etti ki aralarında Sovyet temsilcisi Ambarzoumian'ın da bulunduğu iki temsilcinin cevabını beklemedi. Dolayısıyla onun ve hiçbir Sovyet bilimcinin fikrini almadan erteleme kararını verirken, kongrenin yeterince temsili olmaması koşulunda SSCB Bilimler Akademisi'nin düş kırıklığına uğrayacağı düşünüldüğünü Profesör Lindblad'a yazdırtmaktan çekinmedi.

Bundan daha büyük bir ikiyüzlülük gösterilemeyeceğine inanabiliriz. Oysa ki aynı anda, Amerikan dergileri, Kongreyi SSCB'nin iptal ettiğini ileri süren makaleler yayınlıyorlardı. Her koşulda, profesör Lindblad'ın 30 Ocak 1951 tarihlerinde Sovyet astronomlarına gönderdiği iki mektup (birincisi daha resmi olan ve başkan imzasını taşıyan, diğeri yalnızca adını taşıyan) dikkatle okunacak olursa, her satırda bir vicdan rahatsızlığının ve büyük bir sıkıntının, bilimin gelişmesine zarar veren bir bilginin vicdan rahatsızlığının, olağanüstü hoşgörülü ve cömert bir davet karşısında bir hödük gibi davranabilen adamın vicdan rahatsızlığının; alınan kararın "hiçbir siyasal el altından uzlaşmaya ve işbirliğine bulaşmamış" UAB'ı bağlamadığını ama tam tersine politikaların en kötüsü içinde onun adını batırdığını bilen bir başkanın sıkıntısının izleri görülecektir.

İnsanı kızdıran bu kararın, Profesör Lindblad'ın ve Strömgren'in yanı sıra yürütme kurulunun diğer üç üyesi tarafından da alındığını unutmak yanlış olur. Dört ad: G. Abetti (İtalya), O. Struve (ABD), G. Tiercy (İsviçre) ve yurttaşımız, Paris Bilimler Fakültesi'nde profesör olan A. Danjon olası olduğuna göre bunların kim olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Vicdan muhasebelerini yapmak onlara düşer! Bu konuda belki birçok meslektaşının: Önce Sovyet astronomlarının, ardından ekte sunduğumuz ve SSCB dışında toplanan onlarca Çek, İtalyan, Çinli, Fransız, Belçikalı, İngiliz astronomun imzaları onlara yardımcı olur. Belki de, "uluslararası durumun ciddiliğinin" ne Uluslararası Kristalografi Birliğinin Stokholm'deki kongresini, ne Uluslararası Jeodezi ve Coğrafya Birliği'nin Brüksel'deki kongresini ne Uluslararası Kimya Birliği'nin New York'taki kongresini ne de 1951 için öngörülen diğer yüz uluslararası kongreyi engellediğini ve bu olayda heder edilen tek ülkenin ve tek bilimin SSCB ve astronomi olduğunu saptayarak kararlarından geri dönerler.

Denilebilir ki: 8. UAB Kongresi açısından Sovyetler Birliği'nin başka yerlerde çok az görülecek şekilde cömert ve konuksever davrandığı doğrudur; Sovyet astronomlarının yabancı meslektaşlarını buyur etme ve onlara çalışma araçlarını ve kaynaklarını gösterme isteğinde içten oldukları doğrudur; kongre yapılabilseydi bunun halkların birbirini anlaması ve barışın geleceği açısından büyük yararı olacağı doğrudur. Öte yandan SSCB Bilimler Akademisi'nin Kore'nin istila edilmesine karşı BM'ye bir protesto telgrafı göndermesi ve bunu kaleme aldığı sözcüklerle yazmasında çok haklı olduğu da doğrudur. Ama Amerikalı astronomların Leningrad'a giderek Amerikan hükümetinin ve Amerikan ordusunun yüzüne karşı hoş olmayan gerçekleri dile getirenlerin konuğu olmaktan ve kimi zaman bu nedenle zor bir du-

rumda kalmaktan çekinebilecekleri de daha az doğru değildir. Dolayısıyla, kongreden vazgeçerek bu tür bir rizikodan kaçınmak daha iyi olurdu.

Bu şekilde düşünülürse, SSCB Bilimler Akademisi'nin, konukları olan kongre üyeleri karşısında kesinlikle vazgeçmeyeceği kibar ev sahipliği görevleri olduğu unutuluyor demektir. Dürüst Amerikalı bilginler dürüst bir biçimde karşılanacaktır ve kesinlikle Mac Arthur tipi paralı askerlerle karıştırılmayacaktır. Üstelik zor bir durumda kalınmışken bundan onurlu ve barışa yarar sağlayacak bir şekilde nasıl kurtulunacağını birçok koşulda Sovyetlerin kendileri bize gösterdi. Burada yalnızca diplomatları değil, sanatçıları, sporcuları, bir kongreninin bilim adamlarını da göz önüne alıyoruz.

Gerçekten de 1924'te Kanada'da, Toronto'da Uluslararası bir Matematik Kongresi yapılmıştı. Akademisyen Steklov'dan, Uspensky'den, Krylov'dan ve Profesör Günther ve Kostitzin'den oluşan bir Sovyet temsilciler grubu kongreye katılmıştı. Kanada basını deli gibi onlara saldırıyordu, çünkü Sovyetler Birliği yabancı müdahaleden ve ambargodan kurtulalı çok bir zaman olmamıştı. Kongre başkan yardımcılığı sırası Steklov'a gelmiş olduğu halde kabul edilmedi, bu konuda İtalyan matematikçi Severi açıklama istediğinde Belçikalı meslektaşı De la Vallée-Poussin Sovyetler Birliği'ne, Birleşmiş Milletler Üyesi olmadığını söyleyerek cevap verdi ve bu, aralarında Fransızların da bulunduğu diğer delegelerin Sovyet bilginlerine yağdırdığı hakaretler ve yuhalamalar arasında yapıldı. Bu olayların arkasından Sovyetlilerden biri, meslektaşlarına kongreyi terk etmelerini önerdi ama önerisi kabul görmedi ve temsilciler topluluğu ülkesine dönüp raporunu verdiğinde her şeye rağmen orada kaldığı için tebrik edildi, çünkü bilimin ve barışın esenliği uğruna soğukkanlılıkla hareket etmişti.

UAB Yürütme Kurulu'nun bilim ve barış karşısında aldığı tümüyle farklı, kesinlikle ve tam anlamıyla Amerikan buyruklarına tabi tavrına gelince, şöyle özetlenebilir:

Yıllardır, bilimsel çevrelerde ülkemiz bilginlerinin Sovyetler Birliği'ne zorla kabul edildiklerinden yakınan ve bu nedenle dünyanın yarısının bilimsel çalışmalarının öteki yarıdaki bilginler tarafından bilinmediğini iddia eden bir kampanya yürütülmektedir. Oysa Sovyetler Birliği'nin hiçbir ayrım ve sayı kısıtlaması gözetmeksizin UAB'ın bütün üyelerini davet ettiği, herkese "Hoşgeldin" dediği ve onlara (Amerikalılar da içinde olmak üzere) şimdiye değin hiç eşi görülmemiş konukseverlik gösterdiği görülmektedir. Leningrad Kongresi'nin yanlış anlaşmaları gidermek ve bütün dünyada bilimsel işbirliğini yeniden kurmak için büyük önemi olsa gerekti.

Bunun üzerine uluslararası gerilim arttı, bu bir olgudur. Ama davetlerinden vaz geçmek için sözde gerekçeler bulmaktan çok uzak olan Sovyetler Birliği, meslektaşlarına elini uzatmayı sürdürmektedir. UAB Yürütme Kurulu, meslektaşlarının adına, ama onlara danışmadan, üstelik daveti yapanlarla sorunu tartışmaya da girişmeden, daveti ve kendisine uzatılan eli kaba bir şekilde geri çevirerek bilginler arasında karşılıklı anlaşmayı engellemek istediğini açıkça göstermektedir.

Bütün belgelerinin okurların gözleri önüne serildiği bu esef verici olay "demir perde"nin gerçek sorumlularını bütün açıklığıyla göstermektedir.

Kaynak: La Pensee, Sayı 21-22, 1948 / Türkçesi daha önce "İdealizme Karşı Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm", (Evrensel Basım Yayın, 2002, sf. 163-175) adlı eserde yayınlandı.

Holywood Onlusu Hapiste

A. Andreyev
Fransızcadan çeviren Hüseyin Saygılı

Amerikan sinemasının başkenti olan Hollywood, üç yıl boyunca alçakça bir oyuna sahne oldu. Özgür dünyanın artık "*Hollywood Onlusu*" diye adlandırdığı Lawson, Trumbo, Maltz, Bessie, Ring Lardner Junior, Bibermann, Scott, Dmytryk, Ornitz ve Cole'dan oluşan ünlü senarist ve yönetmenler, "*Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komitesi*"nin* isteği üzerine "*Kongreye hakaret*"ten suçlu bulunup hapse mahkum edildiler.

Dava dosyasının ve yargılamanın iki yüzlü inkarcı Amerikan burjuva yasaları ile yapılmasına rağmen, dava ABD ve dünya kamuoyunda müthiş bir öfke dalgası uyandırdı. Mahkum edilen sanatçıların Yüksek Mahkemeye yaptığı itiraz da sonuç vermedi ve bu mahkemede mahkumiyet onaylandı.

Amerikan entelektüelleri ve sanatçılarının bu değerli öncü temsilcilerinin kurbanı oldukları faşist tedbirleri anlayabilmek için, Hollywood'un, Amerikan emperyalizminin bir propaganda makinesine dönüştüğünü bilmek gerekir. Hollywood'un gerici propagandası şimdiye kadar "*politikadan uzak durma*" maskesinin ardına gizlenmesine rağmen, bugün, bu propaganda artık ABD ordusunun en saldırgan generalleri ve onun eşdeğeri olan Devlet Güvenlik Dairesi tarafından hazırlanan direktifler etrafında örgütlenmektedir. ABD yöneticilerinin iç ve dış politikası ile Hollywood'un sinema üretimine yön veren "*ana temalar*"ın birbiriyle uyum içerisinde olması için, Amerikan sinema üretiminin dizginleri aslında Wallstreet'teki finans ve borsa çevrelerinin denetimindedir.

Amerikan emperyalizmi, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından, Hollywood'dan, ürünlerinde Sovyet düşmanı bir iftira kampanyası, savaş ve ırkçılığı teşvik, işçi ve demokrasi hareketine saldırı içeren "*temalar*"ı işlemesini ister. Hollywood ise bu görevi yerine getirmek için işe dört elle sarıldı.

* Bu ünlü komitenin başında, sonraları dolandırıcılıktan hapse mahkum olan senatör Parnell Thomas bulunuyordu.

"Hollywood Onlusu" olarak da anılan bir grup namuslu ve ilerici aydın ise, bu kuralın dışında kaldı.

Amerikan gericiliğinin bu politikası onun bu isteklerine "hayır" diyenlerin mesleki hayatını yok etmek istemesi ile iyice su yüzüne çıktı. Bu amacına ulaşabilmesi için, stüdyolarda temizliğe girişmesi ve aynı anda başkaldırma eğiliminde olan öteki sinemacı, senaryo yazarı, yönetmen ve aktörleri de sindirecek büyük bir darbe indirmesi gerekmekteydi.

ABD gericiliği 1947 Eylül ayından itibaren harekete geçti. Bu tarihlerde *"Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komitesi"*, anti-Amerikancı, yani ilerici faaliyetlerde bulundukları şüphesiyle bir grup sinemacıyı Washington'da sorguya çekti.

Aynı komite, *"Hayatımızın en güzel yılları"*, *"Margie"*, *"Martha Ivers'in tuhaf aşkı"*, *"Bennie için madalya"*, *"Serin rüzgar"*, *"Ren üzerinde nöbet"*, *"Moskova görevi"*, *"Deniz piyadesinin gururu"*, *"Boomerang"*, *"Crossfire"* gibi filmleri yıkıcı ilan etti.

ABD'li faşistleri bu filmleri "tehlikeli" ilan etmeye iten gerçek nedenleri teşhir eden yönetmen E. Dmytryk şunları söylüyor: "Yıkıcı denilen bu filmlerin hiçbiri ayaklanmaya çağrı yapmıyor. Bu filmler sadece demokrasi ve insanlığı öven filmlerdir. Eğer bu bir suç sayılıyorsa, Amerikan halkı bu tür suçları işlemekten gurur duyar. *'Çifçinin kızı'*, *'Hayatımızın en güzel yılları'* ve komitenin tehlikeli ilan ettiği diğer filmlerin seyircilerin büyük sempatisini kazanmış olması bunun kanıtıdır."

Mahkeme, on sinemacı, senarist ve yönetmeni *"kongreye hakaret"*ten suçlu bularak her birini 1 yıl hapis ve 1000 dolar para cezasına çarptırarak mahkum etti. Ayrıca büyük rakamlara ulaşan masrafları karşılamak zorunda kaldıklarından geçim sıkıntısına girdiler. İş sözleşmeleri iptal edildi, yeniden iş bulmalarını engellemek üzere "kara listeye" alındılar, yaşamaları için gerekli hayat kaynaklarından mahrum edildiler.

Amerikan faşizminin kurbanı olan bu on sinemacı kimdir? Acaba ABD yönetiminin ayaklar altına aldığı demokrasi için mücadeleye devam ettiler mi?

John Howard Lawson, Hollywood'un en büyük senaristlerinden birisidir. Adı özellikle, İspanya'da cumhuriyetçilerin faşist Franco ve Hitler'e karşı mücadelelerini anlatan *"Ambargo"* adlı filmin senaryosu ile tanındı. Ayrıca *Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komitesi*'nin *"komünist propaganda"* yapmakla suçladığı en iyi Amerikan savaş filmlerinden sayılan *"Kuzey Atlantik Operasyonu"* filminin de senaristidir. Lawson, aylık ilerici *"Masse and Mainstream"* dergisine düzenli olarak yazdı, barışın müdafaası için kültürel kongrenin çalışmalarına katıldı. Ve son olarak 1949'da Paris'te yapılan Barış Militanları Dünya Kongresine ABD delegesi olarak katılmıştı.

Ünlü bir oyun ve politika yazarı olan Dalton Trumbo, Hollywood'un "Sanatlar, Bilimler ve Serbest Meslek Sahipleri Konseyi"nin çalışmalarına katıldı. Ring Lardner ile birlikte *"Kolombo'nun oğlu"*nun senaryosunu yazdı. Bu senaryo sonradan "dolandırıcı" Parnell'in komitesi (*Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komitesi*) tarafından "komünizm propagandası" yapmakla suçlandı.

İlerici bir oyun yazarı ve sinemacı olan Ring Lardner, kendisiyle aynı adı taşıyan ilerici bir yazar olan Ring Lardner'in oğludur. Aralarında "Sinematografik Sanatlar Akademisi" tarafından ödüllendirilen, aralarından *"Bu yılın kadını"* filmi bulunan ondan fazla film, onun senaryolarından faydalanılarak yapıldı.

Genç Ring Lardner kendi deyimiyle, anti-demokratik hiçbir düşüncesi ya da eylemi, yazılı ya da sözlü Yahudi düşmanlığı, zencilere karşı düşmanca duygular taşımadığı gibi demokrasinin prensiplerine karşı bir müdahalesi olmadığı için mahkum edildi.

ABD'deki Yahudi düşmanlığını eleştiren *"Boomerang"* ve *"Crossfire"* adlı filmleri çeken Edward Dmytryk ve Adrian Scott, bu filmlerden dolayı "komünizm propagandası" yapmakla suçlandılar.

Ne Scott ne de Dmytryk, kendilerinin ABD'nin sinema endüstrisinin "kara listesine" girmesine neden olan "sahtekar" Parnell ve Eric Johnstone'un Gestapo'yu aratmayan yöntemlerinden korkmadılar. Scott, "sinemada sadece daha büyük bir yaratıcı fikir yoksunluğuna değil aynı zamanda gericiliğin daha da güçlenmesine yardım eden düşüncenin kontrolüne karşı mücadele etmeye devam etmek gerekir" diyordu.

Lester Cole, ABD'nin en tanınmış ve en verimli oyun yazarlarındandır. Hollywood'da üretilen 35 filmin senaryosunu yazdı.

Albert Maltz, eserlerinde ABD'nin sıradan insanlarının yaşamlarını gerçekçi bir tarzda anlatan yetenekli bir roman, gazete ve senaryo yazarıdır. İkinci dünya savaşı sırasında yazdığı birçok romanı çok popüler oldu. *"Haç ve Ok"* adlı romanı ABD ordusu tarafından çok büyük tirajlarla basıldı. *"Deniz Piyadesinin Gururu"* ve *"Hedef Tokyo"* adlı yapıtları askeri çevrelerde sempatiyle karşılandı. Sinema Sanatları Akademisi'nin özel ödülünü kazanan *"Yaşadığım Ev"* adlı kısa metrajlı filminin, ırk ayrımcılığına karşı mücadeleye büyük faydası olmuştur. Bugün ise *"Deniz Piyadesinin Gururu"* filmi sahtekar Parnell'in komiteyi tarafından "yıkıcı" olarak niteleniyor.

Hollywood'un ilerici isimlerinden olan büyük oyun ve gazete yazarı Alvah Bessie, 1938 de İspanya'da gönüllü "Enternasyonal Tugayında", Franco faşizmine karşı savaşma onuruna sahip olanlardandır. Bessie, soruşturmalar sırasında Parnell'e şunları söyler: "Komite tarafından uygulanan terör ve korku yayma politikası faşizmin ABD'ye gelişinin inkar edilemez bir işareti"dir.

Öğrenimini Yale Üniversitesinde yapan Herbert Biberman ünlü bir yönetmen ve senaryo yazarıdır. *"Gelişi olmayan yolculuk"* ve *"Geleceğin yolu"* gibi çok sevilen filmlerin yapımcısıdır. Son filmi onun senaryo yazarlığı ve yönetmenlik alanında ne kadar yetenekli olduğunu göstermiştir.

Hollywood'un ilerici kişiliklerinden olan büyük senaryo yazarı Samuel Ornitz de meslektaşları ile birlikte "Kongreye hakaret"ten hapse mahkum oldu.

Amerikan yargıçlarının *Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komitesi* tarafından ileri sürülen suçlamaları onaylamak anlamına gelen kararı bu aydınları yıkmadı, yıldırmadı.

Bütün ilerici kamuoyu tarafından desteklenen bu aydınlar, demokratik kanunların çiğnenmesine karşı ve haklarındaki mahkumiyet kararının iptali için kararlılıkla mücadeleye devam ettiler

Davaları, İtiraz Mahkemesinde görülürken, onlar, barışın ve demokrasinin, ABD gericiliği tarafından küstahça çiğnenen demokratik özgürlüklerin, kararlı ve sarsılmaz savunucuları olduklarını göstererek mücadelelerine devam ettiler.

Thomas Mann' ın, "On'ların mahkemesi" hakkında yaptığı açıklama:

"Alman kökenli bir ABD vatandaşı olarak, bu türden politik eğilimlere yabancı olmadığımı üzülerek söylemek zorundayım. Olağanüstü durum adı altında politik baskılar ve tahammülsüzlük, Almanya'da da aynı şekilde başlamıştı. Bunları daha sonra, faşizm ve savaş izledi".

Kaynak: "Etudes Sovietiques" dergisi.

Amerikan gazeteleri, amacı Sovyetler Birliğine iftira atmak olan "Demirperde" adlı bir filmin gösterime çıktığını ilan ettiler. Ayrıca bunlardan "New York Times" gazetesi, filmde, Sovyet bestecileri Şostakoviç, Prokofiev, Khatchatourian ve Miaskovski'nin eserlerinden parçaların da filmde kullanıldığını bildirdi. Bu olayın ardından söz konusu dört besteci "İzvestiya" gazetesine bir mektup göndererek aşağıdaki açıklamayı yaptılar.

Amerikan Sahtekarlığı

"Bestelerimizin 'Demirperde' adlı filmde kullanılması için hiçbirimizin onay vermediğini ve verebilecek durumda da olmadığını söylememize gerek bile yok. Sovyet bestecilerinin böylesi bir film için eserlerini vermeyi reddedeceğini bildiği için, filmin yapımcısı olan 'Twentyth Century Fox' şirketi, alçakça bir film için bestelerimizi çalarak gerçek bir sahtekarlık ve hırsızlık örneği sergilemiş oldu. Böylece Amerikan gericileri, hazırladıkları filmin konusunu oluşturan Sovyet karşıtları korosunu, bizim eserlerimizi çalarak tamamlamaya karar vermiş görünüyorlar.

Bu bayların politik şantaj yapmak amacıyla ve ABD'de bulunmalarından yararlanarak hiçbir cezaya çarptırılmadan bestecilerin telif haklarını haksızca hiçe sayarak ve onların temel haklarını ayaklar altına alabilme olanaklarından yararlanmaları; sadece bu ülkede, kişilik haklarına, yaratma özgürlüğüne ve sadakatle hizmet etmek için yemin edilen demokratik prensiplere en ufak bir saygı gösterilmeden ayaklar altına almaya olanak tanıyan yeni bir ahlak anlayışının geliştiğinin kanıtıdır.

Bu ahlak anlayışını ve yaratma özgürlüğümüze yönelen bu utanmazca saldırıyı şiddetle kınayarak, müziğimizin 'Demirperde' adlı rezil filmden derhal çekilmesini talep ediyoruz."

D. Chostakovitch
S. Prokofiev
A. Khatchatourian
N . Miaskovski
Fransızcadan çeviren Hüseyin Saygılı

Kaynak: "Etudes Sovietiques" dergisi.

Biz Neden Cezaevindeyiz!

Howard Fast
Fransızcadan çeviren Mehmet Erdal

New-York 3 Haziran 1950

Biliyorsunuz ki, bu satırları yazdıktan üç gün sonra Anti-Faşist Göçmenlere Yardım Komitesi'nin yönetiminden 12 üye, mahkeme kararı gereğince cezaevine girmiş olacaklar.

Bu halk adamları grubunun, Hollywood'un on sinema sanatçısının, ardından da Amerikan Komünist Partisi yöneticilerinin ve nihayet Medeni Haklar Kongresi'nden George Marshall gibi kişilerin cezaevine konulması, Amerikan faşizminin evriminde nitel bir değişikliğin göstergesidir ve bütün dünyada barış için bir tehdit oluşturmaktadır.

Ben, barış güçlerinin nihai zaferine, her zamankinden daha derinden inanıyorum. Fakat dünya halkları zafer kazanmak için, kamuoyunun gözleri önünde ve gülünç bir şekilde demokrasi cüppesi giymeye çalışan Amerikan gericiliğinin sözle anlatılamaz kudurganlığı ve terörist etkinliği konusundaki gerçekleri bilmek zorundadır. Sadece bu gerçeği söylemek amacıyla ve geleceğe güvenerek, son dört yılın olaylarını hatırlatmaya ve Amerikan demokrasisinin nasıl bu noktaya gelebildiğini ortaya koymaya çalıştığım bu makaleyi yazıyorum.

Doğruyu söylemek gerekirse, sadece içinde yaşadığımız dönem itibarıyla özel bir öneme sahip oldukları için değil, büyük bir gayretkeşlikle ve dizginsiz bir şekilde savaş propagandası yapmaya koyulan tekelleşmiş Amerikan basınının gerçekleri çarpıtmaya gösterdiği özen nedeniyle de gerçeği aydınlatmak gerekir.

Bu işin kökleri, savaşın hemen ardından gelen döneme uzanır. Bir mitingde, İspanya'daki iç savaş sırasında Vatikan tarafından oynanan rol konusunda yapılan açıklamaya sarılan Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Kongre Komitesi (veya Amerika'da adlandırıldığı gibi, "Anti-Amerikan Komitesi"), Antifaşist Göçmenlere Yardım Komitesi yöneticilerini sorgu için çağırdı.

Bizden, komitemizin arşivi ve özellikle de iki liste istendi: Yardım ettiğimiz İspanyol cumhuriyetçilerinin listesi ve komiteye şu veya bu ölçüde yardım eden Amerikalıların listesi. Bu isteklerin birincisi, yeniden İspanya'ya dönmüş olan İspanyol cumhuriyetçilerinin isimlerini açığa vurmak anlamına gelir (o dönemde Franco iktidardadır. -Çev.). İkinci listeye gelince; bu da en azından 30 bin ismi içeriyordu. Çünkü, İspanyol cumhuriyetçileri, ABD'nin en ücra yerlerinden bile geniş bir destek alıyorlardı.

Anti-Amerikan Komitenin faaliyetlerini ve bileşimini göz önüne alan -zira komite mensupları arasında sadece ırkçılar değil, aynı zamanda adi suçlular da vardı- namuslu demokratların tümü, birinci listenin hızla Franco'ya ulaştırılacağı inancını taşıyordu. Diğer liste de, kuşkusuz komitenin kendisi de kullandıktan sonra, gizli polisin hizmetine verilecekti. Amerikan vatandaşlarının cellat ve hafiye haline gelmesini kabul edilmez bularak, biz, listeleri teslim etmeyi reddettik. İşte bu nedenle de "kongreye hakaret"le suçlandık ve mahkemeye sevk edildik.

Savunmamız Columbia bölgesi federal mahkemesi tarafından dinlendi. Duruşma üç hafta sürdü. Yardım Komitesi'nin on altı üyesi, "Kongre'ye hakaret ve Kongre'ye hakareti hedefleyen komplo" ile suçlandılar. Duruşmalar, komplo suçlamasının saçmalığını öyle bir açıklıkla ortaya koydu ki, hakim, bu suçlamayı reddetmek zorunda kaldı. Buna rağmen, ülkemiz için bir utanç ve bir leke olan Anti-Amerikan Komitesini tanımamak haricinde, suçluluğumuzu ortaya koyacak hiçbir kanıt olmadığı halde, mahkeme bizi suçlu ilan etti. Duruşmalarda ne çalışmamızdan, ne İspanyol cumhuriyetçilerinin durumundan, ne de bu davanın bizim için yarattığı sonuçlardan söz etmemize izin verilmedi. Duruşma tam üç hafta sürdüğü halde, jüri üyeleri sadece 45 dakikada karar verdiler. Kendileri için kanıt oluşturan şey, sadece gazetelerde yer alan karalamalar oldu.

En şaşırtıcı şey, biz suçlu ilan edildikten sonra meydana geldi. Karar okunmadan önce bizden, kendimizi "aklamak" -yani Anti-Amerikan Komitesinin isteklerine boyun eğmek- isteyip istemediğimiz soruldu. Komitenin on bir üyesi bunu net bir şekilde reddetti. Geri kalan beşi ise korkuya kapıldı ve komiteyi terk ederek, kendilerini "aklattırdılar". Ve bunun karşılığında serbest bırakıldılar, diğer on bir üye ise, önce tutuklandılar, sonra da yüksek mahkemeye yaptığımız itiraz sonuçlanıncaya kadar, kefaletle tahliye edildiler. 18 Mart 1948'de ABD itiraz mahkemesi hükmü onaylama kararı verdi. Mahkeme üyelerinden biri, Yargıç Edgerton, bu karara şöyle karşı çıktı:

"Görüşüme göre; Kongre Komitesi tarafından gerçekleştirilen soruşturma söz söyleme özgürlüğünü ayaklar altına almakta ve yargısız bir cezaya yönelmektedir... Bu nedenle, mahkeme kararı, anayasaya uygun olarak düzeltilmelidir."

Dava son derece açıktı ve bizim temyiz için başvurduğumuz Yüksek Mahkeme kararı da aynı derecede haksızdı, hemen kararı uygulama riskine girmedi. Temyiz talebimizi reddetmiş olan mahkeme, bizi cezaevine gönderene kadar, başvurumuz iki yıl askıda kaldı. Yüksek Mahkemenin bizi dinlemeyi reddetmesi dikkat çekicidir. Aslında, on bir kişiyi haksız suçlamalardan oluşan kanaat üzerinden cezaevine atmak; ya adliye arşivlerine atılacak ya da tarihe mal olacak kırtasiyeci çekişmelerle uğraşmaktan daha kolaydır.

Peki, bizim davamız, neden iki yıllık bir aradan sonra yeniden alevlendi? Göründüğü kadarıyla Truman-Acheson hükümeti, giderek büyüyen barış ve demokrasi savunusuna karşı, ilerici güçlere karşı mücadelesinde demokrasinin son yaldızlarını da atmaya karar vermiştir.

Siz bu satırları okuduğunuz esnada, Anti-Faşist Göçmenlere Yardım Komitesi'nin yöne-

ticileri hapiste olacaklar. Amerikan Karşıtı Faaliyetler Komitesi ve ABD Yüksek Mahkemesi tarafından kimin, neden hapse atıldığını, sizin bilmeniz son derece önemlidir.

Uluslararası kamuoyu, onları tanımalıdır, çünkü onlar olağanüstü bir karakterde, namuslu ve gözü pek insanlardandır. Onlar, Amerikan halkının en iyi unsurlarını temsil ediyorlar. İşte onların isimleri:

Doktor Edouard K. Barsky tanınmış bir cerrahtır, bugün Amerika'da olanların en seçkinlerinden biri. Güçlü, sıkı, sakin ve alçakgönüllü bir insandır. Savaş patlak verir vermez, İspanya'ya gitti ve cumhuriyetçilerin yanında faşist güçlere karşı savaşan enternasyonal birliklerin sağlık hizmetlerini yönetti. Düşman ateşi altında yeni cerrahi operasyon yöntemleri geliştirdi. İspanya'dan dönüşte, parlak cerrahi çalışmasını bırakmaksızın, faşist güçlere karşı mücadelesine devam etti.

Amerikalılar, göçmen işleri hukukçusu Ruth Lieder'i, bu iki çocuk anası cesur kadını az tanırlar. Onun bürosu, ABD'ye özgürlük, iş ve güvenlik aramak için gelen ve Edgar Hoover FBI'sından ve Rankin Thomas'ın bıktırıcı soruşturma komitesinden başka bir şey bulamamış olan bütün ezilenlere, bütün baskı altındakilere, terörün hedefi olanlara sığınak hizmeti veriyordu.

Profesör Lyman Bradly bir bilgindir. Amerikan Karşıtı Faaliyetler Komitesi üyesi aptal uşaklar, gerici kindarlar, ırkçı ve barbarlar, bir bilgeyi ve bir bilim adamını yargılıyordu. Moral açıdan o, bir Rankin'in, bir Wood'un, bir Thomas'ın erişemeyeceği yerdeydi. Onun manevi gücü, bu politikacılar ve bu hırsızlar için sirayet edilemez ve anlaşılamazdı.

Amerikan uyruğunda büyümüş bir İspanyol olan Manuel Mangana, boş zamanlarını kil modelleri yaparak değerlendiriyordu.

Marjorie Hodorov, alçakgönüllü ev kadını, iki çocuk anası, hali-vakti yerinde, tipik orta sınıf Amerikalı.

Harry Justis, hukuk adamı, orta boylu bir insan, iri yapılı, tamamen ağır kanlı ve nükteli; ezilen ve teröre hedef olan anti-faşist göçmenlerin haklarını savundu.

Komitemizin üyeleri olan bütün bu sıradan Amerikalılar, Amerikan halkının görevlerinin bilincinde olan gerçek temsilcileri olarak, faşist gericiliğe karşı namusluluk örneği gösterdiler.

Birkaç söz de, komitemizin iki doktor üyesi için söylemeliyim. Genel kural olarak, halk hareketine katılan bir doktor, hayran olunacak bir insandır. Gerçekten, sade insanların acılarını, kim ondan daha iyi bilebilir! Doktor Louis Miller ve Doktor Jacob Auslender, gençlik döneminde değiller, fakat yürekleri ve düşünceleri tamamen genç. Onların gençliği, artık adaletsizliğe, baskıya, acılara ve hastalıklara yer bırakmayan yeni dünyanın gençliğinden ileri gelir.

Yönetimimiz böyledir. Hikayemiz de bundan ibarettir. Şimdi, her birimizi biraz tanıyorsunuz. Bugünün Amerika'sında bu olağanüstü bir hikaye değildir. Bu, Leon Josephson'un, George Marshall'ın, Eugene Dennis'in, Lawson'un, Trumbo'nun, Maltz'ın, Biberman'ın ve Amerikan Karşıtı Faaliyetler Komitesinin diğer kurbanlarının hikayesinden çok da farklı değildir.

Anayasal özgürlüklerin ve adaletin temel kurallarının kabaca çiğnendiği bugünün Amerika'sında bizim hikayemiz de yeni değildir. Zenci halkın her temsilcisi, her gün kendi yaşamında bunun örneklerine fazlasıyla tanık olur. İşçi sınıfı da, uzun zamandan beri bu konuda kesin bir karara varmıştır.

Bize ve başkalarına verilen hapis cezaları, yeni bir dünya savaşının hazırlıkları çerçevesi içinde ele alınmalıdır. Bu cephe gerisinin hazırlanmasıdır.

Her Amerikalı kendine şunu sormalıdır: Onlar cezaevinde oldukça kendim özgür müyüm? Mahkum edilenlere bakmadan, Birleşik komiteye, komünist yöneticilere veya Hollywood'un onlusuna atfedilen şeylere inanmak ne kadar büyük bir körlük!

Basına verilen bilgilere göre, Adalet Bakanı, 1950 yılında, bu biçimde 12 bin dava açmaya hazırlanıyormuş. 1952'de, hangi rakama ulaşmak istediğini ise hiç kimse bilmiyor. Aslında faşizmin ABD'de işbaşına gelmesinden önceki son aşamayı yaşıyoruz. Bugün ABD'ye egemen olan sağduyu düşmanları ve atom savaşı manyakları, böylelikle barış "tehlikesini" bertaraf etmeyi hesap ediyorlar.

Biz, hiçbir yasayı ihlal etmedik. Bizim desteğimize ihtiyacı olan özgürlük savaşçılarını desteklemekten başka bir şey yapmadık. Olağanüstü veya zor hiçbir şey yapmadık. Başka bir dönemde, bizim yaptığımız en doğal davranış olurdu. Fakat erdemin dolar gücüyle satın alındığı, provokatör Louis Budenze gibi çürümüş bireylerin izlenecek örnek olarak takdim edildiği bugünün Amerika'sında, bunlar, insanları cezaevine atmak için yeterli olmaktadır.

Biz komitemizi iyi ellere -özgürlüğün zapt edilemez savaşçısı Helen Bryan'a- emanet ediyoruz. Belki onu da yakın bir gelecekte cezaevi bekliyor. Fakat, onun da halefleri olacak, faşizme karşı mücadele ölmeyecek. Tam tersine bütün dünyada, günden güne, barış yandaşlarının gücü büyüdükçe, faşizmin ödlek savunucularının da saati yaklaşacak. Madrid kaçınılmaz olarak faşizmin mezarı olacak.

Kaynak: "Etudes sovietiques" dergisi.

Bu metin, "Allie Britannique" dergisi (İngiliz büyükelçiliği tarafından Moskova'da yayınlanan dergi) eski redaktör yardımcısı R. Daglish'in "Pravda"ya mektubudur

Gerçeği Görmeye ve Söylemeye Cesaret Ettim

Sayın Yayın Yönetmeni,

General Hilton'un, İngiltere'de "Moskova'da Askeri Ataşe" adı altında yayınlanan kitabını okudum. General Hilton, 1947'de, ülkenizde, Moskova civarında başarısız istihbarat girişimleriyle kötü ün kazanmış olan şahıstır. General, pek de zeka ürünü olmayan faaliyetlerinin başarısızlığından öfkeye kapılmış gibi görünüyor. Bu nedenle de, kudurgan küçük kitabını, SSCB'ye karşı her türden yalan ve iftirayla doldurmuş.

Kitap okunduğunda, bütün bu yalanların nedeni açıkça anlaşılıyor. General, SSCB'ye dayatılmak istenen yeni bir savaşın hazırlığına katkı sunmak istiyor.

Okuyucu, kitabın her sayfasında göze çarpan sayısız uydurma ve çelişkiler karşısında şaşırıyor. SSCB'de hiç değilse bir kaç hafta yaşayan her namuslu insan için, bu kitabın tek bir doğru söz içermediği açıktır.

Belirtmek gerekir ki, İngiltere'de yürürlükte bulunan devlet sırları konusundaki yasanın özel niteliği nedeniyle, burada söz konusu olan sadece Hilton'un kendisi değildir. Onun kitabı, İngiliz hükümetinin izni ve onayı olmadan asla yayınlanamazdı.

General Hilton, kitabına yayılan bütün bu çamuru, Sovyet fabrikalarını gözetlemek için

gizlendiği çukurlarda mı elde etmişti? Hayır, o bu çamuru, Moskova'daki İngiliz Büyükelçiliğinin sekretaryasındaki dosyalardan sağladı.

Basit bir asker olarak konuştuğunu iddia ettiği halde, kitabına Moskova'da "Askeri Ataşe" başlığını atan General Hilton, gerçekte, SSCB'ye karşı İngiliz halkının yüreğinde kin duygusu uyandırmak isteyen savaş kışkırtıcısı ve militarist Anglo-Amerikan kliğinin sadık hizmetkarı olarak hareket etmektedir.

Binlerce yurttaşım aldanmamayı istiyor ve kesin olarak SSCB ile barış ve dostluğu dile getiriyor. Birçok iyi niyetli insan, bu sorunlardan uzak kalınabileceğini düşünüyor. Oysa, eğer barış kampında saf tutmazlarsa; kendilerine rağmen, kendilerini, yeni bir savaşı hazırlayan patronların ve militaristlerin iktidarının oyuncağı olarak bulacaklar.

Ben İngiliz Büyükelçiliği'nde çalıştığım zamanlar, Hilton'a yalan ve aldatmaca üreten uzmanların faaliyetlerini yakından gözlemleyebildim. Onlar sayesinde, ülkemin hükümeti, İngiliz halkında SSCB'ye karşı düşmanlık duyguları oluşturmaya girişiyor ve benim kuşağımı yeni bir savaşa sürüklemeyi umuyor.

Ben, gördüğüm ve duyduğum her şeyin, kötü niyetli politikacıların ellerinde kör bir araç olmadan, yurttaşlarımın gerçeğin nerede, yalanın nerede olduğunu anlamalarına yardımcı olmasını istiyorum.

Son zamanlara kadar muhafazakar partinin üyesiydim. Savaş esnasında, dört yıl boyunca Kraliyet Hava Kuvvetleri'nde hizmet ettim. Savaştan sonra, Slav Araştırmaları Enstitüsü'nde Rus tarih ve edebiyatı eğitimi yapmakta olduğum Cambridge Üniversitesi'ne geri döndüm.

Bu okulda verilmekte olan Rus tarih ve edebiyatı öğreniminin 18. yüzyılda sona erdiğini de açıklamak isterim. Daha sonra fark ettiğim gibi, Rusya'ya yanıltıcı bir görünüş veren güvenilmez kaynaklardan başka, çağdaş Rusya konusunda sağlıklı bilgilere ulaşılamıyordu.

Doğaldır ki, bu koşullar altında, SSCB'deki gerçek hayatın ne olduğunu öğrenemezdim.

1948'de Cambridge Üniversitesi Slav Araştırmaları Enstitüsü Müdiresi Bayan Hill'in tavsiyesiyle, Moskova'daki İngiliz Büyükelçiliği tarafından yayınlanan *"L'Allie Britannique"* dergisi şef redaktörlüğü yardımcılığına önerildim. Bana sunulan görevi kabul ettim.

İngiltere'den çıkmadan hemen önce, Miss Hill'le geçen konuşmayı hala hatırlarım. Politik düşüncelerim üzerine beni sorgulayarak, İşçi Partili mi yoksa, muhafazakar mı olduğumu sordu. "Yeter ki komünist olmayasınız, geri kalan hepsi esasta aynı" dedi. Ben "hayır" cevabını verdim. "O halde, önünüze parlak bir kariyer açılıyor", diye ekledi. Ona, nihayet, Moskova'da oturduğum sürece Rus halkıyla tanışma amacımdan söz açtım. Ürküntüye uğramış, kollarını yukarıya kaldırdı: "Bu kadar saf olmayınız, sevgili Daglish, orada tek bir Rus vatandaşıyla bile tanışma imkanınız olmayacak."

Moskova'ya vardığımda, SSCB konusunda elçilikte hüküm süren yalan ve söylenti atmosferi içinde kaldım. Bu atmosfer bilinçli bir şekilde günlük olarak sürekli hale getirilmişti.

Ben Rusya'daki hayatı tanımak istiyordum ve bunun için, bana çıkışımdan önce Dışişleri Bürosu'nda anlatılan "demir perde"yi delmek gerektiğini düşünüyordum. Moskova'ya varır varmaz gördüm ki, maalesef bir demir perde var. Ama bu demir perde, Moskova'daki Sofya bulvarında bulunan İngiliz Büyükelçiliği'nin içinden geçiyor ve yeni gelen kişiyle Sovyet gerçeği arasına örülüyordu. Amacı da SSCB konusunda yalan ve iftara yaymaktı.

Büyükelçiliğin üst düzey görevlileri, elçilik çalışanlarının Sovyet gerçeğiyle yüz yüze gelir gelmez aldatıldıklarını anlamalarından korkuyorlardı.

Moskova'yı kendi gözlerimle görebildim. Rus dilini bilmem sayesinde, Sovyet insanlarının nasıl yaşamakta olduğunu görme olanağım oldu; bu insanların yaşamının bizimkinden ne kadar farklı olduğunu görebildim.

Karşılaştığım Rusların yenilikçi düşüncesinden, iyimserlik ve geleceğe inancından etkilendim. Sovyet halkının barışa içtenlikle inandığı ve onun için mücadele ettiği konusunda sağlam bir inanç edindim.

Bu canlı gerçekler, yavaş yavaş beni önyargılarımdan arınmaya götürdü. Çevremde cereyan eden şeyler üzerinde düşünmekten kendimi alıkoyamazdım.

Bütün bunlar, Sekreter Mr. Warr, Basın Ataşesi J. Dobb ve *"L'Allie Britannique"*in şef redaktör yardımcısı S. Boolmer gibi, elçiliğin diğer mensuplarının bana söylediklerinin tam tersiydi.

Bu, sözüm ona Rus ilişkileri uzmanları, bu "gentlemen"ler, yalan "Moskova bilgileri" üreterek kendilerine bir yer edinmişlerdi. Sadece, araştırmada büyük gayret gösterdiğini kanıtlayan veya daha doğrusu, Sovyet yaşam biçimini gözden düşürmeyi hedefleyen "gerçekler"i keşfedenler bir yer edinebilir ve takdire layık olabilirdi.

Herhangi bir konuda, sözde "bilgilendirme" amacıyla, ama gerçekte, Sovyet karşıtı düşünceyi güçlendirmek için, elçilikte Sovyet politikasının değişik görünüşleri konusunda özel konferanslar yapılıyordu.

Temel onur ve haysiyet kavramlarından haberdar bir İngiliz olarak, bu diplomatların ikiyüzlülüğünden incinmiştim. İftiraya dayanan parlak bir kariyer ile savaş politikasına karşı mücadele arasında seçim yapmam gerekiyordu.

Ben barış politikasını seçtim.

Elçilik Birinci Sekreteri Mr. Warr tarafından yapılan Sovyet dış politikası konusundaki konferanslardan birinde, konferansçının, Rusya'nın komünizmi Avrupa'da bir askeri saldırı silahı olarak kullanmakta olduğunu ileri süren sözlerine karşı açıkça müdahale etmekten kendimi alıkoyamadım. Bu haddini aşmaktı. Bana, hiçbir itiraz hakkımın olmadığı söylendi; Dobbs'un dediği gibi, "elçilik tarafından belirlenen çizgiyi" izlemek zorundaydım. İngiliz Büyükelçiliği üzerine indirilmiş olan "demir perde"yi kaldırmak yasaklanmıştı.

Ertesi gün, büyükelçi Sir David Kelley tarafından çağrıldım ve şöyle tehdit edildim: Ya Moskova'yı terk edersin, ya da yönelimini değiştirirsin. Görüşmenin sonunda ayrılırken, büyükelçi nazikçe şunları da ekledi: "Eğer Amerikalıların yanında çalışsaydınız, başınıza gelecek olanlarla karşılaştırıldığında, bizim hareket tarzımız hafif kalır."

Ona istifamı verdim ve elçiliği terk ettim.

Eğer Rus dili bilgimi Sovyet karşıtı amaçlarla kullanmayı kabul etmiş olsaydım, elçilikte kalabilecektim. Fakat İngiliz diplomasisi, kendi büyükelçiliğinde, gerçeği görmeye ve söylemeye cesaret eden birinin varlığını can sıkıcı buluyordu. Benim anladığım ve gözlemlediğim şey şudur: SSCB dünyada barışı isteyen bir ülkedir ve bu gerçek, SSCB ile dostluk ve barışı güvence altına almaktan sorumlu olması gereken insanlar tarafından açıkça çarpıtılıyor ve gizleniyor.

Orada bu insanların faaliyeti, barışı güvence altına almayı hedeflemiyor, tam tersine, savaş kışkırtıcılarının çıkarlarına hizmet ediyor.

Atlantik Paktı tarafından belirlenen Bevin ve Atlee'nin politikası, ülkemi Amerikan emperyalistlerine satan Churchill ve dostlarının politikasından hiç de farklı değildir. Halkın ge-

leceğine inanan her namuslu ve yurtsever, halkının dostu İngiliz, tek doğru yolu seçmek zorundadır: Barış için mücadele.

Ne ben, ne de benim kuşağımdan insanlar Wallstreet'in ve City'nin karlarını artırmak için savaşa gitmeyeceğiz. Ben, sadece bu hareket tarzının, barışı güvence altına alabileceğine inandım. Amacım, ne kadar zorlu olursa olsun, Sovyetler Birliği ile barış ve dostluk için bu mücadeleye aktif olarak katılmak üzere İngiltere'ye dönmektir.

Mektubumu gazetenizde yayınlarsanız, size minnettar kalacağım.

İçtenlikle, R. Daglish
7 Mart 1950

Fransızcadan çeviren Mehmet Erdal.
Kaynak: Etudes Sovietiques dergisi, Nisan 1950, Sayı 24

KAVRAMLAR DİZİNİ

Agnostisizm (Bilinemezcilik) - Nesnelerin Kendilerinin hiçbir zaman bilinemeyeceğini ileri süren anlayış. Bilinemezcilik deyimi, asıl anlamında, İngiliz düşünürü David Hume'la Alman düşünürü İmmanuel Kant'ın öğretilerini adlandırır. Ne var ki, olguculuktan (pozitivizm) pragmacılığa ve varoluşçuluğa kadar çağımızda da geniş etki alanları bulunan per çok öğretiler bilinemezci niteliktedir.

Ampirizm (Görgücülük) - Bilginin ancak deneyle elde edilebileceğini savunan öğretilerin genel adı. John Locke, David Hume, John Stuart Mill, Herbert spencer ve Etienne Condillac'ın öğretileri ampirik öğretilerdir. Ampirizm, insansal pratiğin idealistçe yorumlanışıdır. Tek yanlı olarak pratik abartılmış ve insansal teori yadsınmıştır.

Ampiryokritisizm - Alman düşünürü Richard Avenarius ile Avusturyalı fizikçi Ernst Mach'ın görgül eleştiricilik adıyla sunulan ortak öğretileri Kantçılık ve olguculuk temeline dayanır.Ayrıca bilim felsefesi ve Mahçılık adlarıyla da anılan bu öğretiye göre bilim özneldir, sadece pratik kolaylık sağlayan bir araçtan başka bir şey değildir.Çünkü, ne fizik ne metafizik, hiç bir şey bilinemez. Nesneler duyum karmaşalarıdır. Dünya bizim duyumlarımızdın ibarettir. Duyumlarımızsa, ne fizik ne de psişik yanı olan, yansız olgulardır.

Antagonizm (Uyuşmazlık) - Antagonizm kavramı, çağdaş felsefe ve bilimin anahtar değerinde olan en önemli kavramlarından biridir. Herakleitos'tan sonra bu önemli kavramı başarıyla kullanan ilk düşünür, Alman idealizminin büyük hazırlayıcısı İmmanuel Kant'tır. Kavrama, doğa-bilinç-toplum bütünlüğünde tam bilimsel anlamını veren Alman düşünürleri Marx ve Engels'tir.

Antropomorfizm (İnsanbiçimcilik) - İnsan olmayan bütün varlıkları insanmışlar gibi tasarlama. İnsansal varlığımızın ilişkilerini dünyanın geri kalanına şematik olarak aktaran görüşleri tarif eder.

Armegedon - Eski Ahit'e göre dünyanın tüm kralların (kötü güçlerin) tanrıya karşı nihai büyük bir savaş için bir araya toplandığı mistik yerin adı. Politik dilde *felaket/kıyamet* anlamında kullanılır.

Behaviourizm (Davranışçılık) - Davranışları inceleyen ruhbilim (psikoloji). Amerikan ruhbilimcisi John Watson (1878-1958), pozitivizm ve pragmatizmi ruhbilime uygulayarak, ruhbilimin bir davranışlar bilimi olduğunu öne sürmüştür. Pozitivist ve pragmatist görüşe uygun olarak nesnel bir ruhbilim elde etmek istiyorsak, içsel değerler olan duyguları ve düşünceleri değil, dışsal değerler olan davranışları incelemeliyiz. Davranışçılık, usu bilinci, duyuyu ve soyaçekimi yadsımakta ve sadece olgucu bir alanda gözlemler yapmakla yetinmektedir.

Çokçuluk (Plüralizm) - Evrenin, birbirlerine indirgenemeyen birçok şeylerden meydana geldiğini ileri süren öğretilerin genel adı. Çokçuluk (plüralizm) bircilik (monizm) ve ikiciliğe (düalizm) karşıt bir düşünce olarak, evrendeki varlıkların kökleri bakımından birbirlerinden farklı olduklarını ve tek bir töze indirgenemeyeceklerini ileri sürer. Metafizik alandaki öğretileri kapsar.

Determinizm (Gerekircilik) - Nesne ve olgular arasındaki zorunlu bağıntıyı dile getiren bilimsel görüş. Determinizm, nesnel ve evrensel nedenselliğe dayanır.

Distribütif (Üleştirimli) - Üleştirime değin. Daha çok mantıksal ve törebilimsel anlamlarda kullanılır. Bir kümenin bireylerinden her birine değin olanı da dile getirdiğinden bireysel deyimiyle de çevrilmektedir.

Dogmatizm (İnakçılık) - din ya da yetkelerce ileri sürülen düşünce ve ilkeleri kanıt aramaksızın, incelemeksizin ve eleştirmeksizin bilgi sayan anlayış. Temelde skolastik bir anlayıştır, günümüzde değişme ve gelişmeyi yadsıyan öğretileri ve anlayışı adlandırır. Özellikle metafizik öğretilerin tümü dogmatik öğretilerdir.

Düalizm (İkicilik) - Herhangi bir alanda birbirlerine indirgenemeyen iki başlangıç olduğunu savunan öğretilerin genel adı.

Eklektizm (Seçmecilik) - Değişik türlerdeki düşüncelerin keyfe göre seçilmiş öğelerini mekanik olarak birleştirme yöntemi ve bu yöntemle kurulmuş öğretiler. Seçmecilik ilk olarak Ro-

malıların kullandığı bir yöntemdir. Bundan sonra seçmecilik, felsefe tarihi boyunca sık sık başvurulan bir yönetem olmuş ve hatta zaman zaman bütün felsefe dizgelerinin üstüne yükselen tek doğru yöntem sayılmıştır. (Leibniz, Diderot) Felsefe tarihinde Fransız düşünürü Victor Cousin'in öğretisi özel olarak eklektizm adını taşır.

Elindelik (iradei cüziye) - Dilediğini seçme gücü. Determinizm (gerekircilik) karşılığında kullanılır.Tanrıbilimde kadercilik karşıtıdır. Tanrıbilimsel inanışa göre tümel irade olan tanrı, insanlara tikel bir irade vermiştir; insanların şunu ya da bunu gerçekleştirmeleri ellerindedir. Bu elindeliğe tinsel özgürlük de denir. Bu inanışa göre tanrı tüm bilge ve tüm gerçekleştiricidir, her şeyi o bilir ve her şeyi o gerçekleştirir.

Enstrümentalizm (Deneysel Mantık / Aletçilik) - Amerikan düşünürü pragmacı John Dewey'in kuramları alet sayan öğretisi. Amerikan düşünürü William James'in uygulayıcılığından yola çıkan Dewey, bilimsel yasa, kuram ve kavramları birer alet saymaktadır. Başarılı olurlarsa iyi ve gerçektirler, başarılı olmazlarsa kötüdürler ve gerçek değildirler. Deneysel mantık adıyla da anılan enstrümentalizm, nesnel biçimciliği yadsır. Dewey'in bu anlayışı, bilinemezci ve nesnelliği öznelliğe indirgediğinden ötürü de öznel idealist bir anlayıştır.

Entelektüalizm (Anlıkçılık) - Antikçağlı Elealılardan çağdaş mantıkçı olguculara kadar duyusal bilgiyi yadsıyıp anlıksal bilgiyi gerçek sayan bütün öğretileri adlandırır. Duyusal olmayan bilgi, nesneleri çözümlemeye yetmediğinden zorunlu olarak bilinemezciliği de içerir.

Enterpsikoloji - Ruhların karşılıklı etki ve ilişkilerini inceleyen ruhbilim. Fransız düşünürü Gabriel Tarde, konu ve yöntemleriyle yeni bir ruhbilim dalı kurmaya çalışmış ve buna ruhlar arası ruhbilim adını vermiştir. Tarde'a göre insan ruhları birbirlerini etkilerler ve bu bir toplumsal olay değil, ruhsal olaydır. Enterpsikoloji, bir söz ya da bir düşüncenin etkisini toplumsal bakımın dışında incelemek amacını güder. Ruhlar arası etkinin, ruhsal bir yetenek olarak ileri sürdüğü taklit olgusuyla gerçekleştiğini savunduğundan, Tarde'ın bu kuramına taklit kuramı da denir.

Evangelizm - Protestanlık ile aynı anlama gelir. İlk kez Protestan reformu sırasında Luther ve onun yandaşları için kullanılan tanım. Ancak bugün için evangelizm, Amerika'daki Hıristiyan toplumunun tutucu kanadını ifade etmektedir. Yahudilere ve siyonizme olan ilginç bağlılıkları ise Evangelikleri Hıristiyan dini içinde oldukça farklı bir yere oturtuyor. Evangelikler, eski Ahit'in, Yahudilerin Tanrının seçilmiş halkı olduğu, kutsal toprakların Yahudilerin malı olduğu, Yahudilerin Mesih'in gelişi ile birlikte bir dünya egemenliğine ulaşacakları kehanetini kabul ederler. Bu konuda kendilerine düşen en büyük misyonun ise Yahudilerin egemenliğine destek olmak olduğunu düşünürler.

Faşizm - Demokratik yöntemlerle egemenliğini sürdüremeyen kapitalizmin kaba güçle ezme rejimi. Latince *deste* anlamındaki *fasces* sözcüğünden türetilmiştir. Eski Roma'nın devlet iktidarı simgesi olan baltalı sopa destesini dile getirir. Geniş anlamda kaba güce dayanan totaliter ve gerici bütün düzenleri dile getirir, ki başta Almanya'nın Nazizmi başta olmak üzere Japonya, Avusturya, Belçika, Fransa ve İngiltere'de değişik adlar altında gerçekleştirilmiştir.

Fatalizm (Yazgıcılık/Kadercilik) - Yazgı inancına dayanan görüş. Evrenin ve insanın önceden belirlenmiş olduğunu ve bu önceden belirlenmişliğin insanlara değiştirilemeyeceğini ileri süren anlayışı dile getirir.

Fideizm (İnancılık) - Bilginin yerine inancı koyan öğretilerin genel adı. Fideizm, tanrıya inanç yoluyla bağlanan ve deney alanının dışında kalan bütün metafizik öğretileri kapsar.

Fonksiyonalizm (Görevcilik) - toplumbilim ve ruhbilim olaylarını gördükleri görev bakımından değerlendiren öğreti. Psikoloji alanında fonksiyonalizm, William James ve John Dewey tarafından geliştirilmiş pragmatizmin psikolojiye uygulanmasıdır. Toplumbilimsel fonksiyonalizm ise, çeşitli görevlerin birbirlerini gerekli kıldıklarını ve böylelikle de bütün çelişmeleri kolaylıkla çözdüklerini ileri sürer. Buna göre, kapitalizmin toplumsal ve teknik işbölümü, mükemmel bir uyum yaratır ve bütün çelişmeleri çözer. Oysa kapitalizm düzeninde çıkar çatışmalarını ayakta tutan, görevlerin birbirlerini gerektirmesi değil, burjuva yasalarıdır. Toplumbilim alanında fonksiyonalizm toplumsal kurumları, evrimlerine göre değil toplumdaki

görevlerine göre inceleyen anlayışı dile getirir.

Freudculuk (Freudizm) - Sigmund Freud'un geliştirdiği derinlik psikolojisine verilen ad. Freudculuk, özellikle psikanaliz tekniğinde, çağrışımlardan medet uman ve tahminlerle iş görmeye çalışan öznel ve bilimdışı bir yöntemdir.

Görecelik (Rölativizm) - Genel olarak bilginin göreli olduğunu ileri süren anlayışı dile getirir. Ne var ki metafizik ve idealist görecelik, göreli onanı saltık olanla karşıtlaştırır, yani görelilikle saltıklık arasındaki bağımlılığı koparıp göreceliği saltıklaştırır. Bundan çıkan zorunlu sonuç şudur: Tüm bilgi görelidir, gerçek bir bilgi yoktur ve olamaz. İnsan ancak nesnelerin, olayların ve süreçlerin birbirlerine göre durumunu bilebilir, gerçekte ne olduğunu bilemez. Diyalektik ve tarihsel materyalizm öğretisi de bilginin göreli olduğunu kabul eder; ama bu, bilginin öznel olduğu, bilinemeyeceği, nesnel gerçekliğin bulunmadığı anlamına gelmez. Bilgi görelidir, çünkü tarihselliği içinde nesnel gerçeğe her an biraz daha yaklaşım halindedir. Saltık gerçek vardır ve bilinebilir.

Holizm - Güney Afrikalı Mareşal J. Smuts tarafından ileri sürülmüş düşünceci, ruhçu ve metafizik bir öğretidir. Smuts'un *Holism and Evolution* (1926) adlı yapıtında açıkladığına göre evren, yaratıcı evrimle yeni bütünselliklerin meydana konduğu bir süreçtir. Bütünün parçalara indirgenemeyeceğini düşünceci açıdan yorumlayan Smuts'a göre *holistik süreç*'te nesneler ve olaylar, niceliksel birikimlerin niteliksel dönüşümlere uğramasıyla değil, bir bütün olarak yaratılırlar. Bu süreç maddi değildir ve bilinemez. Evrende yeni bütünlükler yaratılmasıyla özdek de her an artar, bundan ötürü de özdeğin sakınımı yasası yanlıştır. Bu bilimdışı varsayım birçok düşünürü etkilemiş ve yayılmıştır.

Homeopati - Hastalara, büyük miktarlarda alındığında sağlıklı insanlarda benzer hastalık belirtileri gösteren ilaçların yüksek oranda sulandırılmış halde verildiği bir tedavi biçimi.

İndeterminizm (Yadgerekircilik) - Nesnel gerçekliğin nedenselliğini ve yasalılığını yadsıyan felsefi görüş. Adından da anlaşılacağı gibi gerekirciliği yadsımayı dile getirir.

İşlemcilik (Operasyonalizm) - Amerikalı fiziki ve pragmacı mantıkçı olgucu düşünür Percy William Bridgman tarafından kendi mantık anlayışını dile getirmek için öne sürülmüştür.

Jakobenler - 1789 Fransız Devrimi'nde radikallerin toplandığı derneğin üyelerine denir. Devrim meclisinde bir parti görünüşüyle aşırı kanadı meydana getirdiler ve sonuna kadar Robespierre'e bağlı kaldılar.

Kantçılık - Alman düşünürü Kant'ın öğretisi (kritisizm/eleştiricilik) ve bu öğretiyi çeşitli biçimlerde izleyenlerin genel adı. Kant, düşünce dünyasının temel taşlarından biridir. 18. yüzyıldan beri birçok öğretiler Kant temeli üstüne kurulmuştur. Alman idealizminin kaynağı da Kant öğretisidir. Kant, ilerici düşünceyle gerici düşünceyi birlikte içeren, birçok çelişmelere düştüğü halde birçok doğruları da meydana koyabilen, temelde utangaç materyalist ve diyalektikçi ilginç bir düşünürdür.

Katolitizm (Katoliklik) - Katolik dogmalarını çağdaş bilimle uyuşturmaya çalışan felsefe akımı. Katolisizm ve kimi yerde de modern katolik adıyla anılan bu akım, bir çeşit uygunculuktur ve çağdışı dogmalara dayanmaktadır. Bu konuda en çok sözü edilen Blondel'e göre töresel gerçeğe ne usla, ne de inanla yaklaşılmaz. O, ancak, içimizde tanrıyı yaratan bir eylemle gerçekleşebilir. Amerikan pragmatizmin da açık etkisi altındadır.

Kişilikçilik (personalizm) - İnsan kişiliğini evrensel yapıda en üstün ve engerçek değer olarak ileri süren idealist ve dinsel akım. Personalizm terimi ilkin 1863 yılında Amerikalı düşünür Brenson Alcott tarafından ileri sürülmüştür. Personalizm, aynı zamanda kişisel bir tanrıya inanma eğilimini, yaşamsal ve tarihsel gelişmeyi kişiliğin oluşmasıyla açıklayan törebilim ve tarih felsefesi anlayışlarını, insanı karşılıklı kişilik ilişkilerinin belirlediğini ileri süren idealist öğretileri de adlandırmaktadır.

Klerikalizm - Din adamları erki ve bu siyasanın yandaşlığı. Gerçekte, kapitalizmin Hıristiyan dini aracılığı ile propagandasıdır ve toplumculuğu önleme çabasından doğmuştur.

Kritisizm (Eleştiricilik) - Alman düşünürü İmmanuel Kant'ın öğretisi. Kant'a göre felsefe araştırması bir değerlendirme (eleştiri) olmalıdır. Felsefe, usla yapılıyor. Öyleyse usu değerlendirmek, onun ne oldğunu ve ne olmadığını iyice bilmek gerek. Kant'ın üç büyük yapıtından ilki olan Salt Usun Eleştirisi, bu sorunun karşı-

lığını araştırır. Kant'ın kendi felsefesinin adlandırmak için öne sürdüğü eleştiricilik deyimi, inakçılık ve şüphecilik öğretileriyle savaşmak amacını gütmüştür. Nesnelerin özünü bilinemeyeceğini öne sürerek bilme sürecini yadsımış ve bilinemezciliğe varmıştır.

Maksim (uydeyiş) - Yüksek ilke niteliğindeki sözler... En yüksek kural anlamına gelen Latince *maxima regula* deyiminden kısaltılmıştır.

Mantıksal pozitivizm (Mantıkçı olguculuk) - Bilimsel bilginin, ancak bilimin mantıksal çözümlemeleriyle olanaklı bulunduğunu ileri süren yeni pozitivist (olgucu) görüş. Yeni pozitivizmin özel bir biçimi olan mantıksal pozitivizm, yeni pozitivistlerin bilimsel bilgiyi mantık çözümlemelerine indirgemeleriyle oluşmuştur. Ampirizmin öznel idealist yorumunu mantıksal çözümlemeyle birleştirmeye çalışan mantıksal pozitivistlere göre, tek tek bilimler kavram ve yöntem bakımlarından birbirlerinden farklıdırlar. Bilimleri birleştirmek, ancak mantıksal yapılarını çözümlemek ve tümünü bir protokol diline bağlamakla oluşur. Yaşamdan tümüyle kopmuş bir kuram geliştiren mantıksal pozitivistler, aşırı bilimcilik savlarına karşın zorunlu olarak bilim dışına düşmüşlerdir.

Maoculuk - Kökleri, ağırlıklı olarak bir köylü toplumu olan 1920'li yılların Çini'nde olan bir köylü küçük burjuva teori ve pratiği. Köy küçük burjuvazisinin darlığını ve ara sınıf özelliğinden gelen eklektizmini yansıttığı gibi, feodalizm ve işbirliği içinde olduğu emperyalizm karşısında oldukça tutarlı denebilecek devrimci ulusalcı ve demokratik tutum ile onu kapitalist çerçevesiyle sınırlayıp sakatlayan, burjuvazi karşısında uzlaşma ve birlik -sınıf işbirliği- tutumunun "sentezi" ile karakterize olmuştur. Çin Devrimi'nin gelişimi içinde, burjuvazi karşısında tutumun tayin edici hale gelmesine bağlı olarak gericileşen, örneğin "Üç Dünya Teorisi" ile emperyalizm ve gericilikle de birliğin savunusuna ve Çin emperyalist kapitalizminin dayanağına dönüşen bu akım, yalnızca siyasal değil, ulusal niteliğini işçi sınıfının uluslararası hareketine dayatan felsefi, sosyal, iktisadi teori ve pratiğiyle de, Marksizmin adını kullanarak onu düzeltmeye girişmiş revizyonist bir akımdır.

Materyalizm (Maddecilik/Özdekçilik) - Dış dünyanın nesnel varlığını tanıyan ve maddeye öncelik vreen felsefe akımı. Tarihsel süreçte materyalizm çeşitli anlamlar kazanmış, çeşitli adlarla anılmıştır. Bilimsel materyalizm olarak anılan Marx ve Engels'in kurduğu diyalektik materyalizm öncesi materyalizm, kaba materyalizm veya mekanik materyalizm adlarıyla anılırlar.

Meditasyon (Derin düşünce) - Düşüncenin kendi üstüne dönmesi.

Modern Revizyonizm - Marksizmin başlıca tezlerinin düzeltilmesine yönelmiş akım. Bernstein ile başlayan ilk düzelticiliğin ardından, SSCB'de, işçi sınıfı iktidarı koşullarında ortaya çıktığından "modern" sıfatını almıştır. Önce Kruşçev, sonra Brejnev'in adı ile anılan bu akım; sınıf işbirliğini başlıca dayanağı kılmanın yanında, sosyalist bir ülkede yeniden egemen sınıf olarak örgütlenmeye yönelmiş burjuvazinin, kendi dayanaklarını sağlamlaştırmak üzere kapitalizmin kalıntılarını, parti ve devlet iktidarında bürokratik mevzilerini güçlendirme ve emperyalizmle işçi sınıfı ve halka karşı işbirliği, ama sosyal emperyalist amaçlarla dünya hegemonyası için rekabet ihtiyaçlarını karşılamanın karşı-devrimci teori ve pratiği olarak şekillenmiştir. "Bütün halkın partisi", "bütün halkın devleti", "kapitalist olmayan yol", "sosyalizme barışçıl geçiş", "kapitalizmle barışçıl yarış" vb. başlıca tezlerindendir.

Mütüalizm (Yardımlaşmacılık) - Birbirlerini sömürmeksizin ortak çıkarları için birlikte yaşayan iki hayvanın ilişkisi. Bu yaşambilimsel anlam toplumbilimde Fransız düşünürü Proudhon'un ütopyacı toplumculuğunu adlandırır. Proudhon mütüalizmi bizzat şöyle tanımlamıştır: "Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkalarına yapma, kendine yapılmasını istediğin şeyi başkalarına yap." Mütüalizm deyimi, asalaklık karşıtı olarak Türkçe'de toplumbilimin yardımlaşmacılık deyimiyle dile getirilir.

Neo-liberalizm - 1938'de kolektivizm (ortaklaşacılık) ve sosyalizm ile mücadele için ilk kez Walter Lippmann tarafından ileri sürülmüş ekonomi akımı. Mülkiyetin kutsal olduğu gibi metafizik savlar ileri sürer, piyasa rekabetinin ekonomik düzeni sağlayacağına inanır. Eski bilimsel liberallerin tam tersine olarak piyasanın başıboş bırakılmamasını, sıkı hukuk ve ekonomi önlemleriyle piyasada rekabete uygun bir or-

tam hazırlanmasını, piyasayı kendi haline bırakmanın rekabet koşullarını ortadan kaldırdığını öne sürer.

Nesnel idealizm - İnsandan bağımsız saltık bir düşüncenin ya da ruhsal ilkenin varlığını ve önceliğini ileri süren idealizm anlayışı. Nesnel idealizm deyimi; dinsel nitelikli öğretilerden daha soyut bir görünüşe bürünen, gerçekdışı ve bilimdışı olmakta farksız bulunmakla beraber, açıkça tanrılık varsayımını dile getirmeden evrenin temelinde ruhsal bir özün var bulunduğunu ve bu ruhsal özün evrenden önceliğini ileri süren felsefi öğretileri adlandırır.

Nesneler Teorisi - Düşüncenin konusu olan her türlü nesneyi varlığından soyutlayıp yalnızca öz yönünden incelemeyi amaçlayan kuramı ifade eder. Önsel bir bilim olmak isteyen bu kurama göre nesneleri apaçık yargılar ya da imgesel yargılarla, varsayımlarla kavrayabiliriz.

Nihilizm (Yokçuluk/Hiççilik) -Mutlak yadsıma deyimiyle tanımlanır. Şüphecilikten Nietzsche öğretisine kadar pek çok öğreti, nihilist öğeler taşır. Siyasal açıdan her türlü siyasal düzeni yadsıyan görüşleri dile getirdiği gibi, törebilimsel açıdan her türlü törebilim kurallarını ve değerlerini yadsıyan görüşleri ve bilgi bilimsel açıdan her türlü bilgiyi ve bilgilenme olanağını yadsıyan görüşleri dile getirir.

Nominalizm (Adcılık) - Genel kavramların hiçbir varlıkları olmadığını ve birer addan ibaret bulunduğunu savunan öğreti. Nominalizmi, on birinci yüzyılın sonlarına doğru, papaz Roscelin öne sürmüştür. Ona göre genel kavramlar, birtakım seslerden ve adlardan başka bir şey değildirler, sadece birer isimdirler ve hiçbir gerçeklikleri yoktur. Bu sav, ortaçağın koyu karanlığı içinde yepyeni bir dünya görüşüne temel hazırlayan çok önemli ve ileri bir etki yaratmıştır. On dördüncü yüzyılın adcı gizemcileri bu savı geliştirerek kiliseyi sarsmışlar, dinle dünya işlerinin ayrılmasını sağlamışlardır. On sekizinci yüzyılın duyumcuları da adcıdırlar.

Obskürantizm (Bilmesinlercilik / Karanlıkçılık) - Belli sınıfların belli bilgileri bilmemeleri gerektiğini savunan siyasa. 1789 Fransız Devrimi'nden doğan özgür düşüncelere karşı koyanlara verilen ad. Genellikle bilimin (ışığın) yayılmasına engel olmak.

Ontoloji (Varlıkbilim) - Duyularla kavranamayan varlığın özdeksiz yapısını inceleyen idealist bilim. Metafiziğin bir dalı olarak geliştirilen ve metafizik yapısını değiştirmeksizin çeşitli anlamlarda kullanılan varlıkbilim deyimi, duyu dışı ve maddesiz bir varlık tasarımının temel yapısını, türlerini ve biçimlerini inceler. İdealizmin temel uğraşılarından biri olan varlıkbilim, gene idealistlerce, ama yerine aynı yapıda başka varlıkbilimler önerilerek eleştirilmiştir.

Öznel idealizm - Nesnel varlığı insansal bilincin ürünü sayan idealizm anlayışı. Kimi yerde öznelcilik deyimi, sadece öznel idealizm anlamında kullanılır. Ne var ki nesnel idealistlerin savları da sonuç olarak öznel idealistlerden ayrı değildir. Her ikisi de tanrıbilime felsefi bir temel sağlamada birleşirler, her ikisi de metafiziktir, her ikisi de felsefenin temel sorununda ruha öncelik tanıyıp nesnel gerçekliği yadsırlar, gerçeklikten yola çıkmayan düşünsel varsayımlar oluştururlar, her ikisi de gizli ya da açık bilime karşıdır ve bilinemezcidir. Öznel idealizm tekbenciliğe düşme korkusuna kapılınca nesnel idealizme yaklaşır, nesnel idealizmse çoğunlukla öznel idealizmden ayırt edilemeyen deyimler kullanır. Öznel idealizm tarihsel süreçte çeşitli biçimlerde ileri sürülmüştür.

Parlamentarizm - Hükümetlerin seçimle kurulmuş meclislere karşı sorumlu sayıldığı siyasal sistem.

Patoloji - Hastalıklar bilimi. Duygulanım anlamındaki Yunanca Pathos sözcüğünden türetilmiştir. Bundan ötürü eski ruhbilimciler ruhbilimin duygulanımları inceleyen bölümüne de bu adı verirlerdi. Günümüzde sadece hekimlik deyimi olarak kullanılmaktadır.

Phraseoloji - Boş sözlerle oynama sanatı..

Plütokrasi (Zengin erki) - Aristokrasi deyimiyle karıştırılmamalıdır. Kapitalist üretim düzeninde siyasal erk, hükümet biçimi ne türlü olursa olsun, daima zenginlerin elindedir. Bundan dolayı tüm burjuva devlet ve hükümetleri zengin erkiyle (plütokrasiyle), başta özgürlükler olmak üzere tüm haklar onun içindir.

Pozitivizm (Olgucu) - İnsan için olumlu ve yapıcı olanın sadece olguları gözlemleyerek betimlemek olduğunu ileri süren öğreti. Pozitivizm öğretisi, Hume ve Kant anlayışları temeli üstünde Fransız düşünürü Auguste Comte tarafından

kurulmuştur. İngiliz düşünürleri John Stuart Mill ve Herbert Spencer'in de geniş çapta katkıları olmuştur.

Pragmatizm (Uygulayıcılık) - Uygulamada yarar sağlamayı gerçeğin ö'9alçütü sayan öznel idealist burjuva öğretisi. Pragmatizm, uygulamacılık ve kılgıcılık deyimleriyle dile getirilir. Eylem ve yararlı anlamlarını dile getiren Yunanca pragmadeyiminden türetilmiştir. Kapitalist üretim düzeninin ilk gelişme alanı olan ingiltere'de John Stuart Mill'in biçimlendirdiği yararcılığın, yeni ve son gelişme alanı olan iş adamları ülkesi Amerika'da Charles Peirce'in temellerini atıp William James'in geliştirdiği pragmatizmi doğurması doğaldır. Böylelikle kapitalizmin kendine özgü metafizik felsefesi kurulmuş olmaktadır.

Pratikçilik (Eylemcilik) - Eylemi saltıklaştırarak kurama üstün tutma eğilimini dile getirir. Kılgıcılık deyimiyle özleştirilmiştir. Pratiği yadsıyarak teoriyi yeğleyen ve ters açıdan aynı metafizik yanılgıya düşen inakçılık karşıtıdır. Pratiğin tek yanlı abartılması zorunlu olarak öznelciliğe ve iradeciliğe varır. Lenin, "devrimci teori yoksa devrimci eylem de olmaz" der.

Prodüktivizm (Saint-Simonculuk) - Fransız ekonomicisi Saint-Simon'un ütopyacı toplumculuğu. İdealist ve metafizik yapısına rağmen, toplumsal evrimi, sınıf mücadelesinin bu toplumsal evrimin itici gücü olduğunu ve sınıf farklarının da özel mülkiyetten doğduğunu görmüş ve açıklamıştır. İnsanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılması gerektiğini söyleyen Saint-Simon bunu gerçekleştirmek için ileri sürdüğü öneriler bilimsellikten uzaktı. Saint Simonculuğa prodüktivizm de denir çünkü üretim araçları üzerinde organizatör otorite saydığı devlet bunları en verimli olanlara dağıtacaktır. Böylece "Herkese yeteneğine göre" ilkesini önermiştir. Tüm ütopyacılığına rağmen Saint-Simon çağını geniş ölçüde etkilemiş bir düşünürdür.

Psikanaliz - İnsanı hasta ettiği ileri sürülen bilinçaltı tedirginlikleri meydana çıkarma yöntemi. Dilimizde ruhsal çözümleme olarak da adlandırılan bu öğretiyi Avusturyalı Sigesmund Freud geliştirmiştir.

Psişizm (Ruhsallık) - Ruhsal olayların tümü. Ruhsal yaşam deyimiyle anlamdaş olarak da kullanılmaktadır.

Rasyonalizm (Usçuluk) - Doğruluğun ölçütünü ussallıkta bulan görüşlerin ve öğretilerin genel adı. Usçuluk deyimi, felsefe tarihinde çeşitli anlamlarda kullanılmıştır. Genel anlamı idealist ve metafiziktir. Bilginin duyumsal yanını yadsıyıp ussal yanını saltıklaştıran ve bilgiyi sadece usun ürünü sayan öğretiler bu adla anılır. Tanrıbilimsel anlamda usçuluk, dinin usa uygun bulunduğunu dile getirir. Çünkü bu anlayışa göre us tanrı vergisidir. Gerçek anlamda usçuluk, din ve idealizm egemenliğine karşı insan usunun sınırsız olanaklarına güveni dile getirir. Us, bilgi taşıyıcısı değil, bilgi yapıcısıdır, bilgi yapmak için gerekli malzemeyi dış dünyadan alır. Gerçek usçuluğun anlamı da bundan ibarettir. Usçuluk, bu anlamda usa aykırıcılığın (irrasyonalizm) karşıtıdır.

Realizm (Gerçekçilik) - Varlığın, insan bilincinden bağımsız ve nesnel olarak varolmakta bulunduğunu ileri sürenlerin anlayışı. Gerçekçilik, ortaçağ felsefesinde ters terminolojiyi gerçekleştirerek genel kavramları gerçek sayan ve bunların aslı varlıklar olduğunu ileri süren idealist öğretileri tanımlamıştı. Gerçekçiliğin bu ters anlamı Platon'un idealizmine dayanmaktadır. Günümüz bilgi kuramında ve metafiziğindeyse gerçekçilik gerçek yerini ve anlamını kazanmış bulunmaktadır. Nesnel dünyanın gerçekliğini ve bilgilerimizin bu dünyadan alınan deney ve gözlemlerle oluştuğunu savunan materyalist öğretiler, idealizm karşıtı olarak gerçekçi adını taşımaktadırlar. Gerçekçilik, estetik biliminde de idealizm karşıtı ve natüralizmin eş anlamı olarak kullanılır.

Sadizm - Başkasına acı çektirerek cinsel zevk alma hastalığı. 18. yüzyıl Fransız burjuvazisinin bu türlü sapkınlıklarla dolu cinsel yaşamını öykü ve romanlarında anlatan Fransız yazar Marquis de Sade'ın (1740-1814) adından türetilmiştir. Psiko-patolojik cinsel bir eğilim olarak tanımlanır.

Semantik (Anlambilim) - Anlamları inceleyen bilim. Anlambilim, dilbilimin anlamları inceleyen bir dalıdır. Pozitivizm disiplini içinde yer alan genel semantik okulu, toplumsal tartışmaların sözcüklerden doğduğunu ileri sürer.

Semiyoloji (İmbilim) - Dilbilim, imbilimin özel bir koludur. Özellikle toplumsal açıdan her türlü

imin oluşmasını inceler. İlin, F. De Sassure tarafından kullanılmıştır.

Sezgicilik (İntuitionism) - Bilginin sezgiyle elde edilebileceğini savunan öğretilerin genel adı, özel olarak Bergsonculuk. Sezgicilik, tümü idealist yapıda olarak, bilgi alanında gerçekleştirilmiştir: Felsefe, ruhbilim, törebilim ve matematik.

Sinerji (Görevdaşlık) -Bir işi yapmak ve sonuçlandırmak için varılan ortak istek, güç anlamında kullanılır. Ayrıca, bir görevin yerine getirilmesi için birkaç organın birlikte çalışması durumunu da ifade eder.

Sinkretizm (Uzlaşımcılık) - Çelişkili düşünce ve öğretileri uzlaştırmaya çalışan öğreti. Sinkretizm, karmaşık bir bütünün çeşitli öğelerinin henüz birbirlerinden ayrılmadıkları durumu belirtir. Yanlış olarak da karşıt düşüncelerin yapmacılıkla (suni) birleştirilmeleri anlamında kullanılır ve bu anlamda seçmecilik (ekletizm) ile karıştırılarak küçümsenir.

Sistemik - Sayısal ve ekonomik koşullara belli sistemler çerçevesinde bakan anlamında kullanılır.

Skolastik - Ortaçağ Hıristiyan felsefesi. Hıristiyan kilisesinin Katolik inaklarını Aristoteles biliminde temellendirme çabasıdır. IX. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar sürmüştür Üç döneme ayrılır. Birinci dönem IX. yüzyıldan XII. yüzyılın sonuna kadar sürer ve Johannes Scottus Eriugena, Anselmus, Abaelardus gibi düşünürleri kapsar. İkinci dönem yaklaşık olarak XIII. ve XIV. yüzyılları içine alır. Bu dönem, skolastiğin büyük dönemidir ve Aquino'lu Thomas'ın damgasını taşır. Üçüncü dönem XV. Ve XVI. yüzyılları kapsar. Suarez, Catejan gibi tanrıbilimciler bu dönemin düşünürleridir.

Sofizm (Bilgicilik) - Yanıltmaca olarak da bilinir. Antikçağ Yunan felsefesinde önemli bir düşünce akımı olan bilgicilik, Platon'dan ve özellikle Aristoteles'ten sonra küçümsenmeye başlamış ve isim olarak yanıltmak amacıyla yapılan yanlış usavurma anlamına kaydırılmıştır. Matıkta bu yanıltmacaların çeşitli biçimleri saptanmıştır. Genellikle bu yanıltmacalar uslamlamanın biçimsel kurallarına uygundur, karşısındakini kandırmaz ama, kolaylıkla yadsıyamayacağı biçimde şaşırtır.

Solipsizm (Tekbencilik) - Tüm varlığı bireysel bilince indirgeyen görüş. Özellikle öznel idealizmin zorunlu sonucu olan bu saçma anlayış, ilk kez Dr. Claude Brunet tarafından ileri sürülmüştür. "Varolan tek şey benim ve benden başka herşey sadece benim tasarımımdır" diyen bu görüş Berkeley, Hume, Fichte, Mach, Avenarius'tan pragmatizmcilere, operasyonalistlere, yeni pozitivistlere ve varoluşçulara kadar tüm öznel idealistlerin kaçınılmaz vargısıdır.

Spiritüalizm (Ruhçuluk / Tinselcilik) - Evrenin ruhsal bir temele dayandığını ileri süren öğretilerin genel adı. Çağımızda idealizmle (düşüncecilik) de anlamdaş olarak kullanılan tinselcilik, varlığın bedenden bağımsız ruhsal bir yapı olduğu inancına dayanan metafizik bir görüşü dile getirir.

Teizm (Tanrıcılık) - Evreni yaratan ve yöneten, vahiy yoluyla insanlara buyruklar veren bir tanrının varlığına inanma. Bağnaz, dinsel bir felsefe öğretisidir. Bilimi yadsır. Tanrıya insansal duygular yükleyen biçimine kişisel tanrıcılık, tanrıyı tüm nesnelerin nedeni sayan biçimine ussal tanrıcılık denir.

Teleoloji (erekbilim/finalizm) - Doğa, insan ve toplumun ereklerle belirlenerek yönetildiğini ileri süren öğreti. Nesnelerin neden meydana geldiklerini araştıran nedensellik yasasına karşı,nesnelerin hangi erek için meydana geldiklerini araştıran ereksellik anlayışı, evrende böylesine bir erek güdebilecek üstün bir gücün varlığı inancına dayanır. Oysa bu öznel metafizik ereksselliğin karşısında, nesne ve bilimsel bir ereksellik de vardır. Metafizik ereksellik Tanrılık planın sonucu, bilimsel ereksellikse materyalist ve nesnel nedenselliğin sonucudur. Erekbilimin törebilimsel anlamı, insanı yaşamındaki törebilimsel erekleri saptamaya çalışır.

Teoloji (İlahiyat) - Tanrılık varsayımları kapsayan öğreti. Tanrıbilimin temeli, doğaüstü etkenlere inanmaktır. Konusu, deney dışı ve önsel bir konudur. Bu bakımdan tanrı bilgisinin doğuştan var olan bir bilgi olduğu da savunulmuştur. Doğuştancılık dışında bu bilginin vahiy yoluyla, peygamberlerin kulağına seslenerek ya da gönüllerine doğdurularak verildiğine ve böylelikle de bütün insanlara öğretildiğine inanılır. Metafizik çağ, bu bilginin ussal bir temele oturtulması için çeşitli uğraşılarla dolu bir çağdır.

Ting tang (thing tang / Beyin takımı) - Bir kuruluş,

hükümet vb. tarafından belli bir konuda yeni düşünceler geliştirip o konuyla ilgili önerilerde bulunmak üzere deneyimli kimselerden oluşturulan kurul.

Titoculuk - Maoculukla ortak özellikleri fazla olan, Çin'den daha çok gelişmiş bir kapitalist ülke olan Yugoslavya'da Alman faşizmine karşı ulusal mücadelenin seyri içinde oluşan, ulusal devrimci, demokratik tutumlarının yanı sıra, burjuvazi ile birlik ve kapitalizmle sınırlanma tutumu ve İngiliz ve Fransız emperyalizmiyle bağlarıyla şekillenmiş bir akım. Demokratizminden hareketle, işçileri bölümlere ayırarak birbirleriyle rekabete sevk eden, kapitalist mülkiyet ilişkilerini sosyalizm adına onaylayan grup ve fabrikaların mülkiyetine dayalı "özyönetim sosyalizmi" ile dünya ölçeğinde, sosyalizmle kapitalizm arasında bir üçüncü yol olarak savunup uyguladığı "bağlantısızlık" temel tezlerindendir.

Tomizm (Tomacılık) - Hıristiyan felsefesinin skolastik döneminin önemli düşünürlerinden Saint Thomas'ın öğretisi. Augustinus'un izinden gelen gerici kampın akımı olan Tomacılık, entelektüelci, gerekirci (determinist) ve yazgıcıdır (fatalist). Felsefeden yararlanarak güçlendirilmeye çalışılan bir tanrıbilimciliktir. Thomas, Hıristiyanlığa Aristoteles'i kabul ettirmiş ve felsefe dilinin temellerini atmıştır. Thomas'ın Summa Theologiae adlı yapıtı, Katolik metafiziğinin en yüksek aşamasıdır.

Törebilim (Etik/Ilmi ahlak) - Belirli yer ve zamana özgü olarak iyi davranışlarla kötü davranışların kurallarını saptayan bilim. Kişisel ahlak anlayışları ile toplumsal değer yargılarının oluşturduğu toplumsal bilinç yani töreninin özünü ve kaynağını araştıran kuramsal törebilim yani etiktir.

Troçkizm - Devrimi'nin hazırlığı döneminde oluşan ve lideri Troçki'nin adıyla anılan akımlardan biri. Troçkizmin, otokrasiye karşı "işçi hükümeti" önermesi ve devrimin başka ülkelere yayılması gereğinden, "sürekli devrim" tezinden hareketle Brest-Litovsk Alman-Rus anlaşmasına karşı çıkması ve tek ülkede sosyalizmin kurulamayacağı iddiasıyla devrim öncesinde ve sosyalist inşaada işçi köylü ittifakı karşıtlığı örneklerinde yansıyan "sol"culuğu belirgindir. Ancak Bolşevik Partisi'ne, Lenin ve Stalin'e karşı "sol"dan muhalefeti, örneğin tam da tarımın kolektifleştirilmesi koşullarında zengin köylülük ve piyasa savunuculuğuna, sağcı muhalefetle birleşmesine ve ardından emperyalistlerle ilişkileri ve işbirliğine engel olmamıştır. Belirgin özelliği, işçi sınıfının ilk muzaffer iktidarı ve giriştiği sosyalizmin inşası karşısında düşmanlık ve yıkıcılığın ilk başlıca örgütlenmesi oluşudur. Örgüt konusunda ise Troçkizm, sürekli olarak kendine özgürlüğü savunmuş; ayrı çevre oluşturmaktan Menşeviklerle Ağustos Bloku'na, parti içi muhalefetten hizip örgütlemeye ve hizipler bloğuna kadar her tutumu onaylamış ve uygulamıştır.

Varoluşçuluk - İnsanın kendi kendisini var ettiğini ileri süren bilimdışı burjuva öğretisi. Öznel idealist, tekbenci, usa aykırıcı, bilime karşı ve bilimdışı bir burjuva öğretisidir. Kapitalist üretim düzeninin dünya çapındaki büyük bunalım yıllarında, bu bunalımın burjuva kafasındaki yansımasından oluşmuştur.

Volontarizm (İradecilik) - Varlığın bir irade ürünü olduğunu ileri süren öğretilerin genel adı. İdealist, bilimdışı ve gerici bir anlayıştır. İradeyi temel belirleyici sayar, nesnel temelinden koparır ve mutlaklaştırır; doğadaki ve toplumdaki tüm gelişmenin olduğu kadar insan davranışlarının da nedeni olduğunu ileri sürer; doğa ve toplum yasalarının karşısına koyar ve onlarla çeliştirir; usa aykırıcıdır, bilgi sürecindeki öznel yanı mutlaklaştırma derecesinde abartır ve nesnel yanı görmezlikten gelir, tarihsel süreçteki her sorunu öznel etmenlerle açıklamaya çalışır.

Yapısalcılık (Stüktüralizm) - İnceleme konusu olarak yapıyı ele almak gerektiğini ileri süren çeşitli bilim dallarındaki ortak görüşün adı. Yapısalcılık anlayışı, ilkin 19. yüzyılın sonlarıyla 20. yüzyılın başlarında idealist bir yapıda ileri sürülen biçimci psikoloji anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra Fransız dilbilimcisi Ferdinand de Saussure'in çalışmalarıyla dilbilim alanında gerçekleşmiş ve çeşitli insan bilim dallarına yayılmıştır. Yapısalcılık evrimsel incelemeye karşıdır. Yapının evrimini göz önüne almaz. Yapıyı, eşzamanlı iç bağıntılardan oluşan bir bütün olarak görür, ayrıca betimleyicidir. Bu niteliklerinden ötürü de metafizik ve idealist öğeler taşır.

Yeni Hegelcilik - Dinsel ve kurgusal felsefeyi savunmak üzeri ileri sürülmüş diyalektik özden yoksun Hegelcilik anlayışlarını dile getirir. Yeni Hegelcilik, Hegel'in diyalektiğindeki bütün sağlam ve olumlu yanları bir kenara bırakarak bütün idealist yanları ele almak ve büyütmek yolunda belirmiştir. Yeni Hegelcilere göre hayat uyuşturulamaz karşıtlıklarla (antagonizm) doludur. Uyuşturulamaz karşıtlılıklar doğaldır, hayatın yapısı gereğidir ve insanlarca hiçbir zaman aşılamaz, çözümlenemez. Yeni Hegelcilik özellikle 1920-1930'larda emperyalizmin felsefesi olmuş ve Marksizmle mücadelede kullanılmıştır. Alman nazizmini, Amerikan emperyalizmini ve İtalyan korporasyonculuğunu destekleme yolunda kullanılmış ve usa aykırı bir dünya görüşü geliştirmeye çalışmıştır. Yeni Hegelcilik, bilimsel açıdan, idealist felsefenin en gerici akımlarından biridir ve bütün biçimlerinde bilimdışıdır.

Yeni Kantçılık - Diyalektik ve materyalist yanından yoksun idealist Kantçılık anlayışları. 19. yüzyılın sonlarına doğru "Kant'a dönüş" sloganıyla ileri sürülmüştür. Yeni Kantçılık da, eski idealist gerçekçiliği diriltmeye çalışan yeni gerçekçilik gibi bir çeşit neo pozitivizm (yeni olguculuk) karakterindedir. Daha açık bir deyişle "Auguste Comte'tan temizlenmiş bir pozitivizm"dir.

Yeni Tomizim (Yeni Tomacılık) - Katolik kilisesinin çağdaşlaştırılmaya çalışılan resmi öğretisi. Yeni Skolastik de denir. 1879 yılında Papa XIII. Leo tarafından Hıristiyanlığa uygun tek felsefe olarak ilan edilen Yeni Tomizm, metafizik yapısı içinde, nesnel gerçekliği savunmak iddiasındadır. Ona göre nesnel gerçeklik vardır, çünkü insanın bilincinin dışındaki bütün nesneler de Tanrı tarafından yaratılmıştır. Tanrı, insana bu nesnel gerçekliği bilsin ve tanısın diye bir us (akıl) vermiştir. İnsan elbette, bilincinin dışındaki bu nesnel gerçekliği, usunun yardımıyla bilecek ve tanıyacaktır. Yeni Tomistlerin bu usçulukları, metafizik anlamda bir usçuluktur; çünkü dinsel dogmalara aykırı bulunan bilimsel gelişmeyi usa aykırı bulmaktadırlar. Yeni Tomistlere göre gerçeğe üç yıldan erişilir: Bilim, felsefe ve din. Ama bunun bir koşulu vardır: Bilim, metafizik felsefeye, metafizik felsefe de dine aykırı olamaz. Yeni Tomistlere göre bilim, ancak günlük gerçekleri çözümleyebilir, mutlak ve yüce gerçeğe yalnız inan yoluyla ulaşılabilir. Bilimin amacı, inanı güçlendirecek kanıtlar bulmak olmalıdır.

İSİM DİZİNİ

Aaronoviç, Sam (1919-1998) - İngiliz komünist ekonomist.

Abetti, Giorgio (1882-1982) - Ünlü İtalyan astronom Antonio Abetti'nin oğlu ve meslektaşı. Güneş fiziği, güneş lekeleri üzerinde çalışıyordu ve Uluslararası Astronomi Birliği Yönetim kurulu üyeliği yaptı.

Acheson, Dean Gooderham (1893-1971) - Amerikalı politikacı ve bürokrat. İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD dışişleri bakanlığında çalıştı ve 1945-1949 yılları arasında dışişleri bakan yardımcılığında bulundu. Truman-doktrini ile Marshall-planının geliştirilmesinde büyük rol oynadı.

Adams, Samuel (1772-1803) - Amerikalı gazeteci ve devlet adamı. Amerikanın İngiliz sömürgeciliğine karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinin önderlerinden. Bağımsızlık Bildirgesi'ni ve federatif bir sistem savunan Adams, 1794'de Massachusett eyalet valisi oldu.

Adenauer, Dr. Konrad (1876-1967) - Alman devlet adamı ve merkez sağcı politikacı. 1949-1950 ve 1953-1966 yılları arasında Federal Almanya'nın ilk cumhurbaşkanı.

Adler, Alfred (1870-1937) - Avusturyalı Yahudi psikolog. Bireysel psikolojinin kurucusu.

Altgeld, John Peter (1847-1902) - Amerikalı demokrat siyaset adamı ve İllinois valisi.

Altmann, Rüdiger (1922-2000) - Alman gazeteci, sosyolog ve politika yazarı.

Ambarzoumian, Victor (1908-1996) - Sovyet uzay bilimci. Uluslararası Astronomi Birliği'nin başkan yardımcılığını yaptı.

Anaxagoras, Klazomenes'li (İ.Ö. yaklaşık 500-428) - Eski Yunanlı filozof ve matematikçi, materyalist eğilime bağlıdır.

Antigone - Yunan mitolojisinde Oidipus ve İokaste'nin kızı, Eteokles ve Polyneikes'in kız kardeşi. Kör babasına kılavuzluk etmiştir. Polyneikes'in ölüsünü gömerek Tebiya kralı Kreon'un emirlerine karşı geldi ve diri diri gömülmeye mahkum edildi. Fakat hüküm yerine getirilmeden kendini astı. Onu seven, Kreon'un oğlu Haimon, üzüntüden kendini hançerledi. Sophokles, bu efsaneyi trajedisiyle ebedileştirdi.

Antoinette, Marie (1755-1793) - Fransa Kraliçesi. O ve kocası XVI. Louis, Fransız Devrimi'nin doruğa çıktığı dönemde idam edildiler.

Aquino'lu Thomas (Saint Thomas d'Aquino) (1225-1274) - İtalyan düşünür ve Katolik kilisesinin başta gelen teologlarındandı. Aristo'nun teorisini destekliyor, ruh vücudun bir "formu"dur inancını besliyordu.

Ashcroft, John (1942-) - ABD'li politikacı ve eski (2001-2004) Adalet Bakanı.

Attlee, Clement (1883-1967) - İngiliz politikacı. 1945-1951 yılları arası İngiltere başbakanı.

Avenarius, Richard (1843-1896)- Ampiryokritisizmin temsilcilerinden Alman felsefeci.

Ayer, Alfred Jules (1910-1989) - Mantıksal ampirizmin popülerleşmesini sağlayan ve birçok bakımdan Bertrand Russel'in takipçisi sayılan İngiliz felsefeci.

Bachofen, Johann Jakob (1815-1887) - İsviçreli hukukçu, hukuk tarihçisi ve tarihçi. "Analık hakkı"nı tespit etmiştir ve aynı adlı kitabıyla en önemli eserini vermiştir. Bu eserde, insanın ata toplumunun kurumsal bir anaerkil yapı olduğunu ortaya koymuştur.

Bacon, Francis (1561-1626) - İngiliz filozof, doğa bilimci, tarihçi ve devlet adamı. Ortaçağ mantığını eleştirmiş ve onu boş uğraş olarak nitelemiştir.

Barsky, Doktor Edward K. (1897-1975) - İspanya İç Savaşına katılmış tanınmış Amerikalı cerrah.

Baudelaire, Charles-Pierre (1821-1867) - 19. yüzyılın önemli Fransız şairlerinden.

Begin, Menahem - İsrail eski başbakanı ve dışişleri bakanı. İsrail devletinin kuruluşunun inlanından sonra Herut Pratisini (sonraki Likud bloku) kurdu. 1977'de başbakan oldu 1979'da Nobel barış ödülünü aldı. 1982'de İsrail ordusunun Lübnan'a girmesinin sorumlusudur. 1983'te istifa etti.

Berkeley, George (1685-1753) - Materyalizmin düşmanı, öznel idealizmin ve mistisizmin savunucusu İngiliz Anglikan rahip.

Berlusconi, Silvio (1936-) - İtalya başbakanı. İtalya'nın en zenginlerindendir ve İtalyan medyasının yüzde 70'ini doğrudan veya dolaylı ola-

rak kontrol altında tutan büyük bir holdinge sahiptir.

Bernal, John Desmond (1901-1971) - İngiliz fizikçi. Moleküler biyolojinin temellerinin ortaya konmasına yardım eden X ışını kristalografisi üzerinde çalıştı. SSCB, Macaristan, Polonya, Romanya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Almanya ve Norveç bilim akademilerinin onur üyesi oldu. Bilim insanları arasında Marksist düşüncelerin yayılmasında etkili oldu. Bernal, bilimin ekonomik gelişimi sıkıca yansıttığı, toplumsal politikanın yol gösterici olması gerektiği görüşünün temsilcisidir. En önemli iki yapıtı "Bilimin Toplumsal İşlevi" ve "Bilimler Tarihi"dir.

Bernheim, Hippolyte (1840-1919) - Fransız doktor ve psikolog. Hipnoz'un babası sayılan Liebeault'un öğrencisi. Nancy Okulu'nun ve modern psikoterapinin kurucusu.

Bernstein, Eduard (1850-1932) - Alman sosyal demokrat, revizyonizmin ideoloğu. Friedrich Engels'in ölümünden sonra Marksizmin revize edilmesi talebiyle ortaya çıktı. Onun oportünist "Hareket her şeydir, nihai hedef hiçbir şeydir" sloganı, sosyal demokrasi için sosyalizm mücadelesinden, sosyalist devrimden vaz geçmek ve mücadelenin işçilerin ekonomik durumlarının düzeltilmesine yönelik reformlarla sınırlandırmak anlamını taşıyordu.

Bessie, Alvah (1904-1985) - Hollywood'un ilerici isimlerinden olan büyük oyun ve gazete yazarı. 1938'de İspanya'da gönüllü "enternasyonal tugayında" Franco faşizmine karşı savaşma onuruna sahip olanlardandır.

Bettelheim, Charles (1913-) - Fransız ekonomist.

Beveridge, Albert (1862-1927) - ABD'li gerici senatör ve tarihçi

Bevin, Ernest (1881-1951) - İngiliz sendikacı ve politikacı. 1940'ta Churchill'in Çalışma Bakanı oldu. NATO'nun kuruluşunda önemli bir rol oynadı.

Biberman, Herbert J. (1900-1971) - Öğrenimini Yale üniversitesinde yapan ünlü yönetmen ve senaryo yazarıdır. "Gelişi olmayan yolculuk" ve "Geleceğin yolu" gibi çok sevilen filmlerin yapımcısıdır.

Bin Ladin, Usame (1957-) - Aşırı dinci El-Kaide örgütünün Suudi Arabistan kökenli lideri olarak bilinir. 11 Eylül 2001'de ABD'ye düzenlenen bombalı saldırıların sorumlusu olarak dünya çapında aranan teröristler listesinin başında yer almaktadır.

Bismarck, Otto von (1815-1898) - 19. yüzyılın en önemli Alman devlet adamlarından biri. Almanya ve Avrupa'nın tarihi üzerinde belirleyici etkileri olmuştur.

Biyelinski (Belinski), Vissarion Gregoriyeviç (1811-1848) - Büyük Rus düşünürü ve edebiyat eleştirmeni. Gerçeklik öğretisini benimsetmeye ve "sanat sanat içindir" ilkesini yıkmaya çalıştı. 19. yüzyılın bütün Rus düşünce hayatını etkiledi. Belinski, devrim estetiğinin kurucusu sayılır.

Blum, Léon (1872-1950) - Fransız politikacı. 30'lu ve 40'lı yıllarda üç kez kısa sürelerle Fransa Başbakanlığı yaptı ve Fransa'nın ilk sosyalist başbakanıdır. İkinci Dünya Savaşı'nda Fransız direnişinin lideri olarak Almanlar tarafından 1943-1945 yılları arasında Buchenwald Toplama Kampı'nda tutuldu.

Bonnard, André (1888-1961) - İsviçreli bilim adamı ve yazar. 1928 yılından itibaren Lozan Üniversitesi'nde Yunan Dili ve Edebiyatı profesörlüğü yaptı. Çoğu Eski Yunan uygarlığı üzerine olmak üzere onlarca esere imza atan Bonnard 1949 yılında İsviçre Barış Hareketi başkanlığına, 1950 yılında ise Dünya Barış Konseyi üyeliğine seçildi. Komünist Parti üyesi olmadığı halde "komünist komplo" suçlamasıyla 'demokratik' İsviçre Federal Mahkemesi tarafından yargılandı. 1954 yılında Lenin Barış Nişanı ödülünü aldı.

Borkenau, Franz (1900-1957) - Avusturyalı tarih felsefecisi, kültür tarihçisi ve sosyolog. Psikanalizle ilgilendi. Leipzig'de öğrenim gördü ve 1921'de KPD'ye üye oldu Komünist Enternasyonal'de görevler aldı. 1929'da Stalin'in önderliğindeki inşa politikasıyla uyuşmadığı için KPD'den ihraç edildi. 1933'te Yarı Yahudi olması nedeniyle doğduğu Viyana'ya yerleşti. Marburg'da profesörlük yaptı.

Boyer, Richard O. (1903-1973) - Amerikalı gazeteci. New York Herald Tribune gazetesi ve New Yorker dergisinde biyografiler ve röportajlar yayınladı. Komünist partisi üyesiydi.

Breuer, Joseph (1842-1825) - Hipnoz tekniğini kullanan Alman hekimi. Sigmund Freud'un dostu ve çalışma arkadaşı.

Briand, Aristide (1861-1932) - Fransız devlet başkanı. 1909-1929 yılları arasında birkaç kez Fransa başbakanlığı ve dışişleri başkanlığı yaptı.

Bridges, Robert (1844-1930) - Ünlü İngiliz ozan.

Bridgman, Percy Williams (1882-1961) - Amerikalı fizikçi ve pragmacı mantıkçı olgucu düşünür. 1946 Nobel fizik ödülünü de kazanan Bridgman'a göre kavramlar, ancak kullanıldıkları işlemler içinde ve onların betimlenmesiyle anlam kazanırlar. Herhangi bir işlemle bağıntılı olmayan kavram, Bridgman'a göre anlamsızdır.

Bright, John (1811-1889) - İngiliz liberal politikacı.

Broglie, Louis-Victor de (1892-1987) - Fransız fizikçi. 20. yüzyılın en önemli fizikçilerinden sayılan de Broglie, elektronun dalgalı doğasını keşfederek ve buradan madde dalgaları teorisini geliştirerek 1929'da Nobel fizik ödülünü aldı. Fransa'da Bilimler Akademisi daimi sekreteriydi

Bruno, Giordano (1548-1600) - İtalyan filozof ve düşünür. Evrenin sonsuzluğunu varsayıyordu. Sonsuz evrene dair tezleri tanrı kişiliğini sorguladığı ve İsa hakkında son derece olumsuz ifadeler kullandığı için sapkınlık ve kafirlikle suçlanıp yakıldı.

Buchanan, Pat (Patrick) (1938-) - ABD'li gazeteci ve televizyon yorumcusu. Kendi cumhuriyetçi parti içerisinde bile Taş devri muhafazakarı olarak tanınır.

Burnham, James (1905-1987) - Amerikalı sosyolog, gerici politikacı ve teorisyen.

Cambon, Paul (1843-1924) - Fransız diplomat. 1898-1920 yıllarında İngiltere'de Fransa büyükelçisi.

Cannon, Howard Walter (1912-2002) - ABD Kongre üyesi.

Carey, James Barron (1911-1973) - Amerikalı sendika lideri.

Carnap Rudolf (1891-1970) - Almanya'dan 1936'da göç etmiş Amerikalı filozof. Mantıksal ampirizmin temsilcilerinden. Carnap'a göre felsefenin görevi bilim dilinin mantıksal analiziydi.

Carnegie, Dale (1888-1955) - Amerikalı yazar ve kişilik geliştirme antrenörü. "Nasıl arkadaş edinilir ve insanlar nasıl etkilenir", "Tasalanma-Yaşa!" gibi çok baskı yapmış eserlerin yazarıdır.

Carus, Carl Gustav (1789-1869)- Alman doktor, ressam ve doğa felsefecisi. Derinlik psikolojisinin kurucularındandır.

Cassou, Jean (1897-1986) - Fransız yazar ve antifaşist.

Cézanne, Paul (1839-1906) - Ünlü Fransız ressam.

Chalonge, Daniel (1895-1977) - Fransız astronom. Paris Gözlemevi'nde baş astronomluk yaptı. İtalya'da adına kurulan bir astroloji müzesi bulunuyor.

Chapin, Francis Stuart (1888-1974) - Amerikalı sosyolog.

Chaplin, Charlie (1889-1977) - Ünlü İngiliz yönetmen, oyuncu ve komedyen. Birkaç kez Amerikan Karşıtı Faaliyetler Komitesi'ne ifade vermek ve 1952'de ABD'yi terk etmek zorunda kalır. Avrupa'ya yerleşen Chaplin, "Büyük Diktatör", "Modern Zamanlar" vb. filmlerin yönetmeni.

Charcot, Jean Martin (1825-1893) - Fransız nörolog. Modern nörolojinin kurucusu sayılan Charcot, histeri ve kişiliğin parçalanması olgularını araştırdı.

Chase, Stuart (1888-1985) - Amerikalı dilbilimci ve semantikçi.

Churchill, Winston (1874-1965), İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere başbakanlığı yapmış devlet adamı.

Clark, Ramsey (1927-) - Amerikalı hukukçu ve yazar. 1966-1969 ABD Adalet bakanlığı yaptıktan sonra avukatlığa dönen Clark, ABD'nin büyük güç olarak dünya politikasında oynadığı rolün eleştiricilerinden biri. Yugoslavya'daki NATO savaşına karşı çıktı. Miloseviç'e savunmasını yapmayı teklif etti. Saddam Hüseyin'i savunmaya da talip oldu.

Coates, Robert M. (1897-1973) - Amerikalı yazar ve eleştirmen. Uzun yıllar "New Yorker" dergisinde eleştirmenlik yaptı.

Cobden, Richard (1804-1855) - Manchester Liberalizminin temsilcisi.

Cole, Lester (1904-1985) -ABD' nin en tanınmış ve en verimli oyun yazarlarındandır. Hollywood' da üretilen 35 filmin senaryosunu yazdı.

Comte, Auguste (1798-1857) - Pozitivizmin kurucusu Fransız filozof, matematikçi ve sosyolog.

Conant, James Byrant (1893-1978) - Amerikalı Kimyacı ve devlet adamı. Columbio ve Harvard

başkanlığı yaptı. 1941-1946 arasında Ulusal Savunma Araştırmaları Komisyonu Başkanlığı yürüttü. Ulusal Güvenlik Kurumu ve Atom Enerjisi Komisyonu danışmanlığı da yapan Conant, 1955-1957 yıllarında Almanya'da büyükelçilik görevini yürüttü.

Cornforth, Maurice (1909-1980) - İngiliz Marksist filozof. Diyalektik materyalizm üzerine eserlerinin yanı sıra, Oxford kökenli dilbilim felsefesini, pragmatizm ve pozitivizm akımlarını ve Karl Popper'in açık felsefe ve açık toplumunu eleştiren eserler yazmıştır.

Coulter, Ann (1961-) - ABD'li tanınmış ve en çok okunan muhafazakar yazarlardan biri.

Courtade, Pierre (1919-1963) - Fransız sosyalist gerçekçi yazar.

Daglish, Robert - İngiliz Rusça çevirmen. Moskova Büyükelçiliği'nde çevirmenliği bıraktıktan sonra SSCB'de yaşadı.

Däniken, Erich Van - 1935'te doğan İsviçreli otel işletmecisi ve yazar. Eserlerinde dünya dışı yaratıkların (uzaylıların) varlığına, daha doğrusu geçmişteki ziyaretlerine ilişkin tümüyle bilimdışı hipotezler ortaya atmış ve işlemiştir. Bilim dünyasınca da büyük tepkiler almıştır.

Danjon, André-Louis (1890-1967) - Fransız astronom. Paris Gözlemevi'nin müdürlüğünü yaptı ve Politeknik Enstitüsü üyesiydi.

Dante, Alighieri (1265-1321) - Floransalı şair ve filozof. Ortaçağ bitiminde Rönesans'a geçişte en önemli Avrupa düşünürlerindendir.

Danton, Georges Jacques (1759-1794) - Fransız Devrimi'nin ve Jakobenlerin önderlerindendir. 1794'te dış düşmanlara karşı devrimin savunulması savaşlarından sonra teröre karşı tutum aldı. Robespierre tarafından devrildi, yargılandı ve idam edildi

Darré, Richard Walther (1895-1942) - Nazi ideologlarından. Nasyonal sosyalist propagandanın kırsal alan sorumlusu. Hitler iktidarının 1933-1942 yılları arası Beslenme ve Tarım bakanı.

Darwin, Charles (1809-1882) - İngiliz doğa bilimci, evrim kuramının kurucusu.

Davidson, Donald (1971-2003) - ABD'li filozof. Özellikle tin felsefesi ve dil felsefesi alanlarında olmak üzere 1960'lardan itibaren çalışmalarının felsefenin hemen tüm alanlarında önemli etkisi olmuştur.

Davidson, Jo (1883-1952) - Amerikalı heykeltıraş.

Davis, Joseph E. (1876-1958) - ABD'li devlet adamı ve politikacı. Amerika'nın eski Moskova Büyük Elçisi.

Davis, Prof. Dr. Charles G. (1890-1950) - İlerleme Partisine üye olduğu için üniversiteden kovulan bir profesör.

De Gaulle, Charles Andre Marie-Joseph (1890-1970) - Fransız devlet adamı, asker ve yazar.

De la Vallée-Poussin (1866-1962) - Belçikalı matematikçi.

De Witt, Wallace (1890-1981) - Amerikalı yayıncı ve "Reader's Digest" dergisi redaktörü.

Delay, Tom - ABD'li politikacı, Temsilciler Meclisi üyesi.

Dennis, Eugène (1905-1961) - Amerika Komünist Partisi liderlerinden.

Derrida, Jacques (1930-2004) - Fransız filozof. Dekonstrüksiyon felsefecisinin kurucusu ve baş temsilcisi.

Descartes, Rene (1596-1650) - Fransız filozof. Skolastiğe karşı mücadele etmiş, analitik geometriyi yaratmıştır.

Dewey, John (1859-1952) - ABD'li filozof ve pedagog. Enstrümentalizmin kurucusudur.

Dewey, Thomas E. (1902-1971) - ABD'li cumhuriyetçi politikacı. 1944 ve 1948'de başkanlık seçimlerinde aday oldu ama iki seçimi de kaybetti. Cumhuriyetçilerin siyasi danışmanı olarak uzun süre görev yaptı.

Diderot, Denis (1713-1784) - Fransız aydınlanmacı, materyalist Encyclopedie'nin başyazarı. 18. Yüzyıl devrimci düşünürlerinin en önde geleni.

Dingle, Herbert (1890-1978) - İngiliz Astrofizikçi, doğa ve bilim felsefecisi.

Dirac, Paul Adrien Maurice (1902-1982) - İngiliz fizikçi. Modern kuvantum mekaniğinin kurucuları arasında sayılır. "Kuvantum Mekaniğinin İlkeleri" adlı çalışması ile 1933 Nobel fizik ödülüne layık görüldü.

Disraeli, Benjamin (1804-1881) - İngiliz muhafazakar politikacı ve yazar. 1868 ve 1874-1880 İngiliz başbakanı. Otuz yılı aşkın İngiliz politikasında büyük bir rol oynamış ve muhafazakarlar partisi üzerinde belirleyici etkisi olmuştur.

Dmytryk, Edward (1908-1999) - Amerikalı yönet-

men. Mc Carthy döneminin baskılarına maruz kalan Hollywood Onlusu olarak bilinenlerden biriydi.

Doriot, Jacques (1898-1945) - Fransız eski komünist faşist politikacı. 1936'da kurulan Faşist Fransız Halk Partisi'nin lideri.

Dos Passos, John Rogidero (1896-1970) - Amerikalı yazar. Ernest Hemingway ve F. Scott Fritzgerald ile birlikte modern edebiyatın temsilcileri arasında sayılır. Önceleri sosyalizme yakınlık duymuş, sonra muhafazakar ve gerici bir dünya görüşü benimsemiştir.

Douglass, Frederick (1818-1895) - Amerikalı kölelik karşıtı hareketin liderlerinden. Köle olarak dünyaya geldi. 20 yaşındayken efendisinin yanından kaçtı. Kölelik karşıtı "Abolitionists" hareketine katıldı. 1841'de Massachusett Kölelik Karşıtı Topluluğu'nun sözcülüğünü yaptı. Abraham Lincoln'ün danışmanı oldu.

Dreiser, Theodore (1871-1945) - Amerikalı yazar. Amerikan edebiyatında gerçekçiliğin en büyük klasiklerindendir. İşçilikten gelen Dreiser, idealize edilen Amerikan toplumunu acımasızca eleştirmiştir.

Dubinsky, David (1892-1982) - Amerikalı sendikacı. 1932-1963 arasında Uluslararası Kadın Giyimi İşçileri Sendikası başkanı. Amerikan İşçi Partisi (1936) kurucularındandır. 1944'te ise liberal partiyi kurmaya yardımcı oldu.

Dühring, Eugen (1833-1921) - Alman eklektik filozof ve kaba ekonomist.

Dulles, John Foster (1888-1959) - Amerikalı politikacı. Eisenhower başkanlığı sırasında 1953-1959 yılları arasında dışişleri bakanlığı yaptı. Soğuk Savaş döneminde Sovyetlere karşı katı tutumuyla tanınmıştır. Komünizmi ahlaki bir felaket olarak gören Dulles, faşist America First örgütüne önemli maddi bağışlar yapıyordu.

Dunn, James Clement (1890-1979) - Amerikalı politikacı ve diplomat. 1947-1952 ABD Roma büyükelçisi.

Durkheim, Émile (1858-1917) - Fransız pedagog ve sosyolog. Sosyolojiyi, bağımsız bir yönteme sahip ve ampirik bir bilim olarak kuran kişidir.

Eddington, Arthur Stanley (1882-1944) - İngiliz astrofizikçi. Einstein'in rölativite teorisinin önemini kabul eden ilk fizikçilerden biridir.

Ehrlich, Paul (1854-1915) - Alman tıp bilimci ve kimyacı. Araştırmalarıyla tıp bilimine birçok önemli katkıda bulunan Ehrlich modern kemoterapinin kurucu sayılır.

Einstein, Albert (1879-1955) - Atom fiziğinin, izafiyet teorisinin kurucusu, kuvantum fiziğinin temelini atan, 1921'de Nobel fizik ödülünü alan Alman asıllı büyük fizikçi.

Eisenhower, Dwight David (1890-1969) - Amerikalı devlet adamı. 1953-1961 yıllarında ABD başkanı. İkinci Dünya Savaşı sırasında müttefik güçlerin Avrupa'daki komutanlığını yaptı.

Eisler, Hanns (1898-1962)- Avusturyalı-Alman besteci, müzik felsefecisi ve teorisyeni. Komünist dünya görüşünü benimseyen Eisler, Bertold Brecht'in dostuydu. Oda müziğinin yanı sıra işçi müziği hareketinde etkin oldu. 30'lu yıllarda Alman faşizminin yükselişine karşı dayanışma şarkıları besteledi. 1933-1944 yıllarında Fransa, İspanya, Hollanda ve birçok ülkeden sonra ABD'de mülteci oldu. 1948'de Amerikan karşıtı faaliyetler komitesinin kovuşturmaları nedeniyle ülkeyi terk etmek zorunda kaldı ve Doğu Almanya'ya yerleşti. Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin milli marşını besteledi. Berlin Alman Güzel Sanatlar Akademisi'nin kurucularından olan Eisler, yaşamının sonuna kadar akademide çalıştı.

Eliot, Thomas Stearns (1888-1965) - Amerikalı ozan, dramacı, deneme yazarı.

Emerson, Ralph Waldo (1803-1882) - Amerikalı filozof ve şair.

Engels, Friedrich (1820-1895) - Karl Marx'ın en yakın dostu ve mücadele arkadaşı. Diyalektik materyalizmin ve bilimsel sosyalizmin ortak kurucusu.

Erhard, Prof. Dr. Ludwig (1897-1977) - Alman devlet adamı, merkez sağcı politikacı, 1963-1966 Federal Almanya Cumhurbaşkanı.

Erskine, John (1879-1951) - Amerikalı yazar.

Euripides (MÖ 484/85-406) -Yunan büyük tragedya yazarlarının sonuncusudur. Yaklaşık 90 eseri vardır.

Falwell, Jerry - ABD'nin en ünlü televizyon vaazcılarından biri.

Farber, Marvin (1901-1980) - Amerikalı filozof. Bir yöntem olarak görüngübilim (1928), Görüngübilimin temeli (1940), Natüralizm ve Sübjektivizm (1959) üzerine eserleri var.

Farge, Yves (1899-1953) - Fransız gazeteci ve antifaşist. Akademisyen bir ailenin oğlu olan Farge, 1941'de Fransız direnişinin gazetelerinde çalışmaya başlar. 1946'da Bikini adalarındaki Atom denemelerini izlemiştir.

Faris, B. Ellsworth (1874-1953) -Amerika Sosyoloji Topluluğu'nun başkanlığını da yapmış Amerikalı sosyolog.

Fast, Howard Melvin (1914-2003) - Amerikalı yazar. E. V. Cunningham takma ismiyle de kitaplar yazmıştır. 1954 yılında Uluslararası Stalin Barış ödülüne layık görüldü ABD KP Merkez Komitesi üyeliği yanında bir çok değişik örgütte de çalışmaları vardı

Feibleman, James (1904-?) - Amerikalı filozof, psikartr, şair.

Feuchtwanger, Lion (1884-1958) - Alman yahudi yazar. Birçok roman, öykü, deneme ve drama yazmıştır. Hitler faşizminin zulmünden kurtulmak için önce güney Fransa'da yaşadı, 1939'da bir süre toplama kampında kalıp kaçtıktan sonra 1941'de Amerika'ya göç etti.

Fischer, Joschka (1948-) - Alman politikacı. Şu anki dışişleri başkanı ve başbakan yardımcısı.

Fiske, John - İngiliz sosyolog. Popüler kültür ve kültür sosyolojisi üzerine çalışmaları var.

Flewelling, R.T. (1884-1958) - Amerikalı felsefeci. ABD'de kişilikçilik akımının temsilcilerinden.

Ford, Henry (1863-1947) - ABD'li sanayici. Otomobil sanayisinde bant sistemini uygulamaya geçirdi. Ford'un sahibi olduğu gazete Yahudi karşıtı bir dizi yazılar yayınladığı bilinir. "Uluslararası Yahudi - Bir dünya sorunu" adlı kitap da bunlardan biridir. Ford daha sonraları bu kitabı toplatmıştır. Hitler faşizminin finansörlerinden biridir.

Forrestal, James Vincent (1892-1949) - ABD'li devlet adamı ve politikacı. 1947'de ABD'nin Donanma ve Savunma Bakanı oldu. 1949'da geçirdiği sinir krizi sonucunda kendi yaşamına son verdi.

Foster, William Zebulon (1881-1961) - ABD Komünist Partisi'nin başkanı ve onursal başkanı. "Dünya Kapitalizminin Çöküşü" isimli kitabı bulunuyor.

France, Anatole (1844-1924) - Asıl adı Jacques Anatole Thibault olan Fransız yazar ve edebiyat eleştirmeni. Şiir, roman, öykü, deneme ve drama alanında birçok eseri bulunuyor. 1921 Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı.

Franco, Francisco (1892-1975) - Demokratik cumhuriyetin yıkılmasıyla sonuçlanan İspanya İç Savaşı'nda milliyetçi güçlere önderlik eden diktatör.

Franklin, Benjamin (1706-1790) - Kuzey Amerikalı politikacı, yazar, yayıncı, doğa bilimci, mucit. Amerikan Felsefe Topluluğu'nun kurucusu. Paratoner ve çift mercekli dürbünün mucidi. 1772 Amerikan Bağımsızlık bildirgesinin imzacısı. 1787'de Kölelik karşıtı topluluğun başkanlığına seçildi.

Freneau, Philip (1752-1832) - Amerikalı şair ve gazeteci. Amerika yerlilerini, Kızılderilileri ilk kez konu eden şairdir.

Freud, Sigmund (1856-1939) - Avusturyalı nörolog ve psikopatolog. Psikanalizin kurucusu.

Fukuyama, Francis (1952-) - Japon asıllı ABD'li siyaset bilimcisi. "Tarihin sonu" adlı kitabıyla üne kavuştu. Tezlerinde totaliter sistemler olarak gördüğü komünizm ve faşizmin artık politik alternatifler olmaktan çıktıklarını, liberal demokrasiye yol açıldığını savunmuştur. Amerikan yeni muhafazakarlığın temsilcisi sayılıyor.

Galilei, Galileo (1564-1642) - İtalyan felsefeci, matematikçi, fizikçi, gökbilimci ve mucit. Fiziğin birçok alanında çığır açıcı keşifler yaptı. Kopernik'in evren tasarımını desteklediği için Engizisyon tarafından yargılandı.

Gaspari, Alcide de (1881-1954) -İtalyan hıristiyan demokrat politikacı. İtalya dışişleri bakanlığı ve başbakanlık yaptı. Avrupa Birliği'nin fikir babaları arasında sayılır.

Genscher, Hans-Dietrich (1927-) - Alman sağ muhafazakar politikacı.

Gentz, Friedrich von (1764-1832) - Alman politikacı ve devlet adamı. Bağımsızlık savaşlarından sonraki feodal gericiliğin başta gelen siyasetçilerden biri.

George, Lloyd (1863-1945) - İngiliz politikacı. Birinci Dünya Savaşı'nda savaş bakanı ve 1916-22 başbakan

Georghiu-Dej, Georghe (1900-1965) - Romen politikacı. 1961-65 Romanya devlet başkanı.

Gide, André (1869-1951) - Fransız yazar, aralıklarla FKP üyesi.

Gilson, Étienne (1884-1978) - Fransız felsefeci. Yeni Tomizm akımının temsilcilerinden.

Goethe, Johann Wolfgang von (1749-1832) - Dünyanın ve Almanya'nın en önemli şairlerinden sayılır. Aynı zamanda sanat tarihçisi, doğa bilimci ve devlet adamı.

Gorbaçov, Mihail - 1931'de doğdu. 1985-1991 SSCB Komünist Partisinin genel sekreteriydi, 1990-1991 SSCB'yi resmen dağıtan devlet başkanıdır.

Göring, Hermann (1893-1946) - Almanya'da Hitler faşizminin ve nasyonal sosyalizmin başta gelen politikacılarından biri. 1932 Reichstag başkanı seçildi. Gestapo'nun kurucusudur. Prusya başbakanı ve Reich mareşali. 1946'da kurulan Nürnberg mahkemesi sonucunda idama mahkum oldu. İdam gerçekleşmeden önce siyanürle intihar etti.

Gorki, Maksim (1868-1936) - 20. yüzyılın en büyük edebiyatçıları arasında sayılan ünlü Rus ve Sovyet yazarı. Asıl adı Aleksey Maksimoviç Peşkov olan Gorki, sosyalist gerçekçi edebiyatın kurucusu ve en büyük temsilcilcisidir.

Gorz, André - 1924'te Viyana'da doğmuş Fransa'da yaşayan felsefeci ve yazar. Sarte'nin dergisi "Les Temps Modernes"in yazarı xve işçi özyönetiminin teorisyeni olarak ünlendi. 70'lerden beri politik ekolojinin başta gelen sözcüleri arasında sayılıyor.

Habermas, Jürgen - 1929'da doğan Alman sosyolog ve felsefeci.

Haissinsky, Moise (1898-1976) - Fransız kimyacı ve fizikçi. Bilim Emekçileri Derneği ve Radyum enstitüsü üyesi.

Halbwachs, Maurice (1877-1945) - Fransız sosyolog ve filozof. Buchenwald toplama kampında katledildi.

Hartmann, Eduard von (1842-1906) - Alman felsefeci. Schelling, Schopenhauer ve Hegel'den etkilenmiştir. Hartmann, neovitalizm (yeni dirimselcilik) çerçevesinde metafizik bir bilinçaltı kuramı geliştirdi.

Hawthorne, Nathaniel (1804-1864) - Amerikalı yazar. İlk psikolojik roman yazarlarındandır.

Hayakawa, Samuel İchiye (1906-1992) - Dünyaca ünlü Japon asıllı İngiliz semantikçi ve psikolog. 1977-1983 yıllarında ABD California eyaletinde cumhuriyetçilerden senatör. En önemli eseri "Düşünce ve Eylemde Dil" adlı kitabıdır.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770-1831) - Çağdaş felsefenin son büyük sistem kurucularından Alman idealist filozof. En önemli Alman felsefecilerden biri. Hegel'in tarih yorumu, diyalektik materyalizmin teorik kaynaklarından biri olan diyalektiği derinlemesine ve çok yönlü olarak açımlamasında yatar.

Heine, Heinrich (1797-1856) - 19. yüzyılın en önemli Alman şairi ve gazeteci. Alman dilinden en fazla çevrilen şairlerden biridir. Eleştirel hicivci ve polemikçi bir gazeteci olarak da uyandırdığı hayranlık kadar korku da uyandırmıştır. Friedrich Engels'in İngilizceye çevirdiği ünlü dokumacılar şiirini yazmıştır.

Henry, O. (1862-1910) - Asıl adı William Sydney Porter olan Amerikalı yazar ve öykücü. ABD'nin en popüler kısa öykücüsüdür.

Heraklit (MÖ 535/540-475/480) - Efesli Heraklit, Antikçağ Yunan düşüncesininen parlak zekasıdır. Devim ve değişmenin doğasal ve insansal yapıda temel olduğunu ilkin o görmüş, diyalektik düşünceyi ilk o gerçekleştirmiştir.

Herder, Johann Gottfried von (1744-1803) - Alman şair, çevirmen ve teolog. Wieland, Goethe, Schiller ile birlikte Alman klasiklerinin arasında sayılır.

Hideki, Tojo (1884-1948) - Japon politikacı ve general. İkinci Dünya Savaşı sırasında başbakan. Savaş sonrasında intihara kalkıştı. Kısa bir süre sonra tutuklandı. Uluslararası Askeri Mahkeme tarafından yargılandı ve Çin, ABD, İngiltere, Hollanda ve Fransa'ya saldırı savaşları yürütmekten ve savaş esirlerine insanlık dışı muamele nedeniyle idama mahkumiyeti asılmasıyla gerçekleştirildi.

Hippocrates (MÖ 460-377) - Antik Yunan doktor. Tıbbın kurucusu olarak kabul edilir. Ameliyathane ortamı ve gerekli aletler için ilkeler geliştirmiştir. "Doğu Üzerine" ve "Salgın hastalıklar" üzerine eserleri vardır. Hekimlerin eğitimleri sonucunda mesleğe başlamak için ettikleri yemin ona dayanır.

Hitler, Adolf (1889-1945) - Almanya'da nasyonal sosyalizmin kurucusu faşist politikacı. Milyonlarca insanı ölüme sürükleyen II. Dünya Savaşı'nın mimarı.

Hobbes, Thomas (1588-1679) - 17. yüzyıl İngiliz materyalist felsefeci.

Hocking, William Ernest (1873-1966) - Amerikalı idealist filozof, Havard Üniversitesi profesörü.

Holbach, Paul-Henri Thiry (1723-1789) - Alman kökenli Fransız filozof. Ateist, determinist ve materyalist olarak 18. yy'ın radikal bir düşünürüydü. Denis Diderot ve Jean Baptiste le Rond D'Alambert ile birlikte Ansiklopedi'de çalıştı.

Hölderlin, Friedrich (1770-1843) - Alman ilerici şair ve düşünür. En önemli Alman şairleri arasında sayılır. Eseri klasik ile romantik dönemi birleştirir.

Hook, Sidney (1902-1989) - Amerikalı felsefeci. Klasik Amerikan pragmatizminin bir temsilcisi.

Hoover, John Edgar (1895-1972) - FBI'ın kurucusudur. Hoover, özellikle tanınmış kişilikler hakkında tuttuğu gayrı resmi dosyalar nedeniyle ABD'de güçlü bir pozisyon edinmiştir.

Horney, Karen (1885-1952) - Alman-Amerikalı psikolog. İlk büyük kadın psikanalizci olarak bilinir. Sigmund Freud'un geleneksel öğretisini eleştirmiş ve sosyal ve kültürel koşulların insanların ruhsal yaşamı üzerindeki etkisini incelemiştir.

Hugo, Victor (1802-1885) - Fransa'nın en büyük yazarlarındandır. Romanlar, dramalar ve şiirler yazmıştır. III. Napolyon'a muhalifliği nedeniyle 1851-1870 yıllarında sürgünde yaşamıştır.

Hume, David (1711-1776) - İskoç filozof, tarihçi ve iktisatçı.

Huntington, Samuel - 1927'de doğan Amerikalı siyaset bilimcisi. ABD Dışişleri Bakanlığı danışmanı. Ulus devletlerin 21. yüzyılda merkezi politik aktörler olarak rollerinin sona erdiğini, yerlerine kültürlerin geçtiğini savunan ve kültürler çatışmasını öngören tezleri var.

Hüseyin, Saddam (1937-) - 1979-2003 Irak devlet başkanı. ABD'nin Mart 2003'te başlayan Irak'ı işgalinin 9. ayında yakalandı. Saddam Hüseyin'in yargılanmasına 2005 yılının sonunda başlanması bekleniyor.

Husserl, Edmund (1859-1938) - Fenomenolojinin kurucusu Alman filozof.

Huxley, Julian Sorell (1887-1975) - İngiliz biyolog, felsefeci ve yazar. UNESCO'nun kuruluşunda önemli bir rol oynamıştır. 1946-1948 yıllarında bu örgütün ilk genel müdürü.

II. Jan (Johannes) Paul (1920-2005) - Asıl adı Karol Josef Wajtlyla olan 1978-2005 yıllarında 264. Papa. 1981'de Mehmet Ali Ağca'nın suikastine uğradı. II. Jan Paul, dünya politik gelişmelerine hem dolaylı hem de d olaysız olarak müdahil olmustur.

II. Nikola (1868-1918) - Nikolai Aleksandroviç (Romanov), Rusya'nın son Çarı. 1894'de tahta çıkan II. Nikola'nın hükümdarlığına 1917 Büyük Ekim Devrimi son verdi.

Janet, Pierre (1859-1947) - Fransız felsefeci, doktor ve psikoterapist. Bilinçaltı kavramının yaratıcısı. Histeri ve kişilik parçalanması teorisi, hipnoz terapisi üzerinde çalıştı. Bulgularını Freud'dan önce yapmasına ve bir zamanlar ondan daha ünlü olmasına karşın zamanla Freud'un gölgesinde kaldı.

Jeans, James Hopwood (1877-1946) - İngiliz matematikçi, fizikçi ve astronom.

Jefferson, Thomas (1743-1826) - Amerikalı devlet adamı. Amerika'nın Büyük Britanya'ya karşı bağımsızlık savaşının önderlerinden, Bağımsızlık Bildirgesi'ni kaleme alan kişi ve ABD'nin 3. Başkanı (1801-1809). Amerikan aydınlanmasının en önemli şahsiyetlerinden biri. Diplomat olarak ve Fransız ile İngiliz aydınlarla dostlukları aracılığıyla Avrupa aydınlanmasıyla doğrudan ilişki halindeydi.

Johnson, Louis A. (1891-1966) - ABD'li devlet adamı. Truman'ın başkanlık dönemindeki ikinci savunma bakanıdır (1949-1950). Ayrıca savaş uçakları imal eden "Consolidated Valty" şirketinin müdürüydü.

Joliot-Curie, Frédéric (1900-1958) - Fransız fizikçi. 1935 Nobel Kimya ödülünü eşi ile birlikte aldı. 1940 Alman işgali sırasında direniş hareketine katıldı. 1941'de Ulusal Cephe'nin başkanı oldu. Savaştan sonra Fransa Ulusal Bilim Araştırmaları müdürü oldu. 1950'de politik düşünceleri nedeniyle görevden alındı.

Joliot-Curie, İrène (1897-1956) - Fransız kimyacı. Bilimci Marie ve Pierre Curie'nin kızı. 1935'te eşi Frédéric Joliot ile birlikte Nobel Kimya ödülünü aldı. Atom Enerjisi Kurumu'nda çalışıyorken komünist görüşleri nedeniyle 1951'de görevden alındı.

Jones, Sir Harold Spencer (1890-1960) - İngiliz kraliyet astronomu. 1945-1948 yıllarında Uluslararası Astronomi Birliği'ne başkanlık yaptı.

Jordan, Pascual (1902-1980) - Alman fizikçi.

Jung, Carl Gustav (1875-1961) - İsviçreli psikanalizci. Psikanalizi geliştirip analitik psikolojiyi kurmuştur.

Jünger, Ernst (1895-1998) - Alman yazar ve gazeteci. Nazizmle dirsek temasıyla tanınmış, bugün hala hakkında tartışmalar yürütülen bir yazardır.

Kahn, Albert E. (1912-1979) - Amerikalı gazeteci ve yazar. Sosyalizme sempatisi nedeniyle Mc Carthy'nin kara listesinde bulunuyordu. "Büyük Komplo" kitabının yazarlarından.

Kant, İmmanuel (1724-1804) - Aydınlanma felsefesinin en önemli temsilcilerinden Alman filozof.

Kautsky, Karl (1854-1938) - Alman sosyal demokrasinin ve İkinci Enternasyonal'in önderlerinden biri. Başlarda Marksistken sonraları dönek olmuştur. Oportünist bir akımın, Merkeziyetçiliğin (Kautskycilik) ideoloğudur. Gerici ultra emperyalizm teorisinin kuramcısıdır. Sosyalist devrime ve Sovyet devletine karşı çıkmıştır.

Kelley, David (1891-1959) - İngiliz diplomat. 1949-1951 Moskova İngiltere büyükelçisi

Kennan, George F. (1904-2005) - Tarihçi ve ABD'nin en önemli diplomatlarındandı. Rusya uzmanı Kennan'ın ismi, Marshall-Planı ve soğuk savaşın Containment-politikası ile birlikte anılır. Marshall planını tasarlayanlarındandır.

Keppel, Gilles - Fransız İslam bilimcisi.

Keynes, John Maynard (1883-1946) - İngiliz Matematikçi ve Ekonomist. Kapitalizmin büyük kurtarıcısı olarak nitelenir. Keynes, ekonomik bunalımların ve gittikçe genelleşen işsizliğin kapitalizmi temelinden sarsmaya başladığı bir sırada enflasyonist operasyonlarla ve kredilerin faiz fiyatını düşürmek yoluyla anamalın verimliliğinin artırılmasını önermiştir.

Khatchatourian, Aram (1903-1978) - Sovyet besteci. Tiflis'li ermeni bir ailenin oğludur. Moskova Konservatuarında okudu, 1950'da burada profesör oldu. Lenin ve Stalin ödüllerini aldı. Temalarını folklorik unsurlarla beslemiştir. *Prokofiev ve Şastakoviç ile birlikte en ünlü Sovyet müzisyenleri arasında yer alır.*

Kinsey, Alfred (1894-1956) - Amerikalı biyolog ve cinsel davranışlar araştırmacısı. Amerikan İnsanının Cinsel davranışları araştırması Amrerika'da ve tüm dünyada büyük yankı uyandırmıştır.

Kirkpatrick, Sir İvon (1897-1964) - İngiliz diplomat. 50'li yıllarda Almanya'yla diplomatik işlerden sorumlu kişiydi.

Kleitman, Nathaniel (1895-1999) - Amerikalı psikolog. Uyku üzerine yoğunlaşıp uzmanlaşan ilk bilim insanı. Modern uyku araştırmalarının babası sayılır. Rem-uykusunu keşfetti.

Koestler, Arthur (1905-1983) - Macar Yahudi gazeteci-yazar. 1931-1937 Almanya Komünist Partisi üyesi; sonraları fanatik bir antikomünist. İspanya iç savaşına katılmış, Franco iktidarı tarafından idama mahkum edilmişti. İtalyan faşizminin elinden kurtulan Koestler 1940'tan itibaren İngiltere'de yaşadı.

Kopernik, Mikolaj (1473-1543) - Polonyalı astronom. Dünya'nın o güne kadar sınıldığı gibi evrenin merkezi olmadığını ve öbür gezegenlerle birlikte güneşin çevresinde döndüğünü ispatlayarak bilimde yeni bir çığır açtı.

Korzybsky (Korzibiski) Alfred (1879-1950) - Polonyalı dilbilimci ve semantikçi. Genel semantik teorisini geliştirmiştir.

Kostitzin, Vladimir A., (1883-1963) - Sovyet matematikçi ve doğa bilimci.

Kreon - Oidipus efsanesinde Tebiya kralı, Oidipus'un annesi, İokaste'nin kardeşi ve Laios'un kayınbiraderi olan Kreon, Oidipus gözlerini kör ettikten ve İokaste kendini öldürdükten sonra, önce Eteokles ve Polyneikes'in varisi olarak, onlar ölünce de kral olarak Tebiya'yı yönetti. Kreon, gömülmelerine izin vermediği argoslu ölülerin öcünü alan Theseus tarafından öldürüldü.

Kruşçev, Nikita Sergeyeviç (1894-1971) - Sovyet revizyonist politikacı ve devlet başkanı.

Krylov, Nikolai Mitrofaniç (1879-1955) - Sovyet matematikçi.

Krzycki, Leo (1881-1966) - Amerikan Slavları Kongresi'nin başkanı, tanınmış politikacı.

Kundera, Milan - 1929'da doğan ünlü Çek yazar. "Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği" *romanıyla dünya çapında üne kavuştu. 1975'ten beri Fransa'da yaşıyor.*

Laforgue, Dr. Renê (1894-1962) - Fransız psikiyatr. Fransa'da psikanalizin öncülüğünü yapmıştır.

Lardner, Ring Junior (1915-1996) - İlerici Amerikalı oyun yazarı ve sinemacı.

Laski, Harold (1893-1950) - İngiliz siyaset bilimci-

si, sosyolog, politikacı. Çoğulcu devlet teorisini geliştirdi.

Laval, Pierre Etienne (1883-1945) - Fransız politikacı ve birkaç kez Fransa başbakanı. Politik hayatına sosyalist olarak atılmakla birlikte sağa kaymıştır. 1932-33, 1935-36 ve 1942-44 yıllarında başbakanlık yapmıştır. Hitler faşizminin zaferini Fransa halkına kabul ettirmeye çalışmıştır. 1945'te hain olarak kurşuna dizildi.

Lawson, John Howard (1894-1977) - Amerikalı oyun ve senaryo yazarı, sinemacı. Yapıtlarında çoğunlukla emekçilerin hayatını konu almıştır.

Le Roy, Edouard (1810-1854) - Felsefe, bilim ve dini uyumlu bir sentezle birleştirmeye çalışan Fransız pragmatist filozof ve matematikçi.

Lee, Ivy Letbetter - Amerikalı gazeteci. John D. Rockefeller'in basın danışmanı. Rockefeller, demiryolu ve maden işletmelerindeki grevler şiddet yoluyla bastırılmasıyla ve halk arasında bu uygulamalara karşı büyük tepkilerin doğması üzerine Ivy Lee'yi basın danışmanı olarak görevlendirir. Lee, basın yayın alanında halkla ilişkiler kavramının yaratıcısı olarak sayılır.

Leibniz, Gottfried Wilhelm (1646-1716) - Alman idealist filozof ve bilgin. Birçok yanlarıyla diyalektik felsefe, klasik Alman felsefesi üzerinde dikkate değer bir etki yapmıştır.

Lenin, Vladimir İlyiç Ulyanov (1870-1924) - Marksizmi geliştiren ve dünyanın ilk sosyalist ülkesi olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin kurulmasına önderlik eden politikacı

Lessing, Theodor (1872-1933) - Alman filozof ve gazeteci yazar. Weimar cumhuriyetinin en ünlü politika yazarlarından olmuştur. Cumhuriyetçi-demokrat günlük gazetelerde yayınladığı yazılarıyla özellikle iktidara hazırlanan nasyonal sosyalistlerin şimşeklerini üzerine çekmiştir. 1933'te nasyonal sosyalistlerin iktidarı ele geçirdiklerinde Çekoslovakya'ya kaçar ve orada nasyonal sosyalistlerin bir suikastı sonucu ölür.

Levine, İsaac Don (1892-1981) - Rusya doğumlu Amerikalı Yahudi yazar ve gazeteci. Anti komünist olarak Rus halkının özgürlüğü Amerikan komisyonunun aktif bir üyesi ve kurucularındandı.

Levy-Bruhl, Lucien (1857-1939) - Fransız filozof, psikolog ve etnolog. Evrimcilerin aksine ilk insanların günümüz insanlarla aynı mantık yasalarıyla düşündüğünü öne sürmüştür.

Lewis, Sinclair (1885-1951) - Amerikalı yazar. Amerikan edebiyatının büyük klasikleri arasında sayılan Sinclair Lewis, Nobel edebiyat ödülünü alan (1930) ilk ABD vatandaşıdır.

Liebeault, Auguste Ambroise (1823-1904) - Fransız psikatr. Hipnoz'un babası sayılır.

Lincoln, Abraham (1809-1865) - Amerikalı devlet adamı, Cumhuriyetçiler Partisi'nin kurucularından; ABD Başkanı (1861-1865); Amerikan iç-savaşı sırasında halk kitlelerinin baskısıyla bir dizi önemli burjuva demokrat önlemler almıştır ve devrimci savaş yöntemlerine başvurmuştur. Nisan 1865'te köle sahiplerinin bir ajanı tarafından öldürüldü.

Lindblad, Bertil (1895-1965) - Uluslararası Astronomi Birliği başkanlığı yapmış İsveçli astronom. Yıldızların yıldız sistemleri içerisindeki ve saman yolunun hareketleri konusunda astronomi bilimine önemli katkıları olmuştur.

Locke, John (17632-1704) - İngiliz 17. yy materyalist filozofu. Duyumcu bilgi teorisini işleyip oluşturmuştur. Ampirizmin ana temsilcilerinden biridir.

London, Jack (1876-1916) - Amerikalı ilerici sosyalist yazar. Amerikan edebiyatının büyük klasiklerinden.

Long, Huey Pierce (1893-1935) - Amerikalı gerici politikacı. 1928-1932 yıllarında Lousiana valisi. 1935'de politik karşıtlarının bir suikastı sonucu öldü.

Luce, Henry Robinson (1898-1967) - Amerikalı gazeteci ve yayıncı. Time dergisinin kurucularından.

Lundberg, Ferdinand (1902-1995) - Amerikalı İktisatçı ve yayıncı. „Amerika'nın altmış ailesi' kitabını yayınladı.

Luther, Martin (1428-1546) - Alman teolog ve profesör. Protestan reformunun düşünsel babası ve lideri.

Lynd, Robert S. (1892-1970) - Amerikalı sosyolog.

Lyons, Eugene (1898-1985) -Sacco ile Vanzetti'yi yazan Amerikalı yazar.

Lyssenko, Trofim Denisoviç (1898-1976) - Sovyet biyologu ve ziraat bilimcisi.

Mach, Ernst (1838-1916) - Avusturyalı fizikçi ve felsefeci.

Machiavelli, Niccolò (1469-1527) - İtalyan politikacı, tarihçi şair ve düşünür. Siyasal amaca ulaşmak için her türlü ahlaksızlığın yapılabileceğini savunmuştur. İl Principe adlı yapıtıyla ünlendi. Burada devletin gücünü dinden değil ulustan, törebilimden değil pratikten alması gerektiğini savunmuş, devleti yaşatmak için her türlü kötülüğün yararlı ve iyi olduğunu ileri sürmüştü.

Magnus, Albertus (1200-1280) - Büyük Albert veya Alman Albert olarak da anılır. Hıristiyan dünyasının önemli din adamlarındandır. Ortaçağın ilk büyük Hıristiyan Aristocusudur. Aquino'lu Thomas'ın öğretmenidir.

Malinovski, Bronislav (1884-1962) - Polonya asıllı İngiliz sosyal antropolog. İngiliz fonksiyonalizminin kurucularından biri sayılır.

Malraux, André (1901-1976) - Fransız yazar ve politikacı. Çin Devrimi'ne ve İspanya İçsavaşı'na komünist olarak katıldı; daha sonraları Marksizme ihanet etti. "Fatihler", "Umut", "Sessizliğin Sesi" ve "Karşı Anılar" gibi eserleri var. De Gaulle hükümetlerinde kültür bakanı olarak görev yaptı.

Malthus, Thomas Robert (1766-1834) - İngiliz papaz ve iktisatçı; nüfusun, yaşaması için zorunlu besin maddelerinden daha hızlı çoğaldığına ilişkin gerici tezi ortaya atmıştır.

Maltz, Albert (1908-1985) - Amerikalı Yazar. Eserlerinde ABD'nin sıradan insanlarının yaşamlarını gerçekçi bir tarzda anlatan yetenekli bir roman, gazete ve senaryo yazarıdır. İkinci dünya savaşı sırasında yazdığı birçok romanı çok popüler oldu.

Mann, Thomas (1875-1955) - Alman Yazar. 1929'da Nobel edebiyat ödülünü aldı. Sosyal demokratların seçim kampanyalarında ve Nasyonal sosyalizme karşı mücadelede yer aldı. 1933'te Almanya'yı terk etti. Fransa, ABD ve İsviçre'de yaşadı.

Maritain, Jacques (1882-1973) - Fransız metafizikçi filozof. Yeni Thomizm'in liderlerindendir.

Marx, Karl (1818-1883) - Friedrich Engels'in en yakın dostu ve mücadele arkadaşı. Diyalektik materyalizmin ve bilimsel sosyalizmin ortak kurucusu.

Marzani, Carl (1912-1994) - İtalyan göçmeni Amerikalı komünist yazar, gazeteci, çevirmen. Politik belgesel filmler çekti. Antonio Gramsci'nin eserlerini çevirdi. Mc Carthy dönemindeki faşizan uygulamalar nedeniyle 1947-1950 yılları arasında hapis yattı.

Maxwell, James Clerk (1931-1879) - İskoçyalı fizikçi. 1860'larda elektromanyetik teorisini geliştirerek elektrodinamik teorisi haline getirdi. Bu teorinin matematiksel formülasyonu adıyla anılan Maxwell-denklemlerini oluşturur. Bu denklemler aynı zamanda elektromanyetik dalgaların varlığını ispatlar. Elektromanyetik dalgalar teorisi günümüz radyoelektrik iletişim araçlarının temelini oluşturmuştur.

Mayo, George Elton (1880-1949) - Avustralya doğumlu Amerikalı psikolog ve sosyolog.

McCarthy, Joseph Raymond (1908-1957) - Amerikan tarihinin en karanlık dönemlerinden birini simgeleyen ABD'li politikacı. Wisconsin'de eyalet yargıcı olduktan sonra 1946'da Cumhuriyetçilerden Wisconsin senatörü oldu. 1950-1954 yılları arasında Temsilciler Meclisi'nin "Amerikan Karşıtı Hareketleri Araştırma Komisyonu"na başkanlık yaptı. Politik suçlama ve sorgulamanın, medya başta olmak üzere her türlü yöntemini kullandı. Politikacılar, aydınlar, bilim insanları ve sanatçılar aşağılayıcı bir biçimde sorgulandılar, suçlandılar, mahkum edildiler, hapis yattılar. 1954'te ordu bakanı Stevenson'u televizyonda suçlayıp sorgulaması üzerine komite başkanlığından alındı.

Merton, Robert King (1910-2003) - ABD'li sosyolog. Talcot Parsons'un öğrencisi olarak onun yapı-fonksiyonalizmini savunmuş geliştirmeye çalışmıştır. Merton'un adı asıl olarak sosyolojinin büyük teoriler geliştirmesi için ampirik temelden yoksun olduğunu öne sürmesi ve orta çapta teorilere yoğunlaşmak gerektiğini savunmasıyla duyulmuştur.

Miaskovski, Nikolai (1881-1950) - Sovyet besteci.

Michel, Louise (1830-1905) - Fransız öğretmen ve devrimci. 1871 Paris Komünü'nde Ulusal Muhafızlar üniformasıyla barikatlarda çarpışan ve "Barikatların Jeanne d'Arc"ı olarak anılan Michel, Fransa'da döneminin en popüler devrimci kadınlarından biriydi.

Miçurin İvan Miçurin (1855-1935) - Sovyet botanik bilimcisi.

Mihailov, Aleksandr (1888-1950) - SSCB Bilimler

Akademisi Astronomi Bölümü Başkanı, Pulkovo Gözlemevi'nin müdürlüğünü yapmış Sovyet bilim insanı.

Mill, John Stuart (1806-1873) - İngiliz pozitivist felsefeci ve ekonomist.

Miller, Henry Valentine (1891-1980) - ABD'li yazar.

Milne, Edward Arthur (1896-1950) - İngiliz matematikçi ve astrofizikçi.

Minerva - Minerva, tanrıça Athena'nın ismidir. Roma mitolojisinde Jüpiter'in ve Yunan mitolojisinde Zeus'un kızı olarak geçer ve Yunanistan'da bilgeliğin tanrıçası sayılırdı. Roma'da Roma'nın koruyucu tanrıçası olarak sayılırdı ve her Romalı Tanrıya bir kuş tayin edilirdi. Minerva sürekli refakatçisi olarak bir baykuşu, *kukumavı* seçti. Bu kuş Yunan mitolojisinde kutsal kuş ve bilgeliğin kuşu olarak sayılır.

Minh, Ho Şi (1890-1969) - Vietnamlı devrimci ve devlet adamı.

Minkovski, Hermann (1864-1909) - Alman matematikçi ve fizikçi.

Molotov Vyatçeslav Mihailoviç (Skryabin) (1890-1986) - Sovyetler Birliği dışişleri bakanı. 1906'dan beri Bolşevik. Pravda'da editör. 1921-1957 MK üyesi. 1930-41 SSCB Halk Komiserleri Kurulu Başkanı (Başbakan); 1939-1949 SSCB Dışişlerden Sorumlu Halk Komiseri (Dışişleri bakanı). Stalin'in ölümünden sonra Malenkov ve Beria ile birlikte ülkeyi yönetir. Kruşçev'in başa geçmesini önleyemez. 1957'de Kuşçev'i devirme girişimi üzerine parti "düşmanı" ilan edilip partiden ve tüm görevlerinden atılır. Moğolistan'a elçi atanır. 1960/61'de Sovyetleri Uluslararası Atom Enerjisi komisyonunda temsil eder. 1962'de politik yaşamdan tamamıyla çekilir.

Moor, Wilbert E. (1914-1987) - Amerikalı sosyolog. Fonksiyonalizmin temsilcilerinden.

Moreno, Jakob Levy (1889-1974) - Bükreş doğumlu ABD'li psikolog. Psikodraama, sosyometri ve grup psiko terapisinin kurucusudur.

Morgan, Lewis Henry (1818-1881) - Amerikalı etnolog, arkeologve tarihçi. Kültür evrimini inceleyen evrimci antropolojinin kurucularından biridir.

Morris, C.W. (1901-1979) - Amerikalı semantikçi. Modern semiyotiğin kurucusu.

Müller, Adam (1779-1829) - Alman diplomat, devlet teorisyeni, estetikçi. Bağımsızlık savaşlarından sonraki feodal gericiliğin başta gelen siyasetçilerden biri.

Mussolini, Benito Amilcare Andrea (1883-1945) - İtalyan faşist diktatör. 1922-1943 başbakan, zaman zaman dış ve içişleri bakanlığı da yaptı. İkinci Dünya Savaşı'na Hitler'in müttefiki olarak katıldı. 1945'te İtalyan direnişçileri tarafından kurşuna dizildi.

Myrdal, Gunnar (1898-1987) - İsveçli ekonomist. 1974 Nobel iktisadi bilimler ödülünü aldı.

Nearing, Scott (1883-1983) - Amerikalı ekonomist ve pasifist.

Nesmeyanov, Aleksandr Nikolayeviç (1899-1990) - Sovyet kimyacı. SSCB Bilimler Akademisi başkanlığı yaptı. Modern kimyanın öncülerinden birii. Elementlerin organik bileşimleri üzerinde çalıştı.

Neumann, Friedrich (1915-1989) - Avusturyalı besteci ve müzik bilimci.

Newton, İsaac (1642-1727) - İngiliz fizikçi, astronom, matematikçi ve filozof. Klasik mekaniğin babası. Atom çekirdeği düşüncesini geliştirdi.

Nietzsche, Friedrich Wilhelm (1844-1900) - Alman filozof ve şair. Batı'nın ve Hıristiyanlığın geleneksel din, ahlak ve felsefe anlayışlarını temelden eleştirmiştir.

Norris, Frank (1870-1902) - Amerikalı natüralist yazar.

Northrop, F.S.C. (1893-1992) - Amerikalı filozof ve eğitimci.

Novalis (1772-1801) - asıl adı Baron Friedrich von Hardenberg, Alman romantizmi şairi.

Ogden, Kay Charles (1889-1957) - İngiliz dilbilimci ve yazar.

Oiserman, Teodor İlyiç (1914 -) - Rus filozof. Moskova Üniversitesinde felsefe profesörü.

Oparin, Aleksandr İvanoviç (1894-1980) - Ünlü Rus biyokimyacı, evrim araştırmacısı ve yazar. Kimyasal evrim ve yaşamın kökeni üzerine çalışmalar yapmıştır.

Ornitz, Samuel (1890-1957) - Amerikalı senarist ve yazar. Holywood'un önemli senaryo yazarlarındandı.

Ostrowski, Nikolai Alekseyeviç (1904-1936) - Sovyet devrimci ve yazar. Kızıl Ordu'da içsavaşa katıldı. 1926'da yaralanıp hem felç hem kör oldu. Dikte ettirdiği romanı "Ve Çeliğe Su Veril-

di" romanının kahramanı Sovyet gençliğinin bir sembolü haline geldi.

Padover, Saul K. (1905-1981) - Amerikalı yazar. Viyanalı bir yahudi ailenin oğlu olarak 1920'de ABD'ye göç eder. İngiliz edebiyatı ve tarih okur. 1920-1931 Almanya'da yaşar ve Almanya uzmanı olur. 1943'te psikolojik savaş yönetimi dairesine atanır. Savaştan sonra birçok tarihsel kişiliğin biyografilerini yazmıştır.

Paine, Thomas (1737-1809)- Amerikalı bağımsızlıkçı monarşi karşıtı yazar, düşünür ve mucit. ABD'nin kurucuları arasında sayılır. Amerikan devrimi üzerinde büyük bir etkisi olan Paine, Fransız devrimine de katılmış ve bu devrim hakkındaki yazıları da büyük bir önem kazanmıştır. O dönemler için radikal bir tutum olan liberal dünya görüşüne sahipti. Düşüncelerinin Abraham Lincoln ve Thomas Edison üzerinde büyük etkisi olduğu bilinir.

Papini, Giovanni (1881-1956) - İtalyan yazar, tarihçi, sanat tarihçisi ve düşünür. Keskin bir kilise düşmanı olarak hıristiyan karşıtı personalizmi savunmuş, 1913-15 arasında fütürizmin öncüleri arasına girmiş 1919'dan sonra dindar bir katoliğe evrilip hıristiyan teolojisinin militan bir güncellemesi için çalışmıştır.

Parmenides, Elealı (M.Ö. 540-480) - Antik Yunan filozofu. Sokrat öncesi felsefenin, Elea okulunun başlıca temsilcilerindendir. Ksenofanes'in öğrencisi olduğu söylenir. Düşünce ve varlık arasındaki ilişkiyi sorgulamıştır. Gerçek ile gerçek olmayan arasındaki mantıksal uzlaşmazlığı ilk kez o vurgulamış ve mantıksal özdeşlik ilkesini bilinçli olarak kullanan ilk filozoftur.

Parsons, Talcott (1902-1979) - Amerikalı sosyolog. Davranış teorisiyle ortaya çıkmış ve bunu yapısal fonksiyonalizm haline geliştirip bir sistem teorisi kurmaya çalışmıştır.

Pavlov, İvan Petroviç (1849-1936) - Sovyet fizyologu, SSCB Bilimler Akademisi üyesi. Nesnel psikolojinin kurucularındandır.

Pears, David (1921-?) - İngiliz felsefeci.

Pearson, Karl (1857-1936) - İngiliz matematikçi ve filozof.

Peirce, Charles S. (1839-1914) - Amerikalı matematikçi, filozof ve mantıkçı. Pragmatizm akımının temsilcilerinden Semiyotik'in (Anlam ve ifade bilim) kurucusu sayılır.

Peri, Gabriel (1902-1941) - Fransız gazeteci ve Fransa Komünist Partisi liderlerinden. Alman faşistleri tarafından kurşuna dizildi.

Planck, Max (Karl Ernst Ludwig) (1858-1947) - Kuvantum kuramını geliştiren Alman kuramsal fizikçi. Bu buluşu nedeniyle 1918 Nobel Fizik Ödülü'nü kazanmıştır.

Platon (Eflatun) (MÖ 428/427-348/347) - Antik Yunan filozofu. Sokrates'in öğrencisi Aristoteles'in öğretmeni. Platon'un öğretisi idealcılık ve türcülük deyimleriyle dile getirilir. İki büyük idealist öğretiden biridir.

Plehanov, Georgi Valentinoviç (1856-1918) - Rus ve uluslararası işçi hareketinin önderlerinden, Marksizmin Rusya'daki ilk teorisyeni ve propagandacısı. İlk Marksist grup olan "Emeğin Kurtuluşu"nun kurucusu (1883). RSDİP'in II. Kongresi'nden (1903) sonra Menşevik. 1. Dünya Savaşı sırasında sosyal şovenist. Ekim Devrimi'ne sıcak bakmadı.

Poincaré, Raymond (1860-1934) - Fransız politikacı. Birkaç kez Fransa başbakanı, 1913-1920 yılları arasında ise Fransa cumhurbaşkanı.

Politzer, Georges (1903-1942) - Fransız Marksist filozof.

Pound, Roscoe (1870-1964) - Amerikalı hukukçu, yazar.

Prenant, Marcel - Fransız Marksist biyolog. "Biyoloji ve Marksizm" adlı eseri var.

Prokofiev, Sergey (1891-1953) - Sovyet besteci.

Putnam, Hilary (1926-) - Amerikalı felsefeci ve mantıkçı.

Quine, Willard van Orman (1908-2000) - ABD'li filozof. Analitik felsefenin ve natüralizmin önemli bir temsilcisi sayılır.

Rank, Otto (1881-1939) - Avusturyalı psikanalizci, felsefeci ve yazar. S. Freud'un eski çalışma arkadaşı olan Rank, erken dönem psikanalizin temsilcilerindendir.

Rankin, John (1882-1960) - Amerikalı politikacı. Mc Carthy'nin Amerikan Karşıtı Faaliyetler komitesinde önemli rol oynadı.

Rauschning, Hermann (1887-1982) - Alman müzik bilimci ve nasyonal sosyalist politikacı. 1933-34 Danzig senato başkanı.

Rawls, John (1921-2002) - ABD'li filozof, liberal politik felsefenin önemli bir temsilcisi sayılmaktadır.

Reagen, Ronald (1911-2004) - ABD eski Başkanı ve eski sinema oyuncusu.

Reboux, Paul (1877-1963) - Asıl adı Andre Amillet olan Fransız ressam, eleştirmen ve romancı.

Reed, John (1887-1920) - Amerikalı gazeteci ve yazar. Meksika devrimi üzerine röportajlarıyla ünlendi. 1. Dünya Savaşı'nda savaş muhabirliği yaptı. Ağustos 1917-Nisan 1918 arasında Ekim Devrimi'ne tanık olan Reed, Lenin ile tanışıp dost oldu. Döndüğünde Amerika Sosyalist Partisi'nden atıldı. Bunun üzerine Amerika Komünist İşçi Partisi'ni kurdu ve başkanı oldu. Vatana ihanetle suçlanması üzerine SSCB'ye göç etti.

Reger, Erik (1893-1954) - asıl adı Hermann Dannenberger; yazar ve gazeteci, Berlin Tagesspiegel gazetesinin kurucusu.

Reich, Wilhelm (1897-1957) - Psikanalizci Galiçya (Ukrayna) doğumlu Reich Avusturya'da tıp okudu 1930'da ABD'ye göç etti. Marksizm ile psikanaliz arasında bir senteze varmaya çalıştı. Sonraları bilimsel olmayan Orgon terapisinin kurucusudur.

Reuther, Victor George (1912-2004) - Amerikalı sendika lideri.

Reves, Emery (1904-1983) - Macar kökenli Amerikalı gazeteci. Nazizme karşı belgelerin yayıncısı ve yazarı olarak tanınmıştır. 1930'da Amerika'ya göç etti. Kozmopolitizmin başta gelen teorisyenlerinden, "Barışın Anatomisi" adlı kitabın yazarı.

Reynaud, Paul (1878-1966) - Fransız politikacı ve başbakanı.

Ribot, Théodule (1839-1916) - Fransız psikolog. Histeri ve kişiliğin parçalanması olgularını araştırdı.

Ricardo, David (1772-1823) - İngiliz ekonomist. Klasik liberal ekonomik düşüncenin büyük düşünürlerinden biridir. İçinde bulunduğu metafizik düşünce sisteminin dar çerçevesiyle zorunlu olarak sınırlı bulunduğu halde emek-değer kuramını ileri sürmüş, ücretle karın ters orantılı olduğunu açıklamış, kar haddinin azalma eğilimini sezmiştir.

Richard Rorty (1931-) - ABD'li filozof. Göreceliğin ve pragmatizmin günümüz temsilcilerindendir. Ayrıca Amerikan poststrüktüralizmin başlıca temsilcisi sayılır.

Rilke, Rainer Maria (1875-1926) - Prag doğumlu empresyonist şair. Alman dilinin en önemli şairlerindendir.

Rockefeller, John Davison (1839-1937) - Amerikalı petrolcü ve sanayici, Rockefeller hanedanlığının kurucusu.

Rocker, Rudolf (1873-1958) - Alman anarşisti ve anarko-sendikalist teorinin ve Uluslararası İşçi Birliği'nin kurucularından.

Rolland, Romain (1866-1944) - İlerlemeci büyük Fransız şairi ve yazarı. 1915 Nobel edebiyat ödülünü aldı.

Roosevelt, Theodor (1858-1919) - Amerikalı devlet adamı. 1912'deki başkanlık seçim çalışmalarına burjuva reformist bir programla katıldı. 1.Dünya Savaşı sırasında ABD'nin en kısa zamanda savaşa katılmasını talep ediyordu.

Rosenberg, Alfred (1893-1946) - Nazi partisinin ideologu olan Alman siyaset adamı. Völkischer Beobachter (Halkçı Gözlemci / 1921) adlı gazeteyi yönetti. 1930'da milletvekili seçildi. Yirminci Yüzyıl Efsanesi adlı kitabında Almanların ırksal saflığına ilişkin görüşlerini ortaya koydu. İkinci Dünya savaşı başlangıcında Yahudilere ait özel koleksiyonları, genel kütüphaneleri ve müzeleri yağma etti. İşgal altındaki Doğu toprakları bakanı olarak (1941) Ukrayna'yı germenleştirmek amacıyla kitle halinde sürgünler düzenledi. Mayıs 1945'te tutuklandı, Nürnberg mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırıldı ve idam edildi.

Royce, Josiah (1855-1916) - Amerikalı filozof. Mutlak idealizm okulundandır. Metafizik, mantık, etik, din felsefesi üzerine çalışmıştır.

Rumsfeld, Donald (1932-) - ABD'nin mevcut Savunma Bakanı.

Russel, Bertrand (1872-1970) - İngiliz matematikçi, filozof ve yazar. Russel, dil felsefesinin dil analizci akımının kurucuları arasında sayılır. Aktif bir pasifist. 1950'de Nobel edebiyat ödülü aldı.

Santayana, George (1863-1952) - İspanya kökenli Amerikalı filozof, şair, eleştirmen ve yazar. Yeni metafiziğin temsilcilerindendir.

Sartre, Jean-Paul (1905-1980) - Fransız felsefe ve edebiyat adamı. Varoluşçuluğun sözcülüğünü yapmış, roman ve oyunlarının yanı sıra felsefe yapıtlarıyla da tanınmıştır.1964'te değer görüldüğü Nobel Edebiyat Ödülü'nü kabul etmemiştir.

Sayers, Michael - Amerikalı yazar, şair, komünist. "Büyük Komplo" kitabının yazarlarından.

Scelba, Mario (1901-1991) - İtalyan Hıristiyan demokrat politikacı. 1954-955 İtalya başbakanı.

Schiller, Ferdinand Canning Scott (1864-1937) - İngiliz filozof. Amerikan bir felsefe akımı olan pragmatizmin ana temsilcilerinden biridir.

Schlegel, August Wilhelm von (1767-1845) - Alman romantizmi şairi.

Schmid, Dr. Carlo (1896-1979) - Alman sosyal demokrat politikacı. 1949-1972 yılları arasında Alman parlamentosunda yer aldı. Federal Almanya'nın savaş sonrası anayasasının babası sayılır. Avrupa Konseyi'nin sözcüleri arasındadır.

Schneider, Herbert Wallace (1892-1984) - Amerikalı felsefeci ve teolog. Pragmatist bir filozof olan Schneider, John Dewey'in öğrencisiydi.

Schneider, İsidor (1896-1977) - Amerikalı komünist şair ve öykücü.

Schopenhauer, Arthur (1788-1860) - Alman pesimist filozof. Volontarizmin (İradecilik) başlıca temsilcisi olan Schopenhauer Alman idealizminin de son temsilcilerinden sayılır.

Schröder, Gerhard (1944-) - Almanya'nın halihazırdaki SPD'li başbakanı.

Schumacher, Dr. Kurt (1895-1952) - Alman sosyal demokrat politikacı, yazar. Avrupa Konseyi'nin sözcüleri arasındadır.

Scott, Adrian (1912-1973) - Amerikalı yönetmen

Sellars, Roy Wood (1880-1971) - Amerikalı gerçekçi filozof.

Sellars, Wilfrid (1912-1989) - Amerikalı filozof. İnsan davranışının fonksiyonalist bir tarifini geliştirdi. Aynı zamanda Roy Wood Sellars'ın oğlu.

Sérouya, Henri (1895-1968) - Fransız metafizik felsefeci. Mistik, estetik, politik felsefe ve varoluşçuluk üzerine yazıları vardır.

Severi, Francesco (1879-1961) - İtalyan matematikçi

Shakespeare, William (1564-1616) - Dünya tarihinin en büyük İngiliz şair ve drama yazarlarından biridir.

Shaw, Bernard (1856-1950) - İrlandalı yazar ve dramacı. 1925'te Nobel Edebiyat ödülünü aldı. İngiliz sosyalist parti "Fabian Society"de aktif ve önder bir rol almıştır.

Silone, İgnazio (1900-1978) - İtalyan yazar.

Small, W. Albion (1854-1926) - Amerikalı sosyolog. Amerikan Sosyoloji Topluluğu'nun başkanı.

Smith, Adam (1723-1790) - İngiliz ekonomist ve ahlak felsefesi profesörü. İngiliz burjuva iktisadının babalarından biridir.

Smith, Walter Bedell (1895-1961) - Amerikalı general, gizli ajan ve savaş kışkırtıcısı.

Sophokles (M.Ö. 496-406/405) - Ünlü Antik Yunan şairi ve tragedyacısı.

Sorokin Pitirim A. (1889-1968) - Rus asıllı Amerikalı sosyolog ve kültür felsefecisi.

Şostakoviç (Chostakovitch), Dimitri Dimitriyeviç (1906-1975) - Faşizme karşı 7. senfoninin ve Stalingrad savunmasını anlatan 8. senfoninin yaratıcısı Sovyet besteci. 15 senfonisiyle 20. yüzyılın en önemli bestecilerindendir.

Spellmann, Francis Joseph (1889-1967) - Amerikalı teolog ve kardinal.

Spencer, Herbert (1820-1903) - İngiliz filozof ve sosyolog. Evrim teorisini toplmsal gelişmeye uygulayan ilk kişilerden biridir. Bu yöntem Sosyal Darwinizm olarak anılagelmiştir.

Spender, Stephan (1909-1995) - İngiliz ilerici şair ve eleştirmen.

Spengler, Oswald (1880-1936) - Alman kültür ve tarih felsefecisi. "Batı'nın Çöküşü" kitabıyla tanınır. Tarih felsefesi milliyetçilik, militarizm, biyolojizm ve etik göreceliğin irrasyonel bir karmasıydı.

Spinoza, Benedikctus (Baruch de) (1632-1677) - 17. yüzyılda usçuluğun (rasyonalizmin) en önemli temsilcisi olan Felemenkli Yahudi filolof.

Spivak, John (1897-1981) - Amerikalı araştırmacı gazeteci yazar. Amerika'da faşizmin yükselişi üzerine araştırmalarını "Amerikan Faşizmi" adı altında kitaplaştırdı.

Stalin, J. V. (1879-1953) - 1922'den ölümüne değin SBKP genel sekreteri ve SSCB devlet yöneticisi. Marksizm-Leninizm'in en sadık savunucu ve uygulayıcılarından.

Steffens, Lincoln (1866-1936) - Amerikanın en ünlü gazeteci ve yazarlarından biri. Amerika'daki kimi yolsuzlukları su yüzüne çıkardı.

Steinbeck, John Ernst - Amerikalı yazar ve gazeteci. 20. yüzyılın en başarılı yazarları arasında yer alır. 1940'ta Pulitzer ödülünü, 1962'de Nobel edebiyat ödülünü aldı.

Steklov, Vladimir A. (1864-1926) - Sovyet matematikçi

Stowe, Harriet (1811-1896) - Amerikalı ilerici kadın yazar. Büyük yankı uyandıran "Tom amcanın kulübesi" adlı romanı Amerika'da kuzey güney çelişkisini kesinleştiren bir unsur olmuştur.

Streit, Clarence (1896-1986) - Amerikalı gazeteci.

Strömgren, Bengt (1908-1987) - Danimarkalı büyük bir astronom ve astrofizikçi. Uluslararası Astronomi Birliği Genel Sekreteri.

Struve, Otto von (1897-1963) - Alman-Rus asıllı Amerikalı astronom. Uluslararası Astronomi Birliği Yönetim kurulu üyesi.

Sylvis, William (1828-1869) - Amerikalı işçi lideri ve sendikacı. Ulusal İşçi Birliği başkanı.

Tarde, Gabriel (1843-1904) - Fransız sosyolog ve sosyal psikolog.

Taylor, Myron Charles (1874-1959) - Amerikalı sanayici ve diplomat. Truman'ın Vatikan'daki özel elçilerinden biriydi.

Tertullian (160-230) - İlk Hıristiyan ideologlardan. Asıl adı Quintus Septimus Florens Tertullianus'tur. Latince kullanmış ilk kilise adamıydı.

Thälmann, Ernst (1886-1944) - Hitler faşizmi tarafından Buchenwald toplama kampında katledilen Alman proletaryasının büyük önderi ve KPD başkanı.

Theatcher, Margaret (1925-) - İngiltere'nin 1979-1990 yılları arasında iktidarda bulunan ilk kadın başbakanı. Muhafazakar partinin liderine "Demir Leydi" lakabı, bir konuşmasında Sovyetler Birliği'ne ağır hakaretlerde bulunması üzerine, 1976 yılında Moskova Radyosu tarafından yapılan bir yorumda takılmıştır. Yürüttüğü ve Thatcherizm olarak anılan ekonomi politikası, enflasyonu dizginleyen ve serbest pazar ekonomisine güvenen bir para politikasına dayanıyordu.

Thomas, Cal - ABD'li popüler politika yazarı, gazeteci, radyo ve televizyon programcısı.

Thomas, Parnell (1895-1970) - Amerikalı politikacı, senatör. "Amerikan Karşıtı Faaliyetleri Araştırma Komisyonu"nun başındaki isimlerden biridir. Sonraları dolandırıcılıktan hapse mahkum oldu.

Thoreau, Henry David (1817-1862) - Amerikalı yazar ve filozof. Transandalizm akımının bir üyesi olan Thoreau, toplumsal eşitsizliğe ve köleciliğe karşı silahsız mücadeleden yanaydı.

Thorndike, Edward Lee (1874-1949) - ABD'li psikolog. Hayvanlar üzerinde öğrenme süreçleriyle ilgili davranış araştırmalarıyla bağlantıcılık (connectionism) kuramı geliştirdi. Thorndike, Behaviorizmin kurucularından biridir.

Tiercy, G. (1886-1955) - İsviçreli astronom. Uluslararası Astronomi Birliği Yönetim kurulu üyesi.

Tito, Jozip Broz (1892-1980) - Yugoslav politikacı, başbakan ve devlet başkanı. İkinci Dünya Savaşı sırasında milliyetçi gruplara karşı yürütülen partizan mücadelesinin önderlerinden biriydi. Sosyalizme Titoculuk olarak da adlandırılan özerk yönetim sistemiyle geçmek istiyordu.

Toennies, Ferdinand (1855-1936) - Alman sosyolog, ekonomist ve felsefeci.

Toynbee, Arnold Joseph (1889-1975) - İngiliz kültür teorisyeni. 20. yüzyılın en önemli tarih felsefecisi sayılmaktadır.

Truman - ABD'li politikacı. 1945-1953 arasında ABD başkanı.

Trumbo, Dalton (1905-1976) - Amerikalı ünlü oyun ve politika yazarı.

Tugendhat, Ernst (1930-) - Alman filozof. İlk çalışmalarında Martin Heidegger ve Edmund Husserl'in belirgin etkisi altında görülen felsefeci, sonraları Almanya'daki en önemli analitik dil felsefesinin en önemli temsilcilerinden biri olmuştur.

Twain, Mark (1835-1910) - Asıl adı Samuel Langhorne Clemens olan Amerikalı yazar. Twain, Amerikan gerçekçiliğinin temsilcilerinden biriydi.

Uspenski, Piyotr Demyanoviç (1878-1947) - Ünlü Sovyet matematikçi, yazar ve gazeteci.

Vaillant-Couturier, Paul (1892-1937) - Fransız politikacı, yazar ve gazeteci. L'Humanite'nin baş yazarı.

Vanderbilt, William Kissam (1878-1944) - ABD'li sanayici Vanderbilt ailesinin üyelerinden biri ve Vanderbilt şirketlerinin başkanı.

Vavilov, Sergei İvanoviç (1891-1951) - Sovyet fizikçi. SSCB Bilimler Akademisi prezidyumu üyesi ve başkanı.

Verlaine, Paul (1848-1896) - 19. yüzyıl Fransız şairi. Sembolizm akımının bir üyesi.

Wallace, Henry A. (1888-1969) - Amerikalı politi-

kacı. Ilımlı İlerleme Partisinin kurucusu ve lideri.

Walter G. Neumann (1947-) - Alman yazar ve yayıncı.

Ward, Lester F. (1841-1913) - Amerikan sosyolojisinin kurucularından biri.

Warren, Preston (1901-?) - Amerikalı gerçekçi filozof.

Washington, George (1732-1799) - Amerikalı politikacı ve devlet adamı. 1789-1797 ABD Başkanı.

Werkmeister, William Henry (1901-1993) - Amerikalı idealist filozof.

White, E. B. (1899-1985) - Amerikalı gazeteci, yazar.

White, Morton - ABD'li felsefeci ve düşünce tarihçisi.

Whitehead, Alfred North (1861-1947) - İngiliz filozof ve matematikçi. Mantık, matematik, bilim kuramı ve metafizikle ilgileniyordu. En önemli eseri "Matematiğin Temelleri"dir. Felsefede süreç teorisiyle tanınmıştır.

Whitman, Walt (1819-1892) - Amerikalı şair. Modern Amerikan şiirinin kurucusu sayılır. Avrupa natüralizmi ve ekspresyonizmi üzerinde de etkili oldu.

Whittaker, Edmund Taylor (1873-1956) - İngiliz matematikçi. Matematiksel fizik alanında önemli çalışmaları oldu.

William, James (1842-1910) - Amerikalı psikolog ve filozof. Felsefi pragmatizmin kurucularından biri.

Wilson, Woodrow (1856-1924) - 1912-20 yıllarında ABD Başkanlığı yapan devlet adamı.

Wittgenstein, Ludwig Josef Johann (1889-1951) - Avusturyalı felsefeci ve matıkçı. 20ı yüzyılın en tanınmış felsefecilerinden biridir. Analitik dil felsefesi, Wittgenstein'in eserlerinin etkisiyle doğdu. Mantık felsefesi üzerinde de etkili oldu. Yeni olguculuk (neo pozitivizm) akımının temsilcileri arasında sayılır.

Wolf, Ursula (1951-) - Alman ahlak felsefecisi.

XII. Pius (1876-1858) - Papa. Asıl adı Eugenio Pacelli olan XII. Pius 1939'da Papa seçildi.

XIII. Leo (1810-1903) - Papa. Asıl adı Vincenzo Gioarcchino Pecci olan XIII. Leo, 1878'de Papa seçildi.

XVI. Louis (1754-1793) - 1774-1792 yılları arasında Fransa Kralı. Fransa'da mutlakiyetin son temsilcisi. Fransız Devrimi tarafından devrildi ve idam edildi.

Zetkin, Clara (1857-1933) - Alman komünist politikacı ve kadın hakları savunucusu. Almanya'da komünistlerin ilk kadın milletvekili.

Zilliacus, Konni (1894-1967) - İngiliz işçi partili politikacı, gazeteci ve yazar. 1939-1945 ordu haber alma teşkilatında.

Znanieki, Florian Witold (1882-1958) - Polonyalı sosyolog. Sosyolojinin ayrı bir disiplin olarak kabul edilmesinde büyük katkıları oldu. Almanya'nın 1939'da Polonya'yı işgalinden sonra Amerika'da yaşadı. Amerikan sosyoloji birliğinin 44. başkanı.

Amerikan burjuvazisinin felsefi mücadelesi, doğrudan Amerikan tekelci burjuvazisinin politik ihtiyaçlarına hizmet eden ve ABD başkanlarının görevlendirilmiş memurlarından oluşan bir propaganda aygıtı özelliği kazandı. Bu nedenle, duruma ve koşullara göre; bir yandan baskı ve yıldırma politikaları, iftira ve demagoji kampanyaları sürdürüldü, öte yandan; en geri ön yargıları yeniden canlandıran dini gericilik, insan içgüdülerine seslenen natüralizm ve yeni Freudculuk ve bireyciliği, öznel idealizmi esas alan varoluşçuluk vb. akımlar her türlü yolla desteklendi, propaganda edildi. Kilise, komünizme karşı mücadelenin en önemli dayanaklarından biri haline getirildi. Dolayısıyla da, bu ideolojik ve felsefi saldırılar, bugün daha açıkça görüldüğü gibi, insanlığın düşünce ve kültür birikimine yönelik tarihte görülmedik boyutlarda bir tahribatı da içeriyordu.

ISBN 975-6106-07-7
9 799756 106074